

PAAVO NISKANEN

Puolueet luokkaetujen vaalijoina Suomen eduskunnassa
1960-luvulta 1990-luvulle

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston
yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Pinni B:n luentosalissa B1096, Kanslerinrinne 1, Tampere.
28. päivänä marraskuuta 2008 klo 12.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos

Myynti
Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto

Puh. (03) 3551 6055
Fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
www.uta.fi/taju
<http://granum.uta.fi>

Kannen suunnittelu
Juha Siro

Graafinen suunnittelu ja taitto
Marita Alanko

Acta Universitatis Tamperensis 1366
ISBN 978-951-44-7516-0 (nid.)
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 787
ISBN 978-951-44-7517-7 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://acta.uta.fi>

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2008

Alkusanat

Olen vuonna 1972 tehnyt pro gradu -tutkimukseni Suomen puolueiden eduskuntatoiminnasta marxilaisen luokkateorian perustalta. Suorittuani yhteiskuntatieteiden kandidatin tutkinnon yhteyteni yliopistoelämään ja politiikan tutkimukseen katkesivat, koska siirryin kunnallisvirkamieheksi. Marxismi ja muut yhteiskuntatieteet jäivät kuitenkin askarruttamaan mieltäni ja seurasin sormituntumalla valtiotieteellisen tutkimuksen tuloksia. Siirryttyäni eläkkeelle vuonna 1998 tunsin eläkevuosista huolimatta tai mahdollisesti niiden ansiosta omaavani sekä henkistä että fyysistä vireyttä suorittaa yliopisto-opintoja. Kiinnostukseni yhteiskunnan ja sen ilmiöiden pohdiskeluun sai uutta vireyttä, kun vuosituhannen vaihteessa seurasin eräiden tutkijain toimia yhteiskuntatieteiden parissa. Ystäväni rohkaisemina hain ja sain luvan jatko-opiskelijaksi suorittamaan yhteiskuntatieteiden tohtorin tutkintoa Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan. Valitsin valtio-opin oppiaineekseni. Niinpä päätin tehdä väitöskirjani aiheesta puolueet luokkaetujen vaalijoina Suomen eduskunnassa.

Perehdyttyäni tarkemmin marxismiin olen pohtinut, miksi sen tutkijat selittävät maailmaa paljolti pelkästään teorian perusteella. Selitykset yhteiskunnallisille ilmiöille ja niiden ohjaukselle on haettu pääasiassa teoriasta. Empiiriseen tutkimukseen ja sen tuloksiin on nojaututtu vähäisessä määrin. Näin meneteltiin realsosialismin maissa, joissa yhteiskuntaa pyrittiin kehittämään marxismi-leninismien dokmaattisten oppien perusteella. Dokmaattinen teoria ja käytännön tulokset erkanivat toisistaan. Sosialistinen yhteiskunta rappeutui ja sen rakentamisesta oli pakko luopua. Perehdyttyäni 1960- ja 1970-luvuilla empiriseen yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen tulin vähitellen siihen tulokseen, että sitä pitäisi myös marxilaisten tutkijain harrastaa enemmän. Jos näin meneteltäisiin, sosialismin rakentamisessa saatettaisiin onnistuakin.

Pohdittuani jonkin aikaa päätin yrittää puoluetutkimusta historiallisen materialismin perustalta. Aineistoa tutkimukseeni on ollut hyvin saatavana. Luokkaintressien määrittely ja niiden luokittelu on ollut tutkimukseni vaikein osa. Luokkatutkimuksen väheneminen 1990-luvulta lähtien on mielestäni ollut kielteinen ilmiö luokkateorioiden ja -tutkimusten kehittämisen kannalta. Kehitystä tarvitaan, koska markkinataloudessa on monia yhteiskunnallisia ongelmia, jotka usein johtuvat tuotantoelämän aiheutumista ristiriitaisuuksista.

Väitöskirjatyöni omistan vaimolleni Leenalle. Hänen tukensa ja kommenttinsa ovat varsinkin tutkimustyön loppuvaiheessa työn valmistumisen kannalta olleet ratkaisevan tärkeitä. Hän valoi minuun malttia, jotta tekisin työni riittävän perusteellisesti. Ohjaajani professori Jukka Paastelaa kiitän lukuisista tutkimukseni teknisistä neuvoista ja ohjeista. Professori Risto Sänkiaho antoi tutkimukseni empiirisen osan työstämisessä tutkimusmenetelmiä koskevia neuvoja, jotka edistivät tämän osan valmistumista. Tieteellisen ajattelun ja esittämisen omaksumisessa ovat minua auttaneet työni esitarkastajina toimineet emeritusprofessori Olavi Borg ja professori Harri Melin. Olavi Borgin neuvot auttoivat minua perehtymään suomalaiseen puoluetutkimukseen. Harri Melinin ohjaamana olen aikaisempaa paremmin onnistunut perehtymään länsimaiseen luokkatutkimukseen.

Edellä mainittujen lisäksi kiitän valtio-opin tutkijaseminaareihin osallistuneita kollegojani, jotka ovat osoittaneet mielenkiintoa työtäni kohtaan ja esittäneet siihen positiivisia ja kriittisiä kommentteja. Koska en hallitse kovinkaan laajasti sähköisiä tiedonhaun menetelmiä, minua ovat aineiston hankinnassa kiitettävästi auttaneet Tampereen yliopiston kirjaston ja Porin sekä Kuopion kaupunginkirjastojen henkilökunta; heille siitä kiitos. Tapio Fagerroosille ja Jouko Lipposelle osoitan kiitokseni avusta, jonka he ovat antaneet ATK:n ja tietokoneen käytössä. Suomenkielen tarkastuksesta kiitos veljentyttärelleni Evelina Niskaselle. Samoin väitöskirjan ulkoasun viimeistellyt ja painokuntoon saattanut Marita Alanko on kiitokset ansainnut.

Vielä kohdistan kiitokset sukulaisilleni ja tutuilleni heidän antamasta henkisestä tuesta..

Kuopiossa 18.9.2008

Paavo Niskanen

Sisällys

Johdanto	11
1. Tutkimuksen tavoite ja metodi	15
1.1. Tutkimustehtävä	15
1.2. Tutkimusmetodi	16
1.2.1. Teoreettinen osa	16
1.2.2. Empiirinen osa	19
1.2.3. Luokkaetujen luokittelusäännöt ohjelmalausumien, lakialoitteiden ja hallituksen esitysten käsittelyssä	23
1.2.4. Ohjelmalausumien, lakialoitteiden ja hallituksen esitysten luokituksen validius ja reliabelius	26
2. Luokat ja luokkaedut	31
2.1. Luokat	31
2.1.1. Historiallisen materialismin luokkajako	31
2.1.2. Erikson - Goldthorpen luokkajako	39
2.1.3. Alestalon luokkajako	42
2.1.4. Muiden luokkajakojen tarkastelua Weber, Kerr, Poulantzas ym.	44
2.1.5. Luokka-aseman määrittäminen	45
2.2. Marxilainen määrittely luokista	48
2.2.1. Porvaristo	48
2.2.2. Keskiluokka	50
2.2.3. Talonpojisto	53
2.2.4. Työväestö	55
2.2.5. Ammatissa toimimattomat	58

2.3.	Luokkaedut eli intressit	61
2.3.1.	Erityiset luokkaedut	65
2.3.2.	Yhteiset luokkaedut	69
2.4.	Luokkasuhteet ja luokkataistelu	77
2.4.1.	Sääntelemätön luokkataistelu	80
2.4.2.	Säännelty luokkataistelu	84
2.4.3.	Demokraattinen luokkataistelu	90
2.5.	Poliittiset puolueet ja luokkaedut	91
2.5.1.	Puolueet ja luokkatietoisuus	94
2.5.2.	Luokan organisoituminen	97
2.6.	Puolueiden luokkaetujen vaalimiseen kohdistunut suomalainen tutkimus	104
3.	Suomen poliittisten puolueiden luokkatausta puolueohjelmien lausumissa ilmaistuna	107
3.1.	Puolueohjelmat	107
3.1.1.	Puolueohjelmien kohderyhmät	108
3.2.	Puolueohjelmien luokkaorientaatio	111
3.3.	Luokkatausta ja luokkaedut puolueohjelmissä	112
3.3.1.	Kansallinen Kokoomus r.p.	119
3.3.2.	Ruotsalainen kansanpuolue r.p.	123
3.3.3.	Suomen Keskusta r.p.	126
3.3.4.	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.	130
3.3.5.	Vasemmistoliitto r.p.	133
3.3.6.	Liberaalit r.p.	139
3.3.7.	Perussuomalaiset r.p.	142
3.3.8.	Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.	144
3.3.9.	Vihreä liitto r.p.	147
3.3.10.	Suomen Kommunistinen Puolue r.p.	150
3.4.	Yhteenveto	153
4.	Luokkaorientaatio eduskunnan lakialoitteissa	158
4.1.	Lakialoitetoiminnasta	158
4.2.	Lakialoitteiden luokitus erityisiin luokkaetuihin	160
4.3.	Lakialoitteissa esiintyvä yhteisetu ja sen perusteet	163

4.4.	Puolueiden aktiivisuus lakialoitteiden teossa eri valtiopäivillä	164
4.4.1.	Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1965 valtiopäivillä	166
4.4.2.	Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1972 valtiopäivillä	167
4.4.3.	Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1988 valtiopäivillä	167
4.4.4.	Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1999 valtiopäivillä	168
4.4.5.	Yleiskuva puolueiden lakialoitetoiminnasta tutkituilla valtiopäivillä	170
4.5.	Luokkien yhteisedun ja erityisetujen vaaliminen lakialoitteissa	172
4.6.	Puolueiden orientaatio luokkaetuihin	176
4.6.1.	Kansallinen Kokoomus r.p.	179
4.6.2.	Ruotsalainen kansanpuolue r.p.	182
4.6.3.	Suomen Keskusta r.p.	185
4.6.4.	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.	188
4.6.5.	Vasemmistoliitto r.p.	191
4.6.6.	Liberaalit r.p.	194
4.6.7.	Perussuomalaiset r.p.	196
4.6.8.	Suomen Kristillisdemokraatit r.p.	199
4.6.9.	Vihreä liitto r.p.	201
4.7.	Yleispuolue vai luokkapuolue	203
4.8.	Yhteenveto	207
5.	Puolueiden lakialoitteiden ja ohjelmien aiheorientaatiot	211
5.1.	Lakialoitteiden ja puolueohjelmien aiheuokitus	211
5.2.	Lakialoitteiden aiheorientaatiot	212
5.3.	Puolueiden tavoiteohjelmien ja lakialoitteiden aiheorientaatioiden yhteneväisyydet ja erot	217
5.3.1.	Kokoomuksen aiheorientaatiot	221
5.3.2.	Ruotsalaisen kansanpuolueen aiheorientaatiot	225
5.3.3.	Keskustan aiheorientaatiot	229
5.3.4.	Sosialidemokraattisen puolueen aiheorientaatiot	233
5.3.5.	Vasemmistoliiton aiheorientaatiot	236
5.3.6.	Liberaalien aiheorientaatiot	240
5.3.7.	Perussuomalaisten aiheorientaatiot	243
5.3.8.	Kristillisdemokraattien aiheorientaatiot	246
5.3.9.	Vihreiden aiheorientaatiot	249
5.4.	Yhteenveto	252

6. Hallituksen esitykset ja luokkaedut	260
6.1. Hallituksen esitysten luokittelu	261
6.2. Tulkintoja erityisten luokkaetujen vaalimisesta hallituksen esityksissä	163
6.2.1. HE 57/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi leimaverolain ja leimaverolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta	263
6.2.2. HE 70/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kera oy -nimisestä osakeyhtiöstä annetun lain 2§:n muuttamisesta	265
6.2.3. HE 77/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain muuttamisesta	266
6.2.4. HE 150/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten ja rahoitusyhtiöiden valvonnan tehostamisesta	267
6.2.5. HE 78/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle eräistä epätyypillistä työtä koskevista lainmuutoksista	267
6.2.6. HE 58/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta	272
6.2.7. HE 205/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteismetsälain muuttamisesta ja yhteismetsäosuuksien lunastamisesta annetun lain kumoamisesta	274
6.2.8. HE 221/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle maatalouden kansallista erityistukea koskevaksi lainsäädännöksi	275
6.3. Tulkintoja luokkien yhteisetua vaalineista hallituksen esityksistä	276
6.3.1. HE 4/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle sähköturvallisuuslaiksi	277
6.3.2. HE 63/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle metsälain sekä laeiksi kestävän metsätalouden rahoituksesta ja rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentin muuttamisesta	278
6.3.3. HE 65/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kasvihuonetuotannon ja omenaviljelyn tuesta annetun lain muuttamisesta	279
6.4. Hallituksen esitysten luokkaetuorientaatiot	280
6.5. Hallituksen esitysten alkuperä	283
6.6. Esimerkkejä hallituksen esitysten alkuperästä	284
6.6.1. HE 189/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansaneläkelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta	284
6.6.2. HE 64/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi maa- ja metsätalouden rakennepoliittisista toimenpiteistä annetun lain ja yhdyskuntien vesihuolto-toimenpiteiden avustamisesta annetun lain muuttamisesta	284

6.6.3.	HE 151/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ajoneuvoverosta	285
6.6.4.	HE 99/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain muuttamisesta	286
6.7.	Hallituksen esitysten alkuperä ja äänestysherkkyys	287
6.7.1.	Hallitus-alkuperää olevien esitysten äänestysherkkyys eri luokkaetujen kohdalla	288
6.7.2.	Kansainvälistä alkuperää olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys	291
6.7.3.	Eduskunta-alkuperää olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys	295
6.7.4.	Järjestösopimuksista peräisin olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys	296
6.7.5.	Luokkaetujen keskimääräinen äänestysherkkyys	297
6.8.	Yhteenveto	299
7.	Johtopäätökset	302
	Liite 1	309
	Liite 2	316
	Liite 3	318
	Liite 4	320
	Lähteet	322
	English summary	333

Johdanto

Jotkut yhteiskuntatieteilijät kyseenalaistavat perinteisen jaon yhteiskuntaluokkiin. Se johtuu todennäköisesti siitä, että perinteisestä luokkajaosta on monia käsityksiä ja luokissa on viimeisen sadan vuoden aikana tapahtunut muutoksia. Yleensä perinteiksi luokiksi mainitaan yläluokka eli porvaristo, keski-luokka, talonpojisto ja työväestö. Luokan määräytymisen perusteena on pidetty yhteiskunnallista asemaa. Vaikka luokkajako on hämärtynyt, eräät tutkijat ovat sitä mieltä, että luokat ja niiden ideologiat ovat edelleen olemassa. Keskustelua käydään siitä, missä määrin ne vaikuttavat puolueiden toimintaan. Toiset tutkijat pitävät vaikutusta vähäisenä, toiset hyvinkin voimakkaana (vrt. Evans 2000 326–327 ; Kerr 1990 25 ja Sänkiäho 1995 84–85). Sänkiäho mm. toteaa, että ihmiset eivät enää katso kuuluvansa yhteiskuntaan pelkästään tuotannon rakenteen perusteella, kuten perinteinen marxilainen näkemys on esittänyt. Hän on tutkinut asiaa yhdistämällä Marxin ja Weberin konseptioita. Ihmiset ovat ensin sijoittaneet itsensä luokkajakoon Marxin näkemyksen eli pelkästään tuotantoasemansa perusteella. Sen jälkeen kyselyyn vastanneet ovat arvioineet Weberin konseption pohjalta identiteettiään sosiaalisen statuksensa perusteella, joka määräytyy koulutuksen, tulojen, kulutuksen ja vallan perusteella. Tämän kaksoisluokituksen tulos oli se, että tutkittuna aikana oli tapahtunut selvä siirtymä tuotantoperusteisesta luokkamäärittämisestä ammattiaseman ja tulojen perusteella tapahtuvaan luokkamäärittämiseen.

Luokkien määrittäminen ja niiden välisten rajojen toteaminen ei ole helppoa. Yleistäen voidaan todeta yhteiskuntatieteilijöiden keskuudessa tunnustettavan neljän luokan: porvariston, keskiluokan, talonpojiston ja työväenluokan olemassaolo. Anthony Giddensin mukaan kapitalistisen yhteiskunnan neljä luokkaa eivät ole selkeästi muotoutuneita. Porvaristo ei ole yhtenäinen luokka. Keskiluokka koostuu yksilöistä, joita ei ole voitu sijoittaa johonkin muuhun neljästä luokasta. Talonpojistoa on joskus kuvattu omaksi luokakseen tai jakautuneena kahteen luokkaan, jolloin jakavana tekijänä on ollut maatalousomaisuuden omistus. Työväenluokkakin on kaikkea muuta kuin yhtenäinen luokkayksikkö. Toisaalta luokkatutkimusta vaikeuttaa luokkien abstraktinen määrittely. Eräitä teoreettisia luokkatunnuksia on yhteiskunnan käytännön toiminnassa vaikeata havaita (Giddens 1986 62). Kehitys on johtanut siihen, etteivät poliittiset puolueetkaan enää siinä määrin kuin aikaisemmin perusta toimintaansa tuotannollisiin luokkaperustoihin, vaan yhä enemmän keskiluokan arvomaailmaan. Muutos on tapahtunut selkeimmin vasemmistopuolueissa. (Sänkiäho 1995 83–85 ja Paastela 2006 83).

Entisten sosialististen valtioiden romahduksen jälkeen ollaan varsin laajasti sitä mieltä, ettei marxismi kuvaa oikein yhteiskunnallista todellisuutta, eikä sen perustalta voida kehittää yhteiskuntaa. En pidä historiallista mate-

realismia hylättävänä teoriana sen tähden, ettei se kykene selittämään riittävässä määrin modernin kapitalismin ilmiöitä. Minä suhtaudun historialliseen materialismiin yhteiskuntateorian ja tutkimusmenetelmänä samaan tapaan kuin John H. Goldthorpe suhtautuu ei-marxilaisen luokka-analyysin kehittämiseen. Hän toteaa ei-marxilaisen luokka-analyysin uudelleen rakentamista vaatineille, että luokka-analyysi on elinvoimainen ja voi hyvin. Ei tarvita perustan uudelleen rakentamista, vaan luokka-analyysin kehittämistä sen oman dynamiikan perustalta (Goldthorpe 2002 211). Jotta teoriat säilyisivät elinkelpoisina, niitä tulee kehittää oman logiikkansa ja uusien tutkimustulosten perustalta. Yhteiskunnallinen kehitys tuo uutta aineistoa, jonka pohjalta on mahdollista tarkentaa aikaisempia yleistyksiä historiallisen materialismin omaa dynamiikkaa hylkäämättä. Modernin kapitalismin luokkia ja niiden suhteita ei voida tutkia menestyksellisesti, jos se tapahtuu epärelevantin luokka-analyysin avulla. Marxisin 1920- tai 1930-luvun luokka-analyysit eivät ole täysin relevantteja 2000-luvun alun luokkatutkimuksessa. Varsinkin marxismi-leninismi dogmatizoi historiallisen materialismin luokka-analyysiä, mikä haittasi suuresti teorian kehittämistä. Muun muassa väite porvariston ja työväestön luokkaetujen ehdottomasta antagonisista kapitalistisessa yhteiskunnassa on yksipuolinen. Näillä luokilla on pysyvässä ristiriidassa olevia etuja, mutta niillä on myös ristiriidattomia yhteisiä luokkaetuja eli luokkaintressejä vaalittavana.

Vaikka luokkaintressien puolustamisen vaikutus poliittisten puolueiden toimintaan myönnetään melko yleisesti, sitä ei ole riittävästi tutkittu. Edes marxilaiseen tutkimusperinteeseen perustuvaa tutkimusta ei ole tarpeeksi, jotta saataisiin selville missä määrin puolueet nykyisin ottavat toiminnassaan huomioon luokkaintressit, jotka usein jäävät poliittisen toiminnan pinnan alle. Tutkimalla asiaa kysymyksiin on mahdollista saada ainakin suuntaa-antavia vastauksia. Tämän vuoksi olen päätenyt harjoittamaan politologista puoluetutkimusta.

Puoluetutkimusta tehdään monella tieteen alalla. Niistä eniten käytetyt ovat valtio-opillinen, historiatieteellinen ja sosiologinen tutkimus. Rauli Mickelsson jakaa politologisen puoluetutkimuksen neljään ulottuvuuteen. Niitä ovat: teleologinen–sosiologinen-ulottuvuus, makro–mikro-ulottuvuus, diakroninen–synkroninen-ulottuvuus ja komparatiivinen–tapaustutkimus-ulottuvuus.

Teleologinen tutkimussuuntaus pitää ensisijaisena puolueen toiminnan päämäärää. Tutkimus kohdistetaan joko puolueen ideologiseen päämäärään tai taloudellisen toiminnan rationaalisin lainalaisuuksiin. Toisena tavoitteena on tarkastella, miten hyvin puolueen edustajat voivat valvoa hallituksen toimia. Tässä tutkimusulottuvuudessa politiikka ja puoluetoiminta rinnastetaan taloudelliseen toimintaan.

Sosiologisesti suuntautunut puoluetutkimus pitää puolueita erilaisten ryhmien synnyttäminä. Puolueet pyrkivät vaalimaan näiden intressejä. Tutkimusulottuvuus kiinnittää huomiota puolueen sisäiseen organisaatioon. Lisäksi sosiologista tutkimussuuntausta kiinnostaa puolueiden käyttäytyminen ja kehitys. Tällöin tutkitaan muun muassa puoluehistoriaa. Lähtökohtana ovat rakenteet. Tällaista tutkimusotetta voidaan nimittää myös *makrotutkimukseksi*. *Mikrotutkimuksessa* selvitetään puolueen ohjelmia ja diskursseja, kuten puheita ja kirjoituksia. Tällainen tutkimus voi olla sekä teleologista että sosiologista. Nämä suuntaukset käyttävät tutkiessaan ohjelmia ja diskursseja paljolti kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, mutta kvantitatiivisiin menetelmiinkin turvaututaan.

Diakronis–synkroniselle-ulottuvuudelle on ominaista ajallinen ulottuvuus tai sen puuttuminen. Politologian ja historian erona on se, että ensimmäin tutkii puolueiden kehitystä jonkin teorian perus-

teella. Historian tutkimus keskittyy puolueen yksittäistapahtumien kronologiaan. Joissain tutkimuksissa aikaulottuvuus on keskeinen. Toisista se saattaa puuttua. Usein tällaisessa tutkimussuuntauksessa selvitetään erityisesti puolueiden organisaatiota, kannattajaryhmiä ja niiden suhteita valtioon sekä kansalaisyhteiskunnan muodostamiin puoluejärjestelmiin. Lisäksi voidaan tutkia ohjelmien ohella ideologioita.

Komparatiivinen-tapaustutkimus-ulottuvuudella verrataan erimaiden puoluejärjestelmiä toisiinsa. Tutkimuksen kohteena ovat erityyppiset puolueet kuten kaaderi- ja joukkopuolueet. Lisäksi tutkitaan erimaiden ideologisesti samanlaisia puolueita kuten konservatiivisia ja kommunistisia puolueita. Politologiset yhden maan tutkimukset eroavat historiatieteellisistä tutkimuksista. Politologiset tutkimukset ovat yleistyksiä länsimaiden puolueolojen kehityksestä. Historiatieteelliset tutkimukset sen sijaan ovat useimmiten tapauskohtaisia tutkimuksia. Liike ja puolue saattavat erota vain vähän toisistaan Liike voidaan määritellä suppeasti, jolloin korostetaan sen vastarintaomaisuutta ja väliaikaisuutta. Ne, jotka määrittelevät liikkeen laajasti käsittävät liikkeen vaikutuksen koko yhteiskuntaa uudistavana eivätkä yhden asian puolesta kamppailevana liikkeenä. Liike- ja puoluetutkimus käsittelevät paljolti samoja asioita (Mickelsson 2007 21–26). Mickelssonin mainitsemat tutkimusulottuvuudet eivät ole toisiaan pois-sulkevia, vaan sama tutkimus voi sisältää aineksia useammasta ulottuvuudesta. Tällainen on tilanne tässä minunkin tutkimuksessa. Politologinen tutkimukseni toimii ensisijaisesti teleologinen–sosiologinen-ulottuvuudella, mutta siinä voidaan nähdä piirteitä muistakin tutkimusulottuvuuksista.

1. Tutkimuksen tavoite ja metodi

1.1. Tutkimustehtävä

Politiikan tutkimuksen pitää kohdistua sekä käytännön toimintaan että teoreettisten käsitteiden luomiseen, koska näiden kesken vallitsee vuorovaikutus. Kaksitasoinen politiikan tutkimus on tarpeen kokonaiskäsityksen saamiseksi (Palonen 1988 143). Se syntyy osatutkimusten avulla. Sellainen on minunkin tutkimukseni, jonka oletan edistävän kokonaiskuvan saamista poliittisten puolueiden toiminnasta. Mielestäni politiikan tutkimuksessa ei ole riittävästi tutkittu luokkaetujen ajamista poliittisen parlamentti-toiminnan avulla.

Tutkimukseni tavoitteena on teorian osalta selvittää ja testata marxilaisen historiallisen materialismin teoreettinen teesi, jonka mukaan poliittiset puolueet ovat luokkaetujen puolustajia (Marx 1850, 151, Poulantzas 1970 362 ja Gramsci 1976 166). Teoreettisessa osassa selvitan marxilaista luokkajakoa, luokkaetuja ja niiden vaikutusta poliittisiin puolueisiin perehtymällä merkittävien marxilaisten luokkatutkijoiden teoksiin. Käsittelem jonkin verran myös ei-marxilaisia luokkateorioita. Teorian ja empirian vastaavuutta tutkin empiirisen aineiston perusteella vertaamalla empiirisen tutkimukseni tuloksia teoriaan. Keskityn puolueiden ohjelmiin ja eduskuntatoimintaan ja niissäkin tutkimukseni kannalta merkittävimpiin toimintoihin, joita ovat lakialoitteiden ja hallituksen esitysten käsittely. Näiden empiiristen tutkimustulosten perusteella esitän tarvittavat tarkistukset marxilaiseen teoriaan luokkaeduista ja niiden vaikutuksesta puolueiden toimintaan.

Empiirisessä osassa tutkin ensin luokkaintressejä ajavien lausumien esiintymistä puolueiden ohjelmissa. Seuraavaksi tutkin poliittisten puolueiden eduskuntatoimintaa luokkajaon ja marxismin luokkateorian mukaisen luokkaintressien mallin perusteella. Tehtävänä on selvittää luokkaintressien vaikutusta. Miten luokkajako ja luokkaedut ilmenevät puolueiden eduskuntatoiminnassa ja kuinka voimakasta luokkaetujen vaikutus on. Vastauksia pyrin saamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Missä määrin puolueohjelmista löytyy luokkaorientoituneita lausumia?
2. Miten luokkaetujen vaaliminen ilmenee kansanedustajien tekemissä lakialoitteissa 1960-luvulta 1990-luvulle?

3. Ilmeneekö puolueiden luokkaorientaatioissa ristiriitaisuuksia eli kuiluja ohjelmalausumien ja eduskuntatoiminnan välillä?
4. Mihin yhteiskuntapolitiikan aiheisiin luokkaorientoituneet lakialoitteet kohdistuvat?
5. Millaista luokkaetujen vaalimista ilmenee hallituksen esityksissä ja niiden käsittelyssä?
6. Tapahtuiko tutkittuna aikana puolueiden menettelyissä muutoksia niiden puolustaessa luokkaetuja?
7. Kuinka hyvin marxismin historiallinen materialismi-teoria toimii kuvatessaan puolueita luokkaetujen vaalijoina?

1.2. Tutkimusmetodi

1.2.1. Teoreettinen osa

Teoreettisen osan päähypoteesina on näkemys, jonka mukaan yhteiskunta jakaantuu luokkiin, joihin kuuluvilla ihmisillä on yhteisiä yhteiskunnallisia etuja. Luokat ovat porvaristo, keskiluokka, talonpojisto ja työväenluokka. Yksinään kansalaisen on mahdotonta puolustaa luokkaintressejä. Sen tähden niitä vaalivat luokat muun muassa poliittisten puolueiden avulla. Tarvitaan tietoa siitä, onko luokkaetujen vaaliminen yksityiskohdissaan sellaista kuin marxismi esittää. Lisähypoteeseja saattaa tulla esiin tutkimuksen edetessä. Hypoteesit, joita tässä tutkimuksessa käytän, on muodostettu Antti Eskolan kuvaamalla tavalla yleistoriasta (Eskola 1968 10–11), jona toimii marxilainen historiallinen materialismi. Kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia menetelmiä käyttäen selvitän empiirisen aineiston avulla, miten luokkaetujen vaaliminen Suomen eduskunnassa tapahtuu.

Teorian tehtävä on toimia sekä tutkimuksen keinona että päämääränä (Eskola Jari 2000 81). Jotta teoria olisi mahdollisimman hyvä keino ja työväline, sen jatkuva kehittäminen on tutkimustyön päämäärä. Tässä tutkimuksessa teoria toimii molemmissa tehtävissä. Historiallista materialismia käytän keinona kuvata yhteiskunnan jäsenten jakautumista luokkiin ja luokkaetuihin niiden poliittisessa toiminnassa. Sen perustalta luon tutkimushypoteesit. Luokkateoriaa käytän välineenä, jolla tulkitseen puolueiden ohjelmissa ja eduskuntatoiminnassa tapahtuvaa luokkaetujen vaalimista ja etsin vastauksia tutkimustehtävän asettamiin kysymyksiin. Empiiristen tulosten perusteella on mahdollista kehittää historiallisen materialismin teoriaa. Sen edellytyksenä on uusien teoreettisten yleistysten löytäminen.

Erik Olin Wrightin mukaan marxilaisen teorian perusteita on sosiaalisen todellisuuden (*social reality*) ja siitä syntyneen yhteiskunnallisen ilmentymien tason (*level of appearances*) välinen ero. Vaikka ilmentymät ovat toissijaisia, niillä on kuitenkin oma merkityksensä. Tutkimalla sosiaalista todellisuutta voimme oppia tuntemaan ilmentymät, joita ei ole tarkoitus mitätöidä, vaan käyttää tutkimuksen perustana. Teorian keskeisen väitteen mukaan pääosa välittömästi havaittavista empiirisistä yhteiskunnan ilmi-

öistä on selitettävissä analysoimalla yhteiskunnallista todellisuutta, jonka sosiaalinen ilmentymä peittää. Jos tutkimuksemme jää pelkästään ilmentymän tasolle, me voimme kuvata sosiaalista ilmiötä, mutta me emme voi selittää niitä. Yleensä marxilaiset eivät riittävästi painota teorian kehittämisen merkitystä, joilla selitetään perustana olevien sosiaalisten suhteiden rakenteita sekä niihin sisältyviä ristiriitoja. Teorioiden avulla selitetään myös kehitysurat, joiden kautta ihmisten jokapäiväisessä elämässä kohtaamat ilmentymät syntyvät. Klassinen esimerkki tällaisesta analyysistä on Marxin *Pääoma*-teoksen esitys kapitalistisilla markkinoilla esiintyvistä tasavertaisista vaihtosuhteista, jotka kätkevät lisäarvon estäen tuotannossa olevan riitosuhteen esille pääsyä. Markkinoilla ilmeneviä vaihtosuhteita ja niille luonteenomaisia investointeja voidaan helposti ennustaa ja kuvata. Jos haluamme selvittää vaihtosuhteet perin juurin, meidän on tutkittava itse tuotantosuhteisiin kätkeytyvää dynamiikkaa (Erik Olin Wright 1979 12).

Marxismen luokkateoria on itsenäistyneiden luokkasuhteiden ajatuskehys, jolla on vastineensa yhteiskunnallisessa empiriassa. Ajatuskehys ei kaikilta osin vastaa todellisuutta eli kuvaa yksityiskohtaisesti ihmisen yhteiskunnallista toimintaa, koska ajatuskehys on konkreettista toimintaa laajempi. Itsenäistyneet luokkasuhteet tarkoittavat sitä, että ihmisen tarkoitushakuinen toiminta luo yhdessä sivutuotteina syntyneiden ei-tarkoituksellisten toimintojen kanssa yhteiskunnalliset puitteet, joissa ihminen toimii. Yhteiskunnalliset suhteet ovat ihmisen itsensä sosiaalisissa rakenteissa luomia. Kehittyessään ne alkavat yhä enemmän hallita ihmistä (Pietilä 1981 232). Esimerkiksi alihankkijana toimiva pienyrityksen ja hänen tuotteidensa ostajana toimivan suuryrityksen yhteiskunnalliset suhteet ovat tuottajien ja ostajana toimivien suuryritysten kehityksen kulussa luomia suhteita. Ne saavuttavat tietyn itsenäisen aseman yhteiskunnallisessa toiminnassa ja alkavat määrätä tuottajien ja ostajien toimintaa. Säilyttääkseen tuotannollisen asemansa tuottajan ja ostajan on noudatettava itsenäistyneiden yhteiskuntasuhteiden toimintaperiaatteita. Itsenäistyneet yhteiskuntasuhteet vaikuttavat sekä yksilön että yhteiskuntaluokan toimintaan. Luokat perustavat poliittiset puolueet, jotka luovat itseään ja toimintaansa koskevat yhteiskuntasuhteet. Ne on laillistettu ja kehityksen tietyssä vaiheessa ne alkavat vaikuttaa jopa määrätä puolueiden toimintaa. Puolueiden viimeaikainen muuntuminen ei johdu niinkään poliitikkojen tahdosta ohjata politikointia heidän haluamaansa suuntaan, vaan puolueiden ja luokkien itsenäistyneiden yhteiskuntasuhteiden kehityksestä. Poliitikkojen ajattelulla ja toiminnalla on tietty vaikutuksensa kehitykseen, mutta viimekädessä kehitys tapahtuu luokkien itsenäistyneiden yhteiskuntasuhteiden määrittämällä perustalla.

Erik Wrightin mielestä eräs tieto-opin väittäjä perustuu siihen, että tieteellisyys vaatii piilossa olevien ristiriitaisuuksien selittämistä. Toinen vaatimus on kehittää strategia sosiaalisen maailman tutkimiseksi. Strategia antaa systemaattiset linkit yhdistää perustana olevia reaaliprosesseja empiirisesti havaittavissa oleviin ilmiöihin. Strategia auttaa selkeyttämään yleisenä päämääränä olevaa etenemistä konkreetista abstraktiin ja miten edetä siitä takaisin konkretiaan. Yhtenäisen linkittävän strategian puuttuminen marxilaisesta teoriasta, jonka mukaan edettäisiin abstraktista konkretiaan, on tuonut esiin kaksi ongelmaa. Yhtenä ongelmana on se, että marxismi pyrkii joskus muodostumaan sisällöltään ideologiseksi ja joustamattomaksi soveltuakseen empiirisen tutkimuksen edellyttämiin muutoksiin. Marxilaisessa tut-

kimuksessa on usein toistuvana vaikutelmana se, että kaikki vastaukset ovat teorian perustalta etukäteen annettuja. Teorian vastauksilla on käytännön tutkimustuloksiin nähden tietty prioriteetti. Tämä ongelma on peräisin yleisen teorian ja historian tosiasioiden välisestä metodologisesta etäisyydestä. Toisaalta marxilainen tutkimus jää usein pelkästään kuvailevaksi ja edistää vain marginaalisesti marxismin teoreettista kehittämistä. Ihmiskunnan historiallinen liikunta on kuvattu monipuolisesti marxilaisilla kategorioilla. Kuvaukset ovat kuitenkin vaikeasti käytettävissä teorian muokkaamiseen. Liioittelematta edellä mainittuja ongelmia marxilaisen teorian edistys on ainakin osaksi vähentänyt teorian ja tutkimuksen linkittämisen strategisia aukkoja. Kun helpotetaan aukottomien strategioiden kehittämistä marxismin teoriaan, on otettava huomioon kaksi yleistä tehtävää. Ensiksi on tärkeää formuloida marxilainen teoria ymmärrettävään muotoon. Tämä saattaa kuulostaa yksinkertaiselta, mutta monien marxilaisten teoreettisten teosten sameus on suunnaton este käyttämään sellaisia teoksia systemaattiseen empiiriseen tutkimukseen. Erityisen kriittisesti on marxilaisuudessa tehtävä ero sellaisista olettamuksista tai perusteista, joita ei ole alistettu historiallisen tutkimuksen muokattavaksi. Näistä on erotettava esitykset ja määritelmät sekä sosiaalisten käsitteiden että sosiaalisten järjestelmien dynamiikasta. Määritellyt eivät saa olla mielivaltaisia. Sosiaalisten rakenteiden teoria vaikuttaa juuri niiden rakenteiden määrittelyyn. Keskustelussa ei saa sekoittaa kahta erilaista keskustelua. Päämääränä pitää olla käsitteellinen järjestelmä, jota voidaan käyttää empiiriseen tutkimukseen (Wright 1979 13).

Esityksen selkeys sinänsä ei kuitenkaan riitä. Tärkeää on kehittää hyvin systemaattinen menetelmä kausaalisten suhteiden ymmärtämiseen marxilaisen teorian rakenteellisten kategorioiden ja empiiriseen tutkimukseen sisältyvän ilmentymätasojen välillä. Historiallinen tutkimus on määrittelyjen tietojen keräämistä olomuotoasolla, tapahtumista, henkilökohtaisista siteistä, taloudellisten muuttujien määrittelystä, instituutioiden järjestelmistä väestöjakautumista jne. Tietyssä mielessä nämä ilmiöt vaikuttavat rakenteellisiin suhteisiin. On välttämätöntä ymmärtää tarkoin teorian sisäisen kausaalisuuden logiikkaa, jotta empiiristä tutkimusta voi siihen sitoa (Wright 1979 13).

Kapitalistisen yhteiskunnan luokkasuhteet perustuvat kolmeen tuotantosuhteiden tapahtumaan. Ne ovat: aineellisten tuotantovälineiden hallintaan, työvoiman kontrolliin ja investointien sekä tuotantoresurssien hallitsemiseen. Porvarillisen yhteiskunnan kahta keskeisintä luokkaa porvaristoa ja työväenluokkaa on pidettävä keskeisten ja vastakkaisten luokka-asemien haltijoina jokaisessa edellä mainitussa tapahtumassa. Toisaalta keskiluokalle on luonteenomaista työvoiman kontrolli ja aineellisten tuotantovälineiden hallinta yksinkertaisessa tavaratuotannossa. Siten ristiriitaiset luokka-asetat ovat tilanteita, joissa nämä kolme tapahtumaa eivät täsmällisesti vastaa perusluokkavoimia kapitalistisessa tuotantotavassa. Tämän vuoksi meidän on analysoitava kolmea vastakkaista luokka-asetamaa. Johtajat ja työnjohtajat pitävät hallussaan porvariston ja työväenluokan välissä ristiriitaisia luokka-asetamaa. Pienyritykset hallitsevat ristiriitaisia asemia porvariston ja keskiluokan välissä ja puoli-itsenäiset työntekijät ovat ristiriitaisessa luokka-asetamassa keskiluokan ja työväenluokan välissä (Wright 1979 87).

1.2.2. Empiirinen osa

Tutkimukseni jakaminen teoreettiseen ja empiiriseen osaan mahdollistaa luokkateorian ja empiirisen toiminnan välisen yhteyden tutkimisen sillä tavalla, kuin Erik Olin Wrightin mielestä marxilaisessa tutkimuksessa pitää tehdä, piilossa olevien ristiriitaisuuksien selittämiseksi. Pyrkimyksenä on luoda strategiset linkit luokkien sosiaalisen todellisuuden taloudellisista, poliittisista ja ideologisista luokkasuhteista kuvattavaksi teoriassa ilmaistavin abstraktisin käsittein.

Historiallisen materialismin mukaan poliittiset puolueet vaalivat tiettyjen luokkien yhteiskunnallisia etuja. Puolueet ovat itsenäisiä organisaatioita, jotka muokkaavat yhteiskunnallista ympäristöään pyrkimällä vaikuttamaan valtiovaltaan. Tutkimukseni kohteena ovat maamme nykyisessä poliittisessa järjestelmässä toimivaa 10 merkittävintä puoluelinjaa. Mukaan otetut puolueet ovat:

Kansallinen Kokoomus r.p.

Ruotsalainen kansanpuolue r.p.

Suomen Keskusta r.p.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.

Vasemmistoliitto r.p.

Vihreä liitto r.p.

Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.

Perussuomalaiset r.p.

Liberaalit r.p. ja

Suomen Kommunistinen Puolue r.p.

Suomen kommunistisella puolueella ei ole ollut edustajia eduskunnassa, mutta puolueen II maailmansodan jälkeen omanneen tärkeän poliittisen roolin ja luokkapuolueluonteen vuoksi olen ottanut sen mukaan tutkimukseen. Maamme itsenäisyyden aikana puolueet ovat vaihtaneet nimeä tai lakkautetun puolueen tilalle on perustettu uudella nimellä poliittisen toiminnan jatkaja. Se aiheuttaa ongelman. Onko uusi poliittinen toimija sama puolue kuin edeltäjänsä vai onko se eri puolue? Voidaan perustellusti väittää, että eri ajankohtina toimineet Suomen kansanpuolue ja Liberaalit r.p. ovat kaksi eri puoluetta. Koska näiden kahden puolueen ohjelmallinen ja ideologinen luonne sekä asema poliittisessa järjestelmässämme ovat kuitenkin hyvin samanlaiset, käsittelem näitä puolueita samana liberaalien poliittisena liikkeenä (vrt. Borg 2006 13). Samaa periaatetta olen noudattanut muidenkin nimeään muuttaneiden ja edeltäjänsä poliittista perinnettä jatkaneiden puolueiden osalta. Puoluemäärittäyksessä olen noudattanut Timo Soikkasen Suomen puoluekehityksen kahdeksan peruslinjan kuviota (Mickelsson 2007 319).

Puolueiden ideologiaa tarkastellaan puolueohjelmien pohjalta ja toimintaa Suomen eduskunnassa lakialoitteiden ja hallituksen esitysten valossa. Empiirisen osan keskeisimmät muuttujat ovat marxilaisen

luokkajakoteorian mukaiset neljä luokkaa porvaristo, keskiluokka, talonpojisto ja työväenluokka sekä niiden ajamat luokkaedut eli luokkaorientaatiot sekä yksitoista yhteiskunnallisen toiminnan aihepiiriä eli aiheorientaatiota. Niiden avulla selvittää, asettavatko puolueet tietyn tai tiettyjen luokkien edut etusijalle vai ovatko puolueet yleispuolueita, jotka vaalivat tasapuolisesti kaikkien luokkien etuja.

- Viisi luokkaetua ovat:
1. yhteisetu
 2. porvariston etu
 3. keskiluokan etu
 4. talonpojiston etu
 5. työväestön etu

Luokkien yhteisetua on marxilaisessa tutkimusperinteessä käsitelty hyvin vähän. Eräs harvoista tapauksista on tehty Marxin toimesta, kun hän käsittelee tuotannollista yhteistoimintaa, joka on luokkien yhteisedun perusta (Marx 1974, 304). Yhteisetu ei ole ollut empiirisen tutkimuksen kohteena, koska marxismien teorian mukaan ainakin porvariston ja työväenluokan edut ovat keskenään ristiriitaiset. Mielestäni tämä on luokkasuhteissa kuitenkin vain yksi osa-alue.

Minulle yhteisedun olemassaolo selvisi luokitusta aloittaessani. Tällöin totesin olevan intressejä, jotka olivat tärkeitä jokaiselle neljästä luokasta. Kun käsittelyssä olevaan asiaan ei sisälly selvästi havaittavaa yksittäistä tai muutamaa erityistä luokkaetua, vaan se koskettaa kaikkien luokkien etua, asia sisältyi vuoksi määritelty tässä tutkimuksessa yhteisetuun kuuluvaksi. Tästä syystä käytän yhteisetu-käsitettä. Asiaa selvitan tarkemmin tutkimukseni luokkien erityis- ja yhteisetua koskevassa osassa.

1.2.2.1. Puolueohjelmien luokkaorientaatiot

Olen ottanut mukaan jokaiselta puolueelta kaksi puolueohjelmaa 1950–1990-luvuilta. Pyrkimyksenä on saada selville, minkä luokan tai luokkien etuja kukin puolue vaalii. Kun tutkin puolueohjelmia ja kutsun sitä puolueohjelmien luokkaorientaation tutkimukseksi. Puolueohjelmien keskinäistä vertailua ja analysointia vaikeuttaa niiden ajallisuuden ja sisällön erilaisuus. Toiset ovat lyhyempiä tai pitempiä kuin toiset. Puolueet uusivat ohjelmiaan erilaisin aikavälein. Näistä syistä analysoitaviksi valitut ohjelmat eivät ole samalta vuodelta. Tärkein valintakriteeri on se, että puolueohjelmissä käsitellään riittävän laajasti kaikkia yhteiskuntapolitiikan aloja.

Tutkimushypoteesin mukaan puolueet ilmaisevat luokkaetujen vaalimisen periaateohjelmissaan yleisluontoisesti, mutta kuitenkin niin, että ne toimivat poliittisen toiminnan ohjaajina. Ilman niitä puolueiden toiminta olisi hajanaista. Luokkaetujen tukeminen ohjelmissa osoittaa puolueen luokkaorientaation, joka ilmaistaan sitä osoittavilla lausumilla. Ohjelmalausuma on jokainen yhden tai useamman lau-

seen muodostama virke, joka ilmaisee useamman tai yhden luokkaedun vaalimista. Tämän analysoinnin perusteella aineisto jaetaan viiteen luokkaetukategoriaan eli intressiin.

1.2.2.2. Puolueiden luokkaorientaatio eduskunnan toiminnassa: lakialoitteet ja hallituksen esitykset

Vuosittaiset valtiopäivät eivät kokoonnu kalenterivuoden mukaan, vaan niiden kokoontuminen alkaa perustuslain 33 ja eduskunnan työjärjestyksen 1 pykälien perusteella kunkin vuoden helmikuun 1. päivänä ellei eduskunta muuta päättä. Kunkin vuoden valtiopäivät päättyvät seuraavien kokoontumiseen ellei eduskunta muuta päättä. Millä tavalla puolueiden luokkaorientaatio ilmenee eduskunnan toiminnassa, on tutkimukseni pääkysymys. Aineistona käytän eduskunnan pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja.

Jotta voisin selvittää, miten voimakkaana luokkaetujen vaaliminen ilmenee eri vuosina puolueiden edustajien työskentelyssä ja ilmeneekö vaalimisen voimakkuudessa vaihteluita hallitus–oppositio-aseman muutoksesta johtuen, päätin tutkia kansanedustajien eduskuntatyöskentelyä neljältä vuodelta 1960-luvulta 1990-luvulle. Tutkiakseni hallitus- ja oppositioaseman vaikutusta etenkin suurten puolueiden esiintymiseen eduskunnassa valitsin vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivät, koska hallituksen kokoonpano näinä vuosina vaihteli. Tutkimuksen kohteena olevat puolueet ovat olleet ainakin yhden vuoden aikana joko hallituksessa tai oppositiossa. Puolueista kaikki eivät ole olleet edustettuina eduskunnassa kaikkina tutkittuina vuosina. Tästä syystä kansanpuolueiden/liberaalien lakialoitteita oli vain vuosien 1965 ja 1972 valtiopäiviltä, perussuomalaisten vuosien 1972, 1988 ja 1999 valtiopäiviltä. Kristillisdemokraateilta lakialoitteita oli valtiopäiviltä 1972, 1988 ja 1999, vihreiltä vuosilta 1988 ja 1999. Kaikilla muilla puolueilla oli tehtyjä lakialoitteita kaikilta tutkimuksen kohteena olleilta valtiopäiviltä. Näiden vuosien valtiopäivien lakialoitteiden määrän katson riittäväksi, kun selvitän puolueiden eduskuntatyöskentelyn luokkaorientaatiota sekä hallitus–oppositio-aseman vaikutusta. Luettelot tutkimusvuosien hallitus- ja oppositiopuolueista ovat liitteessä 3.

Empiirisen osan päätehtävänä on selvittää, missä määrin *puolueiden kansanedustajat ovat lakialoitteissaan ja* hallituksen esityksissä olleet luokkaorientoituneita eli halunneet vaalia tietyn luokan etua vai luokkien yhteisetua eli yleistä etua. Puolueiden eduskunnassa tekemien lakialoitteiden sekä hallituksen esitysten luokkaetuoientaatiota tutkin käyttäen viittä marxilaista luokkaetuumuuttujaa. Ne ovat samat kuin ohjelmalausumien analyysissä eli yhteisetu sekä porvariston, keskiluokan, talonpoijiston ja työväestön etu.

Teen luokittelut ja taulukoinnit aineistosta perinteistä sisällönerittelyä käyttäen (Suoranta 2000 185). Jokainen lakialoite ja hallituksen esitys analysoidaan, miten ja mitä niissä on ilmaistu luokkaeduista. Lakialoitteen ja hallituksen esitysten luokkaetufrekvenssit lasketaan niin, että kukin lakialoite ja hallituksen esitys on yksi tapaus tietyssä luokkaetukategoriassa. Esimerkiksi työehtosopimuslain uudistusesitys tai -aloite, jolla parannetaan työntekijäjärjestöjen asemaa työehtosopimuksia solmittaessa, on

luokitettu sekä työväenluokan että keskiluokan etua vaalivaksi, koska työehtosopimukset koskevat sekä työväenluokkaa että keskiluokkaan kuuluvia toimihenkilöitä.

Lakialoiteaktiivisuuden vuosittaista vaihtelua tuon ilmi lakialoitteiden suhteellisella lukumäärällä. Vertaan esimerkiksi SDP:n kansanedustajien vuoden 1965 valtiopäivillä, jolloin puolue oli oppositiossa, allekirjoittamien lakialoitteiden suhteellista lukumäärää vuoden 1972 puolueen edustajien allekirjoittamiin. Suhteellinen lukumäärä lasketaan vertaamalla puolueen edustajien allekirjoittamien lakialoitteiden määrää kaikkien lakialoitteiden määrään kyseisenä vuonna.

Lisäksi tutkitaan koalitio-ilmiötä lakialoitteiden teossa, missä määrin puolueiden edustajat toimivat pelkästään oman puolueensa edustajina ja missä määrin lakialoitteita tehdään usean puolueen edustajien yhteistyönä. Tätä varten kullekin puolueelle laaditaan taulukko, jossa luokkaetumuuttajat on jaettu neljään havaintoluokkaan; yksin, porvaripuolueiden kesken, vasemmistopuolueiden kesken tai sekä porvari- että vasemmistopuolueiden kesken tehdyt lakialoitteet.

Hallituspuolueet määrittelevät hallitusohjelmassa, missä määrin ja mitä luokkaintressiä vaalitaan. Koska hallitusohjelma on monelta osaltaan puolueiden tavoitteiden kompromissi, esiintyminen intressien vaalijana ei käy ilmi hallitusohjelmassa yhtä selkeästi kuin puolueohjelmissa. Tutkimukseni yhtenä osana selvitin, missä määrin hallituksen esitykset vaalivat porvariston, keskiluokan, talonpoijiston ja työväestön luokkaetua tai yhteisetua. Luokituksen lisäksi tutkin, mitä luokkaetua hallituksen esityksen puolesta ja vastaan esiintyneet eri puolueiden kansanedustajat ovat puheenvuoroissaan ja äänestyksissä vaalineet.

1.2.2.3. Puolueohjelmien ja lakiesitysten aiheorientaatiot

Koska luokkaintressi-analyyseissä luokat ovat melko laajoja, tarkennan puolueiden poliittista työskentelyä jakamalla puolueiden ohjelmalausumat ja lakialoitteet alaryhmiin niiden sisällön pohjalta. Näin tutkin, missä yhteiskuntapolitiikan aiheyhymissä luokkaetuja eniten tai vähiten vaalitaan. Tätä erittelyä kutsun aiheorientaatioksi. Lakialoitteet ja ohjelmalausumat jaetaan aiheyhymiin eli politiikan osa-alueisiin sisällön erittelyä käyttäen.

Tämän kaltaista menettelyä on mm. Heikki Paloheimo soveltanut tutkimuksessaan *Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet*. Hänen tutkimuksessa analysoitava aineisto on jaettu runsaasti asioita sisältäviin aihepiireihin, joiden joukko on tehty riittävän kattavaksi, jotta kaikki aihepiirit on voitu sijoittaa johonkin luokitusrungon luokkaan. Aihepiirit muodostavat sisällönerittelyn luokitusrungon. Sen yksittäiset teemat ovat analyysin muuttujia, joiden esiintymiset ohjelmateksteissä jaetaan yksittäisistä ajatusilmauksista muodostettuihin argumentteihin. Tutkimuksessa Paloheimo päätyy tulokseen, jonka mukaan periaateohjelmien aatteet ja periaatteet jakautuvat toisistaan poikkeaviin dimensioihin. Mikään näistä ei jaa puolueita kahteen vastakkaiseen, jyrkästi toisistaan erottuvaan leiriin. Puolueiden välillä on jokaisella aatteellisella ulottuvuudella eroja, mutta puolueiden väliset rajat eivät ole

yrkkiä. Tulokset osoittivat myös sen, etteivät puolueet ryhmyt toisistaan jyrkästi erottuviin blokkeihin. Tämä selittää sen, että poliittisessa päätöksenteossa voi aikaisempaa enemmän muodostua erilaisia enemmistökoalitioita (Paloheimo 2006 218).

Paloheimon käyttämänsä luokitus ei sovellu riittävän hyvin luokkaetutkimukseen. Puolueohjelmien aatteelliset ulottuvuudet, joita hän tutkii artikkelissaan, ovat ideologisten luokkaintressien heijastumia poliittisessa toiminnassa. Olavi Borg on tutkiessaan puolueideologioita vuonna 1964 pitänyt puolueohjelmien sisällönanalyyysissaan neljää aihepiiriä riittävänä määränä. Käyttämäni ohjelmalausumien analysointimenetelmä on yksinkertaisempi kuin Paloheimon. Lisäksi tutkimustemme peruslähtökohdat ovat erilaiset. Puolueohjelmien painopistealueet antavat marxismiin tulkintaa käyttäen joitain kuvaisia puoluetoiminnan luokkaetujen vaalimisesta ja taloudellisista perusteista. Kokonaiskäsityksen saamiseksi luokkaintressien vaikutuksesta poliittiseen toimintaan edellyttää luokkajakoon perustuvan teorian käyttämistä tutkimuksen runkona. Oman tutkimusaineiston jaoin yhteentoista aihepiiriin, jonka arvioin riittäväksi analysoidessani puolueiden luokkaintressien orientaatioita eri aiheisiin.

Luokituksen määrittelin sen perusteella, mitä yleisesti yhteiskuntapolitiikan kuhunkin osa-alueeseen eli aiheeseen katsotaan kuuluvaksi. Aiheryhmien luokitukseni ei sellaisenaan perustu mihinkään aikaisempaan tutkimukseen. Perusteita luokitukselleni olen saanut jo aikaisemmin mainittujen lähteiden lisäksi sisällönanalyysiä koskevasta kirjallisuudesta. Sisällönanalyysiksi voidaan määrittellä kaikki ilmaistujen käsitteiden luokituksen tekniikat, jotka perustuvat teoreettiseen arviointiin. Niissä kuvataan tekstin sisältöä kvantitatiivisesti tai kvalitatiivisesti. Erittely analysoi sitä, miten ja mitä on jostain asiasta kirjoitettu tai puhuttu. Tutkimusongelmiin etsitään vastausta kvantitatiivisten mittaustulosten tai kvalitatiivisen luokituksen avulla. Luokituksessa määritellään kategoriat, joihin käsitteet ryhmitellään. Aiheryhmien 11 luokkaa ovat: hallinto, kansalaisoikeudet, ympäristösuojelu, talous, elinkeinot, sosiaaliturva, terveydenhoito, koulutus, kulttuuri, työmarkkinat ja kansainvälisyys. Näiden luokkien tarkka esittely on luvussa 5.

1.2.3. Luokkaetujen luokittelusäännöt ohjelmalausumien, lakialoitteiden ja hallituksen esitysten käsittelyssä

Poliittisten tekstien ja puheiden sisältämä luokkaetujen vaalimisen selvittäminen on usein vaikeaa, koska niiden tunnistaminen vaatii tutkijan, lukijan ja kuulijan tulkintaa. Jotta luokitukselle saadaan tieteellisesti kestävä perusta, sitä varten tehdään luokitusäännöt (Berelson 1971 15 ja Suoranta 2000 185). Tutkiessani puolueohjelmissa ja eduskunnan asiakirjoissa ilmenevää luokkaetuorientaatiota sovelsin aineiston käsittelyssä Jari Ehrnroothin mainitsemaa luokkaintressien luokitusmenetelmää. Se on mutkallinen tulkintatapahtuma, jossa tulkinta tapahtuu tutkijan, teoksen, lukijoiden ja heidän reseptioidensa kesken. Saadakseni teksteistä ja puheista asiasisällön mahdollisimman hyvin selville katsoin aiheelliseksi käyttää

myös perinteistä sisällön erittelyä, jota sosiologien keskuudessa pidetään hyvänä tekstin sisällön analysoinnissa (Eskola 1975b 104–128; Pietilä 1973). Lakialoitteita tutkiessani käytin eduskunnan pöytäkirjoja, niiden liitteitä ja asiakirjoja. Lukevana yleisönä käytin rinnakkaisluokittajaa. Tulkinta-asetelman helpottamiseksi laadin tulkintasäännöt, jotka kuvaavat suorittamaani tulkintaa ja luokittelua. Ne perustuvat marxismien teoriaan luokista ja niiden intresseistä. Tällaista menettelyä sanotaan erittely- ja sijoittelusäännöiksi (vrt. Ehrnrooth 1990 230).

Ensin erottelin tulkintasääntöjen avulla marxismien luokkateorian perusteella viisi luokkaetua tuotannollinen asema mukaan, eli sen mukaan mikä on luokan asema tuotannon ja tavarakierron organisaatiossa. Yhteiskunnallisella asemalla tarkoitetaan luokan ja sen jäsenten yhteiskunnallista asemaa muihin yhteiskuntaluokkiin ja suhdetta poliittisiin oikeuksiin ja vapauksiin (Wright 1979 62). Erottelin marxismien luokkateorian perusteella viisi luokkaetua luokkaorientaatiota osoittavien lausumien pohjalta. Luokkaetukriteereitä ovat myönteinen suhtautuminen:

vapaaseen markkinatalouteen
yksityiseen omistusoikeuteen
yhteiskunnalliseen omistukseen/sosialismiin
yrittäjyyteen
työnantajajärjestöihin
toimihenkilöihin
ammattiyhdistystoimintaan
maanviljelijöihin/maatalouteen
työntekijöihin/työväenliikkeeseen

Luokkaetujen eli intressien erittelyn pohjalta sijoitin ohjelmalausumat, lakialoitteet ja hallitusten esitykset viiteen luokkaetuuksiin, jotka ovat yhteiset, porvariston etu, keskiluokan etu, talonpojiston etu ja työväenluokan etu. Lakialoitteen tulkitisin erityistä luokkaetua vaalivaksi, kun sen perusteluissa tekijät ilmaisivat tavoitteena olevan jonkin luokan tai ryhmän taloudellisen edun tai yhteiskunnallisen aseman turvaaminen tai parantaminen. Erityisten luokkaetujen puolustaminen saattoi koskea usean, jopa kolmen luokan etua, mutta ei kuitenkaan yleistä, kaikkien luokkien etua.

Porvariston erityistä luokkaetua vaalivat ohjelmalausumat, lakialoitteet ja hallituksen esitykset, joilla pyritään ensisijaisesti ylläpitämään ja parantamaan porvariston välittömiä etuja, joita ovat mm. yritystoiminnan, tuotantovälineiden omistajien ja työnantajien taloudelliset sekä yhteiskunnalliset asemat.

Tärkeimpiä porvariston erityisiä luokkaetuja on tuotantovälineiden yksityisomistuksen säilyttäminen. Se on porvariston perusetu. Valtion omistukseen porvaristo suhtautuu kielteisesti, koska se kilpailemalla yksityisen yritystoiminnan kanssa rajoittaa porvariston toimintaa. Tästä syystä valtionomistus ei yleensä palvele porvariston luokkaetuja. Poikkeuksen tekevät vain sellaiset tuotantovälineet, jotka ovat

niin laaja-alaisia, että niiden ylläpitämisen kustannukset ovat yksittäiselle yritykselle liian suuret eivätkä ole porvaristolle riittävästi voittoa tuottavia. Tällaisia tuotantovälineitä ovat mm. rauta- ja maantiet sekä lentokentät. Osuustoiminnallinen tuotantovälineiden omistus on tietyissä rajoissa yksityistä omistusoikeutta täydentävänä porvariston etujen mukaista. Elinkeinotoiminnan ja kaupan vapaus on porvariston taloudellisen toiminnan kannalta välttämättömyys. Valtion pitää toimillaan luoda yritystoiminnalle mahdollisimman hyvät toiminnan edellytykset niin, että pääomia, tuotantovälineitä ja työvoimaa on yritystoiminnalle riittävästi saatavana. Rajoituksia ja säännöstelyä saa toiminnan kannalta olla mahdollisimman vähän. Porvariston erityiset edellyttää verotuksen kohtuullisuutta. Lisäksi porvariston luokkaetuihin kuuluu määräysvallan säilyttäminen tuotantovälineiden ja työvoiman käytössä sekä tuotantokustannusten kohtuullisina säilyttäminen (Wright 1979 42).

Talonpoijiston erityisetua palvelevat ohjelmalausumat, lakialoitteet ja hallituksen esitykset, joiden perusteluissa sanotaan tai tekstistä käy ilmi, että aloitteen tekijät pyrkivät edistämään tai ylläpitämään maanviljelijäin sekä maa- ja metsätalouden etuja tai asemaa. Tuotantovälineiden yksityinen omistus on talonpojan luokkaedun mukaista ja se on luokan perusetu. Viljelykseen ja metsätalouteen käytettävä maa kuuluu tuotantovälineisiin. Sen osuustoiminnallinen käyttö on suotavaa, jos se edistää tuotannollista toimintaa eikä rajoita yksityisomistukseen perustuvaa maataloustuotantoa. Valtion tuki maataloustuotannolle on maantieteellisistä olosuhteista johtuva välttämättömyys ja talonpoijiston välitön luokkaetu. Korkea verotus ja tuotantokustannukset eivät saa muodostua maatalouden liiallisiksi rasituksiksi. Talonpoijiston välittömiin luokkaetuihin kuuluu riittävien rahoitusmahdollisuuksien olemassaolo maatalouden tuotantovälineiden hankkimiseen (Chesnokov 1969 178; MTK:n tavoiteohjelma 18.11.2004).

Keskiluokan luokkaedut ovat moninaiset. Perusetu on tuotantovälineiden yksityisomistus ja siihen perustuva tuotantotapa eli pientuotanto. Erityisetuihin sisältyy yritystoiminnan, erityisesti pk-yritysten toiminnan vaaliminen. Pienyrittäjien luokkaedut ovat paljolti samat kuin porvariston luokkaedut. Pienyrittäjät työvoimavaltaisen toiminnan ylläpitäjinä joutuvat suuryrityksiä enemmän pitämään työvoimajä rahoituskustannukset kurissa. Ne vaativat usein valtiovallan tukitoimia. Lisäksi lakialoitteet, joilla tuetaan johtavien viran- ja toimenhaltijain sekä vapaan ammatin harjoittajien taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa ovat keskiluokan välittömiä luokkaetuja. Luokitin tällaiset ohjelmalausumat ja lakiesitykset keskiluokan erityisetua vaaliviksi. Ylempien toimihenkilöiden ja vapaan ammatin harjoittajien erityisedut ovat yritystoiminnassa monelta osin samat kuin porvariston, mutta niissä on yhtymäkohtia myös työväestön erityisetuihin. Esimerkiksi tuotannollisen ja yhteiskunnallisen asemansa säilyttämiseksi molemmat tarvitsevat ammattiyhdistystensä ja valtion tukitoimia (vrt. Wright 1979 39–40). Kohtuullinen verotus on keskiluokan kuten muidenkin luokkien erityisetu.

Työväenluokan perusetu on porvariston määräysvallan rajoittaminen, jonka lopullisena tavoitteena on vapautuminen kapitalistisesta tuotantotavasta. Tämän viimeikäden tavoitteen toteuttaminen ei ole lähitulevaisuudessa mahdollista toteuttaa. Työväestön erityistä etua vaalivat lakialoitteet koskevat paljolti työläinsäädäntöä. Sitä tarvitaan, jotta työntekijän asema ja työvoima turvattaisiin työnantajan

liialliselta määräsvallalta. Hyvän palkkatason ja työolosuhteiden ylläpitäminen on työväenluokalle elintärkeitä. Tällaiset tavoitteet ovat työväenluokan välittömiä luokkaetuja (Wright 1979 91). Työolosuhteiden ja palkan määrittelyssä tarvitaan työntekijäin luokkaetujen turvaamiseksi kolmikantaista sopimista valtion, työnantajain ja työntekijäin etujärjestöjen kesken. Eräät sosiaaliturvan ja terveydenhoidon lakialoitteet luokitin työväestön erityisetua vaaliviksi, koska niiden toteuttamisella turvattiin työntekijän säilyminen työmarkkinoilla eli toisin sanoen työvoiman uusintaminen. Edellytyksenä oli, että työväestön edun tai aseman vaaliminen mainittiin joko aloitteen perusteluissa tai aloitteen lakitekstissä. Jotkut työlainsäädäntöä koskevat lakialoitteet, esimerkiksi työmarkkinatoimintaan liittyvät aloitteet tai esitykset, luokitin sekä porvariston (työnantajien) että työväestön erityisetuja vaaliviksi, koska ne toteutuessaan tukisivat molempien luokkien asemia. Työväestön erityinen luokkaetu vaatii valtiota ylläpitämään työllisyyspolitiikkaa, koska työntekijä saa toimeentulonsa myymällä työvoimaansa työnantajalle. Jos tätä mahdollisuutta ei ole, eli työntekijä on työtön, hänen toimeentulonsa ja yhteiskunnallinen asemansa on epävarma.

Kaikkien luokkien yhteiseduksi luokitin ohjelmalausumat, lakiesitykset ja hallituksen esitykset, jotka toteutuessaan edesauttaisivat kaikkien neljän luokan yhteiskunnallisen tai taloudellisen aseman säilyttämistä tai uusintamista. Nämä esitykset ja aloitteet koskivat yleistä hallintoa, turvallisuutta, ulkopolitiikkaa, koulutusta, valtion ja kuntien kulttuuria, julkista infrastruktuuria, yleistä sosiaaliturvaa, yleistä terveydenhoitoa ja vapaa-ajan harrastustoimintaa.

Edellä esitetyillä kolmella tavalla – puolueiden ohjelmalausumia, edustajien tekemiä lakialoitteita sekä hallituksen esityksiä erittelemällä – pyrin testaamaan historiallisen materialismin teoreettista näkemystä puolueista luokkaetujen puolustajina. Tällöin pitäisi käydä ilmi se, ovatko puolueet yleispuolueita vai esiintyvätkö ne luokkapuolueina. Yleispuolue vaalii lakialoitteissa, yhteiskuntapolitiikan aiheissa ja hallituksen esitysten käsittelyssä voimakkaasti luokkien yhteisetua. Luokkapuolue vaalii yhteisedun lisäksi merkittävästi myös tietyn luokan tai luokkien erityisetua. Kun näin on selvitetty luokkaetujen vaalintaa empiriassa, voin tehdä johtopäätöksiä niiden heijastusvaikutuksista historialliseen materialismin teoriaan. Mikä teoriasta on edelleen käyttökelpoista ja mikä on tarpeen nähdä toisin kuin tähän saakka.

1.2.4. *Ohjelmalausumien, lakialoitteiden ja hallituksen esitysten luokituksen validius ja reliaabelius*

Puolueet luokkaetujen vaalijoina Suomen eduskunnassa tutkimuksen empiirinen osa on jo itsessään marxilaisen teorian luokkaetukäsitteiden validiuden tutkimista. Luokkaintressin määrittelyn luotettavuutta arvioidaan teorian ja käytännön vastaavuudella. Jos puolueiden eduskuntatyöskentelyn tavoitteita ja toteuttamista voidaan tarkastella mitattavasti luokkaetujen käsitteillä, luokkaintressit eivät ole pelkkää teoriaa. Valitsin puolueiden ohjelmalausumat, lakialoitteet ja hallituksen esitykset tutkimukseni

empiiriseksi kohteeksi, koska ne ilmaisevat luotettavasti ja kirjallisesti puolueiden, kansanedustajien ja hallituksen tärkeinä pitämiä intressejä, jotka usein ovat luokkakohtaisia. Kun lisäksi puolueiden kansanedustajien eduskuntaryöskentelyä verrataan puolueiden ohjelmajulistusten aiheisältöihin, saadaan esille puolueiden julistusten, kielellisten ilmaisujen validius, eli yhteys mitattavissa oleviin todellisiin tekoihin. Toisin sanoen on kyse sanojen ja tekojen yhtäpitävyydestä

Otokset puolueiden luokkaetujen vaalimisesta ovat laajoja. Lakialoitteiden teossa ilmenevästä luokkaorientaatiosta on otettu tutkimukseen neljältä eri valtiopäiviltä yhteensä yli 1800 esitystä. Valtiopäivät on valittu eri vuosikymmeniltä niin, että ne kuvastavat aikaperspektiiviä sekä edustavat eri hallituskokoonpanoja. Kultakin puolueelta on otettu kaksi vertailukelpoista ohjelmaa, joihin on sisällytetty yhteensä yli 6000 ohjelmalausumaa. Hallituksen esityksien käsittely perustuu kaikkiin hallituksen esityksiin vuodelta 1996, joiden määrä oli 265.

Ohjelmalausumien, lakialoitteiden ja hallituksen esitysten aihe ryhmien analyysin varmistamiseksi olen käynyt läpi elinkeinoelämän järjestöjen luokkaetuja vaalivia toimia ja tarkastellut, mitä yleisesti yhteiskuntapolitiikan kuhunkin osa-alueeseen eli aiheeseen katsotaan niissä kuuluvaksi. Porvariston eli elinkeinoelämän etujärjestöt pitävät tärkeänä talous- ja elinkeinopolitiikkaa (http://www.ek.fi/ek_suomaksi/keskusjarjesto/ek_tehavat.php luettu 23.12.2006), näissä aiheissa on ensisijaiset porvariston tärkeimmät välittömät luokkaedut. Myös keskiluokan etujärjestöille edellä mainitut yhteiskuntapolitiikan osa-alueet ovat tärkeitä (<http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/pages> luettu 23.12.2006). Talonpoijiston etuja vaalitaan korostamalla talouspolitiikan ja yrittäjyyden sekä maatalouden merkitystä (http://www.mtk.fi/mtk/toiminta/osaava_maaseutu luettu 23.12.2006). Työntekijäin etujärjestöt korostavat toimivien työmarkkinoiden, sosiaaliturvan ja terveydenhoidon ensisijaisuutta (<http://www.sak.fi/edunvalvonta.shtml> luettu 23.12.2006). Hallintoon, kansalaisoikeuksiin, ympäristönsuojeluun, koulutukseen, kulttuuriin ja kansainvälisyyteen orientoituneiden lakialoitteiden välillä ei tule esiin merkittäviä puolueiden välisiä eroja.

Luokituksen reliaabeliutta varmistin kuvaamalla teoreettisesti jokaisen ohjelmalausuman, lakialoitteen ja hallituksen esityksen sisältämän luokkaedun mahdollisimman tarkoin esimerkkikuvauksin ja luokittelusäännöin. Reliaabeliuden säilyttämisessä on ongelmia etenkin silloin, kun lakialoite tai ohjelmalausuma luokittelusääntöjen mukaan näyttää vaalivan usean luokan erityisetuja eikä teksteissä mainittu, minkä luokan asemaa ohjelmalausumalla tai lakialoitteella haluttiin parantaa. Porvariston ja yleisen edun erottamisen toisistaan on vaikeinta, koska historiallisen materialismin mukaan nämä kaksi intressiä usein samaistuvat (Engels 1886 338).

Puolueiden ohjelmalausumien luokituksen luotettavuuden toteamiseksi käytin rinnakkaisluokittajaa, joka luokitti *Suomen keskustan periaatteet* -ohjelman vuodelta 1996 ja kokoomuksen *Lähiajan tavoiteohjelma 2003–2007* kaikki lausumat viiteen luokkaetuuun. Luokitimme molemmat edellä mainittujen ohjelmien lausumista 78 prosenttia täysin samalla tavalla. Eri tavalla luokitettujen osuus oli 22 prosenttia. Näistä noin puolet eli noin 11 prosenttia kaikista luokitetuista sijoitimme osittain samoihin luok-

kaetuihin ja noin 11 prosenttia täysin eri luokkaetuihin. Minun ja rinnakkaisluokittajan välillä edellä kuvattu kolme variaatiota, jotka ovat:

Täysi samanmielisyyys	78 %
Osittainen samanmielisyyys	11 %
Täysi erimielisyyys	11 %

Lakialoitteiden reliabiliuden testasin sekä uusintamittauksena että rinnakkaismittauksena niin, että vuoden 1965 lakialoitteet luokitin itse kahteen kertaan. Ensimmäisen ja toisen luokituskerran aikaväli oli noin puolivuotta. Rinnakkaismittauksen suoritti akateemisen loppitutkinnon suorittanut marxismia tunteva henkilö. Ennen luokitusta rinnakkaisluokittaja perehtyi luokitussääntöihin. Hän luokitti sata vuoden 1988 lakialoitteista. Rinnakkaisluokittajan ja minun luokituksessa 69 prosenttia lakialoitteista oli luokitettu täysin samoja luokkaetuja vaaliviksi. Täysin toisistaan poikkeavasti olimme luokittaneet 17 prosenttia lakialoitteista. Osittain samalla tavalla eli osittain samanmielisesti olimme luokittaneet 14 prosenttia molempien luokittamista lakialoitteista. Suoritin vielä oman uusintamittauksen myös vuoden 1988 kaikkien eli 118 lakialoitteen osalta. Ensimmäisestä luokituksistani oli kulunut kaksi vuotta. Täysin samanmielisesti luokitettujen osuus nousi 87 prosenttiin, osittain samanmielisten osuus oli seitsemään prosenttia ja täysin erimielisten osuus kuusi prosenttia.

Koska osa lakialoitteista ja hallituksen esityksistä oli luokitettavissa kahta tai jopa kolmea erityistä luokkaetua vaaliviksi, syntyi luokittajien välistä erilaisuutta siitä, minkä luokkien etua oli vaalittu. Esimerkiksi minä olin luokittanut erään lakialoitteen sekä keskiluokan että työväestön erityisiä luokkaetuja vaalivaksi. Rinnakkaisluokittaja oli katsonut kyseisen lakialoitteen vaalivan vain keskiluokan erityisetuä. Tällaisissa tapauksissa olimme luokittaneet osittain samalla tavalla. Yhteisetu oli helpoin määriteltävä etuorientaatio, koska se on kaikkein helpoin havaittavissa. Suhteellisen helppoa oli löytää yhteinen etuorientaatio talonpoijiston ja työväestön erityisetuihin. Erilaisuus lisääntyi keskiluokan kohdalla. Suhteel-

Lakialoitteiden luokituksen reliabiliuden mittaukset			
	1965 uusintamittaus	1988 rinnakkaismittaus	1988 uusintamittaus
Täysi samanmielisyyys	84 %	69 %	87 %
Osittainen samanmielisyyys	6 %	14 %	7 %
Täysi erimielisyyys	10 %	17 %	6 %

lisesti tarkasteltuna vaikeinta oli löytää porvariston erityisetua vaalineita lakialoitteita, koska tähän luokkaan emme rinnakkaisluokittajani kanssa luokittaneet yhtään lakialoitetta samalla tavalla. Porvariston etua vaalineita oli lakialoitteiden joukossa kaikkein vähiten. Kaikissa lakialoitteissa oli vain neljä prosenttia porvariston etua vaalineita. Rinnakkaistutkittujen joukossa niitä oli kuusi sadan lakialoitteen joukosta. Näistä rinnakkaisluokittaja oli määrittänyt viisi lakialoitetta ja minä yhden porvariston luokkaetua vaalivaksi. Rajaa porvariston erityisedun ja yhteisedun välillä on useassa tapauksessa vaikea määrittää. Esimerkiksi elinkeinoelämän yleisten edellytysten tukeminen on katsottava yhteisedun vaalimiseksi. Sitä saatetaan eräissä tapauksissa pitää myös pelkästään porvariston edun vaalintana.

Puolueiden ohjelmalausunnat ja lakialoitteet luokitin yhteiskuntapolitiikan eri aiheisiin eli osaluaisiin, jotta selviäisi millainen merkitys politiikan eri osa-alueilla on kullekin puolueelle. Luokituksen tulkintojen reliiabeliuden testaamiseksi luokittamistani vuoden 1999 lakialoitteista rinnakkaisluokittaja luokitti yhteiskuntapolitiikan eri aihealueisiin lakialoitteet 100–196 eli yhteensä 97 lakialoitetta. Samaan aiheeseen luokittamat lakialoitteet muodostivat 80,4 prosenttia meidän molempien luokittamista lakialoitteista. Erilaisiin aiheisiin luokitettuja oli 19,6 prosenttia. Luokituksissamme ilmeni erilaisuutta eniten aiheessa terveydenhoito, jossa vaikeutta aiheutti etupäässä terveydenhoidon ja sosiaaliturvan erottaminen toisistaan. Toinen vaikea aihe oli kansalaisoikeuksiin kuuluvien lakialoitteiden määrittely, koska niiden erottaminen hallinnosta ei ollut helppoa. Suurimmat vaikeudet aiheutti kansalaisoikeuksiin ja hallintoon kuuluvien lakialoitteiden erottaminen toisistaan. Luonnonsuojeluun, koulutukseen, talouteen ja hallintoon luokitettuja lakialoitteita oli suhteellisesti ottaen eniten. Yhdeksänkymmenen seitsemän lakialoitteen otoksesta ei ollut yhtään luokitettavissa aiheeseen kulttuuri eikä kansainvälisyys.

Hallituksen esityksien tutkimus perustuu hallituksen vuoden 1996 esityksiin, joita oli 265. Miten yksiselitteisesti voidaan hallituksen esityksiä jakaa viiteen luokkaetuuksiin, mittasin luokittamalla vuoden 1996 hallituksen esitykset itse kahteen kertaan sekä käyttämällä rinnakkaismittaajaa, joka tulkitsi ja luokitti sata hallituksen esitystä.

Hallituksen esitysten luokituksen reliiabeliuden mittaukset		
	1996 uusintamittaus	1996 rinnakkaismittaus
Täysi samanmielisyy	85 %	73 %
Osittain samanmielisyy	8 %	13 %
Täysi erimielisyy	7 %	14 %

Lakialoitteet ja hallituksen esitykset ovat luotettavasti todettavissa eduskunnan pöytä- ja muista asiakirjoista. Asiakirjat takaavat luokituksen validiuden, koska niistä on luettavissa ja tulkittavissa mitä tai keiden intressiä esittäjä toimillaan vaalii. Koska yksimielisyyden määrä sisällönanalyttisten luokitusten reliabiliutta tutkittaessa vaihtelee yleensä 66 prosentista yli 90 prosentin (Borg 1964 133), katsoin oman tutkimukseni validiuden ja reliabiliuden riittäviksi.

2. Luokat ja luokkaedut

2.1. Luokat

2.1.1. Historiallisen materialismin luokkajako

Materialismia on esiintynyt filosofiassa ennen Karl Marxia, jo antiikista lähtien. Tämä koulukunta on aina pitänyt ainetta ja fyysistä todellisuutta kaiken, myös yhteiskunnallisen, olevaisen perustana. Tätä näkemystä filosofian historiassa edustavat mm. Demokritos, stoalaiset, Adrien Helvetius, P.A. Holbach, Dennis Diderot, Ludvig Feuerbach ja Marx ja Engels (Ojanen-Hetemäki 1999 139). Marx ja Engels lähtivät kehittämään materialistiselta perustalta yhteiskuntateoriaa, jonka he nimittivät historialliseksi materialismiksi ja käyttivät sitä tutkimusmetodinä. Marxin ja Engelsin jälkeen monet marxilaisina pidettävät tiedemiehet kuten Lenin, Bernstein, Gramsci, Frankfurtin koulukunta ja Erik Olin Wright ovat jatkaneet heidän teorianensa kehittämistä (McLellan 1998 1–5). Marxismin mukaan luokka on joukko ihmisiä, joilla on yhteinen suhde työhön ja tuotantovälineisiin. Marxilaisten luokkakäsite eroaa ei-marxilaisten tutkijain luokkakäsitteestä. Viimeksi mainitut toteavat luokalla olevan yhteisiä ominaisuuksia, mutta ei-marxilaiset poikkeavat marxismista siinä, että he eivät pidä tuotantoa luokkamäärityksen ensisijaisena perusteena, vaan perustana ovat ihmisten tulot, varallisuus ja ihmisten omia käsityksiä luokista. Luokkajaon lisäksi yhteiskunnallisen kamppailun aiheuttajia ovat muun muassa sukupuoli ja rotu. Marxilaisten mielestä rotu ja sukupuoli ovat toissijaisia tekijöitä ja työväestö voi käydä etukamppailuaan yhtenäisenä luokkana sukupuoli- ja rotuerosta riippumatta. Marxismin mukaan luokalla on kollektiivinen yhteinen tietoisuus, jonka on synnyttänyt materiaalisen perustan yhteinen suhde työprosessiin ja tuotantovälineisiin (Encyclopedia of Marxism). Eräät ei-marxilaiset tutkijatkin pitävät aineellista tuotantoa ensisijaisena tai ainakin merkittävänä yhteiskunnallista kehitystä ylläpitävänä tekijänä (Nieubreeta & De Graaf 1999 23).

Historiallinen materialismin mukaan kaiken historiallisen tapahtumisen perusolemus on tuotannonlisten ja taloudellisten tarpeiden ja olojen liikettä. Teoria käsittelee älyllisen, moraalisen, ja uskonnollisen elämän ilmiöitä sekä yhteiskunnan rakennetta taloudellisen kehityksen seurausilmiöinä (Engels

1859 309; Salomaa 1999 168; Delius ym. 2005 18). Historiallisen materialismin kaltaiset näkemykset yhteiskunnan toiminnoista määrittellään usein kuuluvan vain marxismiin. Asia ei ole näin yksinkertainen. Tuotantoa ja tuotteiden jakoon liittyvää asemaa pitävät eräät muutkin kuin marxilaiset tutkijat yhteiskunnan toiminnan tärkeänä osana (esim. Beck U. 1983 32; Evans 1999 333 ja Bauman 1982 52). Tässä tutkimuksessa tarkoitan historiallisella materialismilla Marxin ja Engelsin tutkimuksissaan käyttämää teoriaa. Lenin kuvaa materialistista historiakäsitystä ja sen syntyä seuraavasti:

”Hänen (Marxin PN) oppinsa syntyi filosofian, poliittisen taloustieteen ja sosialismin suurimpien edustajien opin suoranaisena ja välittömänä jatkona... Sekasorron ja mielivallan tilalle, jotka siihen saakka olivat vallinneet historiaa ja politiikkaa koskevissa katsomuksissa, tuli hämmästyttävän ehyt ja sopusuhtainen tieteellinen teoria, joka näyttää, kuinka yhteiskunnan elämän yhdestä muodosta kehittyi tuotantovoimien kasvun seurauksena toinen korkeampi muoto – maaorjuudesta kasvaa esiin kapitalismi.

Aivan samoin kuin ihmisen tajunta heijastaa hänestä riippumatta olemassa olevaa luontoa, so. kehittyvää materiaa, niin myös ihmisen yhteiskunnallinen tajunta (erilaiset filosofiset, uskonnolliset, poliittiset jne. katsomukset ja opit) kuvastaa yhteiskunnan taloudellista järjestelmää. Poliittiset laitokset ovat taloudellisen perustan yllä oleva päällysrakenne. Näemme esimerkiksi, kuinka nykyisten eurooppalaisten valtioiden erilaiset poliittiset muodot auttavat lujittamaan porvariston herruutta proletariaatin yli” (Lenin 1913 5).

Väitetään, etteivät Marx ja Engels esittäneet yksiselitteistä porvarillisen yhteiskunnan luokkakaaviota tai teoriaa (Kivinen 1987 4). Tämä on osittain totta. Vaikka he tutkivat kapitalismia perusteellisesti, Marx ja Engels eivät ole muotoilleet kapitalismin eli markkinatalouden luokista erillistä esitystä. Sen sijaan he käsittelevät useissa tutkimuksissaan kapitalismin luokkia: porvaristoa, keskiluokkaa, talonpojistoa ja työväenluokkaa. Marx ja Engels eivät valtavan tutkimustehtävänsä vuoksi ennättäneet tehdä luokkien yksityiskohtaista tutkimista. Hehän pyrkivät selvittämään mahdollisimman laajasti kapitalismin eli markkinatalouden toimintaa ja ilmiöitä. Heiltä loppui aika. Sen Engels ilmaisee Pääoman III osan alkuosissa. Marxilainen luokkatutkimus jäi seuraaville tukijasukupolville. Kesken jääneessä *Pääoman* III osassa hahmotetaan karkeasti nykyaikaisen kapitalistisen yhteiskunnan kolme pääluokkaa: palkkatyöläiset, kapitalistit ja maanomistajat. Tämän lisäksi Marx toteaa luokkien väli- ja siirtymävaiheiden hämärtävän luokkarajoja, joiden tarkkaa määrittelyä ei kuitenkaan pidetä tutkimuksen kannalta tärkeänä (Marx 1894 868). Marxin ja Engelsin eri teoksista on kuitenkin löydettävissä kapitalistisen yhteiskunnan luokkien kuvaukset. Porvariston ja työväenluokan osalta *Kommunistisesta manifestista* (Marx ja Engels 1848 10–11) Talonpoisto, joka on ollut olemassa jo antiikin suurissa valtioissa, oli Marxin ja Engelsin tutkimusten kohteena 1800-luvun puolivälissä, jolloin he selvittivät tämän luokan tuotannollista ja yhteiskunnallista asemaa ja sen puolustamista Ranskassa ja Saksassa (Marx 1869 280). Kuvaus 1800-luvun

keskiluokasta on *Kommunistisessa manifestissa*. Luokkaan kuuluivat ja kuuluvat nykyaikanakin pienet kauppiaat ja koroilla eläjät, käsityöläiset sekä talonpojat. Sen aikakauden keskiluokkaan kuuluneiden kerrostumien asemaa heikensi suurporvaristo (suurten raha- ja tuotantopääomien omistajat) keskittämällä tuotantoa ja jakelua yhä suurempiin yksikköihin niin, että pikkuporvaristosta eli keskiluokasta osa päätyi työläisiksi kapitalistiseen tuotantoon ja jakeluun (Marx 1848 15). Niinpä nykyään etenkin käsityöläisiin ja talonpoikaistoon kuuluvien lukumäärä on vähäinen. Teollisuuden ja muun yhteiskunnallisen kehityksen myötä keskiluokkaan kuuluvien määrä ja merkitys yhteiskunnassa on 1900-luvulla lisääntynyt kasvaneesta toimihenkilömäärästä johtuen. Marxin ja Engelsin jälkeen marxismiin perustuvan materialistisen historiakäsityksen luokkajakoa ovat monet tutkijat täsmentäneet vastaamaan kulloisenkin ajankohdan yhteiskunnallista kehitystä (Poulantzas 1970 71; Gramsci 1976 159; McLellan 1998 30). Kehityksen seurauksena tutkijoiden kiinnostus keskiluokkaa kohtaan on kasvanut.

Marxilaisen historiallisen materialismin luokkajaon klassisena esityksenä pidetään Leninin määritelmää, jonka mukaan luokkia ovat ihmisryhmät, jotka eroavat toisistaan sen perusteella, mikä on niiden paikka yhteiskunnallisen tuotannon järjestelmässä, mikä on niiden suhde tuotantovälineisiin. Tästä johtuu, että toinen saa pääomatuloa ja toinen palkkaa työstään. Luokkajakoon vaikuttaa lisäksi se, minkälaiset ovat luokkien osuudet tuotannon yhteiskunnallisessa organisaatiossa ja millä keinoin ja missä määrin ne saavat sen osan yhteiskunnallisesta rikkaudesta, joka on niiden käytettävissä (Lenin 1919 Teokset 29 1961 398). Näillä perusteilla ihmiset jakaantuvat kolmeen luokkaan porvaristoon, pikkuporvaristoon eli keskiluokkaan ja työväenluokkaan (Poulantzas 1975 197).

Engels ilmaisee historiallisen materialismin ja sen luokkajaon perusteet seuraavasti:

”Materialistinen historiankäsitys lähtee sitä väitteestä, että jokaisen yhteiskuntajärjestyksen perustana on tuotanto ja sitä seuraava tuotannon tuotteiden vaihto; että jokaisessa historiallisesti esiintyvässä yhteiskunnassa tuotteiden jako ja samalla yhteiskunnan jakautuminen luokkiin tai säätyihin tapahtuu sen mukaan, mitä ja kuinka tuotetaan ja miten tuotteet vaihdetaan. Näin ollen yhteiskunnallisten muutosten ja poliittisten mullistusten perimmäisiä syitä ei ole etsittävä ihmisten ajatuksista eikä heidän lisääntyvästä ikuisen totuuden ja oikeudenmukaisuuden tuntemuksestaan, vaan tuotanto- ja vaihtotapojen muutoksista; niitä ei ole etsittävä kysymyksessä olevan ajan filosofiasta, vaan taloudesta.” (Engels 1877 121).

Tämän sitaatin perusteella ei pidä ajatella, että historiallinen materialismi kiistäisi ihmisten omakohtaisten ajatusten ja toiminnan vaikutuksen yhteiskunnan kehitykseen ja luokkajakoon. Ne ovat kuitenkin toissijaisia tuotantotapaan nähden.

Lenin tyytyy määritelmässään tulomuotona mainitsemaan vain pääomatulon ja palkkatulon. Niiden lisäksi luokkajakoon vaikuttaa myös yrittäjätulo, jota saavat omilla tuotantovälineillä ja itsenäisessä asemassa työskentelevät pienyrittäjät. He kuuluvat keskiluokkaan, jolle on tunnusomaista saada ”osansa

yhteiskunnallisesta rikkaudesta” yrittäjätulona ja sitä vähäisemmässä määrin palkkatulona. Käsite yhteiskunnallinen tuotanto sisältää sekä aineellisen että aineettoman tuotannon. Aineetonta tuotantoa on palvelujen tuottaminen, johon osallistuvat sekä yksityisen että julkisen alan yrittäjät, työntekijät, toimenhaltijat ja virkamiehet. Engelsin määritelmä on tarkempi, koska hän toteaa jokaisen yhteiskunnan ja sen luokkajaon perustana olevan tuotannon ja sen tuotteiden vaihdon.

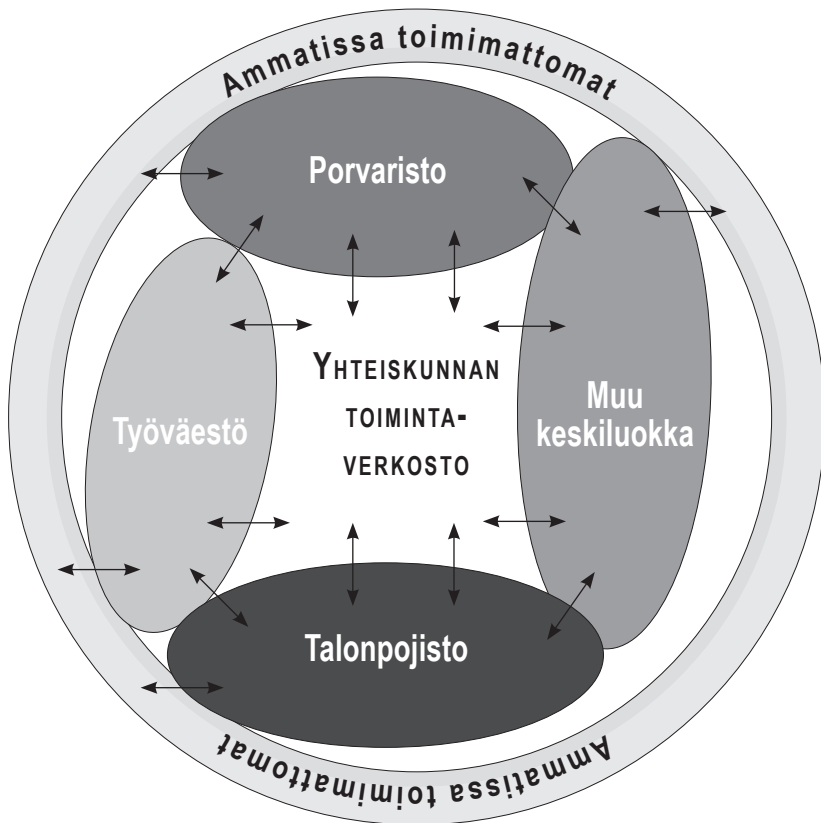
Historiallisen materialismin luokkateoria kuvaa yhteiskunnallista todellisuutta ja ihmisten yhteiskunnallista käyttäytymistä kokonaisuutena muita teorioita monipuolisemmin. Selvitys alkaa tuotantotavasta ja sen tuotantoasemista, jolloin otetaan ammatin lisäksi huomioon suhde tuotantovälineisiin, pääomaan ja muihin luokkiin.

Oheisessa kuviossa (kuvio1) on kuvattu kapitalistisen yhteiskunnan eli vapaan markkinatalouden luokkia. Mukaan on otettu ammatissa toimimattomat, jota ei tässä tutkimuksessa pidetä varsinaisena luokkana. Sen tähden heidät kuvataan muista luokista erillisenä. Kaavio ei kuvaa luokkien alistussuhteita eikä täsmällisesti niiden kokoa. Luokkien väliset rajat eivät ole selvät, vaan niiden raja-alueilla on luokkatunnusten päällekkäisyyttä. Tällaisia tapauksia on eniten talonpojiston ja muun keskiluokan sekä porvariston ja keskiluokan raja-alueilla. Talonpojisto harjoittaa nykyisin muitakin elinkeinoja kuin varsinaista maataloutta, kuten matkailuelinkeinoa. Vastaavasti pääasiallisen toimeentulonsa saava maaseudun pk-yrittäjä saattaa harjoittaa sivuelinkeinona maataloutta. Työntekijällä voi olla palkkatulojen, jotka ovat hänen pääasiallinen toimeentulonsa, lisäksi sivutuloja maataloudesta tai pääomaomistuksesta. Sivuelinkeinot eivät määrää henkilön luokka-asemaa, vaan luokka-asema määräytyy sen elinkeinon ja tuotantoaseman perusteella, josta hän saa pääasiallisen toimeentulonsa.

Kuvio 1:n nuolet osoittavat luokkien keskinäistä vuorovaikutusta, joka tapahtuu yhteiskunnan toimintaverkostossa. Siellä syntyvät luokkasuhteet, joihin luokat joutuvat esimerkiksi jokapäiväisessä tuotannossa, tulonjaossa ja poliittisessa toiminnassa. Nuolet luokasta toiseen ilmaisevat sosiaalista liikkuvuutta. Luokkasuhteet ovat nykyisin pääosiltaan tasa-arvoiset. Ainoastaan tuotantosuhteissa työväestö ja osa keskiluokkaa ovat tuotantoprosessissa porvariston kontrollin alaisia. Tuotantovälineiden omistajina porvaristo johtaa ja valvoo tuotantoprosessia niin, että se määrää kiinteän pääoman lisäksi työvoiman eli työläisten ja palveluksessaan olevan toimihenkilöstön työn käyttämisestä.

Luokkien välillä on sosiaalista liikkuvuutta, jota nuolet kaaviossa osoittavat. On olemassa myös luokkien sisäistä liikkuvuutta luokkaryhmien välillä. Ammatissa toimimattomista tapahtuu sosiaalista liikkuvuutta luokkiin, kun opiskelijat valmistuttuaan ammattiin sijoittuvat tuotantoon. Sosiaalista liikkuvuutta ovat maassamme tutkineet muun muassa Blom ym. tutkimuksessaan *Suomalaiset luokkakuvassa* ja Pesonen ym. tutkimuksessaan *Vaalikansan äänivalta*. Tutkimukseeni ei kuulu sosiaalisen liikkuvuuden tarkka tutkiminen, vaikkakin sillä on vaikutusta puolueiden luokkaorientaatioon. Ne ilmaisevat ohjelmassaan ja toiminnassaan aikaisempaa enemmän huomiota keskiluokan edun vaalimiseen.

Kuvio 1. Kapitalistisen yhteiskunnan luokkakuvio

Sosiaalista liikkuvuutta tapahtuu enemmän tai vähemmän kaikilla luokkarajoilla. Tilastoista voi havaita, että voimakkainta liikkuvuus on talonpojistosta. Toinen merkittävä siirtymä on palkansaajien keskuudessa työväestöstä keskiluokkaan (Tilastokeskus, *Suomi lukuina*, työmarkkinat, yritykset 23.11.2003). Vaikka pk-yrittäjien absoluuttinen lukumäärä ei ole suuresti muuttunut, sen suhteellinen määrä on maatalousväestön ja työväestön määrään verrattuna lisääntynyt (Melin 2001 59–60). Yhteiskunnan keskiluokkaistuminen on yleinen ilmiö teollisuusmaissa. Tämä on todettu muun muassa englantilaisessa tutkimuksessa. Sosiaalinen liikkuvuus ei kuitenkaan ole niin laajaa kuin yhteiskunnallisen tasa-arvon ja koulutuksen lisääntymisen perusteella voi olettaa. Ammatin ja luokka-aseman periytymistä vanhemmilta lapsille tapahtuu nykyisin verrattain paljon. On olemassa jopa esteitä yhteiskunnallisen liikkuvuuden suhteen.

kuvuuden tiellä (Goldthrope 1987 4 ja 325). Tarkan kuvan luominen luokkien välisestä sosiaalisesta liikkuvuudesta Suomessa vaatii tätä tutkimusta syvällisempää selvitystä, jota ovat tehneet mm. Harri Melin ja Matti Alestalo.

Tuotantoasemansa perusteella ihmiset saavat joko pienyrittäjänä yrittäjätuloa, palkansaajana palkkatuloa tai pääoman omistajana pääomatuloa.

1. Jos tuottaja omistaa tuotantovälineet ja käyttää niitä pääasiassa itse työtä tehden, hän on keskiluokkaan kuuluva pienyrittäjä. Hän on vapaa päättämään omasta tuotannostaan ja työn teostaan. Pienyrittäjä eli pientuottaja itse organisoii työntekonsa ja tuottamiensa hyödykkeiden myynnin, josta hän saa tulonsa. Mikäli pienyrittäjällä ei ole palkallisia työntekijöitä, tuotannon tulokset kokonaisuudessaan ovat hänen yrittäjätuloaan. Yrittäjätulo saava voi olla niin sanottu vanhaan keskiluokkaan kuuluva kuten vapaan ammatin harjoittajat, pienkauppiat ja virkamiehet. Uutta keskiluokkaa edustavat itsenäisessä asemassa olevat yksityisen ja julkisen sektorin toimihenkilöt sekä osa alihankkijoina ja maaseudulla toimivista pienyrittäjistä. Jos työntekoon osallistuvalla pientuottajalla on palkallisia työntekijöitä, hän saa myös pääomatuloa, joka syntyy vieraan työvoiman käytöstä (Pouluantzas 1975 204; Chesnokov 1969 179).

Palkansaajista osa kuuluu keskiluokkaan ja osa työväenluokkaan. Keskiluokkaa ovat itsenäistä palkkatyötä tekevät palkansaajat, jotka eivät omista tuotantovälineitä, vaan ovat työnantajansa palveluksessa ja itse päättävät työnteostaan tai valvovat työnantajan edustajana työprosessia ja alaisiaan työntekijöitä. Työnantajana on joko yksityinen yritys tai julkinen yhteisö (Pouluantzas 1975 209).

2. Mikäli palkansaaja ei omista käyttämiään tuotantovälineitä, vaan ne ovat hänen työnantajansa omaisuutta, joita hän työnantajaltaan saamaansa palkkaa vastaan käyttää, hän on työntekijä ja kuuluu työväenluokkaan. Työntekijä on palkkaa vastaan antanut työvoimansa työnantajan käyttöön. Työnantaja organisoii ja johtaa työntekijänsä työtä tuotantoprosessissa. Valmiit tuotteet ovat työnantajan omaisuutta, jonka pääosan hän pääomaansa kartuttaakseen myy kulutusmarkkinoille (Wright 1979 97).

3. Porvaristoon lukeutuvia pääoman omistajia on kahta lajia. On olemassa porvaristoon kuuluva pääoman omistaja, joka osallistuu tuotantoon sen johtajana ja organisoijana. Toiseksi on olemassa pääoman omistaja, joka pääasiassa toimii tuotantoon sijoittajana osallistumatta muulla tavoin tuotantoon. Viimeksi mainitut saavat pääomatulonsa joko sijoitustensa korko/osinkotuloina tai osakekaupan voittona. Pääoman omistaja on juridinen henkilö joko ihmisen tai yhteisön muodossa. Kun pääoman omistaja on yhteisö, sen osakkaat tai jäsenet saavat pääomatuloa yhteisön voitoista. Pääomayhteisön olemassaolon ehtona on sen voitontuotanto eli pääoman kasaaminen. Pääomayhteisöjä ovat muun muassa aineellisia tai aineettomia hyödykkeitä tuottavat yritykset ja osakekauppa käyvät sijoitusyhtiöt. Näihin rahapääomansa sijoittaneet ja niiden pääomatuloilla pääasiallisen tulonsa saavat kuuluvat porvaristoon. Mikäli pääomatulo saavan pääasiallinen tulo ei ole pääoma-

tulo, vaan yrittäjätulo tai palkkatulo, hän ei kuulu porvaristoon, vaan pääasiallisen tulolähtensä perusteella joko keskiluokkaan tai työväenluokkaan. Jos tuotantoon osallistuva omistaa käytettävät tuotantovälineet ja raaka-aineet sekä organisoii tuotannon palkkaamalla tarvittavan työvoiman, mutta ei itse osallistu työprosessiin, hän kuuluu porvaristoon. Pääoman omistajana hänen omaisuutta on tuotantovälineiden lisäksi tuotantoprosessissa syntyneet tuotteet, joita myymällä hän saa tulonsa. Pääoman omistajalla eli kapitalistilla on omistusoikeuden perusteella määräysvalta tuotannossa, jossa työntekijä on hänen määräysvallassaan. Tuotantovälineiden ja tuotteiden omistajana pääoman omistajalla on perinteisesti ollut määräävä asema työnantajan ja työntekijän välisessä tulonjaossa. Tätä määräysvaltaa ovat työntekijöiden ammattiyhdistykset ja jossain määrin myös valtiolta pyrkineet rajoittamaan (Marx 1957 167).

Porvaristoon kuuluvan kapitalistin ja keskiluokkaan lukeutuvan yrittäjän erottaminen toisistaan on rajatapauksissa vaikeaa. Tämä johtuu siitä, että siirtyminen yrittäjämästä pääoman omistajaksi tapahtuu ikään kuin asteittain jatkumolla, jonka toisena ääripäänä on kapitalisti, eli pelkästään pääomatuloilla elävä, ja toisena ääripäänä on yksintyöskentelevä pienyrittäjä. Ääripäiden välillä olevat saavat sekä yrittäjätuloa että pääomatuloa erilaisissa suhteissa. Rajan muodostaa pääasiallinen tulolähde. Jos henkilö saa molempia tuloja niin, että tuloista suurin osa on pääomatuloa, hän on kapitalisti ja kuuluu porvaristoon. Jos yrittäjätulo on suurempi kuin pääomatulo, henkilö on yrittäjä ja kuuluu keskiluokkaan.

Jokapäiväisessä tuotannossa ihmiset joutuvat keskinäiseen kilpailuun asemastaan ja elinehdoistaan. Kilpailu käydään ensisijaisesti luokkien välisenä ja toissijaisesti luokkien sisällä. Tämä synnyttää luokkaperusteiset etujärjestöt ja poliittiset puolueet. Pienyrittäjillä on omat tuotannolliset ja yhteiskunnalliset edut puolustettavana. Samoin on työntekijöillä ja pääomanomistajilla. Koska erilaiset yhteiskunnalliset asemat synnyttävät ihmisille erilaisia ajattelutapoja ja käyttäytymismalleja, kehittyvät heidän keskuuteensa erilaisia kulttuureita ja ideologioita. Niihin vaikuttavat monet tekijät, mutta perustana on tuotanto ja siihen liittyvä asema.

Historiallinen materialismi jakaa teollisen eli kapitalistisen yhteiskunnan jäsenet kolmeen luokkaan: porvaristoon, työväenluokkaan ja keskiluokkaan eli pikkuporvaristoon. Eräät tutkijat, etenkin marxismi-leniniläiset, pitävät keskiluokkaan kuuluvaa talonpoijistoa erillisenä luokkana. Vaikka talonpoijisto on 2000-luvun Suomessa keskiluokan fraktio, otin sen erillisenä luokkana mukaan tähän tutkimukseen, koska sillä ja sen luokkaedun vaalimisella on ollut 1900-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa merkittävä rooli. Mielestäni Suomen talonpoijisto oli II maailmansotaan saakka itsenäinen luokka, koska se oli muuta keskiluokkaa selvästi paremmin organisoitunut sekä taloudellisesti että poliittisesti. Lisäksi talonpoijistolla oli oma talonpoikauskulttuurinsa eli se oli myös ideologisesti eriytynyt muusta keskiluokasta.

Luokkien sisällä on ryhmiä, joita eräät tutkijat nimittävät kerrostumiksi, kategorioiksi tai fraktioiksi. Jokaisella luokalla on vaalittavana omat luokkaetunsa, jotka perustuvat sen yhteiskunnalliseen,

taloudelliseen ja ideologiseen asemaan yhteiskunnassa (Chesnokov 1969 179; Poulantzas 1970 94 ja Giddens 2001 282).

Tutkimuksessa *Suomalaiset luokkakuvassa* luokkajako perustuu historiallisen materialismin malliin (Raimo Blom et al.1984 3). Siinä ammatissa toimiva väestö on Wrightin teorian mukaisesti jaettu virallisten sosioekonomististen tilastojen perusteella porvaristoon, keskiluokkaan, talonpojistoon ja työväenluokkaan (Kerkelä 1984 59–60). Lisäksi tekijät ovat jakaneet kunkin luokan luokkaryhmiin. En lähde tässä tutkimuksessa luokkajaon ja -rajojen yksityiskohtaiseen tutkimiseen, koska tutkimukseni pääkohde on luokkien politikointi eikä luokkajako, joka tosin on yksi peruslähtökohdista. Luokkajaon ja -edun vaikutusta puolueiden politikointiin katson voivani tutkia käytettävissäni olevan marxilaista ja eräitä muita luokkateorioita koskevan kirjallisen lähdeaineiston perustalta.

Tiivistetysti marxilainen luokkajako on seuraava:

1. Porvaristolla on kapitalistisessa yhteiskunnassa omistusoikeus tärkeimpiin pääomiin. Sen perusteella sillä on kontrollivalta fyysisiin tuotantovälineisiin, investointien ja pääoman kasaantumisprosessin suuntaamiseen sekä työvoimaan. Porvaristoon kuuluvat myös suurten yritysten johtajat, jotka kontrolloivat pääoman uusintamisprosessia. Määrävän taloudellisen asemansa perusteella porvaristo on kapitalismin johtava luokka (Wright 1979 70).
2. Keskiluokalle on ominaista itsenäinen tuotantoasema, johon liittyy vähän työntekijäin kontrollointia. Luokkaan kuuluvat pienyrittäjät, jotka omistavat käyttämänsä tuotantovälineet ja joilla on enintään kaksikymmentä työntekijää yrityksensä palveluksessa. Pienyrittäjien avustavat perheenjäsenet ovat keskiluokkaa. Itsenäisessä asemassa palkansaajina työskentelevät toimihenkilöt ja itsenäiset ammatinharjoittajat kuuluvat tähän luokkaan (Poulantzas 1975 193–94).
3. Talonpojistoa ovat maa- ja metsätaloutta omilla tuotantovälineillään harjoittavat henkilöt ja heidän avustavat perheenjäsenensä. Talonpojiston tuotantoasema on itsenäinen. Yhteiskunnallinen kokonaisuus on keskiluokkainen (Chesnokov 1969 178).
4. Työväestön muodostavat eri tuotantoalojen työntekijät ja alemmat toimihenkilöt, jotka saavat toimeentulonsa palkkatyöstä myymällä työvoimaansa yksityisille tai julkisille työnantajille. Lisäksi ehtona on, että alemmien toimihenkilöiden työ luo lisäarvoa eli kasvattaa työnantajansa pääomaa. Työväestö ei omista tuotantovälineitä, vaan sen jäsenet käyttävät työnantajansa tuotantovälineitä. Työntekijän luokka-asemassa olevat toimivat tuotannossa työnantajansa johdon ja valvonnan alaisina (Kerkelä 1984 58–60). Marxisin määrittelemät luokat käsitellään tarkemmin tämän luvun lopussa.

Luokkaprojekti-tutkimuksessa on määritelty luokkatutkimuksen keskeisiksi ongelmiksi eli tasoiksi luokkarakenne, luokka-asema ja -tilanne, luokkakokemus ja -tietoisuus, kollektiivinen intressiorganisoitu-

minen sekä luokat ja valtio (Blom 1984 33–35). Tutkimukseni kohdistuu näistä ongelmista luokkien kollektiivisen intressiorganisoinnin synnyttämien poliittisten puolueiden toimintaan.

Historiallisen materialismin mukaan luokkasuhteet vaikuttavat yhteiskunnan taloudelliseen ja poliittiseen toimintaan (Chesnokov 1969 78). Luokat ovat poliittisesti itsenäisiä, mutta taloudellisesti ne eivät ole tasa-arvoisia ja itsenäisiä. Tuotantoasemansa perusteella porvaristo on taloudessa ja tuotannossa hallitseva luokka. Sen määräysvallan alaisena toimii työväenluokka ja osittain myös keskiluokka. Luokkapoliittikka on kaksoisorientoitumista. Erillisinä ilmiöinä voidaan nähdä puolueiden ja kansalaisien orientoituminen. Poliittisten puolueiden luokkaorientaatio ilmenee siinä, että ne pyrkivät vaalimaan luokkien etuja saadakseen mahdollisimman suuren kannatuksen äänestäjien keskuudessa. Kansalaisista vain murto-osa on luokkatietoista, eli tunnistavat omat luokkaintressinsä. Väärä tietoisuus antaa puolueille mahdollisuuden vaalia yhden luokkaedun lisäksi useamman luokan etuja. Äänestäjien keskuudessa orientoituminen tapahtuu useimmiten niin, että vaaleissa yksityinen kansalainen äänestää sitä puoluetta, jonka katsoo subjektiivisen arvionsa perusteella parhaiten ajavan hänen ja luokkansa etua.

Historiallista materialismia tai muita teorioita ei ole luotu valmiiksi kaikissa yhteiskunnallisissa oloissa päteväksi teoriaksi ja metodiksi. Sen totesi aikoinaan Engels huomauttaessaan että Marxin, arvostelijan Peter Firemanin kirjoitukset

”perustuvat siihen väärinkäsitykseen, että Marx haluaa muka esittää määritelmiä siinä missä hän kehittää asiaa ja että Marxilta ylipäänsä olisi lupa etsiä täysin valmiita, järjestään aina päteviä määritelmiä. Onhan itsestään selvää, että missä olijoi ja niiden keskinäisiä suhteita ei ymmärretä muuttumattomiksi, vaan muuttuviksi, siellä ovat niiden ajatuskuvat, käsitteet, samoin muutoksen ja uudistumisen alaisia; niitä ei koteloida liikkumattomiin määritelmiin, vaan kehitellään historiallisessa ja vastaavasti loogisessa muodostumisprosessissaan” (Engels 1894 20).

Marxilaisen tutkimusperinteen mukaista luokkien määrittelyä käsitellään lisää kolmannessa luvussa.

2.1.2. Erikson-Goldthorpen luokkajako

Eräät luokkateoriat koostuvat pelkästään luokkarakenteesta, kuten esimerkiksi Erikson-Goldthorpen luokkakonseptio, jonka John H. Goldthrope julkaisi vuonna 1980. Hän oli kehittänyt sen yhdessä R. Eriksonin ja L. Portocarreron kanssa (Nieubeerta & de Graaf 1999 27). Goldthrope toteaa perustellessaan luokkakonseptiotaan, että lähes kaikissa ihmiskunnan yhteiskunnissa on vallinnut eriarvoisuus. Elämän hyvät asiat, joita ihmiset tavoittelevat, eivät jakaannu tasaisesti, toiset saavat niitä enemmän kuin toiset. Jaossa olevat hyvät asiat ovat varallisuus (*Wealth*), maine (*prestige*) ja valta (*power*). Varallisuus

voidaan jakaa tuloihin (*income*) ja pääomaan (*capital*). Tulot antavat ihmiselle varallisuuden, jolla hankkia hyödykkeitä ja palveluja. Pääoma tarkoittaa tiettyä aikana hallittua varallisuutta. Maine tarkoittaa ihmisten arviointia toisistaan joko ihailtuina kilpakumppaneina tai vähäarvoisina yhteisön jäseninä. Valta antaa joillekin mahdollisuuden vaikuttaa tai määrätä toisten ihmisten toimintaa. Se suo heille vaikuttavuutta ja mahdollisuuksia tehdä yhteisön päätöksiä. Kolme luokkajaan perustett on vuorovaikutuksessa keskenään. Henkilö, jolla on varallisuutta voi halutessaan palkata toisia ihmisiä tekemään työtä itselleen. Näin ihmiset käyttävät valtaa, jonka puitteissa he ovat yhteyksissä toisiinsa. Varallisuus, maine ja valta jakaantuvat yhteiskunnassa epätasaisesti. Yleisin ilmaisu tälle asialle on sosiaalinen erilaistuminen (*social differentiation*) ja eriarvoisuus (*inequality*). Edellä mainituilla perusteilla arvioidaan, onko yhteiskunnissa ryhmiä, joita voidaan nimittää sosiaalisiksi luokiksi (*social class*). Tällöin määritellään, mitkä tekijät ja rajaukset erottavat ihmisiä toisistaan ja luovat heidän keskuudessaan merkittävää erilaisuutta vallassa, varallisuudessa ja maineessa. (Goldthorpe 1985 140–141).

Goldthorpe ei tyydy pelkään ammattien luokitteluun, vaan katsoo luokkajaan perustuvan ammatin lisäksi tuotantoasemaan (*employment status*). Sen tutkiminen on välttämätöntä, jotta saadaan selville tuotannossa ja yleensä yhteiskunnassa toimivien taloudelliset suhteet. Tuotantoasemia ovat muun muassa yrittäjä (*self-employed*), vapaan ammatin harjoittaja (*freelance*) ja työnjohtaja (*foreman*) (Goldthorpe 1978 22–23). Erikson-Goldthorpen luokkajaan rajoina ovat ammatit ja asemat tuotannossa. Geoffrey Evansin toimittamassa teoksessa ”*The End of Class Politics*” tutkijat selvittävät luokkajaan vaikutusta poliittiseen käytäytymiseen eräissä Euroopan ja Amerikan maissa 1900-luvulla. He jakavat yhteiskunnan jäsenet seitsemään luokkaan Erikson-Goldthorpen luokkakonseption pohjalta (Nieubeerta & De Graaf 1999 28). Jako tapahtuu ensin kahteen pääluokkaan: henkisen työn luokkiin (*Nonmanual classes*) ja ruumiillisen työn luokkiin (*Manual classes*).

1. Henkistä työtä tekeviin luokkiin kuuluu palveluluokka (*service class*) eli ensimmäinen luokka, jonka muodostavat suuromistajat, vapaat ammatinharjoittajat, virkamiehet ja johtajat, tekniset asiantuntijat ja ylemmät toimihenkilöt. Palveluluokkaan kuuluville on ominaista korkea tulotaso. He ovat itsenäisessä tuotantoasemassa tai valvovat alaistensa työntekoa.
2. Henkisen työ toiseen luokkaan (*nonmanual class*) kuuluvat kaupan ja hallinnon henkistä työtä tekevät sekä tavanomaista henkistä palvelutyötä tekevät, jotka toimivat pienten teollisuus- ja palveluyritysten johdossa tai asiantuntijatehtävissä. Heillä on yleensä vakaa ja osittain vapaa tuotantoasema. Eräillä aloilla toiseen luokkaan kuuluvat työskentelevät palveluluokkaan kuuluvien alaisina. Toisen luokan jäsenten tulot ovat alemmat kuin palveluluokan jäsenillä ja heidän tuotantoasemansa on yhtä astetta alempi kuin palveluluokalla.
3. Kolmanteen luokkaan lukeutuvat itsenäisesti hallinnon, kaupan ja palvelujen aloilla toimivat henkisen (*routine nonmanual*) työn tekijät. Heidän tulotasonsa on alempi kuin I ja II luokassa. Tuotantoasema tällä luokalla on vakaa.

4. Neljäs luokka eli pikkuporvaristo (*petty bourgeoisie*) on yksi henkisen työn luokista. Luokan muodostavat pienyritykset ja taiteilijat. Siihen kuuluvat lisäksi maanviljelijät, pienomistajat ja muut itsenäisen työn tekijät alkutuotannossa. Heidän tulonsa ja tuotantoasema on heikko verrattuna muihin henkisen työn luokkiin.
5. Viides luokka muodostuu alemmista teknisen työn tekijöistä, joiden tuotantoasema on sama kuin ruumiillisen työn tekijöillä. Tämän luokan jäsenillä saattaa olla työjohtotehtäviä ja heidän tulonsa saattavat ylittää toisen luokan tasolle. Tuotantoasema on viidennen luokan jäsenillä vakaa.
6. Ruumiillista työtä tekeviin luokkiin (*manual classes*) lukeutuvat ammattityöntekijät eli kuudes luokka (*skilled workers*). Luokan jäsenet ovat hankkineet ammattitaitonsa joko opintojen tai työkokemuksen perusteella. Heidän tulonsa ja tuotantoasemansa on muita ruumiillisen työn tekijöitä parempi, vaikka työskentelevät työnjohdon alaisina.
7. Ammattitaidottomien luokan (*nonskilled workers*) muodostavat: osa-aikatyöntekijät, ammattitaidottomat ja sekalaista ruumiillista työtä tekevät. Maataloustyöntekijäin luokkaan lukeutuvat maatalouden ja muun perustuotannon työläiset. Tämän luokan jäsenet tekevät työtä työnjohdon alaisina. Heidän tulonsa on muita luokkia alhaisempi ja tuotantoasemansa on muita luokkia heikompi (Goldthorpe & Llewellyn 1987 41–42).

Henkisen ja ruumiillisen työn luokat eroavat toisistaan etujensa perusteella. Henkisen työn luokkia, kuten pikkuporvaristoa ja maanviljelijöitä, Nieuwebeerta ja De Graaf nimittävät myös työnantajaluokiksi (*employer classes*). Ne eivät ole kiinnostuneita palkkojen säätelystä työntekijäin (*employee classes*) eduksi tai korkeasta työntekijäin sosiaaliturvasta. Henkisen työn luokat eivät ole yhtä kiinnostuneita tasa-arvosta ja omaisuuden verottamisesta kuin ruumiillisen työn luokat. Koska pikkuporvaristo ja maanviljelijät vaalivat omaisuuttaan ja siirtävät sen lapsilleen, näiden luokkien jäsenet eivät yleensä äänestä vasemmistopuolueita, jotka eivät kannata omaisuuksien kasaantumista (Nieuwebeerta & De Graaf 1999 25).

Työntekijäluokkien kesken on eroja työosapimuksen sisällössä ja työoloissa. Palveluluokka nauttii työolosuhteista, jotka ovat merkittävästi paremmat kuin toisilla työntekijäluokilla varsinkin, kun asemaa tarkastellaan koko eliniän perusteella. Merkittävän hierarkkisen asemansa vuoksi palveluluokan jäsenet muodostavat konservatiivisen elementin modernien yhteiskuntien sisällä ja äänestävät oikeistopuolueita. Ruumiillisen työn tekijäin ammatillinen asema on epävakain. He saavat pienempää palkkaa kuin muut ja ovat enemmän suuntautuneet kollektiiviseen toimintaan kuin muut luokat. Henkistä rutiinityötä tekevien luokka sijoittuu tuotannollisen ja sosiaalisen asemansa perusteella palveluluokan ja ruumiillista työtä tekevien luokkien väliin (Nieuwebeerta & De Graaf 1999 25).

Erikson-Goldthorpen luokkakonseptio jakaa ihmisten asemat tuotanto-organisaatiossa seitsemään luokkaan, kun taas historiallisen materialismissa luokkia on kolme tai korkeintaan neljä. Goldthorpen luokista henkistä rutiinityötä tekevien, ammattitaitoisten ja ammattitaidottomien luokat vastaavat historiallisen materialismin yhteiskuntaryhmiä ja ammatteja, jotka toimivat työväenluokkaan sisällä. Farnarit

ja pikkuporvaristo ovat keskiluokkaan kuuluvia ryhmiä. Palveluluokasta osa kuuluu porvaristoon ja osa keskiluokkaan. Erikson-Goldthorpen mallissa luokkajako perustuu sekä ihmisten tuotantoasemaan että ammattiin. Historiallisen materialismin mallissa luokkajaon perusteena on ensisijaisesti tuotantoasema. Lisäksi Erikson-Goldthorpen luokkajaossa ei käsitellä luokkasuhteita eikä edunvalvontaa eli luokkataistelua, vaikka todetaan luokilla olevan toisistaan poikkeavia etuja. Koska luokkasuhteita ei käsitellä Erikson-Goldthorpen luokkajaossa, se ei anna kokonaiskuvaa luokkajaosta ja luokkien yhteiskunnallisesta toiminnasta.

Luokkapolitiikka on perinteisesti ollut Pohjoismaissa ja Englannissa voimakkaampaa kuin muualla. Erona on se, että pohjoismaissa luokkapolitiikka toteutuu monipuoluejärjestelmässä. Englannissa parlamentaarinen politikointi tapahtuu 2–3 puolueen toimintana. Poliittinen orientoituminen perustuu joissain tapauksissa, esimerkiksi katolisissa maissa, uskontoon. Monikansallisissa valtioissa äänestäjän etninen tausta saattaa vaikuttaa voimakkaastikin puoluevalintaan (Nieuwebeerta & De Graaf 1999 47–49). Nämä tekijät himmentävät luokkataustan esilletuloa. Koska uskontoa ja etnisyyttä koskevia asioita on parlamentin käsittelyssä harvoin verrattuna jokapäiväisen aineellisen elämän asioihin, ei ensin mainituilla asioilla puolueiden toiminnassa ole sitä merkitystä ja roolia kuin maallisilla luokkaeduilla, joiden esilletulossa ja havaitsemisessa on eroa yhteiskunnallisten tilanteiden vaihdellessa. Englannissa on todettu rotuerojen vaikeuttavan luokkasamaistumista. Kansantalouden hyvinä aikoina, kuten 1950- ja 1960-luvuilla, värikkien työntekijäin järjestäytyminen valkoisten johtamiin ammattiyhdistyksiin oli vähäisempää kuin 1970-luvulla, joka oli akuutin luokkataistelun ja taloudellisten levottomuuksien aikakautta. Kamppailu työntekijäin yhteiskunnallisesta asemasta johti valkoisten ja värikkien työntekijäin luokkasolidarisuuden voimistumiseen (Satnam 2000 561). Tutkimukset eivät kerro sitä, lisäksi luokkasamaistumisen voimistuminen Englannin työväenpuolueen kannatusta. Näin voidaan olettaa, koska eräät marxilaiset tutkijat väittävät porvariston ja työväenluokan luokkataistelun kärjistymisen johtavan työläisten vaaliaktiivisuuden ja työväenpuolueiden kannatuksen lisääntymiseen (Gramsci 1976 189).

2.1.3. Alestalon luokkajako

Matti Alestalon mukaan luokkanäkökulma selittää parhaiten sosiaalista eriarvoisuutta ja sen pysyvyyttä. Hänen luokkajaossa on kerrostumateorianamoja piirteitä kuin Erikson-Goldthorpen luokkajaossa. Alestalon jaottelussa luokkien eli sosiaalisten ryhmien erot ilmenevät varallisuudessa, tuloissa ja elintavoissa. Niitä selittävät luokkarakennetekijät, joita ovat mm. yksityinen omistusoikeus ja markkinavoimien toiminta, jotka synnyttävät ja ylläpitävät luokkajakoa. Alestalon mukaan yhteiskuntaluokkia ovat:

1. Maanviljelijät, kuten maataloustyönantajat, maatalouden yksinäisyritykset ja avustavat perheenjäsenet.

2. Työväestö, johon kuuluvat maa- ja metsätaloustyöntekijät, muut ammattitaitoiset ja erikoistuneet työntekijät, ammattitaidottomat ja erikoistumattomat työntekijät, alemmista toimihenkilöistä myyjät, apuhoitajat ja rahastajat.
3. Pienyrittäjät, joita ovat muut kuin maataloustyönantajat sekä avustavat perheenjäsenet ja liikeyritysten johtajat (osa).
4. Alempi keskiluokka, jonka muodostavat valtion ja kuntien alemmat toimihenkilöt, muut alemmat toimihenkilöt (kt. työväestö).
5. Ylempää keskiluokkaa ovat valtion ja kuntien ylemmät toimihenkilöt (pl. julkisen hallinnon johtavat ja ylemmät virkamiehet).
6. Yläluokka, johon kuuluvat liikeyritysten johtajat (osa), julkisen hallinnon johtavat ja ylemmät virkamiehet sekä muut ylemmät toimihenkilöt.

Nämä kuusi luokkaa jakaantuvat kukin sosiaalisiin kerrostumiin, joiden erot perustuvat mm. arvontoon ja asemaan luokan sisällä (Alestalo 1985 184–185). Alestalo on luonut luokkarakenteensa ammatissa toimivaa väestöä koskevien tilastojen perusteella. Nämä tilastot jakavat ihmiset ammatteihin. Eri luokkiin kuuluvien lukumäärien laskemista ammatissa toimivan väestön tilastojen pohjalta vaikeuttaa se, että samassa ammatissa toimivat henkilöt saattavat kuulua eri luokkiin. Tällainen ongelma on esimerkiksi ylempien toimihenkilöiden osalta, koska osa heistä sijoittuu tuotantoasemansa perusteella keskiluokkaan ja osa porvaristoon.

Luokkajaon perusteissa Alestalolla on yhtäläisyyksiä historiallisen materialismin kanssa, koska molemmat korostavat yksityisen omistusoikeuden merkitystä kapitalistisessa yhteiskunnassa. Omistusoikeus määrää suhteen tuotantovälineisiin, tuotantoaseman ja tulot, jotka ovat luokkajaon tärkeimmät kriteerit. Luokkien lukumäärässä näkemykset ovat erilaiset. Alestalon kuuden sijasta historiallisella materialismilla on kolme tai korkeintaan neljä luokkaa. Alestalon luokista historiallinen materialistinen sijoittaa porvaristoon yläluokan liikeyritysten johtajat. Alestalon luokkajaon pienyrittäjät, ylempi keskiluokka ja yläluokan julkisen hallinnon johtavat ja ylemmät virkamiehet ovat historiallisen materialismin keskiluokkaa. Maanviljelijät ja heidän työhönsä osallistuvat perheenjäsenet muodostavat talonpoijiston. Työväestöön kuuluvat Chesnokovin mukaan maa- ja metsätaloustyöntekijät, muut ammattitaitoiset ja erikoistuneet työntekijät, ammattitaidottomat ja erikoistumattomat työntekijät sekä kaikki alemmat toimihenkilöt (vrt. Chesnokov 1969 177–181).

Luokkateoriat jakautuvat kerrostumateorioihin ja suhdeteorioihin. Erikson-Goldthorpen ja Alestalon luokkateoriat ovat kerrostumateorioita, joissa tärkein luokkajaon kriteeri on ammatilliset kerrostumat. Useissa kerrostumateorioissa käsitellään luokkasuhteita ja asemia tuotannossa, mutta niiden merkitystä pidetään toissijaisina. Historiallisen materialismin eli marxilaisen luokkateoriaperinteen mukaan

tuotantovälineiden omistus ja tuotantosuhteet muodostavat yhteiskuntaluokkien perustan. Ammatilliset kerrostumat ovat luokkien sisällä olevia luokka-asemaan ja käyttäytymiseen toissijaisesti vaikuttavia tekijöitä (vrt. Blom 1984 61–62).

2.1.4. Muiden luokkajakojen tarkastelua Weber, Kerr, Poulantzas ym.

Max Weber on historiallisen materialismin kanssa samaa mieltä siitä, että yhteiskunta muodostuu sosiaalisista luokista. Hän pitää Marxin luokkaristiriitaa yhteiskunnan toiminnan liikkeelle panevana voimana. Weber arvioi kuitenkin, että Marxin luokkateoria on liian yksinkertainen ja jäykkärakenteinen.

Weber määrittelee luokkajaon perusteeksi yksilön esiintymisen markkinoilla, joilla tämä on omistaja ja myy omaisuuttaan. Omaisuuden määrä sijoittaa yksilön tiettyihin luokkiin. Niiden lukumäärä riippuu siitä, kuinka monenlaista omaisuutta on olemassa. Lisäksi Weberin mielestä on olemassa luokkia, joiden olemassaolo ei perustu taloudellisiin tekijöihin. Hänen mukaansa on olemassa ns. statustyymiä, joita yhdistää samanlainen elämäntyyli ja arvot. Weberin näkemys eroaa historiallisesta materialismista siinä, että hänen mukaansa luokka on olemassa vasta sitten, kun se on tiedostanut itsensä (Weber 1904–1905 135–136). Historiallisen materialismin mukaan luokka voi olla olemassa, vaikkei se olekaan luokkatietoinen. Esimerkiksi antiikin imperiumeissa orjat olivat oma luokkansa. Järjestäytymättömyytensä vuoksi orjat eivät kyenneet poliittiseen toimintaan. Yrittäessään parantaa yhteiskunnallista asemaansa orjat saivat aikaan vain vaistonvaraisia aseellisia kapinoita, jotka yhteiskuntaa hallitsevat orjanomistajat kukistivat verisesti. Samalla tavalla maaorjat ja talonpojat feodalismien aikana olivat luokkatietoisuutta vailla olevia luokkia. Keskiajalla ja uuden ajan alussa Keski-Euroopassa kapinaan nousseet talonpojat eivät tavoitelleet poliittisia oikeuksia, vaan omistusoikeutta maahan, helpotuksia veroihin ja pakkotyöhön, joihin aatelisto heidät pakotti.

Henry Kerr erottaa luokkarakenteen (*Class Structure*) ja ammattirakenteen (*Occupational Structure*). Hän määrittelee luokan siten, että ihmisen suhde tuotantovälineisiin määrää hänen asemansa taloudellisessa toiminnassa. Luokka ei kuitenkaan ilmaise pelkästään hänen ammattiaan, vaan laajempaan käsitteeseen tarkoittaa palkansaaja-asemaa sosiaalisessa rakenteessa. Luokka tarkoittaa kuulumista syvälle juurtuneeseen erityiseen kulttuuriin, jonka sisältö määräytyy tuotannon tyyppin perusteella. Tässä merkityksessä kulttuurit on tunnistettavissa kollektiivisen käyttäytymisen malleiksi, jotka määräytyvät yhteisten arvojen, uskomusten ja kokemusten perusteella. Tällainen sosiaalisen luokan määrittely on normatiivinen. Se on enemmän kuin pelkkä taloudellisen toiminnan kuvaus. Sosiaaliset luokat ovat hierarkkisesti jäsentyviä ammatteja, joiden haltijat ovat poliittisesti tietoisia. (Kerr 1990 7)

Kerrin mukaan ihmisen asema ammattirakenteessa on enemmän kuin pelkkä väestölaskennan kategoria. Ammattiasema määrittää ammattien jäsentymisen työmarkkinoilla. Se ilmaisee palkkahierarkian

ja työn tekoon liittyvät mahdollisuudet. Ammattiasemat tuottavat erilaisia elämäntapoja. Ammattiasema perustuu työn ja palkan erilaisuuteen. Jotkut ammatit ovat kuukausipalkkaisia ja toiset tuntipalkkaisia tai provisiopalkkaisia. Erottavana tekijänä voi olla työpaikka: tehdas ja virasto. Monet anglosaksiset tutkijat korvaavat luokan käsitteellä *stratum*. Eurooppalaisessa tutkimuksessa luokka viittaa *stratusta* laveampaan käsitteeseen. Nykyisissä tutkimuksissa ammatin katsotaan ilmaisevan yksilön suhdetta tuotantovälineisiin. Näin tehdään esimerkiksi ILON luokituksissa. Tämä menetelmä perustuu sosiologiseen tutkimukseen, joka erityisesti korostaa vanhasta riippumatonta ja uutta palkkatyötä tekevää keskiluokkaa. Tällaisella taloudellisen toiminnan luokituksella yritetään ammatilliset ryhmät määrittää tuotantovälineiden avulla. Tästä syystä ammattien sosiaalista luokitusta ei ole käytetty. Nykyisen tutkimuksen ei pitäisi selvittää pelkästään statusjatkumoa, vaan kernaammin selvittää luokkajakoa sellaisena kuin se on olemassa (Kerr 1990 9).

Kerrin sosiaalisen luokan ja ammatin välisten erojen määrittelyssä on samankaltaisuutta historiallisen materialismin näkemysten kanssa. Luokkamäärittelyn erona on se, että historiallisen materialismin mukaan luokka voi olla olemassa tietoisuudesta riippumatta, vaikka kapitalistisen yhteiskunnan luokkana se on luokkatietoinen, poliittisesti ja taloudellisesti järjestäytyneet sekä omaa itsenäisen ideologian. Kerr puolestaan edellyttää luokalta luokkatietoisuutta kapitalismin lisäksi antiikin ja feodalismin yhteiskunnissa (Kerr 1990 10).

2.1.5. Luokka-aseman määrittely

Keskiluokkaan kuuluu toimihenkilöitä ja pienyrittäjiä. Yhteiskunnan keskiluokkaistumisen sanotaan johtuvan ensisijaisesti toimihenkilöiden määrän kasvusta. Myös pienyrittäjien määrä on viime vuosina lisääntynyt. Palkansaajina olevien toimihenkilöiden luokka-asemien määrittely on marxilaisten tutkijain keskuudessa tuottanut vaikeuksia Marxin päivistä lähtien eikä täyttä yksimielisyyttä luokituksen yksityiskohdista ole vielä kukaan saavutettu. Tutkimuksen kannalta tarkka rajanmäärittely ei useinkaan ole tarpeen. Riittää, kunhan keskiluokkainen luokka-asema on teoreettisesti ja käytännössä todettavissa. Marxilaisten tutkijoiden mukaan merkittävin osa toimihenkilöistä eli ns. uudesta keskiluokasta, varsinkin palkkaa saavista ryhmistä, sijoittuu porvariston ja työväenluokan väliin keskiluokaksi. Sen lisäksi osa kuuluu porvaristoon ja osa työväenluokkaa. Luokka-asemaltaan yksityissektorin alemmat toimihenkilöt ovat viimeaikoina lähentyneet työväenluokkaa. Se johtuu siitä, että luokkasuhde pääoman omistajaan on ristiriitainen usein jopa vastakkainen ja yksityissektorin toimihenkilöistä aikaisempaa suurempi osa osallistuu pääoman lisäarvon tuotantoon. Toimihenkilöjärjestöjen ja yöntekijäin ammattijärjestöjen lähentyminen on osoitus toimihenkilöiden keskuudessa tapahtuneesta työväenluokkaisen aseman lisääntymisestä ja porvarisuhteen vähenemisestä. Niin sanotussa uudessa keskiluokassa, johon kuuluvat yksi-

tyisen ja julkisen sektorin palvelutuotannossa työskentelevät toimihenkilöt, on tapahtunut aikaisempaa enemmän eriytymistä luokka-asemaltaan porvaristoon ja luokka-asemaltaan työväenluokkaan kuuluviin. Lisäksi alempien toimihenkilöiden elämäntapa muistuttaa nykyisin enemmän työväenluokan kuin porvariston tapoja. Johtavat toimihenkilöt ovat luokka-asemaltaan porvaristoon kuuluvia, koska he hoitavat porvariston delegoimia tuotannon valvonnan ja johtamiseen tehtäviä. Itsenäisessä asemassa olevat yksityissektorin ja julkisen sektorin johtavat ja itsenäisessä asemassa olevat toimihenkilöt ovat keskiluokkaa, koska he eivät valvo eivätkä johda pääoman lisäarvon tuotantoa, vaikka olisivat työnantajan palveluksessa ja saisivat siltä pääsiallisen toimeentulonsa palkkana. Lisäksi useimmat toimihenkilöt eivät omista tuotantovälineitä (Poulanzas 1975 206; Wright 1979 194).

Pienyrittäjät, jotka toimivat suuryritysten alihankkijoina, ovat usein pääoman kasaamis- ja uusintamisprosessissa samassa asemassa kuin pääoman palkkatyöläinen. Alihankkija on muodollisesti itsenäinen. Tässä suhteessa hän eroaa palkkatyöntekijästä, joka tuotantoprosessissa on työnantajansa määräysvallan alainen. Pienyrittäjä on ristiriitaisessa asemassa tuotteittensa tilaajan kanssa sovittaessa tuotteiden hinnasta ja toimitusehdoista. Tässä suhteessa hänen asemansa suhteessa suuryritykseen on ristiriitainen kuten työntekijänkin.

Erottelu pieniin ja keskiuuriin yrittäjiin on vaikeaa, koska pienellä henkilömäärällä toimiva yritys saattaa omistaa suurehkon tuotantolaitoksen ja sen liikevaihto olla huomattava. Molempia vaihtoehtoja käytetään. Erottelun yleisimpänä perusteena käytetään kuitenkin henkilömäärää. Teollisuus ja Työnantajat -järjestön määrittämisen mukaan yritykset, joilla on alle kaksikymmentä henkilöä palveluksessaan ovat pienyrittäjiä ja 20–500 henkilöä työllistävät ovat keskiuuria. Suuryrityksiä ovat ne, joilla on yli 500 henkilöä palveluksessaan (<http://www.tt.n/tt/>, luettu 14.12.2004).

Toimihenkilöiden ja pienyrittäjien joutuminen työväenluokkaan ja toisaalta porvaristoon on osoitus luokkajoon polarisoitumisesta. Porvaristoon kuuluvien lukumäärä on suhteessa muihin luokkiin jonkin verran vähentynyt, mutta heidän yhteiskunnallinen vaikutusvaltansa on lisääntynyt. Keskiluokan eli omilla tuotantovälineillä ja vähän palkkatyövoimaa käyttävien yrittäjien asema on kaksinainen. Useimmat pyrkivät nousemaan porvaristoon, mutta monia uhkaa häviäminen kilpailussa ja joutuminen työväestöön tai työttömiksi (Alestalo 1985 111–112).

Liioitteleva väite luokkien merkityksen vähenemisestä ja yhteiskunnan keskiluokkaistumisesta perustuu siihen, että luokkien ulkoiset tunnuksukset ovat osin muuttuneet. Sisältötunnukset ovat kuitenkin pysyneet entisen kaltaisina. Luokkien keskinäinen vuorovaikutus muuttaa ulkoisia tunnuksia. Esimerkiksi työväestö on elintason noustessa omaksunut tiettyjä asioita, joita on pidetty perinteisesti porvaristolle tai keskiluokalle ominaisina, kuten esimerkiksi kulutuskäyttäytymisen. Luokkien sisäiset tunnuksukset koostuvat yksilön tuotannollisesta asemasta ja siitä, millä keinoin hän saa toimeentulonsa. Sisäiset tunnuksukset voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen kuuluvat kansalaiset, jotka saavat toimeentulonsa ja omaisuutensa liikkuvan pääoman omistajina. Toiseen ryhmään kuuluvat tuotantovälineiden eli

kiinteän pääoman omistajat. Kolmas ryhmä muodostuu kansalaisista, jotka eivät omista pääomaa. Koska heillä on pääomaa vähän tai ei ollenkaan, he joutuvat hankkimaan toimeentulonsa olemalla palkkatyössä eli myymällä työvoimaansa pääoman ja/tai tuotantovälineiden omistajalle. Näissä eri kansalaisryhmien asemissa talousjärjestelmän sisällä ei viime vuosikymmeninä ole tapahtunut muutoksia. Työntekijän elintaso on saattanut nousta niin, että hän asuu yhtä hyvässä omakotiasunnossa kuin työnantajansa ja ajaa tasokkaalla henkilöautolla. Ulkonaisissa elintavoissa työntekijän, yrittäjän ja pääoman omistajan välillä onkin aikaisempaa vaikeampaa nähdä ulkoisia eroja.

Kun tutkitaan historiallisen materialismin luokkateorian käyttökelpoisuutta tutkimusmetodinä, on otettava huomioon luokissa ja niiden suhteissa tapahtuneet muutokset. Ne vaikuttavat luokkien yhteiskunnalliseen käyttäytymiseen. Toiminnassaan luokat joutuvat kanssakäymiseen toistensa kanssa. Tällöin syntyvät luokkasuhteet, joka on yleiskäsite. Se sisältää työpaikan ja yhteiskunnallisen tuotantosuhteen lisäksi luokkien poliittiset ja ideologiset suhteet (Poulantzas 1970 65 ja Poulantzas 1969 358). Työpaikan tuotantosuhdeet käsittävät työnantajan (tai sen edustajan) ja työntekijän suhteet tuotannossa. Yhteiskunnalliset tuotantosuhdeet ovat sosiaalisten rakenteiden, kuten etujärjestöjen, synnyttämiä luokkien suhteita (Poulantzas 1970 66). Muutokset johtuvat tuotantovoimien kehityksestä. Tällöin mm. työnantajan ja työntekijän suhteissa on tapahtunut kehitystä sen vuoksi, että työntekijät osallistuvat aikaisempaa enemmän tuotannon ohjaukseen ja työpaikan sosiaaliset suhteet ovat tulleet joustavimmiksi (Pyöriä 2001 215–220). Nämä työpaikan tuotantosuhdeissa (*Produktions-verhältnisse*) tapahtuvat muutokset heijastuvat luokkien välisiin yhteiskunnallisiin tuotantosuhteisiin (*Gesellschaftliche Produktions-verhältnisse* (Poulantzas 1970 67). Muutos näyttää vaikuttavan tietotyön yhteiskunnallisiin tuotantosuhteisiin niin, että työntekijän ammatillinen järjestäytyminen jonkin verran lisääntyy (Pyöriä 2001 120).

Suomessa viime vuosikymmenien suurin muutos luokkien yhteiskunnallisissa tuotantosuhdeissa on ollut kaikkien luokkien osalta voimakas järjestäytyminen etujärjestöihin, joita käytetään luokkaintressien toteuttamiseen toisaalta kamppailussa yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista toisten luokkien kanssa ja vaikutuksesta yhteiskuntapolitiikkaa toteuttavaan valtioon. Etujärjestöjen toiminta on voimistanut tulopoliittista järjestelmää. Muutokset yhteiskunnan tuotannossa ja tuotantosuhdeissa ovat muuttaneet luokkien poliittisia ja ideologisia suhteita. Näin tuotantovoimien kehitys on muuttanut kaikkia luokkasuhteiden osa-alueita. Edellä esitetyllä historiallisen materialismin tulkinnalla luokkasuhteiden kehitystä ylläpitävästä tekijästä on yhtymäkohtia Ronald Ingelhartin näkemykseen siitä, että työvoiman (työntekijän) kohonnut sivistystaso yhdessä työpaikalla tapahtuneen ilmapiirin vapautumisen myötä lisää työntekijän innovaatiota ja riippumatonta ajattelua tuotannossa. Tällä tietoyhteiskunnassa syntyneellä innovatiivisella asenteella on vaikutusta ihmisten poliittiseen ajatteluun (Ingelhart 1990 428). Sama ilmiö historiallisen materialismin termein ilmaistuna tarkoittaa sitä, että työnantajan ja työntekijän suhteissa tapahtuneet muutokset heijastuvat luokkien välisiin suhteisiin ja koko yhteiskuntaan. Tutkimukseni eräs tehtävä on selvittää miten luokkasuhteiden kehitys on vaikuttanut puolueiden toimintaan.

2.2. Marxilainen määrittely luokista

2.2.1. Porvaristo

Kaikki tässä tutkimuksessa esitetyt väitteet marxismin ja historiallisen materialismin teoreettisesta sisälöstä, kun ne eivät perustu lähdeviittauksiin, ovat minun tulkintojani.

Historiallisen materialismin mukaan yhteiskuntajärjestelmät syntyvät tuotannon ja tuotantotavan kehityksen tuloksena. Kullekin järjestelmälle syntyvät pääluokat eli järjestelmän luonteenomaiset luokat. Porvaristo ja työväenluokka ovat kapitalismin eli markkinatalouden pääluokat, jotka alkoivat kehittyä feodalismien aikana. Nämä luokat olivat kapitalismia edeltäneessä feodalismissa sivuluokkia. Feodalismin pääluokkia olivat aatelisto ja talonpoijisto, joista tuli sivuluokkia ja jotka näyttävät vähitellen kuoleentuvan pois. Aatelisarvoilla on nykyisin vain symbolinen merkitys ja talonpoikaisto on lukumäärältään ja merkitykseltään vähenevä keskiluokan fraktio (Chesnokov 1969 177).

Kapitalismia sanotaan porvaristolle ja työväenluokalle luonteenomaiseksi yhteiskuntajärjestelmäksi. Porvaristoksi määritelty luokka on miehittänyt sille ominaiset tuotannolliset asemat. Niiden avulla se omistaa ja kontrolloi rahapääomaa, kiinteää pääomaa ja työvoimaa. Tähän luokkaan kuuluvat myös joko perhe- tai taloussitein porvaristoon välittömästi sidoksissa olevat henkilöt. Koska luokka-asetat ovat olemassa poliittisessa järjestelmässä ja ideologiassa, porvaristoon luetaan historiallisen materialismin mukaan henkilöt, jotka näissä asemissa vaalivat porvariston luokkaintressejä (Marx – Engels 1848 6; Wright 1979 97).

Porvaristoa oli vähäisessä määrin antiikin valtioissa. He harjoittivat kauppaa ja käsityötä. Työvoimana käytettiin pääasiassa orjia eikä liiketoiminta ollut järjestäytynyt nykyajan markkinatalouden kaltaiseksi itsenäiseksi elinkeinoksi, koska varallisuus oli pääasiassa mautilojen omistamista. Kauppa, pankkiiritoiminta ja käsityö olivat pääasiassa maanomistajien sivuelinkeinoja. Niiden harjoittajat olivat myöhempien aikojen porvariston edeltäjiä (Millet 2000 33; Tammisto 1991 109).

Nykyaikaisen kapitalismin eli markkinatalouden kehitys sai alkunsa talousmaantieteellisesti edullisesti sijainneesta Pohjois-Italiasta 1200-luvulla. Siellä myös uskonnolliset olot suosivat muiden maiden oloja paremmin taloudellista yritteliäisyyttä. Porvaristo syntyi kahdella tapaa. Osa aatelistoa ja virkamiehistöä sijoitti omaisuuttaan teollisuuteen. Toisaalta rikkaat porvarit, jotka olivat harjoittaneet pääasiassa kauppaa, ryhtyivät teollisuusyrittäjiksi (Alapuro 1985 69). Siihen heitä houkutti porvariston ja säätyläisten kasvanut varallisuus sekä lisääntynyt tuotanto- ja kulutushyödykkeiden kysyntä.

Tekstiiliteollisuus alkoi kehittyä rikkaiden porvarien tuottaessa raaka-aineita ja kulutushyödykkeitä ulkomailta. Kauppavaihdon välineeksi kehkeytyi raha, jota kertyi rikkaiden kauppiaiden omistukseen. Rahaomaisuudellaan he perustivat pääasiassa käsityöllä toimivia tehtaita ja palkkasivat työntekijöitä jalostamaan villaa ja puuvillaa kankaiksi. Näin syntyivät pääomanomistajat, joiden tärkeimpänä luokka-

pyrkimyksenä oli pääoman kasvattaminen harjoittamalla teollista tavaratuotantoa tai pankkitoimintaa. Porvariston taloudellinen ja yhteiskunnallinen mahti kasvoi, vaikkakaan se ei vielä useaan vuosisataan kyennyt syrjäyttämään aateliston johtoasemaa (Alapuro 1985 69; Laaksonen 1991 299).

Goldthorpen luokkajaossa palveluluokka on pääosiltaan sama kuin marxismin porvaristo. Palveluluokkaan sisältyvät suurten omaisuuksien haltijat (*large proprietors*), korkeakoulutetut ammatinharjoittajat (*professionals*), johtavat virkamiehet (*administrators*), johtajat (*managers*), johtavat tekniset asiantuntijat (*higher-grade technicians*) ja työnjohtajat (*supervisors of nonmanual workers*). Edellä luetellut ryhmät ovat samat kuin historiallisen materialismin porvaristoksi määrittelemä luokka työnjohtajia lukuun ottamatta. He kuuluvat keskiluokkaan ja osin työväenluokkaan. Työnjohtajat ovat yhdessä johtavien teknisten asiantuntijoiden kanssa ristiriitaisessa luokka-asemassa. Ensin mainitut ovat keskiluokan ja työväenluokan välissä. Työnjohtajat ovat työnantajan määräysvallan alaisia kuten työntekijät, mutta työnantajan edustajina valvovat työntekijöitä. Johtavat tekniset asiantuntijat ovat porvariston ja keskiluokan välissä. He ylläpitävät tuotantoprosessia työnantajan eduksi ja ovat siitä syystä suhteellisen itsenäisessä asemassa, mutta viime kädessä hekin ovat työnantajan määräysvallassa.

Sekä Erikson-Goldthorpen että marxilaisen luokkajaon mukaan ylemmän ja alemman toimihenkilöstön asemassa tuotanto-organisaatiossa on selvä objektiivinen ero. Ylemmät edustavat työnantajaansa valvoen ja johtaen tuotantoprosessia. Alempien toimihenkilöiden työ tuottaa työnantajalleen palveluita tai aineellisia hyödykkeitä ylempien toimihenkilöiden tai suoraan työnantajan johdon ja valvonnan alaisena palkkaa vastaan, kuten työsopimuslaki sanoo työsuhteessa olevan työntekijän asemasta. Nämä palkkatyöntekijät ovat marxilaisen luokkateorian mukaan luokitettava työväestöön kuuluviksi, mikäli heidän työnsä kartuttaa työnantajan pääomaa kuten yksityissektorilla tapahtuu. Julkisen sektorin työntekijät harvoin kartuttavat työnantajansa pääomaa eli luovat lisäarvoa. Sen vuoksi tällaiset alemmat toimihenkilöt luetaan keskiluokkaan kuuluviksi (Poulantzas 1975/219).

Työväenluokan ja keskiluokan erottavana tekijänä pidettiin 1900-luvulla henkistä työtä, jota keskiluokkaan kuuluvat toimihenkilöt tekivät. Työväenluokkaan kuuluivat ruumiillista työtä tekevät. Tekeminen kehitys on vähentänyt työn fyysistä kuormitusta. Se on hämärtänyt ruumiillisen ja henkisen työn eroa niin, ettei tätä jaottelua enää voida käyttää ensisijaisena luokka-aseman määrittämisessä (Giddens 2001 294; Kivinen 1987 248).

Erona Goldthorpen ja marxilaisella luokkajaoilla on se, että viimeksi mainittu näkee luokkajaon perustuvan tuotantoaseman tuotantovälineiden omistussuhteeseen. Porvaristo omistaa tuotantovälineet ja määrää niiden samoin kuin työläisen myymän työvoiman käytöstä tuotantoprosessin aikana. Johtaessaan ja valvoessaan tätä prosessia työnantaja (porvari) valvoo ja johtaa työntekijän työskentelyä. Täten työntekijä on työpaikalla työnantajan määräysvallassa. Näiden kahden luokan asemat tuotannon organisaatiossa ovat erilaiset. Siihen perustuu heidän luokka-asemansa erilaisuus. Tuotantoprosessissa työnantajan tärkeimpänä pyrkimyksenä on saada kasatuksi uutta pääomaa. Sitä kutsutaan pääoman uusintamiseksi.

Erikson-Goldthorpen luokkajako on kerrostumateoria, jonka puutteena on se, että määrittely jää asteittäisiin jakoihin eikä ulotu kerrostumien eli luokkien väliin suhteisiin, kuten Blom toteaa kerrostumateorioista (Blom ym.1984 61).

Pääomien omistajilla tarkoitetaan sekä rahapääoman että tuotantovälineiden eli tuotantolaitosten, pankki- ja rahalaitosten, liikelaitosten ja suurten mautilojen sijoittaja-omistajia, jotka muodostavat valtaosan porvaristosta. Tässä luokassa on erilaisia ryhmiä kuten teollisuusporvaristo, pankkiporvaristo, sijoittajaporvaristo ja kauppaporvaristo. Ryhmillä on omia erikoisetuja valvottavana porvariston perustajien lisäksi. Tuotantovälineiden omistaja voi olla tuotantolaitoksen omistava johtaja, osakkeita omistava henkilö tai yhteisö. Tuotantovälineitä ovat mm. tuotannossa tarvittavat rakennukset, koneet, työkalut, raaka-aineet, apuaineet, kuljetusvälineet ja energia (Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet 310).

Toimihenkilöistä se osa, joka työnantajan edustajana johtaa ja valvoo tuotantoprosessia, kuuluu porvaristoon. Tällaiset yksityissektorin johtajat toimivat tuotantovälineiden omistajan eli pääoman edustajina ja huolehtivat lisäarvon tuottamisesta ja sen haltuun ottamisesta pääomalle. Tällaisten toimihenkilöiden merkitys ja lukumäärä suuryritysten johtajina on lisääntynyt. He ovat syrjäyttäneet menneiden vuosikymmenten ”patruunajohtajat”. Uudenlaisten palkattujen johtajien tehtävä tuotannossa ja yhteiskunnassa eroaa keskiluokkaan kuuluvista toimihenkilöistä, koska keskiluokkaiset eivät toteuta ja valvo pääoman lisäarvotuotantoa. Johtajien sitoutuminen porvaristoon lujittuu, mikäli he omistavat yritysten osakkeita. Julkisen sektorin johtavat viran- ja toimenhaltijat ovat asemansa vuoksi osa porvaristoa (Blom ym.1984 66; Giddens 1986 167).

Maanviljelijöissä on maanomistajia tai -vuokraajia, jotka eivät itse osallistu tuotantoon, vaan he harjoittavat teollista maataloutta palkattua työvoimaa käyttäen. Tämä ryhmä maanviljelijöistä on sijoittanut pääomansa maataloustuotantoon ja saa sen voitoista tulonsa. Tällaiset maatalousyrittäjät luetaan porvaristoon. Heidän määränsä Suomessa on vähäinen (Blom 1984 55).

2.2.2. Keskiluokka

Keskiluokan eli pikkuporvariston ydinjoukon muodostavat teollisuudessa, palveluissa ja maataloudessa toimivat pien- ja keskisuuret yrittäjät, jotka työskentelevät omistamallaan tuotantovälineillä ja käyttävät yrityksissään vähäisessä määrin palkallista työvoimaa. Rajan vetäminen keskiluokkaan ja toisaalta porvaristoon kuuluvien yrittäjien kesken on vaikeaa. Erottavana tekijänä voidaan pitää yrittäjän osallistumista varsinaiseen tuotantoon. Mikäli yrittäjä osallistuu tuotantoon yhdessä työntekijöidensä kanssa ja samalla johtaa työtoimintaa, hän kuuluu keskiluokkaan. Kun yrittäjä keskittyy pelkästään yrityksensä johtamiseen eikä osallistu yhdessä työntekijäin kanssa työhön, hän tuotantoasemansa vuoksi kuuluu porvaristoon, koska hän saa tulonsa yrityksensä tuotannossa syntyneestä lisäarvosta (Tyrrkö 1984 245;

Chesnokov 1969 179). Lisäarvo on yrittäjän tuotantolaitoksessa syntyneen tuotteen myyntihinnan ja tuotantokustannusten välinen erotus eli voitto.

Markku Kivinen luokittaa niin sanotun uuden keskiluokan ytimeen kuuluviksi kaikki vapaan ammatin harjoittajat, tieteellis-tekniseen ja pääoman tuotantoon kuuluvat autonomiset toimihenkilöt. He eivät välttämättä ole johtavassa asemassa. Lisäksi tähän luokkaytimeen kuuluvat myös virastotyön johtavassa asemassa olevat. Ristiriitaisia luokkaryhmiä ovat uuden keskiluokan ytimen ja työväenluokan väliin sijoittuvat suoritustason tehtävissä toimivat (Kivinen 1987 248). Kivisen tutkimuksen heikkou- tena on pidettävä sitä, ettei hän määrittele kunkin luokkaryhmän suhdetta lisäarvon tuotantoon.

Osa pienyrittäjistä kutsutaan ns. vanhaksi keskiluokaksi (Alapuro 1985 93; Giddens 1986 177). Se johtunee siitä, että merkittävä osa pienyrittäjistä polveutui aikanaan käsityöläismestareista. Keski- luokkaan kuuluvaa yrittäjäväestöä toimii eniten kaupan ja ravitsemuksen alalla ja palveluissa. Seuraavaksi eniten heitä on teollisuudessa ja rakentamisessa (Tyrkkö 1984 249 ja Tilastokeskus, yritykset 1999). Keskiluokka on ollut olemassa tuhansia vuosia. Kauppa ja käsityö kehittyivät antiikin valtioissa niin, että siellä syntyi omistamillaan tuotantovälineillä itsenäisesti työskenteleviä käsityöläisiä ja kauppiaita. He muodostivat oman väestöryhmänsä, jota voidaan pitää keskiluokkana (Millett 2000 32–33; Mattila 1991 50).

Moni palkkatyöläinen on siirtynyt pienyrittäjäksi perustamalla oman yrityksen. Osa uusista pien- yrittäjistä toimii suuryritysten alihankkijoina. Heidän asemansa pääoman uusintamisprosessissa muis- tuttaa paljolti työntekijän asemaa, koska he luovuttavat lisäarvoa myydessään tuotteensa suuryrityksille tai lainan korkojen välityksellä pääoman edustajana oleville pankeille. Näin moni pienyrittäjä on ali- hankkijana joutunut aikaisempaa enemmän eturistiriitaan suuryritysten ja pankkien kanssa ja heidän luokka-asemansa on saanut työläisaseman piirteitä suhteessa pääomien suuromistajiin eli porvaristoon. Pääoman uusintamisprosessilla tarkoitetaan tuotantoon sijoitetun rahapääoman palautumista omista- jalleen tuotettujen tavaroiden hintana, joka muodostuu tuotantokustannuksista ja voitosta (Marx 1898 373). Luokkaprojekti-tutkimuksessa todetaan tästä ilmiöstä, että yrittäjien aseman kannalta on tullut entistä tärkeämmäksi suhteet suuryrityksiin, pankkeihin ja valtioon. Pikkuporvaristo eli keskiluokkaiset yrittäjät eroavat porvaristosta laadullisesti, vaikka näiden kahden luokan välillä on monia siirtymäryhmiä (vrt. Blom 1984 517). Erolla tarkoitetaan, että pikkuporvariston asema verrattuna porvaristoon on alis- teinen. Porvariston yritykset ovat suurempia kuin pikkuporvariston omistamat yritykset.

Toimihenkilöryhmän lisääntyessä osa siitä on joutunut samaan asemaan pääoman uusintamispro- sessissa kuin perinteiset palkkatyöläiset. Esimerkiksi tuotannon suunnittelutehtävissä työnantajan palk- kaamina työskentelevät toimihenkilöt (insinöörit ja teknikot) kuuluvat työväenluokkaan eivätkä keski- luokkaan, koska ovat työnantajansa tai tämän edustajan johdon ja valvonnan alaisia osallistuen lisäarvon tuotantoon. He eivät myöskään omista tuotantovälineitään. Jos suunnittelija työskentelee itsenäisesti omilla työkaluillaan ja omassa toimistossaan sekä myy tuotteitaan niitä tarvitseville, hän sijoittuu kes-

kiluokkaan. Tuotantoprosessin valvontatehtävissä toimii nykyisin opistotasaisen koulutuksen suorittaneita, joilla ei ole alaisia ja jotka ovat työsopimussuhteessa työnantajaansa. Heidätkin on luettava työväenluokkaan. Sitä vastoin porvaristoon kuuluvat ne tuotantoprosessien suunnittelijat ja valvojat, jotka toimivat työnantajan edustajana ja joilla on alaisia valvottavina (Chesnokov 1969 186; Asplund 1981 95).

Toimihenkilöiden jakaantumisesta keskiluokkaan ja työväestöön ja siihen liittyviä ongelmia on esitelty tutkimuksessa *Suomalaiset luokkakuvassa*. Siinä todetaan keskiluokkaistumista koskevan keskustelun olleen epämääräistä. Tämä pitää paikkansa vielä 2000-luvullakin. Epämääräisyys johtuu keskiluokan aseman epämääräisyydestä. Rajat toisaalta porvaristoon ja toisaalta työväenluokkaan eivät ole useinkaan selvät ja keskiluokka sisältää muita luokkia enemmän erilaisia ryhmiä eli fraktioita. Tilannetta hämmentää vielä se, että keskiluokkaan kuuluvalla saattaa olla molempien edellä mainittujen luokkien tunnuksia, mutta ne ovat vähäisempiä kuin keskiluokan tunnuksia, joista tärkein on itsenäinen asema sekä tuotannossa että tuotantovälineiden omistajana. Uusia keskiluokan jäseniä on tullut palvelualoilta, jotka ovat laajentuneet viime vuosikymmeninä (Giddens 1986 179).

Keskiluokan luokkaedut ovat moninaiset. Perusetu on tuotantovälineiden yksityisomistus ja siihen perustuva tuotantotapa eli pientuotanto. Erityisetuihin sisältyy yritystoiminnan, erityisesti pk-yritysten toiminnan vaaliminen. Pienyrittäjien luokkaedut ovat paljolti samat kuin porvariston luokkaedut. Pienyrittäjät työvoimavaltaisen toiminnan ylläpitäjinä joutuvat suuryrityksiä enemmän pitämään työvoimaa ja rahoituskustannukset kurissa. Ne vaativat usein valtiovalan tukitoimia. Lisäksi lakialoitteet, joilla tuetaan johtavien viran- ja toimenhaltijain sekä vapaan ammatin harjoittajien taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa, ovat keskiluokan välittömiä luokkaetuja. Luokitin tällaiset ohjelmalausumat ja lakiesitykset keskiluokan erityisetuiksi. Ylempien toimihenkilöiden ja vapaan ammatin harjoittajien erityisedut ovat yritystoiminnassa monelta osin samat kuin porvariston, mutta niissä on yhtymäkohtia myös työväestön erityisetuihin. Esimerkiksi tuotannollisen ja yhteiskunnallisen asemansa säilyttämiseksi molemmat tarvitsevat ammattiyhdistystensä ja valtion tukitoimia (vrt. Wright 1979 39–40). Kohtuullinen verotus on keskiluokan kuten muidenkin luokkien erityisetu.

Keskiluokkaistumisella on viitattu tiettyjen palkkatyöläisryhmien koulutukseen, tulojen suhteelliseen korkeuteen muihin palkansaajaryhmiin verrattuna, elämäntapaan, työvoiman kvalifikaatioon ja jopa eroihin sosiaalisissa suhteissa (Alapuro 1985, 94). Luokka-analyysin kannalta, joka perustuu historialliseen materialismiin, kyse on siitä, onko tietyillä palkkatyöläisryhmillä olennaisesti muista eroava asema tuotantosuhteissa pääoman herruuden ja käskyvallan kantamisessa ja tulonsaantitavassa (vrt. Blom 1984, 8). Sana palkkatyöläinen viittaa tuotannossa työntekijän asemaan, jota keskiluokkaan kuuluvilla ei ole. Mielestäni on parempi puhua palkansaajaryhmistä tai palkanansaitsijaryhmistä (englanniksi *wage-earner*, saksaksi *lohnempfänger*) kuin palkkatyöläisryhmistä, kun tarkoitetaan kaikkia toimihenkilöitä kokonaisuutena, jotka tuotannossa jakaantuvat johto-, työnjohto- ja työntekijäasemassa oleviin. Siten toimihenkilöstö ei ole mikään luokkakäsite. Toimihenkilöt ovat eriytyneet koulutuksensa, työ-

tehtäviensä ja tuotannollisen asemansa perusteella. Viralliset tilastonimikkeet, ylempät toimihenkilöt ja alemmat toimihenkilöt ovat epätarkkoja, kun tarkastellaan, missä määrin toimihenkilöt kantavat työväestön ja missä määrin keskiluokan tunnuksia. Enemmistö yksityissektorin alemmista toimihenkilöistä kuuluu työväenluokkaan, koska he eivät johda eivätkä valvo työprosessia vaan ovat itse työnantajansa tai tämän edustajan johdon ja valvonnan alaisia ja osallistuvat työnantajansa lisäarvon tuotantoon. Julkisen sektorin alemmat toimihenkilöt eivät osallistu pääoman lisäarvon tuotantoon, mutta ovat tuotannossa samassa asemassa kuin yksityissektorin lisäarvoa tuottavat toimihenkilöt. Näin ollen he ovat osa työväenluokkaa. Ylempien toimihenkilöiden valtaosa toimii liikkeenjohdollisissa tehtävissä. Heidät luetaan porvaristoon tai keskiluokkaan (vrt. Melin 1984 151; Poulantzas 1975 215).

Vaikeasti määriteltävän ryhmän muodostavat julkisen sektorin itsenäiset toimihenkilöt, kuten lääkärit ja opettajat. He toimivat julkisen työnantajan johdolla ja saavat siltä palkkaa. He eivät ole työnantajansa välittömän valvonnan alaisia eikä heidän työnsä tuota lisäarvoa työnantajalle. Työnsä he voivat järjestää suhteellisen itsenäisesti. Lisäksi he saattavat päätoimensa lisäksi toimia vapaan ammatin harjoittajina. Näillä perusteilla heidät on luokitettava keskiluokkaan kuuluviksi, vaikka heidän luokka-asemaansa on tapahtunut lähentymistä työläisasemaan lähinnä ammatillisen järjestäytymisen vaikutuksesta. Tässä ryhmässä on paljon ristiriitaisessa luokka-asemassa toimivia. (Poulantzas 1975 214; Kivinen 1987 248; Giddens 1986 179).

Luokkaprojekti-tutkimuksessa palkkatyöläiset (joihin sisältyvät toimihenkilöt ja työntekijät), jaetaan viiteen ryhmään: johtajiin, neuvoa antaviin johtajiin, välittömään työnjohtoon, puoli-itsenäisiin työntekijöihin ja työväenluokkaan. Porvaristoon kuuluu varsinaisen tuotantovälineet omistavan porvariston lisäksi johtajat. Tämä luokka muodostaa 3–13 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä. Ristiriitaisessa asemassa olevien palkkatyöläisten, jotka kuuluvat keskiluokkaan, osuus on 16–32 prosenttia. Työväenluokkaan, johon kuuluu varsinainen työväenluokka sekä puoli-itsenäiset työntekijät ja välitön työnjohto, kuuluu 46–62 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä

Keskiluokan kasvun vertailu eri teollisuusmaiden kesken on kulttuurien erilaisuudesta johtuen jossain määrin ongelmallista. Kehitystrendi on kuitenkin sen verran selvä, että kehityksen suunta on nykyisin yleisesti havaittavissa. Valkokäulussektorin eli uuden keskiluokan kasvu on ollut voimakkainta USA:ssa, jota voidaan kutsua ensimmäiseksi keskiluokan yhteiskunnaksi. (Blom 1984 73–74).

2.2.3. Talonpojisto

Eräät marxilaiset tutkijat käsittelevät talonpojistoa omana luokkana, koska se on ollut 1900-luvulla eräissä maissa lukumääräisesti suurin keskiluokan ryhmä. Talonpojisto on luokista vanhin. Sen kehitys alkoi muinaisessa Egyptissä ja kaksoisvirran valtioista. Antiikin ja feodalismin aikana se oli toinen kahdesta pääluokasta. Toinen pääluokka oli maa-aatelisto (Tammisto 1991 80–81). Talonpojistoon kuuluvat

joko omistamallaan tai vuokraamallaan maalla omin työvälinein työskentelevät itsenäiset maanviljelijät. Viime vuosikymmeninä maanviljelijäin osuus koko väestöstä on maassamme vähentynyt. Maataloudesta sai Suomessa toimeentulonsa 45 % väestöstä vuonna 1950. Vuonna 1995 maataloudesta sai toimeentulonsa enää 7 % väestöstä (Myrskylä 1999 109). Ilmiö on ollut yleinen kehittyneissä teollisuusmaissa. Vaikka talonpoijiston osuus väestöstä on voimakkaasti laskenut, se käsitellään tässä tutkimuksessa erillisenä luokkana, koska maanviljelijäin osuus puolueiden kannattajakunnassa on 1900-luvun loppupuolelle saakka ollut merkittävä, etenkin maalaisliitto/keskustalle. Lisäksi maatalouspolitiikka on edelleen usein eduskunnan käsittelyssä.

Talonpojat luokitellaan usein kolmeen ryhmään. Ensimmäisen muodostavat pientalonpojat, joiden tunnuspiirteenä on alhainen tulotaso. Maanviljelyn lisäksi tämän ryhmän jäsenet joutuvat hankkimaan sivutuloa palkka- tai yrittäjätystä. Tarkan rajan määrittäminen pientalonpoijiston ja työväestön välille on vaikeaa. Jonkinlaisena nyrkkisääntönä voi pitää sitä, onko pääasiallinen toimeentulo saatu palkkatyöstä vai maanviljelystä. Toisen ryhmän muodostaa keskivarakas talonpoijisto, jonka tilan työt tehdään pääosin oman perheen toimesta. Tulotaso on keskivarakkailla työväestön keskimääräistä tuloa jonkin verran korkeampi ja he kykenevät harvoin järjestelmällisesti laajentamaan tilaansa. Suurtalonpojat ja kapitalistiset viljelijät käyttävät tiloillaan palkkatyövoimaa tai erikoistuvat pääomavaltaiseen viljelyyn. Suurtalonpoijiston tulotaso ylittää väestön keskimääräisen tason, joka mahdollistaa tilan laajennetun uusintamisen (Blom 1984 54; Chesnokov 1969 178).

Rajanveto talonpoijiston ja muuhun keskiluokkaan kuuluvien välillä on viime vuosikymmeninä vaikeutunut, koska maanviljelijöistä osalla on nykyisin muuta yritystoimintaa, sivuelinkeino, jota hoidetaan oman perheen toimesta tai vähäisellä palkkatyöllä. Talonpoijiston etujärjestö *Maataloustuottajain Keskusjärjestö* pyrkii määrittelemään maaseudun muun kuin varsinaisen maatalousyrittämisen maaseutuyrittäjyydeksi, joka on MTK:n mukaan tasaveroinen maaseudun toiminta-alue maa- ja metsätalouden ohella (MTK:n tavoiteohjelma 2005, 12). Mikäli maaseutuyrittäjyys liittyy ja tukee varsinaista maa- ja metsätalouden toimintaa ja asianomainen saa pääasiallisen toimeentulonsa maanviljelystä, maaseutuyrittäjä on pidettävä talonpoijistoon kuuluvana. Konkreettisisa yksittäistapauksissa on tulkintavaikeuksia, jotka eivät kuitenkaan tee rajanvetoa mahdottomaksi.

Talonpoijistossa on tapahtunut eriytymistä niin, että maanviljelijöiden ja tilojen lukumäärä on vähentynyt. Sen sijaan tilakoko on suurentunut. Vuodesta 1990 vuoteen 2000 alle 30 ha:n tilat vähenivät 47 prosenttia, 30–50 hehtaarin tilojen lukumäärä kasvoi 23 prosenttia ja yli 50 ha:n tilojen lukumäärä kasvoi 129 prosenttia (Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2002 ja Alestalo 1985, 125). Maataloustuotanto keskittyy yhä suuremmille tiloille. Samalla siitä toimeentulonsa saavien lukumäärä vähenee. Maa- ja metsätalouden sekä kalastuksen ammateissa toimivien suhteellinen osuus kaikista työllisistä väheni vuoden 1950 noin 46 prosentista vuoden 1995 noin 7 prosenttiin (Tilastokeskus, Väestön taloudellinen toiminta 1950–1995).

Talonpoijiston ja heidän tuotteitaan ostavien yritysten sekä rahoituslaitosten väliset taloudelliset suhteet vaikuttavat aikaisempaa enemmän maaseutuväestön luokka-asemaan, mikä on tullut entistä ristiriitaisemmaksi ja riippuvaisemmaksi pankeista ja suuryrityksistä. Kehitys on ollut samankaltainen kuin muilla keskiluokan yrittäjillä. Samalla maataloustuotanto on kehittynyt teollisuutta muistuttavaksi. Konetyö on syrjäyttänyt käsityön ja tuotantoyksiköt ovat suurentuneet. Kilpailu ulkomaisten maataloustuotteiden kanssa on kiristynyt. Ja EU pakottaa Suomea vähentämään maatalouden saamaa valtion tuotantotukea. Näin maatalouden tuotantovoimien kehitys vaikuttaa talonpoijiston luokka-asemaan ja suhteisiin muihin luokkiin ja valtioon. Maatalousväestö pyrkii voimakkaan järjestötoimintansa avulla puolustamaan yhteiskunnallista asemaansa ja etujaan. Talonpoijiston katsotaan organisoituneen sekä ammatillisesti että poliittisesti omaksi luokakseen ja olevan Suomen yhteiskuntaluokista yhtenäisin (Myrskylä & Ikäheimo 1999 108–116; Alestalo 1985 135). Maatalouden tuottajajärjestöillä on merkittävä vaikutus varsinkin porvarillisten puolueiden maataloutta koskeviin kannanottoihin. Maataloustuottajain keskusliitolla on ollut hyvät yhteydet maalaisliito/keskustaan jo ennen toista maailmansotaa. Tosin menettelytavoissa on ajoittain ollut näiden kahden järjestön välillä erimielisyyksiä, niistäkin on neuvotellen sovittu ja yhteinen tavoite on yleensä löytynyt (Hokkanen 2002 559).

2.2.4. Työväestö

Palkkatyöläisiä oli jo antiikin valtioissa. He olivat pääasiassa ammattityöntekijöitä, joita käytettiin julkisissa töissä. Heitä toimi myös yksityisissä työpajoissa. Palkkatyöläiset eivät olleet pääasiallinen työvoima valtion eikä yksityisenkään palveluksessa, vaan sitä olivat orjat, jotka suorittivat antiikin yhteiskunnassa raskaimmat ja paljon työvoimaa tarvitsevat työt (Millet 2000 36).

Marxilaisen tutkimusperinteen mukaan työväenluokka muodostuu nykyajan palkkatyöläisistä, joiden eläkkeeseen täytyy myydä työvoimaansa tuotantovälineiden omistajalle eli työnantajalle. Työväestö alkoi kehittyä kapitalistisen tuotantotavan myötä renessanssin aikana Pohjois-Italian kaupunkivaltioissa. Luokkakehitys voimistui teollisen vallankumouksen myötä. Kapitalistisen työväenluokan kehitys voimistui Englannissa Napoleonin sotien jälkeen. Höyrykoneen keksiminen edisti puuvillateollisuuden kehitystä ja metalliteollisuutta. Vanhoja käsityöläisammatteja kuoli pois ja tilalle tuli tehdastyö uusien ammattien. Tarvittiin lisää työntekijöitä laajenevalle teollisuudelle. Työläisistä muodostui uusi luokka, joka yhteiskunnallisella taistelullaan loi uuden kulttuurin ja poliittisen toiminnan (Thompson 1963 193).

Työntekijät ovat tuotannossa alisteisessa suhteessa pääoman omistajaan. Työväenluokkaan määritellään palkkatyötä tekevä henkilö asemansa perusteella, joka sillä on yhteiskunnan tuotantosuhteissa. Työläisellä ei ole päätösvaltaa raha- ja kiinteään pääomaan eikä työvoimansa käyttöön tuotantoprosessin

aikana. Lisäksi työväenluokkaan luetaan siihen läheisin perhe- ja luokkasitein yhteydessä olevat henkilöt. Poliittisissa ja ideologisissa järjestelmissä työläisasetimissa toimivat ovat osa työväenluokkaa. Valtion politiikkaa ja ideologiaa luovat ja toimeenpanevat henkilöt eivät ole työväenluokkaa, vaan he kuuluvat keskiluokkaan (Wright 1979 97).

Työntekijän palkkauksesta ja muita työehdoista sovittaessa työnantaja tuotantovälineiden omistajana on määräävässä asemassa eli työntekijä on työsuhteen heikompi osapuoli. Työsuhteen tasa-arvoistamiseksi julkinen valta säätelee työsuhteen ehtoja lakien avulla. Työnantajan käyttöön luovuttamastaan työvoimasta työntekijä saa korvauksen palkan muodossa. Työntekijä uusintaa omaa työvoimaansa tuotantoprosessissa. Tämä tarkoittaa sitä, että työnteon vastineeksi saamansa palkan työntekijä käyttää oman ja perheensä elinehtojensa ylläpitämiseen ja työvoimansa uusintamiseen. Hänen tärkeimpänä pyrkimyksenä on saada mahdollisimman hyvää palkkaa eli hintaa työvoimastaan mahdollisimman hyvissä työoloissa. (Marx 1849 60–62).

Porvariston ja työväenluokan vastakkaiset luokka-asetat määräytyvät heidän tuotannossa miehittämiensä intresseiltään vastakkaitten asemien perusteella. Positiot ovat työnantajan ja työntekijän asemia. Nämä asetat muodostavat eriarvoiset suhteet päättää kiinteän ja rahapääoman sekä työvoiman käytöstä. Vastakkaiset asetat liittävät yhteen ja ylläpitävät kunkin luokan perhe- ja luokkasiteitä. Työväenluokka ja porvaristo voidaan määritellä sellaisina yhteiskunnallisina asemina, jotka ovat vastakkaisia myös poliittisessa järjestelmässä ja ideologiassa. Asemissa, joissa toimeenpannaan, mutta ei luoda valtion politiikkaa vaan levitetään sitä, mutta ei kontrolloida porvarillisen ideologian tuottamista (Wright 1979 97).

Työväenluokkaan kuuluu eri ryhmiä, kuten perinteiset tehdas-, rakennus-, kuljetus-, julkisen alan ja maatyöläiset. Työväenluokkaan kuuluvien palvelualojen työläisten ja eri alojen alempien toimihenkilöiden lukumäärä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä, koska heidän luokka-asetmansa on muuttunut tuotannon organisaatiossa. Puhutaan aikaisemmin keskiluokkaan kuuluneiden proletarisoitumisesta tai uudesta työväenluokasta. Alempien toimihenkilöiden eli valkokaulustyöläisten aseman itsenäisyys ja samaistuminen työnantajaan on vähentynyt, mutta yhtäläisyys työläisasetmaan lisääntynyt. Se johtuu ensisijaisesti tietokoneiden aiheuttamasta henkisen työn mekanisoinimisesta sekä tehdas- ja muun ruumiillisen työn automatisoinimisesta. Sekä palvelualoilla että tehtaissa työteko tapahtuu yhä kasvavassa määrin tietokoneiden kanssa työnantajan tai hänen edustajansa johdolla. Eräiden marxilaisten teoreetikkojen mielestä työväenluokan uusista valkokaulustyöntekijäin luokkaryhmistä saattaa tulla vallankumouksellisia, mikäli nuo ryhmät liittoutuvat perinteisen työväenluokan kanssa taistelussa kapitalismia vastaan (Giddens 1986 194).

Työväestön määrää lisäävät tiloistaan luopuneet talonpojat ja heidän lapsensa, jotka ovat muuttaneet maataloudesta työntekijöiksi teollisuuteen ja palvelualoille (Järvelä 1984 287–288). He ovat siirtyneet tuotantoalalta toiselle. Samalla entisten talonpoikien tuotantoasema on vaihtunut: tuotantovälineensä omistavan maatalousyrittäjän asemasta tuotantovälineitä omistamattomien ja työvoimaansa myyvien työläisten asemaan.

Merkittävällä osalla toimihenkilöistä luokka-asema on muuttunut viimeksi kuluneina vuosikymmeninä. Tämä käy ilmi Kaj Ilmosen ja Pertti Jokivuoren tutkimuksesta *Kypsan vaiheen liike jälkiteollisessa yhteiskunnassa*. Tutkimuksen mukaan nuoret toimihenkilöt ovat kollektiivisesti suuntautuneita, kun taas vanhemmat toimihenkilöt ovat pääasiassa individualistisesti suuntautuneita. Nuorten asenne johtuu heidän heikosta työmarkkina-asemastaan. Työttömyyden uhka on viime aikoina lisääntynyt toimihenkilöiden keskuudessa. Tämä on osaltaan lisännyt heidän kollektiivista orientoitumista ja saattanut heidät perinteisen työväestön kaltaiseen työmarkkina-asemaan (Ilmonen, Jokivuori 1998 153). Heidän tutkimustuloksensa on kollektiivisuuden ja individuaalisuuden osalta jossain määrin erilainen Jokivuoren tutkimuksen *Millaisia ovat ammattiyhdistysaktiivit* kanssa. Tämä saattaa johtua siitä, että eri keskusjärjestöjen jäsenet asennoituvat jossain määrin eri tavalla kollektiivisuus-individaalisuus-akselilla. Nuoret toimihenkilöjärjestöjen naiset ovat asenteiltaan kollektiivisempia kuin SAK:n nuoret jäsenet. Molemmat tutkimukset kuitenkin osoittavat iän ja kokemuksen lisäävän ammattiyhdistysten jäsenten halua puolustaa palkansaajien etua olemalla ay-liikkeen jäseniä. Lisäksi pitkä jäsenyys ay-liikkeessä lisää jäsenten halua tukea ammattiyhdistysten yhteiskunnallisia tavoitteita (Jokivuori 1997 66). Toisin sanoen pitkä kokemus samasta tuotannollisesta asemasta lisää luokkatietoisuutta. Luokkasolidarisuus on toimihenkilöiden ay-aktiivien keskuudessa merkittävä. He ovat valmiita työtaistelujen avulla tukemaan läheisten ammattiliittojen tavoitteita. Jokaisen keskusjärjestön ay-osallistujia leimaa sosiaalisen ryhmäidentifikaation mukainen käsitys siitä, että he kuuluvat ryhmään (palkansaajiin), johon liittyy positiivisia määrittäjäsiä (Jokivuori 1997 133). Sekä Jokivuoren että Ilmonen – Jokivuoren tutkimuksissa selvitetään palkansaajien subjektiivista käsitystä luokka-asemastaan (1998 159). Niissä on nähtävissä luokka-aseman hahmottamisen kehitys subjektiivisesta kohti objektiivista yhteiskunnalliseen kokemukseen perustuvaa todentamista.

Kollektiivinen muutos luokka-asemassa ei näy täysimääräisesti toimihenkilöiden poliittisessa orientaatioissa, koska toimihenkilöiden enemmistö ei kannata työväenluokkaan sitoutuneita vasemmistopuolueita (Jokivuori 1998 117). Näin ollen subjektiivisessa ajattelussaan monet työväenluokkaan joutuneet toimihenkilöt luokittavat itsensä keskiluokkaan kuuluviksi ja äänestävät muita kuin työväenpuolueita, vaikka objektiiviset kriteerit määrittävät heidät työväestöön. Tämä johtuu osin siitä, että luokkasamaistuminen ei nykyisin ole yhtä voimakasta kuin menneisyydessä. Lisäksi luokka-aseman muuttumisesta johtuva luokkasamaistumisen muutos objektiivisin perustein eli luokkatietoisuuden omaksuminen vaatii vuosien kehityksen, ja joidenkin yksilöiden osalta sitä ei tapahdu koskaan. Luokkatutkimuksen suurimpia ongelmia onkin objektiivisen luokka-aseman ja luokkatietoisuuden suhde. Tämä ilmenee viimeaikojen tutkimusten mukaan siten, että suurin osa kansalaisista katsoo kuuluvansa keskiluokkaan. (vrt. Blom 1984 33).

Työväenluokan perusetu on porvariston määräysvallan rajoittaminen, jonka lopullisena tavoitteena on vapautuminen kapitalistisesta tuotantotavasta. Tämän viimeikäden tavoitteen toteuttaminen ei ole lähitulevaisuudessa mahdollista toteuttaa. Työväestön erityistä etua vaalivat lakialoitteet koskevat

paljolti työlainsäädäntöä. Sitä tarvitaan, jotta työntekijän asema ja työvoima turvattaisiin työnantajan liialliselta määräysvallalta. Hyvän palkkatason ja työolosuhteiden ylläpitäminen on työväenluokalle elontärkeitä. Tällaiset tavoitteet ovat työväenluokan välittömiä luokkaetuja (Wright 1979 91). Työolosuhteiden ja palkan määrittelyssä tarvitaan työntekijöiden luokkaetujen turvaamiseksi kolmikantaista sopimista valtion, työnantajan ja työntekijöiden etujärjestöjen kesken. Eräät sosiaaliturvan ja terveydenhoidon lakialoitteet luokitin työväestön erityisetua vaaliviksi, koska niiden toteuttamisella turvattiin työntekijän säilyminen työmarkkinoilla eli toisin sanoen työvoiman uusintaminen. Edellytyksenä oli, että työväestön edun tai aseman vaaliminen mainittiin joko aloitteen perusteluissa tai aloitteen lakitekstissä. Jotkut työlainsäädäntöä koskevat lakialoitteet, esimerkiksi työmarkkinatoimintaan liittyvät aloitteet tai esitykset, luokitin sekä porvariston (työnantajien) että työväestön erityisetuja vaaliviksi, koska ne toteutessaan tukisivat molempien luokkien asemaa. Työväestön erityinen luokkaetu vaatii valtiota ylläpitämään työllisyyspolitiikkaa, koska työntekijä saa toimeentulonsa myymällä työvoimaansa työnantajalle. Jos tätä mahdollisuutta ei ole, eli työntekijä on työtön, hänen toimeentulonsa ja yhteiskunnallinen asemansa on epävarma.

2.2.5. Ammatissa toimimattomat

Luokkaprojektitutkimuksessa todetaan, että ammatissa toimimattoman väestönosan sijoittaminen luokkarakenteeseen on ongelmallista. Luokkatutkimuksen kannalta ongelma kasvaa tulevaisuudessa tämän väestönosan lisääntyessä. Ammatissa toimimattomat muodostivat maamme 18–65-vuotiaasta väestöstä noin 30 prosenttia 1980-luvun alussa ja määrä on sen jälkeen lisääntynyt niin, että vuonna 1994 heidän osuutensa oli noin puolet 18–65-vuotiaasta väestöstä (Laaksonen 1999 53).

Ammatissa toimimattomissa on eniten eläkeläisiä, kotiäitejä ja opiskelijoita. Vaikka kaikkia ammatissa toimimattomia ei ole syytä sijoittaa suoraan perinteiseen marxilaiseen luokkarakennekaavioon, suurin osa heistä voidaan sijoittaa johonkin neljästä luokasta. Luokkaprojekti-tutkimuksessa korostetaan liikaa ammatissa toimimattomien valtiorippuvuutta seuraavasti: ”Jos ammatissa toimimattomat väestön ryhmät sijoitettaisiin eri luokkaryhmiin, suurin osa heistä sijoittuisi palkkatyöväestön eri osastoihin. Kokonaisuutena tämä nostaisi palkkatyöläisten osuuden väestöstä yli 81 %:iin. On kuitenkin perusteita väittää, ettei ammatissa toimimattomaa väestöä voida sijoittaa ammatissa toimivan väestön perusteella muodostettuihin luokkarakennekuvauxiin” (Melin 1984 202). Koska suurin osa ammatissa toimimattomista on aikaisemmin toiminut pitkäänkin jossain ammatissa ja he saavat siinä hankkimastaan sosiaaliturvasta (eläkkeestä tai työttömyysvakuutuksesta) toimeentulonsa, tämä väestönosa voidaan sijoittaa ammattinsa mukaiseen luokkaan. Työttömistä se osa, joka työttömyyspäivärahan varassa kaupaa työvoimaansa työmarkkinoilla tai haluaa perustaa yrityksen, on sijoitettavissa johonkin neljästä luokasta. Heille työttömyys on väliaikaista ja heidän itsensä sekä työnantajansa maksamat työttömyysvakuutusmaksut

on suoritettu palkasta tai yrittäjätulosta. Vastaavalla tavalla suurin osa eläkeläisistä on työssä ollessaan maksanut yksin tai yhdessä työnantajansa kanssa työ- tai yrittäjäeläkevakuutusmaksua. Nämäkin maksut voidaan lukea osaksi palkka- tai yrittäjätuloa. Koska eläkeläisistä ja työttömistä suurimman osan taloudellinen asema on riippuvainen olosuhteista ja asemista, joissa he olivat aktiivisina työvuosinaan, heitä ei voi pitää erillisenä luokkana, vaan heidät voidaan aktiivivuosien toimeentulolähteen perusteella sijoittaa johonkin neljästä luokasta (Alestalo 1985 115).

Kotirouvat ja opiskelijat voidaan sijoittaa sosiaalisen lähtöaseman perusteella samaan luokkaan kuin heidän vanhempansa tai puolisonsa niin kauan kuin heidän toimeentulonsa on riippuvainen vanhemmista tai puolisosista. Osa-aikatyöntekijät ovat heterogeeninen ryhmä, jonka jäsenistä osa voidaan sijoittaa johonkin neljästä luokasta. Edellytyksenä on, että asianomainen saa pääasiallisen toimeentulonsa osa-aikatyöstä. Mikäli osa-aikatyöstä saatu ansio on perheen tai eläkkeen lisätuloa, osa-aikatyötä tekevän tuotannollinen asema ei ole luokitusperuste. Luokkaprojektissa todetaan, että osa-aikatyöntekijät ovat pääosin lähtöisin työväenluokasta (Melin 1984 205). Näin ollen valtaosa heistä kuuluu työväenluokkaan.

Osa ammatissa toimimattomista henkilöitä elää yksinomaan yhteiskunnan toimeentulotuen tai kansaneläkkeen varassa ja on ollut pitkään työmarkkinoiden ulkopuolella. Harvoille heistä on mahdollisuutta palata pysyvästi työmarkkinoille eli tuottavaan työhön. Nykyisin ei-marxilaiset sosiologit nimitävät ryhmää alaluokaksi (underclass), joka elää absoluuttisessa tai suhteellisessa köyhyydessä. Tähän luokkaan sijoitetaan työssäkäyvät köyhät (Giddens 2001 320). Marxilaisen luokkakriteerien mukaan ns. alaluokka ei ole itsenäinen luokka, koska sillä ei ole taloudellista rakennetta. Tämä johtuu siitä, ettei ammatissa toimimattomilla alaluokkaisilla ole tuotannollista asemaa, joka on tärkein luokalta vaadittavista yhteiskunnallisista rakenteista. Muut luokalta vaadittavat rakenteet eli ominaisuudet ovat poliittinen järjestäytyminen ja oma ideologia (Poulantzas 1975 224). Se osa alaluokkaa, joka toimii työmarkkinoilla ja tuotannossa sijoittuu tuotantoasemansa perusteella johonkin kolmesta luokasta.

Marxilaisten tutkijoiden esittämä luokkien polarisoituminen porvaristoon ja työväenluokkaan ei ole yksiselitteinen, koska tuotantoasemissa keskiluokkaiset ovat lukumääräisesti lisääntyneet verrattuna porvaristoon ja työväenluokkaan. Keskittymistä eli polarisaatiota on tapahtunut tulojen ja omaisuuksien jaossa. Koska varallisuuden ja tulojen lisääntyminen vahvistaa yksilön ja luokan yhteiskunnallista asemaa, se vaikuttaa välillisesti luokkasuhteisiin, jotka ovat polarisoituneet. Työväenluokka ja varsinkin keskiluokka kamppailevat aikaisempaa enemmän joko erikseen tai yhdessä porvaristoa vastaan luokkaintressiensä toteuttamiseksi. Polarisaatio heikentää ns. alaluokan asemaa, koska sitä ei voi pitää luokkana, joka olisi taloudellisesti ja poliittisesti järjestäytyneet (Blom 1999 220–221 ja Reich 2007 209).

Teollisuusmaissa tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että 1980-luvulta lähtien väestön jako rikkaisiin ja köyhiin on voimistunut. Hallitusten politiikka on viimeaikoina hyödyttänyt enemmän ylä- ja keskiluokkiin kuuluvia rikkaita sijoittajia. Ruumiillisen työn ja ammattitaidottomien työläisten palkat ovat alentuneet. Lisäksi heidän asemansa työmarkkinoilla on heikentynyt niin, että työttömyys työläisten keskuudessa on lisääntynyt ja heidän on entistä vaikeampaa sijoittua uudelleen muuttuneille työ-

markkinoille. Tällainen kehitys on lisännyt taloudellisesti ei-aktiivisten ja köyhien määrää. Toinen tekijä on yksinhuoltajina toimivien naistyöntekijäin määrän kasvu. Heidän palkkatulonsa eivät riitä oman ja lastensa elannon ylläpitämiseen, vaan he joutuvat turvautumaan yhteiskunnan tukeen (Giddens 2001 314 ja Laaksonen 1999 74).

Alaluokan olemassaolosta tutkijat eivät ole yksimielisiä. Monet sosiologit puhuvat mieluummin sosiaalisesta syrjäytymisestä (social exclusion), joka on laajempi käsite kuin alaluokka. Viettääkseen täysi-painoista elämää kansalaiset tarvitsevat asunnon, vaatetuksen ja ravinnon lisäksi muitakin hyödykkeitä ja palveluja kuten kulkuneuvoja, puhelimen sekä pankki- ja vakuutuspalveluja. Jos ihmisiltä näitä puuttuu, he alkavat syrjäytyä. Sosiaalinen syrjäytyminen käsittää erilaisia kehitystrendejä, jotka aiheuttavat sen, että yksilön täysimääräiset sosiaaliset yhteydet yhteiskuntaa katkeavat joko osittain tai kokonaan. Taloudellista syrjäytymistä tapahtuu, kun ihminen jää työttömäksi tai muut taloudelliset siteet ympäröivään yhteiskuntaa alkavat katkeilla. Toinen syrjäytymisen muoto on poliittinen syrjäytyminen. Sitä tapahtuu, kun yksilöiden yhteydet poliittiseen toimintaan tai poliitikoihin katkeavat tai niitä ei alun perin ole ollut, joko kiinnostuksen puutteen takia tai he eivät saa riittävää informaatiota poliittisista tapahtumista. Kolmanneksi sosiaalinen syrjäytyminen lisääntyy, jos edellä mainittujen tekijöiden lisäksi syrjäytyminen on johtanut kodin ulkopuolisen vapaa-ajan vieton kuten urheilu- ja kulttuurilaitosten käytön tai matkailun vaikeutumiseen (Giddens 2001 323–324). Marxilaisen näkemyksen mukaan ihmisiä, jotka ovat syrjäytyneet kaikilla kolmella edellä mainituilla tavoilla, ei voi sijoittaa luokka-asemiin, koska heidän yhteytensä luokkien toimintaan on katkennut. Koska taloudellinen eli tuotannollinen asema on ihmisten luokka-aseman ratkaiseva kriteeri, sen puuttuminen esimerkiksi pitkäaikaistyöttömältä jättää hänet luokkajaon ulkopuolelle, vaikka hänellä olisikin yhteydet poliittiseen ja muuhun ei-taloudelliseen sosiaaliseen toimintaan. Nämä ihmiset ovat luokkajaon ulkopuolinen kansalaisten ryhmä. Työssä käyvät poliitikasta ja sosiaalisesta toiminnasta osittain syrjäytyneet voidaan heidän tuotantoasemansa perusteella sijoittaa johonkin luokkaan (Chesnokov 1969 180).

Ammatissa toimimattomia yhteiskunnan ja toisten kansalaisten tuen varassa eläviä on ollut olemassa antiikin ajoista. Kapitalismissa tämä ryhmä näyttää ajoittain synnyttävän keskustelua. Marx nimitti aikanaan ammatissa toimimatonta väestönosaa ryyssyköyhällistöksi (das Lumpenproletariat). Se eli 1800-luvulla sosiaaliturvan puuttumisen vuoksi kurjemmissa oloissa kuin nykyinen alaluokka. Ryyssyköyhällistö saattoi liittoutua luokkataistelussa minkä tahansa luokan kanssa, koska sillä ei ollut omia luokkaintressejä. Se ei ollut taloudellisesti eikä poliittisesti järjestäytyneet eikä sillä ollut omaa ideologiaa (Marx 1852 244). Perustellusti voidaan olettaa, että sosiaaliturvan puuttumisen vuoksi 1800-luvun ryyssyköyhällistön keskuudessa ammattirikollisuus oli yleisempää kuin nykyajan alaluokassa.

Marxilaisen luokkateorian perusteella ammatissa toimimattomista se osa, joka on ennen poistumistaan työmarkkinoilta toiminut niin pitkään jossain ammatissa, että on ansainnut siitä eläkkeen tai muun toimeentulon, sijoittuu aikaisemman tuotantoasemansa mukaiseen luokkaan. Kotiäidit ja opiskelijat kuuluvat puolisonsa tai vanhempiensa kanssa samaan luokkaan. Muut ammatissa toimimattomat, jotka

saavat toimeentulonsa kansaneläkkeestä tai julkisesta toimeentulotuesta ovat luokkajaon ulkopuolelle sijoittuva kansalaisryhmä, jolla ei ole luokkaintressejä.

2.3. Luokkaedut eli intressit

Konkreettista ja yksiselitteistä määritelmää luokkaeduista on vaikea löytää marxilaisilta luokkatutkijoilta. Se johtuu paljolti siitä, että niiden toteaminen yhteiskunnallisessa todellisuudessa on usein ongelmallista. Jokseenkin yksimielisiä ollaan siitä, että voidakseen toteuttaa tuotannollisen ja yhteiskunnallisen asemansa ylläpitämisen ja uusintamisen, luokkien on puolustettavat etujaan kilpailussa toisten luokkien kanssa. Toisin sanoen luokkaetuihin eli luokkaintresseihin kuuluvat kaikki ne asiat ja yhteiskunnalliset tarpeet, joiden avulla luokka ylläpitää olemassaolonsa kannalta välttämättömiä elinehtoja. Intressit ovat joko objektiivisia tai subjektiivisia kuten tarpeetkin. Lisäksi ne ovat dialektisia, mikä tarkoittaa sitä, että tarpeet ja intressit muuttuvat ja kehittyvät yhteiskunnan ja sen jäsenten muutosten myötä. Luokkaedut ovat sidoksissa luokan toimintaympäristöön. Tämän perusteella luokkaedut voivat olla joko yhteiskuntapoliittisia, taloudellisia tai ideologisia. Luokan yhteiskuntapoliittiset edut edellyttävät, että sen yhteiskunnallinen ja poliittinen asema on tasavertainen, joskus jopa hegemoninen suhteessa toisiin luokkiin. Mikään kapitalismin luokista ei voi käydä kamppailua yhteiskunnallisesta asemastaan, ellei se voi vapaasti järjestäytyä. Sen vuoksi kaikkien luokkien etu eli intressi on yhteiskunnallinen ja poliittinen tasa-arvo. Taloudellinen etu vaatii sellaista tuotantosuhdetilaa, jonka puitteissa luokka ja sen jäsenet voivat säilyttää ja kehittää tuotannollis-taloudellista asemaansa. Jotta luokka voi käydä yhteiskunnallista ja taloudellista luokkataistelua, sen on oltava luokkatietoinen ja sillä on oltava oma ideologia, niiden olemassaolo on luokkaintressi (Poulantzas 1970 117–118 ja Siisiäinen 1992 31–34). Tässä tutkimuksessa käytän sanoja luokkaintressi ja luokkaetu synonyymeinä.

Luokkaedut perustuvat ihmisten sosiaalisiin ja osin yksilöllisiin tarpeisiin, jotka samoin kuin itse luokat ovat viimekädessä peräisin yhteiskunnan rakenteista. Luokkien toiminta on taloudellista, poliittista ja ideologista. Näillä kullakin on oma tasonsa eli toimintaverkkonsa. Kukin luokka on toiminnassaan kanssakäymisessä toisiin luokkiin sosiaalisella toimintakentällä eli -verkossa, jossa niillä on luokka-asema. Luokan merkitys sosiaalisena voimana riippuu siitä, kuinka voimakas vaikutus sillä on toimintaverkossa. Luokkaintressi on joko luokkataistelun potentiaalinen tai todellinen kohde. Luokkatoimijan (*class actor*) kaikki yhteiskunnalliset tai yksilölliset tavoitteet eivät ole luokkaintressejä. Esimerkiksi yksilön pyrkimys saavuttaa tietty asema ryhmässä on yksilön eikä luokan etu. Mikäli yksilö ilmaisee tarkoituksenaan olevan käyttää tavoittelemaansa yhteiskunnallista asemaa tietyn luokan intressien edistämiseen ja hänellä on siihen sosiaalista pääomaa, hänen pyrkimyksensä ovat pyrkijän edustaman luokan edun vaalimista, koska yksilö tällä tavalla edistää luokkansa yhteiskunnallisten asemien vahvistamista. Toisen esimerkin mukaan yksilön intressissä on löytää itselleen mahdollisimman yhteistyökykyinen ja viehättävä puoliso, jonka

kanssa hän voi toteuttaa perheensä tai avoliittonsa yhteiskunnallisia tavoitteita mahdollisimman hyvin. Tällaiset yksilön pyrkimykset ovat harvoin luokkaedun vaalimista. Jos edellä kuviteltu henkilö ammattiyhdistyksen jäsenenä tai toimihenkilönä edesauttaa ammattiyhdistystään saavuttamaan työntekijöille mahdollisimman hyvää työehtosopimusta, hän vaalii luokkaetua. Luokkaetuu ei kuulu yksilön intressi saada itselleen mahdollisimman paljon omaisuutta, mikäli se tapahtuu muiden kansalaisten kustannuksella. Omaisuuden hankkiminen muodostuu luokkaeduksi, kun tietty määrä omaisuutta on yrittäjälle välttämätöntä tuotannon harjoittamiseksi. Kollektiivinen toiminta on luokkaintressi, joka saattaa tietyissä tilanteissa rajoittaa yksilön vapautta ja olla hänen yksityisetunsa vastainen (Thompson 1991 887).

Luokkaedut ovat kollektiivisia intressikohteita (*objectives*), jotka ovat joko todellisia tai potentiaalisia. Todellisista luokkaintressistä eli -edusta ja sen puolustamisesta on kysymys suomalaisten talonpojiston kamppailussa maataloustuotteiden hinnoista ja EU-tuista. Toisaalta kamppailu valtion holhouksen vähentämisestä ja verotuksen kohtuullistamisesta on heidän potentiaalinen intressinsä. Kaksi viime mainittua muodostuvat todellisiksi luokkaintresseiksi, kun talonpojisto on järjestäytynyt taloudellisesti etujärjestöihin ja käy niiden kautta kamppailua muiden luokkien ja valtion kanssa. Todellisten luokkaetujen puolustamisessa taisteluun osallistuvilla toimijoilla voi olla menestystä vain silloin, kun heillä on luokkasuhteista ja kamppailun tilanteista tieteellinen käsitys (vrt. Wright 1979 89 ja Siisiäinen 1992 34).

Poliittinen kamppailu parlamentissa on yleensä muodostunut kamppailuksi luokkien välittömistä eduista ja taistelu peruseduista on jäänyt minimaaliseksi. Vaalikamppailut rohkaisevat puolueiden edustajia esittämään valitsijoilla lupauksia siitä, että välittömien etujen toteutus eli puolueen lupaama hyvinvointi voi toteutua vain terveen kapitalistisen talouden oloissa. Kehitystä on aktivoinut sosialististen puolueiden pyrkimys voittaa äänestäjien enemmistö puolelleen. Tämä on vaatinut vaalikamppailun suuntaamista työväenluokan ulkopuolisiin luokkiin. Seurauksena on ollut kamppailun väheneminen työväenluokan perusedussien puolesta. Lopputuloksena on ollut se, että ”vastuulliset” vasemmistopuolueet ovat yleensä rajoittaneet ohjelmansa reformeihin, jotka vaalivat kapitalismin uusintamista (Wright 1979 234). (Poulantzas 1970 118 ja Wright 1979 87). Kapitalismin eli markkinatalouden toimintaverkossa porvaristolla on perinteisesti ollut merkittävin osa, koska sillä on johtava rooli talouden toiminnassa. Keskiluokka ja työväestö ovat 1900-luvulla kyenneet nostamaan omaa merkitystään toimintaverkossa. Samalla porvariston merkitys on suhteellisesti vähentynyt. Talonpoikaiston merkitys on absoluuttisestikin vähentynyt. Se johtuu tämän luokan vaikutuksen vähenemisestä kaikilla kolmella toimintakentän tasoilla eli taloudessa, politiikassa ja ideologiassa.

Luokkaedut jakaantuvat perusetuihin (*fundamental interests*) ja välittömiin etuihin (*immediate interests*). Perusedut liittyvät tuotantotapaan eli sosiaalisten suhteiden rakenteisiin, niiden säilyttämiseen tai muuttamiseen. Jos luokkaedut ovat tiedostettuja, ne ovat luokkataistelun kohteina. Perusedut selviävät vähitellen luokan yhteiskunnallisen kokemuksen ja teoreettisen ajattelun avulla. Siitä syystä ihmiset eivät ole niin tietoisia luokkansa peruseduista kuin välittömistä eduista. Mikäli perusluokkaetuja ei ole tiedostettu, vaikka ne ovat objektiivisesti olemassa, ne ovat potentiaalisia eivätkä ole luokkataiste-

lun kohteena. Tällaiset luokkaintressit tulevat luokkataistelun kohteiksi, kun luokan jäsenet havaitsevat ne konkreettisina eli tulevat luokkatietoisiksi. Jos työväestö on tietoisien ajattelun kautta tullut siihen tulokseen, ettei kapitalismi tyydytä riittävästi heidän tarpeitaan, vaan tarvitaan sosiaalisten suhteiden rakenteellinen muutos, on pyrkimys sosialismiin työväestön perusedun toteuttamista (Wright 1979 88 ja Chesnokov 1969 88). Porvariston ja sitä luokka-asetmaltaan lähellä olevan keskiluokan pienyrittäjien perusetu on porvarillisten tuotanto- ja sosiaalisuhteiden säilyttäminen, koska se takaa heidän luokka-asemansa pysyvyyden, jota työväenluokkaa suosivat rakenteelliset muutokset usein heikentävät. Sen vuoksi porvariston intressiin kuuluu puolustaa vapaata yksityistä omistusoikeutta ja johtavaa asemaa tuotannossa, politiikassa ja ideologiassa. Työväestön luokkaedut vaativat porvariston määräysvallan vähentämistä ja jatkuvaa työväestön rakenteellisen aseman parantamista. Keskiluokan perusintressit keskittyvät pääasiassa kapitalistisen tuotantotavan ja oman keskiluokkaisen tuotannollisen aseman säilyttämiseen. Luokkaintressit heijastavat porvariston, työväestön ja keskiluokan erilaista asemaa yhteiskunnassa. Ne ilmaisevat myös luokkien sosiaalisia suhteita, jotka ovat yhteistoimintaan tai keskinäiseen kilpailuun perustuvia. Luokkasuhteet määräytyvät vastakkaisista tai neutraaleista luokka-asetuksista (*contradictory locations*). Luokkaedun vaaliminen on kollektiivista toimintaa eikä sitä pidä samaistaa yksilön hyödyn maksimointiin (Wright 1979 84).

Perusetujen toteuttamisesta voidaan esimerkkinä mainita maassamme tapahtunut talonpojiston taloudellinen, poliittinen ja ideologinen järjestäytyminen. Se oli olemassa objektiivisena ja potentiaalisenä 1820-luvun alusta alkaen, koska osallistuminen kaikkeen yhteiskunnalliseen toimintaan oli tullut talonpojiston elinehtojen ylläpitämiseksi välttämättömäksi. Luokkatietoisimmat talonpojat liittyivät 1840-luvulta alkaen alueellisiin maanviljelys- ja talousseuroihin, jotka harjoittivat valitusta ja neuvontaa talonpojiston keskuudessa. Maanviljelyseuroja perustettiin 1880-luvulta alkaen. Taloudellisten luokkaedujen vaaliminen laajeni, kun *Pellervo-seura* perustettiin vuonna 1899 edistämään maanviljelijäin tuotantotarvikkeiden hankintaa ja tuotteiden myyntiä mm. osuusmeijereiden kautta. Maatalouden rahoitustoiminnan edistämiseksi ryhdyttiin samoihin aikoihin perustamaan osuuspankkeja (Granberg 2004 93–96). Talonpojiston taloudellinen järjestäytyminen lähti nousuun, kun *Maanviljelijäin Yleinen Liitto* perustettiin 1908. Jäsenistö oli aluksi vähäinen. Ensimmäisen maailmansodan aikana järjestö muuttui *Maaseudun Tulevaisuudeksi* ja 1917 *Maataloustuottajain Keskusliitoksi*, jonka tarkoitus oli toimia maanviljelijäin työnantaja- ja talouspoliittisena järjestönä. MTK:n taloudellinen edunvalvonta kohdistui alkuajoista lähtien valtioon, jotta se olisi edistänyt maatalouden kehitystä talonpojiston esitysten mukaisesti. Työnantajajärjestön rooli loppui sotien välisenä aikana. Taloudellinen järjestäytyminen sai keskitetyn muodon toisen maailmansodan jälkeen, jolloin *Maataloustuottajain Keskusjärjestöstä* tuli maa- ja metsätalouden edustaja kaikissa niitä koskevissa asioissa. Siitä lähtien MTK on sopinut valtion edustajien kanssa talonpojiston tuloista ja muista välittömistä taloudellisista eduista (Kananen 1986, 27). Poliittinen järjestäytyminen muuttui potentiaalisesta realistiseksi luokkaintressin toteuttamiseksi vuonna 1906, jolloin talonpojisto perusti oman puolueen (Hakalehto 1986 122).

1800-luvulla tapahtunut luokkarakenteen muutos ja siitä johtuva uusien luokkaintressien puolustaminen eivät voineet säätyvaltiopäivillä työväenluokan ja talonpoijiston osalta toteutua, koska näillä kahdella luokalla ei ollut oikeutta saada suhteellista edustusta säätyvaltiopäiville. Talonpoijiston ja työväestön perusedun toteuttaminen vaati poliittisen demokratian luomista, joka tapahtui 1906 eduskuntaudistuksena. Ideologista luokkaetua talonpoijisto vaalii *Maaseudun Sivistysliiton* toiminnalla (<http://www.msl.fi/default.asp?Address=1.4.2>, luettu 27.11.2006).

Jos kapitalistisen tuotantotavan lakkauttaminen ja sosialistisen tuotantotavan luominen on työväestön perusetu, niin miksi sen toteuttaminen ei onnistunut entisissä sosialistimaissa.? Neuvostoliitossa ja kansandemokratian maissa kokeiltua sosialismia ei voida pitää työväenluokan perusedun toteuttamisena, koska yhteiskunnallista muutosta ei ollut toteuttamassa luokkatietoinen työväestö, vaan pieni ryhmä sivistyneistöä. Kapitalismi ja työväenluokka olivat Itä-Euroopan maissa ennen sosialismikokeiluja vasta kehitymässä. Esimerkiksi Venäjä oli ennen lokakuun vallankumousta feodaalinen maa, jossa hallitsevana luokkana oli feodaaliaatelisto. Talonpoijisto oli riiston kohteena olevista luokista merkittävin eikä silläkään ollut luokkatietoista päämäärää. Porvariston ja talonpoijiston perusetu eli kapitalismin luominen oli Wrightin mainitsema objektiivinen perusetu. Koska sen toteuttamiseen ei ollut riittävän luokkatietoista ja organisoitunutta luokkaa, talonpoijiston ja porvariston perusetu jäi potentiaaliseksi. Sen toteutumisen estivät bolshevikit, jotka vallankaappauksen jälkeen ryhtyivät toteuttamaan sosialismia, vaikka yhteiskunta ei ollut kehittynyt niin pitkälle, että sosialismin luominen olisi ollut mahdollista ja tarpeellista 1900-luvun Venäjällä. Kapitalistisen yhteiskunnan luominen jäi 70 vuodeksi talonpoijiston ja porvariston potentiaaliseksi luokkaintressiksi, jota ryhdyttiin realisoimaan sosialismin romahduksen jälkeen 1990-luvulta lähtien.

Välittömät luokkaedut kuuluvat tiettyyn yhteiskuntarakenteeseen. Niiden päämääränä ei ole tuotantotavan eli rakenteiden muuttaminen. Työväenluokan välittömät taloudelliset luokkaedut määräytyvät kapitalistisen talouden markkinoilla. Se on kamppailua muiden luokkien kanssa muun muassa palkoista, paremmista elinehdoista, paremmasta koulutuksesta ja sivistyksestä kapitalististen rakenteiden perustalta. Välittömät ja perusedut eivät ole täysin erillään toisistaan, vaan niillä on dialektinen yhteys. Välittömiä etuja ajetaan joka päivä ja ne ovat elinehtojen kannalta tärkeitä. Luokan sisällä olevilla ryhmillä ja fraktioilla on luokalle ominaisten etujen lisäksi ryhmäkohtaisia välittömiä etuja. Porvariston keskuudessa tulee joskus esiin eri fraktioiden, kuten teollisuus- ja kauppaporvariston, erilaiset välittömät edut. Keskiluokan ryhmillä on valtion tukien osalta välittömien etujen erilaisuutta. Työväestön keskuudessa on mm. työajoissa ja palkoissa ryhmien välittömien etujen erilaisuutta. Mikäli välittömien etujen toteuttaminen vaikeutuu merkittävästi, se saattaa nostaa esille perusedun eli vaatimuksen rakenteellisista muutoksista (Wright 1979 90).

Toimintakentässä eli yhteiskunnan rakenteissa käytävää kamppailua tulonjaosta ja yhteiskunnallisesta asemasta eli vallasta marxismi nimittää luokkataisteluksi. Markkinataloudessa sen edellytyksenä on luokan taloudellinen ja poliittinen järjestäytyminen sekä oma ideologia. Jokaisen luokan intressissä on

yhteiskunnalliseen kamppailuun ja yhteistoimintaan kykenevien järjestöjen ylläpitäminen. Järjestöraakenteet ovat välttämättömiä, jotta voidaan harjoittaa yhteiskunnallisia toimintoja. (Poulantzas 1970 119 ja Chesnokov 1969 205). Luokkien taloudellinen, poliittinen ja ideologinen järjestötoiminta on luokkaintressien vaalimista. Se ilmenee taloudellisella toimintatasolla etujärjestöjen perustamisena ja ylläpitämisellä sekä edunvalvontana luokkien keskinäisessä kamppailussa ja suhteessa valtioon. Poliittisella tasolla luokkaetujen vaaliminen ilmenee puolueiden toimintana. Luokkakulttuurit kuten työväenkulttuuri ja talonpoikauskulttuuri ovat luokkaintressien ilmentymiä ideologiana (Thompson 1991 889).

Yksilö luokan jäsenenä ei aina ole tietoinen luokkansa eduista. Hän osallistuu kuitenkin usein luokkataisteluun varsinkin, jos kamppailu kohdistuu yhdistyneisiin yksilö- ja luokkaetuihin.

Materialistisen historiankäsitteen mukaan luokkien väliset suhteet ja taistelut ovat yhteiskunnan sosiaalisten prosessien ymmärtämisen avain. Kilpailua käydään ensisijaisesti yhteiskunnallisesta asemasta, mutta varsin usein kiistellään yhteisesti tuotettujen hyödykkeiden ja palveluiden jaosta (Chesnokov 1969 203 ja Marx 1847 277). Tätä kamppailua nimitetään tavanomaisessa kielenkäytössä tulonjakotaisteluksi. Se on luokkaeduista käytävien kiistojen konkreettisin ja kansalaisten helpoimmin havaitsema luokkataistelun osa-alue. Sitä käydään ensisijaisesti taloudellisella ja poliittisella tasolla.

2.3.1. Erityiset luokkaedut

Yhteiskuntaluokalla sosiaalisena yksikkönä on tietty asema tuotantosuhteiden järjestelmässä ja sosiaalisessa hierarkiassa, johon luokan tavoitteet perustuvat. Luokat ovat luonnollisesti kiinnostuneita tavoitteidensa saavuttamisesta, koska se on niiden elinehto. Materialistisen historiakäsityksen mukaan porvaristo pyrki säilyttämään kapitalistisen tuotantotavan ja siihen kuuluvan pääomien yksityisomistuksen, joka takaa porvaristolle määräysvallan tuotannossa. Sen avulla ylläpidetään pääoman mahdollisimman hyvää tuottoa. Tämä on porvariston perusetu, koska se on pääoman omistajien olemassaolon edellytys. Tuotantovälineiden ja pääoman yhteiskunnallinen omistus johtaa kapitalistisen tuotantotavan ja porvariston määräävän aseman poistamiseen. Sen vuoksi porvaristo vastustaa yhteiskunnallista tuotantovälineiden omistusta ja haluaa säilyttää niiden yksityisomistuksen. Pääoman ja tuotantovälineiden omistamisen lisäksi porvariston eli pääoman omistajien etu edellyttää tuotantovälineitä omistamattoman työväenluokan olemassaoloa. Koska työväestöllä ei ole omistusoikeutta tuotantovälineisiin, se on pakotettu myymään työvoimaansa pääomanomistajalle eli työnantajalle). Oman hegemonian ylläpitäminen taloudessa ja tuotannossa kuuluvat porvariston taloudellisiin etuihin, koska sen avulla porvaristo pyrkii sijoitustensa maksimointiin sekä työn ja pääoman yhteiskunnallisen suhteen uusintamiseen. Porvarillisen ideologian hegemonia on porvariston erityinen luokkaetu, koska se ideologiallaan legitimoii kapitalistisen tuotantotavan (Marx 1971 187 ja Thompson 1991 783).

Kapitalistisessa yhteiskunnassa porvaristolla on hegemonia-asema, joka peittää koko kapitalistisen yhteiskunnan. Se ilmenee siten, että tärkeimmät instituutiot palvelevat pääomasuhteen ylläpitoa. Esimerkiksi kasvatuksen ja opetuksen tavoite on kulttuurisiirron lisäksi tuottaa johtajia, asiantuntijoita ja työntekijöitä, jotka ylläpitävät tuotantoa ja yhteiskuntaa, jonka tarkoituksena on tuottaa pääomien omistajille taloudellista voittoa. Tuotannossa pääomien edustajat haluavat määrätä prosessin kulun ja työntekijöiden palkan määrän. Pääluokkina olevien porvariston ja työväestön tavoitteena on oman hegemoniaseman saavuttaminen ja ylläpitäminen yhteiskunnassa. Kapitalismissa eli markkinataloudessa toiset luokat, lähinnä työväenluokka, pyrkivät heikentämään porvariston hegemoniaa niin, että tuloksena olisi työväenluokan hegemonia. Hegemonia-käsitteen historialliseen materialismiin loi Antonio Gramsci. (McLellan 1998 205)

Porvariston hegemoniaa pidetään kapitalismissa lähes luonnollisena asiana. Habermas toteaa, että eräät erityisintressit ovat epäoikeutetusti muodostuneet modernissa yhteiskunnassa yleiseksi intressiksi. Kaikissa tai edes useimmissa poliittisissa ratkaisuisa, lainmukaisissa tai hallinnollisissa säätelyissä ei olisi kysymys yleisestä intressistä. Ne yhteiskunnalliset asiatilat, joita säädellään valtion väliintulolla, koskevat useimmiten erityisetuja (Habermas 1987 35). Tämä näkemys on yhteneväinen perinteisen historiallisen materialismin kanssa. Porvariston perusedut ulottuvat taloudelliselta tasolta myös poliittiselle ja ideologiselle tasolle, joissa se pyrkii hegemoniansa avulla säilyttämään hierarkkisia ja byrokraattisia rakenteita, jotka ylläpitävät porvarillisia tuotantosuhteita ja hillitsevät työväenluokan muutospyrkimyksiä. Näin porvarillinen valtio ylläpitäessään porvariston hegemoniaa on teollistumisen alkua ajoista lähtien toteuttanut porvariston erityistä perusluokkaetua (Wright 1979 95). Luokkasuhteet ovat kuitenkin muuttuneet siinä määrin, että porvariston perinteistä hegemoniaa on lähinnä työväestön yhteiskunnallisen kamppailun ansiosta vähennetty. Samalla muiden luokkien mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan säätelyyn ovat lisääntyneet. Tämä kehitys on synnyttänyt yleisen eli yhteisen edun, poliittisen demokratian, joka valtion toimissa saa yhä kasvavan merkityksen.

Porvariston välittömiä etuja ovat tuotannon kustannusten kuten palkkojen, raaka-aineiden ja tuotantovälineiden hintojen pitäminen sellaisella tasolla, että lisäarvon tuotanto toteutuu. Tämä pyrkimys johtaa palkkojen osalta ristiriitaiseen asemaan työntekijöiden kanssa, koska he pyrkivät saamaan työnantajaltaan mahdollisimman korkeaa palkkaa. Raaka-aineiden ja tuotantovälineiden hintojen määrittely johtaa usein ristiriitaiseen asemaan porvariston ryhmien ja keskiluokan suhteissa. Valtion talous- ja yhteiskuntapolitiikan ylläpitäminen lisäarvon tuottamisen kannalta kohtuullisella tasolla on porvariston erityinen ja välitön etu.

Työntekijöiden perusedut vaativat porvariston ja työnantajan määräysvallan vähentämistä, koska työväestö on suhteessa porvaristoon alisteisessa asemassa. Täystyöllisyys on työntekijöiden edun mukaista, koska se tarjoaa mahdollisimman hyvän tilanteen työvoiman myynnille. Työväestön tavoitteena on heille mahdollisimman hyvien työehtojen ja -olojen aikaansaaminen työmarkkinoilla, koska ne ovat työvoiman uusintamisen perusedellytyksiä. Tuotanto- ja talousaseman ylläpitämiseksi työväestön etu vaatii aktii-

vista ammattiyhdistystoimintaa. Edunvalvontajärjestöt ovat tärkeitä muillekin luokille yhteiskunnallisessa etutaistelussa. Työväenluokka pyrkii yhteiskunnallisen asemansa parantamiseen myös poliittisen vallan avulla. Sen vuoksi se käy kamppailua valtiovallasta muiden luokkien kanssa poliittisten puolueiden avulla. Tuotannossa työväenluokka pyrkii poistamaan työnantajan yksinoikeuden päättää tuotannosta ja sen tulosten käytöstä. Tätä kamppailua perusedustaan työväenluokka käy ammattiyhdistysten kautta.

Akava ilmaisee asian seuraavasti:

”Työmarkkinajärjestöillä on keskeinen asema työelämän ja sitä säätelevän lainsäädännön kehittämisessä. Se tapahtuu etenkin osallistumalla työelämän asioiden valmisteluun ja sopimiseen niistä yhdessä valtiovallan kanssa sekä sopimalla sopimuksia ja laatimalla suosituksia työmarkkinajärjestöjen keken. Lainsäädäntö, sopimukset ja muu ohjaus luovat työelämän kehittämälle puitteet, mutta toteutuksessa on työpaikoilla tapahtuva kehittämistyö keskeisessä asemassa” (Akavan työelämän tavoitteet 2004 11).

SAK määrittelee työväestön perus- ja välittömät luokkaedun ja niiden vaalimisen toteamalla:

”SAK:n tavoitteena on, että kaikki osapuolet – työnantajat ja valtiovalta ammattiyhdistysliikkeen lisäksi sitoutuvat sopimusyhteiskunnan periaatteisiin tulevinakin vuosina. Palkansaajien etujen ja vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseksi on välttämätöntä, että sopimusyhteiskunnan tulevaisuus taataan ennakoivan edunvalvonnan ja yhteiskuntavaikuttamisen keinoin ja hallituksen kokoonpanosta riippumatta. Sääntöjen mukaan liikkeen tehtävänä on lisätä palkansaajien ja heidän perheidensä henkistä ja aineellista hyvinvointia kehittämällä palkka- ja työehtoja ja ammatillisia, yhteiskunnallisia, taloudellisia, terveydellisiä ja sivistyksellisiä oikeuksia sekä toimimalla hyvän elinympäristön puolesta” (Hyvinvointi syntyy työstä 2001 7).

Taloudellisessa ja poliittisessa kamppailussa työväestölle on keskeistä oman ideologian olemassaolo, joka on yksi peruseduista. Sen tärkein tehtävä on luokkatietoisuuden vaaliminen ja työväestön tasa-arvoisen yhteiskunnallisen aseman ylläpitäminen muihin luokkiin verrattuna.

Pikkuporvariston edut edellyttävät, että tuotantovälineiden yksityisomistukseen perustuvan pientuotannon edellytykset säilytetään ja että niitä edistetään. Toisin sanoen keskiluokan perusetu on pikkuporvariston tuotanto- ja yhteiskunnallisen aseman uudistamisen edellytysten säilyttäminen. Sitä uhkaa tuotannon keskittyminen suuryrityksiin ja porvariston hallitseva asema yhteiskunnassa sekä elämänsä. Toisaalta pienyritykset kokevat ammattiyhdistysten lisääntyneen vallan työehtojen määrittelyssä rajoittavan heidän toimintaansa. Keskiluokalla on muita luokkia ristiriitaisempi yhteiskunnallinen asema, joka johtuu sen ristiriitaisesta tuotannollisesta asemasta (Blom 1984 103).

Asemansa ja etujensa säilyttämiseksi pk-yrittäjät ja heidän järjestönsä vaativat valtiolta tukitoimia. Ne on koottu *Suomen Yrittäjien* laatimaan ohjelmaan, jota toteuttaen etujärjestö vaalii pk-yrittäjien luokkaetua ja pyrkii ohjelmallisella edunvalvonnalla vaikuttamaan poliittisiin päätöksentekijöihin. Ohjelman seitsemän keskeisintä asiakokonaisuutta yrittäjyyden edistämiseksi ovat:

1. Yrittäjyyskasvatuksen edistäminen kaikissa oppilaitoksissa ja yrittäjyyden huomioiminen lainvalmistelussa.
2. Kokonaisveroasteen ja työn sivukulujen alentaminen.
3. Pienyrityslainsäädännön aikaansaaminen keskeisillä lainsäädäntöalueilla, jotta pienyritysten
4. erilaiset toimintaolosuhteet verrattuna suuryrityksiin huomioitaisiin lainsäädännössä.
5. Työelämässä työvoiman saatavuuden takaaminen, tulopolitiikan ja työelämän sääntelyn siirtäminen yritystasolle.
6. Julkisten palveluiden rakennemuutos hyödyntämällä yksityistä palvelutuotantoa ja lisäämällä asiakkaiden valintamahdollisuuksia.
7. Pk-yritysten sukupolven ja omistajavaihdosten edistäminen.
8. Yrittäjyyden aseman parantaminen päätöksenteossa ja sen valmistelussa.

Pk-yrittäjät ovat vaatineet, että heidän tulisi olla aikaisempaa kattavammin edustettuina työmarkkinoiden keskusjärjestöjen neuvottelupöydässä sekä valtioneuvoston ja keskusjärjestöjen välisessä yhteistyössä (Yrittäjyysohjelma 2003–2007 55–56). Tämä tavoite on ainakin osittain toteutunut perustettaessa Elinkeinoelämän Keskusjärjestöä, jonka jäsenjärjestöksi Suomen Yrittäjät liittyi ja pääsi sitä kautta työmarkkinoiden keskusjärjestöjen neuvottelupöytäan, mutta ei itsenäisenä järjestönä. Yrittäjien järjestäytyminen markkinatalouden perustalta on heidän perusetunsa vaalimista. Yrittäjyysohjelmassa esitetään yrittäjien 2000-luvun välittömät intressit..

Keskiluokkaan kuuluvien vapaan ammatin harjoittajien eli yksinäisyrittäjien edut ovat osittain samat kuin pienyrittäjien. Näin on verotuksen ja koulutuksen osalta. Vapaan ammatin harjoittajat eivät käytä palkallista työvoimaa, joten heillä ei ole työnantajien luokkaetua vaalittavana kuten pk-yrittäjillä. Viime vuosina keskiluokka on edunvalvonnassaan pyrkinyt työolojen kehittämisessä ja sosiaaliturvan parantamisessa saavuttamaan saman tason kuin työväestö. Tämä tavoite on sekä pk-yrittäjillä että vapaan ammatinharjoittajilla. Keskiluokkaisen aseman säilyttäminen edellyttää sekä yhteistyötä porvariston ja työväenluokan kanssa että näiden kahden luokan intressien vastaista kamppailua yhteiskunnassa. Tämä on historiallisen materialismin mukaan ominaista luokkasuhteille.

Keskiluokan asema on tuotannollisesti ja taloudellisesti työväenluokkaa vahvempi, mutta pikkuporvaristonkin edun mukaista on jonkin asteinen valtion harjoittama sääntely ja tulojen uudelleen jako (Olli Kangas 1986 26). Kuten porvariston niin myös keskiluokan edun mukaista on julkisen vallan verotuksen ja sääntelyn pitäminen kohtuullisena. Kamppaillessaan keskiluokan asemasta pikkuporvaristo tarvitsee

omaa ideologiaan ja kulttuuriaan, koska niillä ylläpidetään pientuotannon tietotaitoa, luokkatietoisuutta ja toisten luokkien hyväksyntää. Sen vuoksi oma ideologia on keskiluokan perusetu.

Talonpoijiston etujen mukaista on maatalouden hyvien tuotantoedellytysten ja siitä saatavan riittävän toimeentulon ylläpitäminen. Se edellyttää maan ja muiden tuotantovälineiden yksityisen omistusoikeuden säilyttämistä, joka on tämän luokan perusetu. Talonpoijiston ja muun keskiluokan edun mukaista on erityistapauksissa osuuskunnallisen yhteisomistuksen salliminen. Talonpoijiston välittömät erityisedut on ilmaistu MTK:n tavoiteohjelmassa. Sen mukaan maamme maantieteellisen aseman vuoksi valtion taloudelliset tukitoimet ovat tarpeen, koska ilman niitä talonpoijiston tuotanto- ja luokkaseman uusintaminen olisi Suomessa erittäin vaikeaa. Yhteiskunnan tukitoimista huolimatta talonpoijiston tuotantoasema on ammatissa toimivan väestön keskuudessa heikoin. Yhteiskunnan verotus- ja sääntelytoimet eivät saa vaikeuttaa maa- ja metsätalouden harjoittamista. Maatalousväestön työkyvyn ylläpitäminen edellyttää yhteiskunnalta talonpoijiston työolosuhteiden ja sosiaaliturvan kehittämistä. Talonpoijiston ideologisessa kamppailussa korostetaan perheviljelmien säilymisen merkitystä maamme taloudelle. Maa- ja metsätalouden tietotaidon ja talonpoijiston luokkatietoisuuden ja etujen vaaliminen on keskeistä talonpoijiston ideologiassa. Maamme talonpoijisto pyrkii ideologisessa toiminnassaan siihen, että suomalaisen maataloustuotannon erityispiirteet tunnustetaan ja tunnustetaan (vrt. MTK:n tavoiteohjelma helmikuu 2005).

Etujensa eli intressiensä puolustamiseksi luokkien jäsenet ovat perustaneet taloudellisia, ammatillisia ja poliittisia järjestöjä. Jokainen luokka pyrkii puolueiden avulla saamaan mahdollisimman suuren vaikutusvallan valtioinstituutiosta, koska sen avulla pidetään yllä luokka-asemaa ja puolustetaan luokkaetuja.

2.3.2. Yhteiset luokkaedut

Kahden pääluokan, porvariston ja työväenluokan, edut ovat pääosin vastakkaiset. Tämä johtuu työväenluokan alistetusta suhteesta porvaristoon, jota työväestö pyrkii lähinnä valtion avulla vähentämään niin, että alistussuhde lopulta poistuisi kokonaan (Marx 1847 278). Kaikilta osin luokkaedut porvariston ja työväestön kesken eivät ole vastakkaisia. Perusedut ovat enemmän ristiriitaisia kuin välittömät edut. Esimerkiksi kapitalistisen tuotantotavan vallitessa yritystoiminnan ylläpitämien on kaikkien luokkien etujen mukaista. Porvaristolle ja keskiluokalle se on perusetu ja työväenluokalle välitön etu. Vaikka työnantaja- ja työntekijäjärjestöt usein kiistelevät työelämää koskevissa asioissa, ne esiintyvät joskus yhteisymmärryksessäkin. Esimerkiksi vuodenvaihteessa 2001–2002 käynnistyneessä julkisessa energia-keskustelussa työmarkkinoiden osapuolet puolsivat ydin- ja muun energian lisärakentamista. Esityksen ydinen energian lisärakentamisesta tekivät teollisuuden edustajat, jota ainakin SAK tuki. Järjestö ilmoitti julkisesti tukevansa teollisuuden esitystä, koska se edisti työllisyyden ylläpitämistä. Työpaikkojen turvaa-

minen edellytti teollisuuden mahdollisuutta saada halpaa energiaa, joka lisäisi teollisuuden halua pysyä Suomessa. Lisäksi halpa energia parantaisi Suomessa olevan tuotannon hintakilpailukykyä ja yritysten palkanmaksuvara (Helsingin Sanomat 1.2.2002, A 6). Energiasta käytävä keskustelu osoittaa, että työväestön ja sen järjestöjen yhteiskunnallisen ja taloudellisen aseman vahvistuminen on eräissä asioissa vähentänyt kahden pääluokan vastakohtaisuutta. Tämä johtuu yhteisten etujen olemassaolosta, joista voidaan käyttää myös nimitystä yhdistyneet luokkaedut.

Luokkien yhteisedun olemassaolo tuli esiin, kun suoritin vuoden 1965 lakialoitteiden koeluoituksen. Kun luokitin lakialoitteita porvariston, muun keskiluokan, talonpojiston tai työväestön etua vaaliviksi, kävi ilmi, että merkittävä määrä lakialoitteista oli sellaisia, joita materialistiseen historiankäsitteeseen perustuvan tulkintasäännön perusteella en voinut luokitella pelkästään yhden tai kahden luokan etua vaalivaksi, vaan nämä kyseiset lakialoitteet vaalivat kaikkien luokkien etuja eli olivat yhteiskunnan yleisiä etua vaalivia. Tämän vuoksi teoreettista viitekehystä oli tarkoituksenmukaista muuttaa niin, että neljän erityisen luokkaedun lisäksi on olemassa viides eli kaikkien luokkien yhteisetu. Tällaisen käsitteen sisällyttäminen Historiallisen materialismin luokkateoriaan on seuraus yhteiskunnallisesta todellisuudessa tapahtuneesta kehityksestä. Luokkataistelun seurauksena yhteiskunnan kaikki luokat ja ryhmät ovat kehittyneissä porvarillisissa valtioissa saaneet poliittiset oikeudet eli päässeet osalliseksi poliittisesta vallasta. Tässä vaiheessa aikaisemmin demokraattisia oikeuksia vailla ollut ja radikaaleja muutoksia vaatinut yhteiskuntaluokka alkaa integroitua vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään. Näin on käynyt työväestölle, jonka etujen toteutus porvarillisen valtion alkuaikoina edellytti vallankumousta. Nykyisen kapitalistisen tuotantotavan vallitessa on työväestön edun mukaista kehittää ja vaalia yhdessä muiden luokkien kanssa merkittävää osaa porvarillisen yhteiskunnan instituutioista.

Paljon keskustelua aiheuttanutta konsensus-politiikkaa on pidettävä kaikkien luokkien edun mukaisena. Konsensuksen ylläpitäminen on tärkeimpiä luokkien yhteisetuja. Ilman sitä tapahtuisi voimakkaita luokkaetujen yhteentörmäyksiä, joiden seuraukset eivät olisi minkään luokan etujen mukaisia. Näin ollen yhteiskunnassa on vastakkaisten luokkaetujen lisäksi luokkien yhteisiä etuja, joiden merkitys on tullut aikaisempaa tärkeämmäksi. Tällaisia etuja nimitän siis luokkien yhteiseduiksi.

Luokkien yhteisetuja ovat muun muassa julkinen valtion ja kuntien hallinto, rauhan ja sosiaalisen turvallisuuden säilyttäminen, ympäristönsuojelu, koulutus ja sivistys. Yhteisetua voi kuvata paljon puhutulla kansakunnan yhteisellä veneellä, jossa me kaikki suomalaiset olemme. Erityiset luokkaedut koskevat panosta ja osaa, jonka kukin luokka haluaa ja tarvitsee veneen ylläpidosta, soutamisesta ja maihinnousupaikasta. Etu- eli luokkataistelu ei kuitenkaan saa olla niin rajua, että yhteinen veneemme tuhoutuu. Yhteisetu synnyttää sosiaalista kumppanuutta, joka on tietyissä rajoissa välttämätöntä yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Sosiaalinen kumppanuus ei poista erityisten luokkaetujen ristiriitaisuutta. Ristiriitojen ykseyden lain mukaan vastakohtat keskinäisessä kamppailussaan edellyttävät toistensa olemassaoloa. Kapitalisen yhteiskuntaan kuuluvat porvaristo, työväenluokka, talonpojisto ja keskiluokka käyvät keskenään luokkataistelua, mutta ne tarvitsevat myös tietyn määrän sosiaalista kumppanuutta.

Kaikkien luokkien eli yhteisedun mukaista on, että valtio jakaa tuotannossa syntyneitä taloudellisia resursseja uudestaan. Se tapahtuu verotuksen ja sosiaalipolitiikan avulla. Ilmainen julkinen koulutus, terveyspalvelut ja sosiaaliturva takaavat porvaristolle, työväestölle, talonpojistolle ja muulle keskiluokalle vakaan luokka-aseman ja sen uusintamisen. Jokaisessa luokassa on vähävaraisia, jotka omin varoin eivät kykenisi kustantamaan itselleen yksityisiltä markkinoilta kaikkia edellä mainittuja palveluja. Sen vuoksi julkisten hyvinvointipalvelujen ylläpito vaalii kaikkien luokkien etuja. Julkisten palvelujen ylläpitämistä vaativat etenkin vasemmistoon ja poliittiseen keskustaan kuuluvat puolueet. Porvaristo ja keskiluokan yrittäjät vaativat ensisijaisesti tuotannolle välttämättömän tehokasta infrastruktuuria. Tulojen uudelleenjako ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen ovat nekin yleisten tuotantoehtojen ylläpitämistä, koska niillä luodaan tuotannolle ja koko yhteiskunnalle välttämätöntä tietotaitoa ja ammattitaitoista työvoimaa. Edellisten lisäksi tuotannon yleisten ehtojen ylläpitämistä ovat sellaiset rakennelmat ja järjestelmät kuten liikenneväylät, tietoliikenneyhteydet ja energiahuolto, joita on vaikea toteuttaa yksityisellä pääomalla niiden laaja-alaisuuden ja korkeiden kustannusten vuoksi (Pietilä 1981 215).

Puolueiden kansanedustajien suhtautumista metsäteollisuutemme kansainväliseen kilpailukykyyn käsittelevää tutkimusta on pidettävä kaikkien luokkien yhteisedun vaalimista koskevana tutkimuksena, koska sen avulla selvitetään yleisten tuotannollisten ehtojen ylläpitämistä metsäteollisuudessa. Metsäteollisuudesta saatava toimeentulon ylläpitäminen on elintärkeää porvaristoon kuuluville sijoittajille, keskiluokkaan kuuluville metsänomistajille ja työväenluokalle. Tätä intressiä puolueet vaalivat suhteellisen aktiivisesti. Kaksi kolmasosaa kyselytutkimukseen vastanneista kansanedustajista pitää kilpailukykyä maallemme elintärkeänä (Korkala 1997 207).

Vaikka valtion olemassaolo on luokkien yhteinen etu, on suhtautuminen valtion sääntelyn laatuun erimielistä. Se johtuu luokkaristiriidoista. Porvariston kannalta valtio on välttämätön ensisijaisesti kapitalististen tuotantosuhteiden ja pääoman uusintamisen ylläpitäjänä. Työelämän sääntely on toissijaista. Työväenluokan kannalta asia on päinvastoin. Se tarvitsee valtiota ennen muuta sääntelemään työnteekijäin yhteiskunnallista ja tuotannollista asemaa työnantajien ja porvariston ylivallalta. Porvarillisten tuotantosuhteiden tukeminen on työväestölle vähemmän tärkeää. Keskiluokan suhtautuminen valtion sääntelyyn on kahta pääluokkaa ristiriitaisempi. Pienyrittäjät ja maanviljelijät valittavat valtion ylenmääräisestä holhouksesta ja verotuksesta. Toisaalta he kuitenkin vaativat valtion tukea, jopa tuotannon rajoituksia pienyrittäjien ja itsenäisten ammatinharjoittajien aseman turvaamiseksi.

Friedrich Engels toteaa vuonna 1885 julkaistussa artikkelissa julkisen vallan olemassaolosta luokkien yhteisenä etuna, että

”vapaakauppaa vastustavien chartistien oppositio osoitti tehtailijoille ja näytti heille päivä päivältä yhä selvemmin, että ilman työväenluokan apua ei porvaristo milloinkaan onnistuisi saamaan maassa täydellistä yhteiskunnallista ja poliittista valtaa. Niin muuttuivat vähitellen näiden kahden luokan keskinäiset suhteet. Tehdaslait olivat aikaisemmin pelättimiä kaikille tehtaili-

joille; nyt tehtailijat alistuivat niihin vapaaehtoisesti, sallivat niiden levitä melkein kaikille teollisuusaloille. Trade unionit, joita vielä äsken oli pidetty perkeleen keksintöinä, alkoivat nyt saada osakseen tehtailijain huomiota ja suojelusta täysin oikeudenmukaisina laitoksina ja hyödyllisinä keinoina terveiden taloudellisten oppien levittämiseksi työläisten keskuuteen. Jopa lakotkin, jotka vuoteen 1848 saakka olivat kaikkein suurin paha, tunnustettiin joskus sangen hyödyllisiksi, varsinkin silloin, kun herrat tehtailijat aiheuttivat niitä heille itselleen otollisena hetkenä” (Engels 1885, 221).

Näin Engels, yksi historiallisen materialismin luoja, toteaa, että luokilla on luokkaristiriidoista huolimatta yhteisetujakin, kuten esimerkiksi julkinen valta, joka laatii koko yhteiskuntaa sääteleviä, sen toiminnan kannalta välttämättömiä lakeja. Myös Marxilta löytyy asiasta ainakin seuraava toteamus, joka on Engelsin ilmaisua kattavampi:

”Työnjaon yhteydessä syntyy samalla myös ristiriita yksilön tai erillisen perheen edun ja kaikkien keskenään kanssakäymisessä olevien yksilöiden yhteisen edun välille: yhteinen etu ei ole olemassa vain kuvitelmissa, ”yleisenä”, vaan ennen kaikkea todellisuudessa niiden yksilöiden keskenä riippuvuutena, joiden kesken työ on jaettu.”

”Juuri tästä ristiriidasta yksityisen ja yhteisen edun välillä johtuu, että jälkimmäinen saa *valtion* ominaisuudessa todellisista yksityis- ja yhteiseduista irrallisen itsenäisen ja samalla yleisyyden muodon” (Marx 1924 90).

Oheisen lainauksen ensimmäisen kappaleen viimeisen lauseen työllä Marx tarkoittaa tietystä yhteisössä kaikkea välttämätöntä työtä. Marxisin klassikot keskittyivät 1800- ja 1900-luvuilla tutkimaan kapitalismin luokkaristiriitoja ja niiden perustana olevaa taloudellista järjestelmää. Eturistiriidat nähtiin niin voimakkaina, ettei luokkien yhteisiä etuja ilmeisesti huomioitu, koska niiden merkitys teollisuuden alkuaikoina luokkasuhteiden kannalta oli vähäinen. Tästä syystä luokkien yhteisetu jäi tuona aikana ja myöhemminkin vähälle huomiolle marxilaisessa tutkimuksessa. Tästä syystä merkittävä osa marxisin tutkijoista katsoi, että porvariston ja työväenluokan intressit ovat pelkästään antagonistisia ja ne poistetaan ainoastaan vallankumouksen avulla. Tällöin tutkittiin työväenluokan asemaa ja keinoja tuotantotavan muuttamiseen pelkästään näistä lähtökodista. Nähtiin työväenluokan perusedun toteuttamiseen vain yksi keino (Chesnokov.1969 537). Marxilaisen tutkimuksen edetessä on todettu, että työväenluokan perusedun toteuttaminen eli tuotantotavan muuttuminen kapitalistisesta sosialistiseksi voi tapahtua asteittain ilman vallankumousta. Prosessi toimii niin, että toteutettaessa työväenluokan välittömiä intressejä päädytään perusedun toteuttamiseen. Sellaisten välittömien intressien, kuten työläisten osallistuminen päätösvalan käyttämiseen raha- ja kiinteän pääoman ja työvoiman käytössä, johtaa vähitellen porva-

riston taloudellisen vallan murtamiseen ja tuotantotavan muuttumiseen (Bernstein 1910 253 ja Wright 1979 90). Työväenluokan poliittisista puolueista sosialidemokraatit ryhtyivät toteuttamaan ensisijaisesti työläisten välittömiä intressejä ja ovat jättäneet perusintressin ratkaisemisen historiallisen kehityksen suoritettavaksi. Kommunistit ovat pitäneet tärkeinä työläisten välittömien intressien toteuttamista. Heille perusedun eli sosialismin toteuttaminen on kuitenkin ollut ensisijaista. II maailman sodan ja etenkin sosialismin romahtamisen jälkeen Itä-Euroopan maissa kommunistien teoreettiset näkemykset ovat osoittautuneet virheellisiksi. Tämä on johtanut kommunististen puolueiden lakkauttamiseen ja entisten kommunistien teoreettisten näkemysten yhdentymiseen sosialidemokraattien näkemysten kanssa (Sosialidemokratian periaatteet 1999 5 ja Vasemmistoliiton puolueohjelma 1998 5). Luokkien välisten eturistiriitojen aiheuttama luokkataistelu synnyttää sääntelyn tarpeen. Sen suorittajaksi on kehittynyt valtio, joka toteuttaa luokkien yhteiset eli ylläpitää yhteiskuntaa. Ehtona on kaikkien luokkien osallistuminen valtion toimintaan eli poliittiseen päätöksen tekoon.

Luokkien yhteisedun olemassaolon on todennut mm. sosiologina ja filosofina tunnettu Bosanquet. Hänen mukaansa luokilla on oman luokkaidentiteettinsä (*class identity*) lisäksi yhteinen sosiaalinen identiteetti (*social identity*). Yhteiskuntaluokka on sidoksissa työhön, joka suoraan vaikuttaa luokan jäsenten pyrkimyksiin ja tarpeisiin. Näistä yksi on yhteinen hyvä (*common good*). Yhteiskunnan jäsenet haluavat oman etunsa vuoksi työskennellä yhteisen edun hyväksi. Tämä tapahtuu legaalisen vallan avulla yleisen edun muodossa. He haluavat kukoistavia julkisia palveluja (Morrow 2000 499). Tähän yksimielisyys päättyykin. Mitkä ovat kukoistavia julkisia palveluja ja kuka ne rahoittaa? Siitä käydään luokkien välistä kamppailua.

Valtiosta Bosanquet toteaa, että kansalaisina me sekä tunnemme että näemme valtion ottavan hoviinsa ja turvaavan meidän mieltymyksemme ja etumme; ei erillisinä asioina, vaan mahdollisuuksien mukaan yhdistettyinä. Valtion pyrkimyksenä on muokata mieltymyksemme ja etumme suhteutettuina sopiviksi yhteishyvän (*common good*) toteutumiseen. Yhteisen hyvän toteuttamisen välttämättömyydestä olemme enemmän tai vähemmän tietoisia (Bosanquet 1958 262). Valtion harjoittama sääntely on ilmaus yhteisedun asemasta kansalaisten erityisetujen järjestelmän suhteen. Erityiseduilla on nurja puolensa ja valtiolla on oikeus ja velvollisuus suojella yhteisetua erityisetujen turmiollisilta esteiltä (Bosanquet 1958 258). Jonkin luokan erityisetujen nurja puoli pääsee esiin, jos luokan erityisedut kehittyvät luokan etuoikeuksiksi, joita muilla luokilla ei ole. Esimerkiksi aateliston ja kirkon sääntelemätön maanomistusoikeus muodostui feodalismien loppuaikoina yhteiskunnallista kehitystä jarruttavaksi tekijäksi. Sen tähden valtion täytyi yleisen edun nimissä ryhtyä sääntelemään maanomistusta. Samoin työnantajien yksipuolinen valta työehtojen määrittelyssä muodostui teollistumisen alkuaikoina työväestön elinehtojen ja yleistä kehitystä estäväksi tekijäksi, johon valtion oli yhteisedun toteuttamiseksi puututtava.

Luokkien yhteisedun olemassaolo ja lisääntynyt merkitys kapitalistisessa yhteiskunnassa on ilmaus marxilaisen filosofian eli materialistisen dialektiikan erään peruslain vaikutuksesta yhteiskunnan kehityksessä. Tämä peruslaki on oppi ristiriidoista ja niiden ykseydestä. Vastakohtatunkeutuvat toisiinsa ja

äärimmäisyyteen kehittyneinä sulautuvat toisiinsa synnyttäen uuden ilmiön (Kedrov 1978 190). Ristiriidat ovat kehitystä eteenpäin vievä voima. Porvarillisen yhteiskunnan sisäistä kehitystä ylläpitäviä ovat muun muassa luokka- ja tuotannolliset ristiriidat. Vaikka porvariston ja työväestön luokkaedut ovat pääosiltaan vastakkaiset, porvariston olemassaolo edellyttää myös työväenluokan olemassaoloa (Marxilaisen filosofian perusteet 1963 250). Molempien luokkien hyvin- ja pahoinvointi on vuorovaikutuksessa keskenään.

Marxilaisten keskuudessa on 1800-luvun lopusta lähtien käyty teoreettista keskustelua kapitalistisen yhteiskunnan luokkaristiriidan poistamisesta. Marxilais-leninistit tulkitsivat materialistisen dialektiikan oppia ristiriitojen ykseydestä niin, että ristiriita poistuu sen osapuolten törmätessä yhteen, ja kamppailun hävinnyt osapuoli lakkaa olemasta. Voittaja jatkaa kehityksen edistämistä. Yhteiskuntaan sovellettu tämä merkitsisi sitä, että työväenluokan ja porvariston välisessä kamppailussa työväenluokka hävittäisi porvariston ihmiskunnan historian näyttämöltä. Tällaista teoriaa sovellettiin käytännössä Neuvostoliitossa ja muissa entisissä sosialistisissa maissa (Marxilaisen filosofian perusteet 1963 253). Sovellutukset johtivat kuitenkin umpikujaan. Tässä tulkinnassa ja käytännön sovelluksessa oli ristiriitaa. Jos vastakkaiset luokat edellyttävät toistensa olemassaoloa, silloin toinen ei voi jatkaa olemassaoloaan ja pitää yhteiskuntaa yllä yksin tai sellaisen luokan (talonpoijiston) kanssa, joka ei osta teollisuustyöntekijäin työvoimaa. Työväenluokan lisäksi täytyy olla olemassa tuotantovälineet omistava porvaristo, jolle työväestö myy työvoimaansa. Yhteiskunnan kehittäminen ilman porvaristoa ja markkinataloutta ei onnistunut. Yhteiskunnallinen kehitys on osoittanut, että ne marxismin teoreetikot, jotka katsoivat markkinatalouden ja porvariston olemassaolon välttämättömäksi vaiheeksi yhteiskunnan kehityksessä, olivat oikeassa. Markkinataloudessa eli kapitalismissa luokkien välisiä ristiriitoja pitää säännellä ja yhteisiä etuja voimistaa. Ristiriitojen ykseys sisältää myös sen mahdollisuuden, että ristiriita lievittyy vähitellen ilman väkivaltaista konfliktia. Osoituksena tällaisesta kehityksestä on konsensuksen myönteinen vaikutus teollisuusmaiden yhteiskunnalliseen kehitykseen. Luokat ilmeisesti kuolevat rauhanomaisesti tarpeettomina. Siihenhän käsite ”luokaton yhteiskuntakin” viittaa.

Eräs yhteisistä eduista on konsensuspolitiikan ylläpitäminen nykyisessä teollisessa yhteiskunnassa. Konsensuksesta on monta määritelmää. Tässä tutkimuksessa sillä tarkoitetaan puolueiden, etujärjestöjen sekä valtion yhteisymmärrystä tietyn poliittisen linjan toteuttamisesta ja toistensa hyväksymistä yhteistyökumppaneina. Suurelta osin konsensuspolitiikka on työmarkkina- ja tulopolitiikkaa.

Konsensuksen tarpeellisuudesta nykyisessä yhteiskunnassa ollaan varsin laajasti yksimielisiä. Filosofit ja sosiologi Jürgen Habermas toteaa asian seuraavasti:

”Se tosiseikka, että modernit yhteiskunnat ovat elämänmuodoiltaan ja intresseiltään eriytyneitä ja eriytyvät jatkuvasti. Kehitys ei ole sellainen, että se tekisi yhteisymmärryksen suuntautuneen toiminnan tarpeettomaksi; tosin kehityksen mukana vastaavasti kasvava ymmärryksen tarve on

työdytettävä yhä korkeammalla abstraktiotasolla. Tämän vuoksi tulevat normit ja periaatteet, joista on mahdollista saavuttaa konsensus, yhä yleisemmiksi” (Habermas 1987 34).

Konsensuksen luomista yhä korkeammalla tasolla Habermas tarkoittanee mm. konsensuksen laajentamisen globaalista tarvetta. Esimerkiksi luokkaristiriitojen globalisoituessa on niiden kansainvälisen sääntelyn tarve lisääntynyt.

Konsensus eli yhteisymmärryksen politiikka ei ole syntynyt yhtäkkiä, vaan sen nykymuoto on vuosikymmeniä kestäneen kehityksen tulos. Suomen itsenäisyyden alkuvuosina poliittiseen yhteistyöhön kykenivät oikeisto- ja keskustapuolueet (Jansson 1993 97). Konsensuspolitiikka lähti aluksi kehittymään porvarillisten puolueiden kesken. Vasemmisto oli oppositiossa 1920-luvun loppupuolelle, jolloin SDP:stä tuli keskustapuolueiden mielestä hallituskelpoinen. Seuraava vaihe yhteisymmärryksen kehityksessä oli SKDL/SKP:n hallituskelpoisuuden hyväksyminen 1945 (Rantala 1982 204). Nykyiseen muotoonsa konsensuspolitiikka on muotoutunut 1960-luvulta lähtien, jolloin työmarkkina- ja tulopoliittikan toteuttamisesta ns. kolmikanta-periaatetta noudattaen on vähitellen tullut kaikkien puolueiden hyväksymä, vaikka kaikki eivät olisi hallituksessa sitä toteuttamassa. Konsensuspolitiikan vakiintumisen ajankohdasta on erilaisia näkemyksiä. Presidentti Kekkonen pyrki koko konsensuksen eli poliittisen yhteisymmärryksen vahvistamiseen. Siinä hän onnistuikin. Poliittiseen kielenkäyttöön termi vakiintui 1970-luvun lopulla (Jansson 1993 153). Konsensuspolitiikan läpimurtoa ei voida laskea pelkästään presidentti Kekkonen ansioksi. Yhteisymmärryksen saavuttamisen tärkeyden ymmärsivät useimmat poliittiset puolueet ja etujärjestöt 1960-luvulla, kun aikaisempina vuosikymmeninä vallinneen poliittisen hajaannuksen oli todettu vaikeuttavan yhteiskunnan hallitsemista. Yhteisymmärrys saavutettiin ensin ulkopoliitikassa, jossa se vähitellen levisi sisäpolitiikkaan. Konsensuksen tarvetta lisäsi valtiopäiväjärjestyksen säädökset määränemmistöä, jotka eduskunnan toiminnassa pakottivat hallituspuolueet ottamaan huomioon myös opposition mielipiteen.

Konsensuspolitiikan myötä etujärjestöt olivat tulleet poliittiselle näyttämölle uusina esiintyjinä (Jansson 1993, 293). Niiden välityksellä luokat painostavat useimmat puolueet vaalimaan luokkien yhteisiä ja erityisiä etuja. Tämä tapahtuu ensisijaisesti tulopoliittisten sopimusten avulla, joissa valtio on yhtenä osapuolena. Sopimuksiin sisältyy usein uutta lainsäädäntöä, jonka toteuttamisen hallitus valtion edustajana suorittaa eduskunnan myötävaikutuksella. Etujärjestöjen vaikutus poliittiseen toimintaa tapahtuu myös siten, että niiden edustajat otetaan mukaan hallituksen asettamiin toimikuntiin ja työryhmiin, jotka valmistelevat yhteiskunnallisia uudistusluonnoksia ja lausuntoja. Näiden perusteella hallitus usein laatii esityksensä eduskunnalle ja antaa asetuksia. Etujärjestöjen välillinen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon on vähentänyt puolueiden poliittisten tavoitteiden erilaisuutta. Luokille etujärjestöistä on tullut puolueiden lisäksi uusi väylä ajaa luokkaetujaan poliittisella näyttämöllä. Hallitukselle ja eduskunnalle konsensuspolitiikka antaa mahdollisuuden vaikuttaa tulopoliittisten sopimusten sisältöön.

Konsensuksen monipuolinen vuorovaikutus on laajentanut poliittista demokratiaa, vaikka se toisaalta on vähentänyt eduskunnan ja hallituksen suvereniteettia lainsäädännössä.

Konsensus on synnyttänyt niin sanotun hyvinvointivaltion, jonka kehittämisestä tai alasajosta käydään jatkuvaa poliittista kamppailua. Sen teoreettisen mallin loi englantilainen taloustieteilijä John Keynes. Suomessa teoreettisia perusteita kehitti sosiaalipoliitikkona tunnettu Pekka Kuusi. Hyvinvointivaltion ja konsensuksen kehitys ei ole ollut automaattista. Erilaiset painostusryhmät ovat ryhmä- ja luokkaetujensa turvaamiseksi yrittäneet estää tai nopeuttaa hyvinvointivaltion toimintaa haluamaansa suuntaan. Tästä syystä hyvinvointivaltio ei ole valmis tuote, vaan sen muodosta käydään jatkuvaa luokkien ja puolueiden välistä etutaistelua (Kangas 1986 14). Tämä taistelu on eduskunnan ja hallituksen toiminnassa keskeistä. Koska toiminta on valtion sääntelemää, sillä vähennetään luokka-antagonismia neutraloimalla palkkatyöläisen asemaan liittyvää konfliktin siementä, kuten Habermas toteaa. Hänen mielestään sosiaalivaltio hankkii politiikalleen legitimaationsa yleisillä vaaleilla. Sosiaali- eli hyvinvointivaltion perusta on autonomisissa ammattiyhdistyksissä ja työväenpuolueissa. Perinteisen marxismin sanoin ilmaistuna sosiaalivaltio on ensisijaisesti syntynyt työväestön luokkataistelun tuloksena. Hyvinvointivaltion muotoon ja menestykseen vaikuttaa valtiokoneiston vallan määrä ja toimintakykyisyys. Luokka-antagonismin vähentämisen lisäksi valtio haluaa turvata kapitalistisen talouden kasvun ja yritysten kansainvälisen kilpailukykyyn sekä tasoittaa yhteiskunnan kriisejä ja saada aikaan tulojen tasausta. Toisaalta demokraattisesti legitimoitun valtion tarkoituksena on pitää luonnonvoimaista kapitalistista kasvua kurissa. Näin turvataan kaikille kansalaisille osallistumisoikeus sosiaalivaltion toimintaan ja mahdollisuus nauttia vapaudesta ja lisääntyvästä hyvinvoinnista. Tällä tavalla suojataan demokratian ja kapitalismin välistä rauhanomaista rinnakkaisoloa (Habermas 1987 196–197).

Habermasin näkemys on perinteisen marxilaisen tulkinnan mukaan reformistinen, koska siinä ei esitetä poliittisen vallan ottamista työväenluokan haltuun. Mielestäni sosialismin kehittämiskokeilut osoittivat, että poliittisen vallan ottaminen pelkästään työväestön haltuun ja siihen perustuvan byrokraatian rakentaminen ei ole kestävä perusta poliittisen vaikutusvallan saamiseksi työväenluokalle. Yhteiskunnallinen kamppailu on osoittanut, ettei porvaristo ja muut luokat kykene korkealle kehittyneessä kapitalismissa estämään työväestön tasa-arvoista osallistumista yhteiskunnan poliittiseen johtamiseen ja omien tavoitteidensa toteuttamiseen. Tämän vuoksi historiallista materialismia pitää tarkistaa niin, että modernissa yhteiskunnassa työväenluokan yhteiskunnallisen aseman edistäminen tapahtuu parhaiten reformien eikä vallankumousten avulla. Näin ollen Habermasin näkemystä demokratian ja kapitalismin rauhanomaisesta rinnakkaisolosta voidaan pitää yhteneväisenä historiallisen materialismin työväenluokan etuja puolustavan menettelyn kanssa.

Usein väitetään konsensuspolitiikan, jossa keskeinen rooli on etujärjestöillä, vähentäneen eduskunnan valtaa ja jopa uhkaavan demokraattista parlamentarismia (Aho/HS 13.5.2002,1). Väite on yksipuolinen. Tosin konsensus vähentää eduskunnan itsenäisyyttä päättää työlainsäädännöstä. Tämä kielteiseksi nähty ilmiö on kansan tahdon ja demokratian toteuttamisen kannalta vähäisempi kuin se etu, jonka etu-

järjestöjen ja valtiovallan yhdessä määrittelemä tulonjako ja sosiaaliturva merkitsevät demokraattisena vaikuttamiskanavana. Jos kansakunnan tulonjako ja sosiaaliturva määriteltäisiin nykyistä yksipuolisemmin eduskunnassa (poliitikkojen toimesta) ilman etujärjestöjen sopimuksia, tuloksiin tyytymättömien määrä kasvaisi. Samoin lisääntyisi epäluottamus poliittista järjestelmää kohtaan. Etujärjestöt edustavat lähes koko ammatissa toimivaa väestöä, joka on luonut varallisuuden, jolla kansalaisten tulotaso ja sosiaaliturva maksetaan. Etujärjestöjen edustajilla tuotannon ja varallisuuden asiantuntijoina on kansaedustajia parempi pätevyys hyvinvoinnin tason määrittelyyn. Lisäksi tiedonkulku kansalaisten ja etujärjestöjen kesken on välittömämpää kuin eduskunnan ja kansalaisten välillä. Etujärjestöt toteuttavat sopimuksissaan kansan enemmistön tahtoa, kuten demokratian periaatteet edellyttävät.

2.4. Luokkasuhteet ja luokkataistelu

Sana luokkataistelu saattaa nykyisessä konsensuksen yhteiskunnassa tuntua kärjistytyltä ilmaisulta. Se on kuitenkin materialistisen historiakäsityksen käyttämä tieteellinen käsite. Luokkataistelun synonyymi on etukamppailu. Työmarkkinoiden etukamppailusta, kuten lakoista ja työsuluista, puhuttaessa käytetään yleisesti sanoja työtaistelu tai lakkotaistelu. Luokkataistelu eli etukamppailu on modernin yhteiskunnan todellisuutta, vaikkakin aikaisemmasta muodostaan muuntuneena.

Luokat ovat olemassa tuotantovoimien ja työnjaon tietyillä kehitystasilla. Niiden olemassaolon edellytyksenä on yhteiskunnallisessa tuotannossa syntynyt lisäarvo. Ristiriita luokkien kesken syntyy yhteiskunnallisen lisäarvon jaossa, kun tietty luokka omii hyödyn muilta luokilta itselleen. Tätä taistelua marxilaiset kutsuvat luokkataistelun perustaksi, joka aiheuttaa useimmat poliittiset ristiriidat. Luokkataistelu ei ole ainoa yhteiskunnallinen taistelu. Muun muassa sukupuoleen, rotuun tai uskontoon perustuviin taisteluihin vaikuttavat harvoin taloudelliset tekijät. Toki sellaista tapahtuu. Yhdysvaltain sisällissota on esimerkki sodasta, jonka aiheuttajina olivat roturistiriidan lisäksi taloudelliset asiat, mutta eivät luokkaristiriidat. Etelävaltiot halusivat säilyttää rotuerottelun, koska etelän puuvilla- ja tupakkateollisuudelle mustien rotuerotteluun perustuva halpa työvoima oli tärkeä. Mustien orjuus esti työvoiman vapaata liikkumista. Pohjoisvaltiot halusivat vapauttaa orjat, jotta he olisivat olleet myös pohjoisvaltioiden teollisuuden käytettävissä työntekijöinä. Syntynyt ristiriita ratkaistiin sodalla, koska etelävaltiot eivät halunneet rauhanomaisesti alistua mustien orjien vapauttamiseen (Encyclopedia of Marxism).

Käsitellessään luokkaristiriitojen vaikutusta poliittisiin tapahtumiin Friedrich Engels kirjoittaa:

”Taloudelliset seikat muodostavat sen perustan, jonka pohjalta syntyvät nykyajan luokkavastakohdat. Nämä luokkavastakohdat kaikissa maissa, joissa ne suurteollisuuden ansiosta ovat kehittyneet täydellisesti, siis muun muassa Englannissa, ovat puolestaan taas perustana poliittisten

puolueiden muodostumiselle, puolueiden taistelulle ja samalla kaikelle poliittiselle historialle” (Engels 1959 307).

Materialistisen historiakäsityksen mukaan poliittinen taistelu on seurausta yhteiskuntaluokkien taloudellisista tuotantoasemaan perustuvista eturistiriidoista. Poliittinen taistelu on yksi luokkataistelun kolmesta muodosta. Muut muodot ovat taloudellinen ja ideologinen eli teoreettinen taistelu (Chesnokov 1969 211; Althusser 1984 74).

Luokkasuhteet toimivat kolmella tasolla, kuten luokkataistelukin. Luokkasuhteet syntyvät taloudellisella tasolla, kun luokat toimivat tuotannossa ja tulonjaossa. Poliittiset suhteet vallitsevat luokkien välillä, kun ne ovat järjestäytyneet puolueiksi ja käyvät valtion elimissä poliittista kamppailua keskenään. Kaikilla merkittävillä luokilla ja ryhmillä on järjestönsä, joiden avulla ne käyvät luokkana taloudellista ja poliittista kamppailua. Taloudellisen taistelun välitön tavoite ei ole tiettyjen tuotantosuhteiden säilyttäminen tai muuttaminen, vaan se on luokkien taloudellisten etujen vaaliminen tiettyjen tuotantosuhteiden vallitessa. Esimerkiksi taistelu työnantajajärjestöjen ja ammattiyhdistysten välillä työehtosopimuksista on taloudellista taistelua. (Siisiäinen 1992 82). Aatteelliset eli ideologiset suhteet ovat olemassa, koska jokaisella luokalla on oma ideologiansa. Niiden perustana on tuotanto- ja yhteiskunta-asetat. Ne synnyttävät ihmisissä erilaisia käsityksiä yhteiskunnasta ja muusta kansalaisten elinympäristöstä. Ihmiset toimivat ideologisten käsitystensä mukaisesti. Ideologiat kilpailevat keskenään kulttuurin hegemoniasta, koska näistä asemista vaikutetaan ihmisten tietoisuuteen yhteiskunnasta ja muusta elinympäristöstä (Chesnokov 1969 338–340). Ollakseen tehokasta luokat tarvitsevat jäsenistönsä intressikamppailun järjestämisessä tehokkaita organisaatioita (Chesnokov 1969 338–340; Siisiäinen 1992 82).

Jotta luokka voisi käydä menestyksellistä luokkataistelua, sen on saavutettava tietty kehitystaso eli tultava luokkatietoiseksi ja organisoiduttava. Tätä prosessia Marx kuvaa seuraavasti:

”Suurteollisuus saattaa joukon toisiaan tuntemattomia ihmisiä yhteen samalle paikkakunnalle. Kilpailun vuoksi heidän etunsa käyvät ristiin; mutta palkan suojeleminen, tämä yhteinen etu heidän isäntänsä nähden, yhdistää heidät yhteisessä vastarinnan ajatuksessa liittoumaksi. Liittouman tarkoitus on siis aina kaksinainen: lopettaa työläisten keskinäinen kilpailu, jotta he voisivat yhdessä kilpailla kapitalistia vastaan. Jos kohta vastarinnan ensimmäisenä tarkoituksena oli vain palkan suojeleminen, niin myöhemmin, sitä mukaa kuin ajatus työläisten hillitsemisestä liittää yhteen kapitalistit, muovautuvat alkujaan erilliset liittoumat ryhmiksi ja työläisille käy liittojensa suojeleminen pysyvästi yhtynyt pääomaa vastaan välttämättömäksi kuin palkan suojeleminen... Tässä kamppailussa, tosi kansalaissodassa, yhdistyvät ja kehittyvät kaikki tulevan taistelun ainekset. Päästyään tähän pisteeseen liittoutuminen saa poliittisen luonteen” (Marx 1847 276–277).

Tämän Marxin kuvaaman prosessin luokkatietoisuudesta ja organisoitumisesta ovat läpikäyneet kaikki kapitalistisen yhteiskunnan luokat.

Marxismiin mukaan luokkataistelu on joukko kompleksisia sosiaalisia prosesseja, jotka liittävät luokkaedut luokkakapasiteettiin. Se vuorostaan ilmaisee luokan kykyä toteuttaa luokkaintressejään, jotka ovat luokkarakenteesta johtuvia luokkien välisiä sosiaalisia suhteita. On olemassa kaksi tekijää, jotka vahvistavat luokkakapasiteettia. Tuotannossa syntyy luokan jäsenten kesken yhteisen luokka-aseman ansiosta luokan muodostuma eli ryhmitys (*class formation*), joka on konkreettinen tunne kuulumisesta johonkin kolmesta luokasta. Toinen tekijä on luokan jäsenten tietoinen organisoituminen, joka vahvistaa luokan kykyä käydä luokkataistelua. Erityisesti työväenluokan poliittinen järjestäytyminen on merkittävästi laajentanut luokkataistelua työväestön perusetujen vaalimisesta välittömien etujen alueelle. Tämä johtuu siitä, kamppailu parlamentissa ajaa puolueet vaatimaan uudistusohjelmia, kaikilla niillä aloilla, joissa kapitalismi toimii (Wright 1979 102–103; Poulantzas 1970 141).

Historiallisen materialismin luokkatietoisuudella tarkoitetaan samaa asiaa kuin Bernard Bosanquetin käyttämällä käsitteellä *apperseptio* (*apperception*). Se tarkoittaa, että jokaiselle yksilölle, joka toimii tietyssä tarkoituksessa ja yhteydessä johonkin systeemiin, on rakentunut todellisuutta vastaava käsitys tästä järjestelmästä. Sosiaalisena järjestelmänä voidaan pitää vain niitä järjestelmiä, jotka sitovat yksilön tiettyyn aikaan ja paikkaan yhteiskunnassa. Jokainen sosiaalinen ryhmä tai instituutio sisältää tietyn menettelyn, jonka avulla omaksutaan systeemin toiminnassa esiin tulevia uusia asioita. Uudet omaksutut käsitykset ylläpitävät järjestelmän toimintaa. Siten jokaisen yksilön ajatukset, sikäli kuin ne koskevat järjestelmää tai ryhmää, jossa hän toimii, on uuden käsittämisen (*apperception*) rakennetta (Bosanquet 1958, 143). Työläiseen sovellettuna *apperseptio* tarkoittaa työläisen omaksumaa uutta tietoa omasta sosiaalisesta ryhmästään tai luokastaan. Hänen tietonsa ja käsityksensä ovat osa sosiaalista kokonaisrakennetta, jossa hän elää ja joka määrittää paljolti hänen toimiaan. Valtiosta yhteisedun ilmaisijana ja ylläpitäjänä Bosanquet toteaa, että sen harjoittama sääntely on ilmaus yhteisedun asemasta kansalaisten erityisetujen järjestelmän suhteen. Erityiseduilla on nurja puolensa ja valtiolla on oikeus ja velvollisuus suojella yhteisetua erityisetujen turmiollisilta osilta (Bosanquet 1958 258).

Vaikka yhteiskuntaluokat tulevat luokkatietoisiksi, niiden jäsenistä kaikki eivät yksilöinä ole luokkatietoisia. *Luokkaprojekti*-tutkimuksen mukaan puolet kaikista palkansaajista kykenee hahmottamaan luokkarakenteen. Maa-, metsä- ja teollisuustyöntekijät samaistuvat selvimmin työväenluokkaan. Palkansaajien ylempien luokka-asemien johtajista jopa 10 prosenttia samaistuu työväen luokkaan ja keskiluokkaan hieman suurempi osuus. Ilmeisesti jäljelle jäänyt osuus johtajista samaistuu porvaristoon tai ei samaistu mihinkään luokkaan. Omistus ja luokka-asema vaikuttavat luokkatietoisuuteen. Porvarit tiedostavat objektiivisen luokka-asemansa paremmin kuin työläiset. Yhteiskunnallinen kokemus vaikuttaa asiaan, koska ikä lisää luokka-aseman kautta luokkatietoisuutta. Terveystiedon, opetuksen ja yhteiskunnallisten palvelujen palkansaajat ovat vähän luokkatietoisia (Blom 1984 440 ja Tuomisto 1976 55–57).

Kapitalistisen yhteiskunnan luokat ovat toisilleen välttämättömiä. Porvaristo tarvitsee työväenluokkaa tuotannon ylläpitämiseksi. Työväenluokalle työvoiman myynti muille luokille on välttämättömyys. Keskiluokka tarvitsee sekä porvaristoa että työväenluokkaa, joilta se ostaa sekä tuotteita että työvoimaa. Samanaikaisesti keskiluokka myy valmistamiaan tuotteita ja palveluja porvaristolle ja työväenluokalle. Talonpojisto tuottaa peruselintarvikkeet itselleen ja muille luokille. Keskiluokka tuottaa välttämättömiä palveluja ja aineellisia hyödykkeitä, jotka ovat tarpeen kaikille yhteiskunnallisessa tuotannossa ja muussa sen toiminnassa. Vuorovaikutus on kaikille luokille välttämätön olemassaolon ehto, jota voidaan nimittää sosiaalisiksi kumppanuudeksi. Samanaikaisesti luokat käyvät keskinäistä luokkataistelua. Luokkasuhteisiin sisältyy sekä luokkien sosiaalinen kumppanuus että luokkataistelu jopa samanaikaisesti. Tällainen tilanne sisältyy vastakohtien ykseyteen. Yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuu, onko luokkataistelu vai sosiaalinen kumppanuus vallitseva kunakin ajankohtana.

Talouspulat koettelevat luokkasuhteita. Koska tuotteiden, palveluiden ja työvoiman kysyntä heikenee, tulot laskevat kaikilla ja luokat pyrkivät sysäämään laman seuraukset toistensa kannettaviksi. Myös sodat aiheuttavat yhteiskunnalle ylimääräisiä taloudellisia ja fyysisiä rasitteita, joista vastuut mielellään siirrettäisiin toisten luokkien kannettaviksi. Näistä syistä luokkataistelu kärjistyy talouspulien sekä sotien aikana ja sosiaalinen kumppanuus jää vähemmälle.

2.4.1. Sääntelemätön luokkataistelu

Materialistinen historiankäsitelmä jakaa yhteiskunnan perustaan ja päällysrakenteeseen. Perustan muodostavat tuotanto ja ihmisten väliset taloudelliset suhteet. Siihen kuuluvat tuotantovoimat, tuotantovälineet ja niiden omistussuhteet, sosiaaliset luokat ja niiden väliset suhteet sekä tuotannon tulosten jaon ja vaihdon suhteet. Yhteiskunnan päällysrakenteeseen kuuluvat aatteet ja niitä vastaavat instituutiot, kuten valtio, oikeuslaitos, poliittiset puolueet, taide, moraali ja uskonto. Päällysrakenne kasvaa esiin perustasta, joka on näistä kahdesta määräävä osa. Kahden lohkon kesken vallitsee dialektinen vuorovaikutus. Vaikka perusta onkin määräävä ja antaa päällysrakenteelle sen sisällön, päällysrakenne vaikuttaa perustan kehitykseen. Valtio, joka kuuluu yhteiskunnan päällysrakenteeseen, sääntelee luokkaristiriitoja ja taistelua (Engels 1959 119). Päällysrakenteen itsenäisyys ja vaikutus perustaan on viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Yksittäisissä tapauksissa päällysrakenne on jopa ohjannut kapitalistista ja sosialistista yhteiskuntamuodostumaa (*Marxilaisien filosofian perusteet* 1963 476–477).

Yhteiskunnan yksityiskohtainen jakaminen perustaan ja päällysrakenteeseen on ongelmallista. Esimerkiksi perinteinen marxilaisuus on pitänyt tiedettä ylärakenteeseen kuuluvana. Sitä on kuitenkin vaikea sijoittaa pelkästään yhteen ryhmään kuuluvaksi, koska se on viime vuosikymmeninä saanut tuotantovoiman ominaisuuksia ja kuuluisi näin ollen ainakin luonnontieteiden ja tekniikan osalta perustaan (Asplund 1983 9). Nykyaikaista valtiota on vaikea sijoittaa pelkästään ylärakenteeseen, koska valtiolla

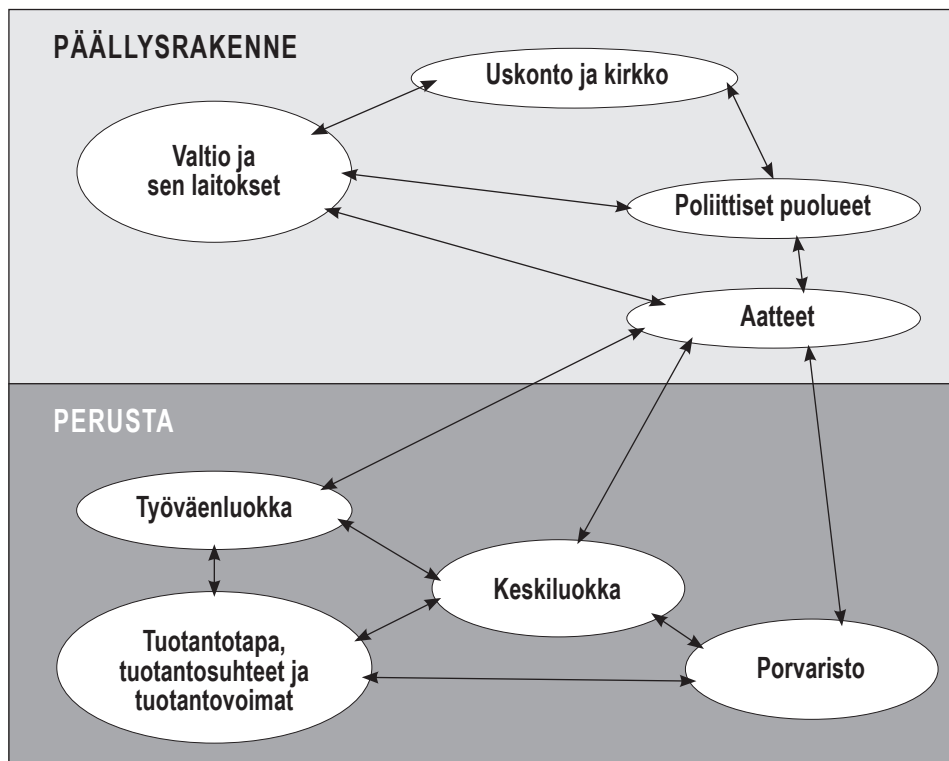
on tuotantovoimia, jotka perinteisen marxilaisuuden mukaan kuuluvat perustaan (Althusser 1984 92). Koska marxilaisten tutkijain keskuudessa ollaan yleisesti sitä mieltä, että poliittiset puolueet ovat osa päällysrakennetta ja koska minä tutkin poliittisten puolueiden toimintaa, ei tässä tutkimuksessa ole tarvetta analysoida yhteiskunnan perustaa ja päällysrakennetta yksityiskohtaisesti.

Luokkaristiriidat voivat aikaansaada pahoja konflikteja, jopa luokkien välisiä sotia. Nämä aiheuttavat vakavia toimintahäiriöitä yhteiskunnassa. Muun muassa suomalainen yhteiskunta oli sisällissodan vuoksi vuonna 1918 poikkeustilassa. Jotta näin ei tapahtuisi, valtio sääntele luokkataistelua. Kapitalistisen eli teollisen yhteiskunnan alkuaikoina luokkataistelun sääntely oli vähäistä ja silloin oli usein tuotantoa pahasti häiritseviä lakko- ym. työtaisteluita. Teollisuuden emämaassa Englannissa luokkien väliset yhteenotot olivat varsinkin 1800-luvun alussa rajuja. Työläiset osoittivat tyytymättömyyttään vallitseviin oloihin mm. rikkomalla työnantajien koneita. Toiminnalla ei ollut poliittisia tavoitteita, vaan se oli luonteeltaan paljolti anarkistista. Koneensärkijät olivat nälkiintyneitä työläisiä ja heidän hävityksensä kohdistuivat tehtaiden koneisiin ja maaseudulla myös satotulosten ryöstämiseen. Toiminta oli rikollista ja mikäli tekijät tavoitettiin, he joutuivat oikeuteen vastaamaan teoistaan. Työläisten 1830 toimeenpanemien mellakoiden saavutukset olivat työntekijäin kannalta vähäisiä. Mellakat tukahdutettiin valtiollaan toimin. Työnantajat korottivat ajoittain palkkoja, jonka jälkeen olosuhteet jatkuivat entisellään. Vaikka koneiden hävittämällä ei parannettu pysyvästi työntekijäin asemaa, sillä oli nuorten työläisten keskuudessa poliittisia ajatuksia synnyttävä vaikutus. Kesti kuitenkin vuosia ennen kuin Englannin työläiset järjestäytyivät ja aikaansivat joukkotoimintaa asemansa parantamiseksi (Thompson 1991 228).

Sääntelemättömän luokkataistelun oloissa palkoista ja työehdoista tehtiin vähäisessä määrin paikallisia työehtosopimuksia ja työajasta säädettiin lailla (Marx 1847 271–272). Työriitojen sovittelusta ei ollut osapuolten sopimuksia eikä lakia. Työnantaja saattoi, varsinkin menekkivaikeuksien ilmaantuessa, yksipuolisella päätöksellään alentaa palkkoja. Tämä johti usein lakkoon. Napoleonin sotien aikana kutojien palkkoja alennettiin vaihteittain. Seurauksena oli kutojien vaatimus vähimmäispalkan säätämisestä lailla. Työntekijäin vaatimusta tukivat eräät työnantajat, koska he katsoivat vähimmäispalkkojen luovan tasapuoliset olosuhteet heidän vähemmän tunnontarkkaan keskinäiseen kilpailuunsa. Parlamentti kuitenkin torjui kutojien esityksen. Seurasi työläisten mielenosoitus, johon Manchesterissä osallistui yli 10 000 henkeä. Mielenosoitus hajotettiin viranomaisten toimesta verisesti ja koston kutojien johtajat tuomittiin vankeuteen. Palkkojensa alentamista kutojat eivät kyenneet estämään, vaan heidän asemansa heikkeneminen jatkui 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Tämän kehityksen seuraus oli työläisten poliittinen radikalisoituminen (Thompson 1991 278).

Luokkataistelun sääntelemätöntä tilaa kuvaa oheinen kuvio. Yhteiskunnan perustaan kuuluvat tuotantotapa ja tuotantosuhteet ovat synnyttäneet luokat. Ne ovat perustan osa-alueita, joiden kesken on dialektista vuorovaikutusta. Vaikka tuotantovoimat, -tapa ja -suhteet ovat luokkiin nähden määrävissä asemassa, luokat vaikuttavat vastavuoroisesti niiden ja koko perustan luonteeseen. Luokkataistelun tuloksena mm. tuotanto- ja luokkasuhteet, jopa tuotantotapa, muuttuvat. Oheisessa kaaviossa on tärkeimmän

Kuvio 2. Sääntelemättömän luokkataistelun vuorovaikutussuhteet

eli perustan ja päällysrakenteen vuorovaikutussuhteen lisäksi osoitettu nuolilla tärkeimpien osa-alueiden vuorovaikutukset sekä perustaan että päällysrakenteeseen. Kuviossa on esitetty vain tärkeimmät vuorovaikutussuhteet. Kaavion keskiluokka sisältää myös talonpojiston, jota ei ole esitetty erillisenä luokkana, koska se vähentäisi kaavion selkeyttä. Yhteiskunnan kaikki osa-alueet ovat keskenään joko välittömässä tai välillisessä vuorovaikutuksessa. Yhteiskunnan osa-alueiden suhteiden vilkkaus ei ole vakio, vaan se vaihtelee. Esimerkiksi luokkien keskinäiset vuorovaikutukset ovat vilkkaammat kuin yksittäisen luokan ja kirkon suhteet.

Esimerkkinä sääntelemättömästä luokkataistelusta voidaan pitää Porin maalaiskunnassa Ahlström oy:n Pihlavan sahalla syntynyttä lakkoa elokuussa 1920. Sen avulla työntekijät ja heidän ammattiyhdistyksensä painostivat työnantajia noudattamaan työaikalakia ja korottamaan palkkoja. Työajoissa työnantajaosapuoli suostui noudattamaan 8-tuntista työpäivää, mutta palkankorotuksiin se ei myöntynyt. Ammattiliitot muiden muassa Sahatyöntekijäin liitto vaati lähettämässään kirjeissä työnantajaa korottamaan työntekijäin palkkoja. Myös Pihlavan sahan työntekijäin edustajat jättivät Ahlström oy:n

johdolle kirjallisen esityksen palkkojen korottamisesta. Kirjeiden perusteella työnantajat eivät korottaneet palkkoja. Koska ei ollut valtiovallan säätämiä tai osapuolten sopimia työmarkkinoiden pelisääntöjä, työnantaja ei ryhtynyt neuvottelemaan palkkojen korotusesityksistä. Lakkolaajeni Porin seudun satamia ja sahoja koskeva. Työnantajat yrittivät murtaa lakkoa hankkimalla paikkakunnalle ns. Pihkalan kaartin rikkureita. Elämä lakkopaikkakunnalla muodostui levottomaksi rikkureiden ja lakkolaisten välisten väkivaltaisuuksien vuoksi. Työriitojen virallista sovittelua ei 1920-luvulla ollut. Tästä syystä otteet osapuolten välillä kovenivat niin, että jotkut lakkolaiset poistuivat paikkakunnalta ja virkavalta joutui lähettämään kotiin pahimpia järjestyshäiriöitä aiheuttaneita rikkureita. Työnantajan asunnoista lakkolaiset saivat häädön eivätkä työnantajat suostuneet palkkojen korotuksiin. Lakkolaajeni välittämään Suomen Ammattijärjestön puheenjohtaja Väisänen. Hänen neuvottelujensa tuloksena lakot Porin satamissa ja sahoilla päättyivät lokakuun alussa. Työtaistelu loppui työntekijäin kannalta tuloksettomana. Palkankorotuksia ei aikaansaatu. Työnantaja suostui perumaan häädöt asunnoista. Samoin työntekijäin boikotit työnantaja lupasi perua. Työnantajan palvelukseen jäi joitakin rikkureita.

Lakon aikaiset levottomuudet saivat suurta huomiota. Sisäministeri lähetti läänin maaherralle huomautuksen lakkojen synnyttämien levottomuuksien poistamisesta. Säätlemättömän luokkataistelun oloissa työtaistelua koskevat päätökset tehtiin työpaikan työntekijäin yleisessä kokouksessa eikä ammattiyhdistyksissä kuten nykyään. Tämä johtui siitä, että kaikki työläiset, joita työriita koski, eivät olleet ammattiyhdistyksen jäseniä. Koko maata käsittäviä työehtosopimuksia ei ollut. Työehdot sovittiin paikallisesti. työmarkkinoiden pelisääntöjä eli lakisäätöistä neuvottelumenettelyä ei tuolloin vielä ollut olemassa. Niitä alettiin vasta 1920-luvulla kehittää (Pihlavan puutyöväen ammattiosasto ry 1988 76–77).

Säätlemättömän luokkataistelun aikana luokat käyvät keskinäistä kamppailuaan, johon valtio puuttuu harvoin. Valtion tehtävänä on luokkasuhteiden osalta ennen kaikkea valvoa, etteivät lakkotaistelut ja työväestön vastarinta kasva uhkaamaan koko yhteiskunnan toimintoja. Muutoin luokat saavat käydä taistelunsa valtion puuttumatta siihen. Luokkataistelun kulussa porvaristo ja muut luokat ovat olleet pakotetut myöntämään työväenluokalle poliittiset oikeudet. Se tapahtui vuosina 1906–1907. Tällöin saivat myös pientalonpojat poliittiset oikeudet. Näin olivat Suomen kaikki luokat päässeet tasavertaisina käyttämään poliittista eli julkista valtaa kapitalistisessa yhteiskunnassa. Yhteiskunnan taloudellinen valta on toistaiseksi säilynyt porvaristolla ja keskiluokalla.

Englannissa porvariston ja työväestön välinen luokkataistelu alkoi organisoitua 1800-luvun alussa, kun työntekijät ryhtyivät perustamaan ammattiyhdistyksiään (*trade unions*). Tähän kehitykseen vaikutti työläisten yhteiskunnallisten kokemusten lisäksi luku- ja kirjoitustaidon leviäminen työläisten keskuuteen. Syntyi oma valistusliike, joka ryhtyi julkaisemaan työväenlehtiä ja muuta kirjallisuutta. Niitä lukutaitoiset työläiset lukivat lukutaidottomille tovereilleen ääneen kotonaan ja kokouksissaan. Nämä valistustilaisuudet lisäsivät työntekijäin mahdollisuutta syventää tietoaan ympäröivästä yhteiskunnasta ja hoitaa ammattiyhdistysten hallinnollisia tehtäviä. Perinteisen marxilaisen näkemyksen mukainen luokkatietoisuus kypsyi 1830-luvulta lähtien. Työläiset olivat tietoisia omasta menneestä ja tulevasta

taistelustaan, joka oli lakkaamatonta. Lukutaidottomuus ei estänyt englantilaisia työläisiä osallistumasta lukutaitoisten luokkatoverien kanssa ammatilliseen ja poliittiseen toimintaan (Thompson 1991 712).

2.4.2 Säännelty luokkataistelu

Luokkataistelua käydään kaikkien luokkien välillä. Kapitalismissa merkittävin luokkataistelu käydään kahden pääluokan porvariston ja työväenluokan kesken. Sen tähden porvariston ja työväenluokan luokkaristiriidan ja -taistelun valtion toimesta tapahtuva sääntely on keskeisin luokkaristiriitojen sääntelyistä. Sysäyksen säänneltyyn luokkataisteluun antoivat työntekijäin perustamat ammattiyhdistykset. Niiden avulla työntekijät puolustavat palkka- ym. työsuhteeseen kuuluvia etujaan työnantajan yksinvaltaa vastaan. Aluksi ammattiyhdistykset pakottivat paikallisesti yksittäistä työnantajaa sopimaan palkasta ja työajasta. Toisessa vaiheessa sopiminen laajeni koko maata käsittäväksi neuvotteluksi eri teollisuusalojen työehdoista. Kolmannessa vaiheessa 1860-luvulta lähtien ammattiyhdistykset pakottivat Englannin parlamentin säätämään lait, joilla rajoitettiin ensin työaika ja myöhemmin säänneltiin muita työehtoja (Marx 1867 450). Englannista työehtosopiminen ja työläinsäädäntö ovat laajentuneet muihin teollisuusmaihin.

Työväestön elintason nousu on vaikuttanut porvariston ja työväestön suhteiden lientymiseen. Tätä seikkaa ei Marx tutkimuksissaan osannut ottaa riittävästi huomioon. Työväestön aseman kohentuminen kapitalistisen järjestelmän vallitessa oli paljolti sen oman yhteiskunnallisen kamppailun tulosta, jossa palkkojen ja työolojen lisäksi työväestön sosiaalisia oloja parannettiin vero- ja talouspolitiikan avulla. Työväestön ja porvariston väliset suhteiden lientyminen vaikutti myös työväen ja keskiluokan suhteita tasaavasti.

Suomessa työväestön ja porvariston välisiä taloudellisia suhteita ja luokkataistelua alettiin säännellä, kun työntekijät ryhtyivät perustamaan ammattiyhdistyksiä 1880-luvulla. Ne olivat aluksi paikallisia. Seuraava askel oli koko maata käsittävien liittojen perustaminen, joka tapahtui 1800- ja 1900- lukujen vaihteessa. Erityisesti 1905 tapahtumat vauhdittivat työläisten ammatillista järjestäytymistä. Ammatti-työntekijät, kuten kirjanpainajat, maalarit, suutarit ja muurarit olivat ensimmäisiä ammattiyhdistystensä perustajia. Niiden toiminta oli työnantajien ja tsaarin vastustuksen vuoksi alkuvuosina vaikeaa. Vuosina 1905–1906 tapahtuneen poliittisten olojen lientymisen seurauksena työläisten ammatillinen järjestäytyminen vilkastui. Se johti keskusjärjestön *Suomen Ammattijärjestön* perustamiseen 1907. Perustavassa kokouksessa tehtäväksi määriteltiin järjestäytymisen edistäminen, tietojen kokoaminen, julkaisutoiminta ja jäsenjärjestöjen avustaminen. Sosialidemokraattisen puolueen kanssa päätettiin olla yhteistoiminnassa luokkataistelun periaatteita noudattaen. Vaikka molemmat työmarkkinaosapuolet olivat järjestäytyneet, kollektiivisia työmarkkinasuhteita ei vielä 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä syntynyt. Jonkin

verran syntyi työpaikka- ja paikkakuntakohtaisia sopimuksia, pääasiassa käsityövaltaisille aloille (Valkonen 1989 6–13).

Työnantajain taloudellinen järjestäytyminen alkoi hiukan myöhemmin kuin työntekijäin. Koska työntekijät painostivat ammattiyhdistysten avulla työnantajia parantamaan työehtoja, työnantajille syntyi tarve perustaa omat järjestöt sopimaan työehdoista. Toinen syy työnantajien taloudelliseen järjestäytymiseen oli se, että teollistuvan Suomen oli ratkaistava monia yhteiskunnallisia ja taloudellisia ongelmia, jotka vaikuttivat teollisuuden toimintaedellytyksiin ja vaativat työnantajilta yhteistä edustusta. Paikallisia työnantajien yhdistyksiä ja eri teollisuusalojen liittoja perustettiin 1890-luvulla. Samoihin aikoihin perustettiin *Teollisuuden Keskuskomitea* valmistelemaan valtakunnallista järjestäytymistä. Keskusjärjestön perustamisesta tehtiin päätös, mutta senaatti hylkäsi anomuksen vuonna 1904. Poliittinen ilmapiiri muuttui maassamme nopeasti ja 1907 senaatti antoi luvan *Suomen Yleisen Työnantajajärjestön* perustamiseen (Mansner 1981 36–38).

Suomen valtion toimesta tapahtuva työsuhteiden ja niiden ehtojen sääntely alkoi 1800-luvun lopulla, jolloin säädettiin asetus teollisuusammateissa toimivien työntekijäin suojelemiseksi. Se koski etupäässä työaika. Työntekijäin työaika säänneltiin leipomolaililla 1908 ja yleisellä 8-tunnin työaikalaililla 1917. Työntekijäin pakollinen tapaturmavakuutus astui voimaan 1920-luvun puolivälissä. Sääntelyn tulokset olivat aluksi vähäisiä ja valvonta puutteellista. Joten työehtojen sääntely ei rikkomusten vuoksi ollut täydellistä. Sotien välisenä aikana työlainsäädännön kehitys jatkui köyhäinhoitolain ja työehtosopimuslain säätämisellä. Lainsäädännössä saavutettiin merkittävä vaihe vuoden 1925 työriitojen sovittelulaililla. Työmarkkinoita vakauttavan merkityksen se saavutti vasta toisen maailmansodan aikana, kun työnantajajärjestöt olivat vuonna 1940 hyväksyneet työntekijäin ammattijärjestöt työmarkkinain sopimusosapuoleksi. Näin työehtojen kollektiiviselle sopimiselle oli luotu perusta (Salomaa 1947 168 ja Valkonen 1989 31).

Taloudellinen konsensus sai vauhtia 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alussa, jolloin suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa vuorottelivat ristiriidat ja kompromissit palkoista sekä hinnoista. Kehitystä ohjasi valtion säännöstelytalous. Jäsentensä reaalityulojen kasvua puolustivat etujärjestöt. Säännöstelytalous muovasi maamme tulonjakokamppailusta ja vakauttamispyrkimyksistä nelikentän, jossa valtiovalta, työnantajajärjestöjen, työntekijä- ja toimihenkilöjärjestöjen lisäksi maataloustuottajain keskusjärjestöt vaikuttivat ratkaisuihin (Bergholm 2005 13).

Toisen maailmansodan jälkeen tehtiin työlakeihin parannuksia. Uudistettiin esimerkiksi työaikalaki, työehtosopimuslaki, laki työriitojen sovittelusta, laki työtuomioistuimesta ja laki tuotantokomiteoista. Viime vuosikymmeninä näitä lakeja on edelleen uudistettu työmarkkinaosapuolten tarpeelliseksi katsomilla tavoilla. Työlainsäädännön laajetessa alan oikeustieteellinen tutkimus kehittyi ja kehityksen myötä oikeustieteeseen on syntynyt työoikeuden ala (Kairinen 2006 1). Myös maataloutta ja maataloustuottajien tulojen sääntely johti II maailmansodan jälkeen niitä koskevan lainsäädännön kehittymiseen

(Ikäheimonen 1999 115–116; Bergholm 2005 456). Tällä tapaa tuotanto ja tuotantosuhteet ovat kehittäneet oikeuslaitosta, joka vuorostaan yhteiskunnan ylärakenteena avaa kanavia työ- ja tuotantomarkkinoiden kehitykselle.

Esimerkkinä säännellyn luokkataistelun toiminnasta ja laajenemisesta on tasa-arvolain työelämää koskevien määräysten laatiminen. Työmarkkinaosapuolet pääsivät huhtikuussa 2004 sopimukseen lakimääräysten sisällöstä. Sosiaali- ja terveysministeriö pyrki saamaan hallituksen lakiesityksen valmiiksi toukokuussa. Sovinnon mukaan työpaikoille laaditaan tasa-arvosuunnitelma, jolla kartoitetaan ja pyritään poistamaan miesten ja naisten välisten työtehtävien ja palkkauksen eroja. Palkansaajajärjestöjen edustajat uskovat, että eduskunnan hyväksytyt sovitut lakiuudistukset tasa-arvoa työpaikoilla saadaan kehitettyä (Helsingin Sanomat 22.4.2004 A7).

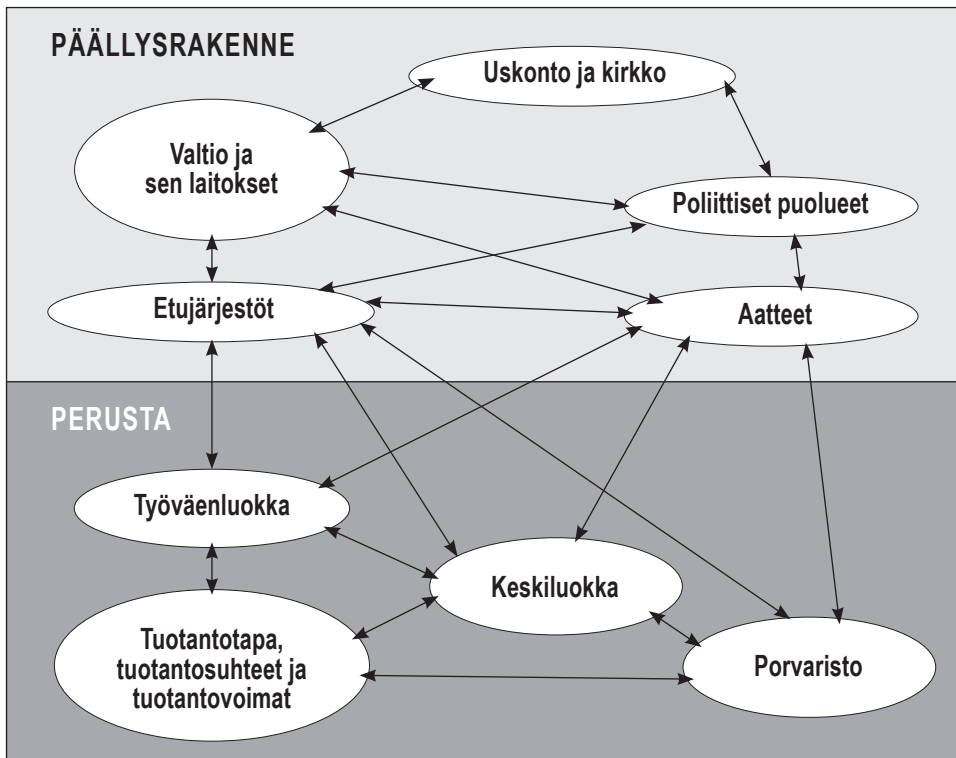
Porvariston ja työväenluokan luokkaristiriitaa säännellään etupäässä valtion toimesta lainsäädännöllä. Tästä syystä on syntynyt mm. erityinen juridiikan ala nimeltä työläinsäädäntö, joka koskee työnantajan ja työntekijän eturistiriidan lisäksi myös pääosaa keskiluokkaan kuuluvaa toimihenkilöstöä ja pienyrittäjiä. Muiden luokkien, kuten porvariston ja keskiluokan pääosan välisiä suhteita sääntelevät elinkeinotoimintaa koskevat lait. Niistä yhtenä kiistellyimmistä mainittakoon maataloustuloa sääntelevä lainsäädäntö. Sen syntyyn ovat vaikuttaneet tuottajien ja kuluttajien välille syntyneet maataloustuotteiden hinnoista johtuvat eturistiriidat molempien maailmansotien aikana ja 1930-luvulla (Lehtinen 1999 198). Viime vuosikymmeninä maataloustulo, kuten muutkin tulonjakoa koskevat lait, ovat olleet usein poliittisten kiistojen aiheina.

Samalla tapaa kuin työ- ja tuotantosuhteiden sääntely on syntynyt, kehittyy poliittisten suhteiden sääntely ja puolueet, jotka vaikuttavat sekä perustaan että päällysrakenteeseen. Teollisen yhteiskunnan eli kapitalismin poliittisten luokkasuhteiden sääntely alkoi Suomessa 1906 eduskuntauudistuksen myötä. Tsaarivallan aiheuttamien rajoitusten vuoksi poliittinen sääntely pääsi kunnolla toteutumaan kansalaisodan jälkeen. Luokkataistelun ja politiikan lisääntynyt sääntely on lieventänyt luokkaetujen yhteentörmäyksiä. Voidaan sanoa, että luokkataistelu on saanut aikaisempaa sivistyneemmän ulkoasun. Tämä on johtanut siihen, että puolueiden toiminta ja puolueohjelmien ja politiikan kieli ei ole nyt niin kärjistettyä kuin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Esimerkiksi luokkaristiriidoista on se, että Tannerin hallituksen aikana 1927 kokoomuksen suurin murheen aihe oli sosialidemokraattinen hallitus. Sitä pidettiin kokoomusjohtajien keskuudessa itse pahuuden ilmentymänä ja hallitus yritettiin vaihtelevin porvarillisin koalitioin kaataa. Kokoomusjohdon mielestä vain porvarillisista puolueista muodostettu hallitus voisi ajan oloon menestyksellä aikaansaada todella suomalaista politiikkaa. Kärjistynyt tilanne vaikeutti Tannerin hallituksen ohjelman toteuttamista niin, että se itse katsoi parhaaksi erota (Uino 1994 560). Luokkasuhteet olivat kansalaisodan jälkeen niin tulehtuneet, että porvari- ja vasemmistopuolueiden yhteistyö lähti kangerrellen liikkeelle vasta 1920-luvun lopulla silloinkin poliittiseen keskustaan kuuluvien ja SDP:n kesken. SDP:n ja poliittisen keskustan toimivan yhteistyön voidaan katsoa alkaneen 1930-luvun lopussa ja oikeiston kanssa II maailman sodan aikana.

Onni Rantalan mielestä 1960-luvulla alkoi suomalaisessa puoluelaitoksessa ja poliittisessa toiminnassa uusi kehitysvaihe, jota sävyttivät muun muassa politiikan ja puolueiden institutionalisoituminen, uudenlaiset yhteistyösuhteet ja ennen kaikkea ideologinen integraatio. Uusi kehitysvaihe sai vaikutteita monelta taholta, kuten yleismaailmallisista virtauksista ja yhteiskunnan rakennemuutoksista. Muutosvaiheen tuloksena puolueet saivat uuden aseman poliittisessa järjestelmässä ja prosessissa, uusia luonteenpiirteitä ja tehtäväkuvia. Näiden tekijöiden vaikutuksesta puolueiden päämääräasettelu sai uutta sävytystä (Rantala 1982 240–241). Tämä Rantalan näkemys uudesta kehitysvaiheesta ja sen ilmiöistä on yhdenmukainen historiallisen materialismin kanssa. Historiallisen materialismin perusteella on johdonmukaista nimittää tätä poliittista kehitysvaihetta kapitalistisen yhteiskunnan poliittisen järjestelmän säännellyn luokkataistelun vaiheeksi.

Konsensus, joka on osa luokkavastakohtien sääntelyä toimii jossain määrin kaikissa läntisissä teollisuusmaissa. Pohjoismaissa se on kehittynyttä. Eräät tutkijat pitävät Ruotsia konsensuksen idyllimaana, jossa yhteisymmärryksen politiikka on sosialidemokraattisen hegemonian aikaansaama. Konsensus-

Kuvio 3. Säännellyn luokkataistelun vuorovaikutussuhteet.

ajattelu on syöpyntynä naapurimaamme kansalaisten enemmistön mieliin niin, että he ovat alitajuisesti sosialidemokraattisen yhteiskuntanäkemyksen kannattajia. Tosin Ruotsissakin esiintyy rakenteellisia vastakkainasetteluja ja etukonflikteja, jotka erityisesti järjestetyn poliittisen päätöksenteon avulla on voitu käsitellä niin, että kaikki osapuolet ovat olleet tyytyväisiä. Tässä neuvottelu- ja päätöksentekomenetellessä on Ruotsin komiteajärjestelmällä keskeinen rooli (Bäck – Möller 2001 36). Suomen konsensusjärjestelmä on pääpiirteiltään samanlainen kuin Ruotsin, joka on kehityksessä kulkenut askeleen edellä maamme järjestelmää.

Etujärjestöt kuuluvat yhteiskunnan päällysrakenteeseen kuten muutkin kansalaisjärjestöt. Ne vaikuttavat toiminnallaan sekä perustaan että päällysrakenteeseen. Tärkeimmät vaikuttamisen kohteet ovat valtiovalta ja puolueet. Valtioon etujärjestöt vaikuttavat etupäässä neuvottelukumppaneina konsensuspolitiikan toteutuksessa. Valtio vuorostaan vaikuttaa välillisesti tuotanto- ja luokkasuhteiden kehitykseen säätämällä lakeja ja muita määräyksiä. Etujärjestöjen vaikutus puolueisiin tapahtuu paljolti jäsenistön välityksellä. Etujärjestöjen jäsenet keskittyvät tiettyihin puolueisiin. Vasemmistopuolueiden jäsenistössä on runsaasti SAK:n ja STTK:n jäseniä. Suomen keskustan jäsenistöstä löytyy SAK:n, STTK:n ja MTK:n jäseniä. Kokoomuslaisia on pääasiassa Akavassa ja STTK:ssa sekä yrittäjäjärjestöissä. Etujärjestöjen jäseniä löytyy myös pienpuolueista (Pesonen ym. 1993 206–207). Valtion ja puolueiden kautta tapahtuva etujärjestöjen vaikutus yhteiskunnan perustaan on välillistä. Omilla ja keskinäisillä toimillaan ne vaikuttavat välittömästi perustaan valvomalla ja ylläpitämällä tuotantosuhteiden toimivuutta.

Konsensus ja sääntely ovat muokanneet työmarkkinaosapuolten asenteita. Ay-väki ei enää koe työnantajia pelkästään luokkavihollisina, vaan enemmänkin yhteistyökumppaneina. Pertti Jokivuoren tutkimuksen perusteella suomalaiselle ammattiyhdistysväelle on leimallista työhön ja työorganisaatioon sitoutuminen, johon ei liity työnantaja–työntekijä-vastakohtaisuutta, vaikka sitäkin ilmenee vähäisessä määrin. Vastakohtaisuuksien minimoiminen osapuolten neuvottelujen ja sovittelujen avulla on vienyt työnantajien ja työntekijöiden luokkasuhteet koko yhteiskunnan kannalta aikaisempaa paremmalle tasolle (Jokivuori 1997 137 ja Blom 1984 485).

Luokkasuhteiden rauhoittumiseen ovat vaikuttaneet myös ammattirakenteen monipuolistuminen, lisääntynyt koulutus ja tuotantoprosessien muutokset, jotka hämärtävät luokkakajoa. Korkean ammatitaidon omaavan työväenluokan osan ja keskiluokkaan kuuluvien itsenäisten ammatinharjoittajien erot elämäntyyliin ja asenteissa työhön ovat samankaltaistuneet. Joidenkin tutkijain mielestä tällä tavalla on syntynyt uusi työväenluokka. Luokkavastakohtia hälventää myös se, että suhtautuminen ammattiyhdistykseen on ylempien ammattiryhmien keskuudessa muuttunut aikaisempaa myönteisemmäksi (Kerr 1990 20–21).

Historiallisen materialismin mukaan yhteiskunnallisen kehityksen liikkeessä pitävä ensisijainen voima on luokkaritiriita, joka tänä päivänä ei ilmene yhtä kärkevästi kuin sata vuotta aiemmin. Sen vaikutus yhteiskunnan kehitykseen on kuitenkin säilynyt, vaikka ajattelun ja tieteen suhteellinen vaikutus

on lisääntynyt. Kapitalistisen yhteiskunnan pääristiriidan olemassaolo antaa kuulua itsestään nykyisissäkin oloissa. Se käy ilmi 1990-luvulla käynnistyneessä julkisessa keskustelussa suomalaisten työkyvyn säilymisestä. Valtion edustajana kauppa- ja teollisuusministeri Sinikka Mönkkäre on todennut, että ikääntyminen ja työntekijöiden väsyminen on Suomessa uusi kansanterveydellinen ongelma, jonka riski maan taloudelle on äärimmäisen moniulotteinen ja vakava. Tuottavuutta revitään liian harvojen selkänahasta huolehtimatta tarpeeksi työntekijöiden jaksamisesta. Työssä jaksamisen ongelman vakavuudesta ja tilanteen parantamisesta työmarkkinajärjestöt ovat erimielisiä. SAK:n johtaja Kirsti Palanko-Laaka arvioi kiristyvän kilpailun ja ulkomaalaisomistuksen ajavan yritysjohton arvomaailman amerikkalaisen johtamisajattelun linjoille. Tämä ei useinkaan pidä hyvinvointia työssä tuloksenteon keinona vaan kustannuksena. Työnantaja edustavan TT:n johtaja Seppo Riski torjuu väitteet suomalaisten yritysten pikavoittojen tavoittelusta. Yritykset pitävät osaavaa ja motivoitunutta henkilöstöä tärkeänä. Hän väitti Suomen olevan ykkösmaa yritysten työntekijöilleen tarjoaman koulutuksen määrässä. Työterveyslaitoksen johtaja Rantanen julkisena viranomaisena halua ylläpitää konsensus-henkeä erimielisten osapuolten kesken. Hän toteaa maamme omaavan pitkän ja laajasti omaksutun perinteen työkyvyn ylläpitämisessä (Satakunnan Kansa 26.1.2002 16).

Työvoiman liiallisen kuluttamisen ongelma on ollut luokkataistelun kohteena kapitalistisen tuotantotavan alkuhetkistä lähtien. Vapaa kilpailu yrittäjien kesken aiheuttaa työntekijäin liikeyritystä, jota julkisen vallan avulla pyritään estämään. Tämä on synnyttänyt työsuojelua koskevat lait teollisuusmaissa. Marx selostaa *Pääoma*-teoksessaan Englannissa 1800-luvun puolivälissä käytyä julkista keskustelua ja kiistelystä työntekijäin suojelemiseksi liian pitkiltä työajoilta. Hän kertoo asiaa tutkimaan asetetun komitean (*The committee on the Baking Trade in Ireland for 1861*) uskoneen, että työpäivän pidentäminen yli 12 tunnin oli väkivaltaista puuttumista työntekijän yksityiselämään. Ylipitkä työaika estää työntekijää hoitamasta perheenpään velvollisuuksia. Liikerasitus jäytää työmiehen terveyttä sekä johtaa ennenaikaiseen vanhenemiseen ja kuolemaan (Marx *Pääoma* 1 osa 1867 254).

Työuupumusta ei ilmene vain työntekijöiden keskuudessa, vaan varsin monet yrittäjät ja vapaan ammatin harjoittajat joutuvat kilpailun pakottamina työskentelemään fyysisten ja henkisten voimiensa ääri rajoilla. Vapaan markkinatalouden kilpailu johtaa sääntelemättömänä myös talonpojiston ja yrittäjien aseman heikkenemiseen. Yrittäjien keskinäinen kilpailu vie hävinneet vararikoon. Samalla tavalla käy yhä kasvavalle osalle talonpojista, joka joutuu luopumaan maataloistaan. Tämän johdosta lakeja säätävissä elimissä tehdään esityksiä tuotannossa toimivien taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman turvaamiseksi. Toisin sanoen ongelman alkaessa jäytää koko yhteiskunnan toimintaa parlamentteihin ilmaantuu kunkin luokan etujen puolustajia. Aluksi työlainsäädäntö oli vain työsuhteessa olevia työntekijöitä koskevaa. Vähitellen se on laajentunut koskemaan myös erialojen yrittäjiä, mutta ei yhtä laajalla alalla kuin työntekijöitä. Tällä tavalla valtion toimesta tapahtuva tuotanto- ja luokkasuhteiden sääntely leviää muihinkin kuin työväenluokan ja porvariston välisiin luokkasuhteisiin.

2.4.3. Demokraattinen luokkataistelu

Eräät luokkatutkijat käyttävät länsimaiden poliittisista järjestelmistä ja niissä ilmenevästä poliittisesta kamppailusta nimitystä demokraattinen luokkataistelu (*the democratic class struggle*) (Korpi 1983 4; Ervasti 1999 244; Hout, Brooks and Manza 1995 805; Nieuwbeerta 1990 345). Tämä käsite on synonyymi minun käyttämälle säännelty luokkataistelu -käsitteelle. Walter Korpi määrittelee demokraattisen luokkataistelun syntyvän länsimaisen yhteiskunnan luokkajaosta ja siihen sisältyvistä luokkaeduista. Demokraattiseen luokkataisteluun liittyy parlamentaarisen taistelun lisäksi kapitalismin uusien instituutioiden eli etujärjestöjen välinen taistelu. Kamppailu voi ajoittain koskea jopa luokkarakenteita, kuten tuotannon taloudellista organisaatiota.

Jotta ymmärtäisimme läntisten teollisuusyhteiskuntien toimintaa ja kehitystä, meidän on kohdistettava tutkimuksemme päähuomio valtaresurssien jakautumiseen pääluokkien kesken. Valtaresursseja ovat poliittisten puolueiden ja etujärjestöjen lisäksi muun muassa tuotantovälineiden omistus (Korpi 1983 4). Valtaresurssien jakautumisessa tapahtuvat vaihtelut aiheuttavat yhteiskunnallisia muutoksia. Resurssien jakautuman ollessa vakaa, yhteiskunnan muutoksetkin ovat vähäisiä. Usein toistuvat luokkakonfliktit eivät ole eduksi millekään osapuolelle, koska ne aiheuttavat häiriöitä yhteiskunnan kehityksessä. Jotta liian voimakkailta konflikteilta vältyttäisiin, osapuolten kesken pyritään neuvotteluihin ja sopimuksiin ylläpitämään vakautta. Osapuolten väliset sopimukset saattavat olla pitkäaikaisia. Usein ne synnyttävät uusia yhteiskunnallisia instituutioita (Korpi 1983 19). Tällainen instituutio on muiden muassa pohjoismainen konsensus- eli kolmikantainen sopimusjärjestelmä. Merkittävimmät demokraattiseen luokkataisteluun kuuluvat instituutiot ovat parlamentti ja poliittiset puolueet, jotka ovat luokkakonfliktien synnyttämiä ja lainsäädännöllä vakiinnutettuja. Maissa, joissa ei ole kehittyntä etujärjestöjen toimintaa, demokraattinen luokkataistelu tapahtuu lähes yksinomaan poliittisten puolueiden välisenä valtataisteluna kansanedustuslaitoksessa ja hallituksessa.

Yhdysvalloissa demokraattista luokkataistelua käydään ensisijaisesti demokraattisen ja republikaanisen puolueen kesken. USA:ssa etujärjestöillä ei ole luokkaetukamppailussa niin merkittävää asemaa kuin pohjoismaissa. Yhdysvaltalaiset luokkatutkijat jakavat sikäläisen yhteiskunnan kuuteen luokkaan: 1. ammatinharjoittajat (*professionals*), 2. johtajat yksityisellä ja julkisella sektorilla (*managers*), 3. omaisuuksien haltijat ja farmarit (*owners and proprietors*), 4. valkokaulustyöntekijät (*nonmanagerial white-collar workers*), 5. työnjohtajat ja ammattityöntekijät (*foreman and skilled workers*), 6. Vähäammattitaitoiset ja ammattitaidottomat sinikaulustyöntekijät (*semiskilled and unskilled workers*). Vaikka luokkaaänestäminen on USA:ssa vaihdellut jonkin verran vuosina 1948–1992 toimeenpannuissa presidentin vaaleissa, luokalla on vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen. Tutkimuksen kohteena on ollut eri luokkien jäsenten taipumus äänestää jompaakumpaa valtapuolueista. Tulokset osoittavat, että valkokaulus- ja sinikaulustyöntekijöistä enemmistö äänestää edelleen demokraatteja, vaikka perinteisessä luokkaaänestämässä on ajoittain tapahtunut muutoksia. Republikaaneja äänestää enemmistö ammatinharjoittajista, johtajista

ja omaisuuksien haltijoista. Tästä perinteisestä äänestyskäyttäytymisestä poikkeaminen on lisääntynyt niin, että äänestäjät vaihtavat eri vaaleissa puoluekannatusta, johon ehdokkaan persoona vaikuttaa merkittävästi. Näistä tekijöistä johtuu, että puolueet ovat etäännyneet luokkalojaalisuudesta ja -konflikteista. Uusista puoluevalintaan vaikuttavista tekijöistä huolimatta tutkimukset osoittavat puolueiden edelleen ottavan toiminnassaan huomioon luokkien erilaiset edut (Hout, Brooks and Manza 1995 825–826).

Paul Nieuwbeerta toteaa tutkimustuloksessaan luokan vaikutuksen äänestyskäyttäytymiseen heikentyneen II maailmansodan jälkeisellä kaudella, mutta luokkaaänestäminen ei ole täysin loppunut. Sen vaikutuksen voimakkuus vaihtelee eri maissa ja eri aikakausina. Nieuwbeerta vertasi henkisen työn ja fyysisen työn luokkien äänestämistä. Molemmilla äänestyskäyttäytymisen muutokset olivat samansuuntaisia. Puoluekannatuksen muutokset tapahtuivat enimmäkseen luokkaetujen perusteella, kun luokkaaänestäjät halusivat kokeilla, minkä puolueen edustajat vaalivat parhaiten heidän luokkaetuaan (Nieuwbeerta 1990 371). Vaikka puolueet läntisissä teollisuusmaissa ovat enimmäkseen yleispuolueita, ne ottavat toiminnassaan huomioon äänestäjien luokkaedut. Tässä suhteessa on eroja puolueiden ja niiden edustajien kesken. Erot perustuvat puolueiden ja äänestäjien perinteiseen poliittiseen käyttäytymiseen. Jos työväestöön kuuluva äänestäjä lakkaa äänestämästä vasemmistopuolueen ehdokasta ja siirtyy oikeistopuolueen kannattajaksi, muutos johtuu useimmissa tapauksissa siitä, että hänen mielestään vasemmistopuolueet ovat vaalineet huonosti yleisiä ja hänen erityisiä luokkaetujaan. Luokkaaänestäminen ei ole pelkästään joko vasemmisto-, keskusta- tai oikeistopuolueen kannattamista ja sen yhteyttä äänestäjän luokkaidentiteettiin. Äänestäjän käyttäytyminen voi olla enemmän tai vähemmän luokkaetuihin perustuvaa, vaikka hän ei äänestä luokkaidentiteetinsä mukaisesti. Valitessaan puoluetta, jonka ehdokasta aikoo kannattaa, äänestäjä harkitsee, onko perinteisellä puolueiden luokkajaolla merkitystä hänen luokkaetujensa vaalimisessa. Ellei asia hänen mielestään ole näin, saattaa esimerkiksi työväestöön kuuluva äänestäjä siirtyä kannattamaan perinteistä porvaripuoluetta tai porvari perinteistä vasemmistopuoluetta. Toistaiseksi perinteinen puolueiden ja äänestäjien luokkajakojen yhteys on säilynyt. Sen perustalta kansanvaltaisissa maissa käydään demokraattista luokkataistelua (Weakliem and Heath 1999 123).

2.5. Poliittiset puolueet ja luokkaedut

Politiikan tutkijoiden keskuudessa ollaan jokseenkin yksimielisiä siitä, että poliittiset puolueet ajavat kansalaisten etuja. Etujen sisällöstä on erilaisia näkemyksiä. Marxismi pitää puolueiden ensisijaisena tehtävänä kansalaisten luokkaetujen ajamista (Paastela 1985 243 ja Chesnokov 1969 212). Poliitiikan sosiologia pitää puolueita kollektiivisen toiminnan formaaleimmin organisoituneina muotoina, jotka keskittyvät intressien toteuttamiseen (Siisiäinen 1992 88). Eräät ei-marxilaiset puolueeteoreetikot, kuten Maurice Duverger, ovat lähellä marxilaista puoluemääritelmää, koska pitävät puolueita modernien yhteiskuntien poliittisten konfliktien toimijoina ja niihin erikoistuneina organisaatioina, jotka ovat eriytyneitä

ja hierarkkisia sekä kehittyneet valtataisteluun soveltuviksi. Ne edustavat erilaisten yhteiskunnallisten voimien intressejä. Eräät puolueeteoretikot näkevät puolueiden ensisijaisena tehtävänä edustaa yksilön intressejä. Lisäksi puolueet pyrkivät kontrolloimaan hallintoa ja päätöksentekoa sekä saavuttamaan etuja kannattajilleen (Mickelsson 2007 31 ja Wiberg 2006 48–49). Duverger ja muut ei-marxilaiset politiikan-tutkijat eroavat marxilaisuudesta siinä, etteivät he tunnusta puolueiden yhteyttä luokkien tuotantosuhteisiin (Duverger 1966 105).

Ranskalainen politiikan tutkija Maurice Duverger laati 1950-luvulla puolueiden tyyppiluokituksen, jossa on kolme luokkaa: kaaderi-, joukko- ja integraatiopuolueet. Kaaderipuolue on vähäjäseninen ja se toimii samoin ajattelevien parlamenttijäsenien kesken. Tällaisia puolueita on pääasiassa rajoitetun poliittisen demokratia oloissa. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeuskaan ei poistanut kaaderipuolueita poliitikasta, vaan niiden piirteitä säilyi porvarillisissa puolueissa. Työläisiä ja maalaisköyhälistöä edustavat puolueet syntyivät joukkopuolueina, joita ovat vasemmistopuolueiden lisäksi useat agraariapuolueet. Peruserona näiden kahden puolueen välillä on jäsenien lukumäärä. Kaaderipuolueilla se on vähäinen ja joukkopuolueilla suuri. Integraatiopuolue on ollut tyyppillinen fasistisille ja kommunistisille puolueille. Näillä puolueilla on johtajan tai etujoukon ylivalta jäseniin nähden merkittävin ja muista puoluetyypeistä erottavin ominaisuus. Puolueen johdon oletetaan omaavan jäsenistöä suuremmat tiedot. Sen vuoksi jäsenistön on alistuttava johdon määräysvaltaan.

Jotkut tutkijat katsovat viime vuosikymmeninä syntyneen uudentyyppisen joukkopuolueen, kun kansalaisjärjestöt, lähinnä ympäristöliikkeet tulivat poliittiseen toimintaan mukaan. Uusilla puoluetyypeillä on vanhoista puoleista erottautuva ideologia, jossa korostetaan osallistuvaa demokratiaa puolueorganisaatiossa, spontaanien protestien hyväksymistä ja materiaalsen taloudellisen kasvun kritiikkiä. Puolueessa pitää vallita joukkopuolueen vertikaalinen organisaatio. Lisäksi poliittisen toiminnan avoimuus on peruseroita. (Mickelsson 2007 36–37).

Duvergerin ja uuden joukkopuolueen tyyppittelyillä on jonkin verran käyttöä marxilaisessa politiikan tutkimuksessa, kun määritellään, minkä tyyppin puolue sopii parhaiten kunkin luokan intressien edistämiseen. Tyyppittelyn avulla ei kuitenkaan voida tutkia, kuinka tärkeitä luokkaintressit ovat kullekin puolueelle. Työväenluokan, talonpojiston ja keskiluokan intressejä voidaan puolustaa parhaiten toimimalla joukkopuolueena, koska näiden luokkien etuja puolustetaan parhaiten joukkotoiminnalla. Kaaderipuolueessa porvariston edunvalvonta toteutuu paremmin kuin kolmen muun luokan. Porvariston ja muun yläluokan etuja on puolustettu sopimalla asioita elitistisen kaaderien kesken. Modernin poliittisen demokratian oloissa porvaristo toteuttaa varsin menestyksellisesti intressinsä vaalimista. Integraatiopuolueella ajetaan useimmiten yhden luokan etuja. Integraatiopuolueella on vaikeuksia soveltua moderniin poliittiseen demokratiaan, koska sen tavoitteena on useimmiten yhden luokkapuolueen yksinvalta. Luokkaintressejä ajetaan monenlaisten puoluetyyppien avulla. Tämä vaikuttaa kunkin maan poliittiseen järjestelmään, jonka enemmän tai vähemmän omaleimaisen sisällön on luokkien välinen yhteiskunnallinen kamppailu synnyttänyt.

Löyhästi organisoituja puolueita syntyi jo feodaalisessa yhteiskunnassa säätyvaltiopäivien aikana. Ruotsissa toimivat vapaudenaikana 1700-luvulla *Hatut* ja *Myssyt*. Puoluejako perustui pääasiassa ulkopolitiikkaan. Hatut kannattivat liittoutumista Ranskan ja tarvittaessa muiden länsivaltojen kanssa. Talouspolitiikassa he kannattivat merkantilismia ja teollisuuden tukemista. Hattuihin kuului ylempää aatelistoa ja varakkaita kansalaisia. He halusivat pitää kuninkaan vallan minimaallisena. Myssyihin kuului papistoa, pikkuporvaristoa ja talonpoikia, jotka halusivat säilyttää kuningasvallan. He vaativat elinkeinovapautta ja säästäväisyyttä julkisessa taloudessa. Ulkopolitiikassa he eivät olleet niin aggressiivisia Venäjää kohtaan kuin Hatut. Puoluejakauma toimi etupäässä valtiopäivillä ja varsinaista puolueorganisaatiota ei ollut. Jako hattuihin ja myssyihin ei noudattanut tarkasti säätyjakoa. Valtiopäivien edustajat saattoivat vaihtaa puoluetta. Puolueiden agitaattorit ja kannattajat kokoontuivat valtiopäivien ulkopuolella klubeissa, joissa keskusteltiin politiikasta ja pidettiin yhteyttä kannattajiin. Vapauden ajan lopussa hattujen ja myssyjen suhteista muodostui ensi sijassa aatelisten (*Hatut*) ja aatelittomien (*Myssyt*) jako (Mäntylä 2003 292 ja Paastela 1984 204). Varsinaisina luokkaetujen vaalijoina toimivat silloisessa feodaalisessa poliittisessa järjestelmässä säädät.

Marxismiin lisäksi ainakin yhteiskunnan modernisaatioteorian mukaan puolueet ovat syntyneet yhteiskunnan eturistiriidoista. Yhteiskunnan modernisaatio selittää puoluejärjestelmän syntyä teollisuudella, kaupunkilaistumisella, maallistumisella ja uusien ristiriitojen ilmaantumisella. Modernisaatioteoria korostaa sekä konflikteja että uusien konfliktiryhmien, kuten porvariston ja työväenluokan muodostumista. Länsimaiden ensimmäisiä puolueita olivat liberaalit. He taistelivat vanhoja hallitsijoita, kuten keisareita ja kuninkaita vastaan. Jotkut kansalaiset pitivät liberaalien tavoitteita liian radikaaleina ja halusivat jarruttaa liberaalien tavoitteiden saavuttamista. He perustivat konservatiivisia puolueita. Työväenpuolueiden syntyyn vaikutti yhteiskunnan teollistumisen aiheuttamat eturistiriidat (Mickelsson 2007 342).

Suomessa autonomian aikana säätyvaltiopäivät jakaantuivat kieli ja itsenäisyyspyrkimysten perusteella kolmeen leiriin. Jako alkoi kieliperustalta. Suomalaisuutta korostavat halusivat poistaa ruotsin kielen aseman virallisena kielenä ja saattaa tilalle suomen kielen. Ruotsinkieliset halusivat estää suomen kielen valta-aseman. Kolmas ryhmä halusi saada aikaan molempien kielten tasa-arvon virallisena kielenä. Kolmijako ei noudattanut tarkasti säätyjakoa eivätkä puolueet täyttäneet nykyaikaisen poliittisen puolueen tunnuksia. Suhtautuminen Venäjään alkoi 1800-luvun lopulla vaikuttaa puolueyhdistymiseen. Suomalaisesta puolueesta kehittyi vuosisadan loppua kohti *Vanhasuomalainen ja Nuorsuomalainen puolue*. Edellinen noudatti maltillisuutta tsaarivallan venäläistämisyökkimysten vastustamisessa. Nuorsuomalaiset vaativat Venäjää noudattamaan Suomen perustuslakeja ja pitivät tavoitteena maamme itsenäisyyttä. Nuorsuomalainen puolue alkoi organisoitua vanhasuomalaisia nopeammin. Kehitystä hidasti Venäjän ylivalta ja säätyjärjestelmän epädemokraattisuus sekä byrokratia. Tästä huolimatta porvarillisen yhteiskunnan poliittisia puolueita ryhdyttiin maassamme perustamaan 1800-luvun lopussa. Silloin syntyi vaatimus yleisestä kansanedustuslaitoksesta sekä siihen liittyen yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta ja

vaalioikeudesta. Lisää vauhtia puoluekehitys sai, kun työläiset vuonna 1899 perustivat *Suomen Työväen Puolueen*. Puoluetoimintaa alkoi hahmottaa lisääntyvät politiikan suuntaerimielisyydet ja paikallisyhdistysten perustamiset. Myös puoluelehdistö alkoi kehittyä. Parlamentarismi ja poliittinen demokratia eivät vielä autonomian loppuaikana toteutuneet, koska Suomen valtiopäivät eivät voineet vaikuttaa senaatin (hallituksen) nimeämiseen eikä toimeenpanovaltaan (Paastela 1984 214; Mickelsson 2007 43).

Vuoden 1906 eduskuntauudistukseen ei toteuttanut parlamentarismia täysimääräisenä, koska Venäjän tsaarilla oli oikeus puuttua Suomen eduskunnan toimintaan. Vuoden 1906 eduskuntauudistus puutteineen kuitenkin loi perustan Suomeen nykyiselle poliittiselle järjestelmälle ja siihen kuuluville puolueille, joissa on tapahtunut jonkin verran muutoksia, kuten uusien puolueiden perustamisia, puolueiden lakkauttamisia ja nimenmuutoksia. Myös ohjelmat ja tavoitteet ovat muuttuneet. Järjestelmän sisältö ja päätarkoitus luokkaintressien vaaliminen on säilynyt, tosin sekin muuttuneena.

Useat suomalaiset politiikan tutkijat pitävät 1905 suurlakkoa merkittävänä nykyisen puoluejärjestelmämme synnyttäjänä. Myös 1918 kansalaissota vaikutti puolueiden kehitykseen. Osa tutkijoista nimitää tuota kansakuntamme vaihetta luokkaleiriytymiseksi, jossa kullakin luokalla oli oma elämänpiiriinsä, jonka rajat ylitetiin vain silloin, kun elinolot siihen pakottivat. Poliittinen toiminta oli ääripuolueiden (IKL:n ja kommunistien) toiminnoista johtuen levotonta. Luokkaleiriytymisen vaihe jatkui toisen maailmansodan alkuun (Mickelsson 2007 44).

2.5.1. Puolueet ja luokkatietoisuus

Luokan poliittisen toiminnan kehittymistä edeltää luokkatietoisuuden syntyminen luokan jäsenten keskuudessa. Henry Kerr on tutkinut työväestön luokkatietoisuutta ja todennut sen koostuvan neljästä osatekijästä. Ensimmäisenä on luokkasamaistuminen (*class identity*), kun jäsenet kokevat työväenluokan omaksi luokakseen ja toimintaan osallistuessaan tuntevat olevansa merkittävässä roolissa yhdessä muiden työntekijäin kanssa. Toisena tekijänä on luokkavastakohtaisuus (*class opposition*). Se tarkoittaa, että yksityinen työntekijä pitää kapitalistia ja hänen edustajaansa pysyvänä vastustajana. Kolmantena tekijänä on luokkakokonaisuus (*class totality*), joka tarkoittaa, että työntekijä on hyväksynyt kahden ensimmäisen osatekijän olevan luonteeltaan määrääviä hänen yhteiskunnalliselle asemalleen. Neljäs tekijä on vaihtoehto (*alternative*). Se on käsitys vaihtoehtoisesta yhteiskunnasta, joka on saavutettavissa luokkavastustajan kanssa käytävän taistelun avulla (Kerr 1990 8). Giddensin mielestä työväenluokka tulee luokkatietoiseksi ja vallankumoukselliseksi yhteiskunnassa, jossa on vanhentuneita rakenteita, jotka estävät työväestön luokkaedun toteuttamista. Muutos tapahtuu vähentämällä porvariston valtaa reformien avulla (Giddens 1986 207). Nämä Kerrin ja Giddensin näkemykset luokkatietoisuudesta koostuvat pääosiltaan samanlaisista tekijöistä kuin historiallisen materialismin määrittelemä luokkatietoisuus (vrt. Chesnokov 1969 374–375; Blom 1984 412).

Kun luokka on tullut tietoiseksi luokkaeduistaan ja ryhtyy niitä vaalimaan, on teknisistä syistä johdettavaa, että se tapahtuu puolueen perustamisen jälkeen edustuksellisen mandaatin kautta. Kansalainen voi ajaa yksilöllisiä ja jossain määrin myös luokkатуajaan henkilökohtaisen edustuksen kautta. Työntekijä ja työnantaja sopivat palkasta ja muista työehdoista henkilökohtaisella sopimuksella. Pienyrittäjä sopii henkilökohtaisesti tuotteensa hinnan ostajan kanssa. Poliittisia päätöksiä ei voida tehdä yksilömandaatin avulla, vaan se tapahtuu kollektiivisen edustuksen kautta. Talonpojisto ja porvaristo ovat käyttäneet kollektiivista edustusta keskiajalta alkaen (Borg 1986 10 ja Siisiäinen 1992 94). Luokkataistelun laajentuessa työväestön saavutettua luokkatietoisuuden edustuksellisen mandaatin käyttö lisääntyi. Siihen oli kaksi syytä. Työntekijät olivat ennen poliittisen toimintansa aloittamista käyttäneet edustuksellista mandaattia kamppaillessaan työnantajien kanssa palkoista ja työehdoista. Kun neuvoteltiin työntekijätyhmien eduista, työnantaja edusti henkilökohtaisesti omia luokkaintressejään. Neuvottelussa työntekijöiden etuja ajoi heidän valitsema neuvottelukunta tai luottamusmies. (Thompson 1963 851). Tätä taloudellisessa taistelussa rakentunutta ja hyväksi koettua menettelyä ryhdyttiin työväestön keskuudessa käyttämään myös poliittisessa kamppailussa, jota käytiin eri tasojen poliittisissa elimissä. Kamppailun kohteena oli väkirikkein luokan kollektiivisten etujen puolustaminen, joka saattoi tapahtua vain edustuksellisen mandaatin kautta. Muut luokat olivat käyttäneet alkeellista edustuksellista mandaattia säätyjärjestelmässä, josta moderni parlamentarismi kehittyi (Borg 1986 18).

Yhteiskuntaluokkien jäsenet kannattavat sitä puoluetta, jonka katsovat parhaiten puolustavan heidän etuaan. Koska minkään luokan luokkatietoisuus ei ole täydellistä, kannatus hajoaa jokaisessa luokassa useammalle puolueelle. Luokka-asema on voimakkain tekijä poliittisessa orientaatioissa, jonka avulla kansalaiset pyrkivät löytämään etujensa puolustajan. Äänestyskäyttäytymiseen vaikuttavat muutkin tekijät kuten kodin perinne, kansallisuus ja uskonto. Luokka-asema heijastuu kuitenkin suhteellisen voimakkaasti puolueiden kannattajaryhmissä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kokoomuksella on suurin kannatus porvariston, yrittäjien, johtajien ja puoli-itsenäisten palkansaajien keskuudessa. Viljelijäväestöllä on Suomen keskustassa suurin kannatusryhmä. Teollisuuden ja palvelujen työläiset ovat puolestaan vasemmistopuolueiden suurimmat kannattajaryhmät (Blom 1984 493, Pesonen ym. 1993 105 ja Sänkiäho 1995 66).

Luokkaryhmän yhtenäisyys on kaikkein heikointa pienyrittäjien keskuudessa. Poliittista epävakaisuutta aiheuttaa heidän luokka-asemansa erikoisluonne. Ovathan he samanaikaisesti ruumiillisen tai henkisen työn tekijöitä ja pääoman omistajia. Tämä asema ohjaa pikkuporvaria samastumaan keskiluokkaan, mutta hajottaa heidän poliittisen orientaationsa moniin puolueisiin. Koska pikkuporvari on sekä tuotantovälineiden omistaja että oma työläisensä, hän on kaksijakoinen luokkapersoona. Tämä heikentää hänen luokkatietoisuuttaan. Ristiriitaisuus ilmenee muun muassa suhtautumisessa etujärjestötoimintaan. Pikkuporvaristo suhtautuu kielteisesti työväestön ay-toimintaan ja suurtyönantajien järjestöihin, mutta pitää tärkeänä omia etujärjestöjään. Tutkimustulosten mukaan pientyönantajat ja porvaristo ovat oikeistolaisempia kuin pikkuporvaristo. Poliittista oikeistoa kannattaa 63 prosenttia porvaristosta, 46

prosenttia pientyönantajista ja 30 prosenttia pikkuporvaristosta. Pientyönantajien enemmistö kuuluu porvaristoon ja pikkuporvaristo keskiluokkaan. Vasemmistopuolueita kannatti 1970- ja 1880-luvuilla pientyönantajista 13 prosenttia ja pikkuporvaristosta 18 prosenttia (Kivinen 1984 444–445).

Talonpojisto eroaa muista keskiluokan ryhmistä kulttuurisen ja sosiaalisen taustansa samankaltaisuuden puolesta. Lisäksi ammatillinen ja poliittinen organisoituminen on ollut yhtenäisempää kuin muulla keskiluokalla. Se on ollut määrältään samantasoista kuin työväenluokalla. Toisaalta maanviljelijät vähättelevät yhteiskunnan ristiriitoja ja luokkajakoa, koska pitävät luokkia toisilleen välttämättöminä. Heidän mielestään kaikilla luokilla on yhteisiä etuja ja tavoitteita. Talonpojiston luokassa on kolme porrasta: ylä-, keski- ja alaluokka. Talonpojisto kuuluu omasta mielestään keskiluokkaan (vrt. Kivinen 1984, 448). Talonpojiston lukumäärän ja maatalouden tuotanto-osuuden supistuminen sekä koneistuminen ovat vähentäneet talonpojiston yhteiskunnallista merkitystä, ei kuitenkaan tilastolukujen mukaisina. Käytännön politiikoinnin kohteena maatalouspolitiikka on edelleen merkittävä eturistiriita. Porvariston ja työväestön näkökulmasta kysymys on edelleen luokkaintressistä. Talonpojiston osalta voidaan, puhua ryhmä- tai fraktiointressistä, koska Suomen talonpojistoa ei enää 2000-luvulla voida pitää itsenäisenä luokkana, vaan se on yksi keskiluokan ryhmistä.

Ammatissa toimimattomat, joilta puuttuu palkkatyöläisten socialisaatio, kuten kotirouville ja opiskelijoille, ovat hyvin vähän järjestöaktiivisia. Enemmistö eläkeläisistä on ollut ammatissaan palkkatyöläisiä, niinpä heillä on runsaasti järjestöaktiivisuutta. Työttömällä ja osa-aikatyöntekijöillä on toimintahallukkuutta, mutta vähän luokkatietoisuutta (Blom 1984 462).

Nämä suomalaiset tulokset osoittavat, että luokkatietoisuus ja halu organisoitua poliittiseen toimintaan perustuvat suurelta osin tuotantoasemaan ja siinä saatuihin kokemuksiin. Amerikkalaiset politiikan tutkijat ovat selvittäneet ammattiyhdistysten jäsenten poliittista käyttäytymistä 19 teollisissa demokratiassa ja 5 USA:n osavaltiossa. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että korkea ammatillinen järjestäytyminen lisää osallistujien määrää työväenliikkeessä. Tämä johtaa vasemmistolaisuuden ja vasemmistopuolueiden kasvuun etenkin yhteiskunnan alemmissa ja keskiryhmissä (Radcliff Davis 2000 326).

Marx ja Engels pitivät vääränä luokkatietoisuutena sitä, kun yksilö katsoo kuuluvansa toiseen luokkaan kuin missä hän ammattistatuksensa mukaan tuotantoelämässä on tai katsoo elävänsä luokkien ulkopuolella (Marx und Engels 1848 8–9). Objekttiivinen eli oikea luokkajako muodostuu, kun yksilön luokka määräytyy ammattistatuksen perusteella hänen henkilökohtaisesta käsityksestään riippumatta. Henry Kerr on tarkastellut väärää luokkatietoisuutta tutkimuksessaan, joka koski seitsemää eurooppalaisen maata ja Yhdysvaltoja. Hän käytti marxilaista luokkajakoa muistuttavaa neliosaista luokitusta, ylempi keskiluokka, keskiluokka, työväenluokka ja muut. Väärän luokkatietoisuuden omaa henkilö, joka kyselyssä sijoittaa itsensä johonkin muuhun luokkaan kuin siihen, johon hän ammattistatuksensa perusteella kuuluu. Kaikissa tutkituissa maissa merkittävä osa maanviljelijöistä katsoi kuuluvansa työväenluokkaan. Ruumiillista työtä tekevien maanviljelijöiden näkemyksenä se on ymmärrettävää. Sini- ja valko-kaulustyön itsenäisistä ammatinharjoittajista 14–60 prosenttia luokitti itsensä työväen luokkaan. Väärää

luokkatietoisuutta ilmeni myös palkansaajien ja itsenäisessä ammatissa toimivien ammatinharjoittajien ja liikemiesten keskuudessa. Luokkatietoisimmiksi osoittautuivat ruumiillisen työn tekijät, joista 57–81 prosenttia katsoi kuuluvansa työväen luokkaan. Luokkatietoisuus vaihteli eniten itsenäisten ammatinharjoittajien keskuudessa. Liikemiehet ja vapaan ammatin harjoittajat samastuivat oikean luokkatietoisuuden mukaisesti voimakkaasti keskiluokkaan. Sen sijaan suurin osa käsityöläistä ja pienkauppiasta katsoi kuuluvansa työväenluokkaan. Viimeksi mainitut eivät kuitenkaan historiallisen materialismin mukaan kuulu työväenluokkaan, vaan keskiluokkaan. Oikeaa luokkatietoisuutta osoittivat ruumiillisen työn tekijät. Kaikissa tutkituissa maissa yli puolet ruumiillisen työn palkansaajista luokittivat itsensä työväenluokkaan (Kerr 1990 12–14).

2.5.2. Luokan organisoituminen

Kerrin tutkimustulokset tukevat sitä käsitystä, että porvaristo, työväestö ja talonpojisto ovat keskiluokkaa luokkatietoisempia ja paremmin organisoituneita. Työväenluokka poikkeaa muista, koska se suhteellisen korkean luokkatietoisuuden lisäksi on muita luokkia enemmän sopeutunut sosiaalikumppanuuteen. Luokkatietoisuus ja halu järjestötoimintaan ovat kaikkein vähäisintä ammatissa toimimattomilla.

Ruotsissa suoritetuissa tutkimuksissa on todettu luokkaorientoituneen äänestyskäyttäytymisen vähentyneen. Vuonna 1994 ruotsalaisista äänestäjistä 22 prosenttia oli luokkatietoisia äänestäjiä. Luokkaidentifikaatiolla on kuitenkin vielä voimakas vaikutus äänestäjien orientoitumiseen ja se tulee säilymään myös tulevaisuudessa (Bäck, Möller, 2001 42).

Politiikan tutkijat määrittävät puolueiden tehtäväksi edustaa ja vaalia kansalaisten etuja valtiollisessa toiminnassa. Toisena tehtävänä mainitaan kansalaisten kouluttaminen parlamentaariseen ja demokraattiseen päätöksentekoon. Kaikki tutkijat eivät kuitenkaan määrittele kansalaisten etuja tai osaa niistä luokkaeduiksi (Sundberg 1996 13, Nousiainen 1998 31, Jansson 1993 82 ja Blom 1992 15). Merkittävä osa tutkijoista katsoo, että erityisten luokkaetujen olemassaoloa on vaikea todeta tai niiden olemassaoloa ei haluta tunnustaa, koska etenkin kaksipuolueissa puolueet kilpailevat eri kansalaisryhmien etujen vaalimisesta. Toisaalta monipuolueissa on havaittavissa puolueiden erikoistumista tiettyjen väestöryhmien etujen ajamiseen. Etujärjestöjen ja niitä ideologisesti lähellä olevien puolueiden kesken syntyy yhteistyötä. Tämä ilmenee etujärjestön joko julkisena tai salaisena tukena puolueelle, jonka vastineena etujärjestö odottaa omien etujen huomioimista poliittisessa toiminnassa. Tunnetuinta tällainen yhteistyö on vasemmistupuolueiden ja ammattiyhdistysten sekä keskustapuolueen ja maataloustuottajien järjestöjen välillä (Pesonen, Sankiaho, Borg 1993 26–27; Sandberg 1996 246).

Koska puolueet nykyisin tavoittelevat mahdollisimman laajaa kannatuspohjaa, niiden luokkasidonaisuus on vähentynyt. Samalla on havaittavissa myös luokkatietoisuuden hämärtymistä (Kivinen 1987 146). Puolueet välttävät tiukkaa sitoutumista mihinkään eturyhmään. Puolueohjelmiin on sovitettu

mahdollisimman monen eturyhmän pyrkimyksiä niin, että on syntynyt etujen kokonaisuus, jota voidaan sanoa ”yhteiseduksi”. Sen johdosta etujärjestöille on muodostunut luokkien ja yhteiskuntaryhmien edunvalvontatehtäviä, joita puolueet ja kansanedustajat eivät ainakaan täysimääräisesti kykene eivätkä halua ottaa tehtäväkseen. Etujärjestöt tarjoavat poliittisille päättäjille alansa asiantuntemusta päätöksenteon valmistelussa (Nousiainen 1998 92–93).

Etujärjestöjen ja poliitikkojen yhteydenpito saattaa kehittyä poliittiseksi lobbaukseksi. Markkina-talouden kehittyneimmässä maassa Yhdysvalloissa poliittista lobbausta on harjoitettu jo vuosikymmenien ajan. Erityisesti se on kehittynyt 1970-luvulta lähtien. Lobbaus tarkoittaa erilaisten intressiryhmien pyrkimyksiä vaikuttaa päättäjiin ja poliitikkoihin. Sen tavoitteena on oman asian tai edun ajaminen ja näkyvyyden kohentaminen yhteiskunnassa. Lobbaus on levinnyt myös EU:hun ja eräisiin muihin teollisuusmaihin. Suomessa ei toistaiseksi ole juurikaan harjoitettu ammattimaista lobbausta. Erityisesti suur-yritysten ja etujärjestöjen lobbauksen tavoitteena on saada poliittiset päättäjät tekemään niille edullisia päätöksiä. Yritykset ja yhteisöt rahoittavat lobbareita, jotka ovat alan ammattilaisia. He tuntevat poliittisen päätöksenteon menetelmät ja tekijät. Alalle on syntynyt jopa yrityksiä, jotka myyvät palveluksiaan yrityksille ja yhteisöille. Lobbauksella vaalitaan luokkaetujen lisäksi muitakin yhteiskunnassa ilmeneviä kollektiivisia ja yrityskohtaisia intressejä. Lobbaus on vaikuttanut yhälailla USA:n molempien puolueiden johtoon. Republikaanit ovat olleet demokraatteja jonkin verran herkempiä elinkeinoelämän lobbaukselle. Suuryhtiöiden väitetään jopa rahoittavan molempien puolueiden toimintaa lobbareiden avulla. Monet länsimaiset tutkijat ovat sitä mieltä, että lobbaus heikentää kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia, koska poliittiset päättäjät usein ottavat paremmin huomioon lobbarien esitykset kuin kansalaisten mielipiteet. Tämän vuoksi jotkut yhteiskuntatieteilijät pitävät lobbausta lieveilmiönä, joka ei saisi kuulu poliittisen demokratian toimintaan (Reich 2007 137; Lobbaus-Wikipedia 2008).

Vaikka politiikan tutkijain keskuudessa ei yleisesti tunnusteta erityisten luokkaetujen olemassaoloa, he toteavat yhteiskunnassa toimivan erilaisia ryhmiä, joiden tavoitteita etujärjestöt ajavat ja pyrkivät vaikuttamaan puolueisiin saadakseen hyväksytyksi intressitavoitteitaan. Niistä muodostuu pluralistinen viitekehys, jonka avulla on havaittavissa yhteyksiä tiettyjen puolueiden ja etujärjestöjen kesken, vaikka yhteyksiä julkisuudessa vältetään. Esimerkiksi elinkeinoelämän intressiryhmillä on vahvimmat vaikutuskanavat poliittiseen oikeistoon, liberaaleihin ja RKP:hen. Maa- ja metsätalouden etujärjestöillä on perinteisesti ollut vahvat yhteydet keskustaan. SAK:laisilla ammattiyhdistyksillä on läheiset suhteet vasemmistopuolueisiin. Akavan ja STTK:n yhteydet jakaantuvat laajemmalle lähinnä sosialidemokraateihin ja porvarillisiin puoleisiin. Yrittäjäjärjestöjen yhteydet keskittyvät oikeistoon ja sitä lähellä oleviin puolueisiin. Suurin osa kansanedustajista suhtautuu myönteisesti etujärjestöihin. Yhteyksiä vahvistaa muun muassa se, että merkittävä osa kansanedustajista on etujärjestöjen jäseniä, jotka jakaantuvat eri puolueeryhmiin edellä kuvattujen eturyhmäyhteyksien mukaisesti. Useat näistä kansanedustajista ovat ennen valintaansa kansanedustajaksi toimineet etujärjestöjen johtolimissä (Nousiainen 1998 107, Borg 1990 327–333; Alestalo 1990 220).

Marxilaiset tutkijat eroavat muista politiikan tutkijoista, koska he ovat perinteisesti olleet sitä mieltä, että poliittisten puolueiden toiminta on eriytyneiden luokkaetujen puolustamista ja että tämä ominaisuus erottaa puolueet toisistaan (Blom 1992, 15). Koko kansakunnan edun vaaliminen on toissijaista. Kehitys on kuitenkin vaikuttanut niin, että puolueet, vasemmistokin, ovat sekä puolueohjelmissa että käytännön poliittisessa toiminnassa tulleet aikaisempaa enemmän yleisen edun ajajiksi. Historiallisen materialismin mukaan luokat käyvät poliittista taistelua pääasiassa poliittisten puolueiden avulla. Jokainen luokka on järjestäytynyt yhteen tai useampaan puolueeseen. Leninin mukaan yhteiskunnan jakaantuminen poliittisiin puolueisiin tulee esiin selvimmin talouslaman aikana. Hallitusten ja puolueiden on pakko etsiä tukea yhteiskunnan eri luokista. Avoimessa poliittisessa taistelussa kokemuksen saaneet kansanjoukot kannattavat niitä puolueita, jotka ilmentävät jonkin määrätyn luokan etuja. Pulakaudet määräävät moniksi vuosiksi kunkin maan yhteiskunnallisten voimien poliittisen ryhmytyksen (Lenin 1919 30). Tämä lausuma on ilmeisen oikea. Kaikissa teollisuusmaissa, joissa puolueet pyrkivät esiintymään yleispuolueina ja jättävät valitsijoiden erityiset luokkaedut taka-alalle, kiinnostus poliittisia puolueita kohtaan on vähentynyt. Toisin sanoen kansalaisten kiinnostus poliittisia puolueita kohtaan vähenee, koska ne eivät profiloitu riittävästi luokkaetujen vaalijoina. Samalla kiinnostus itse politiikkaan saattaa säilyä.

Porvariston luokkatietoisuus kehittyi feodalismin aikana, jonka lopussa tämä luokka kehitti myös poliittiset puolueensa. Ne olivat alkuaikoina nykyajan puolueiden alkioita. Kehitys tapahtui monivaiheisena, koska aateliston vastarinta oli voimakasta. Se ei halunnut luopua poliittisesta vallastaan. Englannissa taistelua käytiin 1600-luvulta lähtien. Siellä syntyneitä porvarillisten puolueiden alkioita olivat *Tory*-puolue ja *Whig*-puolue. Ne kävivät keskinäisen kamppailun lisäksi monivaiheista taistelua kuninkaan ja suuraateliston kanssa. Poliittiseen toimintaan sai 1700-luvulla osallistua porvaristosta vain sen varakkain osa. Koko porvariston poliittiset oikeudet toteutuivat Englannissa vuonna 1867. Siitä alkoi ratkaiseva kehitys kohti nykyaikaista puoluelaitosta ja demokraattista parlamentarismia. Ranskassa vuoden 1789 vallankumousta pidetään porvariston poliittisten oikeuksien läpimurtona. Keisarin, kuninkaan ja aateliston valta palautettiin kuitenkin väliaikaisesti useaan kertaan takaisin. Vuoteen 1850 mennessä porvaristo oli vakiinnuttanut poliittiset oikeutensa. Usean teollisuusmaan porvaristo saavutti 1800-luvun puolivälissä poliittiset oikeudet, mutta poliittisen vallan se joutui jakamaan enemmän tai vähemmän aateliston kanssa koko 1800-luvun (vrt. Marx 1852 193; Paastela 1984 221).

Marx totesi aikanaan, että työväenluokan tärkein tavoite on poliittisen vallan valtaaminen. Luokan on kuitenkin saavutettava tietty kehitysaste, ennen kuin se osaa järjestäytyä puolueeksi. Puolueen avulla työläisten on kukistettava porvariston luokkaherruus ja otettava haltuunsa valtiollinen valta (Marx und Engels 1848 11 ja Lenin 1912 39). Teollisuusmaiden työväenluokka alkoi kamppailla poliittisesta vallasta ensin Englannissa perustamalla 1830-luvulla *Chartistipuolueen*, jota pidetään ensimmäisenä työväenpuolueena. Tämän jälkeen työväenpuolueita perustettiin teollisuusmaihin 1800-luvun puolivälissä lähtien. Ne olivat aluksi etupäässä sivistyneistöön kuuluvien valistajien johtamia. Vasta 1880- ja 1890-luvuilla työväenpuolueista tuli joukkopuolueita, joiden jäsenistö koostui eri alojen työläisistä. Seurauksena oli

työväestön poliittisen toiminnan lisääntyminen. Esimerkiksi Saksassa ja Ranskassa työväenpuolueiden aktiivisuus kasvoi niin parlamenteissa kuin työmarkkinoillakin, vaikka puolueissa oli parlamentaarista toimintaa vastustavia ryhmittymiä (Engels 1877 97–98; Paastela 1985 284).

Kansainvälinen työväenliike jakaantui vähitellen ensimmäiseen maailmansotaan mennessä reformisteihin ja vallankumouksellisiin. Ensin mainitut johtivat sosialidemokraattisia ja sosialistisia puolueita. Vallankumoukselliset erkanivat reformisista sosialidemokraattisista ja sosialistisista puolueista ja perustivat kommunistisia puolueita. Reformistiset marxilaiset tarkoittivat valtiollisen eli poliittisen vallan valtaamisella sitä, että työväenluokka pyrkii käyttämään poliittista valtaa tasa-arvoisesti muiden luokkien kanssa. Vallankumoukselliset eli ortodoksimarxilaiset, joita ensisijaisesti olivat eri maiden kommunistiset puolueet Neuvostoliiton kommunistien johdolla, halusivat valtiollisen vallan yksinomaan työväenluokan käsiin. Toisin sanoen kommunistit halusivat luoda ”*proletariaatin diktatuurin*”. Toisen maailmansodan jälkeen useimmat länsimaiset kommunistiset puolueet luopuivat proletariaatin diktatuurista ja hyväksyivät länsimaisen demokratian, johon kuuluu kaikkien luokkien ja puolueiden yhteistoiminta valtiollisen vallan käytössä (McLellan 1998 281).

Poliittinen järjestäytyminen kasvaa esiin luokan taloudellisesta taistelusta, joka on näistä kahdesta kehittyneempi luokkataistelun muoto. Kaikki liikkeet, joilla painostetaan toista luokkaa ”ulkoa päin” valtion avulla, ovat poliittista liikettä. Työläisten toimenpiteet, joilla he painostavat yksityistä työnantajaa tai jonkun tuotantoalan työnantajia lyhentämään työaikaan esimerkiksi lakolla, ovat taloudellista taistelua. Sitä vastoin toimenpiteet, joiden tarkoituksena on pakottaa parlamentti säätämään laki yleisestä 8-tuntisesta työpäivästä, on poliittista taistelua. Sen avulla luokka pyrkii ajamaan etuaan yleisessä muodossa. Toisin sanoen muodossa, joka velvoittaa koko yhteiskuntaa. Poliittinen toiminta edellyttää tiettyä järjestäytymistä ollakseen riittävän tehokasta. Tällä Marx tarkoittaa järjestäytymistä poliittiseksi puolueeksi. Poliittinen taistelu edistää poliittista järjestäytymistä (Marx 1871 422).

Ideologinen taistelu käydään yhteiskunnassa vallitsevasta ideologiasta. Hallitseva luokka haluaa säilyttää oman ideologiansa vallitsevana, koska sen avulla ohjataan ihmisten toimintaa. Ideologiat käsittelevät yhteiskuntaa, uskontoa ja luontoa koskevaa tietoisuutta. Toisin sanoen ylläpidetään teorioita olevaisuudesta. Ideologiat ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Sen vuoksi luokilla ja puolueilla on omat ideologiansa (Weakliem & Heath 1999 117).

Poliittinen taistelu on tärkeämpää kuin taloudellinen tai ideologinen, koska siihen sisältyy usein kahden muunkin muodon taistelua. Poliittisessa taistelussa ratkaistaan se, mikä luokka on hallitsevassa eli hegemonia-asemassa. Ilman oikein asetettua poliittista strategiaa luokka ei voi ylläpitää valtaansa, eikä se sen vuoksi voi säilyttää määräävää asemaansa tuotannossa (Nicos Poulantzas 1970 92–93).

Luokan järjestäytyminen kolmella tasolla synnyttää järjestöjen toimihenkilöiden ammattikunnan. Tämä ammattikunta, jota kutsutaan sivistyneistöksi, rekrytoidaan useimmiten oman luokan keskuudesta. Mikäli luokan toimihenkilöksi valitaan toiseen luokkaan kuuluva henkilö, hänen täytyy kuitenkin

kin puolustaa rekrytoivan luokan intressejä. Luokan oman sivistyneistön kehittymistä Gramsci kuvaa seuraavasti:

”Syntyessään taloudellisessa tuotannossa suorittamansa olennaisen tehtävän luomalta perustalta jokainen yhteiskuntaryhmä luo samalla itselleen elimellisesti yhden tai useamman sivistyneistön kerrostuman, joka antaa sille yhtenäisyyttä ja tietoisuutta sen omasta tehtävästä ei ainoastaan taloudessa vaan myös yhteiskunnallisessa elämässä ja politiikassa.” (Gramsci 1979 122).

Poliitikot kuuluvat Gramscin mukaan sivistyneistöön, jonka jäsen liittyessään tietyn luokan puolueeseen sulautuu puolueen sivistyneistöön ja sitoutuu itse luokkaan. Sitoutumisensa poliitikko osoittaa nuodattamalla puolueensa sääntöjä ja ohjelmaa. Koska lähinnä vain puolueet asettavat ehdokkaita poliittisiin elimiin, niiden on helppo sitoa edustajansa puolueen toimintalinjaan. Tällä tavalla luokka ja sen puolue varmistavat sen, että niiden poliittiset edustajat toteuttavat luokan intressiä. Poliitikkojen sitoutuminen puolueensa toimintaan on aikaansaanut imperatiivisen mandaatin, vaikka Suomen perustuslaki kieltää sen (Borg 1986 8).

Imperatiivinen mandaatti ei Suomen eduskunnassa ole täydellinen. Kansanedustajat voivat toimia jossain määrin oman mielipiteensä mukaisesti. Kansanedustajan sidonnaisuutta edustamansa puolueen ohjelmaan ja päätöksiin on Pekka Nyholm selvittänyt tutkimuksessaan *Suomen eduskuntaryhmien koheesio*. Maamme poliittisen järjestelmän tunnusomainen piirre on monipuoluejärjestelmä. Se antaa muun muassa kaksipuoluejärjestelmää paremmat mahdollisuudet puolueille edustaa erilaisia poliittisia katsantokantoja ja intressejä. Monet puolueet vaalivat etenkin keskiluokan intressejä. Puolueiden erikoistuneista näkemyksistä johtuu, että eduskunnassa äänestysjakauma on noudattanut ryhmärajoja kuitenkin niin, että ryhmäyhdistelmät vaihtelevat. Ryhmät ovat hajonneet äänestyksissä. Porvarillisten puolueiden ja sosialidemokraattien ryhmät hajaantuivat noin joka toisessa äänestyksessä. Keskimääräistä suurempaa yhtenäisyyttä ovat osoittaneet hallituspuolueet äänestäessään muita vastaan 1954 valtiopäivillä. Porvaripuolueiden koheesio oli heikompaa kuin vasemmiston. Koheesio oli Nyholmin tutkimana kaikkein vahvinta SKDL:n ryhmässä, joka hajaantui vain joka kuudennessa äänestyksessä. Tämä johtui siitä, että ryhmän jäsenistä enemmistö oli kommunisteja, jotka puolueohjelman mukaan puolustivat voimakkaasti työväenluokan etua, mikä vaati ryhmältä yhtenäistä esiintymistä. Sodan jälkeisessä eduskunnassa äänestyksiä ovat aiheuttaneet kolme selvästi havaittavaa vastakkaisasetelmaa, jotka ovat porvarit–vasemmisto, maaseutu–asutuskeskus ja kommunistit–muut (Nyholm 1961 163). Vastakkainasettelut ja ryhmäyhdistelmät ilmaisevat luokkaintressien vaalimista. Vasemmistopuolueiden ja maalaisliiton koheesiot olivat voimakkaimpia, koska nämä puolueet olivat ohjelmissaan julistaneet ajavansa ensisijaisesti tietyn luokan etuja; maalaisliitto talonpojiston ja vasemmistopuolueet työväestön intressejä. Se vaati mahdollisimman pitkälle menevää yhtenäisyyttä eduskuntaryhmiltä asioissa, joissa luokkaristiriidat törmäsivät yhteen.

Äänestyksissä, joissa luokkaristiriitojen vaikutus oli vähäistä tai sitä ei ilmennyt lainkaan, kansanedustaja saattoivat äänestää vapaammin oman mielipiteensä mukaisesti. Muut porvaripuolueet kuin maalaisliitto olivat edellä mainittuja puolueita vähemmän sitoutuneet tietyn luokan etujen vaalimiseen niin ohjelma- kuin käytännön politiikoinnissa ja se heijastui äänestyskoheesiassa.

Olisi mielenkiintoista tutkia, millaista koheesiota ilmenee 2000-luvun eduskunnassa. Puolueissa ja poliittisessa ilmapiirissä vastakkaisasetelma on ilmeisesti muuttunut mahdollisesti kommunistien edustuksen puuttumisen vuoksi. Vuoden 2006 äänestyksiä tarkastellessa näyttää ilmeiseltä, että hallitus-oppositio-vastakkaisuus on 1950-luvun äänestyksiin verrattuna suhteellisesti lisääntynyt ja vasemmisto-porvarit-asetelma vähentynyt.

Puolueet harjoittavat edustamansa luokan etujen vaalimista perustamalla organisaatioonsa elimiä, jotka käsittelevät ja tuovat esiin asianomaisen luokan tarpeita ja etuja. Vasemmistopuolueilla on ammattiyhdistysjaostot, joiden avulla on perinteisesti nostettu esiin työntekijäin etuja puolustavia uudistuksia. Porvarillisilla puolueilla on ollut organisaatioonsa elimiä, jotka ovat pyrkinet edistämään tuottajien etuja. Ammattiyhdistysliikkeen vaikutus vasemmistopuolueiden toimintaan on ollut voimakas muissakin pohjoismaissa. Jokaisen merkittävän suomalaisen puolueen takana on intressiliike. Kansallisuusliike synnytti vanha- ja nuorsuomalaiset puolueet, joiden aatteellisia ja toiminnallisia perinteitä jatkavat *Kansallinen Kokoomus* ja *Edistyspuolue/Liberaalit*. Suomen itsenäistyttyä näille porvarillisille puolueille taustatukea ovat antaneet teollisuus- ja työnantajajärjestöt. *Sosialidemokraattisen puolueen* perustamiseen vaikutti voimakkaasti ammattiyhdistysliike ja raittiusliike. *Maalaisliitto/Keskustan* syntyyn vaikutti maaseudun osuustoiminta, nuorisoseurat ja uskonnolliset liikkeet (Mickelsson 2007 322).

Ammattiyhdistysliikkeen vaikutus vasemmistopuolueiden toimintaan on ollut voimakas kaikissa pohjoismaissa. Erityisesti Ruotsissa ensisijaisesti perinteistä teollisuustyöväestöä edustavan LO:n vaikutus sosialidemokraattisen puolueen toteuttamaan politiikkaan on ollut vahvempi kuin SAK:n Suomessa. Tämä johtuu siitä, että LO on ollut sosialidemokraattisen puolueen jäsen. Ruotsissa sosialidemokraattisen hallituksen esityksiin on useissa ratkaisuisissa täytynyt olla ammattiyhdistysliikkeen suostumus, koska puolue on ideologisen siteen lisäksi taloudellisesikin riippuvainen LO:sta. Ammattiyhdistysliike on kyennyt hallituksen avustuksella toteuttamaan työelämän uudistuksia, joita se ei ole onnistunut aikaansaamaan työnantajajärjestöjen kanssa sopimisen avulla (Bäck, Möller, 2001). Suomessa on viime vuosina porvarillisiinkin puolueisiin perustettu palkansaajien etuja vaalivia elimiä, joiden avulla pyritään edistämään toimihenkilöiden ja työntekijäin luokkaetuja. Keskustapuolueella on viljelijäväestön etuja käsittelevä osastonsa. Yrittäjien etujen puolustamisen merkitys porvarillisille puolueille käy ilmi siitä, että niillä on yrittäjyyden edistämistä käsitteleviä elimiä ainakin puoluekokoustensa aikana. Ruotsissa *Moderata samlingspartietilla* on pysyvä yrittäjäneuvosto, jonka jäsenenä on yrittäjä ja tehtävänä vaalia yrittäjätoiminnan etuja (Bäck, Möller 2001 118).

Reaalisosialismin romahduksen jälkeen on mielenkiintoista palata Leninin kirjoitukseen puolueista vuodelta 1912, jolloin hän kirjoitti:

”Jotta saataisiin selvyys puoluetistelusta, ei ole uskottava sanaan, vaan on tutkittava puolueen todellista historiaa, tutkittava, ei niinkään paljon sitä, mitä puolueet puhuvat itsestään, vaan sitä mitä ne tekevät, miten ne menettelevät erilaisia poliittisia kysymyksiä ratkaistessaan, miten ne käyttäytyvät silloin, kun on kysymys asioista, jotka koskevat yhteiskunnan eri luokkia: tilanherrojen, kapitalistien, talonpoikien, työläisten ja niin eespäin elinetuja. Mitä enemmän maassa on poliittista vapautta, mitä vahvempia ja demokraattisempia sen edustuslaitokset ovat, sitä helpompi on kansanjoukkojen päästä selville puoluetistelusta ja oppia politiikkaa, so. oppia paljastamaan petos ja löytämään totuus” (Lenin 1912 30).

Lenin on ilmeisen oikeassa puhuessaan menetelmistä, joiden avulla päästään selville puolueiden ja luokkien välisen taistelun todellisista syistä ja luonteesta. Päästyään 1917 valtaan bolshevikit eivät kuitenkaan kauan sallineet poliittista demokratiaa. He pitivät yllä koko Neuvostoliiton olemassaolon ajan proletariaatin diktatuuria, jonka todellisesta luonteesta NKP ei halunnut Venäjän kansan pääsevän selville. Todellisuus kuitenkin valkeni Venäjän kansalle ja sen seurauksena neuvostososialismi romahti.

Luokka-asemien ja luokkatietoisuuden kehittyneisyys on yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisen perusedellytyksiä. Esimerkkinä siitä on sosialismin romahduksen jälkeinen kehitys entisissä sosialistisissa valtioissa. Itä-Euroopan sosialististen maiden diktatuurijärjestelmissä kapitalistisen yhteiskunnan tuotantotapa ja luokkarakenne estettiin väkivaltaisesti. Kun sosialismin kokeilu päättyi ja näissä maissa alkoi markkinatalouden kehitys, poliittinen ja taloudellinen kehitys on näihin päiviin saakka ollut epävakaata. Tämä johtuu luokkien ja eturyhmien alhaisesta kehitysasteesta ja järjestäytymättömyydestä. Markkinatalouden tuotantosuheteita ei itse asiassa ollut olemassa eli kapitalismin luokkarakenteet puutuivat. Luokka-asemiin perustuva etujärjestöjen, puolueiden ja valtion kolmikantainen toiminta on vasta kehittymässä. Tätä korporatiivista kehitystä on häirinnyt liian voimakas uusliberalistinen kehitys. Näissä maissa valtion toimesta tapahtuvaa luokkien intressien sääntelymenettelyä ei vielä ole, koska luokkajärjestäytyminen on keskeneräistä. Varsinkin työväestön heikko luokkaidentiteetti ja järjestäytymättömyys antavat liberalistiselle talouskehitykselle yksipuolisen kehitysmahdollisuuden. Itä-Euroopan maiden uusi eliitti pyrkii aikaansaamaan kolmikantaisen korporaation, koska se vakauttaisi näiden maiden yhteiskunnallista kehitystä. Eri yhteiskuntaryhmissä on havaittavissa yhteiskunnallisen järjestäytymisen lisääntymistä. Kiinassa kommunistisen diktatuurin vallitessa on havaittavissa markkinatalouden luokkien syntymistä ja eriytymistä, mikä saattaa jo lähitulevaisuudessa synnyttää voimakkaita paineita poliittisen demokratian toteuttamiseksi (Tsai 2005 1156; Ost 2000 529).

2.6. Puolueiden luokkaetujen vaalimiseen kohdistunut suomalainen tutkimus

Maassamme tehdyt luokkatutkimukset ovat useimmiten käsitelleet luokkateorioiden perinteisiä luokkajakoja. Marxilaisen luokkateoriaan perustuvaa tutkimusta on jonkin verran. Laajin on Raimo Blomin johtaman tutkijaryhmän tekemä *Suomalaiset luokkakuvassa, luokkaprojekti*-tutkimus (Blom 1984). Se on vertaileva luokkarakenne- ja luokkatietoisuustutkimus ja osa kansainvälistä tutkimusta, jota johti yhdysvaltalainen Erik Olin. Tähän tutkimukseen osallistui 11 maata. Luokkaprojektitutkimukseen osallistuneista tutkijoista monet ovat 1970- ja 1980-luvuilla julkaisseet omia tutkimuksia, kuten Markku Kivinen keskiluokkaa koskevia tutkimuksiaan ja Raimo Blom & Martti Siisiäinen kirjan *Politiikan sosiologia*. Suhteellisen vilkas luokkatutkimus 1970- ja 1980-luvuilla on hiipunut. Syyt ovat moninaiset. Perinteisen luokkajaon merkitys on tämän päivän yhteiskunnassa vähentynyt, eivätkä yhteiskuntatieteilijät ole luokkajaon ja luokkaedun vaikuttavuudesta yksimielisiä (Nygård 2000 198 ja Sundberg 1996 211). Luokkaintressien vaikutusta on vaikea kokonaan kiistää. Juhlapuheissa se ilmenee tuotanto- ja työmarkkinoiden uudistus- ja muutosvaatimuksina. Konkreettisin esimerkki on lakko tai työsulku. Luokkaintressien vaikutuksen poliittiseen toimintaan ovat monet tutkijat todenneet (Olavi Borg 1986 18; Pekonen 1986 117; Korpi 1983 25; Ilmonen 1995 19). Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan ole tarkemmin tutkittu luokkaintressien ja poliittisen toiminnan yhteyttä. Kun kiinnostusta luokkaintressien puolustamiseen poliittisessa toiminnassa on olemassa, sen vaikutuksia puolueiden toimintaan olettaisi kiinnostavan tutkijoita nykyistä enemmän.

Tutkimuksessa ”*Suomalaiset luokkakuvassa*” selvitetään varsin perinpohjaisesti marxilaisen luokkalanalyysin perustalta suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenteita ja niiden kehitystä, kuten edellisissä luvuissa on todettu. Luokkarakenteet perustuvat tuotannolliseen asemaan, joka määrää kantajilleen erilaisia intressejä ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen toimintaan (Blom 1984 9). Puolueista samaisessa tutkimuksessa todetaan, että ”puolueet välittävät poliittista tahdonmuodostusta. Olennainen kysymys on, minkälaisia intressejä ne välittävät ja minkälaisiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin ne pyrkivät. Sekä puoluerakenteen ja puolueiden kannattajapohjan muutoksissa on erilaisia kausia” (Blom 1984 490). Lisäksi tutkimus käsittelee puolueen jäsenten ja kannattajien luokka- ja sosiaalista koostumusta sekä sitä, onko olemassa luokkapuolueita. Puolueiden harjoittamaa luokkaintressien poliittista vaalimista ei tarkastella ”*Suomalaiset luokkakuvassa*” tutkimuksessa.

Yhteiskunnan luokkajaon ja -intressien merkitys poliittisessa toiminnassa ei kuitenkaan ole menettänyt politiikan tutkijoiden mielenkiintoa. Tutkimuksissa todetaan, että puolueet ovat niiden perustamisesta lähtien pyrkineet selvittämään ja tuomaan esiin luokkien etuja. Etenkin vaalikamppailujen yhteydessä ne nostavat esiin luokkien yhteisetuja merkittävästi enemmän kuin erityisetuja. Tämä on johtanut siihen, että kamppailuja seuraavien äänestäjien on vaikea nähdä eroja puolueiden tavoitteissa (Sundberg 1996 226; Pesonen 1993 284).

Pertti Pesonen, Risto Sänkiäho ja Sami Borg ovat tutkineet puolueiden kehitystä luokkapuolueista kohti yleispuolueita toisen maailmansodan jälkeen. He ovat selvittäneet luokkapohjan vähenemistä ja kannattajaryhmissä tapahtunutta kehitystä, jotka ovat olleet seurausta ammattirakenteen muutoksista. Tavoitellessaan poliittista valtaa puolueet ovat etäännyneet perinteiseltä luokkapohjalta niin, että sitä on enää vaikea todeta. Tutkijat puhuvat luokkapohjan rikkoutumisesta (transgression). Toisaalta ideologiat eivät enää vaikuta niin voimakkaasti yhteiskuntaa jakavasti kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Tässä tilanteessa puolueet markkinoivat itseään kaikille äänestäjäryhmille saadakseen mahdollisimman laajan kannatuksen ja jäsenjoukon. Kun kaikki puolueet toimivat tällä tavalla, on vaikea nähdä eroja niiden välillä (Sänkiäho 1995 67). Mielestäni historiallinen materialismi tulkitsee puolueiden kehityksen kohti yhteneväisyyttä johtuvan siitä, että poliittinen toiminta on muuttunut niin, että kaikki puolueet osallistuvat siihen tasavertaisina ja pääsevät ajoittain hallitusvastuuseen. Jotta tällainen järjestelmä toimisi, täytyy hyväksyä kaikkien yhteiskuntaluokkien ja puolueiden eduntavoittelu ainakin jossain määrin oikeutetuksi. Toisin sanoen vastakohtien kamppailu johtaa kehityksen kulussa niiden muuttumiseen ja lientymiseen sekä lopulta poistumiseen (Marxilaisen filosofian perusteet 292–293).

Jan Sundberg toteaa puolueiden syntyneen aikana, jolloin yhteiskunta oli jakaantunut toisistaan selvästi erotettaviin luokkiin. Tuolloin puolueet ajoivat nykyistä selvemmin sekä sanoivat että teoivat luokkaetuja. Vielä nykyisinkin puolueiden tehtävänä on tuoda valtiovallalle esiin kansalaisten etuja, mutta se ei tapahdu niin selkeästi luokkaetujen pohjalta kuin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Sundbergin tutkimus on puoluetutkimus, joka selvittää puolueiden kannattajapohjaa, organisaatiota ja toimintatapoja. Vaikka tutkimuksessa puhutaan luokkaeduista, niiden yksityiskohtaiset vaalimistavat eivät kuulu sen piiriin. Sundberg keskittyy selvittämään yhteiskunnallisen kehityksen aiheuttamia muutoksia puolueissa, kuten monet muutkin tämän päivän politiikan tutkijat (Sundberg 1996 16–17).

Risto Sänkiäho tutki yhteiskunnallisen ja ihmisten ajattelutavan muutoksen vaikutusta puoluevalintaan. Tuloksena oli se, etteivät suomalaiset enää, varsinkaan nuoret sukupolvet, tunne kuuluvansa yhteiskuntaan pelkästään tuotantoasemansa perusteella, kuten marxilainen teoria asian näkee. Ihmisillä on uusi luokitusjärjestelmä, joka perustuu vielä merkittävältä osalta tuotantoasemaan, mutta sen lisäksi Weberin mainitsemaan ihmisten statukseen. Sen muodostavat koulutus, kulutus ja valta. Peruste ihmisten sosiaalisten näkemysten jakajana tulee esiin, kun analysoidaan asenteita ja suhtautumista poliittisiin tavoitteisiin. Uudella käsityksellä ihmisten luokittumisesta on ollut vaikutus suomalaisen puoluejärjestelmään. Siitä esimerkkinä on vihreän liiton ilmaantuminen puolueiden joukkoon. Uusia ilmiöitä saattaa tulevaisuudessa tulla lisää (Sänkiäho 1995 111).

Työaika on ollut voimakkaasti luokkaintressien kohteena. Palkansaajajärjestöt ovat teollistumisen alkua ajoista lähtien vaatineet työnantajia lyhentämään työaika. Työnantajat ovat vasta voimallisen painostuksen seurauksena suostuneet lyhennyksiin. Kiistan kohde on molempien osapuolten välittömiin luokkaintresseihin sisältyvä asia. Tutkimuksissa sen on todettu heijastuvan puolueiden poliittiseen kamppailuun. Vasemmistopuolueet ovat porvaripuolueita herkemmin vaalineet työajan lyhentämistä

(Koivisto 1986 104). Työmarkkina-asioiden tärkeän merkityksen vuoksi olisi tarpeen nykyistä enemmän tutkia työaika koskevien ristiriitaisuuksien vaikutuksia yhteiskunnassa.

Valtion ja etujärjestöjen yhteyksistä on tehty tutkimuksia, joissa todetaan elinkeinoelämän mm. metsäteollisuuden hyvät yhteydet SDP:hen ja porvarillisiin puolueisiin sekä ministeriöihin. Suomen neuvotellessa EFTA- ja EEC-sopimuksista *Metsäteollisuuden Keskusliitolla* ja *Teollisuusliitolla* oli edustajansa asiaa valmistelevalle valtion ja etujärjestöjen edustajien yhteisessä neuvottelukunnassa (Helminen – Kuokkala 1976 71–73).

Tutkimuksessa, joka käsittelee konsensus-politiikan vaikutuksia, hallituksen ja etujärjestöjen yhteistyötä käsitellään 1940-luvulta lähtien. Konsensus-politiikan tuloksena tulopoliittikka muodostui pysyväksi instituutioksi 1968. Puolueiden kesken on 1970-luvulta lähtien vallinnut laaja yhteisymmärrys talouspolitiikasta (Nikkanen 1993).

Yhteiskuntaluokat ja -ryhmät harjoittavat edunvalvontaa sitä tarkoitusta varten perustamiensa järjestöjen avulla. Ne tekevät poliittisille puolueille ja maan hallitukselle esityksiä, joilla etujärjestöt vaalivat luokkansa tai ryhmänsä etuja. Valtion etujärjestöjen kanssa harjoittamaa konsensuspolitiikkaa nimitetään myös korporatismiksi, joka tarkoittaa etujärjestöjen ja valtion sopimuksia noudatettavasta politiikasta niin, että puolueiden ja parlamentin vaikutus vähenee (Wiberg 2006 72).

Puolueilla on ohjelmissaan luokkaetuja vaalivia lausumia. Poliittikan tutkijana on mielenkiintoista katsoa, miten luokkaetujen vaaliminen tapahtuu eduskunnassa ja hallituksessa. Minua on vuosia askaruttanut marxismi-leninismien väite porvariston ja työväestön luokkaetujen antagonistisuudesta eli ehdottomasta vastakohtaisuudesta. Onko näillä luokilla vain sovittamattomia luokkaetuja? Eikö luokkien olemassaolon kannalta ole tarpeellista olla myös yhteisiä tavoitteita ja etuja? Tämä seikka koskee erityisesti porvariston ja työväestön luokkaetuja. Työmarkkinakokemukseni ja teoreettisten päättelyjen perusteella olen päätenyt siihen, että luokilla on vastakkaisten luokkaetujen lisäksi myös yhteisiä etuja. Myös luokkien yhteiset edut ja tavoitteet vaikuttavat luokkien toimintaan ja siitä edelleen poliittisten puolueiden toimintaan. Luokkien yhteisedun korostuminen ja vaikutus poliittisissa tapahtumissa on tuonut tiettyä samankaltaisuutta puolueiden toimintaan ja tavoitteisiin. Tästä syystä luokkien erityisedut eivät 1970-luvulta lähtien ole olleet kovin kärjistetyksi esillä eduskunnan ja hallituksen toiminnassa. Esimerkiksi hallituksessa edustettuna olevat porvarilliset puolueet ovat olleet puolustamassa hallituksen työväestön etua vaalivia esityksiä. Toisaalta vasemmistopuolueet ovat hallituksessa ollessaan puolustaneet porvariston tai keskiluokan etua vaalivia hallituksen esityksiä.

3. Suomen poliittisten puolueiden luokkatausta puolueohjelmien lausumissa ilmaistuna

3.1. Puolueohjelmat

Puolueilla on usean laatuista ohjelmia. Tärkein niistä on periaate- eli yleisohjelma, johon puolueet kirjaavat yleisimmät aatteelliset uskomuksensa, periaatteensa ja toiminnalliset tavoitteensa. Näiden lisäksi puolueet laativat lyhyen ajan tavoiteohjelmia, jotka on yleensä tarkoitettu eduskunnan vaalikausien ohjenuoriksi. Kolmantena lajina ovat erikoisalojen ohjelmat kuten kunnallispoliittinen, talouspoliittinen, maatalous tai kulttuuripolitiikka.

Tutkimukseen otin kaksikymmentä 1950- ja 1990-lukujen ohjelmaa, jotka sisältävät puolueiden tavoitteet mahdollisimman kattavasti. En ole ottanut mukaan varsinaisista puolueohjelmista erillisiä erityisohjelmia, kuten maaseutu- tai työelämän ohjelmia. Käytän tässä tutkimuksessa puolueiden periaate- tai yleisohjelmista yleisnimitystä puolueohjelma. Muissakin tutkimuksissa on todettu, että puolueohjelma on monenlaisia (Aarnio – Palonen 1995 3; Paastela 2006 5). Ohjelmalausumien pohjalta selvitetään, mitä yhteiskuntapolitiikan osa-alueita puolueet ohjelmissaan vaalivat sekä asettavatko puolueet tietyn tai tiettyjen luokkien edut etusijalle vai ovatko ne yleispuolueita, jotka vaalivat puolueohjelmissaan tasapuolisesti kaikkien luokkien etuja. Puolueohjelmat ovat eri vuosikymmeniltä, joten on mahdollista ottaa tarkasteluun myös ohjelmalausumien luokkaorientaatioissa tapahtuneita ajallisia muutoksia.

Tutkimus käsittelee jokaiselta puolueelta kahta periaateohjelmaa luvuissa 3. ja 4. seuraavasti:

Puolue	Ohjelma vuodelta	
Kokoomus	1970–72	1993
Ruotsalainen kansanpuolue	1964	1997
Suomen Keskusta	1968	1996
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	1952	1999
SKDL/Vasemmistoliitto	1967	1998
Liberaalit	1984	1994
SMP/Perussuomalaiset	1967	1995
Suomen Kristillisdemokraatit	1974	1995
Vihreä liitto	1990	1998
Suomen Kommunistinen Puolue	1969	1994

Nykyisten puolueiden muotoutumisen pani alulle 1906 eduskuntauudistus. Kun yksikamarisen eduskunnan aloitti toimintaansa vuosina 1906 - 1907, vain sosialidemokraatit olivat saaneet puolueorganisaation ja ohjelman pääpiirteissään valmiiksi. Maamme autonomiakauden jälkeen poliittinen järjestelmä ja puolueet ovat kokeneet useita yhteiskunnan kehityksen sanelemia muutoksia (Borg 1965 26; Mickelsson 2007 72).

Vaikka puolueohjelmissa esitellään puolueiden tavoitteita, niitä ei kyetä täsmällisesti toteuttamaan. Poliittinen toiminta on paljolti suuntautunut jatkuvasti esiin nousevien ongelmien ja tilanteiden käsittelyyn. Ohjelmien vähäisestä toteutumisesta huolimatta puolueet pitävät niitä toimintansa kannalta välttämättöminä. Ensiksi puolueet haluavat ohjelmien avulla luoda muista erottuvan omakuvan eli identiteetin itselleen. Toiseksi puolueet aktivoivat jäsenistöään ohjelmatyön avulla. Kenttäväki osallistuu ohjelmatyön välityksellä tulevaisuuden määrittelyyn ja siitä käytävään kamppailuun. Ohjelmatyössä tapahtuva yhteiskunnallisten asioiden pohdinta ja periaatteista puhuminen ovat tulevan toiminnan kannalta tärkeitä. Tästä syystä ohjelmatyö on monine vaiheineen oleellinen tapahtuma puolueen sisäiselle kehitykselle. Ohjelmatyö on puolueen tärkein keino, jonka avulla tavoitellaan koko puoluejäsenistön huomiota, sitoutumista ja osallistumista (Lappalainen 2006 266–267). Puolueohjelmien suurin merkitys on siinä, että niissä kirjataan puolueiden kielelliset symbolit, joilla puolueet vakuuttavat jäsenilleen ja kannattajilleen kykyään tyydyttää heidän intressejään ja identiteettiään (Siisiäinen 1992 71).

Muista organisaatioista ja instituutioista poiketen puolueet käyttävät valtiota välineenä, jonka avulla muutetaan yhteiskuntaa. Ilman poliittista ohjelmaa puolueet eivät kykenisi täyttämään poliittisessa järjestelmässä tehtäväänsä tiettyjen intressien ilmaisijoina ja toteuttajina. Äänestäjät arvioivat puolueita sen mukaan, mitä puolueet ovat tehneet tai jättäneet tekemättä poliittisessa ympäristössään. Tällöin äänestäjät perustavat arvionsa lupauksiin ja niiden vaalivoiton jälkeiseen toteuttamiseen (Sandberg 1996 249). Puolueiden ohjelmien erot ovat viime vuosikymmeninä selvästi vähentynyt (Aarnio 1998 257; Sänkiaho 1974 26; Paloheimo 2006 232). Samat asiat toistuvat kaikissa puolueohjelmissa. Asioiden painotuksessa on jonkin verran eroja. Ne ovat havaittavissa etenkin puolueiden periaate- ja yleisohjelmissa, jotka ovat ideologisia kompasveja ja osoittavat toiminnan suunnan. Puolueohjelmissa asetetaan yleiset yhteiskunnalliset tavoitteet, jotka pyritään toteuttamaan.

3.1.1. Puolueohjelmien kohderyhmät

Historiallisen materialismin mukaan poliittiset puolueet vaalivat tiettyjen luokkien yhteiskunnallisia etuja. Sen tähden niiden ohjelmissakin on eroavaisuuksia. Erot vähentyvät, kun luokka-asemaan ja -suhteisiin tulee muutoksia, jotka luokkavastakohtaisuuksia vähentävinä heijastuvat luokkaintresseihin. Yhteiskunnalliset muutokset tuovat uusia vaatimuksia puolueiden toiminnalle, mutta eivät täysin poista

puolueiden ja luokkien ideologisia perusteita (Lappalainen 2006 271). Tämän toteavat monet muutkin kuin marxilaiset tutkijat.

Risto Sänkiaho on tutkinut puolueohjelmien kohderyhmiä ja jakanut luokat neljään tärkeimpään yhteiskuntaryhmään. Ne ovat työväestö, maatalouden harjoittajat, keskiluokka ja yläluokka. Hän tarkasteli, kuinka monta kertaa ja missä mielessä nämä ryhmät mainittiin kunkin puolueen ohjelmassa. Mainintojen perusteella hän mm. selvitti, onko olemassa tiettyjä ideologisia ulottuvuuksia puolueohjelmien kohderyhmissä ja miten eri puolueet ovat eri kehityksen kausina liikkuneet ko. ulottuvuuksilla. Onko selvästi olemassa omaleimaisia puolueita? Tutkimusmenetelmänä Sänkiaho käytti faktorianalyysii ja ryhmittelyanalyysii, joiden avulla hän selvitti puolueohjelmien kohderyhmiä erilaiset ideologiset ulottuvuudet ja havaintojen (ohjelmamainintojen) ryhmittelyn niin, että niitä voitiin tarkastella samanaikaisesti kaikilla ulottuvuuksilla (Sänkiaho 1974 3).

Kohderyhmätutkimuksensa avulla Sänkiaho löysi seuraavat faktorit: populismifaktori, työväen-kulttuurifaktori, talonpoikaiskulttuurifaktori, sukupuolten tasa-arvoisuusfaktori, vähemmistöjen turvan faktori ja sodasta kärsineiden faktori. Populismi-ulottuvuudella korkeimman pistemäärän sai SMP:n vuoden 1967 puolueohjelma. Työväenkulttuurin ulottuvuudella sosialistiset ja porvarilliset puolueet erottuivat toisistaan selvästi. Sosialistiset ohjelmat sijoituivat keskiarvosta työväenkulttuurin ja ei-sosialistiset ohjelmat porvarismin suuntaan. Talonpoikaiskulttuurin ulottuvuudella, jonka toinen ääripää on kaupunkilaisuus, maalaisliiton ohjelmat osoittautuivat talonpoikaiskulttuuria vaaliviksi. Puolueen nimen muututtua keskustapuolueeksi ohjelmat siirtyivät kaupunkilaisuuden suuntaan. Kaupunkilaisuuspainotteisia olivat myös SDP:n ja liberaalien ohjelmat. Muiden puolueiden ohjelmat olivat tällä ulottuvuudella lähellä keskiarvoa. Sukupuolten tasa-arvoisuusulottuvuudella yksi liberaalien ja maalaisliiton ohjelma sijoittui tasa-arvoulottuvuudelle. Kokoomuksen ohjelma sijoittui tämän ulottuvuuden vastakkaiseen päähän. Muut puolueet sijoituivat tasa-arvoulottuvuuden keskiarvon lähelle. Vähemmistöturvan ulottuvuudella SKDL oli selvästi ohjelmalausumissa muita puolueita enemmän vähemmistösuojan puolella. Puolueohjelman sijoittumiseen sodasta kärsineiden ulottuvuudelle on vaikuttanut ohjelman laatimisen ajankohta. Kokoomuksen vuoden 1945 ohjelma sijoittuu muita positiivisemmin sodasta kärsineiden puolelle. Kauimpana keskiarvosta vastakkaiseen suuntaan on kaksi SKDL:n ohjelmaa. Muut ohjelmat keskittyvät lähelle keskiarvoa (Sänkiaho 1974 16–20).

Sänkiahon tutkimus tuo esiin puolueohjelmien välisiä selkeitä eroja, vaikka se ei yksiselitteisesti osoita puolueiden ideologioiden sisältöä. Tutkimuksensa lopussa Sänkiaho toteaa kohderyhmätarkastelun osoittavan erilaisista ideologioista johtuvan puolueiden eroavuuksien moniulotteisuuden. Sen vuoksi ei usein ole paikallaan tarkastella puolueita vain yhdellä ideologisella ulottuvuudella. Tämä moniulotteisuus on ilmennyt myös muilla poliittisen toiminnan lohkoilla. Perustamishetkellään puolueet pyrkivät kosiskelemaan mahdollisimman laajasti äänestäjäkuntaa. Kun niiden äänestäjäkunta on kiteytynt tiettyihin luokkiin, muuntuu puolueohjelmakin näiden ryhmien etuja ajavaksi. Samanaikaisesti on havait-

tavissa, että negatiivisten lausumien määrä on tuntuvasti vähentynyt. Vain SPP/SMP:n ohjelmat ovat tämän ilmiön osalta poikkeus (Sänkiäho 1974 27).

Sänkiähön neljällä yleisimmällä yhteiskuntaryhmällä on yhtäläisyyksiä materialistisen historiakäsityksen neljän luokan kanssa. Nimityksetkin ovat samat, paitsi Sänkiähön yläluokka, johon sisältynee materialistisen historiakäsityksen porvaristo. Tutkimusmenetelmäni eroaa Sänkiähön käyttämästä, koska käytän sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista luokittelua eikä laajempia tilastollisia menetelmiä.

Heikki Paloheimo on tutkinut puolueiden periaateohjelmia kvantitatiivista sisällönerittelyä käyttäen. Periaateohjelmat hän jakoi kahdeksaan aihepiiriin. Kävi ilmi, että puolueilla on periaateohjelmis- saan toisistaan poikkeavia aihepiirien painopisteitä. Vihreän liiton, kokoomuksen ja Suomen keskustan painopisteet olivat julkisen sektorin, hyvinvoinnin ja elämänlaadun aiheissa. RKP:n ja perussuomalaisen ohjelmissa painotettiin kulttuurisia periaatteita, kuten perinteisiä moraaliarvoja, kansallisuutta, monikulttuurisuutta ja laillisuutta enemmän kuin muita aihepiirejä. Vasemmistoliiton periaateohjelmassa painotus oli ensisijaisesti kansantalouden toimintatavoissa ja talouspolitiikassa. SDP:n ohjelmassa korostuivat kansalaisvapaudet ja demokratia. Vaikka puolueohjelmien aihepiirien painotuksissa oli eroja, puolueiden aatteelliset erot eivät olleet niin suuret kuin muutamia vuosikymmeniä aiemmin. Esimerkiksi kaikki eduskunnassa edustettuina olevat puolueet suhtautuvat voimassaolevissa periaateohjelmis- saan markkinatalouteen myönteisesti. Vasemmistopuolueiden suhtautuminen siihen oli 1950-luvulla varsin kriittistä. Puolueiden yhteisesti hyväksytyistä arvoista ja periaatteista huolimatta niillä oli edelleen kaksi toisistaan poikkeavaa profilia yhteisesti hyväksytyissä ja puolueiden omintakeisissa arvoissa ja periaat- teissa. Vasemmisto-oikeisto-jako toimi edelleen puolueiden keskinäistä erottelua kuvaavana tekijänä monissa asioissa, vaikka puolueet olivat tulleet aatteellisesti ja ideologisesti aikaisempaa moniulotteisim- miksi. (Paloheimo 2006 220 ja 232–233)

Puolueohjelmien samankaltaistuminen johtuu paljolti siitä, että yhteiskuntaan on syntynyt aiempaa enemmän ongelmia, jotka kohdistuvat kaikkiin luokkiin, kuten esimerkiksi kansainvälisyyteen, ympä- ristöön ja yleiseen turvattomuuteen liittyvät ongelmat. Kilpaillessaan äänestäjistä puolueet joutuvat käsittelemään ohjelmissaan aikaisempaa enemmän näitä yleisiä ongelmia ja kiinnittämään suhteellisesti aikaisempaa vähemmän huomiota erityisiin luokkaetuihin perustuviin tavoitteisiin. Puolueohjelmiin on tästä syystä tullut paljon samankaltaisia yhteisiä tavoitteita, jotka synnyttävät äänestäjissä yleispuoluei- den vaikutelman.

Toinen puolueohjelmien erottelukykyä vähentävä tekijä on luokkavastakohtien sääntely eli poliit- tinen konsensus. Kaikkien luokkien olemassaolon välttämättömyys ja tietynasteiset edut myönnetään yleisesti. Nyky-yhteiskunta ei voi toimia ilman luokkien ja puolueiden yhteistyötä. Tämä heijastuu puo- lueohjelmissa siten, ettei enää esitetä toisen luokan etujen vastaisia lausumia yhtä selvästi kuin aikaisem- pina vuosikymmeninä tai esiinnytä vain yhden luokan etujen vaalijana.

3.2. Puolueohjelmien luokkaorientaatio

Puolueohjelmien vähentyneestä luokkaorientaatiosta huolimatta ne ovat edelleen Engelsing mainitsema julkinen lippu, joka määrittelee ne poliittiset arvot, joita puolue pitää tärkeänä (Olavi Borg 1964, 25). Ohjelmilla määritellään puolueen tavoitteet, jotka ovat jäsenistön toiminnan ohjenuorana. Niissä ilmaistaan puolueen ideologinen perusta, joka ensisijaisesti on politiikan kentällä toimivan poliitikon kompassi. Ideologian on kyettävä uusiutumaan kehityksen vaatimusten mukaisesti. Muuten se ei ole politiikan käyttökelpoinen työväline (Vikatmaa 1974 84). Puolueohjelman toissijaisena tehtävänä on vetoaminen äänestäjiin. Asia on ilmaistu selkeästi Liberaalisen Kansanpuolueen talouspoliittisessa ohjelmassa, jonka mukaan ohjelma on tarkoitettu ensisijaisesti jäsenistön ja puolue-elinten tarpeita varten. Seuraava lainaus LKP:n ohjelmasta määrittelee tarkoituksen:

”Päivänpolitiikkaan ei ole puututtu eikä liioin esitetty yksityiskohtiin meneviä toimenpidesuosituksia. Tällaiset toimenpidesuositukset on harkittava jokainen erikseen, ja ne vaativat varsin pitkälle menevää valmistelutyötä ollakseen realistisia ja mahdollisia toteuttaa. Tämän vuoksi niitä ei ole tarkoituksenmukaista liittää ohjelmaan, vaan ne on laadittava ja esitettävä normaalin poliittisen toiminnan yhteydessä eduskunta-aloitteina ja julkilausumina esimerkiksi vuosittain vahvistettavan suunnitelman puitteissa. Ohjelman tarkoitus on tarjota näille käytännön toimenpidesuosituksille ideologinen ja tiedollinen tausta ja muodostaa perusta kannanotoille päivänpolitiikassa” (LKP:n talouspoliittinen ohjelma 1971, 1).

Puolueohjelmat ovat poliittisen toiminnan ohjenuoria. Kaikella politiikalla on teksteihin perustuva referenssinsä, jonka tunnistaminen ja täsmentäminen on edellytys politiikan ilmiöiden tutkimiselle (Palonen 1988 20). Toisin sanoen ohjelmat ovat ensisijaisia suhteessa politiikkaan. Ilman poliittisia ohjelmia ei olisi politiikkaa. Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa ja puolueissa periaatteellisilla ohjelmilla on asemansa. Niitä kohtaan on monin perustein esitetty kritiikkiä. Silti niiden olemassaolo ei ole kyseenalaistettu. Viimeaikoina puolueiden eroavuutta toisistaan on pyritty saamaan esiin laatimalla vaaliohjelmia, jotka ovat ensisijaisesti tarkoitettu äänestäjien luettaviksi. Ne eivät kuitenkaan ole syrjäyttäneet periaateohjelmia, jotka ovat jääneet puolueen sisäiseen käyttöön. Vaaliohjelmat saattavat tarjota puolueelle mahdollisuuden erottautua muista vaalimalla erityisryhmien intressejä (Palonen 1988 20; Aarnio 1989 257).

Päätettäessä yhteiskuntapolitiikan konsensuksen sisällöstä puolueiden tavoitteet konkretisoituvat. Yhteistyön lisäksi puolueet käyvät kamppailua siitä, minkä luokan tavoitteet toteutetaan ensisijaisesti. Minkään luokan tavoitteet eivät toteudu sellaisenaan, vaan joudutaan tekemään kompromisseja. Kiistat eturistiriidoista käydään aikaisempaa enemmän hallituksen ohjelmaa tai sen eduskunnalle tekemiä

esityksiä valmisteltaessa. Eduskunnan käsittelyyn tulevien työmarkkina-asioita koskevien esitysten sisällöstä sovitaan etukäteen etujärjestöjen ja hallituksen kesken. Eduskunta ei enää ole niin keskeinen eturistiriitojen foorumi kuin menneinä vuosikymmeninä. Tilanteen on paljolti synnyttänyt se, että etujärjestöt tunnustetaan yleisesti, myös kaikkien poliittisten puolueiden toimesta, yhdeksi yhteiskuntapolitiikan osapuoleksi demokraattisessa päätöksenteossa.

Mikael Nygårdin mukaan yleinen talouspolitiikka ja sosiaalipolitiikka ovat saaneet suuren sijan ympäristöasioiden lisäksi 1950-luvulta lähtien jokaisessa hänen tutkimassaan kuudessa puolueohjelmassa. Esimerkiksi kokoomuksen vuoden 1957 ohjelmassa yleinen talouspolitiikka sai tilaa 24,6 prosenttia koko ohjelmatilasta. Vastaavasti sosiaalipolitiikka sai vasemmistoliiton vuoden 1990 ohjelmatilassa 30,5 prosentin osuuden (Nygård 2000 201).

Vaikka puolueohjelmien yhtäläisyydet ovat voimakkaasti lisääntyneet, erojakin on edelleen olemassa. Luokkaetujen painotuksissa erot tulevat selvimmän ilmi. Puolueiden tavoitteissa olevat erot ovat yleensä kansalaisten tiedossa ainakin yleisellä tasolla. Esimerkiksi Englannissa investoijat olivat 1992 vaalien alla tomissaan varovaisia, koska he eivät olleet varmoja vaalien jälkeisen hallituksen talouspolitiikasta, mikäli Tony Blairin johtama työväenpuolue tulisi voittamaan vaalit ja muodostaisi uuden hallituksen (Herron 2000 337). Tällaisia poliittisten linjamuutosten odotuksia ilmenee ajoittain meillä Suomessakin. Esimerkiksi Lipposen I hallituksen aloittaessa toimintansa oletettiin työttömyyden laskevan, koska tiedettiin hallituksessa olevien vasemmistopuolueiden kiinnittävän työttömyyden torjumiseen voimakkaampaa huomiota kuin porvarilliset puolueet, jotka muodostivat Lipposen hallitusta edeltäneen hallituksen.

Luokissa tapahtuneet suhteellisen nopeat muutokset, kuten keskiluokan kasvu ja alemman toimihenkilöstön työväenluokkaistuminen, sekä lisääntynyt poliittinen sääntely ovat synnyttäneet aiempaa voimakkaampaa hämmennystä kansalaisten luokka- ja puolueorientoitumisessa. Nämä kaksi tekijää ovat aiheuttaneet yhtäläisyyksien lisääntymisen ohella muutoksia puolueohjelmien luokkaorientoitumisessa, kuitenkin kovin vähän ideologisessa orientoitumisessa (Nygård 2000 212–213).

Vaikka puolueet ovat viime vuosikymmeninä kehittäneet ohjelmiaan ja käytännön toimintaansa yleispuolueiden suuntaan, on ohjelmissa säilynyt tiettyjen luokkien etujen vaalimiseen perustuvia lausumia. Tämä osoittaa puolueiden halua säilyttää ainakin jossain määrin perinteinen tehtävä luokkaintressien vaalijana ja käydä demokraattista luokkataistelua, kuten Heikki Ervasti toteaa (1999 255–256).

3.3. Luokkatausta ja luokkaedut puolueohjelmissa

Puolueen ohjelmassa ilmaistujen intressien rakentamisessa on kyse valintojen tekemisestä, johon puolueenjohdolla on voimakas vaikutus. Valinnoille on saatava jäsenistön hyväksyntä, koska intressit perustuvat jäsenistön yhteiskunnalliseen asemaan. Luokkaintressit ovat historiallisia ja muuttuvat ajan kuluessa. Tämä tapahtuu kuitenkin suhteellisen hitaasti. Esimerkiksi puolueiden suhtautuminen vapaaseen mark-

kinatalouteen ja yksityiseen omistusoikeuteen on muuttunut hyvin hitaasti 1900-luvulla. Samanlaista merkityksen pysyvyyttä on havaittavissa muissakin luokkaintressikriteereissä (Jutila 2003 292–294).

Tutkimukseni lausumat poimittiin puolueiden 1950–1990-luvuilla hyväksytyistä periaate- tai yleisohjelmista, jotka on mainittu sivulla 107. Pyrin vertailussa käyttämään periaateohjelmia, jotka oli laadittu mahdollisimman lähellä lakialoitteiden tekovuotta. Se onnistui hyvin muiden paitsi sosialidemokraattien osalta. Koska SDP:n vuoden 1952 periaateohjelma oli voimassa vuoteen 1978 (Paastela 2006 86) jouduin käyttämään sitä verrattessani sosialidemokraattien ohjelmalausumia heidän vuosien 1965 ja 1972 lakialoitetoimintaansa. Muiden puolueiden ohjelmien ja lakialoitetoiminnan aikaviive ei ollut niin suuri kuin sosialidemokraateilla. Sitäkään ei mielestäni ole pidettävä liian suurena, koska poliittiset asenteet ja periaateohjelmien tavoitteet muuttuivat tutkittuna ajankohtana verrattain hitaasti.

Käsittelen ohjelmalausumia historiallisen materialismin viitekehyksen pohjalta. Sen mukaan yhteiskunta jakaantuu neljään luokkaan: porvaristoon, työväestöön, talonpoijistoon ja muuhun keskiluokkaan. Näiden luokkien etujen vaaliminen ohjelmissa osoittaa puolueen luokkaorientaation. Se on mitattavissa laskemalla puolueohjelmista luokkaorientaatiota osoittavat lausumat luokkaetukriteerien pohjalta. Lausuman muodostaa yksi virke.

Luokkaetukriteereitä ovat myönteinen suhtautuminen:

vapaaseen markkinatalouteen,
yksityiseen omistusoikeuteen,
yhteiskunnalliseen omistukseen/sosialismiin,
yrittäjyyteen,
työntekijöihin/työväenliikkeeseen
toimihenkilöihin
ammattiyhdistystoimintaan,
työnantajajärjestöihin ja
maanviljelijöihin/maatalouteen.

Suhtautuminen vapaaseen markkinatalouteen ja yksityiseen omistusoikeuteen ilmaisee luokkaorientaation. Porvariston etu elinkeinojen harjoittajina edellyttää, että valtio ja yhteiskunta kontrolloisivat ja verottaisivat yritysten toimintaa minimaalisesti. Porvaristo vastustaa julkista yritystoimintaa muussa kuin julkisten hyvinvointipalvelujen ja infrastruktuurin tuotannossa. Heidän mukaansa julkinen tuotanto ei toimi niin tehokkaasti kuin yksityinen ja lisäksi se uhkaa yksityisomistukseen perustuvaa tuotantoa. Näillä perusteilla porvarilliset puolueet korostavat puolueohjelmissaan elinkeinon harjoittamisen ja omistamisen vapautta valtion holhouksesta. Vasemmistopuolueiden mielestä hyvinvointivaltiolle, markkinoiden säätelylle ja veroille on tilaa edelleen, kuten asia vasemmistoliiton puolueohjelmassa ilmaistaan. Niitä tarvitaan, jotta omistus ja tuotannon tulokset jaettaisiin riittävän tasapuolisesti luokkien kesken. Näin valtion säätely- ja verotusoikeutta puolustavat puolueet vaalivat työväestön ja keskiluokan etua.

Yrittäjien ja yrittäjyyden mahdollisimman hyviä toimintaedellytyksiä vaativat puolueet puolustavat keskiluokan ja porvariston etua. Pienten ja suurten yritysten edut ovat usein keskenään ristiriitaisia. Tämä johtuu markkinatalouteen kuuluvasta kilpailusta, koska pienyritykset ovat usein suuryrityksiä huonommassa asemassa. Tästä syystä pienyrittäjät saattavat vaatia yhteiskunnallista tuotannon sääntelyä. Yleensä kuitenkin talouden vapaan kilpailun edistäminen on porvariston edun vaalimista. Porvaristo haluaa taloudellisen kasvun myötä keskittää toimintaa suuriin yksikköihin, koska se tehostaa tuotantoa. Poliittisessa toiminnassa ilmaistu pienten yritysten tuki on keskiluokan edun vaalimista. Työnantajajärjestöille ilmaistu tuki on porvariston edun vaalimista.

Työnantajajärjestöjen ja ammattiyhdistysten synty tapahtui samoihin aikoihin. Ensin työntekijät 1800-luvun lopussa alkoivat perustaa ammattiyhdistyksiä puolustaakseen etujaan työnantajaa vastaan. Vastaavasti työnantajat perustivat omia järjestöjään, jotka sopivat ammattiyhdistysten kanssa työehdoista. Työmarkkinatoiminnan laajennettua koko maata käsitteväksi työnantajajärjestöjen ja ammattiliittojen edunvalvonta ulottui myös valtion ja kuntien toimintaan. Tässä tutkimuksessa työmarkkinajärjestöjen sopimustoiminnan merkityksen korostaminen luokitetaan sekä työnantajien että työntekijöiden edun puolustamiseksi. Yhteiskunnallinen tuotantovälineiden omistus ja sosialismi vaalivat työväestön etua, koska ne rajoittamalla elinkeinoelämän yksityisomistajien määräysvaltaa työelämässä ja parantavat työntekijöiden asemaa. Sama pyrkimys on työntekijöiden oikeuksia ja ammattiyhdistystoimintaa tukevilla lausumilla.

Maataloudelle ja maanviljelijöille ilmaistu tuki on talonpojiston edun puolustamista. Puolueohjelmissa käytetään myös viljelijäväestö ja maa- ja metsätalous nimitystä, jotka tarkoittavat samaa kuin maatalous ja maanviljelijät ja niiden tuotannollisen ja yhteiskunnallisen aseman turvaamista.

Luokkien yhteisetuun orientoituneeksi katsoin ohjelmalausuman, jossa ei mainittu edellä lueteltuja luokkien erityisetuja vaalivia asioita. Kun niiden sijasta lausumassa vaalitaan kulttuuria, koulutusta, demokratiaa, hallintoa, yleistä sosiaaliturvaa ym. yleistä etua, luokitin sen luokkien yhteisetua vaalivaksi, koska niiden vaaliminen on kaikkien luokkien yhteinen eli yleinen etu.

Tiivistetysti luokittelu on seuraava:

Luokkaetu	Lausuman aihe
Porvariston etu	markkinatalous, yksityinen omistusoikeus, työnantajajärjestöt ja yrittäjyys
Keskiluokan etu	yrittäjyys ja toimihenkilöt
Talonpojiston etu	maanviljelijät ja maa-/metsätalous
Työväestön etu	yhteiskunnallinen omistus, työntekijä, työväenliike, ammattiyhdistystoiminta
Yhteisetu	kaikki muut paitsi edellä esitetyt yhteiskunnan aiheet, kuten julkinen hallinto ja palvelut, kulttuuri, kansalaisoikeudet, kansainvälisyys ja demokratia.

Puolueohjelmien luokkaorientaatio on joko välitöntä tai välillistä. Kun ilmaistaan pyrkimys yrittäjyyden, työntekijäin, maanviljelijäin tai toimihenkilöiden aseman parantamiseen, on luokkaetujen vaaliminen välitöntä. Ammattiyhdistystoiminnan, työnantajajärjestön, yksityisen omistusoikeuden, maatalouden tai markkinatalouden vaaliminen on välillistä luokkaetujen puolustamista.

Menetelmäni on osittain samankaltainen kuin Sänkiaholla. Hän etsi ideologisia ulottuvuuksia puolueohjelmista kohderyhmien mainintojen perusteella. Minä etsin ohjelmista luokkaorientaatiota lausumien perusteella, jotka olen luokittanut erikseen viittä luokkaetua vaalivaksi. Asiaa ja tutkimuskohdetta voidaan pitää samana. Erona on se, että minä otin mukaan luokitukseen kohderyhmien lisäksi suhtautumisen tiettyihin yhteiskunnallisiin instituutioihin ja vain niille osoitetut myönteiset lausumat. Sänkiaho luokitti myös kielteiset lausumat, joita minä en luokittanut. Ratkaisuni perustui siihen, että kielteisiä on hyvin vähän ja neutraalien lausumien määrittelyssä on vaikeita luotettavuusongelmia (Sänkiaho 1974 2–3).

Selvitellessäni puolueohjelmien luokkataustaa ja -orientoitumista sekä niissä tapahtuneita muutoksia olen omien tutkimustulosteni rinnalla esitellyt muiden tutkimuksien tuloksia, jotka mainitaan aina erikseen tekstissä ja lähdeluettelossa.

Luokkaorientoituneeksi lausumaksi en katso esimerkiksi *Periaateohjelma Suomen kansan demokraattinen liitto -ohjelmassa* vuodelta 1967 (s.3) olevaa lausumaa:

”Maatalousväestöä siirtyy palkkatyöntekijöiksi kaupunkeihin ja asutustaajamiin. Palkkatulosta elävien määrä lisääntyy varsinkin palveluammateissa. Varsinainen teollisuustyöväestön kasvu hidastuu, ja sen suhteellinen osuus kääntyy laskuun.”

Vaikka lausumassa mainitaan kaksi luokkaa, niiden yhteiskunnallisen tai taloudellisen aseman parantamiseen ei oteta kantaa. Sen sijaan saman ohjelman sivulla 15 vaalitaan sekä työväestön että keskiluokan etua toteamalla:

”Kaikkia työntekijäryhmiä koskevia suuren luokan uudistustehtäviä ovat terveydenhuollon kehittäminen, työajan lyhentäminen, eläkkeeseen oikeuttavan ikärajan alentaminen raskaissa ja kuluttavissa ammateissa sekä työvoiman suojelun ja työturvallisuuden parantaminen.”

Yllä olevan sitaatin luokitin sekä työväestön että keskiluokan etua vaalivaksi, koska sanonta ”Kaikkia työntekijäryhmiä koskeva” on tulkittava työntekijöitä ja toimihenkilöitä tarkoittavaksi. Heidän joukossa on työläisasemassa olevien lisäksi keskiluokkaan kuuluvia. Luokitusyksikkönä oli lausuma, joka koostuu koko virkkeestä niin kuin kaikissa muissakin yksittäisissä luokitustapauksissa. Yhden luokkaedun lisäksi samassa virkkeessä saatettiin vaalia kahta jopa kolmea luokkaetua. Näissä tapauksissa luoki-

tin lausuman erikseen jokaiseen luokkaetuuun orientoituneeksi. Jos lausuma vaali kaikkien neljän luokan etuja, luokitin sen yhteisetuun orientoituneeksi.

Laadin jokaiselle puolueelle taulukon, jossa luokitin myönteiset ohjelmalausumat edellä oleviin asi-oihin. Luokitusyksikkönä käytin virkettä. Yhdeksi lausumaksi luetaan yksi virke, vaikka sama luokka olisi siinä mainittu useamman kerran. Myönteinen lausuma kahdesta eri luokasta samassa virkkeessä luetaan kahdeksi lausumaksi. Esimerkiksi seuraavassa lausumassa tuetaan sekä työntekijöitä että pienyrittäjyyttä eli työväestöä, talonpojistoa ja muuta keskiluokkaa.

”Automaattisesti pienituloisille maksettava perustulo, jonka tarkoitus ei ole turvata koko toimeentuloa, vaan antaa lisätuki esimerkiksi pienipalkkaista työtä ja pätkätyötä tekeville, pienyrittäjille, sapattivapaan ottajille, palkkatyönsä jakaneille ja omavaraistalouteen siirtyneille.” (Vihreän liiton periaateohjelma 1998, 12).

Luokkaorientaation vertailua vaikeuttaa se, että puoluekohtaisten periaateohjelmien laajuus vaihtelee. Suppein on perussuomalaisen puolueen yleisohjelma vuodelta 1995, joka sisältää 57 lausumaa eli virkettä. Pisin on vihreän liiton 1990 ohjelma, jossa on 840 virkettä. Kokoomuksen osalta on 1970-luvun alun puolueohjelmalla käsitelty vihkosta ”*Kokoomuksen politiikan tavoitteet*”, joka sisältää ylimääräisessä puoluekokouksessa 23.–24.5.1970 hyväksytyyn periaateohjelman ja puoluevaltuuston 6.8.1972 hyväksymän kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelman. Katsoin tämän menettelyn välttämättömäksi, koska puolueen periaateohjelma on niin suppea, että vertailu muihin puolueohjelmiin ei olisi ollut mahdollinen. Puolueohjelmien erilaisesta pituudesta johtuvan ongelman ratkaisin Nygårdin tavoin eli laskin luokkaorientoituneiden lausumien suhteelliset osuudet puolueohjelman kaikista lausumista, jokaiselle puolueelle laadittiin oma absoluuttisten ja suhteellisten lukujen taulukot. Niiden tuloksia selvitetään puoluekohtaisesti.

Luokkaorientoituneita lausumia ei ole ohjelmissa paljon kuten taulukosta 1 ilmenee. Lukumäärä vaihtelee eri puolueissa aihekohtaisesti 0–21 välillä. Poikkeuksena on kommunistisen puolueen vuoden 1969 ohjelma, jossa on 76 sosialismia ja 31 työväenliikettä puolustavia lausumia. Lukumäärät katsoin kuitenkin riittäväksi, jotta luokkaorientoitumisen erot käyvät ilmi. Luokkaorientaatiota saattaa puolueen toiminnassa ilmetä, vaikka puolueohjelmassa tuki luokkaedulle ilmaistaan ainoastaan yhdellä lausumalla tai tukilausumaa ei ole ollenkaan puolueohjelmassa. Tällaiset tapaukset ovat harvinaisia, koska puolueiden uskottavuus kärsii, jos luokkaorientaatio puuttuu puolueohjelmasta.

Porvarillisten puolueiden ohjelmissa on myönteiset lausumat yksityiseen omistusoikeuteen ja maanviljelijä/maatalouteen, mutta vasemmistopuolueiden ohjelmista vastaavat myönteiset lausumat puuttuvat. Vasemmistopuolueilla on yhteiskunnallista omistusta/sosialismia tukevia lausumia. Porvaripuolu-

Taulukko 1

Puolueiden luokkaorientoituneet lausumat puolueohjelmissa prosenttiosuuksina

Puolue	KOK	KESK	SDP	VAS	RKP	VHR	KD	PS	SKP	LIB											
Ohjelma vuodelta	70	93	68	96	52	99	67	98	64	97	90	98	74	95	67	95	69	94	84	94	
Markkinatalous	0,9	3,9	0,3	0,9	0,0	1,9	0,0	0,9	0,9	1,5	0,2	0,0	0,2	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	1,4	
Yksityinen omistusoikeus	0,7	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	1,5	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	
Yht. kunnal. omistus/sosialisr	0,0	0,0	0,6	0,9	12,5	5,7	4,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	9,0	3,9	0,1	0,0
Yrittäjyys	1,5	3,0	1,9	4,3	0,0	1,0	0,7	0,9	4,0	1,5	0,2	1,1	1,4	1,1	1,5	2,2	0,4	0,6	0,4	2,2	
Työntekijä/Työväenliike	1,1	0,4	1,9	0,9	10,1	4,8	1,3	1,8	1,2	2,0	0,7	1,7	1,0	1,1	1,1	0,3	3,7	3,9	0,2	0,0	
Toimihenkilöt	0,6	0,0	1,0	0,9	1,8	0,0	0,0	0,2	0,6	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2	0,3	1,1	0,8	0,1	0,0	
Ammattiyhdistystoiminta	0,2	0,4	0,3	0,0	1,2	2,9	0,3	0,4	0,9	0,5	0,0	0,1	1,4	0,0	0,0	0,4	2,8	0,1	0,3	0,3	
Työnantajajärjestöt	0,2	0,4	0,3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,9	0,5	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,3	
Maanviljelijä/maatalous	0,4	0,9	3,9	5,2	2,4	0,0	2,0	0,0	4,3	2,4	0,6	1,1	1,7	0,6	2,5	0,6	1,5	0,8	0,1	0,0	
Luokkalausumien osuus %	5,5	10,4	10,7	13,8	28,0	17,1	8,3	6,4	13,2	9,8	1,8	3,9	8,1	3,9	20,3	21,1	48,4	14,1	5,9	16,3	
Lausumien kokonaismäärä	544	231	309	116	168	105	301	450	326	205	840	356	521	533	227	57	283	326	219	92	

Puolueiden luokkaorientoituneet lausumat puolueohjelmissa absoluuttisina lukuina

Puolue	KOK	KESK	SDP	VAS	RKP	VHR	KD	PS	SKP	LIB											
Ohjelma vuodelta	70	93	68	96	52	99	67	98	64	97	90	98	74	95	67	95	69	94	84	94	
Markkinatalous	5	9	1	1	0	2	0	4	3	3	2	0	2	3	0	0	0	0	0	2	5
Yksityinen omistusoikeus	4	3	1	1	0	0	0	1	3	0	0	1	1	1	1	0	2	0	1	0	
Yht. kunnal. omistus/sosialisr	0	0	2	1	21	6	12	10	0	0	0	0	1	1	0	0	76	14	1	0	
Yrittäjyys	8	7	6	5	0	1	2	4	13	3	2	4	12	4	13	8	3	2	3	8	
Työntekijä/Työväenliike	6	1	6	1	17	5	4	8	4	4	6	6	8	4	9	1	31	14	2	0	
Toimihenkilöt	3	0	3	1	3	0	0	1	2	0	0	0	2	0	2	1	9	3	1	0	
Ammattiyhdistystoiminta	1	1	1	0	2	3	1	2	3	1	0	0	1	5	0	0	3	10	1	1	
Työnantajajärjestöt	1	1	1	0	0	1	0	0	3	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	
Maanviljelijä/maatalous	2	2	12	6	4	0	6	0	14	5	5	4	14	2	21	2	13	3	1	0	
Luokkalausumat yhteensä	30	24	33	16	47	18	25	29	43	20	15	14	42	21	46	12	137	46	13	15	
Kaikki lausumat yhteensä	544	231	309	116	168	105	301	450	326	205	840	356	521	533	227	57	283	326	219	92	

et jakaantuvat kahtia suhtautumisessa yhteiskunnalliseen omistukseen. Kokoomus, liberaalit ja RKP hyväksyvät valtion tuotantolaitosten omistajana vain ehdollisesti yksityistä omistusta täydentävänä. Maininta osuustoiminnallisesta yrittämisestä ja sosialismista puuttuvat näiden puolueiden ohjelmista. Keskustapuolue ei tue sosialismia, mutta se suhtautuu myönteisesti valtion ja osuustoiminnalliseen tuotantovälineiden omistukseen (Keskustan periaatteet 1996, 4). Tämä johtuu siitä, että keskustan mielestä valtion teollisuusyrityksillä voidaan kehittää sellaisia tuotantoaloja, joista yksityinen pääoma ei ole kiinnostunut. Osuustoimintaan perustuvia yrityksiä tarvitaan helpottamaan viljelijöiden tuotanto- ja jalostusvälineiden hankintaa sekä maataloustuotteiden kaupan edistämiseen.

Tutkimukseni ja Nygårdin tutkimuksen tietojenkeruu poikkeaa jonkin verran toisistaan. Nygård on katsonut luokkaorientoituneeksi lausuman vain silloin, kun asiaomainen luokka on esiintynyt lausumassa. Tässä tutkimuksessa olen katsonut luokkien nimenomaisen mainitsemisen lisäksi lausuman luokkaorientoituneeksi, jos se on ilmaissut myönteisen suhtautumisen vapaaseen markkinatalouteen, yksityiseen omistusoikeuteen, yhteiskunnalliseen omistukseen/sosialismiin tai työmarkkinatoimintaan.

Mikael Nygård toteaa tutkimuksessaan luokkasidonnaisuuden huomattavasti vähentyneen 80–90-lukujen puolueohjelmista verrattuna 50–60-luvuilla hyväksytyihin ohjelmiin. Puolueiden luokkaperusta on avattu, mikä on johtanut siihen, että 1990-luvulla ne vetoavat kaikkiin kansalaisryhmiin. Aikaisemmin vedottiin selvästi määriteltyihin sosiaaliryhmiin tai luokkiin (Nygård 2000 206). Esimerkiksi kokoomuksen vuoden 1993 ohjelmasta tuskin löytää mainintaa luokista. Samanaikaisesti RKP:n ohjelmassa on sekä vuosien 1964 että 1988 ohjelmissa säilynyt maininnat maanviljelijöistä ja yrittäjistä. Liberaalinen kansanpuolue on jopa lisännyt sitoutumistaan yrittäjiin. Vasemmistoliitto puolustaa ohjelmansa mukaan lähinnä köyhiä ja avuntarvitsijoita (Nygård 2000 204).

Tutkimukseni tulokset, joita tarkastelen yksityiskohtaisesti jokaisen puolueen osalta erikseen, ovat samansuuntaiset Nygårdin tutkimustulosten kanssa. Puolueiden luokkaorientoituneiden lausumien suhteelliset osuudet ovat yleisohjelmissa kahta poikkeusta lukuun ottamatta vähentyneet. Keskustan ja liberaalien ohjelmissa suhteelliset osuudet ovat lisääntyneet. Absoluuttisina lukuina ilmaistuna luokkaetuja tukevat lausumat ovat keskustapuolueenkin periaateohjelmassa vähentyneet 30 lausumasta 15. Merkittävää on vasemmistopuolueiden ohjelmien vähentynyt sitoutuminen työväenluokkaan. Myös Nygård piti tutkimuksessaan SDP:n ohjelmassa vuosien 1952 ja 1987 aikana tapahtuneita muutoksia dramaattisina. Kaikkein luokkaorientoituneimpia 1980–1990-lukujen ohjelmalausumien perusteella ovat liberaalinen kansanpuolue ja keskusta. Ensin mainitun vuoden 1994 ohjelmassa on mainintoja vain yrittäjistä. Keskustapuolueen vuoden 1982 ohjelmassa on viittauksia maanviljelijöihin ja niitä vähäisemmin yrittäjiin (Nygård 2000 204). Vasemmistopuolueiden puolueohjelmissa tapahtuneesta työväestön edun vähentyneestä vaalimisesta huolimatta maininnat työväestön aseman tukemisesta ovat vakuuttavia.

3.3.1. Kansallinen Kokoomus r.p.

Suomen itsenäistymisen jälkeen tapahtui poliittisten puolueiden uudelleen ryhmittymistä. *Suomalaisen Puolueen* perinteitä jatkamaan perustettiin joulukuussa 1918 *Kansallinen Kokoomuspuolue*, jonka perustajina oli vanhasuomalaisia ja nuorsuomalaisia itsenäisyyismiehiä. Puolue nimitti itseään porvarilliseksi yhteispuolueeksi. Se oli luonteeltaan konservatiivinen ja julisti edustavansa yhteiskuntaa säilyttäviä voimia ja lujaa hallitusvaltaa. Hallitusmuotona kokoomus kannatti monarkiaa. Puolue taisteli liberalismia vastaan ja piti kiinni eettisistä ja moraalisisista normeista sekä pitäytyi patriarkalisessa yhteiskuntanäkemyksessä. Maamme itsenäisyyden alkuvuosina kokoomuspuolue edeltäjänsä perinteen mukaisesti kannatti reformeja, joilla parannettaisiin työväestön ja torpparien asemaa. (<http://www.kokoomus.fi/kokoomus/historia> luettu 5.2.2007 ja Leino-Kaukiainen 1994 273). Konservatismia ja lujaa hallitusvaltaa vaatiessaan kokoomuspuolue halusi turvata porvariston perusedun eli vapaan markkinatalouden säilymisen. Se oli kansalaissodan aikana ollut uhattuna.

Edettäessä 1920-lukua elinkeinoelämän välittömät intressit saivat kokoomuksessa lisääntyvää huomiota. Vero- ja tullipolitiikka oli kieltoain ohella vuoden 1927 puoluekokouksen keskeisiä teemoja. Koska näissä asioissa ilmeni ristiriitaisia ryhmäetuja, kokoomuksen mielestä ratkaisuja piti tehdä maan talouselämän kokonaisuutta ja maan yleisiä tarpeita silmälläpitäen. Tästä huolimatta kokoomus toimi ja miellettiin ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen ensisijaisesti teollisuuden, sivistyneistön ja liike-elämän puolueeksi. Maanviljelijät, jotka olivat vuosisadan alussa merkittävä suomalaisen ja kokoomuspuolueen kannattajaryhmä, siirtyivät sotien välisenä aikana kasvavassa määrin kannattamaan maalaisliittoa, joka politiikassaan kiinnitti päähuomion talonpoijiston edunvalvontaan. (Uino 1994 580–581).

Ideologian osalta kokoomus alkuaikoina kannatti selvästi konservatismia. Puolue on 1930-luvulta lähtien pyrkinyt eroon tästä käsitteestä, koska puolue on katsonut konservatistien liiaksi vanhoillisuuteen sitoutuneeksi (Lahtinen 2006 71; Mickelsson 2007 110; Leino-Kaukiainen 1994 275). Toisen maailmansodan jälkeen kokoomuksessa alkoi ohjelmavoitteiden uudelleen arviointi, joka johti vuonna 1957 uudistetun periaateohjelman hyväksymiseen. Siinä puolueen porvaristit saivat ajettua läpi entistä yksilökeskeisemmän periaateohjelman aikaisemman yhteisökeskeisyyden sijaan. Tällöin kokoomus alkoi käyttää ideologiastaan dynaamisen konservatistien käsitettä. Joitain vuosia myöhemmin kokoomus hyväksyi tavoiteohjelmaansa sosiaalisen valintatalouden käsitteen ja hylkäsi kapitalismin. Ohjelmamuutos merkitsi uusia askeleita puolueen talouspolitiikassa (Vikatmaa 1974 88).

Vuoden 1993 puolueohjelmasta löytyy selvästi luokkaorientoituneita lausumia vähän. Puolueen internetsivuilla on lausumia, jotka osoittavat orientaatiota porvarilliseen ideologiaan. Tekstissä sanotaan mm:

”Kokoomus uudistui aatteellisesti 1950-luvulta alkaen. Puolue omaksui sosiaalisen markkinatalouden, pienomistukseen ja yksityisyrittäjyyteen perustuvan ”kansankapitalismin” sekä yksilökeskeisyyden ja moniarvoisuuden” (www.kokoomus.fi/tavoitteet/periaateohjelma, luettu 9.1.2004).

Kokoomus korostaa enemmän yksilön kuin yhteiskunnan merkitystä talouden kehittäjänä. Puolueohjelma todetaan:

”Kokoomus haluaa kehittää yksilön omatoimisuuteen, yrittäjyyteen ja yksityiseen omistusoikeuteen pohjautuvaa luonnosta ja ihmisestä vastuullista markkinataloutta. Ekososiaalinen markkinatalous toimii kansanvaltaisesti ohjattuna, ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Markkinataloudessa on jokaiselle tarjottava mahdollisuudet omalla luovuudellaan ja ahkeruudellaan parantaa hyvinvointiaan. Samanaikaisesti on myös huolehdittava yksilön perusturvallisuudesta” (Kansallinen Kokoomus periaateohjelma 1993 6).

Mikael Nygård on kokoomuksen vuoden 1993 periaateohjelmasta löytänyt ainoastaan vähäisiä viittauksia maanviljelijöihin. Seuraava ohjelmalausuma osoittaa tuen antamista kaikille työelämään osallistuville, vaikka mitään luokkaa tai ryhmää ei mainitakaan:

”Työelämää on kehitettävä joustavaan, yksilöä, hänen lahjakkuuksiaan ja kiinnostuksiaan tukevaan suuntaan. Ihmistä alistavista rakenteista ja johtamiskulttuureista on luovuttava. Mahdollisuuksia vaikuttaa työtään koskevaan päätöksentekoon on lisättävä ja laajennettava vastuuta työn tuloksista” (Kokoomuksen periaateohjelma 1993 5).

Ilmeisesti konsensuksen hyväksyminen ja puolueen palkansaajajäsenet ovat saaneet kokoomuksen korostamaan myös palkansaajien etuja. Edellä lainattu lausuma on yksiselitteisesti tulkittavissa niin, että kokoomus pyrkii suojaamaan työntekijäin ja toimihenkilöiden asemaa työelämässä työnantajan liialliselta määräysvallalta. Työväestön ja toimihenkilöiden etujen vaalimista pidetään kokoomuksessa tarpeellisenä. Onhan puolueen kannattajakunnassa merkittävä osa näistä kahdesta väestöryhmästä. Sänkiahon tutkimustulokset ovat samanlaiset kuin minun. Hän pitää kokoomuksen vuosien 1957 ja 1970 puolueohjelmien lisääntyneitä myönteisiä mainintoja työväestöstä uusina avauksina. Samalla kokoomus on poistanut ohjelmastaan maininnat maanviljelijöistä ja yläluokasta. Näillä ohjelmamuutoksilla kokoomus on etsinyt uudenlaista poliittista linjaa ja asemaa Suomen poliittisella kartalla (Sänkiaho 1974 11).

Konsensuspolitiikan hyväksymistä eli kaikkien luokkien etujen tunnustamista osoittaa seuraava lausuma:

”Kilpailevien käsitysten olemassaolon suosiminen ja mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnassa ovat kokoomuslaisuuden pääperiaatteita. Tämä moniarvoisen kansanvallan ajatus erottaa sen useimmista muista aatteista. Kansanvaltaan kuuluvat myös yhteiskunnan jäsenten valtaoikeudet, jotka toteutuvat osallistumisessa, edustuksellisuudessa ja valvonnassa” (Kokoomuksen periaate-ohjelma 1993 10).

Puoluekohtaisissa taulukoissa yhteisetä puolustavat lausumat on laskettu siten, että lausumien kokonaisuudesta on vähennetty erityisiä luokkaetuja koskevat lausumat.

Taulukko 2. Kokoomuksen luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat vuosien 1970–72 ja 1993 periaateohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1970–72		1993		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	5	0,9	9	3,9	14	1,8
Yksityinen omistusoikeus	4	0,7	3	1,3	7	0,9
Yhteiskunnallinen omistus/ sosialismi	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yrittäjyys	8	1,5	7	3,0	15	1,9
Työnantajajärjestöt	1	0,2	1	0,4	2	0,3
Toimihenkilöt	3	0,6	0	0,0	3	0,4
Maanviljelijät/maatalous	2	0,4	2	0,9	4	0,5
Ammattiyhdistystoiminta	1	0,2	1	0,4	2	0,3
Työntekijä/työväenliike	6	1,1	1	0,4	7	0,9
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	30	5,5	24	10,4	54	7,0
Yhteisetuun orientoituneet lausumat	514	94,5	207	89,6	721	93,0
Ohjelmalausumat yhteensä	544	100,0	231	100,0	775	100,0

Yhteiskunnallisen konsensuksen hyväksyminen ei nykyisin ole yksinomaan kokoomukselle ominaista. Kaikki maassamme toimivat puolueet hyväksyvät ja vaalivat puolueohjelmissaan konsensusta ja poliittista demokratiaa.

Kokoomuksen puolueohjelmassa yli 90 prosenttia lausumista vaalii luokkien yhteisetä. Vaikka puolueen ohjelmassa on vähän suoria viittauksia mihinkään luokkaan, niin oheisen taulukon erityisetu-

jen absoluuttiset frekvenssit ja suhteelliset osuudet osoittavat, että puolue on orientoitunut enemmän porvaristoon ja keskiluokkaan kuin työväestöön. Suhteellisen vähäisessä luokkien erityisetujen ajamisessa havaitaan, että markkinatalouden, yksityisen omistusoikeuden ja yrittäjyyden positiivista merkitystä korostavia lausumia kokoomuksen periaateohjelmassa on selvästi enemmän kuin muita luokka-orientoituneita lausumia. Niiden suhteellinen osuus on ohjelmalausumien kokonaismäärässä lisääntynyt. Näiden lausumien pysyvyyttä osoittaa myös se, että absoluuttisilla luvuilla ilmaistuna markkinataloutta, yksityistä omistusoikeutta ja yrittäjyyttä tukevat lausumat lisääntyivät tutkimuksen kohteena olevien vuosien aikana. Näitä kolmea asiaa porvarilliset puolueet ovat ohjelmissaan perinteisesti korostaneet. Markkinatalouden, yksityisen omistusoikeuden ja yrittäjyyden vaalimista on pidettävä porvariston erityisedun mukaisena. Erityisesti vapaan yrittäjyyden puolustamisen ajoittain vaihtelevin vivahteiden ovat eräät tutkijat todenneet muodostavan kokoomuksen ohjelman punaisen langan (Kangas 1986 55). Kolmen edellä mainitun asian vasemmistopuolueita voimakkaampi vaaliminen ja sosialismia sekä työväenliikettä puolustavien lausumien puuttuminen kokoomuksen periaateohjelmasta osoittavat tavoitteiden ja ideologisen eron vasemmistopuolueiden ja kokoomuksen välillä.

Yhteiskunnallista omistusta tai sosialismia tukevia kannanottoja ei kokoomuksen periaateohjelmassa ole. Työntekijä/työväenliikettä puoltavia on 1993 periaateohjelmassa ainoastaan yksi. Vuosien 1970–72 puolueohjelmassa niitä on kuusi. Tässä kategoriassa kokoomuksella on vain työntekijän asemaa tukevia lausumia. Työväenliike ei kokoomuksen periaateohjelmassa saa tukea osakseen, työntekijäin aseman parantaminen kylläkin. Luokkaorientoituneilla lausumilla on pysyvyyttä kokoomuksen periaateohjelmassa. Niiden osuus kaikista lausumista nousi vuosien 1970–72 periaate- ja tavoiteohjelman 5 prosentista 10,4 prosenttiin 1993 periaateohjelmassa. Tämä johtuu suurelta osin periaateohjelman lyhenemisestä vertailun ajankohtana, koska luokkaorientoituneiden lausumien absoluuttinen lukumäärä muuttui vähän, 26:sta 24:ään.

Porvarilliset puolueet ovat 1940-luvulta alkaen hyväksyneet ammattiyhdistysliikkeen osapuoleksi demokraattiseen päätöksentekoon. Näistä ajoista lähtien ainakin kokoomus ja keskustapuolue ovat vähitellen osallistuneet ammattiyhdistysten toimintaan. Tämä näkyy näiden puolueiden periaateohjelmissa siten, että niihin on otettu työväestön etuja tukevia lausumia. Esimerkiksi kiinnostus palkansaajien sairaus- ja terveyskysymyksiin on ollut kokoomuksessa 1970- ja 80-luvuilla vasemmistopuolueiden tasoa ja korkeampaa kuin keskustapuolueessa. Tämä johtuu siitä, että puolueen kannattajakunnassa on merkittävä määrä virkamiehistöä ja toimihenkilöitä (Kangas 1986 50). Kiinnostus työväestön etuihin on kokoomuksen periaateohjelmassa 1990-luvulla vähentynyt. Tämä johtuu ammattiyhdistystoiminnan saavuttamasta vakiintuneesta asemasta. Sen vuoksi kokoomuksella ei ollut erityistä tarvetta korostaa työelämän uudistuksia, koska se on työmarkkinaosapuolten tehtävä. Sen sijaan yrittäjien aseman parantaminen oli julkisessa keskustelussa voimakkaasti esillä 90-luvulla ja se heijastui puolueohjelmiin. Tällä vuosikymmenellä yrittäjien tukeminen oli etenkin porvarillisten puolueiden toiminnassa varsin paljon esillä ja palkansaajien edut jäivät vähäiselle huomiolle.

3.3.2. Ruotsalainen kansanpuolue r.p.

Säätyvaltiopäivien päättyessä ei ruotsalaisella puolueella ollut nykyisen kaltaista kiinteää organisaatiota eikä puolueohjelmaa. Ruotsinkieliset ryhtyivät ripeästi toimeen puolueen organisoimiseksi. Keväällä 1906 perustettiin *Ruotsalainen kansanpuolue* puolustamaan Suomen kansan perustuslaillisia oikeuksia. Tässä pyrkimyksessä puolue asetti yhdeksi lähimmäksi päämääräksi uuden hallitusmuodon, jossa laajennettaisiin kansaneduskunnan oikeuksia päättämään erityisesti lainsäädännöstä ja verotuksesta. Hyväksytyyn puolueohjelman ensimmäisenä asiana oli kielikysymys, jossa puolue vaati itse kullekin oikeuden omalla kielellään, ruotsiksi tai suomeksi, kääntyä maan tuomioistuinten tahi muun viranomaisen puoleen sekä saada samalla kielellä tarvittavat asiakirjat. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi ohjelmassa oli oma 7-kohtainen luku. Ruotsalainen kansanpuolue asetti päätehtäväkseen ruotsalaisen väestön oikeuden ja edun puolustamisen. Erikseen vaadittiin maalla asuvan maanviljelyksessä ja muissa maamieselinkeinoissa toimivan ruotsia puhuvan väestön elinolojen parantamiseen pikaisia ja tehokkaita toimenpiteitä. Lisäksi ohjelmassa haluttiin taata vähävaraisille maansaantioikeus. Sosiaalisesta ohjelmasta kiisteltiin ja se jäi 1906 puoluekokouksessa hyväksymättä. Sen sijaan sukupuolten tasa-arvoon ja ruotsalaisen kulttuurin kehittämiseen kiinnitettiin huomiota (Borg 1965 67–70).

Vuoden 1914 *Ruotsalaisen kansanpuolueen sosiaalisessa ohjelmassa* tuetaan yleisen oppivelvollisuuden toteuttamista, kotiteollisuus- ja ammattikoulujen perustamista. Lisäksi vaaditaan maaverotuksen oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta, ruumiillista työtä tekeville tapaturmasuojelua, sosiaalivakuutusta, kansaneläkettä sekä kollektiivisia sopimuksia säätelemään isännän ja palvelijan palkka- ym. työolosuhteita. Sosiaalisen ohjelman hyväksyminen syntyi puolueen vapaamielisen ryhmän painostuksesta. RKP:ssä niin kuin useissa muissakin puolueissa on vuosikymmenten saatossa käyty kamppailua vapaamielisten ja konservatiivien kesken. Esitettyjen uudistusten yhteydessä RKP on muistanut korostaa ruotsinkielisten tasapuolista kohtelua. Vuoden 1917 puolueohjelmassa painopiste siirtyi oikealle ja sosiaalisia uudistuksia poistettiin puolueohjelmasta. Ruotsinkielisten oikeuksien rinnalla RKP korosti 1920- ja 1930-luvun puolueohjelmissa demokratian ja kansalaisvapauksien merkitystä, joita uhkasi diktatuuri ja kaikenlaiset yhteiskuntaa hajottavat toiminnot (Borg 1965 73 ja <http://www.sfp.fi/start/politik> luettu 25.1.2007).

II maailmansodan jälkeen aikaisempaa laajempaan RKP:n vuoden 1964 ohjelmaan ilmestyi uutena asiana kansainvälisyys. Puolueen mielestä Suomen oli osallistuttava aktiivisesti kansojen välisen yhteistyön edistämiseen maailman rauhan, sosiaalisen tasauksen ja kulttuurivaihdon hyväksi. Puolueen ulkopoliittinen linja määriteltiin aikaisempaa tarkemmin johdonmukaiseksi puolueettomuuspolitiikaksi. Ohjelmassa käsiteltiin laajasti talous- ja elinkeinopolitiikkaa sekä maatalouspolitiikkaa. Näiden asioiden korostaminen osoitti, että RKP piti ruotsin kielen aseman lisäksi tärkeänä porvariston ja talonpoijiston luokkaetujen vaalimista. Jotta kansalaiset tuntisivat riittävää sosiaalista turvallisuutta, puolue vaati ohjelmassaan sosiaalipolitiikan ja sosiaalisen työn uudistuksia. Lisäksi vuoden 1964 ohjelmassa asetettiin

tavoitteet kulttuuri-, koulu- ja tiedepolitiikalle. Uutena asiana ohjelmassa olivat kunnalliset kysymykset. Kehittäminen piti tapahtua niin, että ruotsin kielen asema säilyisi (Borg 1965 366).

Taulukko 3: RKP:n luokka- ja yhteiseturioituneet lausumat vuosien 1964 ja 1997 puolue-ohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1964		1997		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	3	0,9	3	1,5	6	1,1
Yksityinen omistusoikeus	1	0,3	3	1,5	4	0,8
Yhteiskunnallinen omistus/ sosialismi	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yrittäjyys	13	4,0	4	2,0	17	3,2
Työnantajajärjestöt	3	0,9	1	0,5	4	0,8
Toimihenkilöt,	2	0,6	0	0,0	2	0,4
Maanviljelijä/maatalous	14	4,3	5	2,4	19	3,6
Ammattiyhdistystoiminta	3	0,9	1	0,5	4	0,8
Työntekijä/työväenliike	4	1,2	4	2,0	8	1,5
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	43	13,2	21	10,2	64	12,1
Yhteiseturioituneet lausumat	283	86,8	184	89,8	67	87,9
Ohjelmalausumat yhteensä	326	100,0	205	100,0	531	100,0

Nykyisten ohjelmien mukaan Ruotsalainen kansanpuolue haluaa jatkaa perinnettä esiintyä maamme ruotsinkielisten oikeuksien puolustajana. Tästä johtune se leikkimielinen väite, että RKP on enemmän kotiseutuyhdistys kuin puolue. Poliittiseen toimintaan se joka tapauksessa osallistuu rekisteröitynä puolueena, joka eroaa muista puolueistamme siinä suhteessa, että sen jäsenistö on enemmän kiinnostunut ruotsin kielen ja kulttuurin säilyttämisestä kuin ideologiasta. Rkp:llä on siis vahva kielipuolueen luonne. Ideologista rajanvedon sosialisteihin puolue kuitenkin suorittaa ilmoittaessaan olevansa porvarillinen yleispuolue, jonka jäsenistöltä vaaditaan vähemmän sitoutumista yksimieleisyyteen kuin muissa puolueissamme. Tämä saattaa johtua ruotsinkielisen väestön epäyhtenäisestä rakenteesta (Erämetsä 1981 107).

Puolueen ohjelman mukaan:

”Ruotsalainen kansanpuolue on kokoava poliittinen liike niille, jotka haluavat työskennellä sellaisen Suomen hyväksi, jossa on kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi.

RKP työskentelee vahvan ruotsalaisuuden, toimivan kaksikielisyyden ja elävän pohjoismaalaisuuden hyväksi. Puolue työskentelee aktiivisesti vahvemman eurooppalaisen yhteenkuuluvuuden ja maailmanlaajuisen vastuun puolesta” (Kanssa ihmisen RKP:n puolueohjelma 1997 2).

Näillä lausumilla RKP haluaa luoda itsestään kielipuolueen lisäksi kansainvälisyyteen orientoituvan yleispuolueen vaikutelmaa. Sitä vahvistaa voimakas orientaatio luokkien yhteisetuun, joka puolueella on lähes 90 prosenttia kaikista ohjelmalausumista. Yleispuolueena esiintymisestä huolimatta RKP haluaa säilyttää tietyt luokkasidonnaisuudet, jotka ilmenevät noin kahdentoista prosentin luokkaorientaation osuutena kaikista ohjelmalausumista.

Kaikkiaan RKP:n vuoden 1997 puolueohjelman lausumista 10,2 prosenttia on luokkaorientoituneita. Niiden osuus on vähentynyt vuoden 1964 osuudesta 12,6 prosenttista. Samanaikaisesti absoluuttinen luku väheni 41 luokkaorientoituneesta lausumasta 21:een. Tulosten perusteella RKP:n luokkaetuja ajavat lausumat jakaantuvat tasaisemmin kahdeksaan aiheeseen kuin muilla puolueilla Tästä huolimatta RKP:tä ei voi pitää puhtaana yleispuolueena, koska selvä enemmistö eli 86 % puolueen luokkaorientoituneista lausumista vuoden 1997 puolueohjelmassa tukee porvariston, talonpojiston ja muun keskiluokan etuja eikä aiheesta yhteiskunnallinen omistus/sosialismi ole yhtään myönteistä kannanottoa. Markkinatalouden ja yksityisen omistusoikeuden puolustaminen on RKP:ssä, kuten muissakin porvarillisissa puolueissa vakiintunutta ja määrällisesti suurempaa kuin vasemmistopuolueissa. Sama tulos on nähtävissä Nygårdin tutkimuksessa (2000 206). Yrittäjyyden tukemisen väheneminen johtunee osaksi luokkaorientoitumisen yleisestä vähenemisestä. Lisäksi yksityisen omistusoikeuden lisääntyneet puolustaminen 1990-luvulla on ilmeisesti vähentänyt huomiota yrittäjyyden tukeen.

RKP on tukenut työväestönkin etua, vaikka se ei ole niin voimakasta kuin porvariston ja keskiluokan erityisetujen vaaliminen. Työväestön edun tukeminen on ollut määrältään vakaata. RKP:n pyrkimys esiintyä puolueohjelmansa kautta yleispuolueena tulee ilmi yhteisetuun kuuluvien lausumien määrässä, joka on 88 %. Kielipuolueen roolissa puolue haluaa saada ruotsinkielisten laajan kannatuksen kiinnittämällä enemmän tai vähemmän huomiota kaikkien luokkien etujen vaalimiseen. Konsensuksen kannatus ilmenee sekä ammattiyhdistystoiminnan että työnantajajärjestöjen suhteellisen vakaana ja selvänä tukena. Tämä ja työväestön edun vaaliminen on osoitus puolueessa vallitsevasta porvarillisesta suvaitsevaisuudesta, jolloin sen edustajat saavat yhteiskunnallisia intressejä käsiteltäessä ryhmittäytyä kukin omin aatteellisiin tunnuksiin. Se tulee ilmi myös markkinatalouden vaalimista koskevassa lausumassa:

”Dynaaminen talouskehitys on maailmanlaajuisen, eurooppalaisen ja kansallisen tason hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden edellytys. Parhaiten nämä tavoitteet saavutetaan avoimessa

markkinataloudessa, jonka tunnusmerkkejä ovat taloudellinen moninaisuus, terve kilpailu, yrittäjyys ja yksityinen omistusoikeus. Markkinavoimien demokraattinen valvonta tapahtuu valtion ja eri valtioiden yhteistyössä antamien markkinatalouden yleissääntöjen mukaan, jolloin keskityminen, taloudelliset kuilut ja ympäristön sekä työvoiman häikäilemätön hyväksikäyttö voidaan torjua” (Kansa ihmisen Rkp:n puolueohjelma 1997 12).

Tämä markkinatalouden ja kaikkien ryhmäetujen vaalimista ilmaiseva lausuma sijoittuu sisällöllisesti poliittisen keskustan tavoitteisiin ja vaalii ensisijaisesti keskiluokan ja porvariston luokkaetuja.

RKP:n ohjelmassa maanviljelijäin/maatalouden etua ajetaan muita erityisiä luokkaetuja enemmän. Viimeaikoina talonpoijiston erityisetujen vaaliminen on kuitenkin heikentynyt, mikä liittyy viljelijäväestön vähenemiseen. Maanviljelijäin etujen vaaliminen johtuu maatalousväestön runsaudesta RKP:n tukialueilla eli maamme ruotsinkielisillä seuduilla. Sekä tämän tutkimuksen että Nygårdin tulosten mukaan vain keskustapuolueen ohjelmassa on maanviljelijäin luokkaetua vaalivia lausumia enemmän kuin RKP:llä. Nygårdin tutkimuksen mukaan RKP:n luokkaorientoitumisessa on ollut muita puolueita enemmän pysyvyyttä. Hän katsoo sen paljolti johtuvan siitä, että puolue on muita puolueita enemmän kielipuolue, joka hakee kannatusta kaikilta luokilta (Nygård 2000, 204).

3.3.3. Suomen Keskusta r.p.

Talonpoijiston poliittinen järjestäytyminen alkoi 1900-luvun alussa. Perustamisvalmistelujen jälkeen perustettiin vuonna 1906 *Suomen Maalaisväestön Liitto* ja *Etelä-Pohjanmaan Nuorsuomalainen Maalaisliitto*. Nämä kaksi puoluetta yhdistyivät vuonna 1908 ja 1914 puolueen nimeksi vahvistettiin *Maalaisliitto*. Tätä nimeä puolue kantoi vuoteen 1965, jolloin puolueen nimeksi otettiin *Keskustapuolue*. Nimenmuutos jatkui 1988 *Suomen Keskustaksi* (Ruostetsaari 2006 38). Käytän tässä tutkimuksessa puolueesta virallisen nimen lisäksi nimitystä maalaisliitto tai keskusta.

Keskustan puolueohjelmien luokkaorientaatiossa on 1900-luvulla tapahtunut muutoksia. Talonpoijiston luokkaintressien voimakas vaalinta on vähentynyt. Samalla muiden erityisesti keskiluokan intressien ajaminen on lisääntynyt. Talonpoijiston perusintressit ovat jonkin verran muuttuneet viimeisen sadan vuoden aikana. Toimintansa alkuvuosina maalaisliitto hyväksyi tavoitteikseen perus- ja välittöminä intresseinään:

1. Maatalouden ja maaseutuväestön etujen ajamisen teollisuuden, kaupan sekä kaupunkiväestön intresseihin nähden.
2. Säilyttää maan yksityisomistus ja laajentaa talonpoikaisomistusta sekä estää maatalouden muuttuminen pelkäksi sijoituskohteeksi ja kollektivoiduksi.

3. Kehittää osuustoimintaa yhteistyömuotona.
4. Vahvistaa demokraattista poliittista järjestelmää oikealta ja vasemmalta tulevilta diktatuuri-pyrkimyksiltä.
5. Korostaa kansallisia tunnuksia.
6. Suojella talonpoikaisluokan ja tavallisen kansan elämäntapaa yläluokan, porvariston ja byrokraattien muutospyrkimyksiltä.
7. Tukea kansainvälisessä politiikassa rauhaa lujittavia voimia ja vastustaa militarismia. (Ruostesaari 2006 42–43).

Keskustapuolue on kuitenkin säilyttänyt talonpoijiston etujen vaalimisen vakaana, vaikka on pyrkinyt saamaan uusia kannattajia keskiluokasta ja työväestöstä vaalimalla niiden erityisetuja. Tärkeimmät muutokset ovat tapahtuneet luokkavastakohtaisuuksien poistumisena ja talonpoijiston erityisedun korostamisen vähentymisenä. Kohderyhmien määrä on hiukan laskenut. Maatalouden harjoittajien ja yläluokan etujen vaaliminen on vähentynyt. Myönteinen suhtautuminen työväestöön ja keskiluokkaan on lisääntynyt (Sänkiaho 1974 7; Jutila 2003 70). Vuoden 1968 ohjelman jälkeen, joka oli Sänkiahon tutkimuksessa viimeisin, puolueen järjestökulttuuri vaikuttaa keskustassa edelleen, vaikka puolueen toimintaa leimaa enenevässä määrin keskustalainen järjestökulttuuri, joka viittaa keskiluokkaistumiseen (Jutila 2003 39).

Mikael Nygårdin tutkimuksessa todettiin keskustan luokkaorientoitumisen kohdistuvan ennen muita maanviljelijöihin ja yrittäjiin (Nygård 2000 205). Vaikka ohjelmalausumat eivät ole täysin yksiselitteisiä, pienomistajien etujen tukeminen ilmaistaan sekä vuoden 1968 yleisohjelmassa että vuoden 1996 *Keskustan periaatteet* -asiakirjassa. Vuoden 1968 ohjelmassa (s.4) todetaan mm:

”Ihmisen sosiaalisen ja taloudellisen tasa-arvoisuuden lisäämiseksi omistajien ja omistamattomien välistä eroa on supistettava avaamalla yhä suuremmille väestöryhmille mahdollisuus omistaa tuotantovälineitä.”

Koska tuotantovälineitä omistamattoman on vaikea siirtyä välittömästi tuotantovälineiden suuromistajaksi, lausuma ilmaisee tuotantovälineiden pienomistuksen eli pienyrittäjyyden suosimista. Tämän vahvistaa saman ohjelman talouspoliittisessa osassa oleva kohta, jonka mukaan teollisen toiminnan ja eri palveluelinkeinojen aloilla työskentelevien itsenäisten pienyrittäjien yleisiä toimintaedellytyksiä on parannettava kehittämällä liikenneyhteyksiä.

1968 yleisohjelman talousjärjestelmää käsittelevässä ohjelmakohdassa sanotaan: ”Suuryhtiöille, raha- ja vakuutuslaitoksille sekä muille pääomayhtymille kertyvien säästö pääomien ohjautumisesta on huolehdittava kansantalouden kokonaisuutena mukaisesti”. Sama asiasisältö on ilmaistu vuoden 1996 periaateasiakirjassa seuraavasti:

”Valtion on huolehdittava siitä, ettei korostunut taloudellinen tai etujärjestövalta vääristä yhteiskuntaa vahvimpien eduksi. Keskustan talouskäsitys perustuu markkinatalouteen, jossa poliittinen valta asettaa puitteet markkinavoimien toiminnalle. Näiden puitteiden tehtävä on taata taloudellisen toiminnan laillisuus, luonnontaloudellinen kestävyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus” (Keskustan periaatteet 1996 2–3).

Keskusta puolustaa tuotantovälineiden yksityistä omistumuotoa eikä hyväksy yhteiskunnallista omistusta vallitsevaksi tuotantovälineiden omistusmuodoksi. Vuoden 1968 yleisohjelman sivulla 7 sanotaan yksityisen omistusoikeuden ja yrittäjän vapauden muodostavan perustan puolueen tukemalle talousjärjestelmälle. Tätä järjestelmää nimitetään ohjelmassa kolmannen tien talousjärjestelmäksi erona sosialisetisesta ja monopolikapitalistisista talousjärjestelmistä. Käytännössä se tarkoittaa talousjärjestelmää, jossa pientuottajien asema markkinataloudessa on turvattu. Tuotantovälineiden omistumuotona hyväksytään osuustoiminta.

Vaikka edellä lainatuissa ohjelmalausumissa ei tehdä eroa suur- ja pienyrittäjyyden toimintaedellytysten kesken, niissä kuitenkin halutaan julkisen vallan ohjauksella suojella suuryrityksiä heikommassa asemassa olevaa pienyrittäjyyttä. Näin ollen keskustapuoluetta on edellä lainattujen ohjelmalausumien perusteella pidettävä ensisijaisesti pienyrittäjiä ja talonpojistoa edustavana puolueena, joka hyväksyy tuotantovälineiden yhteiskunnallisen omistuksen yksityisomistusta täydentävänä, mutta ei sosialismia.

Vuoden 1996 Keskustan periaatteet -asiakirjassa on ohjelmakohta ”Suomi tarvitsee työreformin”. Siinä vaaditaan työn ja toimeentulon uudistamista.

”Uudistuksessa on yhdistettävä työttömien, työssäkäyvien ja yrittäjien edut työttömyyttä vähentävällä tavalla.”

Työreformin tavoitteet esitetään yleisellä tasolla eikä ohjelman käytännöllisestä toteutuksesta tehdä esityksiä. Lausuma on kuitenkin ymmärrettävä niin, että keskusta haluaa talonpojiston ja keskiluokan lisäksi vaalia jossain määrin myös palkkatyötä tekevien etuja. Tämä on ilmeisesti koettu keskustassa tärkeäksi, koska aikaisemmin maataloudesta toimeentulonsa saaneita ja heidän jälkeläisiään on viime vuosikymmeninä runsaasti siirtynyt palkkatyöntekijöiksi ja yrittäjiksi teollisuuteen ja palvelualoille. Keskustan työreformi ei ole toteutunut ja siitä on jouduttu luopumaan. Ohjelma oli ennen kaikkea teoreettinen ja julistuksellinen asiakirja, jota puolue ei kyennyt tuomaan riittävän hyvin ihmisten arjen tasolle. Osa puolueen jäsenistöstä, varsinkin ammattiyhdistyksissä toimivat, eivät tunteneet työreformia omakseen, koska katsoivat, että sitä ei ollut tehty riittävällä asiantuntemuksella. Ohjelmakohta oli laadittu keskustan johdossa olevien ammattipoliitikkojen toimesta (Karina Jutila 2003 235). Koska työmarkkinoiden osapuolista työnantajat ovat viime aikoina esittäneet työmarkkinoille joustoja omilla ehdoillaan, ammat-

tyyhdistykset alkoivat pelätä uudistusten toteutuvan työnantajien etujen mukaisesti. Työntekijäosapuoli halusi olla varma siitä, ettei sen asema työmarkkinoilla heikkenisi ja työnantajien asema vahvistuisi. Työreformin sisällön tarkemman määrittelyn puuttuessa ammattiyhdistykset ryhtyivät vastustamaan keskustan tavoitteita ja ohjelmakohta joutui lähinnä vasemmistopuolueiden arvostelun kohteeksi ja politiikoinnin välineeksi. Keskustan epäonnistunut työreformi-operaatio osoitti, ettei puolueen johto tuntenut riittävän hyvin porvariston ja työväestön välistä intressitaistelun (=luokkataistelun) dynamiikkaa, jotta se olisi kyennyt luokkaristiriitojen sovittelijaksi.

Taulukko 4. Keskustan vuosien 1968 ja 1996 yleis- ja periaate-ohjelmien luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1968		1996		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	1	0,3	1	0,9	2	0,5
Yksityinen omistusoikeus	1	0,3	1	0,9	2	0,5
Yhteiskunnallinen omistus/sosialismi	2	0,6	1	0,9	3	0,7
Yrittäjyys	6	1,9	5	4,3	11	2,6
Työnantajajärjestöt	1	0,3	0	0,0	1	0,2
Toimihenkilöt	3	1,0	1	0,9	4	0,9
Maanviljelijä/maatalous	12	3,9	6	5,2	18	4,2
Ammattiyhdistystoiminta	1	0,3	0	0,0	1	0,2
Työntekijä/työväenliike	6	1,9	1	0,9	7	1,6
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	33	10,7	16	13,8	49	11,5
Yhteisetuun orientoituneet lausumat	276	89,3	100	86,2	376	88,5
Ohjelmalausumat yhteensä	309	100,0	116	100,0	425	100,0

Keskustan yleispuolueen luonne on lähes yhtä vahva kuin kokoomuksen ja RKP:n, sillä orientaatio yhteisetuun on alle 90 prosenttia kaikista ohjelmalausumista. Yhteisetulauseunnoissa on kuitenkin tapahtunut vähenemistä ja luokkaorientaation kasvua 1990-luvulle siirryttäessä. Toiset tutkijat ovat saaneet päinvastaisia tuloksia (Nygård 2000 202; Sänkiäho 1974 7).

Lausumat, joissa tuetaan keskiluokan etua, ovat enemmistönä puolueohjelman erityisetujen joukossa, joten keskustaa on pidettävä ensisijaisesti keskiluokan puolueena. Tällaista johtopäätöstä tukevat

sekä suhteellisten että absoluuttisten lukujen tulokset. Luokkaorientoituneita lausumia vuoden 1996 Suomen Keskustan periaatteet -asiakirjassa on 13,8 prosenttia lausumista. Eniten yksittäiseen luokkaetuu orientoituneita lausumia on kategorioissa yrittäjyys (4,3 %) ja maanviljelijä/maatalous (5,2 %). Keskusta on voimistanut yrittäjien erityisetujen vaalimista, missä kasvu on yli 2 %. Lisäksi yksityisomistusoikeuden ja markkinatalouden osuudet ovat nousseet. Tosin myös yhteiskunnallisen omistuksen merkitys on hieman lisääntynyt. Puolueohjelmissa voimakkaimpien orientaatioiden kohteina olivat koko keskiluokan edut. Samaan tulokseen päätyi Nygård vuosien 1962 ja 1982 keskustan puolueohjelmien tutkimuksessa, jonka mukaan orientaatio oli voimakkain talonpoijiston ja yrittäjien luokkaetuihin (Nygård 2000 204).

Tekijä, joka vaikutti keskustan kiinnostukseen tukea puolueohjelmassaan myös työväestön etua 1960–1970-luvuilla, oli maanviljelijöiden ja heidän jälkeläistensä voimakas siirtyminen palkkatyöläisiksi noina vuosikymmeninä. Työntekijäin määrä puolueen jäsenistössä (7 %), vaikka onkin ammattiryhmistä pienin, pitää yllä työväestön erityisetujen vaalimista. Tämä on todettu muissakin tutkimuksissa. Työväestöön orientoituneet lausumat ovat olleet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti samansuuruisia kuin yrittäjyyteen vuonna 1968. Vuoden 1996 ohjelmasta työntekijöiden ja toimihenkilöiden etuja vaalivia lausuntoja on molempia yhtä monta, yksi. Työmarkkinapolitiikka on jäänyt myös sivuun, koska ammattiyhdistystoiminnasta ja työnantajajärjestöistä ei ole vuoden 1996 ohjelmassa yhtään mainintaa. Tämä ilmentää keskustan lisääntynyttä panostamisesta yrittäjyyteen. Yrittäjäjärjestöjen lobbauksen voimistuminen on lisännyt puolueiden kiinnostusta erityisesti pk-yrittäjien intresseihin.

Tutkittuna ajankohtana keskustan tuki on lisääntynyt markkinataloutta, yksityistä omistusoikeutta ja yrittäjyyttä kohtaan. Se johtuu näiden asioiden lisääntyneestä korostuksesta yhteiskunnallisessa keskustelussa ja puolueiden kilpailusta yrittäjien kannatuksesta. Tulos poikkeaa yrittäjyyden osalta hieman Olli Kankaan ja Kaarina Jutilan tuloksista, joiden mukaan keskustasta on 1960-luvulta lähtien tullut keskiluokkia ja palkansaajien kannatusta tavoitteleva yleispuolue, joka ottaa maanviljelijäväestön lisäksi huomioon myös palkansaajien edut (O. Kangas 1986 32; K. Jutila 2003 7).

3.3.4. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.

Vuonna 1899 perustetun *Suomen työväenpuolueen* ohjelma oli aluksi lyhyt ja maltillinen, mutta selvästi työväestön luokkaetuja vaaliva. Siinä oli keskeisenä tavoitteena yleinen ja yhtäläinen äänioikeus kaikille 21 vuotta täyttäneille. Kaikissa vaaleissa piti toteuttaa suhteellista vaalitapaa. Näihin vaatimuksiin liittyen tavoitteena oli täydellinen yhdistymis-, kokoontumis-, lausunto- ja painovapaus. Ohjelmassa esitettyjen vaatimusten korostaminen johtui siitä, että työväestö oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa vailla poliittisia oikeuksia ja tsaarivalta rajoitti kansalaisoikeuksia. Ohjelmassa vaadittiin lisäksi parannuk-

sia työläisten asemaan. Ohjelman ylimalkaisuus ei puoluetta tyydyttänyt. Niinpä 1903 puoluekokous hyväksyi niin sanotun Forssan ohjelman. Samassa kokouksessa puolueen nimeksi hyväksyttiin *Sosialidemokratinen puolue Suomessa*. Ohjelmassa vaadittiin työväestön ja torppareiden poliittisten oikeuksien lisäksi ”tuotantokappaleiden” yksityisomistuksen lakkauttamista ja siirtymistä niiden yhteiskunnalliseen omistumuotoon. Poliittiset oikeudet ja yhteiskunnallisen omistumuodon toteuttaisi luokkatietoinen työväestö luokkataistelun avulla. Vuoden 1918 ylimääräisessä sosialidemokraattien puoluekokouksessa päätettiin pyrkiä työväestön asemaa parantaviin uudistuksiin eduskunnassa harjoitettavalla reformipoliittikalla. Näin alkoi vuoden 1918 kapinoinnin jälkeen SDP:n maltillistuminen. Uudet linjaukset poliittisissa tavoitteissa ja ennen kaikkea menettelytavoissa tehtiin sotien välisenä aikana puolueen päättävissä elimissä uudistamatta Forssan ohjelmaa. Puolue ei luopunut sosialismista tavoitteena, vaan sille piti rauhanomaisesti valmistella maaperää (Paastela 2006 77–81).

Sodan jälkeen SDP:n puolueohjelman uudistaminen koettiin puolueessa välttämättömäksi. Niinpä monivaiheisen keskustelun ja valmistelun jälkeen hyväksyttiin vuoden 1952 puoluekokouksessa uudistettu periaateohjelma, jossa sosialismi-käsite muotoiltiin uudestaan käytännön politiikalla toteutettavaksi tavoitteeksi ja luovuttiin vallankumouksellisista ajatuksista. Luokkataistelun sijasta työväestön tuli toimia paitsi ajakseen omia luokkaetujaan, myös laajemmin yleisten yhteiskunnallisten uudistusten puolesta. Uutena yhteiskuntaryhmänä vuoden 1952 periaateohjelmassa mainitaan henkisen työn tekijät, jotka palkkatyöväestön ja pienviljelijäin kanssa jatkavat vapaustaistelua kapitalistisen järjestelmän vallitessa (Paastela 2006 82–83; Borg 1965 314–315).

Sosialidemokraattiselle puolueelle on ominaista puolueohjelmien vähyys ja pitkä voimassaolo. Puolueohjelma muistuttaa 1980-luvulle saakka aatteellista julistusta, johon on sisällytetty negatiivista suhtautumista yläluokkaan. Tämä asenne alkoi kuitenkin vähetä 1960-luvulla. Poliittisen toiminnan kohderyhmiä on SDP:llä kuitenkin yhtä paljon kuin muilla puolueilla.

Tämä tutkimuksen mukaan SDP:n luokkaorientoituneiden lausumien osuus on suurempi kuin Nygårdin tutkimuksessa, jossa luokkaorientoituneiden kannanottojen osuus kaikista lausumista on vuoden 1952 periaateohjelman 18,1 prosentista vähentynyt vuoden 1987 ohjelman 5,6 prosenttiin (Nygård 2000 204). SDP:n luokkaorientoituneet lausumat ovat vuodesta 1952 vuoteen 1999 vähentyneet periaateohjelmassa 28,0 prosentista 17,1 prosenttiin. Osuus on puolueohjelmien toiseksi korkein. SKP:llä työväenluokan edun vaalimisen orientaatio on sitä korkeampi. Samanaikaisesti yhteiset vaalivat lausumat ovat lisääntyneet kymmenellä prosentilla 83 prosenttiin, joten SDP on liukumassa luokkapuolueesta yleispuolueen suuntaan. Yhteisten etujen osuus SDP:llä on 1999 hieman vähäisempi kuin kokoomuksella, RKP:llä ja keskustalla.

Luokkaorientoituneissa lausumissa työväenluokan etu on selvästi tärkein. Niistä yhteiskunnallinen omistus/sosialismi saa eniten tilaa. Työntekijöiden ja työväenliikkeiden merkitys on lähes yhtä suuri. Näiden molempien luokkaetujen saama osuus on kuitenkin pienentynyt puolueen vuodesta 1952 vuoteen

Taulukko 5. SDP:n luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat vuosien 1952 ja 1999 periaateohjelmissa absoluuttisina ja suhteellisina lukuina

Orientaation kohde	1952		1999		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	0	0,0	2	1,9	2	0,7
Yksityinen omistusoikeus	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yhteiskunnallinen omistus/ sosialismi	21	12,5	6	5,7	27	9,9
Yrittäjyys	0	0,0	1	1,0	1	0,4
Työnantajajärjestöt	0	0,0	1	1,0	1	0,4
Toimihenkilöt	3	1,8	0	0,0	3	1,1
Ammattiyhdistystoiminta	2	1,2	3	2,9	5	1,8
Maanviljelijät/maatalous	4	2,4	0	0,0	4	1,4
Työntekijä/työväenliike	17	10,1	5	4,8	22	8,1
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	47	28,0	18	17,1	65	23,8
Yhteisetuun orientoituneet lausumat	121	72,0	87	82,9	208	76,2
Ohjelmalausumat yhteensä	68	100,0	105	100,0	273	100,0

1999 siirryttäessä. Ammattiyhdistystoiminta tulee kolmantena tärkeysjärjestyksessä. Sen merkitys on puolestaan kasvanut. Työväestön edun ensisijaisuutta SDP haluaa korostaa seuraavalla lausumalla:

”Ammattiyhdistysliikkeen merkitys korostuu muutoksessa. Työsuhde ei saa olla alistussuhde. Työntekijän on saatava osansa työn tuloksista, talouden kasvusta ja hyvinvoinnista. Ammattiyhdistysliikkeellä on keskeinen merkitys työntekijöiden oikeuksien ja etujen valvojana. Yhteisin työmarkkinasopimuksin on parannettava työsuhde- ja sopimusturvaa, työoloja ja osaamista, tasattava tuloeroja sekä lisättävä taloudellisen kehityksen vakautta. Nämä ovat sosialidemokratian tavoitteita myös kansainvälisessä ammattiyhdistys- ja sopimustoiminnassa.” (Sosialidemokratian periaatteet 1999 10).

Työväen luokkaetujen ajaminen käy ilmi myös porvarillisten luokkaetujen vaalimisen vähyydestä. Markkinataloudesta, yksityisestä omistusoikeudesta, yrittäjyydestä ja työnantajajärjestöistä ei ole mainintaa vuoden 1950 ohjelmassa. Neljä vuosikymmentä myöhemmin on jo kaksi mainintaa markkinatalouden puolesta sekä lausumat yrittäjyydestä ja työnantajajärjestöistä. Sosialidemokraattinen puolue ei halua täysin unohtaa porvariston eikä keskiluokan etuja. Markkinatalouden vaalimisessa on kuitenkin vasem-

misto- ja porvaripuolueiden välillä painotuseroja. SDP:n periaateohjelmassa painotetaan koko yhteiskunnan roolia mm. seuraavasti:

”Kansalaisten aineellisen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja sivistyksen lisääntyminen riippuu sekä talouden tuottavuudesta että sen tulosten oikeudenmukaisesta jakamisesta. Ohjattuna markkinatalous pystyy menestyksellisesti tyydyttämään ihmisten kulutustarpeita. Talouden on palveltava koko yhteiskuntaa ja sen kaikkien jäsenten hyvinvointia. Yhteisen edun on aina kuljettava yksityisen voitontavoittelun edellä.” (SDP Sosialidemokratian periaatteet 1999 8).

Maatalouden harjoittajista on melko runsaasti mainintoja SDP:n vuoden 1952 puolueohjelmassa. Maanviljelijä/maataloutta tukevia lausumia ei 1999 periaateohjelmassa ole. Tulos voi johtua myös siitä, että puolueella on erillinen maaseutuohjelma. Orientaatio talonpojiston erityisetuihin on vähentynyt.

Sosialidemokraattinen puolue sitoutuu historiaansa ja menneiden vuosikymmenten arvoihin. Sen periaateohjelmassa esitetään katsaus puolueen historiaan ja sosialidemokratian sanotaan olevan uudistustyötä sosialismin arvojen perustalta. Vastaavia lausumia omien historiallisten arvojen säilyttämisestä on mm. vasemmistoliiton, keskustapuolueen ja kokoomuksen periaateohjelmissa, mutta SDP:n ohjelmassa niille annetaan voimakkaampi painotus kuin muissa puolueissa. Kaikissa vasemmistopuolueissa sosialismi-sanan käyttö on vähentynyt. SDP:n puolueohjelmassa sosialismia koskevat lausumat ovat vähentyneet 12,5 prosentista 5,7 prosenttiin, SKDL/vasemmistoliiton puolueohjelmassa 4,0 prosentista 2,2 prosenttiin ja SKP:n ohjelmassa 26,9 prosentista 4,3 prosenttiin luokkaorientoituneista lausumista.

Vaikka työväestön etuihin orientoituneet lausumat ovat vähentyneet SDP:n periaateohjelmassa, on työväestölle annettu muita luokkia voimakkaampi tuki osoitus siitä, että sosialidemokraatit haluavat ensisijaisesti tukea työväestöä. Samaan tulokseen päätyy Onni Rantala todetessaan, että SDP on pysynyt työväestön ja palkansaajien edunvalvojana kehittymättä yleispuolueeksi (Rantala 1982 67). Tähän Rantalan tutkimustulokseen on huomautettava, ettei maassamme ole yksinomaisia yleispuolueita eikä luokkapuolueita. SDP:ssä on viime vuosikymmeninä tapahtunut kehitystä yleispuolueen suuntaan. Seuraavina ovat keskiluokan ja porvariston erityisedut jokseenkin yhtä suurin osuuksin. SDP:n ohjelmalausuman sanonnassa ”Yhteisin työmarkkinasopimuksin” annetaan välillisesti tunnustus myös työnantajakäyräjäestöille. Toisin sanoen tunnustetaan niiden olemassaolon välttämättömyys työnantajain edun valvojina.

3.3.5. Vasemmistoliitto r.p.

Vasemmistoliitto perustettiin 1990 jatkamaan samana vuonna lakkautetun *Suomen Kansan Demokraattinen Liitto r.p.*:n toimintaa. Vasemmistoliittoa pidetään SKP/SKDL:n poliittisen perinteen jatkajana.

Puolue ei ohjelmassaan tavoittele sosialismia ja suhtautuminen kapitalismiin on lientynyt edeltäjien puolueohjelmiin verrattuna. Erot vasemmistoliiton ja SKP/SKDL:n ohjelmien välillä johtuvat enemmän yhteiskunnan ja maamme poliittisten olosuhteiden muutoksesta kuin puolueiden erilaisista ideologioista. SKDL:n vuoden 1980 ohjelma ja vasemmistoliiton puolueohjelma 1998 ovat ideologisesti hyvin samanlaisia. Koska vasemmistoliitto sanoo olevansa yhteiskunnallista muutosta sekä oikeudenmukaista ja tasa-arvoista kehitystä haluavien ihmisten muodostama poliittinen liike, joka haluaa poistaa pääoman ylivallan, se suhtautuu kriittisesti kapitalistiseen järjestelmään. (*Vasemmistoliiton puolueohjelma 1998* 37).

Kansalaissodan jälkeen sosialidemokraattisesta puolueesta irtaantuivat kommunistit. Venäjälle paenneet punakaartin ja kansanvaltuuskunnan johdossa olleet perustivat *Suomen Kommunistisen Puolueen* (SKP), jonka tavoitteena oli vallankumouksen avulla saada valtiollinen valta työväenluokan haltuun ja perustaa maahamme proletariaatin diktatuuri. Tästä syystä puolue ei saanut toimintaoikeuksia Suomessa. Vuonna 1918 perustetulla puolueella ei alkuvuosikymmeninä ollut varsinaista puolueohjelmaa, vaan se toimi perustamislausuntonsa pohjalta vuoteen 1957, jolloin SKP:n edustajakokous hyväksyi puolueelle periaateohjelman. Kun kommunistinen puolue oli kielletty, kommunistit ja vasemmistosialistit perustivat 1920 *Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen* (SSTP). Ohjelmassaan puolue ilmoitti olevansa köyhälistön luokkataistelun puolue, jonka tavoitteena oli kapitalismin poistaminen ja sosialistisen yhteiskunnan rakentaminen. SSTP:n ohjelmassa ilmaistiin työväenluokan perusintressi suhteellisen laajasti ja yksityiskohtaisesti määriteltiin siirtyminen vallankumouksen avulla kapitalismista sosialismiin. Vallankumous voitiin tehdä rauhanomaisesti eikä puolue kehottanut väkivaltaisuuksiin. Ohjelmassa työläisiä ohjattiin perustamaan työväenneuvostoja, jotka muodostaisivat uuden valtiokoneiston ja korvaisi porvarillisen valtion. SSTP:n taloudellisen ohjelman mukaan kaikki julkiset ja yksityiset tuotantovälineet ja -laitokset tuli ottaa työväen neuvostovallan haltuun. Taloudellinen ohjelma sisälsi pääasiassa uuden vallan ja talouden rakentamista. Ohjelman loppuosassa oli muutama kappale omistettu työväestön välittömille intresseille eli työsuojelulle sekä sosiaaliturvan ja terveydenhoidon kehittämiseksi. SSTP lakkautettiin 1923, josta lähtien vuoteen 1944 vasemmiston julkista poliittista toimintaa harjoitti vain SDP. Kommunistit jatkoivat toimintaansa illegaalisena, mutta osallistuivat muun muassa julkisesti ammattiyhdistystoimintaan. (Borg 1965 153 62; Paastela 2006 90).

Syksyllä 1944 kommunistit, sotaa vastustaneet SDP:n kuutoset ja sosialistit perustivat *Suomen Kansan Demokraattisen Liiton* (SKDL). Perustavaan kokoukseen ei ennetetty laatia puolueohjelman luonnosta, vaan liiton toimintaperiaatteet ilmaistiin aluksi järjestön säännöissä. Niiden mukaan SKDL:n tarkoituksena oli olla yhdessä kansanvaltaisesti ajattelevien ja kansanvaltaisten periaatteiden pohjalta toimivien järjestöjen kesken syventääkseen kansanvaltaisia käsityksiä Suomen kansan keskuudessa sekä järjestääkseen näiden keskeistä yhteistyötä kansan taloudellisen hyvinvoinnin, valtiollisen vapauden ja sivistyselämän kohottamiseksi. Kansanvaltaisuuden korostaminen SKDL:n toimintaperiaatteista johdettiin suurporvariston etuoikeuksista ja luokkaherruudesta, jotka piti kumota, jotta todellinen demokratia

toteutuiksi (Haikara 1975 22–23 ja Borg 1965 294). Puolueen ensimmäinen periaate- ja tavoiteohjelma hyväksyttiin vuonna 1949, jossa ensin käsiteltiin ulkopoliittikkaa. SKDL piti maamme itsenäisyyden ensimmäisen neljännesvuosisadan ulko- ja sisäpolitiikkaa perin juurin vääranä, koska se suhtautui vihamielisesti Neuvostoliittoon ja rajoitti kansanvaltaa vainoamalla ystävällisesti Neuvostoliittoon suhtautuvia työväenjärjestöjä. Liiton mielestä ulkopoliittikan on perustuttava ystävällisiin suhteisiin ja yhteistoimintaan Neuvostoliiton kanssa ja kaiken imperialistisen sekaantumisen ehdottomaan torjumiseen ja itsenäisyytemme turvaamiseen. Järkkymätön työ rauhan hyväksi on valtiiovallan ja yksityisten kansalaisten velvollisuus. SKDL puolusti tinkimättömästi ruotsinkielisen ja muidenkin vähemmistöjen kansalais- ja perustuslaillisia oikeuksia. Ohjelman taloudellisessa osassa vaadittiin maan ja kansan edun nimissä suuryhtymien kansallistamista. Maan talouselämä oli järjestettävä demokraattisen suunnitelmatalouden perustalle. Kansallistaminen ei koskenut pienyrityksiä, osuuskunnallisia ja kunnallisia yrityksiä eikä maataloutta (Haikara 1974 89; Paastela 2006 91). SKDL kiinnitti sodan jälkeen merkittävää huomiota maatalouden kehittämiseen, etenkin pien- ja keskisuuren talonpojiston aseman parantamiseen. Asiasta on vuoden 1949 ohjelmassa oma lukunsa samoin kuin verotuksesta, sosiaalisesta lainsäädännöstä, kunnallispolitiikasta, virkakoneiston puhdistamisesta, puolustusvoimista ja kulttuurielämästä. Sen sijaan työläisäädännön kehittämisestä ei ole omaa lukua, vaan työläisten asemasta on vain lyhyitä mainintoja taloutta ja verotusta käsittelevissä osissa. Kommunistien ja sosialistien saatua poliittiset toiminta-oikeudet SKDL:n ohjelmien vaatimukset kohdistuivat yhä enemmän työläisten ja pienviljelijäin välittömien luokkaetujen vaalimiseen. Edelliseen ohjelmaan verrattuna uusina tavoitteina vuoden 1967 periaateohjelmassa vaadittiin mm. taloudellista demokratiaa, työntekijöiden ja ammattiyhdistysten vaikutusvallan lisäämistä työpaikoilla, työllisyyden parantamista, sukupuolten tasa-arvoa, nuorten ja poikkeavien yksilöiden oikeuksien parantamista ja aluepolitiikkaa (Borg 1970 152–174).

Kapitalismia koskevien negatiivisten lausumien vähenemistä oli nähtävissä jo SKDL:n puolueohjelmassa 1949, mikä johtui SKDL:n yhteistoimintaluonteesta. Liitto halusi yhteistoiminnassa, jonka muotona tuli olla poliittinen liittouma, muiden puolueiden kanssa edistämään yhteiskunnallista kehitystä maassamme. Liittouma syntyi kuitenkin vain SKP:n ja *Sosialistisen Yhtenäisyyspuolueen* kesken. SKDL:n, SDP:n ja Maalaisliiton kesken syntyi vuonna 1945 yhteistyösopimus, jonka mukaan suomalaista yhteiskuntaa uudistettiin. *Sosialistisen Yhtenäisyyspuolueen* lakkauttamisen jälkeen 1950-luvulla SKDL:stä muodostui puoluelainsäädännön mukainen poliittinen puolue, jonka jäsenjärjestöinä olivat SKP puolueena ja omat nais- ja nuorisjärjestöt. Tosiasialisesti SKDL oli 1950-luvun lopusta lähtien samanlainen kuin maamme muutkin poliittiset puolueet (Alenius 1974 85).

Toisen maailmansodan jälkeisenä kautena SKDL:n ja *Suomen Kommunistisen Puolueen* ohjelmissa kielteiset ohjelmalausumat kohdistuivat erityisesti yläluokkaan eli kapitalisteihin ja suuromistajiin. Myönteisiä lausumia maatalouden harjoittajista oli näiden puolueiden ohjelmissa suhteellisen runsaasti 1960-luvulle saakka. Siitä lähtien ne ovat harventuneet. Vähennystä on tapahtunut noilta ajoilta myös

työväestön myönteisissä maininnoissa. Sen sijaan keskiluokkaan kohdistunut myönteisyys on lisääntynyt 1950-luvulta lähtien (Sänkiaho 1974, 4-5).

Tämän tutkimuksen mukaan luokkaorientoituneiden lausumien suhteellinen osuus kaikista ohjelmalausumista on vähentynyt 8.3 prosentista 6.4 prosenttiin SKDL:n vuoden 1967 ohjelmasta vasemmistoliiton puolueohjelmaan 1998 siirryttäessä, vaikka ne ovat absoluuttisesti lisääntyneet. SKDL:n puolueohjelmassa on jo 1967 havaittavissa yleispuolueen piirteitä, sillä yhteiseturientoituneita lausumia on 92 %. Vastaava yleispuolueen tavoitteiden osuus on vasemmistoliiton 1998 ohjelmassa 93 %. Ohjelmalausumien perusteella SKDL:n ja vasemmistoliiton yleispuolueluonne on kokoomusta, RKP:tä, keskustaa ja SDP:tä hieman voimakkaampi. Vasemmistoliiton ohjelmassa annetaan runsaasti tilaa (28/40 sivua omistetaan) vapauden, demokratian ja kestävän kehityksen vaalimiselle. Näitä kategorioita korostetaan kaikkien puolueiden ohjelmissa.

Taulukko 6. SKDL/Vasemmistoliiton luokka- ja yhteiseturientoituneet lausumat vuosien 1967 ja 1998 puolueohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	SKDL 1967		VAS 1998		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	0	0,0	4	0,9	4	0,5
Yksityinen omistusoikeus	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yhteiskunnallinen omistus/ sosialismi 1	2	4,0	10	2,2	22	2,9
Yrittäjyys	2	0,7	4	0,9	6	0,8
Työnantajajärjestöt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toimihenkilöt	0	0,0	1	0,2	1	0,1
Ammattiyhdistystoiminta	1	0,3	2	0,4	3	0,4
Maanviljelijät/maatalous	6	2,0	0	0,0	6	0,8
Työntekijä/työväenliike	4	1,3	8	1,8	12	1,6
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	25	8,3	29	6,4	54	7,2
Yhteiseturun orientoituneet lausumat	276	91,7	421	93,6	697	92,8
Ohjelmalausumat yhteensä	301	100,0	450	100,0	751	100,0

Vasemmistoliittoa ei puolueohjelman perusteella voida pitää puhtaana yleispuolueena. Puolueohjelmassa annetaan tuki ensisijaisesti työväestön eduille. Luokkaorientoituneista lausumista suurin painotus on kategorioissa yhteiskunnallinen omistus/sosialismi (2.2 %) ja työntekijä/työväenliike (1.8 %). Muiden

luokkien etuja tukevat lausumat ovat vähäisempiä. Vasemmistolaista asennoitumista ja työväestön edun vaalimista osoittaa yksityistä omistusoikeutta ja työnantajajärjestöjä suosivien lausumien puuttuminen 1998 puolueohjelmasta

SKDL:n ohjelmassa 1967 vaalitaan vahvasti maanviljelijöiden luokkaetua. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin vasemmistoliiton ohjelmasta vastaavaa mainintaa ei löydy. Se, ettei puolueohjelmassa ole talonpoijiston etuja tukevia lausumia, johtunee sekä tuotannollisten suhteiden muuttumisesta että vasemmistoliiton julkaisemasta erillisestä maaseutuohjelmasta. Keskiluokan edun vaalimisesta on vasemmistoliiton ohjelmassa yksi maininta.

SKDL:n vuoden 1967 ohjelmassa ei ole yhtään lausumaa markkinataloudesta, yksityisestä omistusoikeudesta tai työnantajajärjestöistä. Suhtautuminen yksityisyrittämistä kohtaan SKDL/SKP:ssä johtui sosialistisissa maissa asiaan omaksutusta kielteisestä asenteesta, joka levisi myös Suomen äärivasemmistoon. Asenne kuitenkin alkoi lieentyä 1960- ja 70-luvuilla. Niinpä SKDL:n ohjelmassa on jo kaksi yrittäjyyttä puoltavaa lausumaa kuten:

”Keskeisellä sijalla tulee olla yhteiskunnan oman yritystoiminnan laajentaminen. Yhteiskunnan osuuden ohella otetaan huomioon myös, yksityisen pääoman mahdollisuudet mm. pienteollisuuden laajentamisessa” (Periaateohjelma Suomen kansan demokraattinen liitto 1967 10).

Vasemmistoliiton puolueohjelmassa on uutena piirteenä myönteisen suhtautumisen lisääntyminen yrittäjyyteen ja markkinatalouteen, joskin yksityistä omistusoikeutta ja työnantajajärjestöjen etua ei käsitellä lausumissa. Vasemmistoliiton myönteisyyttä markkinataloutta ja yrittäjyyttä kohtaan edisti SKDL:ltä perittyjen näkemysten lisäksi entisten sosialistimaiden romahdus, jonka yhtenä syynä oli yksityisyrittäjien lähes täydellinen kieltäminen. Puolueen suhtautuminen vapaaseen markkinatalouteen on muuttunut niin, että vapaa markkinatalous hyväksytään, mutta säänneltyä. Kapitalismiin ei suhtauduta kokonaisvaltaisesti. Halutaan vastustaa vain sen kielteisiä pidettyjä ilmiöitä. Tässä suhteessa on yhtäläisyyttä poliittiseen keskustaan kuuluvien puolueiden ohjelmiin. Vasemmistoliiton ohjelman sivulla 15 asiaan otetaan kantaa ”Pääoman ylivalta pois” -otsakkeen alla seuraavasti:

”Nykyisissä markkinatalouksissa tuotantovälineiden omistus on usein varsin keskittynyttä ja kapitalistista. Keskittyneen omistuksen kautta muodostuva rahan ylivalta vääristää sekä markkinoiden toimintaa että demokraattista yhteiskuntaa. Omistuksen keskittymisen ohella markkinoiden toimintaa vaikeuttavat usein myös suurten yritysten määräävä markkina-asema ja siitä seuraava aidon kilpailun puute. Demokraattisessa yhteiskunnassa tarvitaan toimivat ja kapitalistisista, pääoman ylivaltaa ylläpitävistä piirteistä riisutut markkinat. Markkinoiden toimivuus edellyttää sekä yrityskohtaisten pääomakeskittymien torjumista että tehokasta kilpailun edistämistä.”

Vasemmiston ja oikeiston käsitysten lähentymisen suhtautumisessa markkinatalouteen voi todeta vertaamalla kokoomuksen ja vasemmistoliiton asiaa koskevia ohjelmakohtia. Kokoomuksen 1993 periaateohjelman kohta sivulta 2:

”Talous on väline hyvinvoinnin tuottamiseen ja sen tulosten jakamiseen. Sen on toimittava tehokkaasti luonnon hyvinvoinnin rajoissa ja ihmisen perusturvan taaten. Markkinatalouden on toimittava kansantaloudellisesti ohjattuna ekologisesti kestäväällä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Kun yhteiskunnalliset tavoitteet otetaan huomioon, markkinat voivat toimia kysynnän ja tarjonnan varassa tehokkaasti.”

Vasemmistoliiton ohjelmassa asiasta sanotaan seuraavaa:

”Markkinatalouden täydellinen kumoaminen ei ole enää minkään sosialistisen vasemmiston merkittävän osan edes etäinen tavoite. Tavoitteena on sen sijaan markkinoiden kapitalististen, pääoman ja rahan ylivaltaa ylläpitävien piirteiden poistaminen ja talouden saattaminen palvelemaan yhteiskuntien demokraattisesti ohjattua kehitystä ja kaikkien kansalaisten hyvinvointia.” (Vasemmistoliiton ohjelma 1998 37).

Sekä kokoomuksen että vasemmistoliiton ohjelmassa suhtaudutaan myönteisesti säänneltyyn markkinatalouteen. Vasemmistoliiton puolueohjelmassa sääntelyn edellytetään olevan tiukempaa kuin kokoomuksen ohjelmassa.

Absoluuttisina lukuina työväestön etua tukevat lausumat vaihtelevat vasemmistopuolueilla 2–76 lausumaan. Muilla puolueilla vastaavissa kategorioissa määrät vaihtelevat 0–9 lausumaan. Yllättävää on se, että SDP:n ohjelmassa vaalitaan työväenluokan etua voimakkaammin kuin vasemmistoliiton puolueohjelmassa. SKDL:n puolueohjelmassa työväenluokan edun korostaminen oli vähäisempää kuin sosialidemokraateilla. Tämä johtuu SKDL:n korostamasta yhteistoiminnasta puolueen sisällä eri eturyhmien välillä sekä ulkoisissa suhteissa muiden ”Kansanvaltaisten voimien” ja puolueiden kanssa (Periaateohjelma Suomen kansan demokraattinen liitto 1967 29). Tämän vuoksi puolue pidättäytyi esiintymästä liiaksi yhden luokkaedun ja yhteiskuntajärjestelmän vaalijana. Sen sijaan kommunistinen puolue on aina korostanut SKDL:ää ja SDP:tä voimakkaammin sosialistisia tavoitteita ja työväenluokan etujen puolustamista.

Alhaisen luokkaorientoituneiden lausumien osuuden vasemmistoliiton puolueohjelmassa selittää edellä mainittujen yleisongelmien ja vasemmiston arvojen suhteellisen laaja uudelleen määrittely. Puolueohjelmassa globaalit ongelmat, sosiaalipoliittikka ja ympäristöongelmat ovat saaneet aikaisempaa enemmän tilaa ja perinteisten luokkaetujen vaaliminen on jäänyt vähemmälle. Ainoastaan vihreillä on puolueohjelmassaan vasemmistoliittoa vähemmän luokkaorientoituneita lausumia.

3.3.6. Liberaalit r.p.

Liberaalipuolueen juuret ulottuvat säätyvaltiopäivien aikaan. Tuolloin se toimi 1880-luvulla *Liberala Partiet – Liberaalinen Puolue* -nimisenä. *Nuorsuomalaisen puolueen* nimisenä puolue oli vuodesta 1894 vuoteen 1918. Vuoden 1906 eduskuntauudistus aiheutti nuorsuomalaiselle puolueelle kiireen saada puolueorganisaationsa, ohjelmansa ja vaalikoneistonsa uudistuksen edellyttämään kuntoon. Ilmeisesti tästä johtui se, että puolueen nimi ennätettiin uudistaa vasta 1918 *Kansalliseksi Edistyspuolueeksi*. Vuosina 1905–1906 puolueen ohjelma uudistettiin. Sitä leimasi voimakas laillisuuden korostus. Kieliohjelmassa vaadittiin suomen kieltä maamme sivistys- ja pääkieleksi. Työväestön aseman parantamiseksi edistyspuolue vaati ohjelmassaan työsuojelulainsäädäntöä, ammattientarkastusta ja tapaturmalakia uudistettaviksi sekä pakollista työkyvyttömyys- ja vanhuusvakuutusta. Lisäksi ohjelmassa vaadittiin torpparilaitoksen uudistamista ja yleistä kunnallista äänioikeutta (Borg 1965 190–193). Edistyspuolueen perustavassa kokouksessa 1918 hyväksytty ohjelma jatkoi 1906 laadittua ohjelman poliittisia linjauksia. Koska se oli suhteellisen perusteellisesti laadittu, siihen tehtiin tarkistuksia vasta vuosina 1929 ja 1939. Näissä uudistuksissa siirryttiin yleisluontoiseen ja periaatteelliseen puolueohjelmaan, koska lainsäädännöllä oli jo toteutettu perustavan kokouksen useat vaatimukset. Puolue alkoi vuodesta 1923 laatia ajankohtaisia erityisohjelmia. Edistyspuolue lakkautettiin vuonna 1951 ja sen tilalle perustettiin *Suomen Kansanpuolue*, joka tavoitteli ensisijaisesti keskiluokan kannatusta. Lakkautetun edistyspuolueen aitoliberaalit stählbergiläiset eivät liittyneet Suomen kansanpuolueeseen, vaan perustivat oman aateryhmän nimeltä *Vapaamielisten Liitto*. Vuonna 1965 vapaamielisten liitto lakkautettiin ja liberaalit jatkoivat poliittista toimintaansa samasta vuodesta lähtien *Liberaalinen Kansanpuolue* nimisenä uutena puolueena vuoteen 2002, jolloin puolue otti nimekseen Liberaalit r.p. (Borg 2006 18–19).

Käytettäessäni nimitystä liberaalit tarkoitan myös sen edeltäjiä kansallista edistyspuoluetta, liberaalista kansanpuoluetta ja suomen kansanpuoluetta, koska nykyinen *Liberaalit r.p.* on edellä mainittujen puolueiden aatteellisen ja poliittisen perinteen jatkaja (vrt. Borg 206 13). Koska edellä mainitut puolueet ovat perustaneet toimintansa liberaalien puolueperinteelle, käsittelen niitä yhtenä puolueena ja käytän siitä edellä mainittujen nimien lisäksi liberaalit-nimitystä. Näin menettelevät monet muutkin politiikan tutkijat (vrt. Härkönen 1989 9; Borg 2006 24).

Vuoden 1918 puolueohjelmassa oli merkittävästi myönteisiä lausumia työväestöstä. Sen jälkeen ne vähenivät, kunnes liberaalit kansanpuolueena 1950-luvulla jälleen kosiskelivat ohjelmassaan työväestöä. Myöhemmin luokkien myönteiset maininnat ovat koskeneet ensisijaisesti keskiluokkaa ja jossain määrin yläluokkaa. Myönteinen suhtautuminen työväestöön on viime vuosikymmeninä hiipunut. Samoin on käynyt maatalouden harjoittajia koskeville myönteisille lausumille, joita edistyspuolueen ohjelmassa oli maamme itsenäisyyden alkuaikoina. Yläluokasta puolue on aina esittänyt myönteisiä lausumia (Borg 2006 18; Sankiaho 1974 9). Liberaalinen puolue sijoittuu poliittisen kentän keskustaan (Borg 2006 13; Rantala 1982 69).

Yhteiskunnan asenne yrittäjyyttä ja markkinoiden toimintaa kohtaan on tullut aikaisempaa myönteisemmäksi. Niiden merkitystä talouden ja työllisyyden edistäjänä pidetään tärkeänä. Kun liberaaleja on perinteisesti pidetty ensisijaisesti toimihenkilöiden edun vaalijana, puolue näyttää uskovan ”uuden nousunsa” onnistuvan tukemalla voimakkaasti markkinataloutta ja yrittäjien etua. Liberaalit ilmaisevat asian seuraavasti:

”LKP näkee itse ohjautuvien organisaatioiden ja markkinatalouden parhaiten edistävän kekseliäisyyttä ja voimavarojen kohdentumista. ... LKP:n näkemyksen mukaan valtion ja kuntien on toimittava mahdollisimman vähän aloilla, jotka yritteliäisyys ja markkinatalous voivat hoitaa” (Liberaalinen Kansanpuolue periaateohjelma 1994 1).

Koska vasemmistolla oli 1960-luvun lopulta aina 1980-luvun lopulle suhteellisen voimakas edustus eduskunnassa ja muissa yhteiskunnan päätöksentekolimissä, sen onnistui toteuttaa merkittäviä työväestön asemaa parantavia sosiaalisia uudistuksia. Puolueet eivät tuolloin vaalineet yrittäjien etua yhtä voimakkaasti. Pienyrittäjät kokivat mm. eläketurvansa olevan heikomman kuin työntekijöillä. Tämä on antanut aihetta liberaalien asiaa koskevaan lausumaan:

”Yrittäjyydestä tulee tehdä arvostettu ammatti ja pienyrittäjien sosiaaliturva saattaa palkansaajien vertaiseksi” (Liberaalinen Kansanpuolue periaateohjelma 1994 4).

Tässä tutkimuksessa selvittelen liberaalien vuoden 1984 ja 1994 puolueohjelmien lausumia, kymmenen vuoden kehityslinjaa. Vihreitä lukuun ottamatta muilla puolueilla seurantajaksot ovat olleet yli 30 vuotta. Yhteisetuun orientoituneet ohjelmalausumat ovat supistuneet. Vuoden 1984 liberaalien puolueohjelman lausumista suurin osa, 94 prosenttia orientoitui luokkien yhteisetuun. Loput 6 prosenttia lausumista jakaantui tasaisesti porvariston, keskiluokan, maanviljelijöiden ja työväestön etujen vaalimiseen. Myös yhteiskunnallista omistuksesta oli myönteinen lausuma.

Vuoden 1994 liberaalien puolueohjelmassa yhteisetuorientaatio on vähentynyt 84 prosenttiin ja luokkaorientoituneet lausumat kasvaneet 10 prosentilla. Yksityisen ja yhteiskunnallisen omistuksen, työntekijöiden, toimihenkilöiden ja maanviljelijöiden etujen vaaliminen on jäänyt syrjään. Ay-toimintaa koskevien lausumien pysyvyys puolueohjelmassa osoittaa liberaalien halua vaalia palkansaajien etua. Työntekijöitä ja toimihenkilöitä ei enää vuoden 1994 periaateohjelmassa mainita erikseen, niin kuin vuonna 1984.

Merkittävin muutos ohjelmien luokkaorientaatiossa on yrittäjyyttä ja markkinataloutta vaalivien lausumien nousu erityisistä luokkaeduista keskeisimpään asemaan. Muista puolueista ainoastaan perussuomalaiset ovat keskittyneet yrittäjyyden vaalimiseen selkeämmin kuin liberaalit. Esimerkiksi keskusta-

Taulukko 7. Liberaalien luokka- ja yhteisuoventoituneet lausumat vuosien 1984 ja 1994 puolueohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1984		1994		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	2	0,9	5	5,4	7	2,3
Yksityinen omistusoikeus	1	0,5	0	0,0	1	0,3
Yhteiskunnallinen omistus/ sosialismi	1	0,5	0	0,0	1	0,3
Yrittäjyys	3	1,4	8	8,7	11	3,5
Työnantajajärjestöt	1	0,5	1	1,1	2	0,6
Toimihenkilöt	1	0,5	0	0,0	1	0,3
Ammattiyhdistystoiminta	1	0,5	1	1,1	2	0,6
Maanviljelijät/maatalous	1	0,5	0	0,0	1	0,3
Työntekijät/työväenliike	2	0,9	0	0,0	2	0,6
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	13	5,9	15	16,3	28	9,0
Yhteisuuventoituneet lausumat	206	94,1	77	83,7	283	91,0
Ohjelmalausumat yhteensä	219	100,0	92	100,0	311	100,0

puolueen ohjelmassa yrittäjyyttä vaalitaan liberaaleja vähemmän. Lupa 1990-luvulla heikensi pk-yritysten toimintaa. Ne joutuivat suuryrityksiä enemmän taloudellisiin vaikeuksiin ja konkurssiin. Edellä mainitut tekijät johtivat siihen, että yhteiskunnalle on tullut välttämättömäksi kiinnittää huomiota pk-yrittäjien aseman parantamiseen. Tätä tilannetta liberaalit puolueohjelmansa lausumilla pyrkivät hyödyntämään lisätäkseen omia ja yrittäjien yhteiskunnallisia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Sitä osoittaa myös se, että puolueen johdossa on yrittäjiä. Voimistunut mielenkiinto pien- ja keskisuurten yrittäjien toimintaa kohtaan johtuu myös siitä, että heidän merkityksensä palvelujen ja hyödykkeiden tuottajina on lisääntynyt verrattuna palkansaajien asemaan (<http://www.tilastokeskus.fi/tk/el/työll12s.html>, luettu 13.1.2004).

Liberaalit ovat menettäneet keskiluokan ja yleispuolueen ominaisuutensa ja ovat tänä päivänä edeltäjiään enemmän porvariston ja yrittäjien etujen vaalijoita. Koska liberaaleilla ei ole eduskunnassa edustajia, ei ole voitu selvittää, onko heidän eduskuntatoiminnassaan tapahtunut pk-yrittäjien edunvalvonnan voimistumista. Nähtäväksi myös jää, kykeneekö liberaalien selvä yrittäjien etuihin perustuva luokkaorientoituminen nostamaan heidät jälleen eduskuntapuolueeksi.

3.3.7. Perussuomalaiset r.p.

Perussuomalaisten edeltäjä perustettiin 1959, jolloin nimeksi annettiin *Suomen Pientalonpoikien Puolue*. Nimi muuttui vuonna 1967 *Suomen Maaseudun puolueeksi*. Se otti tavoitteekseen pientalonpoikien, vapaitten työmiesten ja todellisten pienyrittäjien intressien puolustamisen rahan uhkaa ja valtion kasvavaa mahtia vastaan (Suomen maaseudun puolueen puolueohjelma ja kunnallisojelma 1967, 4). Nimi muutettiin vuonna 1995 *Perussuomalaisiksi*. Puolueen luonne on jonkin verran muuttunut. Se ei esiinny niin populistisesti kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Perussuomalaiset eivät nykyisin vaali niin voimakkaasti talonpojiston intressejä kuin aikaisempina vuosikymmeninä, vaan vaalii nykyisin muidenkin luokkien intressejä. Muutoksista huolimatta perussuomalaiset julistautuvat *Suomen Pientalonpoikien Puolueen* ja *Suomen Maaseudunpuolueen* poliittisen perinteen jatkajiksi eikä populismi ole täysin häipynyt puolueen politiikasta (www.perussuomalaiset.fi/historia.html luettu 20.2.2007). Käytän tässä tutkimuksessa molempia viimeksi mainittuja nimiä lähinnä tutkimusajankohdan mukaan.

Puolueen alkuaikojen ohjelma poikkeaa (SKP:n ohjelman kanssa) muiden puolueiden ohjelmista yläluokkaan, suuromistajiin ja virkamiehiin kohdistuvien negatiivisten mainintojen vuoksi. Luokka- tai ryhmäetuja perussuomalaiset vaalivat julistamalla:

”Puolueen päämäärä on kristillis-sosiaaliselta pohjalta koota yhteen ne väestöryhmät, joiden etujen ajamisesta ja yhdenvertaisesta sosiaalisesta ja taloudellisesta sekä yhteiskunnallisesta asemasta ei ole oikeudenmukaisesti huolehdittu. Näitä kansalaisryhmiä ovat mm. lapsiperheet, eläkeläiset, työttömät, pien- ja perheyrittäjät sekä itsenäiset ammatinharjoittajat, pienipalkkaiset työntekijät, toimihenkilöt ja virkamiehet, opiskelijat sekä maa- ja metsätalouselinkeinon harjoittajat”. (Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma 1995)

Lainatun lausuman perusteella perussuomalaiset vaalivat ensisijaisesti maanviljelijäin, keskiluokan (paitsi virkamiesten) järjestäytymättömien työläisten etuja. Lapsiperheitä, opiskelijoita ja eläkeläisiä ei voi pitää erillisinä yhteiskuntaluokkina, vaan he jakaantuvat kaikkiin luokkiin. Työttömät lukeutuvat valtaosaltaan työväestöön ja keskiluokkaan. Työttömät eivät historiallisen materialismin luokkajaon mukaan muodosta omaa luokkaa.

SMP-puolueen 1960-luvun ohjelma sisältää alle 80 prosenttia yhteisetuun orientoituneita lausumia. Suhdeluku on sama kolme vuosikymmentä myöhemmin perussuomalaisillakin. Suuntautuminen yhteisten etujen vaaliminen on samaa matalaa tasoa kuin SDP:n 50-luvun ohjelmassa.

SMP:n puolueohjelmissa on 1960-luvulla kaikkiaan 227 lausumaa, joista luokkaorientoituneita lausumia on 20 %. Kaikkein myönteisimmän suhtaudutaan maatalouden harjoittajien, sen jälkeen tulevat pienyrittäjien ja itsenäisten työmiesten ja toimihenkilöiden tarpeet. Markkinataloudesta, yhteiskunnallisesta omistuksesta, ammattiyhdistyksistä ja työnantajajärjestöistä ei ole mainintoja.

Taulukko 8. SMP/Perussuomalaisten luokka- ja yhteiseturioituneet lausumat vuosien 1967 ja 1995 puolueohjelmissä absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1967		1995		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yksityinen omistusoikeus	1	0,4	0	0,0	1	0,4
Yhteiskunnallinen omistus/sosialismi	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yrittäjyys	13	5,7	8	14,0	21	7,4
Työnantajajärjestöt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toimihenkilöt	2	0,9	1	1,8	3	1,1
Ammattiyhdistystoiminta	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Maanviljelijät/maatalous	21	9,3	2	3,5	23	8,1
Työntekijät/työväenliike	9	4,0	1	1,8	10	3,5
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	46	20,3	12	21,1	58	20,4
Yhteiseturioituneet lausumat	181	79,7	45	78,9	226	79,6
Ohjelmalausumat yhteensä	227	100,0	57	100,0	284	100,0

Perussuomalaisten yleisohjelmassa 1995 on vain 57 lausumaa. Niin lyhyttä ohjelmaa ei ole toisilla, puolueilla tutkimusajankohtana. Luokkaorientoituneiden lausumien suhteellinen osuus on 21 prosenttia, joka on korkeampi kuin muulla puolueella 1990-luvulla. Keskeisimmäksi luokkaeduksi ovat selvästi nousseet yrittäjyyttä koskevat lausumat. Maanviljelijäin/maaseudun etua tuodaan edelleen esille, tosin vähemmän kuin SMP:n aikana. Myös työväestön etua vaalivat lausumat ovat vähentyneet ja tulleet samanarvoisiksi toimihenkilöiden etujen kanssa. ”Itsenäisen työmiehen” edun vaaliminen, jota SMP aikanaan korosti, on vaihtunut perussuomalaisten ohjelmassa mainintaan ”pienipalkkaiset työntekijät”. Työväestön ja keskiluokan etuja puolustetaan mm. lausumassa: ”Jokaisella suomalaisella on oikeus kunnialliseen työhön”, Sanonta korostaa työväestön ja toimihenkilöiden edun vaalimista, koska työttömyys kohdistuu pääasiassa näihin luokkiin (Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma 1995). Perussuomalaiset ovat jättäneet maaseudulla asuvien intressien vaalimisen aikaisempaa vähemmälle ja kaupungeissa sekä taajamissa asuvien etujen vaaliminen on lisääntynyt.

Perussuomalaiset haluavat puolustaa vähävaraisen väestöosan etuja, kuten vasemmistopuolueetkin ensisijaisesti tekevät. Menetelmissä on eroa. Perussuomalaiset korostavat yrittäjyyttä ja sitä haittaavan sekä kustannuksia tuovan tarpeettoman virkavaltaisuuden ja säädösviidakon purkamista. Vasemmisto

puolestaan näkee lait ja sopimukset edistyksen välineinä yhteiskunnallisten ristiriitojen ratkaisemiseksi ja eriarvoisuuden purkamiseksi valtion sääntelyn avulla (Sosialidemokratian periaatteet 1999 7).

Vaaliessaan yrittäjyyttä puolue orientoituu ohjelmassaan enemmän keskiluokan kuin porvariston etuun. Markkinatalouden ja yksityisen omistusoikeuden merkitystä talouden perustana ei korosteta SMP/ perussuomalaisten puolueohjelmissä siinä määrin kuin muiden porvarillisten puolueiden ohjelmissä. Ammattiyhdistystoiminnasta ja työnantajajärjestöistä ei myöskään puhuta. Suhtautuminen on ilmaus puolueen antikapitalistisesta populismista (vrt. Helander 1971 17). Tämän perussuomalaiset ilmaisevat korostamalla pien- ja perheyrittäjien sekä itsenäisten ammatinharjoittajien etujen ajamista, vaikka ohjelman toisessa lausumassa tuetaan yrittäjyyttä kokonaisuudessaan, mikä on ilmaus myös porvariston edun vaalimisesta.

Kun marxilaisen näkemyksen mukaan jaetaan yrittäjiä kahteen luokkaan, on hyvin kuvaavaa puhua porvaristosta ja pikkuporvaristosta, silloin kun pikkuporvaristo-sanaa käytetään keskiluokan synonyminä. Perussuomalaiset orientoituvat ohjelmassaan ensisijaisesti tukemaan pienyrittäjyyttä eli pikkuporvaristoa. (Perussuomalaisten lähiajan tavoiteohjelma 2001 1).

Ohjelmalausumien perusteella perussuomalaiset ovat ensisijaisesti keskiluokan ja maanviljelijöiden etujen vaalijoita, työväestön edun ollessa seuraavalla sijalla. Toimihenkilöiden eduille annettu tuki on katsottava pääasiassa työväestön edun vaalimiseksi, koska valtaosa heistä eli alemmat toimihenkilöt ovat luokka-asemaltaan työväestöä. Kun lisäksi orientaatio luokkien yhteisetuun on perussuomalaisilla vähäisempi kuin muilla puolueilla, luokkapuolueen ominaisuus on perussuomalaisilla voimakkaampi kuin toisilla puolueilla.

3.3.8. Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.

Puolueen nimi on vuosien kuluksa muuttunut. Vuonna 1970 puolueen rekisteröityessä nimeksi tuli *Suomen Kristillinen Liitto*. Nykyinen nimi *Suomen Kristillisdemokraatit (KD)* otettiin käyttöön 2001. Vaikka nimi on vaihdellut, käsite kristillisuus on säilynyt puolueen ohjelmassa ja julkisissa esiintymisissä. Tällä perusteella kyseessä on sama puolue, joka perustettiin keväällä 1958 ja merkittiin puoluekisteriin heinäkuussa 1970. Saman vuoden eduskuntavaaleissa puolue sai ensimmäisen kansanedustajansa eduskuntaa. Tätä ennen kristillisen liiton jäsenet olivat 1960-luvulla puolueisiin sitoutumattomina osallistuneet kunnallisvaaleihin (*Suomen Kristillisen Liiton yleisohjelma 1970 1* ja Westerholm 1978 9). Käytän puolueesta virallisen nimen lisäksi nimitystä kristillisdemokraatit tai kristillinen liitto. Puolueohjelman mukaan:

”Sk:n ihanteena on oikeudenmukainen, ihmisarvoa kunnioittava ja yhteisvastuuta toteuttava yhteiskunta. Sen tavoitteena on koota kaikki yhteiskunnasta kiinnostuneet poliittiseen työhön,

joka perustuu kristilliselle maailmankatsomukselle.” (Suomen kristillisen liiton yleisohjelma 1995 2)

Kristillinen liitto syntyi puolustamaan kristillistä uskoa ja kulttuuria. Liiton perustajat katsoivat niiden olleen uhattuina. Maassamme harjoitettu politiikka pyrkii monin tavoin heikentämään kristillisyyden asemaa. Ateistisen politiikan vastapainoksi kristillinen liitto halusi asettaa kristinuskoon rakentuvan kristillisen politiikan. Sen tehtävänä on varjella ja rikastuttaa suomalaisten kristillistä perintöä, sekä rakentaa maamme yhteiskuntaa kristillisten arvojen perustalta (*Kristillisen liiton yleisohjelma 1974 2*). Vastakkainasettelu kristillisen kulttuurin ja toisaalta ateismin sekä harjoitetun politiikan välillä on puolueohjelmassa lientynyt niin, että vuoden 2005 periaateohjelmassa todetaan puolueen haluavan

”rakentaa yhteiskuntaa kristillisiin arvoihin perustuvana demokratiana. Kristillisillä arvoilla tarkoitetaan niitä yleispäteviä ja kestäviä arvoja, jotka nousevat Raamatusta ja kristillisestä perinteestä ihmisten hyvän ja toimivan yhteiselämän pohjaksi” (Kristillisdemokraatit r.p. periaateohjelma 2005 1).

Kristillisdemokraatit julistautuvat kristilliseksi yleispuolueeksi. Siinä puolue on onnistunut hyvin, puolueohjelman sisällön osalta. Puolueohjelmassa vuonna 1974 yhteisetuun orientoituneita lausumia on yli 90 prosenttia ja niiden määrä on kasvussa. Vuoden 1995 ohjelmassa on yhteisetuja vaalivia lausumia jokseenkin yhtä paljon kuin vihreillä.

Luokkien erityisetuihin suuntautuneet lausumat ovat 1970-luvulla kohdistuneet eniten maanviljelykseen, yrittäjyyteen ja työntekijäväestön tarpeisiin. Lisäksi huomiota on suuntautunut myös kaikkien muidenkin luokkien erityisetuihin, kuten toimihenkilöihin ja markkinatalouteen. Kahdessa vuosikymmenessä erityisetujen osuus on vähentynyt kahdeksasta neljään prosenttiin. Edelleen kaikkien luokkien edut mainitaan. Ammattiyhdistystoiminta on vahvasti esillä. Talonpojiston etujen vaalinta on vähentynyt. Työväestön ja yrittäjien etuja korostetaan yhtä laajasti. Porvariston (markkinatalous, yksityinen omistusoikeus ja työnantajajärjestöt) erityisedun vaaliminen on voimistunut.

Luokkaorientaation vähäisyyttä osoittaa se, että vuoden 1995 puolueohjelmasta puuttuu toimihenkilöiden etuun orientoituvat lausumat. Sitä ei kuitenkaan voi tulkita niin, että kristillisdemokraatit eivät pidä toimihenkilöiden etua tärkeänä. Kun samassa ohjelmassa tuetaan suhteellisen merkittävästi ammattiyhdistystoimintaa ja työntekijäin oikeuksia, on se tulkittava samalla toimihenkilöidenkin etujen vaalimiseksi. Toimihenkilöistä merkittävä osa on työmarkkinoilla työväenluokkaisessa asemassa. Työntekijänimitystä käytetään aikaisempaa enemmän tarkoittamaan sekä ruumiillisen että henkisen työn tekijöitä.

Sosialismia kristillisdemokraattien ohjelmassa ei mainita. Yhteiskunnallinen omistus hyväksytään markkinataloudessa. Se ilmaistaan vuoden 1995 yleisohjelman sivulla 11 lausumalla:

”Hyvin toimiva talous rakentuu suurelta osin yksityiseen omistukseen, mutta osuuskuntien ja valtion omistus on myös perusteltavissa.”

Tämän lausuman perusteella kristillisdemokraatit erottautuvat kokoomuksesta ja RKP:stä, koska niiden ohjelmissa ei pidetä valtion ja osuuskunnallista yritysten omistusta tärkeänä.

Taulukko 9. Kristillisdemokraattien luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat vuosien 1974 ja 1995 puolueohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1974		1995		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	2	0,4	3	0,6	5	0,5
Yksityinen omistusoikeus	1	0,2	1	0,2	2	0,2
Yhteiskunnallinen omistus/sosialismi	1	0,2	1	0,2	2	0,2
Yrittäjyys	12	2,3	4	0,8	16	1,5
Työnantajajärjestöt	1	0,2	1	0,2	2	0,2
Toimihenkilöt	2	0,4	0	0,0	2	0,2
Ammattiyhdistystoiminta	1	0,2	5	0,9	6	0,6
Maanviljelijät/maatalous	14	2,7	2	0,4	16	1,5
Työntekijät/työväenliike	8	1,5	4	0,8	12	1,1
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	42	8,1	21	3,9	63	6,0
Yhteiseltuun orientoituneet lausumat	479	91,9	512	96,1	991	94,0
Ohjelmalausumat yhteensä	521	100,0	533	100,0	1054	100,0

Työväestön edun vaalimisen voimakkuus on vuosien kulussa ollut muuttumatonta. Ammattiyhdistystoiminnan merkitystä kristillisdemokraatit korostavat enemmän kuin muut porvarilliset puolueet. Puolueella ei ole erillistä työelämän ohjelmaa kuten sosialidemokraateilla. Kristillisdemokraatit haluavat omalla sapattivapaamallilla vähentää työelämän nykyisiä ongelmia. Yrittäjyyden ja maatalouden etujen vaalimiseen kiinnitetään vuoden 1995 ohjelmassa vähemmän huomiota kuin 1974 ohjelmassa. Viimeksi mainittu ilmiö todennäköisesti johtuu siitä, että puolue on laatinut erillisen maa- ja metsätalouden ohjelman sekä veromalli-2000. Näiden asiakirjojen mukaisesti kristillisdemokraatit haluavat edistää maanviljelijäin ja yrittäjien elinkeinotoimintaa ja yhteiskunnallista asemaa.

Politiikan tutkijat sijoittavat kristillisdemokraatit joko keskustaan tai oikeistoon kuuluvaksi (Rantala 1982:71). Ohjelmalausumien perusteella puolue sijoittuu minun tutkimuksessa poliittiseen keskustaan. Ohjelmiansa luokkaorientoituneiden lausumien perusteella kristillisdemokraatit vaalivat ensisijaisesti keskiluokan etuja. Kristillisdemokraattien puolueohjelmassa on yhteiskunnallisen sekä yksityisen omistusoikeuden puolustaminen säilynyt yhtä voimakkaana koko tarkastellun ajanjakson. Markkinatalouden vaaliminen on hiukan voimistunut. Koska vähäinen orientaatio luokkien erityisetiin jakaan-tuu kaikkiin neljään erityisetuun melko tasaisesti ja yhteisedun vaaliminen puolueohjelmassa on hyvin voimakasta, kristillisdemokraatit on uskonnollisia arvoja korostava keskiluokan puolue.

3.3.9. *Vihreä liitto r.p.*

Vihreän liikkeen juuret ovat 1960- ja 1970-luvuilta, jolloin tutkijoiden aloitteesta julkisuudessa esitettiin mielipiteitä aineellisen kasvun rajoista. Vihreiden mielestä kehitys ei enää voi jatkua luonnonvarojen käytön kasvuna. Luonnonvarat eivät kestä ihmisen aiheuttamaa räsitusta. Kehityksestä huolestuneet järjestäytyivät kansalaisliikkeeksi, johon kuuluu moniaineksisia yhteiskunnallisia ryhmittymiä. Ensimmäinen vihreän liikkeen poliittinen esiintyminen tapahtui Helsingissä vuosien 1976 ja 1980 kunnallisvaaleissa, joissa vihreitä ehdokkaita osallistui vaaleihin *Vaihtoehtoinen Helsinki* -listoilla. Viimeksi mainittuna vuonna valtuustoon valittiin ensimmäinen vihreänä esiintynyt ehdokas. Valtakunnalliseen politiikkaan vihreät ilmestyivät vuoden 1983 eduskuntavaaleissa, joissa vihreät saivat kaksi edustajaa eduskuntaan, vaikka liike ei vielä ollut järjestäytynyt puolueeksi. Vihreiden yhdistys merkittiin puolurekisteriin vuonna 1988 (*Vihreän Liiton ohjelma 1990* 3 ja Borg 1988 9–11). Tämän jälkeen puolue laati itselleen ohjelman, jonka ideologia poikkesi niin sanottujen vanhojen puolueiden ideologioista. Vanhat puolueet halusivat kehittää ihmisten välisiä yhteiskunnallisia suhteita. Vihreät halusivat perustaa toimintansa yhteiskunnallisten suhteiden lisäksi ihmisen ja luonnon välisen suhteen parantamiseen. Puolueella on neljä periaatetta: ekologinen tasapainotalous, toisaalta ihmisen ja luonnon sekä toisaalta ihmisten keskeinen kumppanuus, väkivallattomuus ja kansalaisdemokratia (*Vihreän Liiton ohjelma 1990* 3). Nämä ovat periaatteet, jotka vihreät kokevat heitä yhdistäviksi ja toiminnassaan keskeisiksi.

Vihreiden jäsenistö ja kannattajakunta on varsinkin liikkeen ja puolueen toiminnan alkuvuosina ollut heterogeenista. Valintatilanteissa vihreät ovat olleet taipuvaisia valitsemaan poliittisen vaihtoehdon vasemmalta enemmän kuin oikealta. Eräät tutkijat ovat luokittaneet vihreiden jäsenet ja kannattajat post-materialistiseen vasemmistoon, koska heidän arvomaailmansa on post-materialistinen. Puolueen suhde hallitukseen on ollut ristiriitainen, koska se on arvostellut viime vuosikymmenten hallitusten toimia, mutta ollut kuitenkin valmis osallistumaan sen työskentelyyn (Paloheimo 1984 124 ja 137).

Taulukko 10. Vihreän liiton luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat vuosien 1990 ja 1998 puolueohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1990		1998		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	2	0,2	0	0,0	2	0,2
Yksityinen omistusoikeus	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yhteiskunnallinen omistus/sosialismi	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yrittäjyys	2	0,2	4	1,1	6	0,5
Työnantajajärjestöt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toimihenkilöt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ammattiyhdistystoiminta	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Maanviljelijä/maatalous	5	0,6	4	1,1	9	0,9
Työntekijä/työväenliike	6	0,7	6	1,7	12	1,0
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	15	1,8	14	3,9	29	2,4
Yhteisetuun orientoituneet lausumat	825	98,2	342	96,1	1167	97,6
Ohjelmalausumat yhteensä	840	100,0	356	100,0	1196	100,0

Ohjelmalausumilla mitattuna vihreät ovat puolueista kaikkein voimakkaimmin yleispuolue. Vuonna 1990 yhteisetuorientoituneiden lausumien määrä oli 98 % ja kahdeksan vuotta myöhemmin 96 %. Nämä aloitteet koskivat mm. ulkopoliitikkaa, ympäristösuojelua, kansalaisoikeuksia, kulttuuria ja sosiaaliturvaa.

Vihreillä on kahdessa ohjelmassaan yhteensä 29 luokkaorientoitunutta lausumaa. Myöhemmässä periaateohjelmassa luokkaorientoituneiden lausumien suhteellinen määrä on hienoisessa kasvussa. 1998 on luokkaorientoituneita lausumia 3,9 prosenttia kaikista lausumista. Luokkaetuslausumien perusteella ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, mutta oheisen taulukon luvut osoittavat kuitenkin orientoitumisen kohteet. Voimakkaimmin halutaan tukea tai edistää työntekijöiden asemaa ja työväenliikettä, minkä suhteen vihreät ovat lähempänä vasemmistoa kuin porvarillisia puolueita. Maanviljelijät ja maatalous on seuraavaksi tärkein vaalimisen kohde. Sen rinnalla painotetaan myös yrittäjyyttä. Näissä suhteissa vihreät lähestyvät keskustaa. Vihreillä ei ole yhtään yksityistä omistusoikeutta korostavaa lausumaa ja markkinataloutta tuetaan vain kahdella lausumalla vanhemmassa 1990 ohjelmassa. Näiden lausumien kohdalla vihreät eroavat keskustasta, jolla on sekä yksityistä omistusoikeutta että markkinataloutta tukevia painotuksia.

Vihreät suhtautuvat kielteisesti nykyisen markkinatalouden korostamaan taloudelliseen kasvuun. Varauksellisuus markkinatalouteen on suuruudeltaan samaa luokkaa kuin vasemmistopuolueilla. Sitä kuvaa lainaus vihreän liiton puolueohjelmasta 1990, 7:

”Suomen kaltaisissa teollisuusmaissa kapitalismi ei esiinny räikeimmillään muun muassa työväenliikkeen toiminnan ansiosta.”

Perusteetkin ovat vihreillä ja vasemmistolla paljolti samat. Vapaa markkinatalous ei kiinnitä riittävää huomiota talouselämän demokraattisuuteen eikä ympäristön suojeluun. Talousjärjestelmää koskevassa kannanmäärittelyssä vihreät eroavat vasemmistopuolueista suhtautumisessa sosialismiin. Tämä käy ilmi seuraavista lausumista:

”Sosialismi ja kapitalismi ovat vihreästä näkökulmasta varsin samankaltaisia. Kapitalismin tuhlauksjuhla on ollut se ihanne, johon valtiotalous on pyrkinyt. Molemmat ovat teollisia kasvutalouksia. Niiden toiminta on perustunut tuotantotapaan, jossa luonto on ollut ehtymättömänä pidetty raaka-aine- ja jätetarasto.” (Vihreän liiton ohjelma 1990 7)

”Vihreää talousajattelua voidaan luonnehtia kolmanneksi tieksi. Se ei ole valtoimeksi päästettyä markkinataloutta eikä keskitettyä suunnitelmataloutta, vaan ekologista tasapainotaloutta” (*Vihreän liiton ohjelma 1990 9*)

Tämä lausuma, vaikka se on yleisluonteinen, on sisällöltään paljolti samanlainen kuin keskustan linjaukset, joissa talouden pitäisi toimia säännelysti vapaan markkinatalouden ja keskitetyn suunnitelmatalouden välissä. Käsitettä ”ekologinen tasapainotalous” ei sisälly puolueen vuoden 1998 ohjelmaan, mutta samansisältöisenä kolmannen tien ilmauksena on pidettävä ohjelmassa esiintyvää lausumaa:

”Ekologisesti kestäväan yhteiskuntaan voidaan siirtyä vain siten, että luovutaan aineellisen kasvun tavoittelusta ja suuntaudutaan voimaperäisesti luontoa vastuullisesti hyödyntävän teknologian kehittämiseen” (Vihreän liiton periaateohjelma 1998 5).

Nämä lausumat ovat lähellä keskustapuolueen lausumia poliittisen järjestelmän kolmannesta tiestä (Keskustapuolueen yleisohjelma 1968 7). Keskustapuolueen ja vihreiden yhteisenä piirteenä näyttää olevan vähäinen kiinnostus ammattiyhdistys- ja työmarkkinatoimintaa kohtaan. Vihreät eivät tue ohjelmassaan yhteiskunnallista omistusta/sosialismia, kuten vasemmisto tekee. Sen sijaan puolue antaa tukea maanviljelijöille/maataloudelle, joka vasemmistopuolueiden periaateohjelmista puuttuu. Yrittäjyyden ja työnteekijä /työväenliikkeen edun vaaliminen on vasemmistoa ja vihreitä yhdistävä tekijä.

Puolueen tuki näyttää kohdistuvan ennen muita keskiluokan ja työväestön etuihin. Vihreä liitto ei ehkä eroakaan kovin paljon perinteisistä puolueista, vaikka se niin ohjelmassaan väittää. Ero on 1990-luvulla vähentynyt, koska perinteiset puolueet ovat ottaneet ohjelmiinsa ympäristö- ja muita luonnonsuojelun tavoitteita, jotka kansalaisliikkeet ensimmäisinä toivat julkisuuteen jo ennen vihreän puolueen perustamista. Toisaalta vihreiden osallistuttua poliittiseen toimintaan puolue on alkanut integroitua poliittiseen järjestelmään ja saanut aikaisempaa enemmän samoja ominaisuuksia kuin muut puolueet. Tätä käsitystä tukee muun muassa vihreiden osallistuminen Vanhasen toiseen hallitukseen vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen.

3.3.10. Suomen Kommunistinen Puolue r.p.

Vaikka SKP ei ole ollut muodollisesti edustettuna Suomen eduskunnassa, se on otettu mukaan puolueohjelmien luokkaorientaatiota koskevaan osaan tässä tutkimuksessa, koska se on itse julistautunut työväenluokan puolueeksi sekä on vaikuttanut voimakkaasti SKDL:n poliittiseen toimintaan. Sen sijaan SKP ei ole yhtä voimakkaasti vaikuttanut SKDL:n ohjelmaan. Uudelleen perustettu SKP julistautuu vielä nykyisinkin selväksi luokkapuolueeksi. Halusin verrata SKP:n luokkaorientaatiota toisiin puolueisiin, jotka pyrkivät tuomaan ohjelmissaan aikaisempaa enemmän yleispuolueen luonnetta.

SKP on perustettu vuonna 1918. Puolue toimi aluksi maanalaisena, koska se oli Suomessa kielletty. Tällöin sen johto oli sijoittunut Neuvostoliittoon. Puolue sai Suomessa toimintaoikeudet syksyllä 1944 ja vaikutti maamme poliittiseen elämään aina Neuvostoliiton romahdukseen saakka. Poliittinen toiminta lopetettiin SKP:n omalla päätöksellä 1991 ja se poistettiin puolurekisteristä. Osa puolueen jäsenistöstä aloitti *Kommunistisen puolueen* toiminnan uudestaan rekisteröimällä puolueen vuonna 1997. Puolue poistettiin 2003 puolurekisteristä, mutta otettiin takaisin rekisteriin samana vuonna. Uudelleen perustettu SKP on osallistunut yleisiin vaaleihin. Se ei ole saanut edustajia europarlamenttiin eikä Suomen eduskuntaan. Maamme kunnanvaltuustoissa SKP:llä on muutamia kymmeniä valtuutettuja (Paastela 2006 208 ja Suomen Kommunistinen Puolue <http://www.skp.fi/teesit> luettu 10.1.2002).

SKP haluaa olla työväenluokan puolue. Se ilmenee seuraavasta lausumasta:

”Suomessa tarvitaan puolue, josta työväenluokka ja muut alistetussa asemassa olevat ihmiset tietävät, että se on heidän kanssaan, puolustaa heitä kaikissa tilanteissa ja että se ei pelaa mitään peliä heidän kustannuksellaan” (SKP:n ohjelma 1994, 29).

SKP:n ohjelmissa on perinteisesti pidetty sosialistista yhteiskuntajärjestelmää paremmin työtätekevien edut turvaavana kuin kapitalismia eli markkinataloutta. Vuoden 1969 ohjelmassa 27 prosenttia lausu-

mista on suunnattu yhteiskunnallisen omistuksen puoltamiseen. Siinä selostettiin laajasti pyrkimyksiä demokraattiseen sosialismiin rauhanomaisesti, koska kommunistit halusivat tuoda aikaisempaa voimakkaammin esiin rauhanomaisen siirtymisen sosialismiin. Luku on korkea, koska seuraavina tulevilla SDP:llä sosialismia oli vuonna 1952 tukemassa 12 prosenttia ja SKDL:llä vuonna 1967 4 prosenttia lausumista. SKP ei kuitenkaan yksioikoisesti puoltanut yhteiskunnallista omistusta, vaan otti ohjelmassaan huomioon myös yksityisen omistusoikeuden ja yrittäjyyden etuja samassa suhteessa kuin ammattiyhdistystoimintaakin.

Vuoden 1969 puolueohjelman lausumista 48 prosentista oli luokkaorientoituneita., mikä on selvästi korkeampi kuin muilla puolueilla. SKP puolusti sosialismin ohella työväenliikettä voimakkaasti, hieman selvemmin kuin SDP, muiden puolueiden ohjelmissa työntekijöiden etujen ajamisen jäädessä pienemmille osuiksille. Maanviljelijöistä ja toimihenkilöistä ohjelmassa myös huolehdittiin. Työnantajajärjestöjen ja markkinatalouden puolestapuhujaksi SKP ei ryhtynyt.

SKP:n ohjelma 1994 painottaa huomattavasti aikaisempaa enemmän yhteisvastuuseen orientoituneita lausumia. Taso on verrattavissa kokoomuksen, RKP:n, keskustan ja SDP:n ohjelmiin.

Taulukko 11. SKP:n luokka- ja yhteisetuorientoituneet lausumat vuosien 1969 ja 1994 puolueohjelmissa absoluuttisina ja prosenttilukuina

Orientaation kohde	1969		1994		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Markkinatalous	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Yksityinen omistusoikeus	2	0,7	1	0,3	3	0,5
Yhteiskunnallinen omistus/socialismi	76	26,9	14	4,3	90	14,8
Yrittäjyys	3	1,1	2	0,6	5	0,8
Työnantajajärjestöt	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toimihenkilöt	9	3,2	3	0,9	12	2,0
Ammattiyhdistystoiminta	3	1,1	10	3,1	13	2,1
Maanviljelijä/maatalous	13	4,6	3	0,9	16	2,6
Työntekijät/työväenliike	31	11,0	14	4,3	45	7,4
Luokkaorientoituneet lausumat yht.	137	48,4	47	14,4	184	30,2
Yhteisetuun orientoituneet lausumat	146	51,6	279	85,6	425	69,8
Ohjelmalausumat yhteensä	283	100,0	326	100,0	609	100,0

Vasemmistoliitolla, vihreillä ja kristillisdemokraateilla yhteisvastuun osuus on suurempi ja perussuomalaisilla pienempi. Sosialismin kielteiset tapahtumat ja epäonnistunut toteuttaminen ovat johtaneet siihen, että sosialismin virheistä irtisanoudutaan. Sosialismin orientoituvia lausumia on vain 4 prosenttia. Puolueen tavoitteena on kuitenkin edelleen sosialismi, jota kuvataan erilaiseksi kuin Neuvostoliitossa vallinnut järjestelmä. SKP:n 1994 ohjelmassa tavoitteeksi otettu sosialismi on uudenlainen yhteiskunta, jossa vallitsee mm. humanismi, tasa-arvo, maailmanlaajuinen solidaarisuus, pysyvä rauha, tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistus eli sosialistiset ihanteet (SKP:n ohjelma 1994 26). Voimassaolevassa ohjelmassa kuvataan suhteellisen laajasti, miten kapitalististen suuryritysten ja pankkien valta on kuitenkin esteenä Suomen järkevälle ja oikeudenmukaiselle kehittämiselle.

Luokkaorientoituneet lausumat kommunistien 1994 puolueohjelmassa ovat vähentyneet 14 prosenttiin. Taso on edelleen merkittävän korkea, perussuomalaisten jälkeen toiseksi voimakkainta 1990-luvulla. Puolue korostaa työntekijäin ja ay-liikkeen oikeuksien lisäämistä. Ay-liikkeen syrjintä tapahtuu kommunistien mielestä työnantajien toimesta. Kilpailu SDP:n ja vasemmistoliiton kanssa ammattiyhdistysten jäsenten kannatuksesta on lisännyt SKP:n puolueohjelman ay-toimintaa puolustavia lausumia, joissa edellytetään myös ay- ja kansalaisjärjestöiltä päätöksenteon demokraattisuutta (SKP:n ohjelma 1994 17). Tällä lausumalla puolue pyrkii lisäämään omaa kannatustaan vetoamalla riittämättömään demokratiaan ammattiyhdistysten toiminnassa. SDP:n ja vasemmistoliiton määräävä asema SAK:laisissa ammattijärjestöissä on synnyttänyt tietynlaista byrokratiaa, johon osa jäsenistöstä on tyytymätöntä.

Toimihenkilöiden ja maanviljelijöiden asiat ovat myös ohjelmassa esillä, tosin suhteelliselta merkitykseltään pienentyneinä. Maanviljelystä elantonsa saavan väestöosan väheneminen heijastuu myös SKP:n ohjelmassa samalla tavalla kuin yleisesti puolueiden ohjelmissa. Vasemmistopuolueille maatalousväestön merkitys kannattajakuntana on pienentynyt erityisesti sen tähden, että niiden kannattajina aikaisemmin olleet pienviljelijät ovat viljelijäväestöstä vähentyneet eniten. (Pesonen ym. 1993 105; Suomen vuosisata 1999 109).

Työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän tukemisessa vasemmistopuolueet eroavat poliittiseen keskustaan ja oikeistoon kuuluvista puolueista. Vasemmistopuolueet puolustavat enemmän kuin porvarilliset puolueet ammattiyhdistysten oikeutta ja merkitystä työmarkkinoiden sopimusjärjestelmän

osapuolena. Työnantajajärjestöjen merkitystä ei korosteta yhtä voimakkaasti, vaikka sopimusjärjestelmää pidetäänkin välttämättömänä. Tuen myöntäminen myös työnantajajärjestöille tapahtuu pääasiassa keskustaan ja oikeistoon kuuluvien puolueiden toimesta. SKP vaatii ylikansallisen päätöksenteon sijasta kansalaisten, ay- ja kansalaisliikkeiden sekä vaaleilla valittujen kansanedustajien päätösvaltaa lisätäväksi.

Luokkaorientaatio oli SKP:llä 1960-luvulla voimakkaampaa kuin muilla puolueilla. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin perussuomalaiset ajavat luokkaetuja keskittyneemmin kuin SKP. Kommunistien kanssa omia luokkaetujaan vaalii samalla voimalla SDP, keskusta, kokoomus ja RKP.

Ensisijaisesti SKP vaalii työväestön erityisiä luokkaetuja samalla huomioiden myös yrittäjyyttä ja toimihenkilöitä. Vaikka kommunistinen puolue haluaa vaihtaa kapitalismin sosialismiin, se ei molempien ohjelmien mukaan halua poistaa kokonaan tuotantovälineiden yksityisomistusta. Yhteiskunnallisen kehitys on vaikuttanut myös kommunisteihin niin, että he ovat alkaneet vaalia aikaisempaa enemmän luokkien yhteisetä.

3.4. Yhteenvedo

Useimmiten selvä maininta luokkaorientaatiosta eli luokkataustasta löytyy alle 15 prosentista ohjelmien lausumista. 1990-luvulla hyväksytyistä puolueohjelmista vain sosialidemokraattien, liberaalien ja perussuomalaisten yleisohjelmasta löytyy luokkalausumia enemmän kuin 15 % kaikista lausumista.

Kooste puolueiden luokkaorientaatiosta käy ilmi asetelmasta, jossa yhteisetä ja neljän luokan porvariston, keskiluokan, talonpojiston sekä työväenluokan etuja tukevat lausumat on ilmaistu suhteellisesti osuuksina kunkin puolueen 1950–1990-lukujen kahden puolueohjelman lausumista. Luokkaetuja ilmaisevista lausumista on tiivistetty viisi luokkaetua yhdistämällä luokkia.

- Luokkien yhteisetä vaaliviksi on luettu lausumat, jotka vaalivat muun muassa ympäristönsuojelua, kansainvälisyyttä, demokratiaa, kansalaisoikeuksia, yleistä turvallisuutta, kaikkiin kansalaisiin kohdistuvaa terveydenhoitoa, sosiaaliturvaa, koulutusta ja toimivaa hallintoa.
- Luokkaorientaatio on kohdistunut porvaristoon, kun ohjelmalausumissa on tuettu markkinataloutta, yksityistä omistusoikeutta, yrittäjyyttä ja työnantajajärjestöjä. Porvaristo eli suuryritysten omistajat ja johtajat vaativat mahdollisimman vapaata markkinataloutta, laajaa yksityistä omistusoikeutta, jota valtion ja osuustoiminnallinen omistus ei voi korvata tai rajoittaa.
- Keskiluokan etuja on tuettu, kun lausumissa on vaadittu yrittäjyyden ja toimihenkilöiden aseman parantamista. Yrittäjyyden vaaliminen on jaettu niin, että 50 prosenttia on laskettu orientaatioksi porvariston etuun ja 50 prosenttia muun keskiluokan etuun. Keskiluokan edun mukaista ei ole täysin vapaan markkinatalouden salliminen eikä se korosta yksityisen omistusoikeuden ylivoimaisuutta ja se hyväksyy tiettyyn määrään valtion ja osuustoiminnallisen tuotantovälineiden omistuksen. Toimihenkilöstön edun vaaliminen on laskettu yksinomaan muun keskiluokan orientaatioksi.
- Maataloudelle ja maanviljelijöille ilmaistu tuki on talonpojiston edun puolustamista.
- Orientaatio on suuntautunut työväenluokkaan, kun lausumissa on annettu tuki yhteiskunnalliselle omistukselle/sosialismille, työntekijöille/työväenliikkeelle ja ammattiyhdistystoiminnalle.

Yhteisten etujen vaaliminen on keskeisesti esillä kaikkien puolueiden ohjelmissa. Sen suhteellinen osuus vaihtelee 70 prosentista 97 prosenttiin. Voimakkainta se on vihreillä, jotka erottautuvat muista puolueista 97,6 prosentin osuudella. SKP, SDP ja perussuomalaiset vaalivat toisia puolueita vähemmän kannattajiansa hyvinvointia yhteisetujen kautta. Muut puolueet muodostavat yhteisedun käytössä keskiryhmän, missä orientaatio vaihtelee molemmin puolin 90 % kaikista ohjelmalausumista. Jos lasketaan jokaiselle luokkaorientaatiolle prosenttiosuuksien keskiarvot, kaikkien poliittisten puolueiden ohjelmalausumissa on yhteisetuja puoltavia lausumia valtaosa eli 87 prosenttia.

Taulukko 12. Eri luokkaetujen suhteelliset osuudet puolueiden ohjelmalausumissa

Luokka-orientaatio	KOK %	RKP %	KESK %	SDP %	VAS %	LIB %	PS %	KD %	VIHR %	SKP %	ka %
Yhteisetu	93,0	87,9	88,6	76,3	92,9	91,2	79,5	94,0	97,6	69,8	87,1
Porvaristo	3,9	4,3	2,5	1,3	0,9	4,9	4,1	1,6	0,2	0,9	2,4
Keskiluokka	1,4	2,0	2,2	1,2	0,5	2,1	4,8	1,0	0,3	2,4	1,8
Talonpoijisto	0,5	3,6	4,2	1,4	0,8	0,3	8,1	1,5	0,9	2,6	2,4
Työväestö	1,2	2,3	2,5	19,8	4,9	1,5	3,5	1,9	1,0	24,3	6,3
Yhteensä	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Erityisiä luokkaetuja on tuotu esiin vähäisessä määrin, vaikka niitä ajavat kaikki puolueet. Vaihteluväli on laaja, SKP:n 30 prosentista vihreiden 2 prosenttiin. Muita vahvemmin erityisiä luokkaetuja ilmaisevat myös SDP ja perussuomalaiset. Keskiryhmän muodostavat kokoomus, RKP, keskusta, vasemmistoliitto, kristilliset ja liberaalit. Työväestön luokkaetua on käsitelty keskimäärin 6,3 prosentin, porvariston ja talonpoijiston etuja molempien 2,4 prosentin sekä keskiluokan 1,8 prosentin osuudella.

Porvaristoon orientoituvia ohjelmalausumia on kaikilla puolueilla. Niiden osuus vaihtelee 4,9 prosentista 0,2 prosenttiin kaikkien puolueiden keskiarvon ollessa 2,4 prosenttia. Selvimmin porvariston luokkaetua ajavat liberaalit ja RKP yli neljän prosentin osuudella. Heidän jälkeensä tulevat perussuomalaiset. Keskiarvon yläpuolella ovat lisäksi kokoomus ja keskusta. Vähiten porvariston etua ajavat vihreät (0,2 %), vasemmistopuolue (0,9 %). SKP:kin haluaa vaalia porvariston luokkaetua jossakin määrin (0,9 %). Kommunistit tuovat esiin ohjelmassaan muuttuneen asenteensa kapitalismia kohtaan. 1980-luvulla SKP:ssä ainakin sen vähemmistöläiset halusivat siirtyä sosialismiin kertarysäyksellä hävittämällä vallankumouksessa kapitalismin ja porvariston luokkana. SKP:n 1990-luvun ohjelman mukaan kapitalismi

vielä säilyy ja siitä siirrytään vähitellen sosialismiin. Kaikki vasemmistopuolueet näyttävät tunnustavan sen tosiasian, että niin kauan kuin on kapitalismia, on myös porvariston olemassaolo välttämätöntä ja sen edun on tiettyyn rajaan saakka tunnustettava. Vihreät ja kristillisdemokraatit ovat porvariston edun vaalijoina lähempänä vasemmistopuolueita kuin porvarillisia puolueita. Tämä johtuu vihreän liiton omaksumista periaatteista. Puolue haluaa olla vaihtoehtoliike vapaassa markkinataloudessa vallitsevalle tuotavuuden ja taloudellisen kasvun ihannoinnille, jota porvaristo vaatii. Perussuomalaiset ja sen edeltäjä SMP ovat aina halunneet rajoittaa rahan ylivaltaa ja puolustavat tulonjaon tasaamista köyhien hyväksi. Vasemmisto- ja porvarillisten puolueiden välillä on eroa porvariston edun vaalimisessa.

Keskiluokan luokkaetujen ajamista osoittavia lausumia löytyy kaikkien puolueiden ohjelmista keskimäärin vähemmän kuin porvareita tukevia. Keskiarvo on 1,8 prosenttia ja vaihteluväli 4,8 prosentista 0,3 prosenttiin. Perussuomalaiset eroavat muista voimakkaassa keskiluokan edun ajamisessa (4,8 %), sillä puolueohjelmassa pienyrityäjyyden aseman vaaliminen korostuu. Keskiarvoa enemmän keskiluokaa puolustavat myös SKP, keskusta, liberaalit ja RKP lähes yhtä voimakkaasti. SKP vaalii ohjelmassaan vasemmistopuolueista eniten keskiluokan etua, jopa enemmän kuin kristillisdemokraatit ja vihreät. Kokoomus, SDP ja kristilliset muodostavat keskiryhmän, joka jää hieman keskiarvon alapuolelle. Vihreät huomioivat vasemmistoliiton kanssa keskiluokan etuja vähiten, vaikka puolustavatkin jonkin verran yrityäjyyttä. SKP on perinteisesti ohjelmassaan sanonut puolustavansa talonpojiston ja ”edistykellisen” sivistyneistön etua yhdessä työväestön edun kanssa. 1990-luvun ohjelmaan edellä mainittujen rinnalle on otettu pienyrityäjien etu. Näiden edut kommunistit katsovat olevan vastakkaiset porvariston edun kanssa (SKP:n ohjelma 1994 15). Vasemmistopuolueet puolustavat ohjelmassaan keskiluokan etua vähemmän kuin porvarilliset puolueet. Ero ei kuitenkaan ole merkittävä. Keskiluokka on äänestäjäkuntana niin merkittävä, ettei yksikään puolueista ole ohjelmassaan unohtanut keskiluokan edun vaalimista.

Poliittisten puolueiden ohjelmien laatijat ovat huomioineet maanviljelijäväestön määrän vähenevän Suomesta 1900-luvun jälkimmäisinä vuosikymmeninä. RKP, keskusta, kristilliset, perussuomalaiset ja SKP ovat selvästi vähentäneet maatalouden puolesta esiintymistä 20–30 vuoden aikana. SDP:llä, vasemmistoliitolla ja liberaaleilla vähennys on vähäistä. Keskimäärin puolueohjelmissa orientaatio talonpojiston edun vaalimiseen on voimakkainta SMP/perussuomalaisilla, joilla talonpojiston etujen osuus on 8,1 prosenttia. Keskustalla, RKP:llä SKP:llä ylittyy keskiarvo (2,4 %). Kristillinen liitto, SDP, vihreät, ja vasemmistoliitto muodostavat keskiarvon alapuolelle jäävän keskiryhmän. Liberaalit sekä kokoomus ovat ajaneet puolueohjelmassaan talonpojiston etua alle 1 prosentin osuudella. Kokoomus ottaa huomioon samalla vähäisellä osalla talonpojiston etuja 1970-luvulta 1990-luvulle siirryttäessä ja vihreät 1990-luvun alussa ja lopussa.

Jos tarkastellaan keskiluokkaa kokonaisuutena eli lasketaan yhteen ohjelmien orientaatiot talonpojiston ja keskiluokan etuihin, niin keskiluokkaisimmat puolueet ovat SMP, keskustapuolue ja RKP. Heitä seuraa SKP. Vähiten keskiluokkaisia puolueohjelmissaan ovat vasemmistoliitto ja vihreät.

Työväestön edun ottavat kaikki puolueet huomioon ohjelmalausumissaan. Panostuksen voimakkuudessa on selviä eroja. Vaihteluväli on 24,3 prosentista 1,0 prosenttiin. SKP ja SDP puolustavat voimakkaimmin työväestöä 24,3 ja 19,8 prosentin osuuksilla. Heidän jälkeensä tulee vasemmistoliitto (4,9 %). Perussuomalaiset, keskusta ja RKP ottavat hieman keskiarvoa (6,3 %) vähemmän huomioon työväestöä. Vihreät, kokoomus ja liberaalit vaalivat vähiten työväestön etua puolueohjelmissaan 1,0–1,5 prosenttien osuuksilla. Työväestön etuihin suuntautuminen on suhteellisesti ottaen vähentynyt vuosien kuluksa. Vasemmistopuolueiden heikentynyt orientaatio sosialismiin ja työväestön etuun johtuu osin siitä, että samat tavoitteet, jotka nykyisissä puolueohjelmissa ovat esillä kuten, vapaus, tasa-arvo, ympäristö, hyvinvointiyhteiskunta, kansainvälisyys, jotka tässä tutkimuksessa on luettu yhteisetuun, olivat vasemmistopuolueilla aikaisemmin sisällytetty käsitteeseen sosialismi. Kun vaaditaan demokratian laajentamista, työpaikoilla ja kansalaisyhteiskunnassa yleensä, ei erikseen mainita työväestöä niin usein kuin 1900-luvun alkuvuosikymmenten puolueohjelmissa.

Suomalaisten puolueiden luokkataustat ja ideologiset erot puolueohjelmissa eivät ole täysin poistuneet, vaikka ne ovat vähentyneet. Puolueet haluavat ohjelmissaan ja toiminnassaan edelleen edustaa tiettyä ideologiaa, mutta myös vaalia kaikkien yhteiskuntaluokkien etuja aikaisempaa laajemmin. Kehitys yleispuolueiksi on tapahtunut osittain. Tämä johtuu siitä, että yhteiskuntaluokat ja niiden erityisedut ovat vielä toistaiseksi yhteiskunnallista realismia. Oman tutkimukseni lisäksi tämän suuntaisia tuloksia ovat saaneet monet tutkijat, muiden muassa (Sänkiaho 1996 76 ja Mickelsson 2007 355). Heidän tutkimustuloksensa puolueohjelmien vähentyneistä kohderyhmien negatiivisista ilmauksista on mielestäni seurausta konsensuksen yleistymisestä yhteiskunnassa. Kun luokat tunnustavat toistensa edut yhteiskunnallisena realiteettina, ne ja niitä edustavat puolueet käyttävät toisistaan vähenevässä määrin negatiivisia ilmauksia.

Tutkimusten erilaisesta suoritustavasta huolimatta Nygård ja minä olemme luokkaorientaation osalta päätyneet samansuuntaiseen tulokseen (Nygård 2000 215). Toisaalta erityisten luokkaetujen korostus ja merkitys puolueiden toiminnassa on vähentynyt. Toisaalta selvää yleispuoluetta on vaikea löytää puolueohjelmien perusteella. Lähinnä sellaiseksi voisi mainita kristillisdemokraatit ja RKP:n, joilla on tasaisin hajonta suuntautumisessa eri luokkaetuihin sekä vihreät, jotka voimakkaimmin vaalivat yhteisetua. Kristillisdemokraattien suhteellista luokkaorientaatiota vähentää puolueen uskonnollinen tausta ja muut yleiset tavoitteet, kuten kansanvalta, sosiaali- ja terveyspolitiikka, ympäristöpolitiikka jne. RKP:llä ruotsinkielisten etujen ja oikeuksien vaaliminen yhdessä yleistavoitteiden kanssa vähentää suhteellisesti luokkaorientaatiota.

Yleistäen tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta erityisten luokkaetujen puolustamisen puolueohjelmissa ja lakialoitteiden teossa suuntautuvan kolmijakoisesti, kuten Sundbergkin on todennut. Vasemmistopuolueiden orientaatio kohdistuu etupäässä työväestön etuihin ja yhteisten etujen ajamiseen sekä ammattiyhdistykselle annettavaan tukeen. Tähän luokkaan ja sen järjestöihin vasemmistopuolueet

perustavat toimintansa. Erityisiä luokkaetuja vaaliessaan vasemmistopuolueet keskittyvät puolueohjelmissaan ensisijaisesti työväestön etujen puolustamiseen unohtamatta porvariston ja keskiluokan tukemista. Luokkaorientoitumisen perusteella vihreät sijoittuvat perinteisessä ideologisessa perusjärjestyksessä lähemmäs vasemmistoa kuin oikeistoa, vaikka eivät vaali työväestön etua yhtä voimakkaasti kuin vasemmistopuolueet.

Toisen rintaman muodostavat kokoomus ja sille hyvää sivustatukea antavat RKP sekä liberaalit, joiden luokkaorientaatio ohjelmissa kohdistuu ensisijaisesti porvaristoon eli työnantajiin ja toimihenkilöihin sekä heidän järjestöihinsä. Oikealle ja poliittiseen keskustaan sijoittuvat puolueet ajavat ensisijaisesti porvariston ja keskiluokan etuja antaen tukensa edellä mainittuja vähäisemmässä määrin myös työväestölle. Kolmannen rintaman muodostavat keskusta, jolle sivustatukea antavat muut poliittiseen keskustaan luettavat puolueet ja vihreät, jotka vaalivat ensisijaisesti keskiluokan etua. Kolmannelle rintamalle on tunnusomaista se, että orientaatio on 1980-luvulta lähtien siirtynyt talonpoijiston edusta yhä enemmän muun keskiluokan etuihin (vrt. Sundberg 1996 200 ja Paloheimo 2006 203). Pienillä puolueilla on suuria puolueita enemmän yleispuolueen ominaisuuksia. Poikkeuksena ovat perussuomalaiset, jotka hakevat kannatusta ajamalla ensisijaisesti heikoimmassa asemassa olevien pienyritystajien ja työväestön luokkaetuja (Pesonen ym.1993 105).

Puolueiden ohjelmat eivät ole täysin käytännöstä irrottautunutta retoriikkaa, vaan oleellinen osa puoleen politiikkaa, etenkin sen jäsenistölle. Puolueiden ohjelmatyön aikana käsitellään puolueiden periaatteita ja niiden merkitystä tulevassa toiminnassa. Jäsenistön välityksellä pyritään puolueen periaatteet saattaa kansalaisten tietoisuuteen. Missä määrin puolueet ovat kyenneet toteuttamaan ohjelmissa asettamia tavoitteita, on suurelta osin riippunut kulloinkin valitsevista poliittisista voimasuhteista (Kangas 1986 68; Lappalainen 2006 266). Olen puolueohjelmien tekstejä tulkitsemalla muodostanut hypoteesin puolueiden toiminnasta Kari Palosen esittämään tapaan. Sen perusteella puolueohjelmien tekstien ja poliittisen toiminnan välillä on tiettyjä kuiluja, jotka johtuvat monista tekijöistä (Palonen 1988 168). Kuiluja syntyy puolueiden toteuttaessa eduskuntatoiminnassaan puolueohjelmiaan luokkaetuja vaalimalla. Käytännön toiminnassa harvoin saavutetaan ohjelmissa julki lausuttuja tavoitteita. Näitä asioita käsittelevät seuraavat luvut.

4. Luokkaorientaatio eduskunnan lakialoitteissa

4.1. Lakialoitetoiminnasta

Kansanedustajat vaalivat luokkaetuja eduskuntatoiminnassaan monipuolisesti. Esimerkiksi kansanedustajien valiokuntatoiminta olisi luokkaetujen vaalimisen selvittämiseksi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Tässä tutkimuksessa tarkastelua on rajoitettu lakialoitteisiin ja hallituksen esityksiin. Kansanedustajien lakialoitetoiminta on puolueiden toimintaa yhteiskunnan reaalioloissa. Tässä tutkimuksessa keskityn vain lakialoitteiden luokkaetu- ja aiheorientaatioon sekä hallituksen esitysten käsittelyn yhteydessä esiintyvään luokkaetuorientaatioon. Kansanedustajien aloiteaktiivisuutta ei voida pitää pelkkänä julkisuuden tavoitteluna ja propagandan tekemisenä, vaan siihen sisältyy myös aitoa pyrkimystä edistää luokkien yhteisiä ja erityisiä etuja.

Kullakin eduskunnassa edustettuna olevalla puolueella on eduskuntaryhmä, jossa puolueen kansanedustajat toimivat. Laki ei velvoita kansanedustajaa liittymään eduskuntaryhmään, mutta jokainen kansanedustaja työskentelee oman puolueensa eduskuntaryhmässä. Tullakseen eduskuntaan valituksi ja toimiessaan siellä kansanedustaja tarvitsee oman puolueensa tukea. Säilyttääkseen tämän tuen kansanedustaja on useimmiten valmis toimimaan oman puolueensa tavoitteiden ja päätösten edellyttämällä tavalla. Eduskuntaryhmät määrittelevät yksin tai yhdessä puolueensa johtoelinten kanssa kantansa ja menettelytapansa eduskunnan käsittelyyn tulevista asioista. Mikäli käsittelyyn tuleva asia koskee jonkin yhteiskuntaluokan erityisetä, eduskuntaryhmän päätös on useimmiten sen jäseniä sitova. Sen sijaan yhteisetä koskeissa asioissa edustajat saavat toimia päätöksen teossa vapaammin kuin erityisiä luokkaetuja ratkaistaessa. Ryhmäkokousten asiat valmistellaan ryhmän työvaliokunnassa tai sen puheenjohtajistossa. Ryhmän kokouksessa käydään keskustelu ja tehdään päätökset puheenjohtajan esitysten pohjalta. Erilaisten näkemysten vuoksi ryhmäkokouksessa saatetaan kannanmäärittelyssä joutua äänestämään. Yleensä ryhmät kuitenkin pyrkivät omissa kokouksissaan yksimielisiin päätöksiin. Eduskuntaryhmän työtä johtaa puheenjohtajisto, jonka tehtävänä on tarvittaessa neuvotella muiden eduskuntaryhmien kanssa. Eduskuntaryhmän toimintaan vaikuttaa merkittävästi se, kuuluko puolue hallitukseen vai oppositioon. Koska eduskuntaryhmien työ edistää eduskunnan toimintaa, niiden asemaa on vahvistettu viime vuosina. Ryhmät ovat toimineet koko yksikamarisen eduskunnan ajan, mutta niiden asema poliitti-

sena toimijana on lainsäädännöllä vahvistettu vasta vuoden 2000 perustuslaissa (<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/organisaatio/kansanedustajat/esittely> luettu 15.3.07)

Vuodesta 1917 kansanedustajilla on ollut oikeus tehdä lakialoitteita niistä asioista, joita maamme lainsäädäntö sääntelee. Vuoteen 1983 saakka aloitteet piti tehdä aloiteaikana, joka oli alkuvuodesta. Poikkeuksena olivat hallituksen esitysten rinnakkaisaloitteet. Nykyisin lakialoitteet jätetään eduskunnan ollessa koolla kunkin vuoden valtiopäivillä (Mikael Hiden 2006 158). Useimmat eduskuntaryhmät käsittelevät edustajien yhteiset lakialoitteet kokouksissaan. Yleinen käytäntö on, että ryhmäaloitteet hyväksytään ryhmän kokouksessa. Muuten eduskuntaryhmät eivät juurikaan puutu kansanedustajien lakialoitteitoimintaan. Kun lakialoitteen allekirjoittajina on vähäinen määrä kansanedustajia, aloitteesta saatetaan ilmoittaa omalle eduskuntaryhmälle (Pirkko Peltomo ja Jyri Kuusela puhelinhaastattelu 5.3.2007, Saija Äikäs-Idänpään-Heikkilä puhelinhaastattelu 15.3.2007). Kun lakialoitteen allekirjoittajina on useamman puolueen kansanedustajia, aloite luokitetaan tässä tutkimuksessa kaikkien allekirjoittaneiden kansanedustajien puolueiden aloitteeksi. Joidenkin lakialoitteiden tekijänä on yksi tai vähäinen määrä saman puolueen kansanedustajia. Tällainen aloite luokitettiin sen puolueen aloitteeksi, johon yksi tai useampi allekirjoittaja kuuluvat. Vaikka kansanedustajat toimivat eduskunnassa vapaasti, he edustavat puolueita ja tuovat lakialoitteita allekirjoittaessaan esiin puolueensa näkemyksen yhteiskunnallisista asioista. Tästä syystä katson, että lakialoitteet voidaan määrittellä myös puolueiden lakialoitteiksi.

Luokkaetujen ja varsinkin erityisetujen vaaliminen käy selvimmin ilmi ns. rinnakkaisaloitteissa, koska niillä halutaan muuttaa hallituksen esitystä tai ainakin esittää toisenlainen sisältö käsiteltävään lakiesitykseen. Aloitteista harvat hyväksytään lainsäädäntöön, koska vain hallituksen lakiesitykset yleensä muodostuvat lainsäädännöiksi. Vuosina 1987–1990 hyväksyttiin 98 prosenttia hallituksen esityksistä. Joissakin tapauksissa alkuperäisiä esityksiä muutettiin käsittelyn aikana, mutta niillä oli harvoin suurta merkitystä. Samana ajanjaksona 10 % kansanedustajien jättämistä 526 lakialoitteesta hyväksyttiin (Jansson 1993 239). Vaikka lakialoitteiden hyväksyminen on hyvin vähäistä, kansanedustajat haluavat niiden avulla kiinnittää hallituksen ja eduskunnan huomiota havaittujen epäkohtien korjaamiseen. Lisäksi edustajat pyrkivät saamaan lakialoitteillaan julkisuutta.

Lakialoitteet olen ryhmitellyt niin, että yhden ryhmän muodostavat ns. ryhmäaloitteet, jotka tehdään pelkästään oman puolueen eduskuntaryhmän nimissä ja allekirjoittajina ovat usein kaikki tai merkittävä osa ryhmän jäsenistä. Oppositio puolueilla ryhmäaloitteet ovat usein rinnakkaisaloitteita hallituksen esityksille. Toisen ryhmän muodostavat yhteisaloitteet, joissa allekirjoittajina ovat usean puolueen kansanedustajat. Tällaisissa aloitteissa allekirjoittajina saattaa olla sekä hallituspuolueiden että oppositio puolueiden kansanedustajia, joiden mielestä eduskunnan tulisi korjata aloitteen allekirjoittajien havaitsema epäkohta. Kolmantena ryhmänä ovat yksittäisaloitteet, joiden allekirjoittajana on vain yksi kansanedustaja. Yksittäisaloitteita kansanedustajat jättävät hyvin vähän. Kansanedustaja hakee joskus kollegoiltaan kannatusta omalle aloitteelleen esittelemällä sen ryhmäkokouksessa ja pyytäen muiltakin allekirjoitusta aloitteelleen. Lakialoitteiden määrä on yllättävän suuri, kun ottaa huomioon, että hyväk-

sytyksi tulee hyvin pieni osa. Joissain tapauksissa kansanedustajien lakialoitteet vaikuttavat hallituksen esitykseen muuttavasti, vaikka lakialoitetta ei sellaisenaan hyväksytä eduskunnan käsittelyssä.

Lakialoitteiden määrä vaihtelee valtiopäivittäin. Tutkimuksen ajankohtana lakialoitteiden määrä on ollut vähenevä. Se käy ilmi oheisesta asetelmasta.

Lakialoitteiden vuosittaiset keskimäärät vuosina 1965–1999

Valtiopäivät	Lakialoitteiden keskimäärä
1965–1969	224 lakialoitetta/vuosi
1970–1979	371 ”
1980–1989	152 ”
1990–1999	121 ”

Lähde: <http://www.eduskunta.fi/kirjasto/tietopalvelu> 5.3.2007.

Lakialoitteiden lukumäärä kunkin vuoden valtiopäivillä käy ilmi liitteen 4 luettelosta.

4.2. Lakialoitteiden luokitus erityisiin luokkaetuihin

Lakialoitteiden luokkaorientaatiota tutkittaessa selvitin, missä määrin tekijät aloitteillaan olivat vaalineet jonkin luokan erityistä etua vai kaikkien luokkien yhteistä etua. Esityksiä lakialoitteiden tekemiseen kansanedustajat saavat monelta taholta, kuten äänestäjiltä tai kansalaisjärjestöiltä. Lakialoitteen tekoon kansanedustajilla on istuntokauden aikana tilaisuus, kun katsovat siihen olevan aihetta. Etujärjestöt aktivoivat ja avustavat kansanedustajia lakialoitteiden tekoa niin, että kansanedustajan tehtäväksi useimmiten jää valmiiksi laaditun aloitteen hyväksyminen ja allekirjoittaminen. Lakialoitteiden tekemisen sijasta on oikeampaa kansanedustajien osalta puhua aloitteen allekirjoittamisesta tai jättämisestä eikä tekemisestä, joka on perustuslain 39 pykälän sanonta. Etujärjestöjen kansanedustajiin kohdistama lobbaus tapahtuu poliittiseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön valmistelu- ja käsittelyvaiheessa monella muillakin tavoilla kuin lakialoitetoiminnan avustamisella. (Peltomo ja Kuusela puhelinhaastattelu 5.3.2007).

Yleensä erityistä luokkaetua vaalineet lakialoitteet koskivat vain yhden luokan etua (yli 90 %). Muutama aloite käsitteli kahden jopa kolmenkin luokan erityisetua. Esimerkiksi työsuhteita säätelemään tarkoitettu lakialoite saattoi vaalia työnantajain, työntekijäin ja toimihenkilöiden erityisiä luokkaetuja. Jos tämä ilmeni aloitteen perusteluissa, luokitin saman aloitteen porvariston, työväestön ja muun keski-luokan erityisiä luokkaetuja vaalivaksi. Tästä syystä luokitettujen aloitteiden yhteenlaskettu määrä ylitti tehtyjen lakialoitteiden määrän.

Esimerkki erityisestä luokkaedun vaalimisesta on edustaja Armas Leinosen (Suomen kansanpuolue) vuoden 1965 lakialoite 109, joka koski kansakoululaitoksen viranhaltijain palkkausta ja eläkkeitä koskevan lain muuttamista. Aloitteellaan tekijä halusi saattaa opettajien palkkaedut tasavertaisiksi valtion muiden viranhaltijain palkkaetujen kanssa (Valtiopäivät 1965 liitteet I–XII A 688). Koska kansakoulun/peruskoulun opettajat luokitetaan keskiluokkaan kuuluviksi, luokitin Leinosen ym. lakialoitteen 109/1965 muun keskiluokan etua vaalivaksi.

Toinen erityistä luokkaetua vaaliva lakialoite oli edustaja Marjaana Koskisen (SDP) ym. ehdotus laiksi työturvallisuuslain muuttamisesta. Tekijät totesivat perusteluissa, että yksityöskentely on etenkin palvelualoilla lisääntynyt. Yksityöskentely aiheuttaa työturvallisuuden kannalta riskejä, myös muilla työaloilla. Jatkuvassa turvattomuudessa eläminen ei ainakaan edistä palveluhalukkuutta. On sekä työnantajan että työntekijän etu hoitaa turvallisuusasiaa kuntoon. Koska työnantajat kuuluvat sekä porvaristoon että keskiluokkaan, aloite vaali ensisijaisesti työväestön, muun keskiluokan ja porvariston etua. Tämän aloitteen tekijät ilmaisivat selkeästi perusteluissaan (Valtiopäivät 1999 asiakirjat E 1, 157).

Vaikka luokkaetujen puolustaminen ei nykyisin tapahdu niin rajulla tavalla kuin 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, puolueet kuitenkin reagoivat eduskunnassa voimakkaastikin luokkaetuihin, kun niitä koskevia lakeja on käsitelty. Esimerkiksi kehitysalueiden kuljetustukea koskevan lain käsiteltyssä vuonna 1972 useat puolueet halusivat parantaa ammattiautoilijoiden asemaa tuensaajina, koska hallituksen esityksessä kuljetustukea myönnettiin vain rautatie- ja niihin liittyviin autokuljetuksiin. Kansanedustajien asiaan kohdistaman suuren huomion perusteella on pääteltävissä, että kuljetusalan yrittäjät olivat yhteydessä kansanedustajiin saadakseen hallituksen esitystä paremman lopputuloksen. Usean puolueen kansanedustajat toimivat aktiivisesti saadakseen asiaan kuljetusalan yrittäjiä tyydyttävän ratkaisun. Kuljetustuki vaikutti yrittäjätulon määrään. Koska valtaosa kuljetusalan yrittäjistä kuuluu keskiluokkaan, kuljetustuen laajentamista vaatineet kansanedustajat vaalivat keskiluokan taloudellista etua. Laki hyväksyttiin pienin muutoksin hallituksen esityksen mukaisena ammattiautoilijoiden asemaa tukevan toivomusponnen saattelemana. Kaikki muut puolueet paitsi kristilliset tekivät ammattiautoilijoita tai muiden yrittäjien etua puolustavan lakialoitteen (Valtiopäivät 1972 liitteet I–V, 329–332).

Edustaja Päivi Räsänen (KD) ym. halusivat puolustaa työntekijäin ja viranhaltijain etuja, kun käsiteltiin hallituksen esitystä laiksi vuorotteluvapaakoelua koskevan lain muutosesitystä 1997 valtiopäivillä. Työntekijäin ja viranhaltijain vuorotteluvapaan aikaansaaminen oli näiden ryhmien etujen mukaista, koska se antoi heille oikeuden vapautua työstä yhteiskunnan tuella. Vuorotteluvapaa oli määräaikainen ja siihen oikeutettu saattoi tuona aikana hankkia itselleen lisäkoulutusta tai käyttää ajan yksityisasioiden hoitamiseen. Räsänen kumppaneineen halusi käsittelyn kohteena olleen lain 2 §:ään lisättäväksi uuden kohdan, jossa äitiys-, isyys- tai vanhempainloma-aika luettaisiin työssäoloajaksi. Lakialoitteen tekijät halusivat laajentaa työntekijän ja viranhaltijan oikeutta vuorotteluvapaan saamiseen. Toteutettuna aloite olisi parantanut työntekijäin ja toimenhaltijain yhteiskunnallista asemaa helpottamalla heidän koulutustaan ja perhe-elämäänsä. Toisin sanoen lainmuutoksella sen tekijät pyrkivät parantamaan työntekijäin ja

toimihaltijain edellytyksiä uusintaa työvoimaansa. Koska toimihaltijat luetaan muuhun keskiluokkaan ja työväestöön, lakialoitteen tekijät vaalivat työväestön ja muun keskiluokan yhteiskunnallisia luokkaetuja. (Valtiopäivät 1997 asiakirjat E 1 LA 22/1997)

Talonpoijiston etua halusivat edustaja Tero Mölsä (KESK) ym. puolustaa lakialoitteellaan 46/1999, koska he esittivät maanviljelijäin tuloverotuksessa sovelletun tasavaruuden ylärajan poistamista. Maatilatalouden tuloverolain 10a §:n mukaan verovelvollinen voi vähentää maatalouden puhtaasta tulosta veroilmoituksessaan tekemänsä tasavaruuden osalta enintään 40 000 markkaa. Vaikka Mölsän aloitteen kohtalo oli sama kuin yleensä muidenkin lakialoitteiden, eli sitä ei hyväksytty eduskunnassa, niin aloitteen tekijät ilmaisivat ajavansa talonpoijiston erityistä luokkaetua (Valtiopäivät 1999 asiakirjat E 1, 136).

Edustaja Seppo Kääriäinen (KESK) ym. tekivät lakialoitteen 139/1999, joka koski vapaan poisto-oikeuden toteuttamisesta Euroopan unionin tavoite I-ohjelmaan Suomessa kuuluvilla alueilla. Aloitteessa todettiin, että

”vapaan poisto-oikeuden salliminen on edullinen myös yrityksen itsensä näkökulmasta, koska sen käyttö riippuu yrityksestä itsestään eikä viranomainen ole siten kaavamaisesti ohjaamassa päätöksen tekoa”.

Vapaa poisto-oikeus oli tarkoitettu kaiken kokoisille yrityksille. Lakialoitteella vaalittiin yrittäjien, joista osa kuuluu porvaristoon ja osa muuhun keskiluokkaan, taloudellisten intressien lisäksi heidän viranomaisista riippumatonta päätöksen teko-oikeuttaan (Valtiopäivät 1999 asiakirjat E 1, 389).

Edustaja Paavo Aitio (SKDL) ym. vaalivat muun keskiluokan etua lakialoitteellaan 34/1965. Liikevaihtoverolain perusteella yritys joutui täyden veron maksajaksi, kun sen palveluksessa oli enemmän kuin kolme työntekijää. Jos työntekijämäärä oli kolme tai vähemmän, yritys oli vapaa liikevaihtoverosta. Aloitteen perusteluissa laiksi liikevaihtoverolain muuttamisesta esitettiin, ettei sellaisia pienyrityksiä, joissa on enemmän kuin kolme työntekijää, ole kohtuullista määrätä täyden veron alaiseksi heti, kun työntekijämäärä ylittää mainitun luvun. Tämä estää yrityksen normaalin laajenemisen. Siksi olisi vero määrättävä liikevaihdon perusteella asteittain kohoavaksi (Valtiopäivät 1965 liitteet I–XII, 133).

Porvariston etua vaalivat edustaja Risto Koivisto (KOK) ym. lakialoitteellaan 18/1965, jossa esitettiin, että yritysten osaketuloon kohdistuvaa verotusta vähennettäisiin, koska verotus heikensi yritysten rahoitusjärjestelyjä. Vähentämällä osaketulon verotusta lisättäisiin kansalaisten kiinnostusta osakesääntämiseen ja yritysten mahdollisuutta käyttää aikaisempaa enemmän osakerahoitusta. Näin lisättäisiin yritysten osakeantirahoituksen käyttöä lainarahoitukseen verrattuna. Lisäksi yhteisöjen pitäisi saada vähentää valtion verotuksessa osa jakamastaan osingosta ja osuuspääoman korosta. Koska yritysten omistamisesta pääasiallisen toimeentulonsa saavat kuuluvat porvaristoon tai muuhun keskiluokkaan, Koiviston ym. lakialoite luokitettiin näiden kahden luokan etuja vaalivaksi.

4.3. Lakialoitteissa esiintyvä yhteisetu ja sen perusteet

Tutkiessani lakialoitteiden sisältöä ja luokittaessani niitä erityisiin luokkaetuihin huomasin, että valtaosaa lakialoitteista ei voinut luokittaa yksinomaan mihinkään erityiseen luokkaetuun kuuluvaksi. Eri-tyisten luokkaetujen ulkopuolella olevissa aloitteissa haluttiin edistää yhteiskunnan yleistä etua ja toimivuutta. Lisäksi nämä aloitteet voitiin tulkita kaikkien luokkien etuja puolustaviksi. Nimitin tällaisen edun luokkien yhteiseduksi. Historiallisen materialismin teoriassa tällaista käsitettä on vähän käytetty. Yleisessä kielenkäytössä kylläkin puhutaan yleisestä edusta. Empiirisen aineiston ja teoreettisen päättelyn perusteella yleisen eli yhteisen edun olemassaolo teoreettisena käsitteenä on perusteltua. Sitä on tarpeen soveltaa myös historialliseen materialismiin perustuvassa tutkimuksessa. Jotta lakialoitteiden luokkaetuisällöistä saa kokonaiskuvan, oli yhteisetu-käsitteen luominen ja käyttäminen välttämätöntä.

Tutkituissa lakialoitteissa oli runsaasti luokkien yhteisetua vaalivia. Jos lakialoitteen perusteluissa ei ilmaistu halua puolustaa tietyn luokan tai ryhmän etua ja se edellä esitetyin perustein oli tulkittavissa yleistä etua edistäväksi, luokitin aloitteen luokkien yhteisetuihin kuuluvaksi. Yhteiskuntapolitiikan aiheita, joissa oli runsaasti luokkien yhteisetua edistäviä lakialoitteita, olivat mm. ympäristönsuojelu, koulutuksen ja sivistysharrastusten yleinen edistäminen, julkisen vallan ja hallinnon toiminnan ylläpitäminen, sosiaaliturvan ja terveydenhoidon yleinen edistäminen ja muu yhteiskunnan yleisen toiminnan ylläpitäminen ja edistäminen.

Kaikkien luokkien yhteisetua vaaliva oli mm. edustaja Jouni Mykkäsen (KOK) ym. tekemä lakialoite 109/1971, joka oli ehdotus laiksi valtion opintotukikeskuksesta. Aloitteen tavoitteena oli edistää opiskelijoiden opintotukitoimintaa. Sitä varten olisi perustettava opetusministeriön alaisuuteen valtion opintotukikeskus, jonka alaisia olisivat paikalliset oppilaitokset tai opintotukilautakunnat sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädettäisiin (Valtiopäivät 1971 liitteet I–XIII B 845). Koska opiskelijoita on lähtöisin kaikista yhteiskuntaluokista ja mahdollisimman hyvä taloudellinen perusta koulutukselle on kaikkien kansalaisten etu, aloite toteutuessaan palvelisi kaikkien luokkien etuja eli yhteisetua.

Edustaja Esko Niskanen (SDP) halusi ehdotuksella laiksi rakennuslain muuttamisesta (91/1971) edistää kuntien ja kaupunkien rakennusmaan saantia rakennustarkoituksiin (Valtiopäivät 1971 liitteet I–XIII B 703). Taajamien laadukas rakentaminen edellyttää, että rakennusmaata on riittävässä määrin kuntien saatavilla. Koska Niskasen aloite palvelee kaikkien kuntalaisten etuja, se luokitettiin yhteisetuihin kuuluvaksi.

Ympäristönsuojelun edistäminen on kaikkien luokkien yhteinen etu. Asiaan alettiin julkisuudessa merkittävästi kiinnittää huomiota 1960-luvulla ja silloinkin lähinnä vesien suojelua koskevana. Ympäristöongelmat saivat yleistä huomiota ja kansalaisten toiminta ympäristön suojelun edistämiseksi voimistui. Seurauksena oli se, että poliitikot ja puolueiden asiakirjat ottivat asian omakseen. Edustaja Risto Koivisto (KOK) ym. tekivät aloitteen (104/1971) laiksi toimenpiteistä eräiden pakkausten ympäristölle

aiheuttamien haittojen estämisestä (Valtiopäivät 1971 liitteet I–XIII B 734). Aloite vaali yhteisetua ja sen allekirjoittajina oli SDP:n, keskustapuoleen, SKDL:n, liberaalien ja RKP:n kansanedustajia. Harvoin saman lakialoitteen tekijöinä ovat olleet näin monen puolueen edustajat yhdessä. Sekin on osoitus aloitteen kuulumisesta luokkien yhteisetuihin.

Yhteisetua koskevissa aloitteissakin tulee joskus esiin halu vaalia tietyn väestöosan etuja. Esimerkiksi vuonna 1965 eräät silloisen maalaisliiton ja sosialidemokraattien edustajat tekivät omat erilliset lakialoitteensa kansakoululain muuttamisesta. Molemmissa lakialoiteissa esitettiin, että kunta saisi valtioneuvoston luvalla liittää kokeilutarkoituksessa lukion kansakoulun osana toimivaan keskikouluun. Opetus olisi oppilaille maksullista. Opettajien palvelussuhteen ehdot olisivat samat kuin valtion lukioidissa. Ehdotusten erona oli se, että maalaisliiton Olli Kervinen ym. esittivät oppilaiden koulumatkat korvattaviksi silloin, kun ne ovat kahdeksan kilometriä tai pitemmät (Valtiopäivät 1965 liitteet I–XII 702). Koulumatkat ovat maaseudulla pitemmät kuin kaupungeissa. Maalaisliiton edustajat halusivat yleisten koulutusedellytysten lisäksi parantaa maaseudun oppilaiden koulutusmahdollisuuksia tasavertaiseksi kaupungissa asuvien kanssa. Edellä mainittua maalaisliiton edustajien orientaatiota ei voi pitää erityisenä luokkaetujen vaalimisena, koska maalaiskunnissa usein asui jo tuona aikana kaikkien luokkien jäseniä.

4.4. Puolueiden aktiivisuus lakialoitteiden teossa eri valtiopäivillä

Puolueiden aktiivisuutta luokkaetujen vaalimisessa Suomen eduskunnassa 1960-luvulta 1990-luvulle siirtyäessä tutkittiin ottamalla tarkastelun kohteeksi yhdet valtiopäivät kultakin vuosikymmeneltä. Koska haluttiin tutkia, vaikuttaako hallitus–oppositio-asema lakialoitteiden teon aktiivisuuteen, tutkimukseen valittiin vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivät.

Vuonna 1965 maamme hallitus oli porvarienemmistöinen SDP:n ja SKDL:n ollessa oppositiossa. Vuosi 1972 oli poikkeuksellinen, koska edellinen eduskunta oli hajotettu ja uudet vaalit pidetty tammikuun alussa. Suuremman osan vuotta hallitsi Paasion sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus ja kokoomus oli koko vuoden oppositiopuolue. Keskusta oli vuorostaan oppositiopuolue vuosina 1988 ja 1999. Pienistä puolueista RKP on ollut hallituspuolue vuosina 1965, 1988 ja 1999. Vasemmistoliitto ja vihreät olivat hallituspuolueita vuonna 1999, Suomen kansanpuolue vuonna 1965 ja liberaalit vuonna 1972. Näillä neljällä valtiopäivillä puolueiden osallistuminen hallitukseen vaihteli, joten aineistoon sisältyy hallitusten kokoonpanoja mahdollisimman monipuolisesti. Aineistosta voidaan päätellä, miten hallitukseen osallistuminen tai oppositioasema vaikuttaa eri puolueiden kansanedustajien lakialoitteiden tekemisaktiivisuuteen.

Koska suurilla puolueilla on lakialoitteiden tekoon enemmän henkilöitä kuin pienillä puolueilla, laskettiin jokaiselle puolueelle keskiarvo, joka osoittaa, kuinka monessa lakialoiteessa puolueen edustajat ovat kansanedustajaa kohden olleet mukana. Taulukko osoittaa kunkin puolueen lakialoitteiden

Taulukko 13. Puolueiden aktiivisuus lakialoitteiden teossa: absoluuttiset luvut ja keskiarvot kansanedustajaa kohden.

Puolue	Valtiopäivät									
	1965		1972		1988		1999		Yhteensä	
	lkm	ka	lkm	ka	lkm	ka	lkm	ka	lkm	ka
Kokoomus	90	2,8	96	2,8	28	0,5	56	1,2	270	1,6
RKP	33	2,4	46	4,6	15	1,2	21	1,9	115	2,4
Keskusta	85	1,6	118	3,4	45	1,1	92	1,9	340	2,4
SDP	91	2,4	164	3,0	37	0,7	73	1,4	365	1,8
SKDL/VAS	71	1,5	155	4,2	41	2,0	60	3,0	327	2,6
LKP/Liberaalit	53	4,1	48	6,9					101	5,0
SMP/PS			140	7,8	35	3,9	20	20,0	195	7,0
SKL/KD			25	6,2	24	4,8	47	4,7	96	5,1
Vihreät					29	7,2	32	2,9	61	4,1
Puolueaktiivisuus yhteensä ja ka	423	2,1	792	4,0	254	1,3	401	2,0	1870	2,4
Aloitteet yht. valtiopäivillä	242		563		118		196		1119	

Hallituspuolueina tehdyt aloitteet lihavoituina.

absoluuttisen lukumäärän sekä lakialoitteiden keskiarvon kansanedustajaa kohden. Hallituspuolueiden luvut esitetään lihavoituina.

Tehtyjen lakialoitteiden määrä vaihteli eri vuosina. Kansanedustajat jättivät vuoden 1965 valtiopäivillä 242 lakialoitetta. Lakialoitteiden määrä lisääntyi vuoden 1972 valtiopäivillä ennätysmäärään eli 563. Kasvuun vaikutti todennäköisesti edellisen eduskunnan hajottamiseen liittynyt poliittinen aktiivisuus sekä Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmän aloitteellinen esiintyminen eduskunnassa. Se kannusti myös niin sanotut vanhat puolueet aloitekilpailuun uutena puolueena esiintyneen SMP:n kanssa ja kristillisten kanssa. Lisäksi hyvinvointivaltion kehittäminen oli 1960- ja 1970-luvuilla vireää, mikä myös aktivoi kansanedustajia ja heidän puolueitaan laki- ym. aloitteisiin eduskunnassa. Vuoden 1988 valtiopäivillä lakialoitteiden lukumäärä oli 118, mikä on tutkittujen vuosien alhaisin. Aktiivisuus tasaantui 1980- ja 90-luvuilla. Lukumäärä nousi jälleen vuoden 1999 valtiopäivillä 196:een. Kaikkiaan kansanedustajat tekivät tutkittuina vuosina yhteensä 1119 lakialoitetta.

4.4.1. Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1965 valtiopäivillä

Vuoden 1965 valtiopäivillä hallitusvastuuta kantoivat kokoomus, RKP, keskusta ja Suomen kansanpuolue/liberaalit. Valtiopäivillä tehtiin kaikkiaan 242 lakialoitetta. Koska osan niistä oli allekirjoittanut useampi puolue, niin kaikkien puolueiden lakialoiteaktiivisuuden yhteismäärä nousee 423. Oppositiossa oleva SDP teki eniten aloitteita. Tosin suuret hallituspuolueet kokoomus ja keskusta ovat olleet lähes yhtä monessa aloitteessa mukana. Hallituspuolueiden edustajat olivat osallisina 62 prosentissa kaikista lakialoiteista. Näyttää olevan yleistä, että hallituspuolueiden edustajat harjoittavat suhteellisen paljon lakialoitteiden tekoa, vaikka voivat hallituksen esitystenkin kautta vaalia luokkaetuja.

Kun tarkastellaan lakialoitteiden tekemistä yhtä kansanedustajaa kohti, liberaalit ovat olleet selvästi muita aktiivisimpia, toisaalta hallituspuolue keskusta ja oppositiossa oleva SKDL passiivisimpia. Vasemmistopuolueilla ei ehkä vuonna 1965 ollut kovin suurta tarvetta työväestön luokkaetujen vaalimiseen, koska edellisinä vuosina oli hyväksytty työväestölle ja muille vähävaraisille ryhmille tärkeitä sosiaaliturvaa parantavia lakeja.

Voi olettaa, että puolueiden edustajat tekisivät yhteisetä koskevia aloitteita yhdessä. Yhteistyötä tehdään kovin vähän. Esimerkiksi neljän suurimman puolueen edustajat tekivät oman puolueensa edustajina sanasta sanaan toistensa kaltaiset aloitteet Kuopion korkeakoulun perustamisesta (Valtiopäivät 1965 liitteet I–XII 2280–2286). Tuntuu voimavarojen tuhlaukselta, etteivät eri puolueiden edustajat tee yhteisesitystä asiasta, josta ollaan yksimielisiä. Nostaako oma erillinen esitys puolueen profilia valitsijain keskuudessa? Vai ovatko eri eduskuntaryhmien edustajat tietämättömiä toisen puolueen edustajien tekemistä aloitteista? Eräät tutkittuina vuosina kansanedustajina toimineet arvioivat puolueiden keskinäisen kilpailun, ideologisten erojen, tiedon puutteen toisten ryhmien toimista ja ryhmäkoheesio- vähentävän halukkuutta allekirjoittaa yhteisaloitteita. Usean puolueen kansanedustajien allekirjoittamien lakialoitteiden suhteellinen osuus on kuitenkin 1990-luvulla lisääntynyt verrattuna aikaisempiin vuosiin.

Sosialidemokraattien sisäisen kiistan vuoksi vuonna 1959 perustetun *Työväen ja Pienviljelijäin Sosialidemokraattisen Liitto (TPSL)*:n kahden kansanedustajan aktiivisuus lakialoitteiden teossa oli vähäinen vuoden 1965 valtiopäivillä. Ryhmä ei aiheuttanut eduskunnassa sellaista lakialoitteiden mylläkkää kuin vennamolaiset (SMP) myöhemminä vuosina. Maltillisuus lakialoitteiden allekirjoittamisessa säilyi puolueen eduskuntaryhmän koon kasvaessa seitsemään kansanedustajaan vuoden 1966 eduskuntavaaleissa. Ryhmän edustajat allekirjoittivat vuoden 1967 valtiopäivillä kymmenen lakialoitetta, joista kaksi oli tehty ryhmän omana aloitteena. Loput kahdeksan lakialoitetta oli allekirjoitettu yhdessä muiden puolueiden edustajien kanssa. Erilaisen esiintymisen perusteella voidaan todeta, että TPSL:n ryhmän edustajat eivät tuoneet esiin tavoitteitaan populistisesti, kuten SMP:n ja DEVA:n kansanedustajat 1970 ja 1980-luvuilla.

4.4.2. Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1972 valtiopäivillä

Vuoden 1972 valtiopäivien runsasta aloitteiden lukumäärää ei voi selittää hallitus–oppositio-asetelmalla, koska hallituksena oli virkamieshallitus valtiopäivien alusta 23.2.1972 saakka eikä varsinaisia oppositio-puolueita tuona aikana ollut. Virkamieshallituksen jälkeen oli Paasion vähemmistöhallitus 4.9. saakka. Tuolloin hallitus koostui pelkästään sosialidemokraateista. Vuoden 1972 kaksilla valtiopäivillä hallitus-puolueina olivat RKP, keskusta, SDP ja liberaalit. Lakialoitteita tehtiin enemmän kuin minään muuna tutkittuna vuonna. Yksinkertainen lukumäärä oli 563 ja puolueiden allekirjoitusten määrä 792. Puolueet kilpailivat keskenään. Erikoista oli sosialidemokraattien aktiivisuus, koska se oli hallituspuolueena pitempään kuin muut puolueet eli helmikuusta lähtien valtiopäivien loppuun. Neljä puoluetta oli mukana yli sadassa lakialoitteessa. Hallituspuolue SDP:n edustajat ahkeroivat enemmän kuin toiset puolueet ja kirjoittivat kaikkiaan 164 aloitteeseen nimensä. Oppositioapuolueiden SKDL:n, SMP:n ja kristillisten edustajat tekivät myös paljon lakialoitteita. Heidän jälkeensä tuli hallituspuolue keskusta. Yhteensä oppositiossa olleiden puolueiden kansanedustajat olivat osallisina lähes 53 prosentissa kaikista lakialoitteista. Ero ei absoluuttisissa luvuissa ole kovin merkittävä. Kun asiaa tarkastellaan kansanedustajaa kohden tehtyjen lakialoitteiden kautta, uudet puolueet, kuten tuona vaalikautena eduskuntaan tulleet puolueet SMP ja kristilliset, erottuvat aktiivisuudellaan selvästi vanhoista oppositioapuolueista kokoomuksesta ja SKDL:stä. Myös liberaalien edustajat olivat erittäin aktiivisia lakialoitteiden teossa.

Vuonna 1972 SMP:n voimakkaan aloitteellisuuden pääasiallisena tuloksena oli koko eduskunnan lisääntynyt laki- ym. aloitteiden määrä. Vaatiessaan laki- ym. aloitteillaan erityisesti maatalousväestön ja etenkin pienviljelijäin aseman parantamista SMP sai herätettyä vanhat puolueet, varsinkin keskustapuolueen, ”unohdetun kansan” edun vaalimiseen. Uusien oppositioapuolueiden aktiivisuus johti toistenkin puolueiden edustajien aktiivisuuden kasvuun. Tämä on pääteltävissä siitä, että esimerkiksi keskustan ja SKDL:n edustajat tekivät useita omia lakialoitteita samoista asioista, joista SMP:n edustajatkin. Vuonna 1972 vähiten lakialoitteita kansanedustajaa kohden tekivät kokoomuksen edustajat.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole selvittää perimmäisiä syitä vuoden 1972 valtiopäivien aloiteaktiivisuuteen. Se vaatii oman tutkimuksen, johon voisi liittää raha-asia- sekä toivomusaloitteiden tutkimisen.

4.4.3. Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1988 valtiopäivillä

Vuoden 1988 valtiopäivillä hallituksessa istuivat kokoomus, RKP, SDP ja SMP. Jos verrataan vuoden 1972 valtiopäiviin, kaikkien puolueiden edustajien halukkuus tehdä lakialoitteita oli vähentynyt. Lukumääräisesti oppositiossa olevat keskustalaiset allekirjoittivat eniten lakialoitteita (45). Seuraavina tulivat

SKDL, SDP ja SMP. Lakialoitteita allekirjoittivat vähiten RKP:n edustajat. Kun tarkastellaan lakialoitteiden määrää kansanedustajaa kohden, aktiivisimpia olivat oppositiossa olevat vihreät, jotka allekirjoittivat lähes yhtä monta aloitetta edustajaa kohden kuin SMP vuoden 1972 valtiopäivillä. Myös kristillisten edustajat ahkeroinvat lakialoitteita runsaasti. SMP säilytti hallituspuolueenakin korkean aktiivisuutensa lakialoitteiden teossa. Sen aloitteellisuus oli selvästi muita hallituspuolueita korkeampi. Ilmeisesti puolue halusi erottua toisista hallituspuolueista. Huolimatta SMP:n aktiivisuudesta lakialoitteiden teossa oppositiossa olevat puolueet tekivät vuonna 1988 enemmän lakialoitteita kuin hallituspuolueet.

Kun otetaan huomioon oppositiossa olevan SKDL:n sekä absoluuttinen (41) että kansanedustajakohtainen (2) lakialoitteiden lukumäärä ja verrataan niitä keskustan absoluuttiseen (45) ja edustajakohtaiseen (1.1) lukumäärään, ei näiden kahden oppositiopuolueen lakialoiteaktiivisuudessa ole merkittäviä eroja. Kannatuksen lisäämisessä keskustapuolue onnistui. Keskusta sai 1991 vaaleissa komean vaalivoiton ja lisäsi edustajien lukua 15 uudella kansanedustajalla. Vasemmistoliitto ei onnistunut lisäämään kannatustaan, vaikka puolueen eduskuntatoiminnan aktiivisuudessa verrattuna keskustapuolueeseen ei vuonna 1988 ollut olennaisia eroja. Vasemmistoliiton kannatuksen heikkeneminen 1970-luvulta lähtien johtuu muista tekijöistä kuin eduskuntatoiminnasta, koska siinä vasemmistoliitto on ollut suhteellisesti tarkastellen aktiivinen.

SKDL:stä erkaantunut *Demokraattinen vaihtoehto (DEVA)*:n neljän kansanedustajan eduskuntaryhmä yritti vaalikaudella 1987–1991 lisätä puolueensa kannatusta vaalimalla erityisesti työväestön luokkaetua, joka korostui myös puolueen periaateohjelmassa. DEVA:n ryhmä oli mukana 40 lakialoitteessa vuoden 1988 valtiopäivillä. Yksinomaan DEVA:n edustajien allekirjoittamia lakialoitteita oli 22. Harjoittamalla eduskunnassa muita puolueita aktiivisempaa aloitteellisuutta eivät DEVA eikä SMP/perussuomalaiset ole kyenneet nostamaan kannatustaan äänestäjien keskuudessa.

4.4.4. Puolueiden lakialoitetoiminta vuoden 1999 valtiopäivillä

Vuoden 1999 valtiopäivillä hallituksen muodostivat kokoomus, RKP, SDP, vasemmistoliitto ja vihreät. Lakialoitteita tehtiin yhteensä vajaa 200, mutta puolueiden allekirjoitusten määrä oli yli 400. Keskustapuolue oppositiosta teki eniten aloitteita. Sen jälkeen tulivat hallituspuolueet SDP, vasemmistoliitto, kokoomus ja vihreät. RKP:llä ja yhden edustajan SMP:llä oli suunnilleen yhtä vähän allekirjoituksia. Hallituspuolueet tekivät enemmän lakialoitteita yhteensä kuin oppositiopuolueet (60 %).

Kun tarkastellaan lakialoitteiden määrää suhteessa yksityisiin edustajiin, eniten aloitteita oli SMP:n ainoalla edustajalla. Hän oli mukana allekirjoittamassa 20 lakialoitetta, kun keskimäärä oli kaksi aloitetta kansanedustajaa kohden. Myös kristillisdemokraattien, vasemmistolaisten ja vihreiden eli pienien puolueiden edustajat olivat muita aktiivisempia aloitteiden teossa. Ilmeisesti hallituksessa suuret puolueet kykenivät pieniä paremmin saamaan hallituksen esityksissä toteutetuiksi omia tavoitteitaan, joten niillä

ei ole kovin suurta tarvetta lakialoitteiden tekoon. Suuriin hallituspuolueisiin verrattuna keskusta oli toisia aktiivisempi lakialoitteiden teossa sekä absoluuttisella lukumäärällä että edustajakohtaisella keskiarvolla mitattuna. Tästä huolimatta keskusta jäi kansanedustajakohtaisen keskiarvon alapuolelle.

Vuoden 1999 valtiopäivillä perussuomalaisten ainoa kansanedustaja (Raimo Vistbacka) osallistui hyvin aktiivisesti usean puolueen edustajien tekemiin lakialoitteisiin. Ensimmäisenä allekirjoittajana perussuomalaisten Raimo Vistbacka oli vain kahdessa lakialoitteessa. Vaikutelmaksi tulee se, että hän halusi esiintymisellään tuoda julki puoluettaan. Toisaalta pienen puolueen ainoalla edustajalla on vaikea tehtävä saada puoluettaan eduskunnassa esille suurten puolueiden rinnalla. Tällöin houkutus turvautua populistisiin keinoihin on suuri.

Raimo Vistbacka ym. lakialoitteen 1/1999 tekoon ei ole hallitus–oppositio-asetelma vaikuttanut, koska kuudesta allekirjoittajasta kolme oli hallituspuolueiden kansanedustajaa. He halusivat poistaa rintamiamiestunnuksen myöntämisen vallinneen eriarvoisuuden, koska kaikille vuonna 1944 armeijan palvelukseen määrätuille ja nostomiehille ei ollut myönnetty rintamiamiestunnuksia. Asia oli ilmeisesti tullut aloitteen tekijöiden tietoon tasa-arvovaltuutetun kannanoton ja rintamiamiestunnuksen myöntämisestä tehdyn tutkimuksen perusteella, kuten tekijät aloitteen perusteluissa esittävät. Lakialoitteen allekirjoittajina on perussuomalaisten lisäksi vasemmistoliiton, keskustan ja kokoomuksen kansanedustajia. Kyseessä on yhteiset ajatukset lakialoitteesta. Sen vuoksi on ymmärrettävää, että aloitteen tekijöinä oli edustajia useasta puolueesta.

Hallitus–oppositio-asetelma on vaikuttanut Tero Mölsän (KESK) ja neljän muun keskustapuolueen edustajan tekemään lakialoitteeseen 42/1999, joka oli rinnakkaisaloite hallituksen esitykselle (32/1999) laiksi tuloverolain sekä varallisuusverolain 10 §:n muuttamisesta. Asian käsittelyn yhteydessä kävi ilmi hallituksen ja oppositiossa olevan keskustan kansanedustajien erilaiset näkemykset. Aloitteen tekijät halusivat estää pienyrityksiä ja maataloja joutumasta muita epäedullisempaan asemaan, koska hallitus oli kiristänyt pääomaverotusta. Mölsä ym. esittivät, että maatalojen ja pienyritysten tulot tulisi verottaa ansiotulona eikä yritystulona, kuten voimassa olleen lain mukaan meneteltiin. Lakialoitetta ei hyväksytty, mutta tekijät osoittivat puolustavansa keskiluokan ja talonpoijiston erityisiä luokkaetuja.

Joillakin lakialoitteilla puolueet haluavat esittää uuden lain laatimisprosessissa havaitsemansa epäkohdan poistamista. Tällaiset aloitteet tehdään yleensä yhden eduskuntaryhmän toimesta ja niitä tekevät usein oppositio, mutta myös hallituspuolueiden kansanedustajat. Esimerkkinä voidaan mainita edustaja Anu Vehviläisen (KESK) ja yhdeksän muun keskustan kansanedustajan tekemä aloite 138/1999 Laki kansalaistyökokeilusta Itä-Suomessa. Aloitteesta todetaan:

”Vaikean ja rakenteelliseksi muuttuneen työttömyyden vuoksi nyt tarvitaan perinteisen työttömyysturva-järjestelmän uudelleen arviointia ja uusia keinoja. Vihdoin on tunnustettava, että kaikkialle Suomeen ei synny uusia työpaikkoja itsestään... Tämän kansalaistyöaloitteen sisältö on, että Itä-Suomen maakunnissa järjestettäisiin määräaikainen kansalaistyökokeilu, jossa nyky-

sen työttömyysturvan sijasta työttömät voisivat osallistua kansalaistyötulon turvin tehtävään kansalais- tai yhteisötyöhön.”

Ilmeisesti muissa eduskuntaryhmissä ei uskottu Vehviläisen aloitteen toteutuksella ratkaistavan työttömyyttä tai aloitteen tekijät halusivat tehdä uuden aluevaltauksen työllisyyspolitiikassa pelkästään keskustapuolueen nimissä, koska aloitteen allekirjoittajina oli pelkästään keskustapuolueen edustajia.

Yhteiskunnalliset ongelmat saattavat muodostua pikaista ratkaisua vaativiksi, jolloin kaikkien puolueiden toimesta ryhdytään vaatimaan hallitukselta ja eduskunnalta ongelmien poistamista. Esimerkiksi yhtymällä edustaja Veijo Puhjon (VAS) ym. lakialoitteeseen 148/1999 Laki väliaikaisesta vuokrasulusta allekirjoittajat halusivat pysäyttää hallitsemattomat vuokrien korotukset. Aloitteen perusteluissa todetaan, että asunto on kansalaisen tärkeimpiä perustarpeita ja suurimpia menoeriä kotitalouksien kulutuksessa ja että vuokrien hallitsematon nousu aiheuttaa paljon ongelmia. Erityisesti niistä kärsivät vähävaraiset väestöryhmät. Asuntojen vuokrien kohtuuton nousu aiheuttaa sosiaalisia ongelmia. Kansalaisten asunnontarpeen tyydyttäminen on kaikkien luokkien etu. Tämän perusteella edustaja Puhjon ym. aloite vaalii luokkien yhteisetä. Aloitteen tekijöinä on 56 kansanedustajaa sekä hallitus- että oppositiopuolueista. Luokkien yhteisetä vaalivien lakialoitteiden allekirjoittajajoukko on useimmin laajempi kuin jonkin luokan erityisetä vaalivan lakialoitteen allekirjoittajien määrä.

Esimerkkinä pelkästään hallituspuolueiden kansanedustajien lakialoitteista on edustaja Esa Lahtelan (SDP) ym. lakialoite 153/1999 luokkien yhteisetuun luokiteltava Laki huumehoidosta, jonka Lahtelan lisäksi on allekirjoittanut neljä sosialidemokraattista ja yksi kokoomuksen kansanedustaja. Ilmeisesti aloitteen tekijäin mielestä hallitus ei ole ollut huumehoidon järjestämisessä riittävän aktiivinen. Aloitteen tekijät halusivat kiirehtiä hallitusta ja oman puolueen ministereitä lainsäädännön aikaansaamisessa. ([www.eduskunta.fi/valtioneuvoston_tietoarkisto/Lipposen II hallitus 1999– 2003/hallitusohjelma](http://www.eduskunta.fi/valtioneuvoston_tietoarkisto/Lipposen_II_hallitus_1999-2003/hallitusohjelma)).

4.4.5. Yleiskuva puolueiden lakialoitetoiminnasta tutkituilla valtiopäivillä

Neljällä tutkituilla valtiopäivillä SDP on tehnyt eniten lakialoitteita kaikista puolueista. Myös keskusta ja vasemmistoliitto pääsevät yli 300 aloitteen. Heidän jälkeensä tulevat kokoomus ja perussuomalaiset. RKP:n ja kristillisten lakialoittemäärissä ei ole suurta eroa. Pienten puolueiden perussuomalaisten, vihreiden ja kristillisten aloitteiden lukumäärää vähentää se, että ne eivät ole olleet kaikilla neljällä valtiopäivillä edustettuina Kun otetaan huomioon lakialoitteiden määrä edustajaa kohden, vasemmistoliitto on ollut suurista puolueista aktiivisin. SDP:n ja keskustan aktiivisuus on ollut jokseenkin samantasoista. RKP:llä on vähemmän aloitteita, mutta edustajaa kohden ruotsalaisen kansanpuolueen jäsenet ovat olleet selvästi aktiivisempia lakialoitteiden teossa kuin kokoomukselaiset, jotka ovat osallistuneet lakialoitteiden tekemiseen sekä suuria että pieniä puolueita vähemmän. Puolueen koolla näyttää olevan merkitystä, kun

aktiivisuutta mitataan kansanedustajaa kohden tehdyillä lakialoitteilla. Tämä mittari osoittaa pienten puolueiden edustajien olevan suuria aktiivisempia.

Ns. vanhojen puolueiden 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivien lakialoitteiden yhteismäärät	
Kokoomus	270
RKP	115
Keskusta	340
SDP	365
SKDL/VAS	327
Ns. uusien puolueiden lakialoitteiden yhteismäärät edustettuina olleilta 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä	
LKP/Liberaalit (1965 vp ja 1977 vp)	101
SMP/PS (1972 vp, 1988 vp ja 1999 vp)	195
Kristilliset (1972 vp, 1988 vp ja 1999 vp)	96
Vihreät (1988 vp ja 1999 vp)	61

Porvaripuolueiden ja vasemmistopuolueiden aktiivisuudessa tehdä lakialoitteita ei ole olennaisia eroja. Kun asiaa tarkastellaan kaikkina tutkimusvuosina eduskunnassa edustettuina olleiden vanhojen puolueiden eli kokoomuksen, RKP:n, keskustan ja SDP:n ja vasemmistoliiton osalta, niin porvarilliset puolueet olivat jonkin verran aktiivisempia kuin vasemmistopuolueet. Kansanedustajia porvaripuolueilla oli 60 enemmän kuin vasemmistopuolueilla. Muut pienet porvaripuolueet kuin RKP jätettiin vertailusta pois, jotta eliminoitiin uuden puolueen aktiivisuus vertailusta. Lisäksi ns uudet puolueet eivät olleet kaikilla tutkituilla valtiopäivillä edustettuna.

Vaikka lakialoitteiden lukumäärä kokonaisuudessaan pienillä puolueilla jää suuria puolueita pienemmäksi, vähän aikaa eduskunnassa olleet pienet puolueet liberaalit, perussuomalaiset, kristilliset ja vihreät ovat olleet suhteellisesti suuria puolueita selvästi aktiivisempia osallistumaan lakialoitteiden tekoon. Perussuomalaisten edustajien lakialoitteiden keskiarvo 7,0 on huomattavasti korkeampi kuin toisten puolueiden edustajilla. SMP:n aktiivisuutta voidaan pitää populistisen vahvana samoin kuin DEVAn. Myös muut pienipuolueiden edustajat ovat tehneet aloitteita noin kaksi kertaa enemmän kuin suuret puolueet. Kansanliikkeestä alkanut puolueeksi kehittyminen on ilmeisesti vaikuttanut siihen, että vihreät eduskuntaan päästyään eivät ole esiintyneet populistisesti. Pienten puolueiden aloiteaktiivisuus säilyy suhteellisen korkeana sekä oppositiossa että hallituksessa ollessa. Tämä osoittaa pienten hallituspuolueiden tarvetta erottautua suurista hallituspuolueista. Aktiivisella lakialoitteiden teolla pienet halli-

tuspuolueet pyrkivät tuomaan esiin omat tavoitteensa ja eronsa suuriin hallituspuolueisiin vastustamatta hallituksen ohjelmaa ja esityksiä. Vähäisemmät resurssit johtavat siihen, että pienten puolueiden edustajat allekirjoittavat muiden puolueiden aloitteesta tehtyjä lakialoitteita useammin kuin suurten puolueiden edustajat.

Tutkituilla valtiopäivillä hallituspuolueiden edustajat ovat tehneet yhteensä 994 lakialoitetta. Se on yli 100 aloitetta enemmän kuin oppositiossa olleiden puolueiden edustajien aloitteiden määrä 876. Valtiopäivistä kahdella 1965 ja 1988 hallituspuolueet tekivät enemmän lakialoitteita kuin oppositio, ja valtiopäivillä 1972 ja 1999 oppositio ylitti hallituspuolueet. Hallituspuolueiden jäsenet voivat tehdä lakialoitteita parantaakseen hallituksen esitystä tai omaa osuuttaan. Oppositioapuolueelle lakialoitteet ovat eräs keino saada esiin omat tavoitteet, koska eduskunta toimii pitkälti hallituksen esitysten ja selonteokojen perusteella. Aktiivisuus hallitus- ja oppositiokausina vaihtelevat eri puolueilla. Toisilla puolueilla oppositiokausi aktivoi lakialoitteiden tekoa ja toisilla ei. Vuosien saatossa puolueet ovat ilmeisesti tulleet siihen tulokseen, että tietty määrä tehtyjä lakialoitteita on kuitenkin tarkoituksenmukaista tehdä niin hallitus- kuin oppositioapuolueena, jotta puolue voi osoittaa toimivansa ohjelmansa mukaisesti. Riittävänä määränä kansanedustajat näyttävät pitävän keskimäärin kahta lakialoitetta kansanedustajaa kohden yksien valtiopäivien aikana.

Vaihtelut lakialoitteiden tekemisessä johtuvat monista syistä. Kun eduskunnan käsittelyssä olevat asiat sisälsivät luokkaeturistiriitoja niin paljon, että edellinen eduskunta oli hajotettu, nousi lakialoitteiden määrä 1972 suuremmaksi kuin muilla tutkituilla valtiopäivillä. Vaalien läheisyys aktivoi eduskuntaa ja hallitusta aloitteiden ja esitysten teossa. Vuosina 1983–2003 lakialoitteiden määrä oli eduskuntavaaleja edeltävinä vuosina kunkin vaalikauden korkein paitsi vaalikaudella 1999–2002. Sama ilmiö on todettavissa kirjallisten kysymysten, välikysymysten, hallituksen esitysten ja muun eduskuntatoiminnan osalta (www.eduskunta.fi/tietopalvelut/tilastotietoja eduskunnassa käsitellyistä asioista, luettu 27.04.2004). Sekä SMP/perussuomalaisen että DEVA:n aloitteellisuuden perusteella on kuitenkin todettava, että puolueet voivat varsin rajoitetussa määrin lisätä kannatustaan tekemällä lakialoitteita eduskunnassa toisia puolueita aktiivisemmin.

4.5. Luokkien yhteisedun ja erityisetujen vaaliminen lakialoitteissa

Lakialoitteet luokitin luvussa 2 määriteltyjen luokkaetujen mukaisesti luokkien yhteisetua, porvariston, muun keskiluokan, talonpojiston tai työväestön erityisetuja vaaliviksi. Samasta asiasta käytän myös nimitystä lakialoitteiden luokkaetuorientaatio. Ensiksi laskin, missä suhteessa luokkien yhteis- ja erityisetuja on vaalittu yleensä tutkimukseen otettujen valtiopäivien aikana.

Lakialoitteet on luokiteltu yhteisetuun orientoituneiksi samoilla luokittelukriteereillä kuin ohjelmalausumatkin. Yhteisetuun orientoituneiksi lausumiksi määrittelin lausumat, joissa halutaan edistää

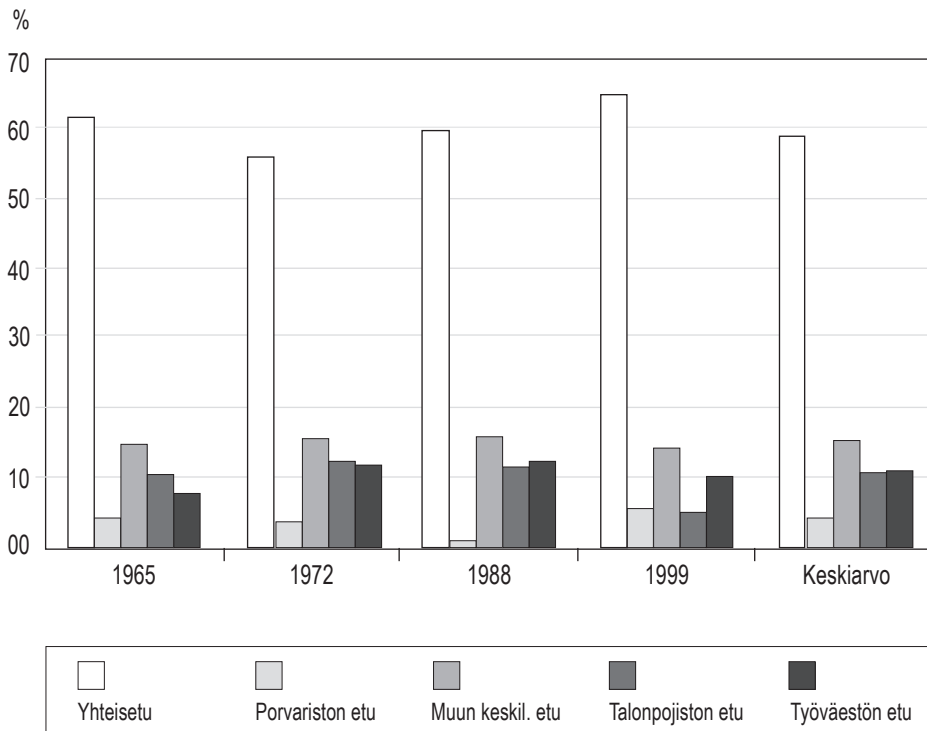
hyvinvointivaltiota yleisesti mainitsematta siinä yhteydessä erikseen minkään luokan erityisetua tai asemaa. Tällaisia lausumia ovat esimerkiksi julkisen hallinnon, sosiaaliturvan, terveydenhoidon ja koulutuksen yleinen kehittäminen. Hyvinvointivaltion yleinen kehittäminen on kaikille kansalaisille tärkeä asia ja sen palvelujen käyttämisessä on saavutettu ajoittain esiintyvistä kritiikistä huolimatta kutakuinkin tyydyttävä tasa-arvo. Kapitalistisen yhteiskunnan luokkien yhteisetujen vaalimisen tuloksista merkittävä osa on syntynyt työväestön yhteiskunnallisen kamppailun tuloksena. Teollistumisen alkuaikoina työväestö oli vailla poliittisia oikeuksia, sosiaaliturvaa ja kunnollista terveydenhoitoa sekä koulutusta. Myös kansalaisvapaudet olivat vajavaiset. Työläisten kamppailu, johon osa keskiluokkaa ja talonpojistoa yhtyivät, johti vähitellen kaikkien luokkien valtiollisten ja yhteiskunnallisten oikeuksien toteuttamiseen ja niiden avulla hyvinvointivaltion syntyyn. Nykyisin kaikki luokat pitävät edellä mainittuja tuloksia yhteisetuina. Toisaalta puolueet pyrkivät saamaan näillä toimilla kannatusta kaikkien luokkien jäseniltä. Hyvinvointivaltion ylläpitämisestä puolueet ovat yksimielisiä. Erimielisyyttä esiintyy palvelujen tasosta ja niiden vaatimien kustannusten jakamisesta.

Teoreettisen hypoteesin perusteella oletin, että puolueet suhtautuvat eri tavalla erityisiin luokkaetuihin kuin yhteisetuun. Pylväiköstä nähdään, että kansanedustajat tekivät ylivoimaisesti eniten luokkien yhteisetua vaalivia lakialoitteita. Määrä vaihteli tutkittuina vuosina 60 prosentin molemmin puolin kaikista lakialoitteista keskiarvon ollessa 59 prosenttia. Tulos on puolueohjelmien sisältämien tavoitteiden suunnassa. Ohjelmalausumissa yhteisetujen määrä oli korkea ja vaihteli 98 prosentista 76 prosenttiin, keskiarvon ollessa 89 prosenttia. Eduskuntatyöskentelyssä yhteisiä etuja ajetaan vähemmän kuin puolueiden ohjelmista on pääteltävissä. Tehdyt lakialoitteet koskevat erityisetuja enemmän kuin puolueohjelmien lausumien perusteella olisi odottanut. Tämä osoittaa puolueiden käytännön poliittisessa toiminnassa olevan luonteeltaan vähemmän yleispuolueita kuin puolueohjelmien perusteella voidaan olettaa. Puolueet korostavat ohjelmissaan enemmän luokkien yhteisetuja kuin niiden kansanedustajat tekevät eduskunnassa yhteisetuja vaalivia lakiesityksiä.

Yhteisetuja on vaalittu vuoden 1965 ja 1999 valtiopäivillä enemmän kuin vuoden 1972 ja 1988 valtiopäivillä. Vuonna 1972 SMP:n erityisiä luokkaetuja vaalivien lakialoitteiden runsaus sai vanhatkin puolueet lisäämään erityisetujen vaalimista. Yhteisiin luokkaetuihin kohdistettujen aloitteiden suhteellinen osuus pieni vastavassa suhteessa. Samanlainen ilmiö on havaittavissa vuonna 1988, jolloin demokraattisen vaihtoehdon eduskuntaryhmä, johon kuului SKP:n vähemmistön kansanedustajia, oli hyvin aloitteellinen työväestön erityisen luokkaedun vaalimisessa. Se sysäsi muut vasemmistopuolueet lisääntyvään aktiivisuuteen ajaa työväestön etua.

Yhteisetujen korostuminen poliittisessa toiminnassa johtuu siitä, että julkisen vallan hyvinvointipalveluista, hyvästä hallinnosta, kansalaisvapauksista ja yleisestä turvallisuudesta on tullut kaikille luokille elintärkeitä. Niiden ylläpitäminen vaatii yhteiskunnalta aikaisempaa paljon enemmän toimintoja. Tuloksena on ollut yhteisetua koskevien asioiden ja lakialoitteiden lisääntyminen poliittisten puolueiden toiminnassa vuodesta 1970-luvulta 1990-luvun lopulle. Tilanne vähentää poliittisia vaihtoehtoja tai

Kuvio 4. Luokkaetuoorientaatioiden yhdistetyt suhteelliset osuudet ohjelmalausumissa ja lakialoitteissa.

ainakin vaikeuttaa puolueiden poliittisten erojen havaitsemista. Vaikka puolueiden kesken on hyvinvointivaltion palvelujen määrässä ja laadussa painotuseroja, kansalaisten on vaikea niitä erottaa. Erot puolueiden tavoitteissa käyvät selvemmin ilmi käsiteltäessä luokkien erityisetuja.

Yleensä erityistä luokkaetua vaalineet lakialoitteet koskivat vain yhden luokan etua. Muutama aloite koski kahden, jopa kolmekin luokan erityisetua. Yli 90 prosenttia koski kuitenkin vain yhden luokan erityisetuja. Esimerkiksi työsuhteita säätelyä tarkoittanut lakialoite saattoi vaalia työnantajain, työntekijäin ja toimihenkilöiden erityisiä luokkaetuja. Jos näin oli, luokitin aloitteen porvariston, työväestön ja muun keskiluokan erityisiä luokkaetuja vaalivaksi.

Eritysten luokkaetujen vaalimisessa on suuruudeltaan kolme eri ryhmää. Eniten puolueet ovat vaalineet keskiluokan erityisetua. Sen saama osuus kaikista lakialoitteista oli neljän vuoden keskiarvona 15,3 prosenttia. Kun puolueohjelmien lausumien pohjalta laskettu puolueiden keskiluokkaa puoltavien lausumien keskiarvo oli vain 1,7 prosenttia, niin kansanedustajat allekirjoittivat eduskunnassa keskiluok-

kan etua ajavia lakialoitteita huomattavasti enemmän kuin heidän puolueohjelmien lausumien pohjalta odottaisi tekevän.

Kansanedustajat ovat jo 1960-luvulta lähtien kiinnittäneet huomiota keskiluokan erityisetujen puolustamiseen enemmän kuin toisten luokkien erityisetuihin. Tämä on seuraus keskiluokan kasvavasta lukumäärästä äänestäjien keskuudessa. Pk-yrittäjien, itsenäisten ammatinharjoittajien ja ylempien toimihenkilöiden osuus kaikista sosiaalisista ryhmistä on kasvanut 1960-luvulta lähtien. Toinen syy keskiluokan muita luokkia voimakkaamman erityisedun vaalimiseen on se, ettei keskiluokan asema työmarkkinoilla ole ollut niin hyvin lainsäädännöllä turvattu kuin työväestön. Asemansa turvaamiseksi keskiluokka on vedonnut kansanedustajiin, jotka lakialoitteillaan pyrkivät ainakin kiinnittämään yleistä huomiota muun keskiluokan yhteiskunnallisen aseman parantamiseen.

Muiden luokkien erityisetuja on keskimäärin vaalittu lakialoitteissa selvästi vähemmän kuin keskiluokan etuja, kuitenkin hieman enemmän kuin ohjelmalausumissa oli keskimäärin tavoitteeksi asetettu. Talonpoijiston erityisetujen osuus oli hiukan yli 10 prosenttia. Puolueohjelmissa talonpoijistoa koskevia lausumia oli keskimäärin 2,4 prosenttia. Talonpoijiston edun vaaliminen on lakialoitteissa vähentynyt selvästi vasta 1990-luvulla, koska SMP:n ansiosta talonpoijiston edun ajaminen pysyi vakaana 1970- ja 1980-luvuilla. Samanaikaisesti myös viljelijäväestön osuus on vähentynyt äänestäjien keskuudessa.

Työväestön erityisetujen osuus oli hiukan yli 10 prosenttia ja työväestöä koskevia ohjelmalausumia oli keskimäärin 6,3 prosenttia. Työväestön erityistä luokkaetua vaalineiden lakialoitteiden osuus on alhaisimmillaan vuoden 1965 valtiopäivillä. 1970- ja 1980-luvuilla keskimääräinen taso oli yli 10 prosenttia, mistä keskimääräinen taso on hieman laskenut 1999 valtiopäivillä. Vuoden 1965 valtiopäivien muita vuosia alhaisempi osuus herättää ihmetystä, koska silloin kaikki kolme vasemmistopuoluetta olivat oppositiossa. Vasemmistopuolueiden aktiivisuutta työväestön edun valvontaan saattoi tuona vuonna vähentää se, että 1960-luvun alkuvuosina säädettiin useita työväestön ja muidenkin kansalaisten sosiaaliturvaa merkittävästi parantavia lakeja, kuten esimerkiksi työeläkelait ja sairausvakuutuslaki.

Eduskunnassa tehtiin vähiten porvariston erityistä luokkaetua vaalivia lakialoitteita. Porvariston erityisetujen keskimääräinen osuus oli 4 prosenttia kaikista lakialoitteista. Vastaava prosenttiluku ohjelmalausumissa oli 2,4 prosenttia. Porvariston erityisetujen vaaliminen oli vuoden 1988 valtiopäivillä erittäin vähäistä, mutta nousi vuoden 1999 valtiopäivillä jo talonpoijiston etujen ohi.

Porvariston erityisetujen vaalimisen vähäisyys lakialoitetoiminnassa voi selittyä sillä, että porvariston on mahdollista hegemonisen taloudellisen asemansa perusteella valvoa luokkaintressiensä toteutumista muilla keinoin kuin kansanedustajien lakialoitteiden välityksellä. Monissa asioissa eduskunta ja hallitus ovat elinkeinoelämän rakenteellisen vaikutusvallan alaisia. Porvaristo on kapitalistisen yhteiskunnan varakkain luokka. Se on luokkahierarkiassa johtavassa asemassa. Eräs keinoista, joilla porvariston erityisedut toteutuvat, on valtion talouspolitiikka, koska se on kytketty maamme vientiteollisuuden kansainvälisen kilpailukyvyyn ylläpitämiseen. Porvariston vaikutusvallan alaisilla elinkeinoelämän järjestöillä on kansantalouteen ja moniin muihinkin yhteiskuntarauhaa ylläpitäviin instituutioihin merkittävä vai-

kutusvalta (Blom 1984 540; Myllymäki 1982 49). Porvariston hegemonia voi toteutua erilaisten poliittisten järjestelmien vallitessa kuten monet modernien teollisuusmaiden esimerkit osoittavat (Giddens 1986 174). Yhteiskunnan talousasioissa porvaristolla on vahvat vaikuttamisen edellytykset. Sen turvin se kykenee puolustamaan eräitä luokkaetujaan ilman eduskunnassa toteutettuja yhteiskunnallisia säädöksiä.

4.6. Puolueiden orientaatio luokkaetuihin

Puolueen kannattajakunnan luokka-aseman ja erityisten luokkaetujen vaalimisen kesken on olemassa riippuvuus. Tämä kuvaa puolueiden yleistä halua pitää tietyn tai tiettyjen luokkien etuja ensisijaisina. Äänestäjät puolestaan orientoituvat puolueisiin ohjelmien ja puolueiden harjoittaman edunvalvonnan perusteella. Luokkavastakohtien ja intressien lisääntynyt hämärtyminen on lisännyt yksittäisten ehdokaiden merkitys äänestäjien valinnoissa.

Eduskunnassa kansanedustajien lakialoitteiden teko on reaaliaikaista ja suhteellisen itsenäistä toimintaa. Kansaedustajat ja eduskuntaryhmät edustavat puolueitaan ja pyrkivät toteuttamaan sen tavoitteita. Tällä perusteella lakialoite- ja muukin aloitetoiminta kytkeytyy edustajien välityksellä myös puolueiden toimintaan. Poliittikkaa ovat sekä puolueohjelmat että niiden toteuttamiseen pyrkivä toiminta. Puolueiden ohjelmateksteissä ilmaistut tavoitteet eivät läheskään aina toteudu. Yhteiskunnallisessa toiminnassa ja politikoinnissa asiat ja tilanteet vaihtelevat niin nopeasti, ettei kaikkiin asioihin voida puolueiden teksteissä ottaa kantaa. Sen tähden syntyy puolueiden tekstien ja toiminnan välisiä kuiluja. Kuilutilanteita Kari Palonen luonnehtii toisaalta toiminnaksi, joka pitäytyy ohjelmatekstiin ja toisaalta tekstin ulkopuolelle ulottuvaksi toiminnaksi. Teksteissä pysytteleviä politiikan kysymyksenasetteluja on käsiteltävä tekstien ulkopuolelle menevien tulkintojen esivaiheina (Palonen 1988 147). Toisin sanoen, jotta voisi ymmärtää ja tulkita tekstien ulkopuolelle menevää toimintaa, on tutkittava teksteihin sisältyvää politiikkaa. Teksteihin pitäytyvä ja ne ylittävä politiikka ovat osa-alueita, joiden kesken vallitsee vuorovaikutus. Näiden kahden osa-alueen eroa kutsutaan tekstin ja toiminnan väliseksi kuiluksi (Palonen 1988 156). Tekstit ylittävää poliittista toimintaa synnyttää nykyisin esim. kansainvälistynyt yhteiskunnallinen toiminta. Aikaisempina vuosikymmeninä politikoinnin ulkopuolella olleet asiat ovat kansainvälistyttyään joutuneet poliittisen toiminnan kohteeksi, vaikka niistä puolueiden teksteissä ei ole käsitelty.

Kuiluja, etenkin tekstit ylittävää poliittista toimintaa, ei kykene aina tulkitsemaan politiikan teksteistä. Sen tähden on turvauduttava tutkimuksessa käytettävään teoriaan ja pyrittävä sen avulla löytämään kuiluille järkevä tulkinta. Historiallinen materialismi ei tarjoa valmista teoriaa tekstin ylittävän politiikan tulkintaan, vaan jouduin suorittamaan rekontekstualisointia käyttämäni teorian perustalta. Tekstien ja toiminnan kuilua tulkittaessa on pyrittävä asettumaan myös tutkittavan toimijan motiiveihin,

jotta kuilun poliittiset perusteet voidaan selittää (vrt. Palonen 1988 152). Palosen esitys puolueiden teksteistä, toiminnasta ja niiden välisistä kuiluista on teoreettinen. Minä puolestani pyrin luomaan teorian ja käytännön välistä yhteyttä.

Kuilun suuruutta mittaan sekä luokkaorientaation että yhteiskuntapolitiikan aiheorientaation avulla. Kuilun mittaaminen ei ole yksiselitteistä, koska luokkaetuja koskettavat asiat eivät jatku ajanjaksosta toiseen tasaisena virtana. Tietynä vuonna yrittäjien toiminnan helpottaminen voi olla usean käsittelyn kohteena, toisena työlainsäädännön tai maatalouden asiat ovat erityisesti esillä. Samalla tavalla yhteiskuntapolitiikan aiheiden määrät vaihtelevat eri vuosina. Sosiaaliturvaa, hallintoa, terveydenhoitoa, koulutusta ym. koskevia hallituksen esityksiä ei tehdä joka vuosi samassa määrin. Puolueiden yleis- ja tavoiteohjelmat eivät aiheiltaan vaihtele ajanjaksoittain yhtäläisesti hallituksessa ja eduskunnassa käsiteltävien asioiden kanssa.

Puolueohjelmien tekstien ja toiminnan välistä kuilua lakialoitteiden teossa tutkin niin, että vertasin kunkin puolueen lakialoitteiden teossa ilmennyttyä luokkaorientaatiota ohjelmien orientaatioon. Puolueohjelmat ovat tavallaan puolueiden toimintasuunnitelmia, joita puolueet pyrkivät suunnan osoittajina toteuttamaan. Käytännössä suunnitelmat harvoin toteutuvat sellaisenaan. Kaikkia tavoitteita ei ole tarkoitettukaan toteutettavaksi täysimääräisinä. Suurimpana syynä puolueohjelmien ja toiminnan väliseen kuiluun lakialoitteiden teossa on se, että tarve niiden tekemiseen ei läheskään aina ole puolueen itsensä määrättävissä. Tarve syntyy usein hallituksen esitysten vuoksi. Kansanedustajat tekevät niihin vasta- tai parannuseesityksiä, joilla halutaan vaalia luokkien erityistä tai yhteistä etua. Sen ilmaisevat joko etujärjestöt tai luokkien edustajat puolueiden kansanedustajille. Tästä on esimerkkinä edustaja Pekka Kuosmanen (KOK) lakialoite 37/1996, jossa hän esitti, että työnantajalla olisi hallituksen esitystä 78/1996 laajemmat oikeudet irtisanoa työntekijä. Kuosmanen perustelee lakiesitystään seuraavasti:

”Työsuhteen päättymiseen liittyvät monimutkaiset säännökset ovat selvitysten mukaan merkittävä työllistämisen este. Tämän vuoksi mm. Saksassa alle viiden palkansaajan yrityksissä työsuhte voidaan päättää ilman mitään laissa erikseen mainittavaa perustetta. Helpottaakseen työttömyystilannetta on hallitus antanut uuden esityksen, joka laajentaisi saman mahdollisuuden kaikkiin alle kymmenen palkansaajan yrityksiin. Tämä kuvastaa hyvin sitä tosiasiaa, että mitä pienemmästä yrityksestä on kysymys, sitä suurempaa asiaa ja riskiä uuden työntekijän palkkaaminen tarkoittaa. Tällainen järjestely alentaisi merkittävästi pienten yritysten työllistämiskynnystä myös Suomessa. Se antaisi yritykselle nykyistä huomattavasti paremmat mahdollisuudet arvioida uuteen työntekijään liittyvä taloudellinen sitoutuminen ja riski, mikä loisi työmarkkinoille nopeasti uusia työpaikkoja erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin.”

Kokoomus oli ilmaissut politiikkansa tekstin sitoutumalla hallituspuolueena hallituksen esitykseen. Edustaja Kuosmanen koki kuitenkin pk-yrittäjien esittämien vaatimusten vuoksi tarpeelliseksi tehdä

lakialoitteen, jolla hän pyrki ylittämään oman puolueensa poliittista tekstiä. Tällaisia tapauksia, joissa puolueen yksittäisen kansanedustajan politikointi ylittää oman puolueen tai hallituksen tekstissä ilmaistun politiikan, ei ole Suomen eduskunnassa harvinaista. Useimmiten kyseessä on hallituspuolue ja sen yksittäinen kansanedustaja.

Toinen puolueiden ulkopuolelta vaikuttava seikka on kansalaisten mielipiteen vaikutus tiettyyn ajankohtaiseen poliittiseen asiaan. Edustaja Eero Lämsä (KESK) esitti aloitteen LA15/2001 Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 17 §:n 1 momentin kumoamiseksi, jotta 22 päivän vuosilomaan liittyvät ongelmat voitaisiin poistaa. Jos loma pidetään yhdessä jaksossa tai kolmessa viikon jaksossa, niin ettei juhlapyhä ole lomajakson aikana, lain sunnuntai- ja juhlapyhärajoitus ei aiheuta ongelmia maatalousyrittäjille loma-ajankohdan järjestelyissä. Lakia sovellettaessa tästä rajoituksesta on kuitenkin ilmennyt hyvinkin paljon ongelmia, joita viljelijät ovat tuoneet esiin. Viikonvaihteen lomatarve voi tulla esiin yllättäenkin mm. erilaisten perhetapahtumien tai työssä uupumisen vuoksi. Jos kolmen sunnuntain varaus on jo käytetty, ei laki anna mahdollisuutta viikonvaihteen lomaan. Tämä aiheuttaa Lämsän mukaan ongelmia. Karjataloutta harjoittavat viljelijät joutuvat tekemään työtään seitsemänä päivänä viikossa 49 viikkoa vuodessa – myös sunnuntaisin. Viljelijät kokevat epäoikeudenmukaisena ja periaatteellisesti vääränä sen että laki rajoittaa sunnuntaiden ja juhlapäivien käyttöä lomanviettoon. Rajauksen poistaminen ei lisäisi merkittävästi sunnuntai/juhlapäivien käyttöä, eli taloudelliset vaikutukset olisivat hyvin vähäiset. Kuosmanen ja yksitoista muuta keskustan kansanedustajaa halusi viljelijöiltä saamansa informaation perusteella vaalia talonpojiston erityisetua.

Kansalaiset lähettävät kansanedustajille viestejä elinolojensa parantamiseksi. Äänestäjien luottamuksen ylläpitämiseksi kansanedustajat pyrkivät toteuttamaan valitsijoiden toivomuksia. Tällöin he lakialoitteiden teossa orientoituvat luokkaetuihin voimakkaammin kuin puolueiden ohjelmatekstien perusteella on oletettavissa. Näin syntyy ohjelmatekstejä ylittävää politikointia. Toisaalta joistakin puolueohjelmassa varsin laajasti käsitellyistä asioista kansanedustajat tekevät vähän tai ei ollenkaan lakialoitteita.

Kun tarkastelen luokkaetujen vaalimista erikseen puolueen edustajien tekemissä lakialoitteissa, ensiksi käsittelen, miten lakialoitteiden tavoitteet jakaantuvat viiteen luokkaorientaatioon. Luokkaetuihin kohdistuvan orientaation lisäksi halusin selvittää, missä suhteessa kansanedustajat tekevät lakialoitteita pelkästään oman ryhmän nimissä ja missä määrin yhteistyössä muiden puolueiden edustajien kanssa. Puolueiden mahdollinen yhteistyö on jaettu porvarillisiin ja vasemmistopuolueisiin niin, että SDP, SKDL/VAS ja DEVA ovat vasemmistopuolueita ja muut tutkimusajankohtana eduskunnassa edustettuna olevat puolueet, kokoomus, RKP, keskusta, vihreät, kristilliset ja perussuomalaiset ovat porvarillisia puolueita. Jaoin yhteistyömuodot seuraavasti: Oma ryhmä eli edustajien yhteistyö oman puolueen toisten jäsenten kanssa, Porvarit eli porvaripuolueiden keskinäisen yhteistyö, Vasemmisto eli vasemmistopuolueiden sisäinen yhteistyö sekä Porvari ja vasemmisto eli porvarillisten ja vasemmistopuolueiden keskinäinen yhteistyö. Luokkaetujen jakaantumisen tarkastelu ja yhteistyön muotojen käsittely on yhdis-

tetty, koska näin saadaan lisäinformaatiota erilaisten lakialoitteiden syntyamisen olosuhteista. Puolueiden halutessa erottautua toisistaan ne tekevät todennäköisesti lakialoitteita omissa nimissään ja ne vaalivat tällöin useimmissa tapauksissa luokkien erityisetuja.

Kuuluja puolueiden edustajien lakialoitetoiminnan ja puolueohjelmien lausumien välillä tarkastelin vertaamalla valtiopäivien lakialoitteiden ja ohjelmalausumien kokonaismäärien suhteellisia eli prosentuaalisia jakaantumia.

4.6.1. Kansallinen Kokoomus r.p.

Kokoomuksen kansanedustajat ovat tehneet tutkituilla valtiopäivillä yhteensä 283 lakialoitetta. Se on vähemmän kuin toisilla suurilla puolueilla sekä kokonaismäärältään että yksityistä edustajaa kohti laskettuna. Kokoomuksen lakialoitteiden määrissä on vähenevä suunta. Kokoomuksen yhteistyökyky lakialoitteiden teossa on ollut keskitasoa verrattuna toisiin puolueisiin. Puolueen edustajien allekirjoittamista lakialoitteista on 46 prosenttia ollut yksinomaan kokoomuksen eduskuntaryhmän jäsenten allekirjoittamia. Loput 54 prosenttia on tehty yhteistyössä muiden puolueiden kansanedustajien kanssa. Yhteisesiintyminen luokkaetujen vaalimisessa vasemmiston kanssa näyttää lisääntyneen 1990-luvun lopulle tultaessa. Vastaavasti omana ryhmänä ja porvarikoalitiossa esiintyminen on vähentynyt.

Vuonna 1972 puolueen ollessa oppositiossa kokoomus on yksin tehnyt enemmän lakialoitteita kuin muina tutkittuina vuosina, jolloin se oli hallituspuolue. Tähän tulokseen on oppositioaseman lisäksi vaikuttanut koko eduskunnan vuoden 1972 suuri lakialoitteiden määrä. Edustajakohtainen keskiarvo on kokoomuksella hallituksessa ollessa ollut matalampi kuin oppositiovuonna.

Lakialoitteista enemmistö eli noin 63 prosenttia on orientoitunut yhteisetuun. Kokoomuksen tulos ylittää kaikkien puolueiden keskiarvon, joka oli 59 prosenttia. Yhteisetujen vaalimisessa kokoomus ja muut puolueet ovat tehneet enemmän yhteistyötä kuin vaalittaessa erityisiä luokkaetuja. Yhteisetujen vaaliminen on tapahtunut porvari–vasemmisto–koalitiossa useammin kuin pelkästään omana ryhmänä tai porvarikoalitiossa. Tulos voi ilmaista sitä, että porvarillisten puolueiden kesken on yhteistyöongelmia, jotka voivat eräissä tapauksissa madaltaa yhteistyökynnystä vasemmiston suuntaan. Toisaalta kokoomuksen ja vasemmiston yhteistyö saattaa olla ilmaus kokoomuksen pyrkimyksestä esiintyä yleispuolueena.

Puolueen lakialoitteista 37 prosenttia oli orientoitunut erityisiin luokkaetuihin. Erityisluokkaetujen vaalimisessa kokoomus ei ole täysin unohtanut minkään luokan erityisetuja. Se on ilmaus puolueen halusta esiintyä entistä enemmän yleispuolueena. Tämä on leimallista lähes kaikille puolueille. Ovathan ne 1960-luvulta lähtien halunneet laajentaa kannatuksensa luokkapohjaa (Pesonen ym.1993 106).

Kokoomuksen kansanedustajien erityisiin luokkaetuihin orientoituneet lakialoitteet puolustavat etupäässä keskiluokan etuja. Tällöin lakialoitteet on tehty pääasiassa oman puolueen edustajien kesken. Porvariston etujen puolustaminen on ollut erityiseduista toisella sijalla. Kokoomus on ajanut porvarei-

Taulukko 14. Kokoomuksen lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaisesti luokitettuina

Orientaatio	Oma ryhmä				Porvarit				Porvarit ja Vasemmisto				Yht.
	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	
Yhteisetu	14	33	6	12	17	18	3	3	16	15	14	26	177
Porvariston etu	9	7	0	6	2	3	0	0	1	0	0	1	29
Keskiluokan etu	8	8	3	9	4	1	0	0	7	0	0	4	44
Talonpoijiston etu	3	4	1	1	3	5	0	0	0	0	1	1	19
Työväestön etu	2	2	1	1	0	0	0	0	4	0	0	4	14
Yhteensä	36	54	11	29	26	27	3	3	28	15	15	36	283

den etua enemmän kuin muut puolueet. Ja vaaliminen on tapahtunut ensisijaisesti oman ryhmän toimesta. Toimihenkilöiden ja pk-yrittäjien eli keskiluokan kannatuksen ylläpitämiseen kokoomus kiinnittää huomiota, koska nämä ryhmät ovat puolueen perinteistä kannattajakuntaa, jonka suhteellinen osuus koko äänestäjäkunnasta kasvaa (Tilastokeskus, Väestön taloudellinen toiminta ja asunto-olot 2000 210). Kilpailu keskiluokan äänistä on vienyt kokoomuksen yhteistyöhön vasemmiston kanssa, sillä yhteistyö porvarien ja vasemmistolaisten edustajien kanssa on ollut voimakkaampaa keskiluokan kuin muiden luokkien erityisetuja vaalittaessa.

Talonpoijiston erityisiä luokkaetuja kokoomus on lakialoitteillaan puolustanut kolmanneksi eniten. Tämä on tapahtunut yksin tai porvarikoalitiassa tehdyillä aloitteilla. Talonpoijiston edun vaalimisella on kokoomukselle ollut merkitystä, koska puoluetta ovat muut porvarilliset puolueet, etenkin maalaisliitto/keskusta, syyttäneet pelkäämään talouselämän ja suuromistajien etujen ajajaksi ja unohtaneen talonpoijiston. Tämän vuoksi kokoomuksen jäsenistössä esiintyi 1920- ja 1930-luvuilla mielipiteitä siitä, että maaseudun asioita piti tuoda esiin entistä enemmän (Uino 1994 559). Innostus maanviljelijäväestön etujen vaaliminen on kokoomuksen lakialoitteissa ollut selvästi vähäisempää kuin porvariston ja keskiluokan etuihin. Ja halukkuus on vähentynyt 1960-luvulta 1990-luvulle siirryttäessä.

Työväestön erityisetujen vaalimiseen kokoomuksella on riittänyt muita luokkaetuja vähemmän huomiota. Työntekijöiden edun vaaliminen on tapahtunut pääasiassa yksin tai koalitiossa vasemmiston kanssa ja lähinnä vuosien 1965 ja 1999 valtiopäivillä.

Puolueen kannattajakunnan luokka-aseman ja erityisten luokkaetujen vaalimisen kesken on olemassa riippuvuus. Kokoomuksen erityisiä luokkaetuja koskeva orientaatio on ollut stabiilia, kuten kannatuspohjakin, jossa suurin ryhmä on ollut toimihenkilöt koko toisen maailmansodan jälkeisen kauden. Tämän ryhmän kannatus on suhteellisesti kasvanut aina 2000-luvulle saakka (Pesonen, Sänkiaho, Borg 1993 38). Samanlaisella pysyvyydellä kokoomuksen edustajat ovat lakialoitteita tehdessään ensisijaisesti vaalineet muun keskiluokan ja porvariston erityisetuja. Talonpoijiston ja työväestön erityisedut ovat kokoomukselle olleet vähemmän tärkeitä kuin ensin mainittujen erityisedut. Vastaavasti maanviljelijäin ja työntekijäin osuus kannattajakunnassa on ollut vähäisempi kuin toimihenkilöiden ja yrittäjien (Pesonen ym. 1993 38).

Tekstien ja toiminnan kuilut ovat osa politiikan tekoa, kuten Kari Palonen on todennut. Kokoomuksen lakialoitetoiminnan ja puolueohjelman tekstien välinen kuilu ilmenee asetelmasta, joka osoittaa kokoomuksen edustajien vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999 allekirjoittamien lakialoitteiden keskimääräiset osuudet sekä vuosien 1970 ja 1999 puolueohjelmien keskimääräiset orientaatiot luokkaetuihin prosenttimääräksi muutettuina.

Kokoomuksen luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Puolueohjelmat
Yhteisetu	62,5 %	93,0 %
Porvariston etu	10,2 %	3,9 %
Keskiluokan etu	15,5 %	1,4 %
Talonpoijiston etu	6,7 %	0,5 %
Työväestön etu	4,9 %	1,2 %
Yhteensä	99,8 %	100,0 %

Kuilu ohjelmatekstien ja lakialoitetoiminnan välillä on yhteisetujen osalta 30 prosenttiyksikköä, mikä on samaa korkeata tasoa kuin keskustalla ja vasemmistoliitolla. Lakialoitteiden teossa kokoomus on vähemmän yleispuolue kuin puolueohjelmassaan. Yhteisetuun liittyvien asioiden korostaminen puolueohjelmissa johtuu todennäköisesti pyrkimyksestä välttää luokkapuolueeksi leimautumista. Toisaalta eduskunnan yksi tärkeimmistä tehtävistä on säännellä luokkaetuja lainsäädännöllä, jolloin luokkaetujen vastakkaisuudet tulevat esiin.

Tekstit ylittävä politiikka esiintyy usein lakialoitetoiminnassa luokkien erityisetujen vaalimisessa. Kokoomuksen orientaatio erityisiin luokkaetuihin on voimakkaampaa lakialoitteiden teossa kuin puolueohjelmassa. Kokoomuksen lakialoitteissa luokkien erityisetujen osuus on 37 prosenttia, kun niiden osuus ohjelmalausumissa on 7 prosenttia. Toisin sanoen erityisetujen kuilu on käänteinen yhteisedun kuiluun verrattuna. Erot lakiesitysten ja ohjelmalausumien välillä vaihtelevat luokkaetujen suhteen. Kokoomus vaalii sekä ohjelmissaan että lakialoitteissaan vähän työläisten etua, joten lakialoitteiden ja ohjelmalausumien välinen ero on pieni. Talonpoijiston etuja kokoomus on lakialoitteissaan ajanut jonkin verran enemmän kuin ohjelmalausumissaan. Porvariston erityisetujen vaalimisessa kokoomuksella kuilu toiminnan ja ohjelmatekstien välillä on samansuuruinen kuin talonpoijiston kohdalla, 6 prosenttia. Kokoomus pyrkii vaalimaan porvariston etua lakialoitteilla enemmän kuin ohjelmalausumissaan tuo esille. Kilpailu muiden porvarillisten puolueiden kanssa keskiluokan äänistä vaikuttaa kuitenkin niin, että kokoomuksen lakialoitetoiminnassa keskiluokan erityisetujen vaaliminen on voimakkainta ja selvästi laaja-alaisempaa kuin puolueohjelmasta on pääteltävissä.

Kokoomus on enemmän yleispuolue ohjelmassaan kuin lakialoitteita tehdessään. Luokkapohjan laajentamispyrkimys käy ilmi sekä puolueohjelmien että lakialoitteiden orientaatioista. Eduskuntatoiminnassa puolueiden, niin myös kokoomuksen, on pakko ilmaista politikoinnillaan kannattamansa arvot ja periaatteet, jotka periaateohjelmissa ilmaistaan varsin tulkinnanvaraisesti.

4.6.2. *Ruotsalainen kansanpuolue r.p.*

RKP on tutkituilla valtiopäivillä tehnyt suhteellisen vähän, vain 115, lakialoitetta. Tosin aloitteiden määrä kansanedustajaa kohden on keskimääräinen. Lakialoiteaktiivisuudessa on havaittavissa vähenevää suuntausta. 1960 ja 1970-luvuilta tutkimukseen otetuilla valtiopäivillä RKP on tehnyt kaksi kertaa enemmän lakialoitteita kuin 1988 ja 1999 valtiopäivillä. Lähes puolessa lakialoitteista RKP:llä on ollut vasemmistolaisia kumppaneita. RKP:n yhteiset lakialoitteet vasemmiston kanssa ovat lisääntyneet vuodesta 1965 vuoteen 1999. Hallitusyhteistyö vasemmiston kanssa on ollut osatekijänä kehitykseen. Puolueista RKP on ollut kolmanneksi yhteistyöhakuisin. Oman ryhmän nimissä tehdyt lakialoitteet muodostavat 26 prosenttia kaikista puolueen edustajien allekirjoittamista lakialoitteista. Osuus on selvästi pienempi kuin kokoomuksella, keskustalla tai SDP:llä. Porvaripuolueiden yhteistyönä lakialoitteista on syntynyt noin 25 prosenttia.

Puolueen tekemistä lakialoitteista 79 prosenttia oli yhteisetuun orientoituneita. Tämä osoittaa, että RKP:llä lakialoitteiden teossa on enemmän yleispuolueen luonnetta kuin kokoomuksella. Yhteisetujen lakialoitteista RKP on tehnyt noin puolet yhdessä vasemmiston kanssa. Oman puolueen jäsenten ja muiden porvaripuolueiden kanssa RKP on ollut mukana tekemässä yhteisedun aloitteita yhtä monta kertaa.

Taulukko 15. RKP:n lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä luokitettuina orientaation ja koalition mukaan

Orientaatio	Oma ryhmä				Porvarit				Porvarit ja Vasemmisto				Yht.
	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	
Yhteisetu	5	12	2	3	6	14	1	0	9	11	11	17	91
Porvariston etu	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	3
Keskiluokan etu	1	2	0	0	1	1	0	0	3	0	0	0	8
Talonpoijiston etu	2	1	0	0	4	2	0	0	0	0	0	0	9
Työväestön etu	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	4
Yhteensä	8	17	2	3	12	18	1	0	13	11	12	18	115

Luokkien erityisetuja RKP on ajanut noin 20 prosentissa lakialoitteistaan. Ne ovat jakaantuneet kaikkien luokkien kesken. Ajallisesti RKP on tehnyt erityisiä luokkaetuja vaalivia lakialoitteita tutkittuina vuosina pääasiassa 1960 ja 1970-luvuilla. Sekä valtiopäivillä 1988 että 1999 RKP on osallistunut yhden erityisetua ajavan lakialoitteen kirjoittamiseen. Molemmissa se on tukenut työväestön asemaa yhdessä vasemmiston kanssa. Erityisistä luokkaeduista talonpoijiston ja keskiluokan etujen osuudet ovat suurimmat, kummankin 7 prosenttia kaikista lakialoitteista. RKP on lakialoitteiden teossa vaalinut talonpoijiston etua 1965 ja 1972 valtiopäivillä sekä yksin että porvaripuolueiden rintamassa, mutta ei enää 1988 ja 1999 valtiopäivillä. Lähes sama tilanne tulee ilmi keskiluokan etujen vaalisesta. Ruotsalainen kansanpuolue on tukenut keskiluokkaa omana ryhmänään, toisten porvaripuolueiden kanssa sekä vasemmiston kanssa 1960- ja 1970-luvulla. Puolue on ajanut vähiten porvariston etua, jota oikeistopuolueet pitävät tärkeänä. Työväestönkin etua RKP on eduskuntatoiminnassa vaalinut hieman enemmän kuin porvariston tavoitteita.

RKP:n eduskuntaryhmässä on enemmistö keskiluokan edustajia (www.eduskunta.fi/eduskuntaryhmat/ruotsalaineneduskuntaryhma/edustajat/sidonnaisuudet, luettu 13.5.2004). Se ilmeisesti vaikuttaa

siihen, että puolue vaalii voimakkaammin keskiluokan kuin porvariston etua. Kilpailu ruotsinkielisen keskiluokan äänistä käydään kaikkien muiden puolueiden kanssa. Sen tähden RKP eroaa lakialoitteiden orientaatioissa kokoomuksesta talonpoijiston edun voimakkaamman vaalimisen vuoksi. Kun maanviljelijöiden osuus koko väestöstä ja RKP:n kannattajakunnasta on vähentynyt (Pesonen, Sänkiaho, Borg 1993 106), puolue on myös vähentänyt eduskuntatoiminnassaan talonpoijiston edun vaalimista.

Vuosien 1964 ja 1997 puolueohjelmien sekä lakialoitteiden keskiarvojen luokkaorientaatioiden prosenttiosuukien vertailu osoittaa, että RKP on samoin kuin kokoomus ohjelmassaan enemmän yleispuolue kuin tehdessään lakialoitteita eduskunnassa. Yhteisedun kohdalla kuilu ohjelmatekstien ja lakialoitetoiminnan välillä oli vajaa kymmenen prosenttiyksikköä. Tämä kuilu on RKP:n osalta puolueista pienin, kun kokoomuksella ja keskustalla ja vasemmistoliitolla se on muita puolueita suurempi.

Orientaatio luokkien erityisetuihin on lakialoitetoiminnassa voimakkaampaa kuin ohjelmateksteissä. Lakialoitteiden ja ohjelmalausumien välinen kuilu yhteisetujen puoltamisessa oli RKP:llä pienin kaikista puolueista. RKP on vaalinut porvariston etua ohjelmassaan enemmän kuin lakialoitteita tehdessään. Muiden luokkien etuja RKP on puoltanut lakialoitteissaan useammin kuin ohjelmassaan on ilmoittanut. Ainoastaan porvariston etu oli poikkeuksena. Suhteellinen kuilu on selkein keskiluokan kohdalla. Ja lähes yhtä suuri se on talonpoijiston etujen ajamisessa. Kilpailu keskiluokan äänistä on aiheuttanut sen, että toiminta niiden puolesta lakialoitteiden teossa on aktiivisempaa kuin ohjelmalausumien perusteella olettaisi.

RKP:n luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	79,1 %	87,9 %
Porvariston etu	2,6 %	4,3 %
Keskiluokan etu	7,0 %	2,0 %
Talonpoijiston etu	7,8 %	3,6 %
Työväestön etu	3,5 %	2,3 %
Yhteensä	100,0 %	100,1 %

Vuoden 2004 aikana käyty kiista ruotsin kielen asemasta kouluopetuksessa oli ladultaan harvinainen tapaus hallituksen ja eduskunnan toiminnassa. Koska RKP:n edustajat halusivat säilyttää ruotsin kielen pakollisuuden opetuksessa, he vaativat äidinkielelleen erityisasemaa. Tällainen menettely ei ole yleispuolueen luonteen mukaista. Tutkimieni vuosien aikana RKP:llä ei ole ollut hallituskumppaneiden kanssa

julkista poliittista riitaa muista asioista. Vaikka kieliriita Suomen eduskunnassa on harvinainen, niin vuoden 2004 tapaus osoittaa ruotsalaisen kansanpuolueen olevan muuten selkeä yleispuolue, mutta ruotsin kielen aseman vaaliminen heikentää yleispuolueen vaikutelmaa erityisesti puolueohjelmassa. RKP luettaisiin politiikan tutkijoiden keskuudessa oikeistoon kuuluvaksi.

Pitkäaikaisena hallituspuolueena RKP on saanut vaalittua tärkeimpinä pitämänsä luokkaedut hallituksen esitysten välityksellä. Kielipuolueena RKP pyrkii ylläpitämään kannatustaan kaikkien luokkien keskuudessa esiintymällä tasapuolisesti kaikkien luokkien ruotsinkielisten erityisetujen vaalijana. Suomen ruotsinkielisen väestön ja sen kielen asema on lainsäädännöllä turvattu niin hyvin, että RKP:lle riittää eduskunnassa matala profiili ruotsinkielisten erityisetujen vaalijana. RKP on astetta lievempi porvaripuolue ja kielipuolueen luonteesta huolimatta astetta enemmän yleispuolue kuin kokoomus.

4.6.3. Suomen Keskusta r.p.

Suomen Keskusta on tehnyt tutkituilla valtiopäivillä yhteensä 352 lakialoitetta. Se on toiseksi korkein lukumäärä SDP:n jälkeen ja myös edustajaa kohti laskettuna samaa tasoa kuin SDP:llä eli 1,9. Keskusta on tehnyt valtiopäivillä 1972 ja 1999 yli 100 aloitetta, muina tutkittuina vuosina vähemmän. Keskusta eroaa kokoomuksesta ja RKP:stä siinä, että sen edustajat ovat tehneet lakialoitteet yksin oman puolueen edustajina, 50 prosentissa aloitteista. Tässäkin suhteessa puolueen lakialoitteiden teko muistuttaa SDP:tä. Varsinkin vuonna 1972 omia lakialoitteita on ollut valtaosa. Toisten porvaripuolueiden edustajien kanssa on syntynyt vain 15 prosenttia aloitteista. Yhteistyö vasemmiston kanssa on ollut runsaampaa kuin muiden porvaripuolueiden kanssa ja se on lisääntynyt vuoteen 1999 mennessä. Yhteistyö muiden puolueiden kanssa on lakialoitteiden teossa ollut puolueiden keskitasoa.

Yhteisetuun orientoituneita lakialoitteista keskusta on tehnyt melko tasaisesti eri vuosina, keskimäärin 56 prosenttia. Se on vähemmän kuin muilla porvarillisilla puolueilla. Yhteisedun suhdeluku on myös pienempi kuin vasemmistopuolueilla.

Erityisiin luokkaetuihin keskustan kansanedustajat ovat kiinnittäneet huomiota 44 prosentissa tekemistään lakialoitteista. Se on enemmän kuin muilla suurilla puolueilla ja lähes samaa luokkaa kuin perussuomalaisilla. Talonpoijiston etujen puolustamisessa keskusta voittaa muut puolueet. Kaikista aloitteista 19 prosenttia on vaalinut talonpoikien etua. Niistä kaksi kolmasosaa keskusta on tehnyt omana ryhmänään. SMP:n voimakas esiintyminen talonpoijiston edun vaalijana synnytti ainakin 1972 valtiopäivillä kilpailua keskustan ja SMP:n välille. Keskusta vaali 1965 ja 1972 valtiopäivillä lähes kolme kertaa aktiivisemmin talonpoijiston etua kuin tutkituilla 1980 ja 1990 lukujen valtiopäivillä, joten orientaation väheneminen maanviljelijöiden etujen vaalimiseen on selkeä ja nähtävissä jo 1980-luvulla samanaikaisesti kuin tämän luokan osuus väestöstä on voimakkaasti vähentynyt. Puolueista RKP:llä on vastaavanlainen ilmiö.

Taulukko 16. Keskustan lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaisesti luokiteltuina

Orientaatio	Oma ryhmä				Porvarit				Porvarit ja Vasemmisto				Yht.
	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	
Yhteisetu	12	38	5	22	14	7	4	6	22	14	22	31	197
Porvariston etu	0	6	0	6	2	3	0	0	0	1	0	2	20
Keskiluokan etu	4	10	4	8	2	0	0	1	7	1	0	6	43
Talonpoijiston etu	12	25	4	7	4	6	1	2	0	2	1	2	66
Työväestön etu	2	4	0	6	0	0	1	0	4	1	1	7	26
Yhteensä	30	83	13	49	22	16	6	9	33	19	24	48	352

Keskustan lakialoitteet ovat puolustaneet keskiluokan etua toiseksi voimakkaimmin sekä tasaisesti 1960-luvulta lähtien. Tutkimusvuosina keskustan edustajien tekemistä kaikista lakialoitteista yhteensä 13 prosenttia on tukenut keskiluokan etuja. Nämä aloitteet keskustalaiset ovat tehneet pääasiassa omana ryhmänään. Puolueen kannattajakunnassa maanviljelijöiden osuus on vähentynyt vuoden 1966 72 prosentista 35 prosenttiin vuonna 1991. Samana ajankohtana toimihenkilöiden osuus Suomen Keskustan kannattajakunnassa on lisääntynyt 10 prosentista 38 prosenttiin (Sänkiäho 1993 71). Toimihenkilöistä on tullut puolueen suurin kannattajaryhmä. Vaikka toimihenkilöiden osuus keskustan kannattajakunnassa on noussut suurimmaksi, keskiluokan erityisiin luokkaetuihin kohdistunut orientaatio on pysynyt toisella sijalla.

Keskusta on jättänyt työväestön ja porvariston luokkaedut vähemmälle huomiolle. Työväestön osuus on 7 prosenttia ja porvarien noin 5 prosenttia kaikista aloitteista. Työväestön etujen vaaliminen on lakialoitteissa lisääntynyt. Vuonna 1999 työväestön etujen tukeminen on ollut laaja-alaisinta. Tällöin aloitteet syntyivät sekä oman ryhmän puitteissa että yhteistyössä vasemmiston kanssa. Porvariston etua keskusta on ajanut vuosina 1972 ja 1999 ja yli puolessa esityksistä tehnyt ne omana ryhmänään.

Suomen Keskustan kannatuspohja on radikaalisti muuttunut. Se on heijastunut periaateohjelman ja eduskuntatoiminnan luokkaorientaatioihin, joiden muutokset eivät ole yhtä voimakkaita kuin kannatuspohjan muutokset. Oheisessa asetelmassa esitetään vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 lakialoitteiden

suhteelliset luokkaorientaatiot verrattuna vuosien 1968 ja 1996 periaateohjelmien lausumien orientaatioon.

Lakialoitteita tehdessään keskusta on ollut enemmän luokkapuolue kuin puolueohjelman perusteella odottaisi samansuuntaisesti kuin muutkin puolueet. Ohjelmassa luokkien yhteisetuun orientoituneet lausumat muodostavat 89 prosentin osuuden kaikista lausumista. Keskustan kansanedustajien allekirjoittamista lakialoitteista 56 prosenttia suuntautui yhteisetuun. Kuilu on 33 prosenttia, mikä on samaa korkeaa luokkaa kuin kokoomuksella ja vasemmistoliitolla. Erityisetujen vaaliminen on samassa suhteessa ollut laajempaa kuin puolueohjelmista oli pääteltävissä. Varsinkin talonpoikien etua keskusta on vaalinut enemmän kuin ohjelmassaan oli esittänyt. Keskiluokan etujen ajaminen on ylittänyt tuntuvasti ohjelmalausumissa keskustalle annetun painoarvon. Lisäystä luokkaetujen ajamiseen ovat saaneet myös työväestö ja porvaristo.

Keskustan luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	56,0 %	88,6 %
Porvariston etu	5,7 %	2,5 %
Keskiluokan etu	12,2 %	2,2 %
Talonpoijiston etu	18,7 %	4,2 %
Työväestön etu	7,4 %	2,5 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %

Keskustalla on luokkapuolueen ominaisuutta enemmän kuin kokoomuksella ja RKP:llä. Keskusta on lakialoitteiden teossa esiintynyt luokkapuolueena myös voimakkaammin kuin SDP ja vasemmistoliitto. Puolueen keskiluokkaisuus korostuu siten, että keskiluokan ja talonpoijiston erityisetujen ajaminen on voimakkaampaa kuin porvariston ja työväestön erityisetujen sekä ohjelmateksteissä että lakialoitteotominnassa. Koska Suomen Keskusta vaalii RKP:tä voimakkaammin porvariston etua, mutta heikommin kuin kokoomus, puolueen porvarillisuus on puolueiden keskitasoa. Tämäkin tulos kertoo puolueen keskiluokkaisuudesta. Sekä RKP että Suomen keskusta painottavat puolueohjelmissaan talonpoijiston etua voimakkaammin kuin muut puolueet. Näin ollen nämä kaksi puoluetta toimivat eduskunnassa puolueohjelmiansa mukaisesti ensisijaisesti talonpoijiston edunvalvojina, kun tutkitaan luokkien erityisetuja. Tähän tulokseen puolueohjelmien osalta on tullut myös Mikael Nygård (Nygård 2000 204).

Keskusta puolueella on ollut halu pitää yllä suhteellisen aktiivista talonpoijiston edun vaalimista. Ilmiö on 1980-luvulta lähtien heikentynyt ja saanut rinnalleen voimistuvan keskiluokan etujen tukemi-

sen. Puolueen kannattajakuntaan kuuluu toimihenkilöitä ja yrittäjiä, jotka asuvat maaseudulla ja ovat lähtöisin maanviljelijäperheestä. He katsovat edelleen kuuluvansa talonpojistoon. Varsinkin, jos he ovat osa-aikaviljelijöitä. Toinen vaikuttava tekijä on se, että Suomen Keskusta haluaa esiintyä maaseutupuolueena. Talonpojiston erityisetujen vaaliminen edistää maaseudun kehitystä.

4.6.4. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.

SDP:n eduskuntaryhmän jäsenet ovat allekirjoittaneet 365 lakialoitetta, mikä on suurempi määrä kuin muilla tutkituilla puolueilla. Keskimäärin lakialoitteita on 1,8 edustajaa kohden. Vain kokoomuksella aloitteiden määrä edustajaa kohden on alhaisempi ja keskustalla samaa tasoa kuin SDP:llä. Lakialoitteista 55 prosenttia on pelkästään SDP:n kansanedustajien tekemiä. SDP:n kansanedustajien lakialoittemäärään puolueen hallituksessa tai oppositiossa olo ei ole vaikuttanut merkittävästi, koska 1972 valtiopäivillä SDP:n edustajien tekemien lakialoitteiden määrä oli lähes kaksinkertainen verrattuna 1965 valtiopäiviin. Puolue oli 1965 oppositiossa ja hallituksessa vuonna 1972, 1988 ja 1999. Vuoden 1988 valtiopäivillä SDP teki suhteellisen vähän lakialoitteita kuten muutkin puolueet ja vuonna 1999 taas kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1988.

Yhteistyö muiden puolueiden edustajien kanssa on SDP:n kansanedustajilla ollut aloitteiden laatimisessa porvaripuolueita heikompa, mutta voimakkaampaa kuin vasemmistoliitolla. Puolueen kansanedustajien allekirjoittamista kaikista lakialoitteista 42 prosenttia on tehty yhteistyössä porvarillisten kansanedustajien kanssa. Hallitusyhteistyö porvarillisten puolueiden kanssa on lisännyt tätä yhteistyötä. Ilmiö on havaittavissa myös yhteistyössä vasemmistoliiton kanssa. Vasemmistupuolueiden yhteistyö on ollut tutkittuina vuosina lakialoitteiden teossa heikkoa. Aloitteita, joissa allekirjoittajina on ollut yhdessä sosialidemokraattisia ja SKDL/VAS:n kansanedustajia, on neljänä vuonna vain 12. Yhteistyön vähäisyys johtuu siitä, että SDP:n ja SKDL/SKP:n ideologiset erot ja niiden keskinäinen kilpailu työväestön kannatuksesta vaikeuttivat käytännössä yhteistyötä, vaikka siihen varsinkin kommunistien julistuksissa sanottiin pyrittävän.

Vaikka vasemmistupuolueita pidetään luokkapuolueina enemmän kuin porvarillisia puolueita, SDP:n edustajien lakialoitteista enemmistö, eli 65 prosenttia, on orientoitunut yhteisluokkaisuun. Koska tämä osuus on korkeampi kuin Suomen keskustan orientoituminen yhteisluokkaisuun, keskustalla on voimakkaammin luokkapuolue kuin SDP. Yhteisetuista vaalivaikeuksista 50 prosenttia SDP on laatinut omissa piirissään ja lähes toinen puoli yhteistyössä porvarillisten puolueiden kanssa.

SDP:n lakialoitteista 35 prosenttia on sisältänyt erityisten luokkaetujen vaalimista. Erityisetujen vaalinnassa SDP on tehnyt yhteistyötä vähän, 12 prosentissa aloitteista. Lakialoitteissa on puolustettu kaikkien luokkien etuja, vain painotuksessa on eroja. Lakialoitteiden teossa SDP on 1960-luvulta lähtien vaalinut työväestön luokkaetujen rinnalla yhtä voimakkaasti keskiluokan etuja, molempien osuuden

ollessa 15 prosenttia. Työväestön ja keskiluokan etujen vaaliminen on lakialoitteiden teossa säilyttänyt suhteellisen vakaan aseman neljällä vuosikymmenellä, paitsi vuonna 1988, jolloin 85 prosenttia SDP:n aloitteista vaali yhteisetua ja 8 prosenttia työväestön etua ja 3 prosenttia keskiluokan etua. Talonpojiston edun vaalimista on ollut jonkin verran ja porvariston etujen vaalimista sitäkin vähemmän tutkituilla valtiopäivillä. Yhteys kannatuksen luokkapohjan ja erityisetujen luokkaorientaation välillä käy esiin sosiaalidemokraattienkin poliittisessa toiminnassa. Työväen etujen ajamisen rinnalla on vahvana keskiluokan etujen vaaliminen. Ilmiö on selitettävissä sosiaalidemokraattien voimakkaalla halulla panostaa taisteluun toimihenkilöiden ja muun keskiluokan kannatuksesta sekä keskiluokan osittaisesta samaistumisesta työväenluokkaan.

Taulukko 17. SDP:n lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luokiteltuina

Orientaatio	Oma ryhmä				Vasemmisto				Porvarit ja Vasemmisto				Yht.
	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	
Yhteisetu	34	76	4	5	2	4	0	4	27	18	25	39	238
Porvariston etu	0	1	0	0	0	0	0	0	2	3	0	2	8
Keskiluokan etu	6	29	0	1	0	0	0	0	8	0	1	9	54
Talonpojiston etu	2	6	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	11
Työväestön etu	6	27	1	3	0	0	0	2	4	0	2	9	54
Yhteensä	48	139	5	9	2	4	0	6	41	21	29	61	365

SDP:n vuoden 1952 periaateohjelma on tutkimukseen otetuista puolueohjelmista vanhin ja vuoden 1999 ohjelma uusin. Näissä periaateohjelmissä yhteisetuun orientoituneiden lausumien osuus on 76 prosenttia, joka on alhaisempi kuin suurilla porvarillisilla puolueilla ja vasemmistoliitolla. Vastaavasti heidän vertailtavista lakialoitteista 65 prosenttia suuntautui luokkien yhteisetuun. Näin ollen SDP:kin on yleispuolue enemmän puolueohjelmassaan kuin lakialoitteiden teossa. Kuilu ohjelmatekstien ja lakialoitteiden luokkaorientaation välillä on samaa luokkaa kuin RKP:llä ja selvästi pienempi kuin kokoomuksella,

keskustalla ja vasemmistoliitolla. Tämä johtuu vuoden 1952 puolueohjelman suhteellisen voimakkaasta orientaatiosta työväestön etuun ja muita puolueohjelmia heikommasta yhteisedun orientaatiosta. Kuilu pienentää myös se, että SDP on viime vuosikymmeninä yhtenä suurimmista puolueista ollut usein hallituspuolue ja voinut sieltä käsin toteuttaa käytännön politiikalla tavoitteitaan. Tällöin puolueen ei ole tarvinnut menestyäkseen kovin laajasti esitellä ideologiaansa ja tavoitteitaan ohjelmateksteissä. Tutkimukseen sisältyneet SDP:n puolueohjelmat olivatkin lyhyempiä kuin muilla puolueilla, esim. vasemmistoliitolla. Tämä on erona SKDL/vasemmistoliittoon, jonka toiminnassa II maailmansodan jälkeen kommunistisella ideologialla oli vahva asema.

SDP:n luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	65,2 %	76,3 %
Porvariston etu	2,2 %	1,3 %
Keskiluokan etu	14,8 %	1,2 %
Talonpoijiston etu	3,0 %	1,4 %
Työväestön etu	14,8 %	19,8 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %

Ohjelmalausumissa porvariston ja talonpoijiston etujen vaaliminen on ollut niukkaa. Lakialoitteiden teossa näiden luokkien etujen vaaliminen on hieman yleisempää, kuilujen ollessa vähäisiä. Selkein kuilu ohjelmalausumien ja lakialoitteiden välillä koskee keskiluokan etujen ajamista. SDP:n kansanedustajat ovat tehneet keskiluokkaa tukevia lakiesityksiä huomattavasti enemmän kuin puolueen periaateohjelmissa on annettu ymmärtää. Samalla työväestön etuja puoltavia lakialoitteita on tehty vähemmän kuin ohjelmissa on asetettu tavoitteeksi. Tosin kuilu ei ole yhtä iso kuin keskiluokan kohdalla. Sosialidemokraattien orientaatio lakialoitteiden teossa oli yhtä voimakas sekä työväestön että keskiluokan etuun, mutta puolueohjelman lausumissa orientaatio työväestön etuun oli kuusitoista kertaa voimakkaampi kuin keskiluokkaan. Tämä selittyy sillä, että SDP:n vuoden 1952 periaateohjelma oli voimassa vuosikymmeniä ja tässä ohjelmassa vaalittiin keskiluokan erityisetua vähän verrattuna työväestön erityisetuun. Keskiluokan osuus väestössä kuitenkin kasvoi voimakkaasti ja sosialidemokraattien oli otettava tämä huomioon eduskuntatoiminnassaan, vaikka vuoden 1952 puolueohjelmassa keskiluokan edun vaalinta oli suhteellisen vähäistä. Kuilun lakialoitteissa ja ohjelmateksteissä ilmenevän keskiluokan luokkaorientaation voimakkuudessa synnytti SDP:n puolueohjelman pysähtyneisyys. Olihan vuoden 1952 periaate-

ohjelma voimassa vuoteen 1987, vaikka yhteiskunnallinen kehitys kulki eteenpäin niin, että toimihenkilöiden osuus väestössä kasvoi. Kun puolueohjelma uudistettiin vuonna 1987, kuilu ohjelmatekstien ja poliittisen toiminnan välillä pieneni.

Toimihenkilöiden määrän lisääntyminen on vaikuttanut SDP:n, niin kuin muidenkin puolueiden, poliittiseen toimintaan. Haluttiin hankkia ”uudesta keskiluokasta” äänestäjiä vaalimalla sen etua. Asia nousi niin voimakkaana esiin, että vanhan kannattajakunnan eli työväestön edun puolustaminen jäi ajoittain vähemmälle. Näin oli ainakin tehtyjen lakialoitteiden luokkaorientaation perusteella. Panostus keskiluokan etuihin on kannattanut, koska laajentuneesta toimihenkilöiden määrästä sosialidemokraatit ovat saaneet merkittävän osan kannattajikseen. SDP:n lisääntyneessä toimihenkilöiden kannattajaryhmässä merkittävä osa kuuluu alempiin toimihenkilöihin. SDP:n kannatus yrittäjien keskuudessa on heikompa kuin toimihenkilöiden (Sänkiaho 1995 71 ja 82).

4.6.5. Vasemmistoliitto r.p.

Vasemmistoliitto ja sen aatteellinen edeltäjä SKDL, ovat tehneet neljällä tutkituilla valtiopäivillä yhteensä 329 lakialoitetta, SDP:n ja keskustan jälkeen kolmanneksi eniten. Kansanedustajien määrään suhteutettuna lakialoitteita oli 2,6 puolueen kansanedustajaa kohden, mikä on eniten isoista puolueista. Kun SKDL:llä kaikista lakialoitteista 65 prosenttia oli yksin omana ryhmänä tehtyjä aloitteita, vastaava luku SDP:llä oli 56 %. Omana ryhmänä tehtyjä lakialoitteita oli enemmän 1965 ja 1972 valtiopäivillä kuin myöhemmillä. SKDL/Vasemmiston ja porvariston yhdessä tekemät lakialoitteet muodostavat 30 prosenttia puolueen edustajien kaikista aloitteista. SDP:n vastaava määrä on 42 prosenttia. Näin ollen vasemmistoliitto on ollut vähemmän yhteistyössä muiden puolueiden kanssa kuin SDP. SKDL:n pitkä oppositiokausi ennen vuotta 1966 heijastuu pelkästään omana ryhmänä esiintymisenä lakialoitteiden teossa.

Yhteistyö vasemmistopuolueiden kesken lakialoitteiden laadinnassa on ollut vähäistä, vain 4 prosenttia. Työväestön luokkaetua vaaliessaan vasemmistopuolueet ovat käyneet keskenään enemmän kilpailua kuin toimineet yhteistyössä. Vasemmistoliitto on lakialoitetoiminnassa vaalinut työväestön etua useammin porvarien kuin SDP:n kanssa. Vasemmistoliiton ja porvaripuolueiden yhteistyö lakialoitteiden teossa on 1990-luvulla lisääntynyt verrattuna SKDL:n toiminta-aikaan. Valtiopäivillä 1999 oppositiokauden heikkenemisestä oli nähtävissä merkkejä, kun omana puolueena tehdyt aloitteet vähenivät ja porvaripuolueiden kanssa allekirjoitetut lakialoitteet kattoivat 74 prosenttia lakialoitteista. Tähän on vaikuttanut hallitusyhteistyö ja SKDL/vasemmistoliiton puolueohjelman aikaisempaa myönteisempi asenne porvaristoa kohtaan.

SKDL/vasemmistoliitto ovat vaalineet lakialoitteillaan ensisijaisesti luokkien yhteisetua. Siihen orientoituneiden lakialoitteiden osuus kaikista puolueen edustajien tekemistä lakialoitteista oli 59 pro-

senttia. Tämä osoittaa, että SKDL halusi edistää hyvinvointivaltion kehitystä, kuten kaikki muutkin poliittiset puolueet. Tutkittaessa hyvinvointivaltion vaalimista herää kysymys, onko puolueiden kesken painotuseroja kehityksen suunnasta ja voimakkuudesta. Vastaus tähän kysymykseen on myönteinen. Asia selviää eduskunnan toiminnasta. Yhteisetuun orientoituneita lakialoitteita on SKDL/Vasemmistoliitolla vähemmän kuin RKP:llä, SDP:llä ja kokoomuksella.

Taulukko 18. SKDL/Vasemmistoliiton lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luiteltuna

Orientaatio	Oma ryhmä				Vasemmisto				Porvarit ja Vasemmisto				Yht.
	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	1965	1972	1988	1999	
Yhteisetu	27	65	13	3	1	4	1	4	14	11	21	31	195
Porvariston etu	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4
Keskiluokan etu	10	4	24	0	0	0	0	0	3	4	1	2	48
Talonpoijiston etu	4	11	1	0	0	0	0	0	0	2	1	1	20
Työväestön etu	9	35	3	5	0	0	0	2	1	1	0	6	62
Yhteensä	52	116	41	8	1	4	1	6	18	18	23	41	329

Erytysetuja vaalivien lakialoitteiden osuus on 41 prosenttia, mikä on hieman vähemmän kuin keskustalla ja SMP:llä, mutta enemmän kuin kokoomuksella ja SDP:llä. Vasemmistoliitto on puolustanut kaikkien luokkien etuja, tosin eri määrissä. Yllättävää on se, että SKDL/VAS oli tehnyt talonpoijiston ja keski-
luokan yhteen laskettuihin erityisluokkaetuihin orientoituneita lakialoitteita enemmän kuin työväestön erityisluokkaetuja koskevia. Tällaista tulosta ei puolueohjelman lausumien perusteella olisi odottanut. Ilmiö selittyy sillä, että SKDL orientoitui aikanaan nykyistä vasemmistoliittoa voimakkaammin viljelijäin, etenkin pienviljelijäin edun vaalimiseen. Talonpoijiston etuihin orientoituneet lakialoitteet oli tehty lähes kaikki oman ryhmän edustajien nimissä vuosien 1965 ja 1972 valtiopäivillä.

Työväestön etua vasemmistoliitto on puolustanut voimakkaammin lakialoitteissaan kuin kaikki muut puolueet, osuuden ollessa 19 prosentissa. Sen jälkeen vasemmistoliitto on tukenut keskiluokkaa, 14 prosentin osuudella. Porvariston edun vaalimisessa ei vasemmistoliiton osalta ole vuosien kuluessa tapahtunut muutoksia. Se on ollut yhtä vähäistä 1960- kuin 1990-luvulla. Vaikka vasemmistoliittoa ei voi määritellä yhtä voimakkaaksi luokkapuolueeksi kuin SKDL oli aikanaan, niin puolue on selvästi työväestöön ja alempaan keskiluokkaan orientoitunut.

SKDL/Vasemmistoliitolta tutkimukseen otetut puolueohjelmat ovat vuosilta 1967 ja 1998. Kaikista ohjelmalausumista yhteisluokkien lausumia on noin 93 prosenttia, mikä on enemmän kuin SDP:llä, kokoomuksella ja keskustapuolueella. Vaikka erot eivät ole suuria, puolueohjelmien perusteella vasemmistoliitto on yleisluokkien voimakkaammin kuin SDP ja suuret porvarilliset puolueet. Lakialoitteissa orientaatio luokkien yhteisluokkien on selvästi vähäisempää kuin ohjelmalausumissa eli 59 prosenttia. Yli 30 prosentin kuilu on samaa luokkaa kuin kokoomuksella ja keskustalla. Se kuvastaa samantapaista politiikan toimintastrategiaa kuin keskustalla ja kokoomuksella on havaittavissa. Vasemmistoliiton yleisluokkien- tai luokkapuolue-ominaisuus ei poikkea paljolti muista puolueista.

SKDL/Vasemmistoliiton luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmassa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	59,3 %	92,9 %
Porvariston etu	1,2 %	0,9 %
Keskiluokan etu	14,6 %	0,5 %
Talonpoijiston etu	6,1 %	0,8 %
Työväestön etu	18,8 %	4,9 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %

Vasemmistoliitto on ajanut työväenluokan ja keskiluokan etua selvästi enemmän lakialoitteissaan kuin ohjelmissaan. Myös talonpoikien etu on tullut esille lakialoitteissa enemmän kuin ohjelmassa. Porvariston erityisedun vaalinnassa kuilu ohjelmatekstien ja lakialoitetoiminnan välillä on selvästi pienempi kuin muiden luokkien erityisetujen orientaatioissa. Kahdesta vasemmistopuolueesta vasemmistoliitto on hieman enemmän vaalinut työväestön ja keskiluokan ja pienviljelijäväestön luokkaetua kuin sosiaalidemokraatit, vaikka luokkaetujen puoltaminen on lakialoitetoiminnassa lähes yhtä voimakasta. Puolueohjelmien luokkaorientaatioissa sen sijaan on selviä painotuseroja. Sosiaalidemokraattien korostaessa poliittisessa toiminnassaan enemmän käytännön toimintaa vasemmistoliitto jatkaa edeltäjänsä SKDL:n

tapaa tehdä politiikkaa eduskuntatoiminnan lisäksi julkistamalla lähes kaikkia yhteiskunnan osa-alueita käsitteleviä ohjelmatekstejä.

Lakialoitteiden teossa vasemmistoliitto on yksi eniten luokkien erityisetuihin orientoituneita puolueita. Kuilun suhteellinen suuruus selittyy paljolti sillä, että korostaessaan ohjelmateksteissä demokration ja hyvinvointipalvelujen kehittämistä, joka tässä tutkimuksessa luokitetaan luokkien yhteisedun vaalimiseksi, puolue katsoo samalla puolustavansa työväestön ja muiden vähävaraisten etua (Vasemmistoliiton puolueohjelma 1998, 13). Keskiluokan erityisetujen suhteellisesti merkittävä vaaliminen on osoitus puolueiden kilpailusta keskiluokan äänistä.

4.6.6. *Liberaalit r.p.*

Liberaalien ja sitä edeltäneiden kansanpuolueiden edustajat ovat tehneet yhteensä 101 lakialoitetta kaksilla valtiopäivillä vuosina 1965 ja 1972. Keskimäärin aloitteita on kansanedustajaa kohden ollut 5, joten aloiteaktiivisuus on ollut samaa tasoa kuin kristillisdemokraateilla ja vähän korkeampi kuin vihreillä. Liberaaleilla oman ryhmän nimissä allekirjoitettujen lakialoitteiden osuus on 56 prosenttia. He ovat laatineet SMP:n jälkeen toiseksi eniten pienpuolueina lakialoitteita pelkästään oman puolueen nimissä. Liberaalit ovat myös tehneet yhteistyötä sekä vasemmisto- että porvaripuolueiden kanssa. Yhteistyö lakialoitteiden laadinnassa vasemmistopuolueiden edustajien kanssa on ollut hieman vilkkaampaa kuin porvaripuolueiden kanssa. Liberaalien aloiteaktiivisuudessa 1972 valtiopäivillä on erikoista pelkästään liberaalien nimissä tehtyjen aloitteiden kasvu. Ovatko tammikuussa 1972 käytyjen ja sitä edellisten vaalien tulokset, jotka osoittivat puolueen kannatuksen laskevan, antaneet puolueelle aiheutta oman profiilin korostamiseen nostamalla aloiteaktiivisuutta? Tämä on poikkeava ilmiö, koska yleensä pienten puolueiden edustajat jättävät suuria puolueita useammin lakialoitteita yhteistyössä toisten puolueiden edustajien kanssa.

Liberaalien allekirjoittamat lakialoitteet orientoituvat 69 prosenttisesti luokkien yhteisetuun. Lähellä liberaaleja yhteisedun ajamisessa ovat olleet SMP ja vihreät. RKP:llä ja kristillisillä on ollut enemmän ja kokoomuksella, keskustalla ja vasemmistoliitolla vähemmän yhteisetuun orientoituneita lakialoitteita.

Erityisiä luokkaetuja liberaalien lakialoitteet ovat ajaneet 31 prosentissa. Keskiluokan edut ovat liberaaleille olleet tärkeimpiä. Osuus yli 18 prosenttia lakialoitteista on suurempi kuin muilla puolueilla. Liberaalit ovat puolueista selkeimmin keskiluokan erityisetujen puolustajia. Vaikka kokoomuksella, SDP:llä, vasemmistoliitolla ja SMP:llä on vahvaa keskiluokan etujen ajamista, liberaalit ovat puolustaneet keskiluokan etuja muita puolueita voimakkaammin. Muiden kuin keskiluokan erityisetujen vaaliminen on ollut vähäistä, silti mitään luokkaa eivät liberaalit ole täysin unohtaneet. Porvariston etu näyttää kuitenkin olleen liberaaleille työväestön ja talonpojiston etua tärkeämpi, kuten ohjelmalausumienkin

Taulukko 19. Liberaalien lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1965 ja 1972 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luokiteltuina.

Orientaatio	Oma ryhmä		Porvarit		Porvarit ja Vasemmisto		Yht.
	1965	1972	1965	1972	1965	1972	
Yhteisetu	14	25	11	3	10	7	70
Porvariston etu	0	3	1	0	1	0	5
Keskiluokan etu	2	8	3	0	6	0	19
Talonpoijiston etu	1	2	0	0	0	0	3
Työväestön etu	2	0	0	0	0	2	4
Yhteensä	19	38	15	3	17	9	101

perusteella oli oletettavissa. Vaikka puolueen kannattajista työväestö on toiseksi suurin luokka (Sänkiaho 199577), sen etujen vaaliminen on kolmannella sijalla. Porvarillisille puolueille on ominaista vähäinen työväestön edun vaaliminen, vaikka tämä luokka on toiseksi suurin kannattajakunnassa keskiluokan jälkeen.

Liberaalien luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmassa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	69,3 %	91,2 %
Porvariston etu	5,0 %	4,9 %
Keskiluokan etu	18,8 %	2,1 %
Talonpoijiston etu	3,0 %	0,3 %
Työväestön etu	4,0 %	1,5 %
Yhteensä	100,1 %	100,0 %

Vuosien 1984 ja 1994 puolueohjelmissa yhteiseluun orientoituneiden lausumien osuus on 91 prosenttia. Näin ollen sanojen ja tekojen kiulu näyttää liberaaleilla olevan samaa tasoa kuin SMP:llä ja kristil-

lisdemokraateilla. Vihreiden vastaava kuilu on vähän korkeampi. Puolueen keskiluokkaisuus ja kilpailu keskiluokan äänistä näkyy, etenkin lakialoitteiden teossa keskiluokan erityisedun suhteellisen korkeana vaalimisena. Heillä keskiluokan etujen ajamisen lisäksi syntynyt kuilu on suurempi kuin muilla puolueilla, vaikka kaikilla puolueilla keskiluokkaan orientoituminen on ollut lakialoitteiden teossa vahvempaa kuin ohjelmalausumissa. Porvariston edun vaalimisessa liberaaleilla ei puolueohjelman ja lakialoitteiminnan välillä ole kuilua, koska orientaatiot näihin kohteisiin ovat yhtä voimakkaita. Talonpoijiston ja työväestön etujen osuus lakialoitteissa on hieman suurempi kuin puolueohjelmissa.

Toiminnan aktivoituminen ei johtanut liberaalien kannatuksen lisääntymiseen. Tulos oli sama kuin perussuomalaisilla ja DEVA:lla, mikä todettiin tässä tutkimuksessa aikaisemmin, aktiivinen lakialoitteiminta eduskunnassa ei välttämättä johda kannatuksen lisääntymiseen. Perustellusti voidaan olettaa, että kansalaiset edellyttävät puolueilta konkreettisia tuloksia etujensa vaalimisessa. Sellaiseksi lakialoitteimintaa ei ilmeisesti koeta eikä se ole esillä julkisuudessa kovin voimakkaasti.

Sekä ohjelmalausumien että lakialoitteissa ilmenneen orientaation perusteella liberaalit ovat ensisijaisesti keskiluokan etuja vaaliva puolue. Kun keskiluokan edun vaalijoina esiintyvät kaikki porvarilliset puolueet jopa vasemmistokin, ei keskiluokkaisia kannattajia riitä kaikille puolueille. Varsinkin, kun yleensä kannatetaan mieluummin suuria kuin pieniä puolueita.

4.6.7. Perussuomalaiset r.p.

Perussuomalaiset ovat tehneet 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä yhteensä 195 lakialoitetta. Yksi kansanedustaja on allekirjoittanut keskimäärin 7 aloitetta, mikä on selvästi korkeampi kuin kaikilla muilla puolueilla. Lakialoitteaktiivisuus SMP/perussuomalaisilla on ollut vuonna 1972 poikkeavan korkea, 72 prosenttia kaikista SMP:n aloitteista. Oman puolueen nimissä tehtyjä lakialoitteita oli myös 72 prosenttia SMP/perussuomalaisten kansanedustajien tekemistä aloitteiden kokonaismäärästä. Tämä osoittaa puolueen halua erottautua vanhoista puolueista ”pysyvänä ja täysin itsenäisenä puolueena”, joka ei ole ”minkään puolueen hansikas”, kuten SMP vuoden 1967 ohjelmassaan (s.3) julistaa. Puolueen yksin esiintyminen lakialoitteiden teossa oli myös vuoden 1988 valtiopäivillä voimakkaampaa kuin yhteistyö toisten puolueiden kanssa, vaikka SMP oli tuolloin hallituspuolue. Lisäksi puolueen aktiivisuus aloitteiden teossa säilyi suhteellisen korkeana. Perussuomalaisten yhteistyöhalukkuus on 1980-luvulta lähtien lisääntynyt. SMP/Perussuomalaiset ovat lakialoitteiden laadinnassa työskennelleet selvästi useammin vasemmiston kuin toisten porvarillisten puolueiden kanssa. Tämän suuntaiseen kehitykseen ovat vaikuttaneet puolueen kansanedustajien lukumäärän ja populistisen esiintymisen mureneminen. Etenkin edustajien lukumäärän väheneminen yhteen kansanedustajaan on pakottanut perussuomalaiset yhteistyöhön toisten puolueiden kanssa, jotta puolue edes jotenkuten näkyisi ja kuuluisi valtakunnan politiikan teossa.

Taulukko 20. SMP/Perussuomalaisten lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luokiteltuina

Orientaatio	Yksin			Porvarit			Porvarit ja Vasemmisto			Yht.
	1972	1988	1999	1972	1988	1999	1972	1988	1999	
Yhteisetu	60	3	1	5	2	1	10	9	15	106
Porvariston etu	0	1	0	1	0	0	0	0	1	3
Keskiluokan etu	21	6	0	0	0	0	0	1	1	29
Talonpoijiston etu	25	5	0	4	0	0	0	1	0	35
Työväestön etu	14	5	0	0	0	0	0	2	1	22
Yhteensä	120	20	1	10	2	1	10	13	18	195

SMP/Perussuomalaisten lakialoitteista suurin osa, eli 54 prosenttia oli luokkien yhteisetuun orientoituja. Lukema on karkeasti ottaen samaa suuruusluokkaa kuin keskustapuolueella. Näiden kahden puolueen kilpailu talonpoijiston ja muun keskiluokan etujen vaalimisessa johti siihen, että molempien puolueiden erityisten luokkaetujen ajaminen nousi muita puolueita korkeammaksi ja yhteisetujen vaaliminen laski muita vähäisemmäksi. SKDL/SKP esiintyi 1970-lukulla yhtä voimakkaasti luokkapuolueena kuin SMP/perussuomalaiset myöhemmin. Esiintyminen tapahtui eri luokkien nimissä. SMP/perussuomalaiset korosti ”unohdetun kansan” eli pienviljelijäin, pienyrittäjien ja itsenäisten työmiesten etuja ja SKP työväenluokan tavoitteita.

SMP/Perussuomalaiset ovat lakialoitteissaan puolustaneet enemmän kuin muut puolueet erityisiä luokkaetuja ja vaalineet tällöin kaikkien luokkien etuja jossakin määrin. Tutkittuina vuosina puolue on ajanut talonpoijiston erityisetuja 18 prosentissa kaikista aloitteistaan. Vain keskustapuolueella talonpoikien etujen ajaminen on ollut hivenen korkeampi kuin SMP:llä. Talonpoikien jälkeen keskiluokan etujen ajaminen on ollut SMP/perussuomalaisille lähes yhtä tärkeää, osuuden ollessa 15 prosenttia. Työväestön edut ovat olleet myös puolueen edustajien tuen kohteena yli 10 prosentissa lakialoitteista. Sen

sijaan porvariston etuja on ajettu vain kolmessa aloitteessa. Puolue on ensisijaisesti keskiluokkainen. Se on korostanut enemmän kuin muut puolueet sekä keskiluokan että talonpoijiston etuja.

SMP/perussuomalaisten luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	54,4 %	79,5 %
Porvariston etu	1,5 %	4,1 %
Keskiluokan etu	14,9 %	4,8 %
Talonpoijiston etu	17,9 %	8,1 %
Työväestön etu	11,3 %	3,5 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %

Perussuomalaisten lakialoitteiden teossa ilmenevä luokkaorientaatio on samansuuntainen kuin vuosien 1967 ja 1995 puolueohjelmissa. Voimakkuudessa esiintyy eroa. Puolueohjelmassa luokkien yhteisetuun suuntautuneiden lausumien osuus on 79 prosenttia. Kun kaikista SMP/perussuomalaisten allekirjoittamista lakialoitteista 54 prosenttia orientoitui yhteisetuun, on perussuomalaistenkin ohjelma voimakkaammin yleispuolueluonteinen kuin puolueen lakialoitetoiminta. Kuilun suuruus on keskitasoa. Perussuomalaiset ovat lakialoitteissaan ajaneet talonpoikien, keskiluokan ja työväestön etuja enemmän kuin ohjelmalausumista oli odotettavissa. Lisäykset ovat hieman enemmän kohdistuneet keskiluokan ja talonpoijiston kuin työväestön osalle. Porvariston edun ajaminen on vähentynyt ohjelmalausumien tasosta.

Perussuomalaiset on puolueista voimakkaimmin esiintynyt luokkapuolueena sekä ohjelmassaan että lakialoitteiden teossa. Perussuomalaiset ovat puolueista voimakkaimmin vaalineet keskiluokan etua. Tämä käy ilmi sekä puolueohjelman lausumista että lakialoitteiden luokkaorientaatiosta. Sinänsä puolueen harjoittama luokkaetujen vaaliminen ei menettelytavoiltaan poikkea muista puolueista. Sisällöllisesti SMP/perussuomalaisten lakialoiteissa vaalitaan asioita, joita pidetään populismille ominaisina kuten kansan vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä, antikapitalismia ja byrokratian vastaisuutta.

SMP/perussuomalaisten kannatus vaaleissa on vaihdellut. Se on menestynyt populistisella esiintymisellään ja karismaattisten johtajien ansiosta. 1970-luvun vaaleissa puolue menestyi Veikko Vennamon johdolla. Pekka Vennamo johti puolueen vaalimenestykseen vuonna 1983 ja Timo Soini 2000-luvun vaaleissa. SMP/perussuomalaisten populismi on muuttunut kehitysalueiden vähäosaisten pienviljelijäin ja työmiesten kannatuksen koskettelusta teollisuus-Suomen palkansaajien ja pienyrittäjien etuja vaalivaksi, koska urbaani elämäntapa luo kaikupohjaa populismille yhtä hyvin kuin syrjäseutujen elämä (Kerkola 1982 90; Helander 1971 17).

4.6.8. Suomen Kristillisdemokraatit r.p.

Kristillisdemokraatit tulivat eduskuntaan vuonna 1970, jolloin Raimo Westerholm valittiin ensimmäisen kerran kansanedustajaksi. Kolmena tutkittuna vuonna puolueen kansanedustajat ovat tehneet yhteensä 98 ja edustajaa kohden laskettuna 5,1 lakialoitetta. Määrä on samaa luokkaa kuin liberaaleilla ja toiseksi korkein perussuomalaisten jälkeen. Kristillisdemokraatit tekivät vuonna 1988 yhtä paljon lakialoitteita kuin 1972. Vuoden 1999 valtiopäivillä aloiteaktiivisuus lisääntyi lähes kaksinkertaiseksi. Kristillisdemokraatit ovat tehneet lakialoitteita oman ryhmän nimissä ensimmäisillä valtiopäivillään 1972 useammin kuin myöhemmin. Ajan edetessä vuosituhanen loppua kohti yhteistyö toisten puolueiden kanssa kasvoi. Oman ryhmän lakialoitteita oli lopulta 26 prosenttia. Porvarikoalition tehtyjä aloitteita oli 19 prosenttia. Puolue on lakialoitteiden teossa esiintynyt yli 50 prosentissa porvarit–vasemmisto-yhteistyössä. Työskentely vasemmistupuolueiden kanssa näyttää vuosien edetessä lisääntyneen ja on voimakkainta kristillisdemokraattien vaalissa luokkien yhteistä tai työväestön etua.

Taulukko 21. Kristillisdemokraattien lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luokitettuina

Orientaatio	Oma ryhmä			Porvarit			Porvarit ja vasemmisto			Yht.
	1972	1988	1999	1972	1988	1999	1972	1988	1999	
Yhteisetu	11	2	4	2	3	8	7	12	25	74
Porvariston etu	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Keskiluokan etu	2	0	2	0	2	0	0	1	1	8
Talonpoijiston etu	2	0	0	0	1	2	0	1	0	6
Työväestön etu	1	0	2	0	1	0	0	2	3	9
Yhteensä	16	2	8	2	7	10	7	16	30	98

Luokkien yhteisetuun Kristillisdemokraattien lakialoitteista suuntautuu 75,5 prosenttia. Näin voimakkaan orientaation yhteisetuun ylittää vain RKP. Erityisiä luokkaetuja kristilliset ovat vaalineet kaikkien luokkien osalta 24,5 prosentin osuudella, mikä on hieman vähemmän kuin vihreillä. Eniten kristilliset ovat puolustaneet työväestön etua 9 prosentin osuudella. Lähes yhtä voimakasta on ollut keskiluokan tavoitteiden ajaminen, 8 prosenttia. Myös talonpoijiston edut ovat olleet lakialoitteissa mukana joka vuosi keskimäärin 6 prosentin tasolla. Keskiluokan ja talonpoijiston etuja kristillisdemokraatit ovat ajaneet yhteensä 14 prosentin osuudella, mikä on enemmän kuin puolet erityisiin luokkaetuihin orientoituneista aloitteista. Porvariston etua kristilliset ovat vaalineet vain yhdessä aloitteessa, mikä on suhteellisesti yhtä vähän kuin porvariston etujen ajaminen vasemmistoliitolla.

Kristillisten luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	75,5 %	94,0 %
Porvariston etu	1,0 %	1,6 %
Keskiluokan etu	8,2 %	1,0 %
Talonpoijiston etu	6,1 %	1,5 %
Työväestön etu	9,2 %	1,9 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %

Kristillinen puolue on ohjelmalausumissaan vuodelta 1974 ja 1995 enemmän yleispuolue kuin lakialoitteiden teossa eli kristilliset vaalivat luokkien yhteisetua enemmän puolueohjelmien teksteissä kuin lakialoitetoiminnassaan. Kuilu on keskitasoa ja samansuuntainen kuin muillakin puolueilla. Kristilliset ovat laatiessaan puolueohjelmiaan lähteneet puolustamaan kaikkien luokkien etuja samalla tasolla. Eduskunnassa lakialoitteita tehdessä tavoitteet ovat kuitenkin muuttuneet ja kristilliset ovat alkaneet vaalia työväestön ja keskiluokan etuja sekä talonpoijiston etuja selvästi enemmän kuin porvarien etua. Yllättävää on se, että poliittiseen keskustaan kuuluvat kristillisdemokraatit ajavat enemmän työväestön etua lakialoitteiden teossa kuin muiden luokkien erityisetuja. Ero on kuitenkin pieni keskiluokkaan nähden, jonka etuja kristilliset myös puoltavat lakialoitteissa enemmän kuin puolueohjelmassaan. Kuilu lakialoitteiden ja ohjelmalausumien välillä on yhtä suuri työväestön ja keskiluokan etujen kohdalla. Orientaatio porvariston etuun on lakialoitetoiminnassa hiukan vähentynyt puolueohjelman tasosta.

Kristillisdemokraattien liberaaleja ja vihreitä voimakkaampi kiinnostus talonpoijiston edun ajamiseen ilmenee sekä puolueohjelmien lausumien orientaatiossa että lakialoitteiden teossa. Maanviljelijät

olivat vielä 1983 puolueen suurin kannattajaryhmä. Maanviljelijöitä ei ole vihreiden eikä kristillisdemokraattien nykyisissä eduskuntaryhmissä. Tilanne muuttui niin, että kristillisten suurimmat kannattajaryhmät vuonna 1991 olivat eläkeläiset ja opiskelijat (Sänkiäho 1995 75).

Kristillisdemokraattien lakialoitteiden luokkaorientaatio poikkeaa vähän vihreiden orientaatiosta. Molemmilla on voimakasta luokkien yhteisedun ja vähäistä porvariston edun ajaminen. Molemmat puolustavat työväestöä ja keskiluokkaa. Kristillisillä on sen lisäksi talonpoikien tukemista, mitä vihreillä ei ole samassa mittakaavassa. Näiden seikkojen vuoksi kristillisdemokraatit ovat enemmän porvaripuolue kuin vasemmistopuolue. Kuitenkin niin, että puoluetta on pidettävä enemmän koko keskiluokan erityisetujen kuin porvariston edun vaalijana.

4.6.9. Vihreä liitto r.p.

Vihreä liitto ei ole esiintynyt eduskunnan uutena tulokkaana niin voimakkaana lakialoitteiden tekijänä kuin perussuomalaiset, vaikka kansanedustajaa kohden tehtyjä aloitteita vihreilläkin on enemmän kuin suurilla puolueilla (4,1). Kaksilla valtiopäivillä vuosina 1988 ja 1999 vihreät ovat allekirjoittaneet 61 lakialoitetta. Puolueen kansanedustajien allekirjoittamista lakialoitteista vain 8 prosenttia on ollut pelkästään vihreiden tekemiä. Ja ne ovat kaikki vuodelta 1988. Porvaripuolueiden kanssa vihreät ovat tehneet vain yhden lakialoitteen. Vihreiden yhteistyöhalukkuus lakialoitteiden teossa vasemmistopuolueiden kanssa on ollut omaa luokkaansa, sillä 90 prosenttia heidän lakialoitteistaan on syntynyt yhteistyössä vasemmistopuolueiden kanssa.

Taulukko 22. Vihreiden lakialoitteet absoluuttisina lukuina vuosien 1988 ja 1999 valtiopäivillä orientaation ja koalition mukaan luokitettuina

Orientaatio	Oma ryhmä		Porvarit		Porvarit ja Vasemmisto		Yht.
	1988	1999	1988	1999	1988	1999	
Yhteisetu	4	0	1	0	18	20	43
Porvariston etu	0	0	0	0	0	1	1
Keskiluokan etu	1	0	0	0	2	5	8
Talonpoijiston etu	0	0	0	0	1	0	1
Työväestön etu	0	0	0	0	2	6	8
Yhteensä	5	0	1	0	23	32	61

Orientaatio luokkien yhteisetuun on ollut 70 prosenttia vihreiden kansanedustajien kaikista allekirjoittamista lakialoitteista. Se on ollut voimakkaampaa kuin vasemmistopuolueilla ja vähän heikompaa kuin RKP:llä ja kristillisillä. Vastaavasti luokkien erityisetuja vihreiden lakialoitteet ovat koskeneet lähes yhtä vähän kuin RKP:llä ja kristillisillä (29 %).

Erityisistä luokkaeduista vihreillä ovat etusijalla olleet keskiluokan ja työväestön edut samassa suhteessa. Yhdessä ne ovat kattaneet vihreiden luokkaetua ajaneista lakialoitteista 89 prosenttia. Orientaatio keskiluokan etujen vaalimiseen on vihreillä samaa tasoa kuin kokoomuksella, keskustalla, SDP:llä, vasemmistoliitolla sekä SMP/perussuomalaisilla. Puolueen orientaatio työväestön erityisetuun on samaa tasoa kuin vasemmistopuolueilla. Orientaatio porvariston ja talonpoikien etuun on hyvin heikko. Kaksilla valtiopäivillä vihreät ovat olleet mukana yhden talonpoikien ja yhden porvareiden erityisetua ajaneen lakialoitteen teossa.

Vihreiden luokkaorientaatio lakialoitteissa ja puolueohjelmissa

Luokkaetu	Lakialoitteet	Ohjelmat
Yhteisetu	70,5 %	97,6 %
Porvariston etu	1,6 %	0,2 %
Keskiluokan etu	13,1 %	0,3 %
Talonpoijiston etu	1,6 %	0,9 %
Työväestön etu	13,1 %	1,0 %
Yhteensä	99,9 %	100,0 %

Vihreiden suuntautuminen luokkien yhteisetuun on vuosien 1990 ja 1998 puolueohjelmissa voimakkaampaa kuin vuosien 1988 ja 1999 lakialoitteiden teossa. Vihreätkin vaalivat luokkien yhteisetua enemmän puolueohjelmien teksteissä kuin lakialoitetoiminnassaan. Yhteisetujen puolustamisessa orientaatioiden kuilu ohjelmatekstien ja lakialoitetoiminnan välillä on vihreiden osalta suuri. Kuilu on noin 27 prosenttiyksikköä. Vain kokoomuksella, keskustalla ja vasemmistoliitolla vastaava kuilu on suurempi. Vihreä liitto ei olekaan niin vahvasti yleispuolue kuin ohjelmatekstien perusteella voisi olettaa. Keski- luokan ja työväestön etujen ajaminen ovat lisääntyneet lakialoitteissa selvästi puolueohjelmien tasosta. Ilmiö johtuu ilmeisesti vihreiden halusta esiintyä lakialoitteiden teossa etenkin keskiluokan ja työväestön erityisetujen ajajana, koska puolueiden kesken käydään kilpailua näiden luokkien äänistä. Menestyäkseen äänikilpailussa puolue ei voi esiintyä pelkkänä yleispuolueena.

Vihreät kilpailevat vasemmistopuolueiden kanssa työväestön edun vaalimisessa ja muiden puolueiden kanssa keskiluokan edun puolustamisesta. Vaikka vihreät sijoitetaan porvarillisten puolueiden joukkoon, tämän tutkimuksen perusteella puolueella on enemmän vasemmisto- kuin porvaripuolueen ominaisuuksia sekä puolueohjelman lausumissa että lakialoitteiden teossa.

4.7. Yleispuolue vai luokkpuolue

Puoluekohtaisessa tarkastelussa on ollut jo esillä puolueiden yhteistyöhakuisuus eduskunnan lakialoittoiminnassa. Se, miten yhteistyöhaluisia ja -kykyisiä puolueet ovat olleet, antaa viitteitä puolueiden samankaltaisuudesta tai läheisyydestä. Seuraavassa taulukossa prosentit ilmaisevat puolueen edustajien allekirjoittamien aloitteiden osuuden kaikista ko. puolueen edustajien lakialoitteista. Vasemmalla on pelkästään oman puolueen kansanedustajien allekirjoittamien lakialoitteiden osuus. Sen jälkeen seuraa pelkästään porvarillisten puolueiden kansanedustajien lakialoitteiden osuus ja pelkästään vasemmistopuolueiden kansanedustajien lakialoitteiden osuus. Viimeisenä oikealla on niiden lakialoitteiden osuus, joiden allekirjoittajina on sekä porvarillisten että vasemmistopuolueiden edustajia.

Oman ryhmän nimissä tehtyjen lakialoitteiden määrän perusteella puolueet jakaantuvat kolmeen ryhmään. Voimakkaimmin omana ryhmänä on esiintynyt perussuomalaiset. Tosin puolueen yhteistyöhakuisuus on eduskuntaryhmän pienentyessä lisääntynyt. Toiseen ryhmään kuuluvat vasemmistoliitto, liberaalit, SDP, keskustapuolue ja kokoomus, joilla oman ryhmän nimissä tehdyt lakialoitteet ovat 66–45 prosenttia kaikista lakialoitteista. Heillä halu esiintyä omana ryhmänä on ollut suhteellisen voimakas. Kolmannen ryhmän muodostavat RKP ja kristillisdemokraatit, joilla oman ryhmän aloitteiden osuus on noin 30 prosenttia kaikista lakialoitteista. Neljänteen ryhmään kuuluu yksin vihreät 8 prosentin osuuden perusteella. Kristillisdemokraattien, RKP:n ja vihreiden suhteellisen alhainen oman ryhmän lakialoitteiden määrä ei voi yksinomaan johtua näiden eduskuntaryhmien pienuudesta, koska perussuomalaisten ja liberaalien vastaavat osuudet ovat samaa suuruusluokkaa kuin suurten puolueiden.

Pienet puolueet ovat yhteistyöhaluisempia kuin suuret. Yhteistyöhaluisin on ollut vihreät. Vihreiden ohella suhteellisen yhteistyöhaluisia ovat olleet kristillisdemokraatit ja RKP. Porvarillisista puolueista RKP:llä on ollut eniten halua esiintyä porvarikoalitiossa. Myös kokoomus, kristilliset ja liberaalit ovat tehneet porvaristopuolueiden sisällä yhteistyötä. Keskustan yhteistyö muiden porvaripuolueiden kanssa on keskitasoa ja runsaampaa kuin perussuomalaisilla ja vihreillä.

Kaikki puolueet, niin porvarilliset kuin vasemmistolaiset, ovat ylittäneet reippaasti porvariston ja vasemmiston raja-aidan. Varsinkin vihreät, kristilliset ja RKP ovat laatineet useammin lakialoitteita yhteistyössä vasemmistopuolueiden kuin porvaripuolueiden kanssa. SDP ja vasemmistoliitto ovat olleet lähempänä porvaripuolueita kuin toisiaan lakialoitteita tehdessään. SDP:llä yhteistyö porvaririntaman kanssa on yleisempää kuin vasemmistoliitolla. Liberaalien ja perussuomalaisten vetovoima yhteistyöhön

Taulukko 23. Puolueiden yhteistyöhakuisuus eduskunnan lakialoitetoiminnassa vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä.

Puolue	Oma ryhmä	Porvarit	Vasemmisto	Porvarit ja vasemmisto	Yhteensä	
	%	%	%	%	%	lkm
Kokoomus	46,0	20,8	–	33,2	100,0	283
RKP	26,1	27,0	–	47,0	100,1	115
Keskusta	49,7	15,1	–	35,2	100,0	352
SDP	55,1	–	3,3	41,6	100,0	365
Vasemmistoliitto	66,0	–	3,6	30,4	100,0	329
Liberaalit	56,4	17,8	–	25,7	99,9	101
Perussuomalaiset	72,3	6,7	–	21,0	100,0	195
Kristillisdemokr.	26,5	19,4	–	54,1	100,0	98
Vihreät	8,2	1,6	–	90,2	100,0	61

vasemmistopuolueiden kanssa on ollut vähäisintä. Vihreät ovat harjoittaneet yhteistyötä 90 prosentissa lakialoitteista vasemmistopuolueiden kanssa. He ovat lähempänä vasemmistoa kuin oikeistoa. Vihreät haluavat säännellä vapaata markkinataloutta, kuten vasemmistopuolueetkin. Peruste on kuitenkin erilainen. Vihreät pyrkivät markkinatalouden sääntelyyn ensisijaisesti ympäristön suojelun vuoksi. Vasemmistopuolueet haluavat säännellä markkinataloutta, jotta liiallinen taloudellinen eriarvoisuus ei vaarantaisi kansalaisten tasa-arvoa. Kaikilla puolueilla porvari–vasemmisto-koalitiossa laadittujen lakialoitteiden määrä on yli 20 prosenttia. Tämä porvaristo–vasemmisto-koalition syntyminen on jossain määrin yllättävää, koska aloitteen allekirjoittajilla on ideologisia eroja. Ne eivät kuitenkaan tule esiin yhteisedun vaalimisessa, josta porvarien ja vasemmiston kansanedustajien yhteisesti allekirjoittamissa lakialoitteissa on useimmiten ollut kyse.

On jo todettu, että kaikkien puolueiden ohjelmissa ja eduskunnassa tehdyissä lakialoitteissa ilmenee sekä yleispuolueen ja luokkapuolueiden ominaisuuksia. Yleiskuvan luomiseksi ja vertailun helpottamiseksi yhdistin vielä ohjelmalausumien ja lakialoitteiden antamat kuvat puolueista. Tarkastelin puolueiden kokonaiskuvaa kolmen ryhmän avulla, jotka ovat yleispuolueorientaatio, porvaristo-orientaatio ja työväestöorientaatio. Orientaation voimakkuutta mittasin laskemalla yhteen luokka-orientaatiot sekä ohjelmalausumissa että lakialoitteiden teossa ja jakamalla summan kahdella. Näin sain puolueille painotetun orientaatio-osuuden, joka ottaa huomioon sekä ohjelmien että lakialoitteiden luokkaorientaatiot. Yleispuolueorientaatioon luokitin kunkin puolueen yhteispuolueorientaatio-osuudet. Porvariston orientaatioon laskin yhteen porvariston, keskiluokan ja talonpojiston etujen painotetut orientaatiot. Työväes-

töorientaation ilmaisi työväestön etujen osuuden. Käytännössä puolue ei voi olla pelkkä yleispuolue tai luokkapuolue. Tutkimuksen kannalta nämä teoreettiset käsitteet ovat kuitenkin välttämättömiä. Tällainen ryhmittely ei ole kovin tarkka. Sillä voidaan kuitenkin osoittaa, mitkä puolueet ovat eniten yleispuolueita ja mitkä eniten tai vähiten erityisten luokkaetujen ajajia.

Kaikki puolueet ovat pääasiassa luokkien yhteisedun vaalijoita eli enemmän yleis- kuin luokkapuolueita. Eniten yleispuolueluonnetta omaavat kristillisdemokraatit, vihreät ja RKP. Näiden pienten puolueiden erot orientaation voimakkuudessa eivät ole suuria. Keskiryhmän muodostavat liberaalit, kokoomus ja vasemmistoliitto. Keskusta, SDP ja perussuomalaiset ajavat muita vähemmän kansalaisten etua yleispuolueen teemoilla. Kristillisdemokraattien, vihreiden ja RKP:n yleispuolueluonne johtuu siitä, että niiden aatepohja perustuu uskontoon tai ympäristönsuojeluun tai ruotsin kieleen vahvemmin kuin muilla puolueilla, joilla siteet luokkaetuihin ovat edellä mainittuja voimakkaammat.

Taulukko 24. Puolueiden painotetut yleispuolue- ja luokkapuolueorientaatiot suuruusjärjestyksessä

Yleispuolueorientaation prosenttiosuus		Porvaristo-orientaation prosenttiosuus		Vasemmisto-orientaation prosenttiosuus	
KD	84,7 %	Perussuomalaiset	25,6 %	SDP	17,3 %
Vihreät	84,0 %	Keskusta	22,7 %	VAS	11,8 %
RKP	83,5 %	KOK	19,1 %	Perussuomalaiset	7,4 %
Liberaalit	80,2 %	Liberaalit	17,1 %	Vihreät	7,0 %
KOK	77,5 %	RKP	13,6 %	KD	5,5 %
VAS	76,1 %	VAS	12,0 %	Keskusta	4,9 %
Keskusta	72,3 %	SDP	11,9 %	KOK	3,0 %
SDP	70,8 %	KD	9,7 %	RKP	2,9 %
Perussuomalaiset	67,0 %	Vihreät	8,8 %	Liberaalit	2,7 %

Taulukossa 24 ilmenevä puolueiden järjestys yleispuolue–luokkapuolue-jatkumolla vaihtelee jonkin verran eri ajankohtina ideologisesti läheisten puolueiden osalta. Järjestys tukee kuitenkin politiikan tutkijoiden yleistä näkemystä puolueiden jakaantumisesta oikeisto-, keskusta- ja vasemmistopuolueisiin (Mickelson 2007 343; Pesonen 1995 12).

Yhteisten etujen korostus on osoitus siitä, että saatuaan virallisen aseman poliittisessa järjestelmässä puolueet toimivat yhä lisääntyvässä määrin yleisen edun vaalijoina ja osasta luokkien erityisiä etuja tulee niiden yhteisetuja. Näin on tapahtunut mm. hyvinvointipalvelujen osalta, joiden luominen teollistumi-

sen alkuaikoina oli työväestön ja alemman keskiluokan erityisten luokkaetujen vaalimista. Kehityksen edetessä niiden olemassaolosta on tullut kaikkien luokkien yhteiset. Yleispuolueluonteen lisääntyminen on vähentänyt puolueiden luokkaluonnetta. Se ei kuitenkaan ole merkinnyt luokkaetujen vaalimisen loppumista, kuten monet politiikan tutkijat ovat osoittaneet (Sänkiäho 1995 68; Evans 1999 2–3).

Eduskunnassa olevat suomalaiset puolueet ovat 1900-luvun loppupuoliskolla yhteisten etujen vaalimisen rinnalla ajaneet luokkien erityisetuja voimakkaammin kuin puolueohjelmissaan olivat tuoneet esiin. Luokkaetujen ajamisessa olevien erojen pohjalta puolueet ovat ryhmiteltävissä tietyn asteisiin porvarillisiin tai työväenpuolueisiin. Suuret puolueet jakaantuvat pieniä selvemmin porvaristo-orientoituneisiin tai työväestöorientoituneisiin.

Perussuomalaiset, keskusta ja kokoomus ovat puolueista eniten porvaristo-orientoituneita. Keskitason porvaripuolueita ovat liberaalit ja RKP. Keskustan muita porvaripuolueita voimakkaampi porvariorientaatio johtuu osin kilpailusta perussuomalaisten kanssa samoista kansalaisryhmistä. Toinen tekijä on se, että puolue on vasta viime vuosikymmeninä herännyt kalastamaan ääniä kaupunkien yrittäjien ja palkansaajien keskuudesta. Perinteisesti puolue on porvarillisten arvojen perustalta hankkinut kannatuksensa maaseudun viljelijä- ja yrittäjäväestöltä. Kristillisdemokraateilla ja vihreillä on heikompi porvaristorientaatio kuin vasemmistoliitolla ja SDP:llä, mikä selittyy osittain niiden vahvalla yleispuoluepainotuksella. Työväestön etujen ajamiseen ovat eniten suuntautuneet SDP ja vasemmistoliitto. Keskitasoista vasemmistolaisuutta edustavat perussuomalaiset ja vihreät, vähän myös kristilliset ja keskusta. Vähiten työväestön asemia ovat puolustaneet liberaalit, RKP ja kokoomus.

Suomen puolueiden ideologista perusjärjestystä tutkiessaan 1960-luvulla Olavi Borg löysi puolueiden toistensa ideologisen läheisyyden perusteella seuraavat ryhmitykset; ensimmäiseen kuuluivat kokoomus ja kansanpuolue, toiseen maalaisliitto ja pientalonpojat, kolmanteen sosialidemokraatit ja pientalonpojat sekä neljanteen kansandemokraatit ja kommunistit. Täysin omaksi tyyppikseen osoittautui ruotsalainen kansanpuolue (Borg 1964 267). Puolueiden ideologinen perusjärjestys on viime vuosikymmeninä heikentynyt. Se on kuitenkin edelleen olemassa ja vaikuttaa puolueiden toimintaan (Pesonen 1993 132 ja Nygård 2000 212). Myös tämän tutkimukseni tulosten mukaan kokoomus ja liberaalit ovat puolue toiminnassa lähellä toisiaan. Keskustalla ja perussuomalaisilla on yhteistä pk-yrittäjyyden porvarillinen panostus. Sekä perussuomalaisilla että vasemmistopuolueilla on samankaltaisuutta työväestön aseman puolustamisessa.

Olli Kangas on tutkinut kokoomuksen, maalaisliito/keskustapuolueen, SDP:n ja SKDL:n vuosien 1945–83 vaaliohjelmia. Hän päätyi tuloksissaan siihen, että kokoomus vaati etuja ennen kaikkea toimihenkilöille ja yrittäjille. Keskustassa oli tapahtunut suurin muutos, koska se oli 60-luvulla tapahtuneen nimenmuutoksen jälkeen alkanut puhua maanviljelijöiden sijasta yhä enemmän yleisillä ryhmämerkeillä. SDP:llä ja SKDL:llä viiteryhmänä oli työväestö. SKDL kiinnitti välittömästi II maailmansodan jälkeen huomiota maaseudun pienviljelijäin ongelmiin. Kun pienviljelijöiden lukumäärän väheni voimakkaasti, heidän etunsa vaalimisen supistui myös puolue toiminnassa. Vasemmistopuolueet olivat laajentaneet

viite- eli orientaatioryhmäänsä keskiluokkaan ja ajoittain eräisiin porvariston luokkaryhmiin. Ohjelmissa esitetyn luokkakantaisuuden lieventymisestä huolimatta puolueet ovat olleet oman pääkannattajakuntansa etujen vaalijoita. Puolueet eivät ole olleet luokkapolueita ainoastaan kannattajakuntansa rakenteen pohjalta, vaan myös sosiaalipoliittisten vaatimustensa perusteella (Kangas 1986 100–101).

Vaikka yhteiskuntamme ja puolueet ovat kokeneet merkittäviä muutoksia, puolueiden perusolemus yleisedun ja luokkaetujen vaalijoina on säilynyt. Puolueiden muuttumisesta luokkapolueista yleispuolueiksi on esitetty väitteitä 1980-luvulta lähtien. Onni Rantalalan tutkimukset osoittivat tuolloin yleispuolueväitteet ennenaikaisiksi. Hän toteaa:

”Yhteiskunnan rajusta muutoksesta huolimatta Suomen puolueet ovat säilyttäneet perusolemuksensa mm. ydinryhmänsä ohjelmassa ja kannattajakunnassa samoin kuin organisatorisen pohjakaavionsa. Puolueen luonteeseen näyttää – nimenomaan näiltä osin – kuuluvan säilyttäminen, ritualisoituminen ja staattisuus. Uutta puoluetyyppiä ei näin ollen ole syntynyt. Mutta uusia piirteitä puolueet ovat etenkin 1960-luvun jälkipuoliskolta lähtien saaneet” (Rantala 1982 247).

Muutoksessa ja uusissa piirteissä on olennaista se, että yhteiskuntaa halutaan kehittää tunnustamalla kaikkien luokkien ja niitä edustavien puolueiden myötävaikutus demokraattisessa päätöksenteossa. Vasemmistopuolueet eivät pyri välittömästi kumoamaan kapitalismia eli vapaata markkinataloutta, vaan ovat käytännön toiminnan kautta tulleet vakuuttuneiksi siitä, että työväestön yhteiskunnallista ja taloudellista asemaa kyetään parantamaan vapaan markkinatalouden vallitessa ja yksityistä yrittäjyyttä vaalimalla. Toisaalta porvarilliset puolueet ovat oman kokemuksensa kautta päätyneet siihen tulokseen, että myöntymällä ainakin osittain vasemmiston ja etujärjestöjen vaatimuksiin taataan yhteiskuntarauha ja vapaan markkinatalouden vakaa kehittyminen. Näin luokat ja niitä edustavat puolueet ovat kokemustietonsa perusteella saavuttaneet fenomenologisessa sosiologiassa mainitun intersubjektiivisen ymmärryksen konsensuksen välttämättömyydestä (Heritage 1996 79) ja säännellyn luokkataistelun eduista.

4.8. Yhteenveto

Edellä suoritettu puolueiden ohjelmalausumien ja kansanedustajien lakialoitteiden luokkaorientaation käsittely osoittaa, että puolueet välittävät poliittista tahdonmuodostusta. Toiminnassaan ne ilmaisevat yhteiskunnallisia intressejään ja pyrkivät toteuttamaan yhteiskunnallisia tavoitteita. Tämä on todettu myös aikaisemmin julkaistuissa tutkimuksissa (Blom ym.1984 490 ja Mickelsson 2007 32). Puolueiden kansanedustajat vaalivat tietyn tai tiettyjen luokkien ja ryhmien etuja eduskunnassa. Puoluerakenteessa

ja kannattajakunnassa saattaa tapahtua muutoksi, jotka vaikuttavat jonkin verran luokkaorientaatioon. Puolueet ovat tietoisesti viime vuosikymmeninä pyrkineet vaalimaan aikaisempaa useamman luokan etuja, mutta pitävät perinteisesti vaalimansa luokan etuja ensisijaisina.

Kansanedustajien tekemien lakialoitteiden määrä on vaihdellut eri vuosina. Tähän ei ole yksiselitteistä syytä. Edellisen eduskunnan hajottaminen ja SMP/perussuomalaisen tulo eduskuntaan nosti lakialoitteiden määrää vuonna 1972. Demokraattisen Vaihtoehdon (SKP:n vähemmistön) eduskuntaryhmä esiintyi vuonna 1988 suhteellisen aktiivisesti lakialoitteiden teossa. Näiden esiintymisten perusteella ei voi todeta tulokaspuolueiden nostavan yleensä aloiteaktiivisuutta, koska kristillisten, vihreiden ja TPSL:n tulo eduskuntaan ei lisännyt aloiteaktiivisuutta. SMP:n aloitteellisuuden vaikutus muiden puolueiden aloiteaktiivisuuteen vuonna 1972 on ilmeinen yksittäistapaus. Yhteiskunnallista uudistustyötä tehtiin 1960- ja 1970-luvuilla voimakkaammin kuin myöhemmin vuosikymmeninä, mutta uudistusten käsittelykään ei lisännyt tai vähentänyt merkittävästi aloiteaktiivisuutta.

Hallitus- ja oppositiopuolueiden kansanedustajien lakialoiteaktiivisuudessa ei ollut merkittäviä eroja. SDP on tehnyt eniten lakialoitteita kaikista puolueista. Myös keskusta ja vasemmistoliitto ovat tehneet enemmän aloitteita kuin kokoomus ja perussuomalaiset. RKP:n ja kristillisten lakialoittemäärissä ei ole suurta eroa. Kun otetaan huomioon lakialoitteiden määrä edustajaa kohden, vasemmistoliitto on ollut suurista puolueista aktiivisin. SDP:n ja keskustan aktiivisuus on ollut jokseenkin samantasoista. RKP:llä on vähemmän aloitteita, mutta edustajaa kohden ruotsalaisen kansanpuolueen jäsenet ovat olleet selvästi aktiivisempia lakialoitteiden teossa kuin kokoomukselaiset, jotka ovat osallistuneet lakialoitteiden tekemiseen sekä suuria että pieniä puolueita vähemmän. Pienet puolueet ovat tehneet enemmän lakialoitteita kansanedustajaa kohden kuin suuret puolueet.

Puolueiden lakialoiteaktiivisuus vaihteli koko eduskunnan aloiteaktiivisuuden mukaisesti riippumatta siitä, oliko puolue hallituksessa mukana vai oppositiossa. Tämä tulos on samansuuntainen tutkimustulosten kanssa, joissa on todettu, ettei puolueen suhtautumien hallituspuolueisiin muutu jyrkästi puolueen muututtua hallituspuolueesta oppositiopuolueeksi (Kuittinen 1968).

Kaikki puolueet ovat voimakkaasti orientoituneet vaalimaan luokkien yhteisetä. Lakialoitteiden teossa yhteisintressin osuus on kuitenkin kaikilla puolueilla selvästi pienempi kuin puolueohjelmissa. Erityisistä luokkaeduista keskiluokan, talonpojiston ja työväestön etuja ovat kaikki puolueet ajaneet lakialoitteita tehtäessä ponnekkaammin kuin puolueohjelmissa. Luokkatausta nousee esille tutkimalla, miten eri puolueet vaalivat luokkien erityisetä. Erot puolueiden välillä luokkaorientaation kohdistumisessa eivät useimmiten ole kovin merkittäviä, mutta kuitenkin selvästi havaittavissa.

Lakialoitteiden teossa orientaatio keskiluokan etuihin on lisääntynyt eniten ja saanut suurimman osuuden erityisetäjien kokonaisorientaatiosta. Pidän tutkimukseni tuloksissa yllätyksellisenä sitä, ettei toimihenkilöiden etujen puolustaminen ollut viimeaikoina hyväksytyissä puolueohjelmissa niin voimakkaasti esillä kuin lakialoitteissa. Orientoituessaan keskiluokkaan puolueet haluavat 1990-luvulla erityi-

sesti vaalia yrittäjien etua. Elinkeinoelämän ylläpitäjänä yrittäjien toiminta on merkittävää. Sen tähden puolueet kiinnittävät huomiota heidän toimintansa tukemiseen. Toimihenkilöiden etujen puolustaminen oli ajankohtainen 1960-luvulla, jolloin heidän lukumääränsä oli voimakkaassa kasvussa ja puolueet kävivät kilpailua toimihenkilöiden äänistä (Rantala 1982 184). Keskiluokan etujen puolustamisen jälkeen puolueet ovat vaalineet jokseenkin tasavertaisesti työväestön ja talonpojiston erityisetuja. Varsinkin vasemmistoliitto, vihreät, perussuomalaiset ja kristilliset ovat vaalineet lakialoitteissaan enemmän työväestön etua kuin ohjelmalausumissaan, kun taas SDP:llä muutos on ollut päinvastainen. Talonpojiston etujen vaaliminen on 1990-luvulla vähentynyt suhteellisesti tarkasteltuna. Vähiten puolueet ovat kiinnittäneet lakialoitteiden teossa huomiota porvariston erityisuihin kaikilla tutkituilla valtiopäivillä. Vain kokoomuksella porvarien edun ajaminen on saanut selvästi suuremman osuuden lakialoitteiden teossa kuin puolueohjelmassa.

Puolueet tekevät yhteistyötä lakialoitteiden laadinnassa sekä oman viitekehyksensä että porvari-vasemmisto-ajan ylittäen. Suuren puolueiden yhteistyöhalukkuus lakialoitteiden teossa on vähäisempi kuin pienten puolueiden, perussuomalaisia lukuun ottamatta. Niin sanotuilla suurilla puolueilla on hyvät resurssit ja tiedonsaannin mahdollisuudet oman puolueen lakialoitteiden tekoon. Vihreiden lakialoitteista vain pieni osa on syntynyt oman ryhmän sisällä ja valtaosa yhteistyössä vasemmiston edustajien kanssa. Pienet puolueet, joilla ei ole kovin suurta kansanedustajien joukkoa, joutuvat usein yhtymään muiden puolueiden edustajien laatiin lakialoitteisiin. Yhteinen esiintyminen lakialoitteiden teossa on lisääntynyt 1960-luvulta lähtien ja pelkästään oman ryhmän edustajien kesken tehdyt aloitteet ovat suhteellisesti vähentyneet.

Kaikki puolueet ovat 1900-luvun lopussa enemmän yleis- kuin luokkapuolueita. Yleispuolueen ominaisuudet ovat voimakkaimmat pienissä puolueissa, kuten kristillisdemokraateissa, vihreissä ja RKP:ssä. Luokkapuolueen ominaisuudet vaikuttavat yleispuolueominaisuuksien rinnalla. Perussuomalaiset, keskusta ja kokoomus ovat puolueista voimakkaimmin porvaristo-orientoituneita. Vasemmisto- eli työväestöorientoituminen on vahvinta SDP:llä ja vasemmistoliitolla. Myös perussuomalaisilla ja vihreillä työväestön edun puolustaminen on merkittävää.

Kansanedustajat tekivät ylivoimaisesti eniten lakialoitteita, jotka vaalivat luokkien yhteisetua. Vuodesta 1972 vuoteen 1999 yhteisetuun orientoituneiden lakialoitteiden osuus on kasvanut noin kahdeksan prosenttiyksikköä. Tulos osoittaa, että vuosikymmeniä vallinneet luokkaristiriidat olivat lientyneet ja osin muuttuneet. Tämän on todennut myös Rauli Mickelsson, joka kuvaa tapahtunutta kehitystä seuraavasti:

”Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet ristiriidat olivat siis enemmän historiaa kuin nykypäivää 1960- ja 1970-luvuilla, mutta suurlakon liikkeen ja kansalaissodan jälkeen syntyneet ristiriidat pitivät puolueita vielä käynnissä. Ideologioiden korostaminen toi nämä ristiriidat eri tasolle

kuin intressejä korostaneella 1950-luvulla. Aate ajoi ohi intressin, vaikka aatteeseen oli piilotettu myös ajavan ryhmän intressit. Tulevaisuus- ja ohjelmapuolueiden kaudella jatkui työläisten ja porvarien, maalaisten ja kaupunkilaisten sekä tuottajien ja kuluttajien ristiriidat. Maaseudun puolue vartioi, ettei perinteinen maalaisliittolainen ”etelän herraviha” päässyt unohtumaan” (Mickelsson 2007 220).

Puolueiden päämäärä on pääosiltaan sama, joka historiallinen materialismin mukaan niillä on aina ollut eli edesauttaa edustamiensa ryhmien muodostumista luokiksi, taistelun käymistä poliittisesta vallasta ja sen valtaamista (Marx & Engels 1848 10). Marxin eläessä puolueiden toiminta oli pääosin edellä kuvatun kaltaista. Puolueet ovat 1900-luvulla päätyneet yhteiskunnallisesta kehityksestä johtuen vaalimaan enimmäkseen luokkien yhteiset eli yleiset etua. Politikointi erityiseduilla on vastaavasti vähentynyt. Tätä kehitystä eivät marxismin klassikot kyenneet heidän käytettävissään olevan yhteiskunnallisen aineiston perusteella riittävästi ennakoita näkemään.

5. Puolueiden lakialoitteiden ja ohjelmien aiheorientaatiot

5.1. Lakialoitteiden ja puolueohjelmien aiheuokitus

Puolueiden ohjelmalausumat ja lakialoitteet luokitin yhteis- ja luokkaetujen lisäksi yhteiskuntapolitiikan eri aiheisiin, jotta selviäisi millainen merkitys politiikan eri osa-alueilla on kullekin puolueelle. Marxilaiseen luokkateorian teoreettisen viitekehyksen mukaan puolueilla on erilainen näkemys politiikan osa-alueiden tärkeysjärjestyksestä. Ohjelmatekstien ja lakialoitteiden aihe-suuntautumisia tarkastellaan erikseen sekä vertaillaan keskenään. Näin selvitetään, mitä puolueet ohjelmateksteissään haluavat edistää ja vaalivatko puolueiden edustajat lakialoitteiden teossa samoja politiikan osa-alueita. Yhteiskuntapolitiikan aiheet eivät ole tasamääräisesti eduskunnan käsittelyssä, vaan eri ajankohtina ovat toiset asiat enemmän käsittelyssä kuin toiset. Tästä syystä ei voida olettaa, että kansanedustajat voisivat aina noudattaa esimerkiksi lakialoitteiden teossa puolueittensa ohjelmateksteissä esiintyvää politiikan osa-alueiden tärkeysjärjestyttä. Tiettyä ohjelmatekstien mukaista eduskuntatoimintaa voidaan kuitenkin kansanedustajilta odottaa.

Tavoite- tai puolueohjelmien lausumat ja lakialoitteet luokitettiin 11 aiheuokkiin samoja periaatteita noudattaen. Luokitusperusteet määrittelin sen perusteella, mitä kuhunkin yhteiskuntapolitiikan osa-alueeseen yleisesti katsotaan kuuluvaksi kuitenkin niin, että luokituksen puitteissa puolueiden mahdolliset aiheiden erilaiset korostukset saadaan esiin. Luokitusperusteet ovat seuraavat:

1. Hallintoa koskeviksi luokitettiin esimerkiksi rikoslakia, oikeudenkäyntiä, perustuslakeja, julkista hallintoa, liikennettä, yleistä turvallisuutta ja maanpuolustusta sekä puoluelainsäädäntöä käsittelevät lakialoitteet ja ohjelmalausumat.
2. Lakialoitteet ja lausumat, jotka koskivat tasa-arvoa, demokratiaa, uskontoa, nimilainsäädäntöä, kotikuntaa ja avioliittoa, luokitettiin kansalaisoikeuksiin kuuluviksi.
3. Kolmanteen luokkaan ryhmitettiin luonnonsuojelua kuten jätehuoltoa vesien ja ilman suojelua koskevat että yhdyskuntasuunnittelua ja kaavoitusta sekä energiapolitiikkaa koskevat lakialoitteet ja ohjelmalausumat.

4. Talouteen kuuluviksi luokitettiin verotusta, julkisia maksuja, rahapolitiikkaa, asuntopolitiikkaa ja aluepolitiikkaa käsittelevät ohjelmalausumat ja lakialoitteet.
5. Elinkeinoihin luettiin lakialoitteet ja ohjelmalausumat, jotka koskivat maa- ja metsätaloutta sekä muut tiettyyn elinkeinotoiminnan alaan kohdistuneet aloitteet.
6. Sosiaaliturvaan ryhmitettiin sosiaalivakuutusta, vanhusten ja lasten hoitoa, alkoholipolitiikkaa, opintotukea ja eläkkeitä käsittelevät lakialoitteet ja ohjelmalausumat.
7. Sairauden ja terveyden hoitoa, kuntoutusta, lääkehoitoa ja huumeiden torjumista koskevat aloitteet ja ohjelmalausumat luokitettiin terveydenhoito-luokkaan.
8. Koulutukseen luettiin kaikkea koulutusta, oppilaitosten hallintoa ja oppilaskuljetuksia koskevat lakialoitteet.
9. Kulttuuri-aiheeseen ryhmitettiin taidetta, tiedettä, kirjastoja, uskontoa, lehdistöä, radio- ja TV-toimintaa sekä vapaa-aika- ja nuorisotoimintaa käsittelevät lakialoitteet ja ohjelmalausumat.
10. Työllisyyttä, työlaainsäädäntöä ja työpaikkakoulutusta koskevat lakialoitteet ja ohjelmalausumat luokitettiin työmarkkinat-aiheeseen.
11. Kansainvälisyyteen luokitettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, pakolaispolitiikkaa, kansainvälistä kehitys- ja yhteistyötä sekä maahan muuttoa koskevat lakialoitteet ja ohjelmalausumat.

Luokituksessa ilmeni tulkintavaikeutta eniten aiheessa terveydenhoito, jossa vaikeutta aiheutti etupäässä terveydenhoidon ja sosiaaliturvan erottaminen toisistaan. Kysymyksiä aiheutti myös kansalaisoikeuksiin ja hallintoon kuuluvien lakialoitteiden erottaminen toisistaan.

5.2. Lakialoitteiden aiheorientaatiot

Tutkituilla valtiopäivillä vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999 kansanedustajien tekemät lakialoitteet on luokiteltu 11 osa-alueeseen. Koska tutkimukseni kohteena on puolueiden lakialoitteaktiivisuus, taulukossa absoluuttiset luvut eivät ilmaise yksittäisten aloitteiden yhteismäärää, vaan lukua, joka saadaan, kun jokaisen politiikan osa-alueen lakialoitteiden yhteismäärä kerrotaan lakialoitteet allekirjoittaneiden puolueiden määrällä. Tämä on välttämätöntä, jotta lakialoitteen jokaisen allekirjoittaneen kansanedustajan kannanotto luokkaedun vaalimiseen tulee mukaan tutkimukseen.

Puolueiden edustajat allekirjoittivat eniten taloutta koskevia lakialoitteita. Niiden osuus on 31 prosenttia kaikista lakialoitteista. Koska valtion talouspolitiikalla vaikutetaan suoraan yhteiskunnan perustana olevaan talouteen ja välillisesti kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin, on aihe kansalaisille ja kaikille puolueille tärkeä. Tämän vuoksi kansanedustajat tekevät aktiivisesti taloutta koskevia aloitteita. Verotus talouden osa-alueena näyttää olevan kautta vuosien voimakkaasti esillä lakialoitteissa. Porvarilliset

puolueet tekevät taloutta koskevia lakialoitteita jonkin verran aktiivisemmin kuin vasemmistopuolueet. Kokoomuksen ja perussuomalaisten kansanedustajat allekirjoittivat taloutta koskevia lakialoitteita suhteellisesti tarkasteltuna enemmän kuin muiden puolueiden kansanedustajat. Myös liberaaleilla, vasemmistoliitolla ja kristillisillä on runsaasti taloutta koskevia lakialoitteita. Vähiten talousaloitteita tekivät RKP ja vihreät. Vihreiden vähäisen mielenkiinnon talouteen selittää heidän kiinnostuksen puutteensa taloudelliseen kasvuun. RKP:n talousorientaatio oli samaa tasoa kuin sosiaaliturvaa koskeneet lakialoitteet. Vasemmistoliiton aktiivisuuden vuoksi porvari- ja vasemmistopuolueiden välillä aktiivisuudessa tehdä taloutta koskevia lakialoitteita ei ole oleellisia eroja.

Taulukko 25. Puolueiden lakialoitteet politiikan osa-alueittain prosenttiosuutena vuosien 1965, 1972, 1988, ja 1999 valtiopäiviltä

Politiikan aihe	KOK	RKP	KESK	SDP	VAS	LIBR	SMP/PS	VIHR	KD	Ka %	N
Hallinto	18	25	12	17	14	21	14	17	11	16	262
Kansalaisoikeudet	3	6	3	4	5	1	5	4	3	4	66
Ympäristönsuojelu	3	5	2	3	4	2	4	11	2	3	57
Talous	38	25	33	23	32	33	36	22	31	31	515
Elinkeinot	4	1	10	3	3	1	8	2	2	5	80
Sosiaaliturva	16	25	26	29	22	22	23	24	37	24	404
Terveystenhoito	3	1	3	2	2	1	3	2	2	2	36
Koulutus	9	8	9	7	5	12	3	6	6	7	115
Kulttuuri	0	1	0	2	2	1	0	0	0	1	17
Työmarkkinat	6	5	4	10	12	7	4	11	4	7	122
Kansainvälisyys	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4
Yhteensä	99	102	102	100	101	101	100	101	98	100	1678

Puolueiden taloutta koskevissa lakialoitteissa oli sisällöllisiä eroja. Porvarilliset puolueet vaalivat lakialoitteissaan yritystoiminnan etuja ja markkinatalouden vapaata toimivuutta enemmän kuin vasemmistopuolueet, jotka korostavat taloudellista tasa-arvoa esimerkiksi tulonsiirtoin ja talouden sääntelyn avulla. SMP/perussuomalaisten taloutta koskevat aiheorientaatiot ovat sisällöltään sekä porvarillisia että vasemmistolaisia. Useissa lakialoitteissaan perussuomalaiset edustajat vaativat porvarillisten puolueiden tapaan valtiovaltaa vähentämään talouden valvontaa. Toisaalta puolue esittää suuryritysten vallan supistamista kuten vasemmistopuolueetkin.

Tutkittuina vuosina taloutta koskevia aloitteita tehtiin kahtena vuonna eniten ja kahtena muuna vuonna toiseksi eniten. Vuonna 1999 tehtiin sosiaaliturvaa ja vuonna 1988 hallintoa koskevia lakialoitteita enemmän kuin taloutta koskevia. Suhteellisesti eniten tehtiin taloutta koskevia lakialoitteita vuoden 1972 valtiopäivillä, jolloin yli 41 prosenttia kaikista allekirjoitetuista lakialoitteista koski taloutta. Tuona vuonna SMP teki taloutta ja elinkeinoa koskevia lakialoitteita tavanomaista aktiivisemmin ja se vaikutti muidenkin puolueiden aloitteiden tekoa lisäävästi. Suhteellisesti vähinten tehtiin lakialoitteita taloudesta vuoden 1988 valtiopäivillä.

Toiseksi eniten kansanedustajat allekirjoittivat sosiaaliturvaa koskevia lakialoitteita, joiden keskimääräinen prosenttiosuus on 24. Tämän aiheen suhteellinen osuus kaikista puolueen edustajien lakialoitteista on kristillisdemokraateilla kaikkein suurin, suurempi kuin vasemmistopuolueilla, joita yleisesti pidetään aktiivisina sosiaaliturvan vaalijoina. Myös SDP ja vihreät tekivät enemmän lakialoitteita sosiaaliturvasta kuin taloudesta. Tasaisesta rintamasta erottuu kokoomus muita puolueita vähäisemmällä sosiaaliturvaa koskevalla lakialoitteosuudella.

Suhteellisesti eniten tehtiin sosiaaliturvasta lakialoitteita vuoden 1999 valtiopäivillä. Tällöin yli 32 prosenttia kaikista lakialoitteista koski sosiaaliturvaa. Sekä absoluuttisesti että suhteellisesti vähiten lakialoitteita allekirjoitettiin tästä aiheesta vuoden 1965 valtiopäivillä. Tämä johtuu siitä, että tuon vuoden valtiopäivillä tehtiin uudistuksia ja lakialoitteita verraten paljon koulutustoimessa sekä taloudesta. Vasemmistopuolueidenkin aktiivisuus tehdä lakialoitteita sosiaaliturvan parantamiseksi oli vuonna 1965 vähäinen verrattuna muihin vuosiin.

Taloutta ja sosiaaliturvaa koskevien lakialoitteiden suuri määrä, yli puolet aloitteista, on osoitus siitä, että hyvinvointivaltio, jota kaikki puolueet haluavat vaalia, perustuu voimakkaaseen talouteen ja korkeatasoiseen sosiaaliturvaan ja niiden kehittämiseen samanaikaisesti. Voimakas orientaatio näihin aiheisiin johtuu osittain siitä, että länsimaisissa yhteiskunnissa valtion toimipiiriin laajentuessa ja tehtäväkentän kehittyessä lainsäädännön painopiste on siirtynyt järjestyksen ja turvallisuuden tehtäväalueelta yhä enemmän taloutta sekä sosiaali- ja kulttuuripolitiikkaa koskevaksi (Nousiainen 1998 344). Nousiainen toteamus näkyy myös tässä tutkimuksessa.

Keskimäärin kolmanneksi eniten lakialoitteita tehtiin hallinnosta osuuden ollessa 16 prosenttia. RKP on tästä aiheesta tehnyt suhteellisesti eniten lakialoitteita. Pienimmät osuudet ovat keskustalla, kristillisdemokraateilla ja vasemmistoliitolla. Vaalilakeihin ja julkiseen hallintoon esitettiin monissa lakialoitteissa muutoksia. Vuoden 1988 valtiopäivillä hallinnosta tehtiin lähes neljännes kaikista lakialoitteista. Tämä on jonkin verran yllättävää, koska hallitus teki tuona vuonna hallinnosta vähemmän esityksiä kuin muina tutkittuina vuosina. Esimerkiksi vuonna 1999 hallintoa koskevien asioiden osuus oli noin 29 prosenttia kaikista hallituksen esityksistä, kun sen osuus oli vuonna 1988 noin 23 prosenttia. Tämän perustella voimme todeta, ettei kansanedustajien lakialoitteaktiivisuus ole riippuvainen hallituksen esitysten aiheista. Vai johtiko hallituksen vähäinen mielenkiinto kehittää hallinnon alaa siihen, että kansanedustajien aktiivisuus heräsi vaatimaan kyseisen alan kehittämistä?

Hallinto ei ole erityisten luokkaetujen keskeisiä kiistanaiheita kuten sosiaaliturva ja talouspolitiikka. Kiinnostus hallinnon kehittämiseen johtuu paljolti siitä, että yhteiskunnallinen kehitys on viime vuosikymmeninä ollut voimakasta ja hallinnon kehittämistarpeet ovat tulleet herkästi puolueiden tietoon. Lisäksi hallinto liittyy järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen, jotka ovat perinteisesti olleet valtion lainsäädännön keskeisiä aloja. Kun hyvin toimiva hallinto on kaikkien yhteiskuntaluokkien yhteisetu, ovat kaikki puolueet olleet aktiivisia kehittämään tätä yhteiskunnan osa-aluetta.

Työmarkkina-asioista kansanedustajat allekirjoittivat neljänneksi eniten lakialoitteita. Vihreiden tekemien työmarkkina-asioita koskevien lakialoitteiden osuus puolueen kaikista lakialoitteista on samaa suuruusluokkaa kuin vasemmistopuolueilla. Muut puolueet ovat kiinnittäneet työmarkkina-asioihin näitä kolmea puoluetta vähemmän huomiota. Tasaisen rintaman keskimääräiseksi osuudeksi tuli 7 prosenttia. Suhteellisesti eniten työmarkkinoista tehtiin aloitteita vuoden 1999 valtiopäivillä. Koska vasemmistopuolueet, SDP ja vasemmistoliitto, jotka ovat tässä aiheessa olleet muita puolueita aktiivisempia, olivat hallituksessa edustettuina, olisi odottanut, että vasemmistopuolueet kykenevät hallituksen esitysten avulla riittävästi vaikuttamaan työmarkkina-asioihin. Aiheen suhteellisen voimakas esilläolo selittää porvaripuolueiden vaatimukset työelämän joustoista. Vasemmistopuolueiden kansanedustajat vaativat samanaikaisesti lakiesityksillään työntekijäin aseman turvaamista hallituksen esitystä paremmaksi. Aiheen esilläolo tuona ajankohtana osoittaa myös hallituksen työmarkkina-asioita koskevien esitysten määrää, joka oli lähes yhdeksän prosenttia kaikista hallituksen esityksistä. Määrä vaikuttaa verraten korkealta ainakin vuoden 1988 vastaavaan lukuun, joka oli noin neljä prosenttia. Näiden tulosten perusteella voidaan väittää, että hallituksen esityksissä ja kansanedustajien lakialoitteissa ovat vahvasti edustettuna kunkin ajankohdan yhteiskunnalliset uudistamistarpeet.

Koulutus on innostanut kansanedustajia lakialoitteiden tekoon saman verran kuin työmarkkinat eli 7 prosenttiyksikön verran. Koulutuksen keskimääräisessä käsittelyaktiivisuudessa on vaikea nähdä eroja puolueiden välillä. Yksittäisenä ilmiönä voidaan mainita liberaalien muita suurempi ja SMP/perussuomalaisen muita vähäisempi aloitteisuus koulutuksen alalla. Aktiivisuuden vaihtelu koulutusorientaatiossa eri valtiopäivillä on suurempi kuin muissa aiheissa. Vuoden 1965 valtiopäivillä koulutusta koskevia lakialoitteita oli 16 prosenttia kaikista tehdyistä lakialoitteista. Tämä on tutkittujen vuosien korkein osuus. Pohjanoteeraus saavutettiin 1999 valtiopäivillä, jolloin tästä aiheesta tehdyt lakialoitteet olivat vain yksi prosentti kaikista lakialoitteista. Eduskunnan käsittelyssä tai julkisessa keskustelussa olevat asiat lisäävät kansanedustajien aktiivisuutta lakialoitteiden laatimiseen. Tällainen oli tilanne 1960-luvulla, jolloin valmisteltiin peruskoulua ja esityksiä tehtiin muistakin koulutus- ja sivistysuudistuksista. Vuonna 1999 nämä aiheet eivät olleet merkittävien muutosten tai keskustelujen kohteina.

Elinkeinojen kehittämistä käsittelevien lakialoitteiden osuus sijoittui kuudennelle sijalle puolueiden yhteen lasketussa politiikan aiheiden tärkeysjärjestyksessä. Sen osuus on 5 prosenttia. Keskustalle ja SMP/perussuomalaisille elinkeinoihin liittyvät lakialoitteet ovat olleet tärkeämpiä kuin muille puolueille. RKP ja liberaalit pitivät tätä aihetta vähiten esillä. Suurimassa osassa elinkeinoja käsittelevissä

aloitteissa kansanedustajat halusivat parantaa pien- ja maatalousyrittäjien toimintaedellytyksiä. Tämän aiheen lakialoitteiden määrässä kilpailivat ennen muita keskustapuolue ja perussuomalaiset.

Kansalaisoikeuksia käsittelevien lakialoitteiden osuus on 4 prosenttia. Näitä aloitteita ovat laatineet hieman muita enemmän RKP, vasemmistoliitto ja perussuomalaiset. Ennen muuta vasemmiston kansanedustajat ovat halunneet laajentaa tasa-arvoa ja demokratiaa. Etenkin sukupuolten välisessä työelämän tasa-arvossa nähdään vielä olevan puutteita. Aihe sinänsä ei ole ollut kovin voimakkaasti esillä lakialoiteissa.

Koska ympäristönsuojelusta on viime vuosina keskusteltu julkisesti varsin paljon, halusin tutkia kuinka aktiivisesti kansanedustajat laativat lakialoitteita tästä aiheesta. Oli yllättävää, että aktiivisuus oli selvästi vähäistä. Ympäristönsuojelun osuus oli vasta kahdeksannella sijalla ja sai 3 prosentin osuuden. Ainoastaan vihreät osoittivat muita puolueita suurempaa aktiivisuutta ympäristönsuojelussa (11 %). Mutta heilläkin ympäristönsuojelun osuus oli vasta neljännellä sijalla. Tosin puolueiden aktiivisuus tässä aiheessa on kasvanut vuodesta 1965, mutta yleisesti tarkasteltuna aktiivisuus on vakiintunut muutamaa prosenttiin kaikista lakialoiteista, paitsi vihreillä.

Terveydenhoidosta tehtyjen lakialoitteiden vähyys oli yllätys. Kaikilla puolueilla mielenkiinto terveydenhoitoa vaalivien lakialoitteiden tekemiseen on ollut yhtä vähäistä, osuus on ollut kaikilla puolueilla kahden prosentin tuntumassa. Aiheesta tehtiin vuonna 1972 kaksikymmentä lakialoitetta, mutta 1999 eivät kansanedustajat tehneet tästä aiheesta yhtään lakialoitetta. Kansanterveyden kehittämisvaihe sijoittui 1960–1970 lukujen vaihteeseen. Sen jälkeen vaatimukset yhteiskunnan lisäpanostuksesta tähän aiheeseen ovat ainakin eduskunnassa ja hallituksen taholta olleet vähäisiä.

Kulttuuri ei ole kansalaisten jokapäiväisessä elämässä tärkeimpiä asioita. Sen vuoksi sopii olettaa kansanedustajien kiinnostuksen kulttuuria koskevien lakialoitteiden tekemiseen olevan vähäistä. Aiheesta tehtiin toiseksi vähiten lakialoitteita. Viidellä puolueella ei ollut yhtään kulttuuria tukevaa lakialoitetta tutkittuina neljänä vuonna. Vasemmistopuolueet olivat vuosina 1965 ja 1972 muita puolueita aktiivisempia kulttuurialoitteiden tekemiseen, jolloin kaikkiaan tehtiin 17 lakialoitetta tästä aiheesta. Vuosina 1988 ja 1999 vasemmistopuolueidenkin aktiivisuus oli hiipunut. Kahtena viimeksi mainittuna vuonna ei tehty yhtään lakialoitetta kulttuurista.

Vaikka ulkopolitiikka ja kansainvälisyys ovat suhteellisen hyvin esillä puolueohjelmissa, niitä koskevia lakialoitteita ovat kansanedustajat tutkittuina vuosina tehneet vain yhden neljän puolueen nimissä. Lakialoite tehtiin vuonna 1988, ja se koski Etelä-Afrikan kanssa käytävää kauppaa. Aiheen lakialoitteiden vähyys johtunee siitä, että hallituksen kansainvälisyyttä koskevat esitykset hyväksytään yleensä yksimielisesti. Eduskunta on ollut ilmeisen tyytyväinen viime vuosikymmenien hallitusten kansainväliseen politiikkaan, jota eduskunnassa käsitellään paljolti hallituksen selontekoina eikä lainsäädäntönä, koska kansanedustajilla ei ole aloiteoikeutta kansainvälisten sopimusten sisältöön eikä niiden toimeenpanoon.

5.3. Puolueiden tavoiteohjelmien ja lakialoitteiden aiheorientaatioiden yhteneväisyydet ja erot

Puolueiden ohjelmat otin mukaan tutkimukseen, koska halusin selvittää, missä määrin puolueet eduskunnassa lakialoitteita jättäessään käsittelevät niitä asioita, joita ne ohjelmissaan tahtovat edistää. Puolueiden edustajien tekemien lakialoitteiden orientaatiota politiikan eri osa-alueille verrattiin puolueohjelmiin. Tällä tavalla tutkittiin, oliko orientaatio lakialoitteiden teossa eri aiheisiin yhtä voimakasta kuin puolueiden tavoiteohjelmissa. Tutkittavana on Kari Palosen mainitsema tekstin ja toiminnan välinen kuilu. Mikäli käytännön poliittinen toiminta on laajempaa tai voimakkaampaa kuin aiheen käsittely ohjelmateksteissä, puhutaan tekstit ylittävästä toiminnasta. Kuilu voi olla myös tekstit alittavaa toimintaa (Palonen 1988 150). Toiminnan ja ohjelmatekstien vertailua vaikeuttaa jonkin verran se, että lakialoitteet ovat osaksi vuodelta 1965 ja vertailussa käytetyt tavoite ja vaaliohjelmat ovat 1990- ja 2000-luvulla hyväksytyjä ja puolueiden tavoitteet ovat jonkin verran muuttuneet vuosikymmenien kuluessa poliittisten tavoitteiden painotusten osalta. Muutoksilla ei kuitenkaan ole olennaista merkitystä ohjelmien tavoitteille, koska aiheiden painotukset muuttuvat ohjelmissa hitaasti. Joidenkin aiheiden painotuksilla on jopa tiettyä pysyvyyttä.

Kansanedustajien lakialoitetoiminta on vain osa puolueiden eduskuntatoimintaa. Se ei edusta puolueen toimintaa kokonaisuudessaan. Katson kuitenkin, että lakialoitetoiminta on sen verran merkitystä puolueiden eduskuntatoiminnassa, että sen perusteella voidaan selvittää toiminnan ja tekstien välistä kuilua ilmiönä, vaikkakaan ei sen kokonaisuutta ja kaikkia perusteita. Se vaatisi kaiken kansanedustajien aloitetoiminnan ja äänestyskäyttämisen kokonaistutkimusta, jonka voisi tehdä esimerkiksi tämän tutkimuksen jatkotutkimuksena.

Kun puolueiden ohjelmat eivät pituudeltaan ja asiasisällöltään ole samanlaisia, otin tutkittavaksi ohjelmat, jotka esittävät puolueiden tavoitteet mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Vaikka ohjelmien pituudessa on eroja, ne sisältävät tutkimuksen kannalta riittävästi samoja poliittisia asioita. Tällöin kriteerinä oli se, että ohjelmassa esitettiin tavoitelausumia suurin piirtein kattavasti kaikista edellä mainituista politiikan osa-alueista. Tutkittavaksi otin seuraavat tavoiteohjelmat: Kokoomuksen lähiajan tavoiteohjelma 2003–2007, SDP:n puoluevaltuuston vaalikannanotto 7.11.2002, Vasemmistoliiton poliittinen tavoiteohjelma 2001–2004, Liberaalien vuoden 1984 periaateohjelma ja Perussuomalaisten tavoiteohjelma 17.6.2001 ja Kristillisdemokraattien tavoiteohjelma 2003–2007. Ajankohtaisten tavoiteohjelmien puuttuessa on otettu tutkittavaksi Keskustapuolueen yleisohjelma 15.–16.6.1968, RKP:n puolueohjelma 1997 ja Vihreän liiton periaateohjelmaversio 1998. Edellä mainittujen ohjelmien lausumat luokitettiin aihealuksiin samoja periaatteita noudattaen kuin lakialoitteetkin.

Puolueiden välistä vertailua vaikeuttaa se, että tavoitteet määritellään monissa ohjelmissa. Harva puolue tyytyy ilmaisemaan tavoitteensa pelkästään periaate- ja tavoiteohjelmissa. Sen lisäksi puolueilla on erityisohjelmia kuten talouspoliittinen, sosiaalipoliittinen, sivistyspoliittinen jne. ohjelma. Joillakin puolueilla tavoitteiden tarkka määrittely tapahtuu erityisohjelmia laatimalla. Puolueohjelmissa painopiste on sadan vuoden aikana siirtynyt periaateohjelmista toiminta- eli tavoiteohjelmiin. Tämä johtuu siitä, että puolueiden ohjelmakorostukset ovat siirtyneet ideologisista peruskysymyksistä käytännön poliittiseen toimintaan. Puolueiden toiminta on valtiollisen toiminnan laajetessa saanut lisää käytännön tavoitteita. Toisin sanoen ohjelmaprofili on muuttunut teoriasta käytäntöön pohjautuvaksi (Borg 1964 21).

Tähän tutkimukseen ei ole otettu erityisohjelmia mukaan, vaan vertailussa käytetään kunkin puolueen tavoite- tai yleisohjelmaa, jossa puolueen tavoitteet esitetään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Edellä mainitusta syystä tässä osassa tutkimusta ei ole mahdollista selvittää yksityiskohtaisesti, missä määrin kansanedustajat noudattavat puolueittensa ohjelmien tavoitteita. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko olennaisia eroja puolueiden ohjelmilla ja niiden kansanedustajien lakialoitteiden aiheorientaatioilla. Lisäksi jokaisen puolueen osalta politiikan aiheet asetetaan orientaation voimakkuuden perusteella tärkeysjärjestykseen. Järjestys määritellään niin, että suuntautumisen suhteelliset osuudet sekä lakialoitteissa ja ohjelmalausumissa laskettiin yhteen. Sekä ohjelmalausumien että lakialoitteiden yhteenlaskettua orientaatiota nimitän puolueen kokonaisorientaatioksi.

Aiheorientaatioissa löytyy eroja, kun verrataan keskenään lakialoitteissa (taulukko 26, s.219) ja tavoiteohjelmissa ilmenneitä orientaatioita. Puolueiden voimakkaimman huomion kohteena on ollut talous, kun otetaan huomioon sekä lakialoitteet että ohjelmien lausumat. Taloutta eivät puolueet käsittele ohjelmissaan niin voimakkaasti kuin lakialoitteiden teossa. Myös lakialoitteita on talouskysymyksistä tehty enemmän kuin muista politiikan osa-alueista. Jokainen puolue oli toiminut talousasioissa eduskunnassa aktiivisemmin kuin ohjelmiaan laatiessaan oli suunnitellut. Juuri taloutta ajavien esitysten keskimääräinen kuilu on teksteihin verrattuna suurin. Tulos sopii marxilaiseen teoriaan, joka mukaan luokkaedut pohjautuvat ihmisten asemaan tuotannollisessa eli talouden järjestelmissä. Kuuden puolueen edustajat ovat ajaneet taloudellisia etuja yli 30 prosentissa tekemistään lakialoitteista. Porvarillisten puolueiden kokoomuksen, keskustan, liberaalien perussuomalaisen ja kristillisten joukossa on myös vasemmistoliitto. Porvareiden ja työväestön ristiriidat ilmenevät talouden saralla ja siksi talouskysymykset ovat keskeisiä molemmille osapuolille ja kaikille puolueille. Porvarilliset puolueet pitävät tärkeänä taloutta, jonka vapaata ja tehokasta toimintaa valtion tulisi vaalia. Sääntely ja byrokraattinen valvonta pitää olla mahdollisimman vähäistä. Vapaasti kasvava ja vaurautta tuottava talous on porvarillisen ideologian mukaan yhteiskunnallisen kehityksen ja hyvinvoinnin perusta, jota muun yhteiskuntapolitiikan on edistettävä. Myös vasemmistopuolueiden mielestä taloudellinen kasvu on välttämätön kansalaisten hyvinvoinnin perusta. Taloudelliset tulokset on kuitenkin valtion sääntelyn avulla jaettava niin, että kaikki kansalaiset pääsevät niistä riittävän tasa-arvoisesti nauttimaan.

Taulukko 26. Puolueiden ohjelmalausumat politiikan osa-alueittain prosenttiosuuksina

Politiikan aihe	KOK %	RKP %	KESK %	SDP %	VAS %	LIB %	SMP/PS %	KD %	VIHR %	ka %
Hallinto	15	7	23	23	6	20	28	14	8	16
Kansalaisoikeudet	0	24	3	10	14	22	17	0	13	11
Ympäristönsuojelu	7	16	3	2	8	10	0	8	17	8
Talous	7	7	11	10	19	18	11	10	13	11
Elinkeinot	9	4	8	12	4	0	25	8	0	8
Sosiaaliturva	16	10	10	20	10	3	14	18	8	12
Terveystenhoito	7	0	5	0	3	0	0	8	2	3
Koulutus	12	7	13	4	5	3	0	16	2	7
Kulttuuri	7	6	18	0	5	1	0	7	9	6
Työmarkkinat	10	3	4	15	9	9	6	4	5	7
Kansainvälisyys	10	16	3	3	16	14	0	27	24	12
Yhteensä %	100	100	101	99	99	100	101	100	101	101
N	775	531	425	273	751	311	284	549	375	4274

Sosiaaliturvaan poliittiset puolueet ovat ohjelmalausumissaan käyttäneet keskimäärin 12 prosentin osuuden. Lakialoitteista sosiaaliturvasta kaikki puolueet ovat tehneet selvästi enemmän keskiarvon ollessa 24 prosenttia. Hallintoa on ohjelmissa käsitelty keskimäärin 16 prosentin osuudella. Lakialoitteiden teossa neljä puoluetta on tehnyt aiheesta vähemmän ja viisi enemmän kuin ohjelmalausumissa oli esitetty, keskiarvon ollessa 17 prosenttia.

Puolueohjelmien voimakas orientaatio talouteen, sosiaaliturvaan ja hallintoon johtuu niiden suuresta merkityksestä kansalaisten jokapäiväisessä elämässä. Näissä aiheissa on kysymys ihmisten toimeentulosta ja yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Tapahtuneesta kehityksestä huolimatta kansalaiset kokevat toimeentulossaan ja vaikutusmahdollisuuksissa puutteita, varsinkin kun he vertaavat niitä toisten kansalaisryhmien tai maiden olosuhteisiin. Kokemiensa puutteiden korjaamistarpeesta kansalaiset viestittävät puolueille ja niiden kansanedustajille, jotka parhaansa mukaan ja yhteiskunnallisten mahdollisuuksien myötä pitävät esillä kansalaisten vaatimuksia ohjelmissaan ja pyrkivät toteuttamaan niitä poliittisessa toiminnassaan.

Suuntautuminen kansalaisoikeuksiin on tavoiteohjelmissa voimakkaampaa kuin lakialoitteiden teossa. Sama ilmiö on havaittavissa myös orientaatioissa ympäristönsuojeluun. Kansanedustajat eivät tee niin paljon lakialoitteita kansalaisoikeuksista ja ympäristönsuojelusta kuin ohjelmalausumien perusteella

voisi olettaa. Ilmeisesti puolueiden tavoiteohjelmien suhteellisen laajoilla kansalaisoikeuksia ja ympäristönsuojelua koskevilla lausumilla puolueet haluavat vakuuttaa valitsijoille olevansa tulevaisuudessakin näiden aiheiden kehittäjiä.

Elinkeinojen ja koulutuksen vaaliminen on voimakkuudeltaan keskinkertaista tavoiteohjelmissa, kuten se on lakialoitteiden teossakin. Näiden aiheiden orientaation voimakkuuteen on vaikuttanut erityisesti ajankohta. Maatalous- ja pienyritysten ongelmat sekä koulu-uudistus olivat 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa voimakkaasti esillä julkisessa keskustelussa, joka lisäsi puolueiden aktiivisuutta näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Maatalouden ongelmia koskevien lakialoitteiden määrää lisäsi tuona aikana SMP:n ja keskustan kilpailu maanviljelijäväestön äänistä.

Pyrkimys työmarkkinoiden kehittämiseen on lakialoitteissa ja tavoiteohjelmissa keskimäärin samaa tasoa. Vasemmistopuolueilla on tavoiteohjelmissaan laajat lausumat työmarkkinoista. Ja vasemmistoliitto on tehnyt työmarkkinoista lakialoitteita vielä enemmän kuin tavoiteohjelmissa oli esitetty. Kokoomus, SDP, liberaalit ja perussuomalaiset ovat vaalineet työmarkkinoita vähemmän lakialoitteissaan kuin puolueohjelmissaan. Vastaavasti kuilu on toisin päin RKP:llä ja vihreillä. Vasemmiston lisäksi porvarillisetkin puolueet ovat osoittaneet keskinkertaista aktiivisuutta työllisyyttä käsittelevien lakialoitteiden teossa.

Kiinnostus terveydenhoidon ja kulttuurin kehittämiseen on puolueiden tavoiteohjelmissa jokseenkin samaa heikkoa tasoa kuin lakialoitteiden aiheorientaatiossa. Tosin kokoomus, kristilliset, keskusta ja vasemmistoliitto ovat antaneet niille tilaa ohjelmissaan. Vähäinen kiinnostus kulttuurin ja terveydenhoidon aiheisiin ilmeisesti johtuu siitä, etteivät nämä aiheet olleet 1900-luvun lopussa päivän polttavana ongelmina useimmille puolueille.

Kansainvälisten asioiden käsittely on tavoiteohjelmissa merkittävästi voimakkaampaa kuin lakialoitteiden teossa, keskimääräinen osuus ohjelmissa on 10 ja lakialoitteissa 0,4 prosenttia. Kuten edellä todettiin, Suomen hallituksen ja eduskunnan harjoittama kansainvälinen politiikka koetaan tällä hetkellä yleisesti vakaaksi eikä asiasta tehdä eduskunnassa lakialoitteita. Hallituksen kertomuksien ja selonteojen koskettaessa kansainvälistä politiikkaa niistä saatetaan käydä keskustelua, joka ei yleensä ole hallituksen politiikalle epäluottamusta tai vaihtoehtoja osoittavaa. Tästä esimerkkinä on valtioneuvoston selonteon Suomen osallistumisesta sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon Kosovossa (VNS 2/1999) käsittely eduskunnassa (Valtiopäivät pöytäkirja 1/1999). Hallituksen esitykset Etelä-Afrikan kanssa tehtävään sopimukseen sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta sekä pohjoismaista kehitysrahastoa koskevat hallituksen esitykset hyväksyttiin eduskunnan I ja II käsittelyssä ilman keskustelua (Valtiopäivät pöytäkirja 1/1999). Monet muutkin hallituksen kansainväliset esitykset on hyväksytty ilman tai vähäisellä keskustelulla. Suullisista ja kirjallista kysymyksistä vain 3 prosenttia vuonna 1999 koskivat kansainvälistä politiikkaa. Nämä esimerkit osoittavat yli puoluerajojen olemassa olevaa yksimielisyyttä tutkimusvuosina maamme kansainvälisestä politiikasta.

Puolueiden tavoiteohjelmien laajahkoilla kansainvälisyyttä käsittelevillä lausumilla halutaan kansalaiset vakuuttaa siitä, että puolueet pyrkivät tulevaisuudessakin säilyttämään maamme turvallisen asuinpaikkana, koska maapallollamme yhä on poistettavia turvallisuusriskejä. Kansainvälisyyden laaja käsittely johtuu puolueiden halusta tuoda esiin kunkin ajankohdan kansainvälisiä ja kansainvälistymisen tavoitteita. Maamme suhde entiseen Neuvostoliittoon ja YVA-sopimukseen oli tärkeä asia. Niitä koskevat lausumat olivat aikanaan esillä kaikissa ohjelmissa. EU:ta ja kansainvälisyyttä koskevat lausumat ovat 1990-luvun alusta lähtien korvanneet Neuvostoliittoa koskevat lausumat.

Politikoinnin kokonaisorientaation eli ohjelmalausumien ja lakialoitteiden yhteenlasketun orientaation voimakkuuden mukaan politiikan osa-alueet on jaettavissa voimakkaan, heikon ja keskimääräisen orientaation aiheisiin. Suuntautuminen on voimakasta, kun aiheen kokonaisorientaatio ylittää 12 prosenttia kaikkien aiheiden yhteenlasketusta orientaatiosta. Voimakkuudeltaan keskimääräiseksi määrittelin aiheen kokonaissuuntautumisen ollessa 5–12 prosenttia. Mikäli aiheen kokonaisorientaatio oli alle 5 prosenttia, se oli heikko. Näin saatiin seuraava yleiskuva kaikkien poliittisten puolueiden keskimäärin käsittelemistä politiikan osa-alueista:

Voimakkaimman huomion kohteet:	talous, sosiaalipolitiikka ja hallinto
Heikon mielenkiinnon kohteet :	kulttuuri ja terveydenhoito
Keskimääräisen orientaation osa-alueet:	kansalaisoikeudet, ympäristönsuojelu, elinkeinot, koulutus, työmarkkinat ja kansainvälisyys.

Oheiset tulokset ovat voimakkaan huomio kohteiden osalta yhteneväiset Olavi Borgin tutkimuksen kanssa. Hän toteaa talouspolitiikan olevan varsinaisen valtiollisen toiminnan kanssa olevan puolueiden ohjelmallisen mielenkiinnon pääkohde. Seuraavaksi kiinnostavin on sosiaalipolitiikka. Kulttuuripolitiikkaan puolueet kiinnittävät vain vähän huomiota. Eri aihepiirien mielenkiinnon määrät eivät korreloi merkittävästi puolueiden ideologisen perusjärjestyksen kanssa (Borg 1964 135).

5.3.1. Kokoomuksen aiheorientaatiot

Vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 valtiopäivillä kokoomuksen kansanedustajien tekemät lakialoitteet on ryhmitelty 11 aiheorientaatioon ja laskettu kunkin aihe-alueen suhteelliset osuudet. Niitä on verrattu vuoden 2003–2007 tavoiteohjelman aiheorientaatioihin. Vertailussa on käytetty prosenttilukuja, jotka ilmaisevat orientaation suhteellista voimakkuutta kuhunkin politiikan osa-alueeseen.

Kokoomuksella kolme keskeistä poliittisen toiminnan aluetta on ohjelmateksteissä sosiaaliturva, hallinto ja koulutus. Eduskunnassa puolueen kansanedustajat ovat tehneet eniten lakialoitteita taloudesta, hallinnosta ja sosiaaliturvasta.

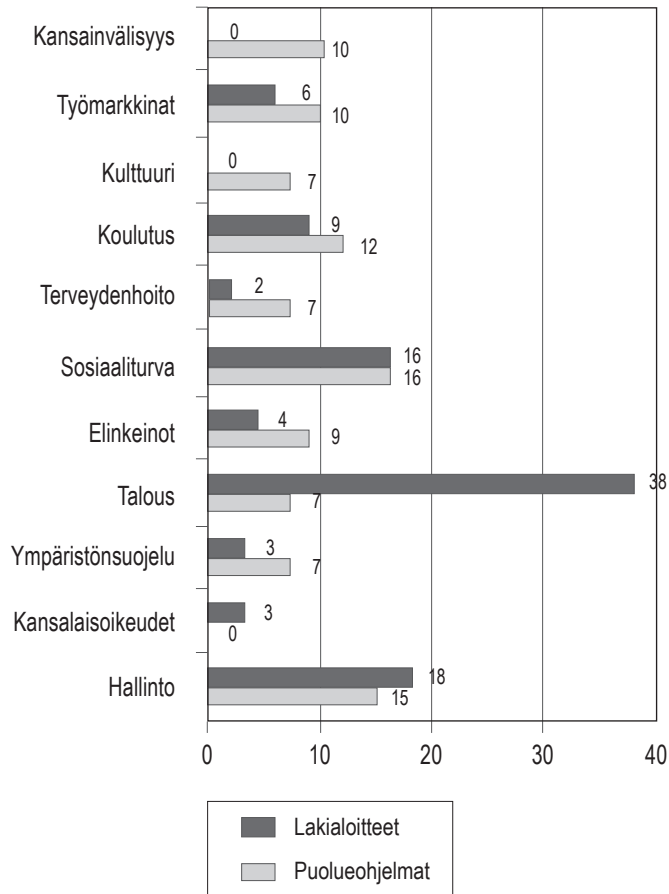
Lakialoitteiden teossa kokoomukselle tärkein aiheista oli talous. Aihetta käsittelevät lakialoitteet olivat 38 prosenttia kaikista kokoomuksen edustajien allekirjoittamista aloitteista, ohjelmatekstissä orientaatio talouteen oli vaatimaton 7 prosenttia. Tämän vuoksi lakialoitetoiminnan ja tekstien välillä on suurin kuilu kaikista tutkituista eri puolueiden aiheorientaatioista. Kun lasketaan yhteen talouteen suuntautumisen suhteellinen osuus sekä kokoomuksen lakialoitteiden teossa että ohjelmalausumissa, saadaan *yhteisorientaatio*, joka kokoomuksen osalta on korkein taloudessa. Tämä osoittaa, että talouden vaaliminen on puolueelle ja porvaristolle tärkein yhteiskunnallisista asioista. Kokoomus ajaa porvariston etua voimakkaammin kuin toiset puolueet varsinkin, kun asiaa tarkastellaan jokapäiväisessä poliittisessa toiminnassa. Se käy ilmi siitä, että pelkästään kokoomuksen kansanedustajat ovat allekirjoittaneet taloutta koskevia porvariston luokkaetua vaalivia lakialoitteita enemmän kuin muiden aiheiden aloitteita. Puolueista vain perussuomalaiset ovat ajaneet taloutta yhtä vahvasti kuin kokoomus.

Kokoomuksen orientaatio hallintoon ja sosiaaliturvaan on voimakasta sekä tavoiteohjelmassa että lakialoitteiden teossa. Hallintoa on lakialoitteissa käsitelty 18 prosentin ja ohjelmalausumissa 15 prosentin osuudella. Hallintokysymykset ovat puolueen tärkeysjärjestyksessä toisella sijalla. Julkisen hallinnon toimivuutta sekä varsinaisissa hallintotehtävissä että palvelujen tuottamisessa pidetään tavoiteohjelmassa tärkeänä. Porvarillisille puolueille ominaisen tapaan kokoomus vaatii vasemmistopuolueita voimakkaammin julkisessa hallinnossa tilaa yksityiselle palvelutuotannolle. Kunnallishallinnon ja yleisen turvallisuuden kehittämiseen kokoomus kiinnittää huomiota niin tavoiteohjelmassaan kuin puolueen kansanedustajien allekirjoittamissa lakialoitteissa. Hallintoon kohdistuvassa politikoinnissa kokoomuksen ohjelmatekstien ja käytännön toiminnan välillä ei ole merkittävää kuilua. Verrattuna toisiin puolueisiin kokoomus on tehnyt hallintokysymyksistä vähemmän lakialoitteita kuin RKP ja liberaalit.

Kokoomuksella on kolmanneksi vahvin suuntautuminen sosiaaliturvaan niin tavoiteohjelmassa kuin lakialoitteita laadittaessa. Molemmissa puolueen mielenkiinnon suhteellinen osuus on 16 prosenttia. Kun muut puolueet ovat lakialoitteiden teossa innostuneet vaalimaan sosiaaliturvaa enemmän kuin mitä ovat ohjelmissaan esittäneet, niin kokoomus on ainoa puolue, jolla sosiaaliturvan kohdalla ei ole kuilua. Koska sosiaaliturvan kehittäminen on julkisessa keskustelussa kiistelty politiikan aihe, kokoomus on asiassa politikoinut aktiivisesti, mutta kuitenkin tehnyt aiheesta lakialoitteita vähemmän kuin muut puolueet. Kokoomuksen kansanedustajat ovat allekirjoittaneet sosiaaliturvaa lisäämään tarkoitettuja lakialoitteita suurelta osin eri puolueiden kansanedustajien allekirjoittamin yhteisaloittein. Esimerkiksi vuonna 1999 oli vain kaksi neljästätoista sosiaaliturvaa ja terveydenhoitoa koskevasta lakialoitteesta pelkästään kokoomuksen kansanedustajien allekirjoittamia.

Keskitasoisen orientaation kohteista kiinnostus koulutukseen on kokoomuksen tavoiteohjelmassa neljänneksi voimakkainta. Lakialoitteiden teossa aiheen ajaminen on saanut 9 ja tavoiteohjelmassa 12 prosentin osuuden. Eroa ei voida pitää kuiluna. Kokoomus on tehnyt koulutusta koskevia lakialoitteita yhtä paljon kuin keskusta ja enemmän kuin vasemmistopuolueet. Puolueen aktiivisuus koulutuksen edistämiseksi on sekä tavoiteohjelmassa että lakialoitteiden teossa ollut hiukan puolueiden keskimääräistä

Kuvio 5. Kokoomuksen edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

aktiivisuutta korkeampi. Kokoomus pitää koulutusta talouselämän kehitykselle tärkeänä. Talouselämän etujen puolustajana puolue pitää koulutuksen kehittämistä esillä.

Työmarkkina-asiat ovat kokoomuksen tärkeysjärjestyksessä viidennellä sijalla eli orientaatio aiheeseen on voimakkuudeltaan keskitasoa. Lakialoitteita aiheesta kokoomuksella on 6 ja lausumia 10 prosentin osuudella. Vasemmistoliitto on tehnyt työmarkkinoista kaksi kertaa enemmän lakialoitteita kuin kokoomus. Myös SDP ja vihreät ovat tehneet kokoomusta enemmän. Suuntautuminen työmarkkinoihin on kokoomuksella hieman voimakkaampaa tavoiteohjelmassa kuin lakialoitteiden teossa. Tämä kuulu johtuu siitä, että kokoomuksen, kuten muidenkin puolueiden, on äänestäjien suosiota ylläpitääkseen otettava eriasteisia tavoitteita työmarkkina-asioissa, koska ne ovat elintärkeitä kaikille kansalaisille. Puo-

luen varovaisuus työelämän lakiuudistuksissa, jotka useimmiten koskevat työväestön ja porvariston erityisiä luokkaetuja, johtuu siitä, että kokoomus on työntekijäin ja työnantajien eturistiriitoja käsiteltäessä useimmiten puolustamassa työnantajien luokkaetuja. Usein työläinsäädännön uudistukset rajoittavat työnantajien määräysvaltaa ja lisäävät työntekijäin oikeuksia. Siitä syystä työnantajat haluavat useimmiten säilyttää työpaikkojen olosuhteet muuttumattomina kuin suosia uudistuksia. Puolue kiinnittää tavoiteohjelmassa ja lakialoitteissaan huomiota työllisyyttä ylläpitäviin toimiin enemmän kuin työmarkkinoiden neuvottelujärjestelmän ja työläinsäädännön kehittämiseen.

Kokoomuksen tavoiteohjelmassa orientaatio elinkeinoihin on voimakkuudeltaan keskimääräistä, mutta puolueen lakialoitetoiminnassa elinkeinujen vaalimiseen on suunnattu 4 prosenttia aloitteista. Aiheesta puolueen tekemien lakialoitteiden absoluuttinen lukumäärä tutkittuina vuosina oli yhteensä yksitoista. Toiminta alittaa tekstit ja kuilu on keskitasoa.

Vaikka ympäristönsuojeluun kokoomuksen tavoiteohjelmassa orientoidutaan yhtä voimakkaasti kuin talouteen, niin lakialoitteissa aiheen käsittelyyn on suunnattu 3 prosentin osuus. Ympäristönsuojeluun herättiin 1970-luvulla tekemällä tavoiteohjelmiin lausumia kokoomuksessa niin kuin seitsemässä muussa puolueessa.

Heikon mielenkiinnon alueisiin kokoomuksella kuuluvat kansainvälisyys, terveydenhoito, kulttuuri ja kansalaisoikeudet. Niiden yhteinen osuus lakialoitteista on 5 prosenttia. Kansainvälisestä politiikasta kokoomuksella ei ole yhtään lakialoitetta, vaikka puolueen tavoiteohjelmassa aihetta käsittelevien lausumien osuus on 10 prosenttia. Tätä ilmiötä, joka on havaittavissa kaikkien puolueiden toiminnassa, ei voida pitää kuiluna. Ulkopoliittikka on luonteeltaan sellaista, että sitä toteutetaan hyvin vähän lainsäädännön avulla. Kansainvälistä politiikkaa hoitaa hallitus ja presidentti tekemättä siitä esityksiä eduskunnalle, jolle hallitus antaa selontekoja. ja sopimuksia ratifioitavaksi. Tästä huolimatta puolueet pitävät tärkeänä käsitellä ohjelmassaan globaaleja tavoitteita. Tavoiteohjelmassa terveydenhoidon vaaliminen on yhtä vahvasti esillä kuin talous, mutta lakialoitteissa terveydenhoitoa on käsitelty 2 prosentin osuudella. Tutkituilla valtiopäivillä kaikki puolueet ovat tehneet vähän terveydenhoitoa koskevia aloitteita. Tavoiteohjelmassa orientaatio kulttuuriin on samaa tasoa kuin talouteen, mutta aiheesta kokoomuksen kansanedustajat eivät tutkittuina vuosina ole tehneet yhtään lakialoitetta. Toiminta alittaa tekstit kuten keskustalla, vihreillä ja kristillisillä. . Kuilu on toisinpäin kansalaisoikeuksien kohdalla. Niistä ei ole tavoiteohjelmassa yhtään lausumaa. Lakialoitetoiminnassa jokaisena tutkittuna vuonna kokoomuksen kansanedustajat ovat allekirjoittaneet 1–3 lakialoitetta, jotka orientoituvat kansalaisoikeuksiin, prosenttiosuuden ollessa kolme. Kokoomuksella kansalaisoikeuksien vaaliminen lakialoitteissa on puolueen omassa tärkeysjärjestyksessä ja puolueiden keskinäisessä järjestyksessä viimeisellä sijalla.

Kokoomukselle tärkeimmät politiikan aiheet ovat olleet talous, hallinto ja sosiaaliturva, joiden osuus lakialoitteista on 72 prosenttia. Käytännön politikoinnissa eli lakialoitteiden teossa porvarillisten taloustavoitteiden vaalinta on ollut ylivoimaisesti tärkein asia ja selvästi voimakkaampaa kuin puolueoh-

jelmassa on tuotu esille. Talous ja hallinto ovat kytkeytyneinä toisiinsa siten, että toimivan talouden edellytyksenä on joustava hallinto. Aktiivisuus hallinnon edistämisessä on kokoomuksella ollut puolueista keskitasoa. Vaikka sosiaaliturvaan orientoituminen on kokoomuksella kolmantena tärkeysjärjestyksessä, sen kansanedustajat ovat tehneet sosiaaliturvaa koskevia lakialoitteita vähemmän kuin muiden puolueiden edustajat. Sosiaaliturvan orientaatio kuitenkin osoittaa, ettei kokoomus ole pelkästään hyvätuloisten etuja vaaliva puolue. Talouden ja hallinnon osalta lakialoitteita on tehty enemmän kuin ohjelmalausumissa oli tuotu esiin ja sosiaaliturvassa yhtä paljon.

Orientaatio koulutukseen ja työmarkkina-asioihin on ollut voimakkuudeltaan keskitasoa. Kokoomus on näissä aiheissa vähemmän aloitteellinen kuin ohjelmalausumien perusteella olettaisi. Heikkoon keskitasoiseen orientaation kuuluvat elinkeinot, ympäristösuojelu, kansainvälisyys ja terveydenhoito. Suhtautumisessa elinkeinoiniin, ympäristönhoitoon, kansainvälisyyteen ja terveydenhoitoon orientaatio on voimakkaampi ohjelmateksteissä kuin toiminnassa. Keskitasoisien orientaation aiheet ovat saaneet lakialoitteiden teossa yhteensä 24 prosentin osuuden. Kulttuurista ja kansainvälisyydestä kokoomus ei ole tehnyt yhtään lakialoitetta. Kansalaisoikeuksien osalta tilanne on päinvastainen. Lakialoitteita aiheesta on, mutta ei lausumia ohjelmateksteissä.

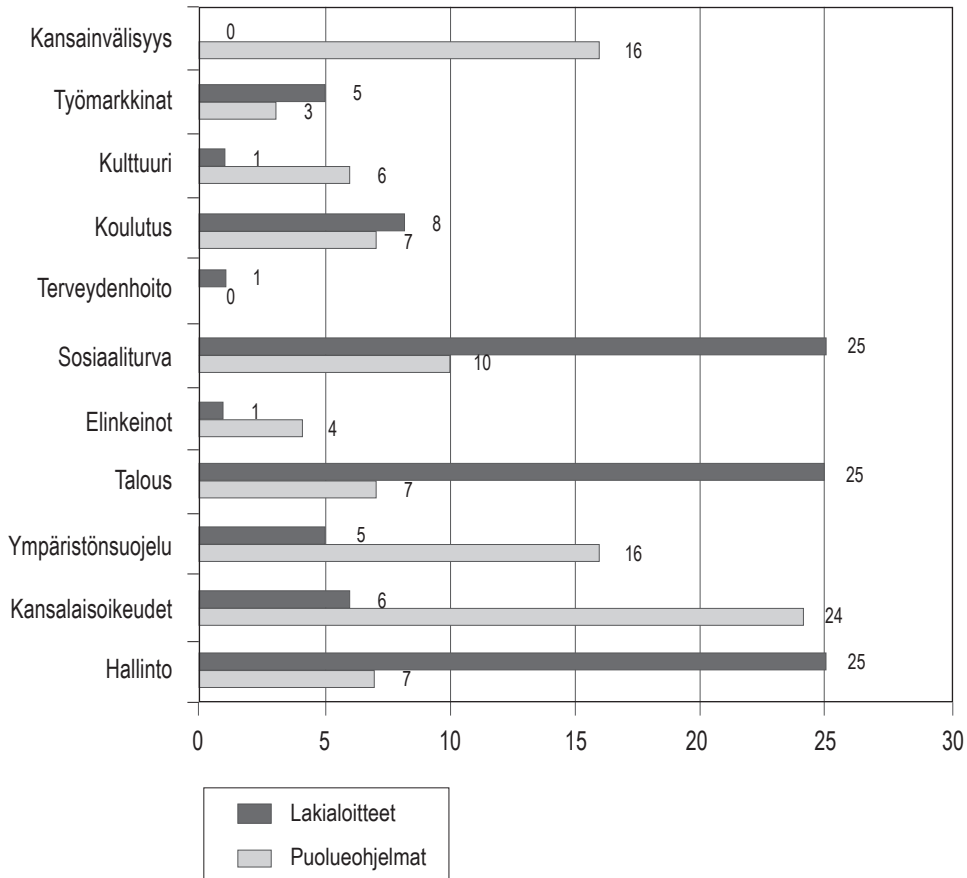
5.3.2. Ruotsalaisen kansanpuolueen aiheorientaatiot

Lakialoitteiden ja puolueohjelmien aihe-alueiden vertailussa on käytetty RKP:n puolueohjelmaa vuodelta 1997, koska puolueen erityisohjelmat muodostavat laajan aineiston eikä niistä ole yhtä helppo saada kokonaiskuvaa tavoitteista kuin puolueohjelmasta, jossa tavoitteet esitetään vertailun edellyttämässä laajuudessa. Orientaatio lakialoitteisiin on yhteenlaskettu osuus vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 RKP:n edustajien allekirjoittamista lakialoitteista. Palkistokuvan luvut ovat prosenttilukuja ja ilmaisevat lakialoitteiden ja puolueohjelmien suuntautumisen suhteellista voimakkuutta yhteiskuntapolitiikan yhteentoista aiheeseen, kuten muidenkin puolueiden kohdalla.

RKP:n puolueohjelmassa keskeisimmiksi politiikan aiheiksi nousevat kansalaisoikeudet, kansainvälisyys ja ympäristönsuojelu. Ne kattavat yhteensä lausumista 56 prosenttia. Puolueen kansanedustajat ovat tehneet eniten lakialoitteita sosiaaliturvasta, hallinnosta ja taloudesta. Niiden yhteinen osuus on 75 prosenttia.

RKP:llä sosiaaliturva, talous ja hallinto ovat vahvan orientaation aiheita. Lakialoitteiden teossa sosiaaliturvaan liittyvät kysymykset ovat saaneet selvästi suuremman merkityksen kuin puolueohjelmassa. RKP:llä sosiaaliturvaa koskevien lakialoitteiden määrä on 25 prosenttia. Lisäystä ohjelmalausumien määrään on 15 prosenttia. Sosiaaliturvakysymykset ovat keskeisiä myös muille puolueille. Esimerkiksi kristillisdemokraateilla ja sosiaalidemokraateilla sosiaaliturvan lakialoitteita on enemmän ja keskustalla

Kuvio 6. RKP:n edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

ja vihreillä suurin piirtein saman verran kuin RKP:llä. Yleisesti tarkasteltuna aiheen vaaliminen eri puolueiden edustajien lakialoitteissa näyttää olevan voimakkaampaa kuin tavoiteohjelmien lausumien määrän perusteella olettaisi.

Talous ja hallinto jakavat RKP:n yhdistetyssä tärkeysjärjestyksessä toisen sijan. Puolueen edustajat ovat tehneet aktiivisesti lakialoitteita taloudesta määrän ollessa sama kuin sosiaaliturvan kohdalla eli 25 prosenttia. Puolueohjelmassa orientaatio talouteen on voimakkuudeltaan keskimääräistä. Voimakas kiinnostus kansanedustajien lakialoitteissa tähän aiheeseen ilmentää sitä, että taloutta käsitellään enemmän eduskunnassa kuin puolueiden tavoiteohjelmissa. RKP:n edustajat ovat tehneet enimmäkseen taloutta koskevia yhteisaloitteita muiden puolueiden edustajien kanssa. Vuonna 1999 puolueella oli vain

yksi taloutta koskeva lakialoite, jonka allekirjoittajana oli vain RKP:n kansanedustaja. Tässä aiheessa kuilu ilmenee niin, että käytännön toiminta talouden saralla ylittää ohjelmateksteissä esitetyt tavoitteet. RKP:llä kuten muillakin porvarillisilla puolueilla, kuilu on talousasioiden käsittelyn määrässä suurempi kuin vasemmistopuolueilla.

Hallinto on tärkeysjärjestyksessä toisena yhdessä talouden kanssa. Hallintoa puolueohjelmassa käsitellään korkeintaan keskimääräisesti 7 prosentin osuudella, mutta lakialoitteiden teossa aiheen vaalinta on ollut voimakkaampaa kuin muilla puolueilla (25 %). Myös kuilu hallinnon osalta on ollut suurempi kuin muilla puolueilla tekstit ylittävän toiminnan suuntaan. RKP on lähellä liberaaleja, jotka ovat sekä ohjelmalausumissaan että lakialoitteissaan pitäneet hallintokysymyksiä tärkeinä.

Kansalaisoikeuksien puolustaminen asettuu RKP:n yhdistetyssä tärkeysjärjestyksessä neljännelle tilalle. Puolueohjelmassa kansalaisoikeudet ovat 24 prosentin osuudella ensimmäisenä. Yksilön vapaus, demokratia ja vähemmistöjen oikeuksien vaaliminen ovat voimakkaasti esillä. Puolueista vain liberaaleilla tämä aihe saa ohjelmassa yhtä suuren osuuden. Lakialoitteiden teossa RKP on suuntautuminen kansalaisoikeuksiin 6 prosentin osuudella. Vaikka toiminta alittaa voimakkaasti ohjelmalausumat, RKP on kuitenkin tehnyt kansalaisoikeuksista enemmän lakialoitteita kuin toiset puolueet. Puolue halua osoittaa ohjelmajulistuksella kannattajilleen olevansa ruotsinkielisten kansalaisoikeuksien puolustaja, vaikka käytännössä poliittista toimintaa asian hyväksi ei ainakaan tutkimuksen ajankohtana tarvittu.

RKP:n kiinnostus ympäristönsuojeluun poikkeaa puolueiden enemmistön orientaatiosta tähän aiheeseen. Se on ohjelmalausumien osalta lähellä vihreiden esityksiä. Myös lakialoitteiden teossa ympäristökysymyksistä RKP on toisena vihreiden jälkeen. Suhteellisesti tarkasteltuna ohjelmalausumia on ympäristönsuojelusta huomattavasti enemmän (16 %) kuin lakialoitteita (5 %). Kuilu, jossa toiminta alittaa selvästi tekstit, kertoo RKP:n varovaisesta käytännön toiminnasta ympäristönsuojelussa. Puolue ei halua käytännön toiminnassa olla innokkaana mukana ympäristönsuojelussa, koska se saattaa johtaa ristiriitaiseen näkemykseen puoluetta kannattavien maanviljelijäin ja yrittäjien pyrkimysten kanssa. Heidän mielestään intoilu ympäristönsuojelussa ei ole yrittäjille eduksi (Metsien suojelun valmisteluun avoimutta/[www.mtk.fi/tiedotteet/Vuoden 2000 tiedotteet](http://www.mtk.fi/tiedotteet/Vuoden_2000_tiedotteet)).

RKP:n panostus kansainvälisyyteen oli toiseksi voimakkainta puolueohjelmassa (16 %), mutta puolueen kansanedustajat eivät ole tästä aiheesta allekirjoittaneet yhtään lakialoitetta tutkittuina vuosina. Kuilu on tavallista suurempi.

Orientaatio koulutukseen on voimakkuudeltaan keskinkertaista niin RKP:n puolueohjelmassa (7 %) kuin puolueen kansanedustajien lakialoitetoiminnassa (8 %), joten kuilua tekstien ja toiminnan välillä ei tässä aiheessa ole. Suuntautuminen koulutukseen on puolueista keskitasoa, hieman matalampaa kuin kokoomuksella ja keskustalla. On luonnollista, että puolue vaatii sekä puolueohjelmassaan että lakialoitteissaan ruotsin kielen aseman säilyttämistä. Ruotsinkielisten asema Suomessa on lainsäädännöllä niin hyvin turvattu, ettei RKP:n edustajilla ole ollut suurta tarvetta lakialoitteiden tekemiseen ruotsalaisuuden vaalimiseksi.

Heikon orientaation aiheita RKP:llä ovat työmarkkinat, kulttuuri, elinkeinot ja terveydenhoito. Niiden yhteenlaskettu osuus puolueen lakialoitteista on 8 prosenttia. Työmarkkinoita RKP on vaalinut lakialoitteissa 5 prosentin osuudella. Se on selvästi vähäisempää kuin SDP:llä, vasemmistoliitolla, liberaaleilla ja vihreillä. RKP:n kanssa samaa tasoa työmarkkinoiden ajamisessa edustavat keskusta, ja kristilliset. Orientaatio aiheeseen on heikko myös puolueohjelmassa (3 %). Aihe on tärkeysjärjestyksessä kahdeksantena, vaikka ruotsinkielisillä on edustajia etu- ja työmarkkinajärjestyksessä.

Puolueohjelmassa kulttuuriin kiinnitetään enemmän huomiota kuin puolueen lakialoitteissa, joita on tehty vain yksi tutkittuina neljänä vuotena. Puolueohjelmassa lähinnä suomenruotsalaista kulttuuria ja sen vaalimista vaativia lausumia on 6 prosenttia kaikista lausumista. Orientaatio kulttuuriin on ohjelmateksteissä yleensä keskinkertainen tai heikko, paitsi keskustalla. Viisi puoluetta ei ole tehnyt yhtään kulttuuria koskevaa lakialoitetta ja SDP ja vasemmistoliitto ovat tehneet kaksi, joten RKP:n kulttuurin vaaliminen heijastaa myös yleistä linjaa.

Elinkeinoihin kohdistuva orientaatio on RKP:llä keskimääräistä vähäisempää sekä ohjelmalausumien (4 %) että lakialoitteiden osalta. Vain liberaalit ovat käsitelleet elinkeinoja yhtä niukasti kuin RKP. Molemmilla elinkeinon osuus lakialoitteista on 1 prosentti. Tämä ilmeisesti johtuu siitä, että puolue toimii maassamme alueilla, joissa maatalouden ja muun pk-yrityksyyden asema on maan muihin alueisiin verrattuna vakaampaa. Vaikka elinkeinoja käsitellään ohjelmateksteissä enemmän kuin lakialoitetoiminnassa, kiinnostus aiheeseen on molemmissa niin alhainen, ettei eroa voi pitää kuiluna tekstien ja toiminnan välillä.

Terveydenhoito on RKP:llä heikon kiinnostuksen aihe, kuten useilla muillakin puolueilla. Lakialoitteita tutkittuna ajankohtana RKP:n kansanedustajat ovat allekirjoittaneet yhden. Puolueohjelmasta aiheen lausumat puuttuvat tyystin. Kuilua ohjelmatekstien ja toiminnan välillä ei ole, koska RKP:n kiinnostus politikointiin terveydenhoidossa on ollut hyvin heikko.

Ruotsalaisella kansanpuolueella on neljä tasaisen voimakkaan orientaation aihetta, minkä suhteen se erottuu puolueiden yleislinjasta. Neljän keskeisimmän orientaation yhteinen osuus on lakialoitteiden teossa 81 prosenttia. Keskeisen huomion aiheita ovat sosiaaliturva, talous ja hallinto yhtä voimakkaalla painotuksella lakialoitteiden teossa ja kansalaisoikeudet ohjelmalausumissa. Sosiaaliturvan vaalimisessa on kuilua, sillä puolueen lakialoitetoiminta on ollut aktiivisempaa kuin ohjelmatekstien lausumien perusteella olettaisi. Sama lakialoitetoiminnan lisäys on havaittavissa talouden ja hallinnon osalta. Tämän tuloksen syntyyn on vastafinaalisuus vaikuttanut jonkin verran. RKP:n edustajat olivat menneet mukaan toisten puolueiden alulle panemiin aloitteisiin useammin kuin tehneet itsenäisesti lakialoitteita. Kansalaisoikeuksien osalta kuilu on päinvastainen eli lakialoitteaktiivisuus on ollut vain kolmasosa verrattuna aiheen osuuteen ohjelmateksteissä. Kielivähemmistön edustajana RKP haluaa ohjelmateksteissä korostaa kansalaisoikeuksia ohjelmateksteissä enemmän kuin käytännön toiminnassa on tarvetta.

Voimakkuudeltaan keskimääräisiä ovat RKP:n orientaatiot koulutukseen ja ympäristönsuojeluun. Kuilua ohjelmatekstien ja toiminnan välillä ei ole orientaatiossa koulutukseen. Ympäristönsuojelun

osuus teksteissä on huomattavasti suurempi kuin aiheen osuus puolueen edustajien lakialoitteissa. RKP on kuitenkin vihreiden jälkeen toinen ympäristöasioiden esilläpidossa. Orientaatiota kansainvälisyyteen on pidettävä voimakkuudeltaan keskimääräisenä, vaikka sitä on käsitelty vain ohjelmateksteissä.

Työmarkkina-asiat, kulttuuri, elinkeinot ja terveydenhoito ovat RKP:llä heikon suuntautumisen aiheita. Terveydenhoito ja työmarkkina-asiat ovat olleet lakialoitetoiminnassa hieman enemmän esillä kuin ohjelmateksteissä. Kulttuurissa ilmenevä kuilu, jossa tekstit ylittävät lakialoitetoiminnan, johtuu siitä, että RKP haluaa esiintyä ohjelmalausumissa ruotsinkielisen kulttuurin vaalijana enemmän kuin käytännössä on tarvetta. Elinkeinoissa kuilua on ohjelmalausumien hyväksi. Elinkeinoissa ilmenevä ohjelmalausumien painotus on osoitus puolueen pyrkimyksistä saada kannatusta kehitysalueilla ja maaseudulla asuvilta ruotsinkielisiltä. Lakialoitetoiminta työmarkkina-asioissa on ollut vilkkaampaa kuin RKP:n ohjelmalausumissa. Tämä osoittaa puolueen halua vaalia myös työntekijäin yhteiskunnallisia etuja, vaikka pyrkimys on heikohkoa.

5.3.3. Keskustan aiheorientaatiot

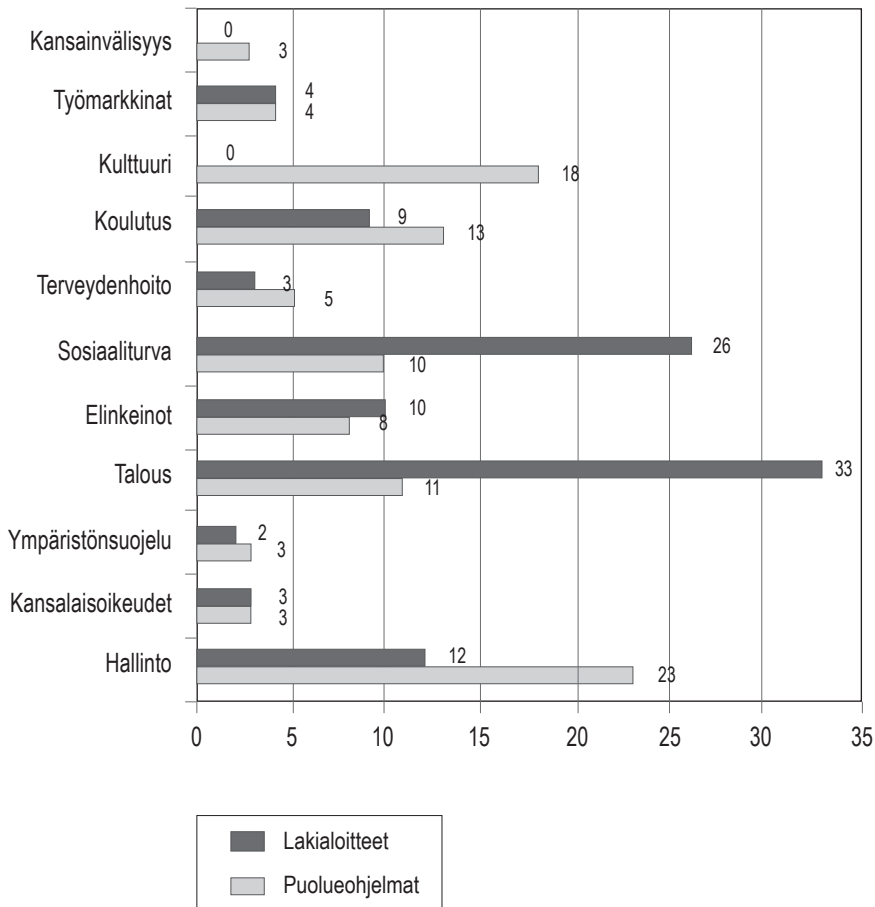
Vertailtaessa lakialoitteiden ja ohjelmataivoitteiden aiheorientaatiota keskustan osalta käytettiin yleisohjelmaa vuodelta 1968, koska muissa puolueen tavoiteasiakirjoissa orientaatiota politiikan eri osa-alueisiin ei ole esitetty niin kokonaisvaltaisesti kuin puolueen yleisohjelmassa. Lakialoitetoiminnan tutkimus kohdistui keskustan kansanedustajien vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999 allekirjoitettuihin lakialoitteisiin.

Politiikan eri aihealueista kolme tärkeintä keskustan puolueohjelmassa on hallinto, kulttuuri ja koulutus. Niiden yhteinen osuus on 54 prosenttia. Keskustan kansanedustajien lakialoitteissa kolme keskeistä aihetta ovat talous, sosiaaliturva ja hallinto yhteisen osuuden ollessa 71 prosenttia.

Talous on keskustalla yhdistetyssä tärkeysjärjestyksessä ensimmäisellä sijalla. Sen vaaliminen on ollut keskustalla kaikkein voimakkainta lakialoitteiden laadinnassa. Lakialoitteista 33 prosentin osuus käsittelee taloutta. Ohjelmalausumissa talous ei ollut näin keskeisellä sijalla, vaan yleisohjelmassa talouden osuus oli 11 prosenttia puolueen kokonaisorientaatiosta. Selvä kuilu ilmenee tekstit ylittävänä toimintana ja on keskustalla suurempi talouden kohdalla kuin muissa aiheissa. Lakialoitteita talouskysymyksistä ovat keskustan kanssa samassa suhteessa tehneet liberaalit ja vasemmistoliitto.

Toisella sijalla tärkeysjärjestyksessä keskustalla on sosiaaliturva. Sen orientaatio kattaa lakialoitteista 26 prosenttia. Vain kristillisdemokraatit ja SDP ovat tehneet aiheesta enemmän lakialoitteita. Keskustan ohjelmalausumissa sosiaaliturva oli saanut 10 prosentin osuuden, joten aiheen kuilu on laaja. Koska sosiaaliturva on kaikilla puolueilla tärkeysjärjestyksessä sijoilla 1–3, kuilu syntyy tekstit ylittävästä toiminnasta. Sosiaaliturvassa puolueiden kesken on syntynyt lievää toiminnan vastafinaalisuutta. Tämä johtuu siitä, että sosiaaliturvan ylläpitäminen koskettaa kaikkia kansalaisia.

Kuvio 7. Keskustan edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

Hallinto on keskustalla voimakkaan orientaation aihe kuten useimmilla puolueilla. Lakialoitteiden teossa aiheen vaaliminen on kuitenkin ollut heikompaa, kuin olettaisi yleisohjelman hallintoa koskevien lausumien (23 %) perusteella, sillä ohjelmalausumissa suuntautuminen hallintoon on ollut voimakkaampaa kuin muihin aiheisiin. Tutkittuina vuosina keskustan lakialoitteista 12 prosenttia on koskenut hallintokysymyksiä. Vain kristillisdemokraateilla on yhtä alhainen orientaatio hallintoa koskevissa lakialoitteissa. Selvä kiulu on havaittavissa niin, että toiminta alittaa ohjelmatekstit. Keskusta on ollut aluehallinnon ja kunnallisen itsehallinnon vaalija. Tässä tutkimuksessa se näkyy suhteellisen laajana ohjelmateksteissä. Ilmeisesti lakialoitetoiminnassa asiasta ei ole enää haluttu politikoida niin voimakkaasti kuin ohjelmateksteissä, kun kehitysaluelait oli saatu 1960-luvulla säädettyä.

Koulutukseen keskustan suuntautuminen on kokonaisorientaatiossa neljänneksi tärkein. Voimakkuus on hyvää keskitasoa sekä yleisohjelmassa (13 %) että lakialoitteiden teossa (9 %). Aiheen vaalimisessa keskusta on ollut yhtä aktiivinen kuin kokoomus. Keskusta haluaa kehittää maaseudun ja kehitysalueiden koulu- ja sivistysoloja tasapuolisesti taajamien ja kaupunkikeskusten kanssa. Yleensä porvarilliset puolueet ovat orientoituneet koulutukseen vasemmistopuolueita voimakkaammin. Tämä tulos ilmaisee sen, että porvariston ja keskiluokan keskuudessa koulutusta on perinteisesti pidetty tärkeämpänä kuin työväestön keskuudessa. Merkittävää kuilua tekstien ja toiminnan välillä ei keskustalla tässä aiheessa ole.

Tuloksissa näkyy, että keskustapuolue on kilpailut perussuomalaisten kanssa maatalous- ja pienyrityksien elinkeinojen ajamisessa. Aiheen suosiminen lakialoitteiden teossa on ollut keskustalla hieman voimakkaampaa (10 %) kuin perussuomalaisilla (8 %). Elinkeinoja koskevien ohjelmalausumien määrässä keskustalaiset ovat hävinneet perussuomalaisille, joilla elinkeinojen osuus oli 25 prosenttia verrattuna keskustan 8 prosenttiin. Molemmilla elinkeinojen käsittely on voimakkaampaa kuin muilla puolueilla. Keskustan orientaatio elinkeinoihin on voimakkuudeltaan ollut keskimääräistä oman kokonaisorientaation sisällä. Kuilua tekstin ja toiminnan välillä elinkeinojen vaalimisessa ei ole, vaikka toiminta onkin lievästi ylittänyt tekstit.

Kulttuuri saa keskustan yleisohjelmassa enemmän tilaa kuin muiden puolueiden ohjelmissa. Korkea vaalinta selittyy osittain sillä, että se oli koulutuksen kanssa 1960-luvulla uudistusten ja julkisen keskustelun kohteena. Keskusta heräsi vuoden 1968 yleisohjelmassaan vaatimaan mm. valtakunnallista kulttuurin hajakeskityspolitiikkaa ja maakunnallista vaikutusvaltaa kulttuurihallinnon eri aloilla. Suhteellisen laajahkot ohjelmatekstien aiheesta (18 %) eivät kuitenkaan johtaneet tutkittuina vuosina yhteen keskustan kansanedustajien allekirjoittamaan lakialoitteeseen. Tämä synnytti kuilun, jossa toiminta selvästi alittaa tekstit. Keskusta ei ole yksin kulttuurikysymyksiensä parissa. Kaikilla muillakin puolueilla, paitsi SDP:llä, kulttuuria koskevia lakialoitteita on vähemmän kuin puolueohjelmista on pääteltävissä.

Työmarkkinoiden käsittely on keskustalla ollut keskimääräistä vähäisempää, vaikka julkisuudessa puolueen laatima työreformi-esitys sai aikanaan 1990-luvulla paljon huomiota osakseen. Tämän aiheen vaalimisen suhteellinen osuus on 4 prosenttia niin ohjelmalausumissa kuin lakialoitteissakin. Kuilua ohjelmatekstien ja käytännön toiminnan kesken ei ole. Keskusta on käsitellyt työmarkkinoita yhtä suppeasti kuin perussuomalaiset, kristilliset ja RKP ja selvästi vähemmän kuin vasemmistopuolueet.

Terveystieteiden käsittely on keskustalla heikohkon orientaation aihe. Se saa yleisohjelmassa 5 prosentin ja lakialoitteiden teossa 3 prosentin osuuden. Suurta kuilua tässä aiheessa ei ilmene. Kuitenkin keskusta on kristillisten kanssa kiinnittänyt enemmän huomiota terveystieteiden käsittelyyn kuin muut puolueet.

Lakialoitteissa keskustan orientaatio kansalaisoikeuksiin on vähäistä (3 %). Se ei kuitenkaan ole merkittävästi heikompaa kuin muilla puolueilla, vaikka puolueohjelmissa useat puolueet käsittelevät kansalaisoikeuksia laajemmin kuin keskusta. Vain kokoomuksen ja kristillisdemokraattien ohjelmalausumissa aiheen orientaatio on vähäisempää kuin keskustalla. Ohjelmatekstien ja toiminnan välillä ei keskustalla ole kuilua.

Keskustan orientaatio ympäristönsuojeluun on heikko. Se on lakialoitteiden teossa samaa tasoa kuin ohjelmalausumissa. Keskusta on käsitellyt ympäristönsuojelua lakialoitteissaan yhtä suppeasti kuin kristilliset ja liberaalit. Aiheen heikko vaaliminen ilmentää maatalousväestön keskuudessa vallitsevaa ajatusta, jonka mukaan liian innokas ympäristönsuojelu on ristiriidassa maatalousyrittäjien intressien kanssa, kuten mm. Natura-ohjelman käsittelyn yhteydessä on käynyt ilmi.

Kiinnostus kansainvälisyyteen on sekä yleisohjelmassa että lakialoitteiden teossa tärkeysjärjestyksessä viimeisenä. Lakialoitteita puolueen edustajat ovat tehneet yhden ja ohjelmalausumissa kansainvälisyyttä on käsitelty 3 prosentin osuudella. Näin ollen tutkittujen ohjelmatekstien ja toiminnan välillä ei ole kuilua. Keskustan kokonaisorientaatio kansainvälisyyteen on samanlainen kuin SDP:llä.

Keskustan aiheorientaatiot osoittavat, että puolueen kansanedustajat ovat lakialoitteiden teossa vaalineet yleensä niitä politiikan aiheita, joiden kehittämistä pidetään tärkeinä myös keskustan yleisohjelmassa. Vaihtelua ilmenee siinä painotetaanko jotain aihetta enemmän lakialoitteissa vai yleisohjelmassa. Poikkeuksen muodostaa kulttuuri. Siitä keskustan kansanedustajat eivät ole tutkimusvuosina allekirjoittaneet yhtään lakialoitetta, vaikka aiheesta on yleisohjelmassa suhteellisen runsaasti lausumia.

Keskustan voimakkaan orientaation aiheita ovat talous, sosiaaliturva ja hallinto. Niiden yhteenlaskettu osuus lakialoitteista on 71 prosenttia. Lakialoitetoiminta on talouden ja sosiaaliturvan osalta ollut monikertaisesti voimakkaampaa kuin niiden osuus on ohjelmateksteissä. Tämä johtuu sosiaaliturvan ja talouden keskeisestä asemasta yhteiskuntapolitiikassa. Keskustan panostus hallintoon on ollut puolta pienempää kuin ohjelmateksteissä oli esitetty.

Suuntautuminen koulutukseen, elinkeinoihin ja kulttuuriin on keskustalla ollut vahvaa keskitasoa. Niiden osuus lakialoitteista on yhteensä 19 prosenttia. Orientaatio elinkeinoihin on keskustalla ollut lakialoitteiden teossa voimakkaampaa kuin ohjelmateksteissä. Kilpailu SMP/Perussuomalaisen kanssa maanviljelijäin ja pienyrittäjien kannatuksesta on aktivoinut keskustan lakialoitetoimintaa aiheessa enemmän kuin ohjelmatekstien perusteella olettaisi. Koulutus on ohjelmateksteissä ollut enemmän esillä kuin lakialoitteiden teossa. Siihen on ilmeisesti vaikuttanut se, että opetusministerin salkku oli 1960- ja 1970-luvulla usein keskustan hallussa. Tällöin keskustan koulupoliittisia tavoitteita pyrittiin toteuttamaan ensisijaisesti hallituksen esitysten kautta. Kiinnostus kulttuuriin on erikoinen, koska siitä on toiseksi eniten ohjelmalausumia, mutta ei yhtään lakialoitetta. Ohjelmalausumien suhteellinen runsaus tästä aiheesta osoittaa keskustan halua vaalia kehitysalueiden ja nuorison kulttuuri- ja joukkotiedotustarpeita.

Vähäisen orientaation aiheita oli keskustalla yleislinjaa enemmän eli viisi: työmarkkinat, terveydenhoito, kansalaisoikeudet, ympäristönsuojelu ja kansainvälisyys, joiden yhteinen osuus lakialoitteista on 12 prosenttia. Tekstien ja toiminnan välillä ei ole kuilua työmarkkina-asioissa. Terveydenhoitoon keskusta on kiinnittänyt enemmän huomiota kristillisten kanssa kuin muut puolueet. Puolueen nihkeä suhtautuminen ympäristönsuojeluun näkyy niin ohjelmateksteissä kuin lakialoitteissa tämän aiheen heikkona orientaationa. Kansainvälisyys esiintyy ohjelmateksteissä ja lakialoitteita siitä on tehty vain yksi.

5.3.4. Sosiaalidemokraattisen puolueen aiheorientaatiot

Tässä tutkimuksessa SDP:n puoluevaltuuston 7.11.2002 hyväksymästä vaalikannanotosta käytetään nimitystä tavoiteohjelma, koska se laajuudeltaan ja asiasisällöltään on rinnastettavissa muiden puolueiden tavoite- tai puolueohjelmiin, vaikka SDP ei käytäkään nimitystä tavoiteohjelma. Lisäksi SDP ei ole 2000-luvulla julkistanut muuta tavoiteohjelmaa kuin edellä mainittu, joka tuo periaateohjelmaa paremmin esiin puolueen aiheorientaatiot. Sosiaalidemokraattisten kansanedustajien vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999 allekirjoittamien laki-aloitteiden perusteella tutkittiin puolueen lakialoittoimintaa.

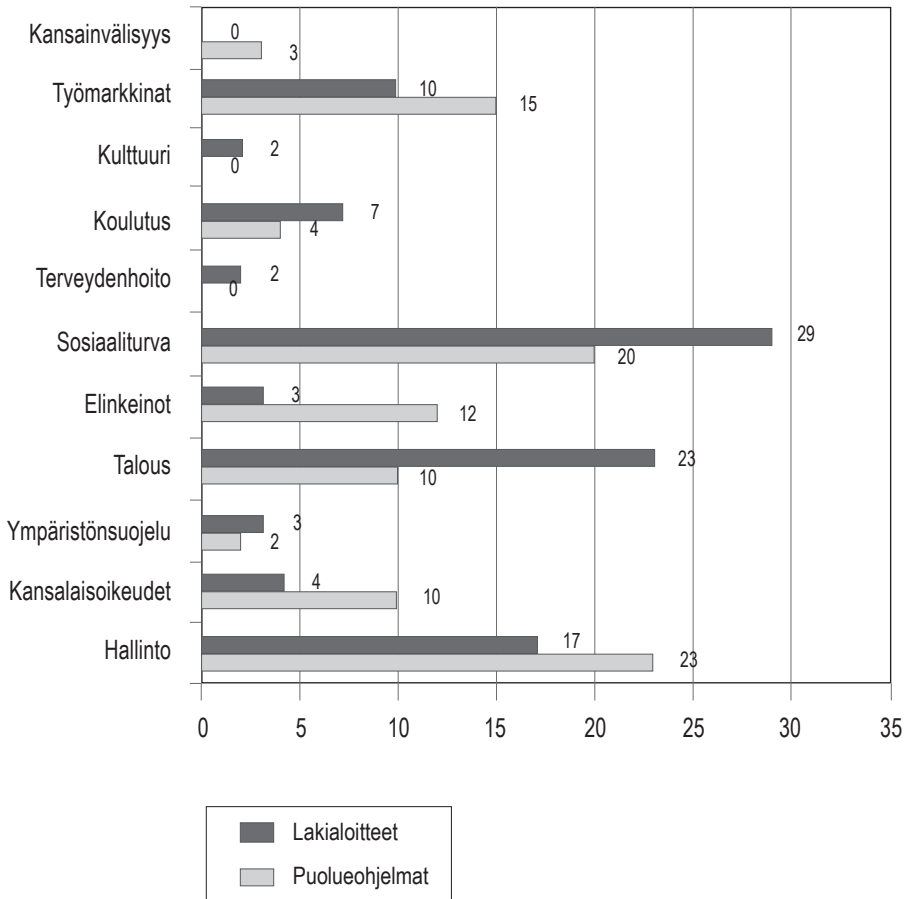
Kolme keskeisintä politiikan aihetta SDP:n ohjelmassa ovat hallinto, sosiaaliturva ja työmarkkinat, joiden yhteinen osuus on 58 prosenttia. Sosiaalidemokraattiset kansanedustajat ovat lakialoitteita tehdessään vaalineet eniten sosiaaliturvaa, taloutta ja hallintoa. Niiden osuus on yhteensä 69 prosenttia.

Sosiaaliturva on SDP:n yhteiskuntapoliittisista aiheista yhdistetyssä tärkeysjärjestyksessä ensimmäisellä sijalla. Tässä suhteessa SDP poikkeaa kristillidemokraattien kanssa puolueiden keskimääräisestä yleislinjasta. SDP:llä aiheen politikoinnissa on kuilua niin, että sosiaaliturvan osuus lakialoittoiminnassa on 29 prosenttia ja suhteellisesti kolmanneksen suurempi kuin sen osuus ohjelmateksteissä (20 %). Muillakin puolueilla paitsi kokoomuksella ilmenee samanlainen kuilu sosiaaliturvan orientaatioissa. Tässä aiheessa tehdään suhteellisen paljon lakialoitteita. Sosiaaliturvan kehittämistä ovat vasemmistopuolueet 1900-luvulla vaatineet voimakkaammin kuin porvarilliset puolueet. Sen laajetessa käsittämään enemmän tai vähemmän kaikkia kansalaisia ovat myös porvarilliset puolueet ryhtyneet vaalimaan sosiaaliturvaa niin ohjelmateksteissään kuin käytännön poliittisessä toiminnassaan.

Hallinto kuuluu SDP:lläkin voimakkaan orientaation piiriin. Aihe on järjestysasteikolla toisella sijalla. SDP:n tavoiteohjelmassa hallinnon vaaliminen saa 23 prosentin osuuden. Se on suurempi kuin 17 prosentin osuus lakialoitteiden teossa. Tämä johtuu vasemmistopuolueiden perinteisesti voimakkaasta demokratian, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden vaalimisesta ja laajentamista koskemaan työelämääkin. Kuilu, jossa käytännön lakialoittoiminta alittaa tekstit, ei ole niin suuri kuin keskustalla. Mutta sen ilmeneminen näillä molemmilla pitkään hallituspuolueina olleilla johtuu siitä, että niin SDP kuin keskustakin ovat hallituksessa ollessaan kyenneet sen esitysten kautta politikoimaan hallintoaiheessa lakialoittoimintansa ohella.

Talous on SDP:n orientaatioissa kolmannella sijalla. Talouden painotuksen suhteen SDP poikkeaa muista puolueista, sillä SDP on ainut puolue, jolla talous ei ole kahden tärkeimmän poliittisen toiminnan piirissä. Talouskysymykset saavat kuitenkin SDP:lläkin keskeisen sijan. Vaikka ohjelmalausumissa taloutta käsitellään 10 prosentin osuudella, lakialoitteiden teossa sen osuus on 23 prosenttia. Kun talous on sosiaalidemokraateilla voimakkaan orientaation aiheita, se poikkeaa sisällöltään porvaripuolueiden orientaatiosta. SDP korostaa talouden yleisten kehittämistoimien lisäksi oikeudenmukaisuutta tulonjossa sekä edellyttää verotulojen oikeudenmukaista keräämistä ja kaikille kansalaisille tärkeistä palveluista huolehtimista. Porvaripuolueet haluavat vaalia markkinataloutta, joka kykenee tehokkaasti tuomaan

Kuvio 8. SDP:n edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

esille kehitystä ja hyvinvointia. Sosialidemokraattien talouteen suuntautuminen on ollut lakialoitteissa huomattavasti aktiivisempaa kuin ohjelmalausumissa. Tässä on kuilu, jossa lakialoitetoiminta ylittää ohjelmatekstit enemmän kuin kaksinkertaisesti. Taloudessa porvaripuolueiden ja vasemmistupuolueiden keskinäinen kamppailu on synnyttänyt vastafinaalisuuden, joka on voimakkaampaa kuin muissa aiheissa. Tämä johtuu vasemmiston ja oikeiston erilaisista tavoitteista talouspolitiikassa ja talouden keskeisestä asemasta yhteiskuntapolitiikassa.

Työmarkkina-asioiden osuus on sosialidemokraateilla kokonaisorientaatiossa neljännellä sijalla. Ero kiinnostuksen voimakkuudessa on selvä verrattuna porvaripuolueisiin, joilla orientaatio työmarkkinoihin on heikompaa kuin SDP:llä. Aiheen vaaliminen on lakialoitteiden teossa ollut vähäisempää

kuin tavoiteohjelmassa (15 %). Kuitenkin SDP:n työmarkkinoita koskevien lakialoitteiden osuus on 10 prosentin luokkaa, millä määrällä SDP on ollut vasemmistoliiton ja vihreiden ohella aktiivisimpia työmarkkinoiden vaalijoita.

SDP:n orientaatio elinkeinoihin on voimakkuudeltaan keskimääräistä sekä puolueen sisäisessä että puolueiden välisessä vertailussa. Se on ohjelmalausumissa neljä kertaa voimakkaampaa (12 %) kuin lakialoitteiden laadinnassa (3 %). Tekstien ja toiminnan välillä on selvempi kuilu kuin kokoomuksella. Se johtuu paljolti siitä, että SDP hallituspuolueena voi hoitaa asiaa hallituksen toimin.

SDP:n kiinnostus edistää kansalaisoikeuksia on ollut voimakkuudeltaan keskimääräistä. Ohjelmateksteissä aihe on kautta vuosikymmenien ollut suhteellisen laajasti esillä sosialidemokraattien korostessa yhteiskunnallista tasa-arvoa työväestön etua vaalien. Tasa-arvon toteututtua aihe on edelleen jäänyt ohjelmateksteihin suhteellisen laajana, vaikka lakialoitetoiminta asiassa on hiipunut. Näin on syntynyt politikoinnin kuilu ohjelmalausumien 10 prosentin ja lakialoitteiden 4 prosentin osuuksien välille, jossa toiminta alittaa tekstit.

SDP:llä koulutuksen osuus ohjelmalausumissa on 4 prosenttia. Lakialoitteiden teossa puolue on aktiivisempi. Koulutuksen osuus on 7 prosenttia, mikä on kaikkien puolueiden keskiarvo. Koulutusta koskevien ohjelmalausumien vähäisyys johtuu ilmeisesti siitä, että SDP oli saanut toteutettua tärkeimmät tavoitteensa 1960- ja 1970-lukujen vaihteen koulu-uudistusten valmistelussa ja toteutuksessa, jolloin uusia tavoitteita ei ole nähty tarpeelliseksi esittää kovin laajasti. Aiheen keskitasoinen vaaliminen näyttää olevan yleistä useille puolueille. Koulutusta koskevia uudistuksia ei tehdä niin usein kuin esimerkiksi taloutta ja sosiaaliturvaa koskevia. Koulutusta koskevat lakialoitteet keskittyvät tutkittuina ajankohtina paljolti vuoteen 1965, jolloin hallitus ja eduskunta käsitelivät monia koulutusta koskevia uudistuksia ja kansanedustajat tekivät suhteellisen aktiivisesti lakialoitteita. Tuon vuoden koulutusta ja sivistystä koskevat lakialoitteet muodostivat 65 prosenttia tämän aiheen vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 lakialoitteiden kokonaismäärästä.

Ympäristönsuojelu on saanut vähän huomiota sosialidemokraateilta niin lakialoitteiden teossa kuin ohjelmalausumissa. Vaikka toiminta ylittääkin tekstin, on orientaatio niin heikkoa, ettei kuilua ole. SDP:llä heikon orientaation piiriin kuuluvat myös terveydenhoito, kulttuuri ja kansainvälisyys. Kulttuuri ja terveydenhoito eivät ole esillä vuoden 2002 tavoiteohjelman teksteissä, mutta lakialoitteita niistä on tehty muutamia. Se ilmeisesti johtuu siitä, että näitä aiheita käsitellään SDP:n muissa ohjelmapaperissa. SDP on ainut puolue, jolla on kulttuurista enemmän lakialoitteita kuin ohjelmalausumia. Aiheiden heikkoon suuntautumiseen on vaikea löytää muuta selitystä kuin, että niiden lakialoitteiden käsittely on vähäistä muillakin puolueilla.

SDP:llä voimakkaimman orientaation aiheiden järjestys on sosiaaliturva, hallinto ja talous. Niiden yhteenlaskettu osuus lakialoitteista on 69 prosenttia. Sosiaaliturvassa ja taloudessa lakialoitetoiminta on ollut voimakkaampaa kuin ohjelmatekstien perusteella odottaisi. Sosialidemokraatit pitävät sosiaaliturvan ja talouden kehittämistä hyvin tärkeänä ja sitä käsitellään eduskunnassa usein. Orientaatio hallintoon

on ohjelmateksteissä voimakkaampaa kuin lakialoitetoiminnassa. SDP:n voimakas orientaatio hallintoon johtuu aluekehityksen, paikallishallinnon ja julkisten palvelujen sekä yleisen turvallisuuden ongelmien lisääntymisestä. Puolue esittää ohjelmateksteissään niiden ratkaisemista hallintoa kehittämällä. Eduskuntatoiminta ohjelmatekstien realisoimiseksi ei kuitenkaan ole päässyt sellaiseen aktiivisuuteen, että kuilu tekstien ja toiminnan välillä olisi poistunut.

SDP:n orientaatio on vahvaa keskitasoa työmarkkinoita, elinkeinoja, kansalaisoikeuksia ja koulutusta käsiteltäessä. Niiden yhteenlaskettu osuus lakialoitteiden teossa on 24 prosenttia. SDP on ollut vasemmistoliiton ja vihreiden ohella aktiivisimpia työmarkkinoiden vaalijoita niin, että ohjelmatekstit ylittävät lakialoitetoiminnan. Ilmiö johtuu osittain siitä, että SDP pitkäaikaisena hallituspuolueena pyrkinee toteuttamaan politiikkaa ja erityisesti työmarkkina-asioita pääasiassa hallituksen esityksillä. Elinkeinojen ja kansalaisoikeuksien orientaatiot ovat ohjelmateksteissä olleet voimakkaampia kuin lakialoitetoiminnassa. SDP:llä koulutuksen osuus lakialoitteiden teossa vastaa kaikkien puolueiden keskiarvoa.

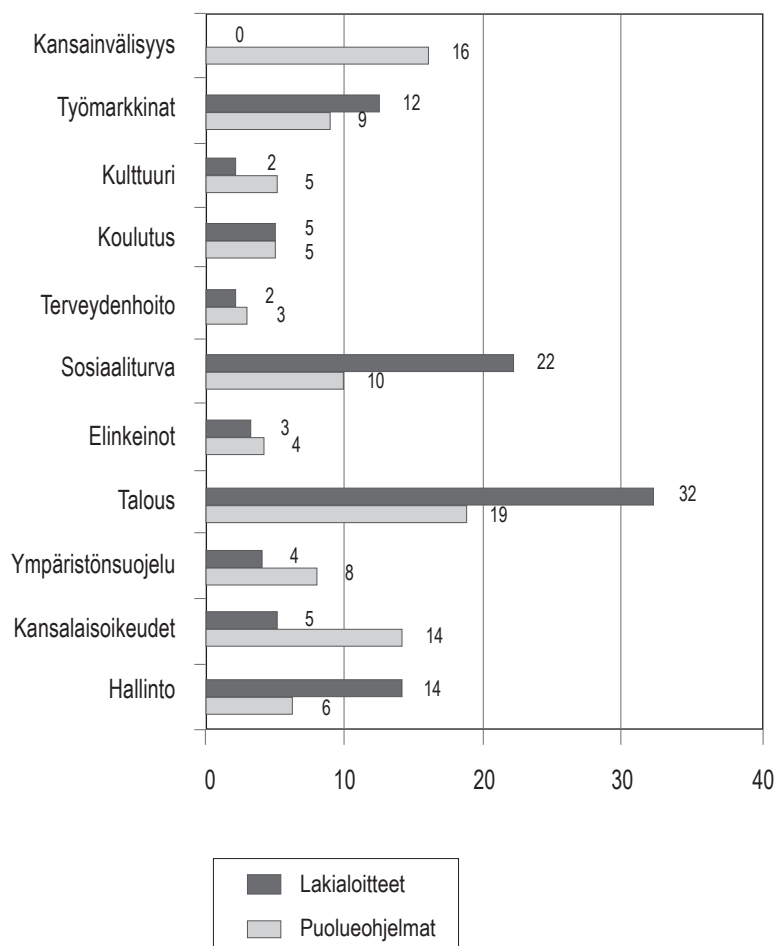
Heikon kiinnostuksen aiheita on neljä. Ympäristönsuojelusta on muutama tekstilausuma ja hiukan enemmän aktiivisuutta lakialoitteiden teossa. Kulttuurista ja terveydenhoidosta puolueen edustajat ovat allekirjoittaneet muutaman lakialoitteen. Puolueen kiinnostus kansainvälisyyteen näkyy vain ohjelmalausumissa.

5.3.5. Vasemmistoliiton aiheorientaatiot

Puolueen lakialoitetoimintaa tutkin vuosien 1965, 1972, 1988 ja 1999 SKDL:n tai vasemmistoliittolaisten kansanedustajien allekirjoittamien lakialoitteiden määrällä ja puolueohjelmien lausumien sisältöä vasemmistoliiton poliittisen tavoiteohjelman 200–2004 avulla. Orientaation voimakkuudessa talous sijoittuu ensimmäiselle sijalle niin lakialoitteiden teossa kuin tavoiteohjelmassa 2001–2004. Orientaatio tässä aiheessa on vasemmistoliitolla voimakkaampaa kuin SDP:llä. Vasemmiston taloutta koskevissa tavoitteissa pyritään ylläpitämään valtion harjoittamaa sääntelyä, jotta yhteiskunnallinen tasa-arvo taataisiin. Porvarillisten puolueiden tavoitteet taloudessa painottavat markkinoiden vapautta ja pyrkimystä talouden mahdollisimman vähäiseen sääntelyyn. Vasemmistoliiton tavoitteissa vaaditaan talouden kehittämistä uudessa kansainvälisessä taloudessa ja siinä yhteydessä tulopoliittikkaan tasa-arvoa. Aiheen orientaatio on lakialoitetoiminnassa voimakkaampaa kuin ohjelmalausumissa.

Vasemmiston poliittisen tavoiteohjelman mukaan puolueen kolme tärkeintä aihealuetta ovat talous, kansainvälisyys ja kansalaisoikeudet. Niiden käsittely on vienyt 49 prosenttia ohjelmalausumista. Kahdessa viimeksi mainitussa aiheessa lakialoitetoiminta on kuitenkin ollut heikkoa. Eduskunnassa puolueen kansanedustajat ovat nostaneet tärkeimmiksi aiheiksi lakialoitteiden teossa talouden, sosiaaliturvan ja hallinnon ja käyttäneet niiden vaalimiseen 68 prosenttia aloitteistaan.

Kuvio 9. Vasemmistoliiton edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

Sosiaaliturvassa orientaatio toiminnassa eli lakialoitteiden teossa ylittää tekstit kaksinkertaisesti. Ohjelmateksteissä kiinnostus sosiaaliturvaan (10 %) oli heikompaa kuin talouteen, kansalaisoikeuksiin ja kansainvälisyyteen.

Vasemmistoliitolla on kahden aiheen talouden ja sosiaaliturvan kärki, jonka lakialoitteiden yhteinen osuus on 54 prosenttia. Kahden kärjen jälkeen vasemmistoliitolla on useita politiikan alueita, joita se on vaalinut yhtä voimakkaasti vahvan keskitason mukaisesti. Nämä aiheet, työmarkkinat, hallinto ja kansalaisoikeudet saavat lakialoitteiden teossa 31 prosentin osuuden.

Työmarkkina-asiat ovat kolmantena tärkeysjärjestyksessä. Vasemmistoliitto on tehnyt lakialoitteita työmarkkinakysymyksistä (12 %) enemmän kuin ohjelmalausumissa oli esitetty (9 %). Määrä on muita puolueita suurempi. Tosin myös vihreät ja sosiaalidemokraatit ovat pitäneet aiheita tärkeinä. Vasemmistoliitto on laatinut työmarkkinoita koskevia lakialoitteita enemmän ja SDP vähemmän kuin omissa puolueohjelmissaan ovat esittäneet. Työmarkkinoita koskevilla lakialoitteillaan puolue on vaalinut ensisijaisesti työväestön luokkaetua niin voimakkaasti, että on syntynyt ohjelmatekstit ylittävää toimintaa. Vasemmistopuolueilla on porvaripuolueita voimakkaampi orientaatio työmarkkina-asioihin. Porvariston ja työväestön luokkaetujen ristiriitaisuus ilmenee työmarkkinakysymyksissä selvästi.

Hallinnon vaaliminen on puolueen sisäisessä poliittisten aiheiden järjestyksessä neljäntenä. Puolueiden keskinäisessä vertailussa vasemmistoliitto jää silti viimeiseksi hallintokysymysten käsittelyn osalta, sillä muut puolueet ovat vaalineet niitä vasemmistoliittoa enemmän. Aiheessa on ohjelmatoiminnallista kuilua. Vasemmistoliiton tavoiteohjelmassa hallintokysymyksiä on käsitelty vähän (6 %) kuten RKP:n ja vihreiden ohjelmissa. Lakialoitteiden teossa hallinnon osuus on noussut 14 prosenttiin. Myös kristillisdemokraateilla hallinnolla on lähes yhtä pieni kokonaisuus kuin vasemmistoliitolla.

Orientaatio kansalaisoikeuksiin on vasemmistoliitossa keskimääräisen vahvaa, kuten se on myös RKP:llä ja SMP:llä. Tämä osittain selittyy sillä, että tavoiteohjelman demokratiaa ja tasa-arvoa käsittelevässä osassa, joka kattaa 14 prosenttia lausumista, vaaditaan suhteellisen laajasti työpaikoille nykyistä parempaa tasa-arvoa työntekijän ja työnantajain välille. Tällaiset ohjelmalliset ja toiminnalliset tavoitteet ovat sisältyneet vasemmistopuolueiden pyrkimyksiin niiden alkuajoista lähtien. Demokratia-aiheen käytännön poliittinen toiminta on jäänyt vähäisemmäksi kuin ohjelmateksteissä oli esitetty. Prosenttiosuus 5 on kuitenkin korkea kansalaisoikeuksia koskevien lakialoitteiden teossa. Vasemmistoliitto eroaa kokoomuksesta, keskustasta ja kristillisistä kansalaisoikeuksien vaalimisessa.

Kansainvälisyys, ympäristösuojelu ja koulutus kuuluvat vasemmistoliitolla heikon keskitason aiheisiin. Vasemmistoliiton kansanedustajat ovat laatineet ympäristönsuojelua koskevien lakialoitteita 5 prosentin osuudella, kun taas tavoiteohjelmassa ympäristönsuojelu on saanut 10 prosentin osuuden. Vähäisillä ympäristönsuojelua sisältävillä kannanotoillaan vasemmistoliitto on kuitenkin vihreiden ja RKP:n jälkeen yhdessä liberaalien kanssa kolmantena ympäristösuojelun huomioimisessa, mikä ilmentää puolueen tavoiteohjelmassa mainostettua punavihreyttä. Puolueella on aiheessa ohjelmatoiminnallinen kuilu, kuten kuudella muulla puolueella.

Kansainvälisyyttä on puolueen ohjelmateksteissä käsitelty suhteellisen runsaasti (16 %), mutta lakialoitteissa vasemmistoliiton edustajat ovat tehneet aiheesta yhden esityksen. Kansainvälisyyttä koskevien lakialoitteiden vähyys on kaikille puolueille ominaista. Koulutuskysymyksiä vasemmistoliitto on käsitellyt puolueiden keskiarvoa vähemmän. Ohjelmalausumissaan koulutus kattaa 5 prosentin osuuden ja lakialoitteiden teossa koulutukseen on panostettu saman verran, joten kuilua ei ole. Vain perussuomalaisilla ja vihreillä koulutus saa vielä pienemmän osuuden.

Heikoimman orientaation aiheita vasemmistoliitolla on kolme. Ja niiden yhteinen osuus lakialoitteista on 7 prosenttia. Elinkeinoja vasemmistoliitto on käsitellyt suppeasti sekä ohjelmassaan että lakialoitteiden teossa, kuten kuusi muuta puoluetta. Kulttuuri ja terveydenhoito ovat vasemmistoliiton tavoiteohjelmassa ja lakialoitetoiminnassa saaneet vähän tilaa. Tulos johtuu näiden asioiden vähäisestä käsittelystä eduskunnassa varsinkin vuonna 1999. Aiheissa ei vasemmistoliiton osalta ilmene merkittävää ohjelmatoiminnallista kuilua.

Vasemmistoliiton painotus politiikan eri aihealueisiin poikkeaa keskimääräisestä yleislinjasta. Vasemmistoliitolla on kaksi voimakkaan orientaation aihetta sekä kolme vahvaa keskitason aihetta. Ensimmäisenä on talous, jonka voimakas orientaatio ilmaisee puolueen halua toteuttaa demokratia ja tasa-arvo taloudessa ja tulonmuodostuksessa. Aktiivisuus näiden tavoitteen saavuttamiseksi on lakialoitteiden teossa selvästi voimakkaampaa kuin ohjelmatekstien perusteella olettaisi. Puolueen toiseksi tärkein aihe on sosiaaliturva, jossa orientaation voimakkuus lakialoitteiden teossa ylittää selvästi aiheen osuuden ohjelmateksteissä. Sosiaaliturvakysymyksiä vasemmistoliitto ei aja lakialoitteissaan aivan yhtä ponnekaasti kuin sosiaalidemokraatit ja kristilliset, mutta enemmän kuin kokoomus.

Orientaation voimakkuus on keskimääräistä voimakkaampaa työmarkkina-asioihin, hallintoon, kansalaisoikeuksiin ja kansainvälisyyteen. Työmarkkina-asoiden vaaliminen on ollut vasemmistoliitolla tärkeysjärjestyksessä kolmantena ja lakialoitetoiminta ylitti ohjelmatekstit tässä aiheessa. Vasemmistoliitto ja SDP, jolla työmarkkinat ovat neljäntenä tärkeysjärjestyksessä, ovat pitäneet työmarkkinakysymyksiä tärkeimpinä kuin kaikki porvaripuolueet. Hallintoa vasemmistoliitto on vaalinut lakialoitteiden teossa enemmän kuin ohjelmalausumissa. Kokonaisorientaatioiden mukaan vasemmistoliitto on käyttänyt hallintokysymyksiä äänestäjien etujen vaalimiseen vähemmän kuin muut puolueet. Kansalaisoikeuksia puolue on ajanut aktiivisesti ohjelmateksteissä, mutta lakialoitetoiminnassa tyytynyt samaan tasoon kuin muutkin puolueet. Myös kansainvälisyys on laajasti esillä vasemmistoliiton ohjelmassa, mutta hyvin vähän lakialoitetoiminnassa kuten muillakin puolueilla. Ympäristönsuojelussa vasemmistoliitto Huolimatta heikosta aktiivisuudesta ympäristönsuojeluun vasemmistoliitto katsoo voivansa mainostaa itseään punavihreänä puolueena. Koulutus on vasemmistoliitolla saanut heikon keskitason huomion. Vain perussuomalaiset ja vihreät ovat kiinnittäneet koulutukseen sitä vähemmän huomiota.

Vasemmistoliiton aktiivisuus on ollut heikkoa elinkeinojen, kulttuurin ja terveydenhoidon käsittelyssä, joissa kaikissa lakialoitteita on vähemmän kuin ohjelmalausumia. Vasemmistoliiton orientaatiot näihin aiheisiin eivät kuitenkaan eroa voimakkuudeltaan muista puolueista.

5.3.6. Liberaalien aiheorientaatiot

Liberaalinen puolue ei ole ollut eduskunnassa edustettuna vuosina 1988 ja 1999, joten heidän lakialoitetoimintaansa saatoin tutkia vain vuosien 1965 ja 1972 osalta. Vertailussa käytetty puolueohjelma on vuodelta 1984 oleva periaateohjelma.

Periaateohjelman mukaan liberaalien keskeisimmät poliittisen toiminnan alueet ovat kansalaisoikeudet, hallinto ja talous. Niiden käsittelyyn on käytetty 60 prosenttia ohjelmalausumista. Tutkittuina vuosina liberaalien kansanedustajat ovat tehneet eniten lakialoitteita taloudesta, sosiaaliturvasta ja hallinnosta. Niiden osuus kattaa 76 prosenttia aloitteista.

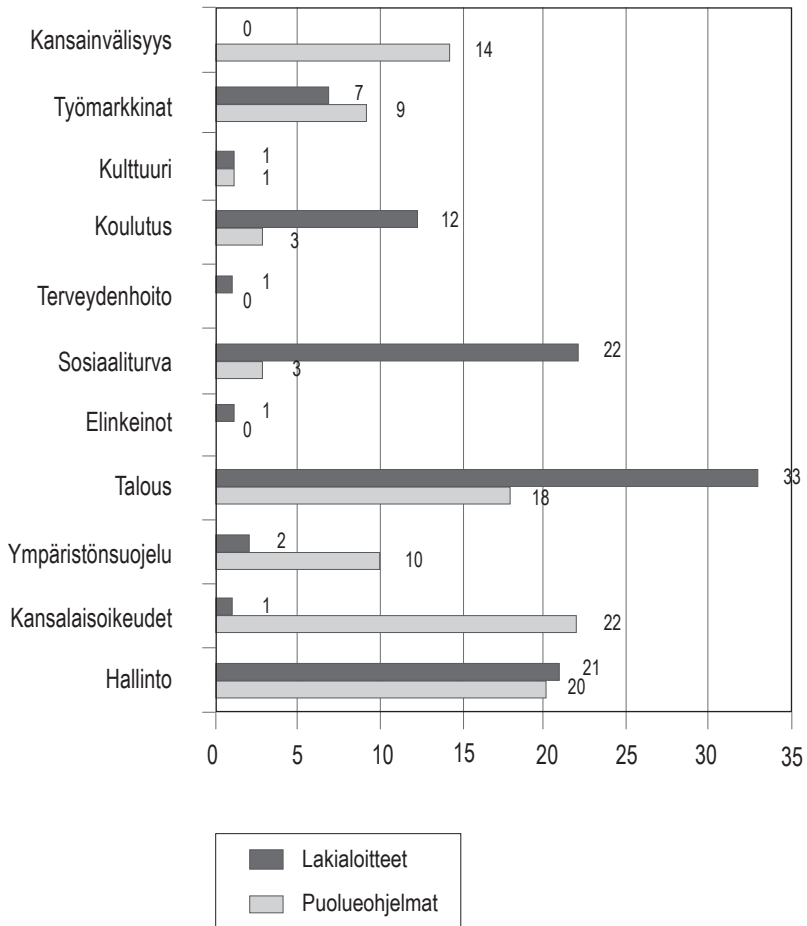
Liberaaleilla on kaksi vahvan orientaation aihealuetta, talous ja hallinto. Yhdessä ne kattavat 54 prosenttia lakialoitteista. Voimakasta orientoituminen oli talouteen sekä liberaalien allekirjoittamissa lakialoitteissa että ohjelmateksteissä. Kolmannes kaikista lakialoitteista on koskenut taloutta. Puolueen periaateohjelmassa talouteen on orientoitunut lausumista 18 prosenttia. Toiminta ylittää tekstit, mutta ei niin paljon kuin kokoomuksella, perussuomalaisilla ja keskustalla. Liberaaleilla on vilkasta toimintaa talouspolitiikassa kuten muillakin puolueilla.

Liberaalien politikointi on ollut toiseksi voimakkainta hallinnon kehittämiseksi. Kiinnostus tähän aiheeseen on ollut yhtä voimakasta niin periaateohjelmassa (20 %) kuin lakialoitteiden teossa (21 %). Tässä aiheessa liberaaleilla ei ole ohjelmatoiminnallista kuilua. Tulos heijastaa liberaalien korostamaa yksilön vapauden ja oikeuksien ensisijaisuutta valtion ja yhteiskunnan toimiin verrattuna. Puolueiden välisessä vertailussa liberaalit ovat toisena. Vain RKP on vaalinut lakialoitteissaan hallintokysymyksiä enemmän kuin liberaalit.

Vahvan keskitason aiheisiin liberaaleilla kuuluvat sosiaaliturva ja kansalaisoikeudet, joiden yhteinen osuus kattaa 23 prosenttia lakialoitteista ja ohjelmalausumista. Sosiaaliturva on liberaalien lakialoitteiden teossa esillä merkittävästi voimakkaammin (22 %) kuin puolueen periaateohjelmassa (3 %). Tämä tulos johtuu osittain erillisen perhepoliittisen ohjelman olemassaolosta (tieto tarkistettu pitkään liberaalien johtotehtävissä olleelta Oili Korkeamäeltä). Yhteenlasketun orientaation perusteella sosiaalipolitiikka on liberaalien kolmanneksi eniten vaalima politiikan aihe. Ohjelmatoiminnallista kuilua on lakialoitetoiminnan ja vuoden 1984 periaateohjelman tekstien välillä. Mikäli puolueen perhepoliittinen ohjelma otetaan tarkasteluun mukaan, kuilua tuskin on olemassa. Vaikka liberaalit korostavat yksilön omaa toimintaa ja velvollisuutta toimeentulonsa ylläpitämiseksi, he pitävät tärkeänä myös yhteiskunnallista sosiaaliturvaa.

Kansalaisoikeudet ovat liberaalien periaateohjelmassa kaikkein voimakkaimmin vaalittu aihe (21 %). Tältä alueelta puolueen edustajat allekirjoittivat kuitenkin vain yhden lakialoitteen vuosina 1965 ja 1972. Hallintoa on kehitettävä heidän mielestä niin, että yksilön vapaa vaikutusmahdollisuus yhteiskunnassa turvataan. Samanlainen merkittävä ohjelmatoiminnallinen kuilu on todettavissa muillakin puolueilla, varsinkin RKP:llä, mutta liberaaleilla ero puolueohjelman ja lakialoitteiden teon välillä on suurin.

Kuvio 10. Liberaalien edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

Orientaatio työmarkkinoihin on liberaaleilla viidenneksi voimakkainta. Panostus aiheeseen on ollut jokseenkin yhtä voimakasta lakialoitteiden teossa (7 %) ja periaateohjelmassa (9 %). Näin ollen ohjelmatoiminnallista kiilua ei ole. Puolueen äänestäjäkunnassa on runsaasti toimihenkilöitä ja se ylläpitää liberaalien kiinnostusta työmarkkina-asioihin. Se on yhtä korkea kuin kokoomuksella ja vihreillä. Vain vasemmistopuolueilla on liberaaleja voimakkaampi orientaatio työmarkkina-asioihin.

Liberaalien suuntautuminen voimakkuus koulutukseen on ollut keskimääräistä niin, että lakialoitteissa vaalimisen aktiivisuus on 12 prosenttia ja periaateohjelmassa heikompi 3 prosenttia. Ohjelmatoi-

minnallista kuilua oli, koska toiminta ylitti ohjelmatekstit. Liberaalit ovat tehneet puolueista eniten koulutusta koskevia lakialoitteita. Kun liberaalien eduskuntaryhmässä oli tutkimuksen kahtena ensimmäisenä vuonna koulutuksen asiantuntijoita ja koulu-uudistus oli ajankohtainen, liberaalit kansanedustajat tekivät tuolloin aktiivisesti aiheesta lakialoitteita.

Ympäristönsuojelusta on liberaalien periaateohjelmassa runsaasti lausumia (10 %), mutta lakialoitteista on vain 2 prosenttia. Liberaaleilla on luonnonsuojelussa sama asenne kuin muillakin puolueilla. Aiheesta on kohtalaisen paljon tekstiä ohjelmissa, mutta lakialoitetoiminnassa ollaan varovaisia. Orientaatio kansainvälisyyteen on liberaaleilla samanlainen kuin muillakin puolueilla. Ohjelmatekstejä on aiheesta runsaasti (14 %), mutta lakialoitteita ei ollenkaan.

Elinkeinot, kulttuuri ja terveydenhoito saavat liberaaleilta vähiten huomiota. Niiden yhteinen osuus lakialoitteista on 3 prosenttia ja ohjelmalausumista 1 prosentti. Aiheissa ei ole ohjelmatoiminnallisia kuiluja. Elinkeinojen vaalimisessa liberaalit ovat lähellä vihreitä, kulttuurin käsittelyssä SDP:tä ja terveydenhoidon puoltamisessa RKP:tä.

Aiheorientaatioiden voimakkuudet noudattavat liberaaleilla paljolti samoja yleisinjoja kuin muilla puolueilla. Talous ja hallinto ovat kaksi tärkeintä aihetta, joiden yhteinen osuus lakialoitteista kattaa 54 prosenttia. Sen ohessa lakialoitteiden teossa ovat sosiaaliturva, koulutus ja työmarkkinat olleet muita aiheita enemmän esillä, yhteensä 41 prosentin osuudella. Näin kuuden muun politiikan alueen osuudeksi jää 5 prosenttia.

Taloudessa aktiivisuus lakialoitetoiminnassa ylittää selvästi ohjelmatekstit. Tämä ilmentää liberaalien halua edistää yksilön vapautta yrittäjänä tuotannossa. Toiseksi voimakkaimman orientaation on saanut hallinto sekä lakialoitteissa että ohjelmateksteissä, mikä osoittaa liberaalien pyrkimystä vaalia yksilön vapautta valtion byrokralialta. Sosiaaliturva on suhteellisen vähän esillä ohjelmateksteissä, mutta paljon lakialoitteiden teossa. Koska muut puolueet ovat olleet aktiivisia sosiaaliturvan lakialoitteiden teossa, ovat liberaalitkin olleet mukana tekemässä tämän aiheen lakialoitteita. Toinen selvä kuilu liittyy kansalaisoikeuksien puolustamiseen, joista on runsaasti ohjelmalausumia ja vähän lakialoitteita. Vahva orientaatio koulutukseen on ilmaus siitä, peruskoulu-uudistusta luotaessa liberaalien kansanedustajat halusivat vaikuttaa koulutus uudistusten muotoutumiseen tekemällä asiasta lakialoitteita. Tämä toiminta ylitti ohjelmatekstit monikertaisesti.

Koska liberaalit pitävät tärkeänä keskiluokan ja toimihenkilöstön kannatusta, puolueen orientaatio työmarkkina-asioihin on voimakkuudeltaan keskimääräistä ja lähentelee vasemmistopuolueiden tasoa. Orientaatio ympäristönsuojeluun on ollut keskitasoa lähinnä ohjelmatekstien ansiosta. Lakialoitteiden teko tässä aiheessa on liberaaleilla ollut verrattain vähäistä kuten usealla muullakin puolueella. Orientaatio kansainvälisyyteen on samantapaista kuin toisilla puolueilla. Ohjelmateksteissä se on aktiivisuudeltaan keskimääräistä, mutta lakialoitteet puuttuvat.

Kuten useimmilla puolueilla, liberaaleilla kulttuuri ja terveydenhoito saavat pienimmät orientaatiot. Lisäksi elinkeinojen kehittämisestä ei ole ohjelmatekstissä mainintaa sen sijaan lakialoitteita aiheesta on

muutamia. Porvarillisista puolueista liberaaleilla on heikoin orientaatio elinkeinoihin. Niiden sijaan vapaus, individualismi, omistusoikeus ja vapaat markkinat, jotka ovat liberaalien perinteisiä arvoja, ovat nykyisinkin puolueen politikoinnissa ensisijaisia vaalinnan kohteita ([www.liberaalit.fi/johdatus liberalis-miin](http://www.liberaalit.fi/johdatus/liberalis-miin), luettu 16.5.2004).

5.3.7. Perussuomalaisten aiheorientaatiot

Puolueen lakialoitetoiminta tutkimus kohdistui SMP/perussuomalaisten vuosien 1972, 1988 ja 1999 allekirjoittamiin lakialoitteisiin, sillä 1965 puolueella ei ollut eduskunnassa edustajia. Perussuomalaisten lakialoitteiden ja tavoiteohjelman aiheorientaatioiden vertailua vaikeuttaa perussuomalaisten puolueohjelmien lyhyys. Vuonna 2001 hyväksytty puolueen tavoiteohjelma sisältää 36 lausumaa eli virkettä, joiden perusteella vertailu ei ole kovin laaja-alainen. Saatavissa ei ole aikaisemmiltakaan vuosilta laajempaa tavoiteohjelmaa, joten on tyydyttävä puolueen viimeksi hyväksytyyn ohjelmaan. Perussuomalaisten kansanedustajat ovat kuitenkin suhteellisesti olleet muiden puolueiden kansanedustajia aktiivisempia lakialoitteiden tekijöitä. Eräiden aiheiden lakialoiteaktiivisuuden ja ohjelmatekstien vähäisyyden synnyttämien ohjelmatoiminnallisten kuilujen määrän osalta perussuomalaiset eivät eroa merkittävästi muista puolueista.

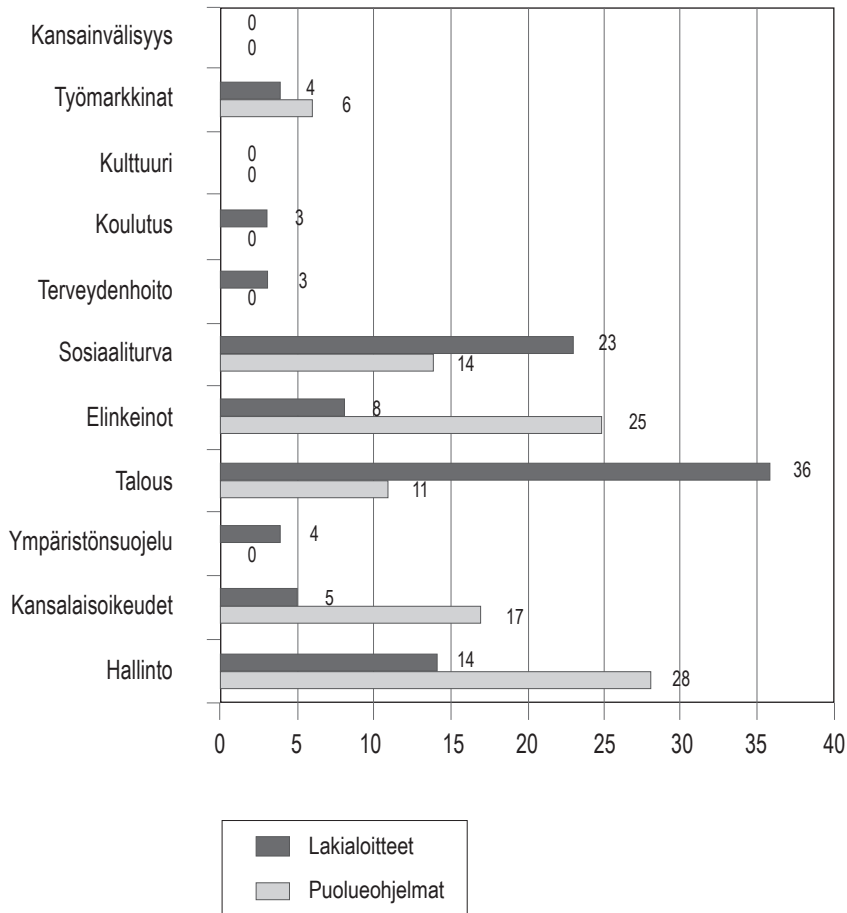
Perussuomalaisten ohjelmassa hallinto-, elinkeino- ja kansalaisoikeuskysymykset ottavat kolme ensimmäistä sijaa. Niiden puoltamiseen on käytetty 70 prosenttia lausumista. Eduskunnassa perussuomalaisten kansanedustajat ovat tutkituilla valtiopäivillä tehneet eniten lakialoitteita taloudesta, sosiaaliturvasta ja hallinnosta, yhteensä 73 prosentin osuudella.

Perussuomalaisten panostus on lakialoitteiden teossa suuntautunut voimakkaimmin talouteen. Aiheen vaaliminen on ollut selkeämpää lakialoitteiden teossa kuin tavoiteohjelmassa. Yli kolmannes (36 %) puolueen kansanedustajien allekirjoittamista lakialoitteista on koskenut taloutta, mikä on lähes samaa luokkaa kuin kokoomuksella ja enemmän kuin keskustalla, liberaaleilla tai vasemmistopuolueilla. Tavoiteohjelmassa talous on saanut 11 prosenttia lausumista. Perussuomalaisten taloutta koskeva lakialoitetoiminta on yleisen linjan mukaisesti selvästi ylittänyt ohjelmatekstit.

Toisena perussuomalaisten tärkeysjärjestyksessä ovat hallintokysymykset. Aihetta on käsitelty tavoiteohjelmassa enemmän (28 %) kuin muita politiikan osa-alueita. Lakialoitteiden teossa hallintokysymysten vaaliminen on vähentynyt 14 prosentin osuuteen, mikä on samaa matalaa tasoa kuin vasemmistoliitolla ja hieman enemmän kuin keskustalla ja kristillisillä.

Perussuomalaisille orientaatio sosiaaliturvaan on ollut kolmanneksi voimakkainta. Aiheesta puolueen edustajat ovat allekirjoittaneet enemmän lakialoitteita kuin hallinnosta eli 23 prosentin osuudella. Lakialoitteiden määrä ylittää myös tavoiteohjelman sosiaaliturvan 14 prosentin osuuden, joten sosiaaliturvan lakialoitetoiminta on ylittänyt ohjelmatekstit. Ilmiö on sama myös muilla puolueilla paitsi

Kuvio 11. SMP/perussuomalaisten edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

kokoomuksella. Perussuomalaiset ovat käsitelleet sosiaaliturvaa lakialoitteissaan puolueiden keskitason mukaisesti.

Ohjelmalausumien ja lakialoitteiden yhteisen orientaation pohjalta perussuomalaiset ovat ajaneet elinkeinon kehittämistä kaikkia puolueita voimakkaimmin. Tavoiteohjelmassa aiheen orientaatio saa 25 prosentin osuuden, mikä on hallinnon jälkeen toiseksi korkein. Vaikka kiinnostus aiheeseen lakialoitteiden teossa on jäänyt tavoitteita heikommaksi (8 %), perussuomalaiset ovat vaalineet elinkeinoja lakialoitteiden teossa lähes yhtä ponnekkaasti kuin keskustalaiset eli toiseksi eniten kaikista puolueista. Perussuomalaiset ovat puolustaneet erityisesti pk-yrittäjien elinkeinotoimintaa.

Kansalaisyhteisöjen aiheorientaatio on viidenneksi korkein. Aihetta koskevia lakialoitteita perussuomalaiset kansanedustajat eivät ole allekirjoittaneet niin aktiivisesti kuin tavoiteohjelman tekstien perusteella olettaisi. Kansalaisyhteisöjen osuus ohjelmalausumissa on 17 prosenttia ja lakialoitteissa 5 prosenttia. Perussuomalaiset ovat tehneet lakialoitteita samassa määrin kuin RKP ja vasemmistoliitto. Kuilu on niin, että aiheen lakialoitetoiminta alittaa selvästi ohjelmatekstit. Tätä kuilua perussuomalaiset ovat pyrkineet kaventamaan pitämällä eduskunnassa puheita, joissa on käsitelty kansalaisyhteisöjä.

Työmarkkinoihin orientaatio on perussuomalaisilla voimakkuudeltaan keskimääräistä. Lakialoitteita on allekirjoitettu 4 prosentin osuudella. Aihetta käsittelevien lausumien osuus tavoiteohjelmassa on 6 prosenttia. Ero ei ole niin merkittävä, että olisi kuilua toiminnan ja tekstin välillä. Vaikka perussuomalaiset eräissä yhteyksissä ovat esiintyneet työelämän uudistusten puolestapuhujina, tutkittuina vuosina he ovat tehneet keskimääräistä vähemmän lakialoitteita työmarkkinoista. Perussuomalaisen panostus työmarkkinoihin on pienempi kuin vasemmistopuolueilla ja liberaaleilla sekä samaa luokkaa kuin RKP:llä ja keskustalla.

Ympäristönsuojelusta perussuomalaisen tavoiteohjelmassa ei ole yhtään lausumaa. Lakialoitteita aiheesta puolueen kansanedustajat ovat kuitenkin tutkittuina kolmena vuotena allekirjoittaneet seitsemän kappaletta, mikä on enemmän kuin kaikkien puolueiden ympäristönsuojelun aloitteiden prosenttiosuuden keskiarvo. Perussuomalaisilla päinvastoin kuin monella muulla puolueella ympäristönsuojelussa toiminta ylittää tekstit.

Terveystieteistä ja koulutuksesta perussuomalaisen allekirjoittamia lakialoitteita tutkimusvuosilta löytyy molemmista aiheista 3 prosentin osuus. Tavoiteohjelmassa ei ole niistä kummastakaan lausumaa, joten aiheissa on tekstit ylittävää toimintaa. Terveystieteiden osalta taso on lakialoitteiden osalta sama kuin keskustalla, jolla on myös ohjelmassaan terveystieteitä koskevia lausumia. Koulutusta koskevia kannanottoja perussuomalaiset ovat ilmaisseet selvästi vähemmän kuin muut puolueet.

Perussuomalaisilta ei ole löytynyt aktiviteettia kulttuurin ja kansainvälisyyden vaalimiseen tavoiteohjelman lausumissa eikä lakialoitteiden teossa. Heidän kiinnostuksensa on pohjanoteeraus molemmilta foorumeilta.

Tavoiteohjelmassa tuodaan lyhyesti esiin puolueen tärkeimmät tavoitteet. Perussuomalaiset haluavat ohjelmajulistuksissa ja lakialoitetoiminnassa kiinnittää äänestäjien huomiota ”yhteiskunnan kipeimpien epäkohtien” korjaamiseen. SMP/perussuomalaisen aiheorientaatio poikkeavat muiden puolueiden orientaatioista siten, että puolueella on vain voimakkaita ja heikkoja aiheorientaatioita. Puolue keskittyy viiteen aiheeseen voimakkaasti.

Talous on ensimmäisenä. Sen ohjelmateksteissä puolustetaan pääasiassa oikeudenmukaista verotusta, mutta lakialoitteissa käsitellään koko talouspolitiikan alaa. Lakialoitteissa suuntautuminen aiheeseen ylittää tekstit monikertaisesti. Hallinnon kehittämisessä perussuomalaisilla on enemmän sanoja kuin tekoja. Kuilu on hieman pienempi kuin RKP:llä. Sosiaaliturvassa voimakas orientaatio lakialoitteiden teossa on ylittänyt tekstit. Aktiivinen lakialoitteen teko taloudessa ja sosiaaliturvassa johtuu osaltaan

siitä, että perussuomalaisille on tarjoutunut mahdollisuus yhtyä muiden puolueiden edustajien alulle panemiin aloitteisiin. Elinkeinojen kehittämistä perussuomalaiset ovat ajaneet ohjelmalausumien ja lakialoitteiden yhteisen orientaation pohjalta kaikkia puolueita voimakkaimmin ja lakialoitteiden teossa lähes yhtä punneikkaasti kuin keskustalaiset eli toiseksi eniten kaikista puolueista. Tämä kuvastaa perussuomalaisen halua olla muita puolueita vahvempi maanviljelijäin ja pienyritysten elinkeinojen puolustaja. Perussuomalaisille neljän keskeisimmän politiikan aiheen yhteinen osuus tehdyistä lakialoitteista on 81 prosenttia.

Perussuomalaisilla keskitason aiheita ovat kansalaisoikeudet, työmarkkinat ja ympäristönsuojelu. Niiden yhteinen osuus lakialoitteitoiminnasta on 13 prosenttia. Kansalaisoikeudet ovat keskeisesti esillä puolueohjelmassa, mutta lakialoitteita siitä on tehty selvästi vähemmän. Työmarkkina-asioista on sekä vähäisiä ohjelmatekstejä että lakialoitteita. Vaikka perussuomalaisilla ei ole niin vahvoja yhteyksiä työmarkkinajärjestöihin kuin eräillä vasemmisto- ja porvaripuolueilla, sillä näyttää kuitenkin olevan kiinnostusta näihin asioihin. Ympäristönsuojelua perussuomalaiset ovat eduskunnassa vaalineet selvästi voimakkaammin kuin ohjelmateksteissään.

Perussuomalaisen heikon orientaation aiheita on neljä. Niiden yhteinen osuus tehdyistä lakialoitteista on 6 prosenttia. Puolueen edustajat ovat eduskunnassa olleet aktiivisia lakialoitteiden tekijöinä koulutuksessa ja terveydenhoidossa, mutta eivät ohjelmalausumien teossa. Kansainvälisyydestä ja kulttuurista ei ole puolueen edustajien allekirjoittamia lakialoitteita eikä mainintoja ohjelmateksteissä. Perussuomalaisen ohjelmatestit ovat lyhyempiä kuin muiden puolueiden. Perussuomalaiset ovat pitäneet käytännön poliittista toimintaa tärkeämpänä kuin ohjelmien laatimista.

5.3.8. Kristillisdemokraattien aiheorientaatiot

Kristillisdemokraattien lakialoitteiden ja ohjelmalausumien vertailussa käytettiin puolueen tavoiteohjelmaa 2003–2007. Lakialoitteiden osalta tutkittiin vuosien 1972, 1988 ja 1999 kristillisdemokraattisten kansanedustajien allekirjoittamat aloitteet. Vuonna 1965 puolueella ei ollut kansanedustajia.

Ohjelmalausumien aiheorientaatioiden joukosta nousevat vihreiden kolmeksi keskeiseksi osaluueksi sosiaaliturva, talous ja hallinto. Niiden yhteinen osuus on 39 prosenttia. Eduskunnassa kristillisdemokraattiset edustajat ovat tehneet eniten lakialoitteita aiheista sosiaaliturva, koulutus ja hallinto. Niiden yhteisöosuus on 54 prosenttia. Kristillisdemokraattien yhdistettyjen aiheorientaatioiden joukosta erottuvat kaksi aihetta sosiaaliturva ja talous, joiden vaaliminen on voimakkainta sekä hallinto ja koulutus, joiden puolustaminen on vahvaa.

Voimakkainta kristillisdemokraattien suuntautuminen on ollut sosiaaliturvaan. Sekä tavoiteohjelman lausumissa että lakialoitteiden teossa sosiaaliturvan vaaliminen on ensimmäisellä sijalla. Siitä huolimatta toiminnan ja tekstien välillä on kuilu, joka johtuu voimakkaasta aiheesta koskeneesta lakialoi-

tetoiminnasta. Puoleen edustajien allekirjoittamista lakialoitteista 37 prosenttia koski sosiaaliturvaa, ja ohjelmalausumissa osuus oli 18 prosenttia. Millään toisella tutkituista puolueista sosiaalipolitiikan vaaliminen ei ollut näin voimakasta. Vaikka SDP:llä sosiaaliturvan orientaatio oli aiheista voimakkainta, se ei kuitenkaan ole ollut lakialoitteiden teossa niin aktiivinen kuin kristillisdemokraatit. Puoleen kristillinen ihmiskäsitys, jonka mukaan yhteiskunnan tulee huolehtia yksinäisten ja heikko-osaisten turvaverkoista niin, etteivät he jää väliinpuotoajiksi ja syrjäytyneiksi, näkyy voimakkaana kristillisdemokraattien politiikassa.

Toiseksi voimakkaimmin on suuntauduttu talouteen, joka kuudella puolueella on ensimmäisenä yhteisorientaatioissa. Talouden vaaliminen on ollut lakialoitteiden teossa voimakkaampaa kuin ohjelmalausumissa, sillä taloutta käsittelevien lakialoitteiden osuus on 31 prosenttia ja ohjelmalausumien 10 prosenttia. Tekstin ja toiminnan välillä oleva kuilu on keskimääräistä suurempi.

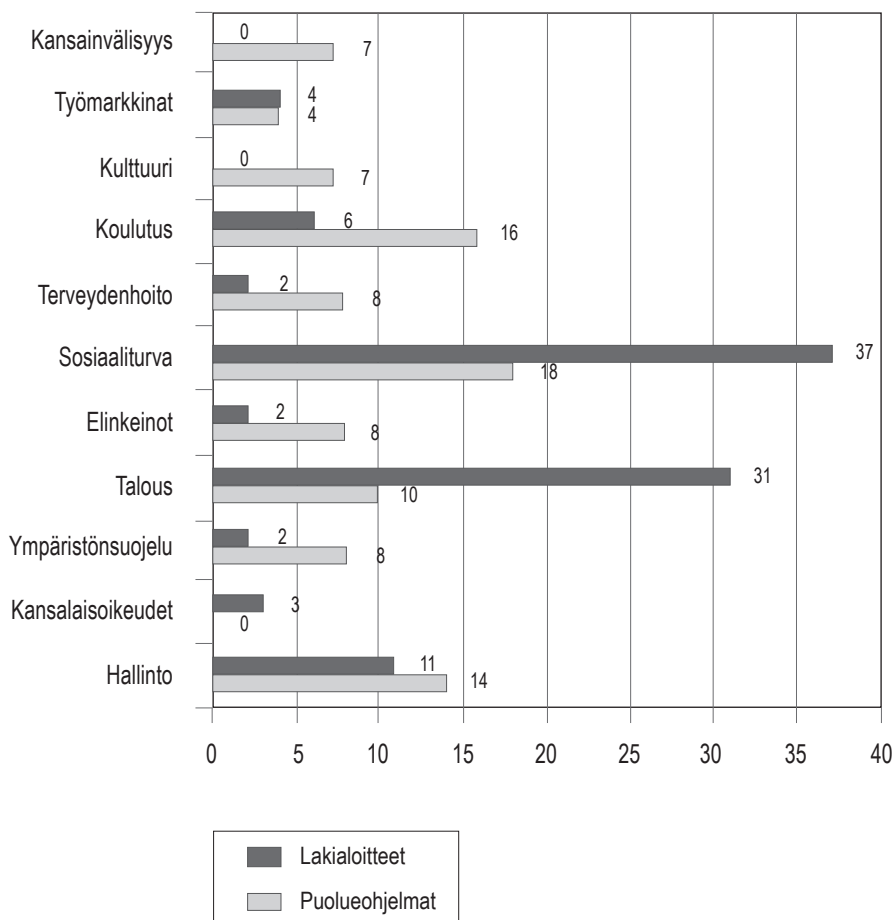
Hallinnon vaaliminen on ollut kristillisdemokraateille kolmanneksi voimakkainta niin, että aihe on saanut ohjelmalausunnoissa hieman enemmän huomiota (14 %) kuin puoleen edustajien allekirjoittamissa lakialoitteissa (11 %). Tässä aiheessa politikoidessaan kristillisdemokraatit ovat ajaneet hallintoon lisää avoimuutta, tiedonvälitystä ja suoraa demokratiaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi poliittisen päätöksenteon rinnalla. Muihin puolueisiin verrattuna kristillisdemokraatit kuuluvat kokonaisorientaationsa osalta kolmen vähiten hallintoa käsitelleen puolueen joukkoon.

Orientaatio koulutukseen on kristillisdemokraateilla suhteellisesti voimakkaampaa kuin muilla puolueilla. Koulutus on ohjelmalausumissa esillä 16 prosentin osuudella. Lakialoitteiden teossa koulutuksen saama osuus on 6 prosenttia. Koulutuskysymyksissä kristilliset ovat lähellä kahta muuta koulutusta korostavaa puoluetta keskustaa ja kokoomusta. Yhteistä puolueille on se, että aiheen vaaliminen on ohjelmalausumissa aktiivisempaa kuin lakialoitteiden teossa. Orientaatio koulutukseen on porvarillisilla puolueilla, paitsi perussuomalaisilla ja vihreillä, voimakkaampaa kuin vasemmistopuolueilla.

Kristillisdemokraateilla orientaatio elinkeinoihin on samaa tasoa kuin ympäristönsuojeluun. Aiheen vaaliminen on ollut ohjelmalausumissa 8 prosentin ja kristillisdemokraattisten allekirjoittamissa lakialoitteissa 2 prosentin luokkaa. Kuilua on, koska lakialoitetoiminta alittaa ohjelmatekstit. Puolueiden välisessä vertailussa kristillisdemokraattien kiinnostus elinkeinoihin on ollut voimakkuudeltaan keskimääräistä. Työmarkkinoita kristillisdemokraatit käsittelevät sekä ohjelmalausumissa että lakialoitteiden teossa samassa suhteessa (4 %). Kuilua kristillisdemokraattien toiminnan ja tekstien välillä työmarkkina-asioissa ei ole. Orientaatio on puolueiden keskimääräistä tasoa alhaisempi ja samaa tasoa kuin keskustalla ja RKP:llä. Terveystieteiden vaalimiselle kristillisdemokraatit ovat ohjelmalausumistaan antaneet 6 prosentin osuuden. Lakialoitteiden teossa terveydenhoito on saanut vähemmän huomiota, 2 prosentin verran, mikä on puolueiden vertailussa keskitasoa.

Heikoimman orientaation kohteiksi kristillisdemokraateilla jäävät kansainvälisyys, kulttuuri ja kansalaisoikeudet. Vaikka ohjelmalausumissa kansainvälisyys ja kulttuuri saavat 7 prosentin osuuden, kummatkään aiheesta puolueen edustajat eivät ole allekirjoittaneet lakialoitteita. Kansalaisoikeuksista kris-

Kuvio 12. Kristillisdemokraattien edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

tillisdemokraatit eivät ole kirjanneet yhtään ohjelmavoitetta. Lakialoitteita he kuitenkin ovat tehneet 3 prosentin osuudella. Pientä kuilua on tässä aiheessa, koska kristillisdemokraattien lakialoitteitoiminta ylittää ohjelmatekstien. Kansalaisoikeuksia kristillisdemokraatit ovat ajaneet samalla tavalla kuin kokoomus.

Kristillisdemokraatit vaalivat voimakkaasti neljää politiikan aihetta, jotka ovat sosiaaliturva, talous, hallinto ja koulutus. Lakialoitteista nämä neljä aihetta ovat saaneet yhteensä 85 prosentin osuuden. Sosiaaliturvaa koskevia lakialoitteita kristillisdemokraatit ovat tehneet enemmän kuin toiset puolueet ja käsitelleet aihetta ohjelmassaan toiseksi eniten SDP:n jälkeen. Talousasioiden käsittelyssä kristillisdemo-

kraatit edustavat puolueiden keskitasoa, sillä kaikilla puolueilla orientaatio talousasioihin on voimakasta. Orientaatio hallintoon on lakialoitteiden teossa suhteellisen matala, samaa tasoa kuin keskustalla. Hallinnon käsittelyä kristillisdemokraateilla kuten muillakin puolueilla lisää se, että julkisuudessa kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomiota yleiseen turvallisuuteen, hallinnon kehittämiseen ja rikollisuuden torjuntaan. Koulutuskysymykset ovat kristillisdemokraattien ohjelmassa laajemmin esillä kuin muilla puolueilla ja lakialoitteitakin he ovat tehneet siitä lähes puolueiden keskitason mukaan.

Voimakkuudeltaan heikkoa keskimääräistä orientaatiota ilmenee kristillisdemokraattien aiheorientaatioissa ympäristönsuojeluun, elinkeinoihin, työmarkkinoihin ja terveydenhoitoon. Ympäristönsuojelussa puolueen tavoiteohjelman tekstit ylittävät lakialoitetoiminnan kuten muillakin puolueilla. Kokonaistaso on kuitenkin puolueiden keskitasoa. Orientaatio elinkeinoihin ilmenee lähinnä kristillisdemokraattien ohjelmateksteissä. Kuilu on olemassa, koska ohjelmatekstiä on lähes keskimääräisesti, mutta lakialoitteita on yksi. Kristillisdemokraattien työmarkkinoiden kiinnostus on porvaripuolueiden yleistä tasoa. Terveydenhoidossa puolue on osoittanut yleisen tason aktiivisuutta, joka on ilmennyt ensisijaisesti ohjelmateksteissä. Lakialoitteiden teossa kristillisdemokraatit ovat menetelleet samalla tavalla kuin kaikki puolueet.

Heikoimman orientaation alueita kristillisillä ovat kansalaisoikeudet, kansainvälisyys ja kulttuuri. Orientaatiota kansalaisoikeuksiin ei löydy ohjelmateksteistä ja aiheesta on tutkimusaikana tehty vain kolme lakialoitetta. Kulttuurin aiheorientaatiota ylläpitävät ohjelmatekstit, koska puolueella ei ole aiheesta lakialoitteita. Vaikka uskonto kuuluu kulttuuriin, kristillisdemokraateilla ei ole aiheesta lakialoitteita. Aiheesta löytyy ohjelmateksteissä mainintoja keskimääräisesti. Kansainvälisyys on innostanut kristillisdemokraatteja vain ohjelmalausumana, ei lakialoitteiden teossa.

5.3.9. Vihreiden aiheorientaatiot

Ohjelmalausumien aiheorientaatiota tutkin vihreän liiton periaateohjelmasta vuodelta 1998, koska siinä eri ohjelmavoittojen osuuksista saa paremman kokonaiskuvan kuin alakohtaisista erillisohjelmista. Vihreillä on ollut edustus eduskunnassa vuodesta 1983 alkaen, aluksi kaksi kansanedustajaa. Tästä syystä saatoin käsitellä heidän lakialoitetoimintaansa vain vuosien 1988 ja 1999 osalta.

Ohjelmalausumissaan vihreät painottavat kansainvälisyyttä ja ympäristönsuojelua. Kolmannella sijalla ovat kansalaisoikeudet ja talous. Puolueohjelman neljän kärkiaiheen yhteenlaskettu osuus on 67 prosenttia. Eduskunnassa lakialoitteita tehdessään vihreät ovat vaalineet eniten sosiaaliturvaa, taloutta ja hallintoa yhteensä 63 prosentin osuudella. Kun lasketaan yhteen sekä vuoden 1998 periaateohjelman ja lakialoitteiden orientaatiot, suurimman aiheorientaatio-osuuden saa talous.

Kuten kaikilla toisillakin puolueilla vihreillä orientaatio talouteen on lakialoitteiden teossa ollut voimakkaampaa (22 %) kuin ohjelmalausumissa (13 %). Vihreiden voimakkaassa orientaatioissa talouteen

ilmenee heidän muihin puolueisiin verrattuna erilainen talouden kehittämissuunta. Vihreiden mielestä ekologisten päämäärien on ohjattava taloutta ja kulutusta. Markkinat voivat olla yksi tehokas työkalu kestävän kehityksen edistämässä. Muita tällaisia työkaluja ovat muun muassa verotus, päästökauppa, sertifikaatit ja energiatuotannossa syöttötariffit. Ympäristönsuojelua edistävän talouspoliittisen linjanvedon propagoimiseen vihreät käyttävät suhteellisen runsaasti ohjelmatekstejä ja lakialoitetoimintaa. Vihreät haluavat suojella ympäristöä sosiaalisesti oikeudenmukaisella ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Siksi he kannattavat tarkoin suunniteltuja markkinapohjaisia ohjauskeinoja. Keinojen saattaminen julkiseen ja yksityisten kansalaisten tietoisuuteen vaatii vihreiltä aktiivista sekä tekstien että toiminnan käyttämistä politikoinnin välineinä (Tynkkynen 2006 19). Muut puolueet korostavat politikoinnissaan vihreitä enemmän talouden tuottavuutta ja tulosten tasa-arvoista jakoa.

Vihreiden arvojärjestyksessä sosiaaliturva on suhteelliselta voimakkuudeltaan toisella sijalla kuten keskustalla ja vasemmistoliitollakin. Vaikka sosiaaliturvan vaaliminen periaateohjelmassa on voimakkuudeltaan keskimääräistä (8 %), on se lakialoitetoiminnassa ensimmäisellä sijalla kolme kertaa voimakkaampana kuin ohjelmalausumissa (24 %). Kuten muillakin puolueilla, vihreillä on sosiaaliturvassa tekstit merkittävästi ylittävää toimintaa.

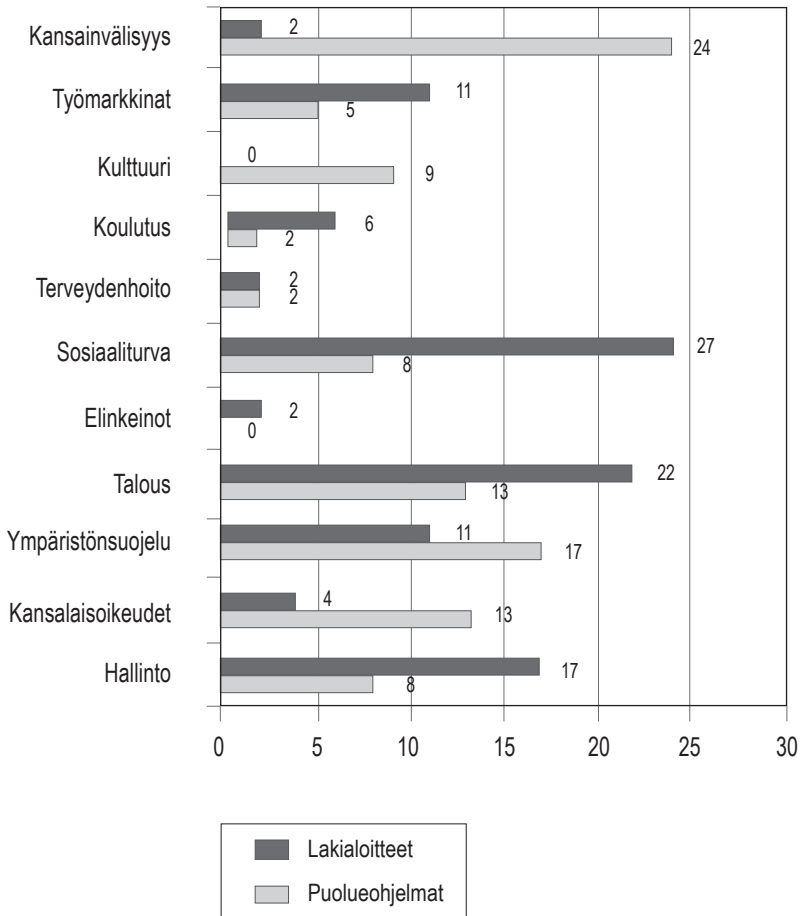
Vihreiden lakialoitteiden suuntautumisen ympäristönsuojeluun voisi olettaa saavan suurimman osuuden. Ympäristönsuojelun kokonaisorientaatio sijoittuu vihreillä voimakkuudeltaan kolmannelle sijalle. Aiheen vaaliminen on puolueen kansanedustajien lakialoitetoiminnassa ollut heikompaa (11 %) kuin periaateohjelmassa (17 %). Se merkitsee silti selvästi enemmän lakialoitteita ympäristön suojelemisesta kuin kaikki muut puolueet ovat tehneet. Vihreät ovat käytännön politikoinnissaan todenneet, että taloutta, sosiaaliturvaa ja hallintoa koskevat asiat ovat kansalaisille läheisempiä kuin ympäristönsuojelu.

Kansainvälisyys on yhteenlaskettuna orientaationa voimakkuudeltaan neljännellä sijalla, koska sitä koskevat ohjelmalausumat kattavat 24 prosenttia periaateohjelman lausumista. Lisäksi vihreät on ainoa puolue, joka on tehnyt kansainvälisyydestä lakialoitteen tutkituilla valtiopäivillä. Tällä korostuksella vihreät voittavat muut puolueet. Silti eduskunnassa vihreiden kansanedustajat ovat allekirjoittaneet vain yhden kansainvälisyyttä koskevan lakialoitteen.

Kokonaisorientaatiossa hallintoa koskeva politikointi on vihreillä vasta viidentenä, koska siitä on periaateohjelmassa niukasti mainintoja (8 %). Lakialoitteiden teossa orientaatio on ollut kaksi kertaa voimakkaampaa kuin periaateohjelmassa. Hallinnon saama 17 prosentin osuus lakialoitteista on keskittynyt muihin puolueisiin verrattuna.

Vihreiden orientaatio työmarkkina-asioihin on ollut voimakkuudeltaan keskimääräistä. Tästä aiheesta puolueen edustajat ovat allekirjoittaneet lakialoitteita 11 prosentin osuudella, mikä on kaksinkertainen määrä verrattuna periaateohjelman lausumiin. Puolueen kiinnostus työmarkkina-asioita koskevassa lakialoitetoiminnassa on lähempänä vasemmistopuolueiden kuin porvaripuolueiden aktiivisuutta. Toisin sanoen vihreät vaalivat työväestön luokkaetua hiukan heikommin kuin vasemmistopuolueet, mutta voimakkaammin kuin porvaripuolueet.

Kuvio 13. Vihreiden edustajien lakialoitteiden ja puolueohjelman aiheorientaatiot

Kansalaisoikeuksien vaalimista korostetaan periaateohjelmassa (13 %). Aihetta koskevia lakialoitteita vihreiden kansanedustajat ovat allekirjoittaneet 4 prosentin osuudella, joten kuilussa teksti ylittää toiminnan. Vihreät eivät poikkea useimmista puolueista suhtautumisessaan kansalaisoikeuksiin, sillä yleensä puolueohjelmissa puhutaan kansalaisoikeuksista enemmän kuin niistä on tehty lakialoitteita.

Koulutus, terveydenhoito, kulttuuri ja elinkeinot ovat heikon orientaation aiheita vihreillä. Koulutusta koskevia ohjelmalausumia on vähän kuten liberaaleilla. Aiheen lakialoitetoiminta (6 %) on ylittänyt ohjelmatekstit kolminkertaisesti, joten koulutuksen merkityksen ymmärtäminen on lisääntynyt eduskunnassa saatujen kokemusten perusteella. Kulttuurista eivät vihreät kansanedustajat ole allekirjoit-

taneet yhtään lakialoitetta, vaikka aihetta koskevien lausumien osuus periaateohjelmassa on 9 prosenttia. Terveystenhoitoon vihreät ovat suunnanneet huomiota puolueiden keskimääräisen tason mukaan 2 prosentin osuudella. Elinkeinoista ei ole vuoden 1998 periaateohjelmassa lausumia, ja lakialoitteistakin elinkeinojen osuus on 2 prosenttia. Vihreillä kiinnostus elinkeinoiniin on samaa tasoa kuin liberaaleilla.

Vihreillä on viisi voimakkaan orientaation aihetta, joiden yhteinen osuus lakialoitteista on 88 prosenttia. Talous on vahvan toiminnan aihe. Varsinkin lakialoitteiden teossa vihreät vaalivat niin sanotun kestäväen kehityksen taloutta. Sosiaaliturvassa orientaatio on ollut voimakasta lähinnä lakialoitteiden teossa. Tekstit ylittävä lakialoitetoiminta johtuu osittain vastafinaalisuudesta eli vihreiden kansanedustajat ovat allekirjoittaneet suhteellisen runsaasti muiden puolueiden edustajien alulle panemia lakialoitteita. Vaikka kansainvälisyydestä on vain yksi lakialoite, orientaatio-osuus ohjelmateksteissä on ollut lähes neljännes kaikista lausumista. Tämän perusteella orientaatio kansainvälisyyteen on ollut voimakkaampi kuin muilla puolueilla. Ympäristönsuojeluun vihreät ovat nimensä mukaisesti orientoituneet voimakkaasti. Tässä aiheessa he eroavat selvästi muista puolueista. Vihreiden orientaatio ympäristönsuojeluun on ohjelmateksteissä ollut voimakkaampaa kuin lakialoitteiden teossa. Toisin sanoen vihreilläkin on tässä aiheessa enemmän sanoja kuin tekoja. Puolueen aktiivisuus hallinnon kehittämiseen on ollut suurin piirtein samaa tasoa muiden puolueiden kanssa.

Vihreillä keskimääräisen orientaation aiheita ovat työmarkkina-asiat, joissa puolue on ollut jokseenkin yhtä aktiivinen kuin vasemmistopuolueet. Vihreät haluavat kilpailla vasemmiston kanssa palkansajien kannatuksesta. Lakialoitetoiminta on tässä aiheessa ylittänyt ohjelmatekstit. Toinen keskimääräisen orientaation aihe on ollut kansalaisyhteiskunta. Siinä ohjelmatekstiä on suhteellisesti enemmän kuin lakialoitteita.

Heikon orientaation aiheet ovat vihreillä koulutus, terveydenhoito, kulttuuri ja elinkeinot. Yhteensä näistä neljästä politiikan alasta vihreät ovat tehneet 10 prosentin osuudella lakialoitteita. Koulutuksesta on jonkin verran mainintoja ohjelmateksteissä ja lähes keskimääräisesti lakialoitteita. Terveystenhoidosta on vähäinen keskimääräinen määrä sekä lakialoitteita että ohjelmalausumia. Kulttuuri on lähes keskimääräisesti esillä puolueen ohjelmateksteissä, mutta siitä ei ole lakialoitteita. Elinkeinojen vaalimisessa vihreiden aktiivisuus on jäänyt yhteen lakialoitteeseen.

5.4. Yhteenveto

Puolueet vaalivat lakialoitteissaan jokseenkin kaikkia politiikan osa-alueita. Samat asiat ovat esillä myös puolueohjelmissa. Painotuksissa on eroja eli orientaatio eri aiheisiin puolueohjelmissa ei ole yhtä voimakasta kuin lakialoitteiden teossa tai päinvastoin. Lakialoitteiden ja ohjelmatekstien orientaation vaihteluun yhteiskuntapolitiikan eri osa-aiheissa vaikuttaa se, että kaikki politiikan osa-alueet eivät tule samoissa määrin eduskunnan käsittelyyn. Käsittelyyn tulevat asiat määräytyvät paljolti hallituksen esi-

tyksistä, jotka suureksi osaksi perustuvat hallitusta muodostettaessa hyväksytyyn hallitusohjelmaan. Siihen kansanedustajat voivat tehdä muutosesityksiä valiokunnissa tai lakialoitteilla. Edustajien lakialoitteet tulevat yleensä käsittelyyn hallituksen esityksen käsittelyn yhteydessä, jos esitystä koskeva asia on sama kuin lakialoitteessa. Jos lakialoitteiden orientaatio on voimakkaampaa kuin ohjelmateksteissä, se ei merkitse sitä, etteikö ohjelmatekstejä pyrittäisi toteuttamaan. Koska puolueiden edustajien toimintaan hallituksessa ja eduskunnassa vaikuttaa käsittelyyn tuotujen asioiden aihe, edustajat eivät voi tuoda esiin asioita omien ohjelmatekstiensä tärkeysjärjestyksessä. Kuilu toiminnan ja ohjelmatekstien kesken johtuu osittain poliittisen toiminnan luonteesta.

Kuilujen ilmeneminen ei merkitse sitä, että puolueet tietoisesti pitäisivät politiikan aiheiden käsittelyä ohjelmateksteissä tärkeämpänä kuin käsittelyä käytännön toiminnassa tai päinvastoin. Ohjelmat laaditaan tulevaa toimintaa varten eikä tällöin voida arvioida mitkä politiikan osa-alueet tulevat kulloinkin eduskunnassa käsittelyyn. Tämä on yksi syy tekstien ja toiminnan kuiluihin. Toinen syy on se, että puolueiden välillä aiheorientaatioissa sekä tekstien ja toiminnan kuiluissa on eroja, koska yhteiskunnalla ei ole aina taloudellisia tai muita edellytyksiä toteuttaa puolueohjelmien kaikkia tavoitteita. Tavoitteiden yleinen taso saattaa olla niin hämärä, ettei osata löytää keinoja, joilla ne käytännössä toteutetaan. Kuilut voivat johtua luokkataustoista. Ne vaikuttavat niin voimakkaasti, että jotkin osat ohjelmalausumista jäävät poliittiseksi propagandaksi, koska tärkeät luokkaedut estävät kaikkien ohjelmatavoitteiden toteuttamisen. Porvaripuolueet eivät voi yhtyä jokaiseen vasemmiston taloudellisen demokratian vaatimukseen, koska se saattaa vähentää porvariston taloudellista valtaa. Toisaalta porvaripuolueiden vaatimaa laajaa yrittämisen vapautta ei voida toteuttaa, koska täysin sääntelemätön talous vaikeuttaa vasemmistopuolueiden kannattajien omaa elämää.

Tutkituilla valtiopäivillä puolueiden voimakkain huomio on kohdistunut talouteen, kun otetaan huomioon sekä lakialoitteet että ohjelmien lausumat. Myös lakialoitteita on talouskysymyksistä tehty enemmän kuin muista politiikan osa-alueista. Jokainen puolue oli toiminut talousasioissa eduskunnassa aktiivisemmin kuin ohjelmiaan laatiessaan oli suunnitellut. Juuri taloutta ajavien esitysten keskimääräinen kuilu on suurin. Tulos sopii marxilaiseen teoriaan, joka mukaan luokkaedut pohjautuvat ihmisten asemaan tuotannollisessa eli talouden järjestelmissä. Kuuden puolueen edustajat ovat ajaneet taloudellisia etuja yli 30 prosentissa tekemistään lakialoitteista. Porvarillisten puolueiden kokoomuksen, keskustan, liberaalien, perussuomalaisen ja kristillisten joukossa on myös vasemmistoliitto. Porvareiden ja työväestön ristiriidat ilmenevät talouden saralla ja siksi talouskysymykset ovat keskeisiä molemmille osapuolille ja kaikille puolueille.

Vasemmisto- ja porvaripuolueet painottavat eri asioita taloutta ja elinkeinoja käsiteltäessä. Vasemmistoliitto korostaa vasemmistolaisen talous- ja elinkeinopolitiikan vaalimista enemmän kuin SDP. Vasemmiston taloutta koskevissa tavoitteissa pyritään ylläpitämään valtion harjoittamaa sääntelyä, jotta yhteiskunnallinen tasa-arvo ja tasapainoinen kehitys toteutuisivat. Tämä käy ilmi muun muassa taloutta koskevassa Mauri Salon ym. aloitteesta LA 128/1999, Kari Kantalaisen aloitteesta 88/1999 ja Timo

Ihamäen aloitteesta LA 136/1999. Näissä aloitteissa kokoomuksen ja keskustan kansanedustajat esittävät verohelpotuksia yrittäjille ja työnantajille. Vasemmisto- ja porvaripuolueita erottaa taloudessa muun muassa asennoituminen verotukseen ja vapaaseen yrittämiseen. Vasemmistopuolueet vaativat progressiivista verotusta ja säänneltyä taloutta, jotta ylläpidettäisiin kansalaisten tasa-arvoa. Porvaripuolueet pyrkivät päinvastaiseen tavoitteeseen eli alhaiseen verotukseen ja mahdollisimman vapaaseen markkinatalouteen (Kangas 1986 43 2; Kokoomuksen periaateohjelma 1993 ja SDP:n periaateohjelma 1987 6).

Orientaatio sosiaaliturvaan on keskimäärin toiseksi voimakkainta ja lakialoitteissa selvästi voimakkaampaa kuin ohjelmissa. Poliittiset puolueet ovat keskimäärin 24 prosentissa lakialoitteistaan vaalineet sosiaaliturvaa. Kristillisdemokraatit ovat suunnanneet 37 prosenttia lakialoitteistaan sosiaaliturvan puolustamiseen. Toisena tulevat sosiaalidemokraatit. Kokoomuksen edustajat ovat käsitelleet 16 prosentissa lakialoitteistaan sosiaaliturvaa, kun kaikki muut puolueet ovat painottaneet sosiaaliturvaa yli 20 prosentin osuudella. Eri puolueiden edustajien yhteisesti allekirjoittamia lakialoitteita on jonkin verran enemmän sosiaaliturvaan kuin talouteen orientoituvien lakialoitteiden joukossa.

Kokoomuksen ja vasemmistopuolueiden näkemyserot sosiaaliturvan kehittämisessä ja laajuudessa ovat selkeät. Kokoomuksen näkemyksen mukaan marginaalinen sosiaaliturva on riittävä, koska yksityisen kansalaisen pitää kantaa päävastuu omasta toimeentulostaan. Ellei yksilön voimavarat riitä, toimeentuloon puuttuvan osan antavat omaiset, jotka markkinoiden lisäksi määrittelevät ahdingossa olevan kansalaisen tuen tarpeen. Oikeiston mielestä sosiaaliturva on ensisijaisesti rahoitettava maksullisilla palveluilla. Vasemmistopuolueet vaativat institutionaalista sosiaaliturvaa, joka ylittää minimimaallisen toimeentulon. Siinä sosiaaliturvan palvelut tuotetaan ensisijaisesti julkisen vallan toimesta verovaroin ja turvan määrä ja laatu määräytyvät kansalaisten omien tarpeiden perusteella. Sosiaaliturvan pitää määrältään olla sellainen, että se pitää tukea tarvitsevat toimivina kansalaisina eikä apaattisena köyhälistönä. Institutionaalinen sosiaaliturva jakaa uudelleen yhteiskunnan taloudelliset resurssit suosimalla vähävaraisia. Yleisesti ottaen vasemmisto on toiminut sosiaalipolitiikassa innovaattorina. Porvarillisten puolueiden toimeliaisuus eräillä sosiaaliturvan aloilla, kuten perhe- ja asuntopolitiikassa, on ollut merkittävää (Korpi 1983 191 ja Kangas 1986 136).

Hallintoa koskevista kysymyksissä orientaatio on samaa luokkaa sekä ohjelmissa että lakialoitteiden teossa. Keskimäärin 16 prosenttia lakialoitteista on koskenut hallinnon kysymyksiä. Hallintokysymysten käsittelyssä vasemmistoliitto jää viimeiseksi puolueiden keskinäisessä vertailussa. Koska hallinto sisältää pääasiassa yleisen edun vaalimista, puolueiden kesken ei tässä aiheessa ole merkittäviä asioiden painotuseroja. Maassamme halutaan julkisen hallinnon toimivan niin, että kansalaisoikeudet ja tarpeet toteutuvat tasa-arvoisesti. Kolme keskeisintä poliittisen toiminnan osa-aluetta talous, sosiaaliturva ja hallinto kattavat 71 prosentin osuuden kaikista tutkittuina vuosina tehdyistä lakialoitteista.

Poliittisten puolueiden lakialoitteiden ja tavoiteohjelmien pohjalta laaditussa orientaatioiden vertailussa keskimääräiseen orientaation osa-alueisiin kuuluvat työmarkkinat, koulutus, elinkeinot, kansa-

laisoikeudet, ympäristönsuojelu ja kansainvälisyys. Niiden yhteenlaskettu osuus tehdyistä lakialoitteista on 26 prosenttia.

Työmarkkinoita vasemmistoliitto ja vihreät ovat käsitelleet useammin lakialoitteissaan kuin ohjelmissaan olivat esittäneet, yli 10 prosentissa aloitteistaan. Keskusta ja kristilliset ovat tehneet lakialoitteita samassa suhteessa kuin ohjelmissaan. Kokoomus ja SDP ovat suunnanneet voimiaan työmarkkinakysymyksiin ohjelmalausumiaan vähemmän. Tuloksessa heijastuu kansalaisten enemmistön kiinnostus työmarkkina-asioihin. Kansanedustajien odotetaan vaalivan niitä eduskunnassakin eikä pelkästään puolueiden ohjelmalehdillä. Orientaatio työmarkkinoihin on vasemmistopuolueilla voimakkaampaa kuin porvaripuolueilla. Kokoomuksella ja keskustalla on yhteensä 9 työmarkkina-asioita koskevaa lakialoitetta, jotka vaalivat keskiluokan ja työväestön erityisiä luokkaetuja. Niistä 5 on yhteisaloitetta vasemmistopuolueiden kanssa. Vasemmistopuolueilla on yhteensä 16 työmarkkina-asioita käsittelevää lakialoitetta, joista 8 on tehty yhteistyössä kokoomuksen, keskustan tai muiden porvaripuolueiden kanssa. Näissä lakialoitteissa vaalitaan pääasiassa työväestön ja keskiluokan erityisetä. Työmarkkina-asioissa on merkille pantavaa suhteellisen voimakas vasemmistopuolueiden johdolla tapahtuva työväestön edun vaaliminen.

Koulutuksessa orientaation voimakkuus ohjelmalausumissa ja lakialoitetoiminnassa vaihtelee. Ohjelmatoiminnallinen kuilu on toisilla puolueilla toiminnan alittava ja toisilla ylittävä. Yleisesti tarkasteltuna orientaatio koulutukseen on ollut voimakkuudeltaan keskimäärin 7 prosentin luokkaa. Koulutukseen on kokoomuksella, keskustalla ja liberaaleilla hiukan voimakkaampi orientaatio lakialoitteissa kuin muilla puolueilla. Kristillisdemokraatit ovat ohjelmissaan vaalineet koulutusta eniten, mutta eivät enää lakialoitteiden teossa.

Puolueet ovat vaalineet elinkeinoja keskimäärin 5 prosentissa lakialoitteistaan. Puolueohjelmissa oli hieman laajemmat suunnitelmat tukea niitä, varsinkin perussuomalaisilla ja SDP:llä. Keskustapuolue on kilpailut perussuomalaisten kanssa maatalous- ja pienyrittäjien elinkeinojen ajamisessa. Aiheen suosiminen lakialoitteiden teossa on ollut keskustalla hieman voimakkaampaa kuin perussuomalaisilla, mutta elinkeinoja koskevien ohjelmalausumien määrässä keskustalaiset ovat puolestaan hävinneet perussuomalaisille. Molemmilla elinkeinojen käsittely on voimakkaampaa kuin muilla puolueilla. Elinkeinojen orientaatiota heikentää osittain se, että taloutta sisältävät tapaukset voivat koskea myös elinkeinoja. Tämä vähentää jonkin verran kaikkien puolueiden orientaatiota elinkeinoihin. Aiheen orientaation heikkouteen vaikuttaa ilmeisesti myös se, että etujärjestöt voivat vaikuttaa valtion elinkeinopolitiikkaan, jolloin puolueet eivät näe merkittävää tarvetta vaalia tätä aihetta lakialoitteilla.

Yleisesti tarkasteltuna orientaatio kansalaisoikeuksiin on kuudella puolueella vahvaa puolueohjelmissa, kun taas lakialoitteita kaikki puolueet ovat tehneet keskimäärin 4 prosentin osuudella. RKP, liberaalit, perussuomalaiset ja vasemmistoliitto ovat olleet muita aktiivisempia kansalaisoikeuksien puolestajia ohjelmalausumissaan sekä kokoomus, keskusta ja kristilliset muita passiivisempia. Maamme korkean kansalaisoikeuksien tason vuoksi puolueet tekevät niitä koskevia lakialoitteita yleensä vähän.

Ympäristönsuojelun orientaatio on puolueohjelmissa yli kaksi kertaa voimakkaampaa kuin lakialoitteiden teossa. Vihreilläkin tekstit ylittävät lakialoitetoiminnan, vaikka he ovat tehneet ympäristönsuojelusta selvästi enemmän lakialoitteita kuin keskimäärän, joka on 3 prosenttia. Myös RKP:llä, liberaaleilla ja vasemmistoliitolla on ympäristönsuojelua sisältävillä kannanottoja. Tuloksessa näkyy yleinen käyträytyminen ympäristöasioissa. Julkisessa keskustelussa sekä kansalaiset että poliitikot pitävät ympäristönsuojelua tärkeänä, mutta sitä toteutettaessa mielipide-erot menettelyistä voivat olla hyvinkin voimakkaita ja politikointi saattaa usein jäädä ohjelmalausumiksi eikä kehity käytännön toiminnaksi.

Ohjelmalausumien orientaation voimakkuudessa millään puolueella terveydenhoidon vaaliminen ei ole ollut keskimääräistä voimakkaampaa. Lakialoitteiden teossa kaikkien puolueiden orientaatio on ollut tasaisen vähäistä. Suurimpana syynä terveydenhoidon heikkoon orientaatioon on pidettävä sitä, että kansanterveyslain voimaantumisen jälkeen kansalaiset ovat pitäneet terveydenhoitomme tasoa vähintäänkin tyydyttävänä, joten puolueetkaan eivät ole nähneet tarpeelliseksi esittää parannuksia tälle yhteiskuntapolitiikan alueelle. Terveydenhoitoa koskeva tulos johtunee osittain myös siitä, että terveydenhoidon ja sosiaaliturvan välisen rajan määrittäminen on joissain tapauksissa vaikeaa. Sosiaaliturvaan luokitettujen tapaukset saattavat joskus koskea myös terveydenhoitoa. Puolueiden toiminnassa vähemmälle jääneissä aiheissa kansalaiset eivät koe olevan sillä hetkellä niin suurta kehittämisen tarvetta kuin muissa aiheissa.

Kulttuuri ja kansainvälisyys ovat politikoinnissa heikon orientaation aiheita. Yleinen ohjelmatoiminnallinen kuilu on olemassa, koska toiminta alittaa tekstit merkittävästi. Keskustalla on puolueista suurin ja perussuomalaisilla pienin mielenkiinto kulttuuriin. Aiheesta kansainvälisyys on tehty minimaalisen vähän lakialoitteita, vaikka ohjelmalausumia siitä on kahdeksalla puolueella. Vain perussuomalaiset eivät ole käsitelleet kansainvälisyyttä ohjelmassaan eikä lakialoitteissaan. Todennäköisesti puolueiden poliittinen toiminta kansainvälisissä asioissa tapahtuu muilla sektoreilla kuin lakialoitteiden teolla.

Miten hallituksessa olo vaikuttaa lakialoitteiden tekemiseen? Puoluekohtaiset kuilut lakialoitteiden teon ja ohjelmalausumien välillä antavat yhden vastauksen kysymykseen. Kaikilla puolueilla on lähes yhtä paljon lausumia ylittäviä että alittavia kuiluja. RKP on puolueista ainoa, joka on ollut hallituksessa kaikilla tutkituilla valtiopäivillä. Jos yksinomaan hallitukseen osallistuminen vähentäisi aloitteellisuutta lakialoitteiden tekemiseen, RKP:llä tulisi olla vähän kuiluja. RKP:llä kuilujen keskimäärä oli suurin (10 %) ja kuilut olivat yhtä paljon muodostuneet sekä lakialoitteiden ylittäessä tekstit että ohjelmalausumien ylittäessä lakialoitteiden määrän. SDP on ollut hallituspuolue kolmena tutkituista neljästä vuodesta. Puolueen kuilujen keskiarvo lakialoitteiden ja ohjelmalausumien välillä oli pienin (5 %). Heilläkin samassa määrin osassa politiikan alueista lakialoitteita on tehty enemmän, osassa vähemmän kuin ohjelmalausumissa on ollut esillä. Vasemmistoliitto on ollut hallituksessa vain yhtenä tutkituista vuosista. Heillä keskimääräinen muutosprosentti ohjelmalausumien ja tehtyjen lakialoitteiden välillä on toiseksi pienin. Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan siis päätellä, että hallituspuolueena tai oppositio puolueena ole ei ole ratkaisevan keskeinen tekijä lakialoitteita laadittaessa. Lakialoiteaktiivisuus riippuu monista tekijöistä. Kun kaikki puolueet tekevät joillakin politiikan alueilla lakialoitteita enemmän kuin ohjelmassaan

ovat suunnitelleet, voidaan olettaa, että näillä yhteiskunnan sektoreilla on kansalaisilla suuremmat vaatimukset kuin yhteiskuntapolitiikan muilla osa-alueilla. Kansalaisten korkeat vaatimukset kiihdyttävät puolueiden kilpailua lakialoitetoiminnassa.

Jos lakialoitteiden ja ohjelmalausumien osuukien kuiluja tarkastellaan politiikan osa-aluejaon pohjalta, havaitaan, että politiikan kohteen sisällöt vaikuttavat keskeisesti lakialoiteaktiivisuuteen joko sitä lisäten tai vähentäen. Talouskysymysten kohdalla löytyvät suurimmat osuukien suhteelliset vaihtelut. Kaikkien puolueiden kansanedustajat ovat allekirjoittaneet taloutta koskevia lakialoitteita selvästi enemmän kuin puolueohjelmissa on tuotu tarvetta esille. Keskimääräinen puolueiden osuukien kuilu on 15 prosenttia. Kokoomuksella kuilu on suurin. Hallituksessa olo ei ole vähentänyt kokoomuksen tarvetta tehdä lakialoitteita taloudesta. Perussuomalaiset ja vihreät ovat olleet vain yhtenä vuotena tutkituista hallituksessa. Perussuomalaisilla on kokoomuksen jälkeen seuraavaksi korkein osuukien lisäys taloutta koskevissa kysymyksissä. Vihreillä ero taloutta koskevien lakialoitteiden ja puolueohjelman lausumien välillä on taas pienempi kuin muilla. Myös sosiaaliturvaa koskevien kysymysten käsittely yhdistää lähes kaikkia puolueita. Ainoastaan kokoomus tekee poikkeuksen. Kaikilla muilla sosiaaliturvaa koskeneiden lakialoitteiden tekeminen ylittää reippaasti puolueohjelmissa esitetyt osuudet.

Kaikkien puolueiden edustajat ovat tehneet kansainvälisyyttä koskevia lakialoitteita vähemmän kuin puolueiden ohjelmissa oli tuotu esille. Kansanedustajilla ei ole ollut tarvetta vaikuttaa lakialoitteilla kansainväliseen politiikkaan oli puolue hallituksessa tai oppositiossa. Heikko orientaatio johtuu siitä, ettei kansanedustajilla ole aloiteoikeutta kansainvälisten sopimusten sisältöön ja toimeenpano lakeihin, jotka eduskunta joko hyväksyy tai hylkää. Esitykset kansainvälisistä asioista tekevät hallitus ja presidentti (Hiden 2006 158–159).

Kulttuuria koskevia lakialoitteita ovat eri puolueiden kansanedustajat yleensä tehneet vähemmän kuin ohjelmalausumissa oli tavoitteena. Ympäristösuojelua, elinkeinoja ja kansalaisoikeuksia koskevissa kysymyksissä on myös havaittavissa puoluerajat ylittävää toimintaa, joka ei suoraan riipu hallituspaikasta. Ympäristönsuojelusta ovat vihreät ja sosiaalidemokraatit tehneet hieman enemmän lakialoitteita kuin niiden ohjelmissa oli suunniteltu. Elinkeinoja koskevia lakialoitteita kuusi puoluetta oli tehnyt ohjelmalausumien osuukia vähemmän. Heidän joukossaan on myös oppositiopuolue kristillisdemokraatit. Kansalaisoikeuksista vain kokoomus, kolmena vuotena hallituksessa ollut puolue, ja oppositiopuolue kristilliset ovat aktivoituneet lakialoitteiden tekoon kansalaisoikeuksista yli puolueohjelmiansa tason.

Hallintokysymyksissä lakialoiteaktiivisuutta ovat lisänneet viisi puoluetta, joista yksi on hallituspuolue RKP ja toinen kokoomus, joka on ollut kolmessa mahdollisesta neljästä hallituksesta. Lisäystä on myös vasemmistoliitolla ja vihreillä, jotka ovat olleet vain yhtenä tutkituista vuosista hallituksessa sekä kahtena vuotena hallituspuolueena olleilla liberaaleilla. Koulutuskysymyksistä lakialoiteaktiivisuutta ovat lisänneet RKP, SDP, liberaalit, perussuomalaiset ja vihreät. Heidän joukossaan on sekä hallituksessa pitkään että lyhyen aikaa vaikuttaneita puolueita. Työmarkkinoiden kohdalla neljä lakialoiteaktiivisuutta vähentänyttä puoluetta olivat usein hallitusvastuuta kantaneet kokoomus, SDP, liberaalit sekä

vain kerran hallituksessa olleet perussuomalaiset. Terveystenhoitoa koskevilla kysymyksissä muutokset ohjelmalausumien ja lakialoitteiden välillä olivat pieniä.

Tutkimukseni tulokset ovat osittain samansuuntaiset ja osittain erilaiset kuin Heikki Paloheimon, joka tutkimuksessaan *Miten äänestäjät valitsevat puolueen* toteaa, että jokaisella puolueella on tietty aatteellinen ja ohjelmallinen perusidentiteettinsä. Vasemmistopuolueet menestyvät sitä paremmin mitä suurempi osa kansasta huolestuu perustoimeentulosta, asuntotilanteesta ja eriarvoisuuden kasvusta ja siitä johtuen äänestävät eniten näitä aiheita vaalivia vasemmistopuolueita (Paloheimo 2003 192). Paloheimon mainitsemat asiat kuuluvat tutkimuksessani sosiaaliturva-aiheeseen, jonka vaaliminen on SDP:llä politiikan aiheista ensimmäisellä ja vasemmistoliitolla toisella sijalla. Suuria puutteita on menneinä vuosikymmeninä kokenut työväestö ja pienviljelijät, joiden etuja vasemmistopuolueet ennen muita puolueita ryhtyivät puolustamaan. Sosiaaliturvan ja hyvinvointivaltion ylläpitäminen on jatkuvan poliittisen toiminnan kohde. Vasemmistopuolueet ovat hyvinvointiaiheissa jonkin verran muita puolueita aktiivisempia. Erot eivät kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa merkittäviä, koska porvarilliset puolueet ovat II maailmansodan jälkeen vaalineet aikaisempaa enemmän sosiaaliturvaa. Poliittisten asenteiden periytyminen sukupolvelta toiselle on poliittisen toiminnan lisäksi yksi äänestyskäyttäytymiseen vaikuttava tekijä (Sami Borg 1993 361).

Suomen Keskusta menestyy vaaleissa, kun kansalaiset huolestuvat maaseudun ja kaupunkien vastakkainasettelusta ja maaseudun autioitumisesta. Kokoomuksen menestys kasvaa kansalaisten huolen kasvaessa maamme taloudellisesta tilasta, verotuksesta ja henkilökohtaisesta turvallisuudesta. Porvarilliset puolueet menestyvät hyvin, kun suuri osa kansalaisista on huolestunut yritystoiminnan edellytyksistä markkinoilla (Paloheimo 2003 192). Paloheimon tutkimustulokset ovat samansuuntaiset tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Talous on porvarillisilla puolueilla ensimmäisellä tai toisella tärkeysjärjestyksellä politiikan aiheista. Sekä keskustalla että perussuomalaisilla elinkeinojen käsittely on voimakkaampaa kuin muilla puolueilla. Talous on tärkeällä sijalla myös vasemmistopuolueilla, jotka talouden sisällä ne painottavat eri asioita kuin porvarilliset puolueet. Painotusten erilaisuudesta on esimerkkinä Kyösti Harjulan ym. keskustaan ja kokoomukseen kuuluvien kansanedustajien lakialoite LA 54/1999 Laki tuloverolain 117 ja 119 §:n muuttamisesta. Aloitteessa esitetään, että tuloverolain tappiontasaussääntöjä muutettaisiin niin, että elinkeinotoiminnan ja maatalouden tappiot voitaisiin vähentää rajoitetusti myös kahdelta tappiota edeltäneeltä vuodelta eikä pelkästään tappiota syntyneeltä ja sitä seuraavilta vuosilta, kuten voimassa olevan lainsäädännön perusteella tehdään. Vasemmiston talousasioiden painotuksesta on esimerkkinä Kari Rajamäen ja kuuden muun SDP:n kansanedustajan aloite LA 4/1999 Lakialoite laiksi ulosottolain 3. luvun muuttamisesta, jossa esitetään tavallisten ihmisten, etenkin pitkäaikaistyöttömien velkojen anteeksiantoa. Se koskisi ihmisiä, jotka eivät ylivoimaisten velkojen vuoksi pääse velkajärjestykseen. Sen vuoksi aloitteen tekijät esittävät, ettei velkojen ulosottoa näiltä ihmisiltä voitaisi jatkaa kymmentä vuotta pitempään.

Paloheimon tutkimustuloksissa kristillisdemokraatit menestyvät sitä paremmin, kun suurempi on kansalaisten huolestuneisuus moraalien hölyntyisestä tai kansainvälisestä nälästä ja köyhyydestä. Tässä tutkimuksessa millään toisella tutkituista puolueista ei sosiaalipolitiikan vaaliminen ollut niin voimakasta kuin kristillisillä. Vaikka SDP:llä sosiaaliturvan orientaatio oli aiheista voimakkainta, se ei kuitenkaan ole ollut lakialoitteiden teossa niin aktiivinen kuin kristillisdemokraatit. Toisaalta tutkimustuloksissani kristillisdemokraatit eivät vaali kansainvälisiä aiheita enempää kuin muut puolueet. Tuloksiamme voidaan tulkita niin, että kristillisdemokraatit kantavat huolta sekä maamme että kansainvälisestä sosiaaliturvasta.

Paloheimon tutkimuksen mukaan perussuomalaiset menestyvät hyvin, kun kansalaisten huoli puolueiden etääntymisestä kansalaisista kasvaa (Paloheimo 2003 192). Tässä asiassa molemmat tutkimustulokset ovat samansuuntaiset, koska Paloheimon mainitsemat kansalaisten ja puolueiden suhteet luetaan minun tutkimuksessani hallinto- ja kansalaisoikeudet aiheisiin, jotka molemmat ovat perussuomalaisilla voimakkaasti vaalittu politiikan aihe. Lisäksi perussuomalaiset ovat olleet aktiivisia sosiaaliturvan sekä talouden ja yksityisyritteliäisyyden ajamisessa.

Vihreät menestyvät hyvin, jos kansalaiset huolestuvat luonnonsuojelutoimien riittämättömyydestä (Paloheimo 2003 192). Myös tämä tutkimuksen tulosten mukaan vihreät vaalivat ympäristönsuojelua aktiivisemmin kuin toiset puolueet sekä puolueohjelmassaan, että lakialoitteiden teossa. Vaikka talous on vihreiden omassa tärkeysjärjestyksessä ensimmäisellä sijalla, he pyrkivät taloudenkin alueella kestävä kehityksen vaalimiseen.

Paloheimo tutki äänestäjien käyttäytymistä ja minä puolueiden luokkaorientaatiota. Sen tähden tutkimustuloksemme täydentävät toisiaan. Mutta selviä yhtymäkohtia on sekä aiheissa että tuloksissa. Paloheimon mainitsemansa puolueiden aatteellinen ja ohjelmallinen perusidentiteetti perustuu minun tulkintani mukaan luokkaorientaatioon. Tulosten samansuuntaisuus osoittaa marxilaisen tulkinnan mukaan sen, että kansanedustajat tunnistavat äänestäjiensä todelliset tai kuvitellut luokkaedut ja pyrkivät niitä lakialoitteiden teossa vaalimaan säännellyn luokkataistelun puitteissa.

6. Hallituksen esitykset ja luokkaedut

Tehokkain poliittinen foorumi luokkaetujen vaalimiselle on hallitus, koska siellä valmistellaan eduskunnan käsitteelyyn tulevat asiat. Sen vuoksi puolueet haluavat saada edustajiaan hallitukseen. Kun puolueella on edustajansa hallituksessa, se voi vaalia luokkaetuja hallituksen esityksiä valmisteltaessa. Toinen tilaisuus vaalia luokkaetuja hallituksesta käsin on hallitusohjelman laatiminen, johon puolueet eduskuntavaalien jälkeen pyrkivät osallistumaan. Kaikki puolueet eivät kuitenkaan pääse osallistumaan hallitusohjelman laatimiseen, koska sen sisällön määräävät suuret puolueet, jotka sisällyttävät hallitusohjelmaan ensisijaisesti omia tavoitteitaan. Pienet puolueet joutuvat usein jäämään oppositioon RKP:tä lukuun ottamatta. Ne voivat päästä mukaan hallitukseen, mutta tällöin ne usein joutuvat tinkimään omista tavoitteistaan, kun suuret puolueet määräävät hallitusohjelman sisällön.

Hallituspuolueet eivät voi hallituksen esityksissä vaalia pelkästään luokkien erityisetuja, koska niiden on hallituksen nimissä pidettävä huolta koko yhteiskunnan toimivuudesta. Toisin sanoen niiden on huolehdittava luokkien erityisetujen vaalimisen lisäksi yleisen edun toteutumisesta yhteiskuntapolitiikassa. Luokkien yhteisedun eli yleisen edun vaaliminen on hallituspuolueille tärkeämpää kuin oppositio-
puolueille. Tämän vuoksi halusin tutkia, missä määrin hallituksen esitykset vaalivat luokkien yhteisetua ja missä määrin erityisiä luokkaetuja. Tutkin myös sitä, onko hallituksen esitysten ja puolueiden lakialoitteiden sekä ohjelmalausumien luokkaetuorientaatioiden voimakkuuksissa eroja.

Hallituksen esitysten luokkaetujen tarkastelussa käytin sisällönerittelyä. Se soveltuu tähän tutkimukseen kvalitatiivisista menetelmistä parhaiten. Aineistona ovat hallituksen kirjalliset esitykset eduskunnalle, eduskunnan pöytäkirjat ja muut niihin liittyvät asiakirjat vuodelta 1996. Niistä saadaan riittävää ja luotettava aineisto. Tuona vuonna SDP, kokoomus, RKP, vasemmistoliitto, vihreät ja yksi ammattiministeri (Kalevi Hemilä) olivat edustettuna Lipposen hallituksessa, jossa oli yhden ministerin vasemmistoenemmistö. Todellisuudessa Lipposen ensimmäinen hallitus oli tasapainohallitus (ministerit 9-9) porvarit–vasemmisto-akselilla, koska maa- ja metsätalousministeri Hemilä on talonpojiston etujärjestöedustaja.

Käyttämäni teorian mukaan puolueet pyrkivät vaalimaan hallituksen esityksillä samoin kuin puolueohjelmilla ja kansanedustajien eduskunta-aloitteilla kansalaisten yhteisiä tai erityisiä luokkaetuja. Paras aineisto hallituksen luokkaorientaation tutkimiseksi on hallituksen esitykset.

Risto Heiskalan mainitsemat tulkintasäännöt laadin historiallisen materialismin luokkateoriaan perustuviksi. Näin pyrin varmistamaan aineiston tulkinnan sisäisen koeteltavuuden. Koko tulkintaprosessin ajan pyrin suhteuttamaan valitsemani tulkintaa mahdollisiin vaihtoehtoisin tulkintoihin, jotka jäivät toissijaisiksi tulkinnoiksi historiallisen materialismin tulkintaperusteen rinnalla. Tutkimusasetelman lähtökohdista kykenin tulkitsemaan ja luokittamaan kaikki hallituksen vuoden 1996 esitykset. Mielestäni aineistossa ei ollut valitsemani tulkinnan kanssa ristiriidassa olevia tapauksia. (vrt. Heiskala 1990 244).

Tutkimusmenetelmiä valittaessa totesin, että on tarpeen käyttää sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä, jotta saadaan esiin hallituksen esitysten ja kansanedustajien lakialoitteiden luokkaetuisältö ja voidaan suorittaa niiden määrällisiä vertailuja. Aineiston kvantifioinnin suoritin jakamalla hallituksen esitykset eri luokkaetuja vaaliviksi ja tutkin, missä määrin hallituksessa olevat puolueet vaalivat tiettyjä luokkien erityisetuja ja missä määrin kaikkien yhteisetua.

Aineiston riittävyys, joka on yksi uskottavuuden perusteista, varmistin ottamalla tulkinnan ja luokituksen kohteeksi kaikki hallituksen vuoden 1996 esitykset, joita oli 265. Koeteltavuuden perusteluvaatimuksista toisen eli tulkintasäännön eksplikoinnin varmistin laatimalla luokittelusäännöt ja käyttämällä rinnakkaisluokittajaa, joka tulkitsi ja luokitti samoja tulkintasääntöjä käyttäen sata hallituksen esitystä. Minä ja rinnakkaisluokittaja tulkitsimme ja luokitimme sadasta esityksestä 73 samaa luokkaetua vaalivaksi. Osittain samaan luokkaetuuun luokitettuja oli 13 ja täysin eri luokkaetuuun luokitettua esitystä oli 14. Koska kaikki hallituksen esitykset kyettiin luokittamaan mielekkäästi jotakin viidestä historiallisen materialismin luokkaetua vaalivaksi, täyttyi vaatimus tulkinnan suhteuttamisesta aineistoon (Heiskala 1990 244).

Suomen liittyttyä Euroopan unioniin yhä useammat maamme hallituksen esityksistä eduskunnalle johtuvat EU:n direktiiveistä ja määräyksistä sekä kansainvälisistä sopimuksista. Siitä huolimatta ne vaalivat joko yhteistä tai erityistä luokkaetua samalla tavalla kuin kansallisten organisaatioiden aloitteesta lähtöisin olevat hallituksen esitykset. Tämä todistaa, että luokkaetuja vaalitaan ja niistä käydään kamppailua sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Alkuperäiset esitykset voivat olla lähtöisin joko kansainväliseltä tai kansalliselta instituutiolta.

6.1. Hallituksen esitysten luokittelu

Luokitin tulkintasääntöjen avulla hallituksen esitykset viiteen luokkaetuuun kuten lakialoitteetkin. Luokkaeduista neljä ovat erityisiä luokkaetuja ja yksi on luokkien yhteisetu. Hallituksen esityksen tulkitsin erityistä luokkaetua vaalivaksi, kun sen perusteluissa tekijät ilmaisivat tavoitteena olevan jonkin luokan tai ryhmän taloudellisen edun tai yhteiskunnallisen aseman turvaaminen tai parantaminen. Taloudellisiin etuihin kuuluvat tärkeimpinä palkka- ja pääomatulot, eri tuotantoalojen myyntivoitto sekä verotus.

Tuotannollinen asema on luokan asema tuotannon ja tavarakierron organisaatiossa. Yhteiskunnallisella asemalla tarkoitetaan luokan ja sen jäsenten yhteiskunnallista asemaa suhteessa muihin yhteiskuntaluokkiin ja suhdetta poliittisiin oikeuksiin ja vapauksiin. Erityisten luokkaetujen puolustaminen saattoi koskea usean, jopa kolmen luokan etua, mutta ei kuitenkaan yleistä, kaikkien luokkien etua.

Porvariston erityistä luokkaetua vaalivat hallituksen esitykset, joilla pyritään ensisijaisesti ylläpitämään ja parantamaan yritystoimintaa, tuotantovälineiden omistajien ja työnantajien taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa. Tärkeimpiä porvariston erityisiä luokkaetuja on tuotantovälineiden yksityisomistuksen säilyttäminen. Valtion omistukseen porvaristo suhtautuu kielteisesti, koska se kilpailemalla yksityisen yritystoiminnan kanssa rajoittaa sen toimintaa. Tästä syystä valtionomistus ei yleensä palvele porvariston luokkaetuja. Paitsi siinä tapauksessa, että tuotantovälineet ovat niin laaja-alaiset, että niiden ylläpitämisen kustannukset ovat yksittäiselle yritykselle liian suuret. Tällaisia tuotantovälineitä ovat muun muassa rauta- ja maantiet sekä lentokentät. Osuustoiminnallinen tuotantovälineiden omistus on tietyissä rajoissa yksityistä omistusoikeutta täydentävänä porvariston etujen mukaista. Elinkeinotoiminnan ja kaupan vapaus on porvariston taloudellisen toiminnan kannalta välttämättömyys. Valtion pitää toimillaan luoda yritystoiminnalle mahdollisimman hyvät toiminnan edellytykset niin, että pääomia, tuotantovälineitä ja työvoimaa on yritystoiminnalle riittävästi saatavana. Rajoituksia ja säännötelyä saa toiminnan kannalta olla mahdollisimman vähän. Porvariston erityiset edellyttää verotuksen kohtuullisuutta. Lisäksi porvariston luokkaetuihin kuuluu yksityisomistukseen perustuvan määräysvalan säilyttäminen tuotannossa ja muussa taloudellisessa toiminnassa sekä tuotantokustannusten säilyttämistä kohtuullisina.

Talonpoijiston erityisetua palvelevat hallituksen esitykset, joiden perusteluissa sanotaan tai tekstistä käy ilmi, että aloitteentekijät pyrkivät edistämään tai ylläpitämään maanviljelijäin sekä maa- ja metsätalouden etuja tai asemaa. Tuotantovälineiden yksityinen omistus on talonpojan luokkaedun mukaista. Koneiden ja tuotantorakennusten lisäksi maa- ja metsätalouteen käytettävä maa kuuluvat maatalouden tuotantovälineisiin. Niiden osuustoiminnallinen ja valtionomistus on suotavaa, kun ne edistävät maataloutta eivätkä rajoita yksityisomistukseen perustuvaa maataloustuotantoa. Valtion tuki maataloustuotannolle on maantieteellisistä olosuhteista johtuva välttämättömyys ja talonpoijiston luokkaetu. Verotus ja tuotantokustannukset eivät saa muodostua maatalouden liialliseksi rasitukseksi. Talonpoijiston luokkaetu vaatii riittävien rahoitusmahdollisuuksien olemassaoloa maatalouden tuotantovälineiden hankkimiseen.

Muun keskiluokan luokkaedut ovat moninaiset. Erityisetuihin sisältyy yritystoiminnan, erityisesti pk-yritysten toiminnan vaaliminen. Pienyrittäjien luokkaedut ovat paljolti samat kuin porvariston luokkaedut. Pienyrittäjät työvoimavaltaisen toiminnan ylläpitäjinä joutuvat suuryrityksiä enemmän pitämään työvoima- ja rahoituskustannukset kurissa. Ne vaativat usein valtiovallan tukitoimia. Lisäksi lakialoitteet ja hallituksen esitykset, joilla tuetaan johtavien viran- ja toimenhaltijain sekä vapaan ammatinharjoittajien taloudellista ja yhteiskunnallista asemaa, luokitin muun keskiluokan erityisetua vaaliviksi. Ylempien

toimihenkilöiden ja vapaan ammatinharjoittajien erityisedut ovat yritystoiminnassa monelta osin samat kuin porvariston, mutta niissä on yhtymäkohtia myös työväestön erityisetuihin. Esimerkiksi tuotannollisen ja yhteiskunnallisen asemansa säilyttämiseksi molemmat tarvitsevat ammattiyhdistysten ja valtion tukitoimia. Kohtuullinen verotus on muun keskiluokan, kuten muidenkin luokkien erityisetu.

Työväestön erityistä etua vaalivat hallituksen esitykset koskivat paljolti työlainsäädäntöä. Sitä tarvitaan, jotta työntekijän asema ja työvoima turvattaisiin työnantajan liialliselta määräysvallalta. Työolosuhteiden ja palkan määrittelyssä tarvitaan työntekijäin luokkaetujen turvaamiseksi kolmikantaista sopimista valtion, työnantajain ja työntekijäin etujärjestöjen kesken. Eräät sosiaaliturvan ja terveydenhoidon lakialoitteet luokitin työväestön erityisetua vaaliviksi. Edellytyksenä oli, että työväestön edun tai aseman vaaliminen mainittiin joko aloitteen perusteluissa tai aloitteen lakitekstissä. Jotkut työlainsäädäntöä koskevat lakialoitteet, esimerkiksi työmarkkinatoimintaan liittyvät aloitteet tai esitykset, luokitin sekä porvaristoa (työnantajia) että työväestön erityisetuja vaaliviksi, koska ne toteutuessaan tukisivat molempien luokkien asemaa. Vilkas työvoiman kysyntä on työväestön edun mukaista. Siksi työväestö vaatii valtiota ylläpitämään työllisyyspolitiikkaa, koska työntekijä saa toimeentulonsa myymällä työvoimaansa työnantajalle. Jos tätä mahdollisuutta ei ole, eli työntekijä on työtön, hänen toimeentulonsa ja yhteiskunnallinen asemansa on epävarma.

Kaikkien luokkien yhteiseduksi luokitin hallituksen esitykset, jotka toteutuessaan edesauttaisivat kaikkien neljän luokan yhteiskunnallisen ja tuotannollisen tai taloudellisen aseman säilyttämistä tai uusintamista. Nämä esitykset ovat yleistä hallintoa, turvallisuutta, ulkopolitiikkaa, koulutusta, kulttuuria, julkista infrastruktuuria, yleistä sosiaaliturvaa, yleistä terveydenhoitoa ja vapaa-ajan harrastustoimintaa koskevia esityksiä.

6.2. Tulkintoja erityisten luokkaetujen vaalimisesta hallituksen esityksissä

Hypoteesin ja tulkintasääntöjen laatimisen sekä aineiston valinnan jälkeen tulkitsin ja luokitin hallituksen esitykset vuodelta 1996. Luokituksessa käytettyjen sääntöjen perusteella tehdyistä tulkinnoista ovat seuraavat 11 esimerkkiä sivuilla 263–286.

6.2.1. HE 57/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi leimaverolain ja leimaverolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Hallitus esitti muutettavaksi arvopapereiden julkisen kaupankäynnin verovapautta koskevaa säännöstä vastaamaan arvopaperimarkkinalakiin ehdotetun julkisen kaupankäynnin uutta määrittelyä. Leimaverosta vapaata olisi arvopaperipörssissä tapahtuvan kaupan lisäksi myös arvopaperipörssin järjestämässä

muussa julkisessa kaupankäynnissä tapahtuva pörssiarvopaperien ja markkina-arvopaperien myynti ja vaihto.

Lainasopimusta, jonka vakuutena on valtioneuvoston myöntämä takuu tai takaus, hallitus ehdotti vapautettavaksi leimaverosta siltä osalta, joka vastaa takauksen vakuutena olevan ja asianmu- kaisesti leimatun, kiinnitetyn panttivelkakirjan pääomaa. Aiemmin verovapautta sovellettiin vain, jos kiinnitetty panttivelkakirja oli itse lainasopimuksen vakuutena. (Valtiopäivät 1996, asiakirjat A2, HE 57/1996, 1–5). Leimaverovapauden laajentaminen koski arvopapereita välittäviä yrityksiä ja vaali niiden asiakkaiden sekä omistajien etua. Henkilöt, jotka saavat pääasiallisen toimeentulonsa arvopaperikaupasta, kuuluvat pääosin porvaristoon ja muuhun keskiluokkaan.

Arvopaperikauppaa voitaisiin käydä myös pk-yritysten arvopapereilla. Se helpottaisi pk-yritysten mahdollisuuksia yleisöltä tapahtuvaan varainhankintaan. Valtioneuvoston takuiden ja takausten käytön edistäminen yhtenä vakuusmuotona parantaa osaltaan pienten ja keskisuurten yritysten investointihalukkuutta ja laajentaa heidän elinkeinotoimintaansa. Näin ollen tältäkin osin hallituksen esityksen hyväksyminen vaalisi porvariston ja muun keskiluokan etua.

Asiaa koskevaan valtiovainvaliokunnan mietintöön liittyi edustaja Kalliksen vastalause (VaVM 18/1996vp). Hallituksen esityksen toisessa käsittelyssä edustaja Kallis (KD) edustaja Jääskeläisen kannattamana ehdotti esityksen hylkäämistä. Äänestyksessä hallituksen esitys sai 164 ääntä ja Kalliksen esitys 12 ääntä. Poissa oli 23 edustajaa. Kolmannessa käsittelyssä edustaja Kankaanniemi (KD) sanoi hallituksen esityksen hyväksymisen merkitsevän sitä, että

”meklarilistan arvopaperikaupan leimaveron poistetaan. Mielestäni on aivan tarpeetonta ja virheellistä veropolitiikkaa poistaa meklarilistalta leimaveron tässä tilanteessa, kun valtioneuvosto on raskaasti alijäämäinen... Ehdotan, että lakiesitykset hylättäisiin.”

Puheenvuorossaan edustaja Kankaanniemi vaali vakaata valtioneuvostoa, joka on kaikkien luokkien yhteiset eli yleinen etu. Edustaja Jääskeläinen kannatti Kankaanniemen hylkäämistä. Kokoomuksen edustaja Sasi käytti hallituksen esityksen hyväksymistä puolustavan puheenvuoron. Suoritettua äänestyksessä hallituksen esityksen hyväksymisen puolesta äänesti 174 edustajaa. Hylkäämistä puolesta äänesti 11 ja poissa oli 14 edustajaa. Lakimuutosten hylkäämistä kannatti 6 kristillisten, 3 vasemmistoliiton, 1 keskustan ja 1 perussuomalaisten kansanedustaja (www.eduskunta.fi/HE 57/1996/Istuntopöytäkirjat PTK 59/1996, PTK 61/1996, PTK 82/1996, PTK 83/1996, PTK 84/1996, PTK 85/1996 ja PTK 91/1996 luettu 03.12.2004). Lakimuutokset hyväksyivät edustajat vaalivat porvariston ja muun keskiluokan etua. Hallituksen esityksen hylkäämistä äänestäneet kansanedustajat vaalivat luokkien yhteiset, koska he katsoivat yleisen edun nimissä olevan tarpeen säilyttää arvopaperikaupan verotus aikaisemmalla tasolla.

6.2.2. HE 70/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kera oy -nimisestä osakeyhtiöstä annetun lain 2§:n muuttamisesta

Hallitus saattaa esityksellään vaalia usean luokan erityisetua. Esimerkkinä on esitys HE 70/1996, jolla hallitus halusi laajentaa Kera oy:n toimintaa. Tarkoituksen oli täydentää yritysten markkinaehtoista rahoitusjärjestelmää käyttämällä muista rahoittajista poikkeavia riskejä. Keran toiminta oli suurelta osin keskittynyt yritysten investointi- ja käyttöpääomalojen myöntämiseen. Ennen esityksen antamista laki rajasi muun muassa maatalouden, rakennustoiminnan, suurimman osan palveluyrityksistä, liikenteen ja vähittäiskaupan yrityksistä Kera oy:n toimialueen ulkopuolelle. Kera ei silloisen lain mukaan voinut myöntää takauksia varsinaiseen maatalouteen ja rakennustoimintaan. Vähittäiskauppa ja liikenne olivat toiminnan kohteina vain matkailuhankkeiden yhteydessä. Yrityspalveluyrityksistä vain paikallisesti toimivat olivat Keran toiminnan kohteena. Keskieurooppalaisissa yritysten kehittämis- ja tukijärjestelmissä ei ollut sellaisia rajoituksia kuin maassamme. Suomessa oli ilmaantunut tarvetta ulottaa yritysten tukitoiminnat palvelualalle, liikenteeseen ja rakennustoimintaan. Tavoitteena oli monipuolistaa elinkeinorakennetta ja edistää myös muiden kuin teollisuuden pk-yritysten kasvua ja kehitystä. Palveluyritysten erityisenä rahoitusongelmana oli käyttöomaisuuden vähäinen määrä, joka johti heikkoon vakuusarvoon.

Esityksessä hallitus ehdotti, että valtion takaustoiminta ulotettaisiin palvelualoille. Esityksen mukaan Kera oy:n takaustoiminnan rajoitukset poistettaisiin muilta osin paitsi varsinaisesta maataloudesta. Kera oy tulisi myöntämään takauksia etenkin palvelualoille, mutta myös liikenteen ja rakennusalan yrityksille. Rakennusalalla takauksia annettaisiin vain asennuksia ja niitä vastaavia työsuorituksia tekeville yrityksille. Tarkoituksena oli myöntää tukea pk-yrityksille ensisijaisesti hankkeisiin, joilla oli työllistävä vaikutus ja jotka eivät vääristä kilpailua. Esityksen mukaan Kera oy:n oli tarpeen suunnata tuleville toimialoille muutakin kehittämis-, neuvonta- ja tutkimustoimintaa ([www.eduskunta.fi/HE 70/1996](http://www.eduskunta.fi/HE70/1996) luettu 03.12.2004).

Hallituksen esitystä ei muutettu talousvaliokunnan käsittelyssä (TaVM6/1996vp). Eduskunnan ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä suhtauduttiin hallituksen esitykseen myönteisesti. Kolmannessa käsittelyssä edustaja M. Korhonen (VAS) esitti edustaja Kääriäisen (KESK) kannattamana hallituksen lakiesityksen perusteluihin lisättäväksi, ettei hallitus omilla toimillaan supistaisi Kera oy:n toimintaa, vaan sen voisi tehdä ainoastaan eduskunta. Perusteluja koskevassa äänestyksessä hallituksen esitys sai 91 ääntä ja edustaja Korhosen esitys 64 ääntä. ([www.eduskunta.fi/HE 70/1996/Istuntopöytäkirjat 59/1996, 74/1996, 75/1996, 76/1996, 81/1996 ja 83/1996](http://www.eduskunta.fi/HE70/1996/Istuntopöytäkirjat59/1996,74/1996,75/1996,76/1996,81/1996,83/1996), luettu 03.12.2004). Eduskunta oli yksimielinen Kera oy:n toiminnan laajentamisen tarpeesta. Edustaja Korhosen esitys lakiesityksen perusteluihin tehtävästä lisäyksestä oli osoitus siitä, että merkittävä osa kansanedustajista piti Kera oy:n toimintaa niin tärkeänä, että vain eduskunta voi siihen tehdä muutoksia.

Hallituksen esitys 70/1996 vaali pk-yritysten omistajien etua tukemalla heidän tuotannollista toimintaansa. Pk-yrittäjät luokitetaan joko porvaristoon tai muuhun keskiluokkaan kuuluviksi. Näiden

luokkaetujen lisäksi hallitus vaali esityksellään myös työntekijäin etua, koska lainmuutosesityksen eräänä perusteluna oli työllisyyden parantaminen, joka työpaikkojen lisääntymisenä antaisi toimeentuloa työväestölle. Esitys vaali näin ollen keskiluokan, porvariston ja työväestön erityisiä luokkaetuja. Sen toteuttaminen saattaisi paikallisilla vaikutuksillaan vaalia myös välillisesti talonpoijiston erityisetua.

6.2.3. HE 77/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työajasta kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain muuttamisesta

Porvariston ja työväestön etujen vastakkaisuudesta on marxilaisessa tutkimusperinteessä paljon kirjoitettu. Luokkaeduilla voi olla myös yhteisiä pyrkimyksiä, jotka konsensusyhteiskunnassa tulevat aikaisempaa enemmän esiin. Siitä on esimerkkinä hallituksen esitys eduskunnalle HE 77/1996, jossa ehdotettiin, että työajasta kotimaan liikenteen aluksissa annettua lakia muutettaisiin siten, että alan työehtosopimuksen osapuolille annettaisiin laajemmat mahdollisuudet sopia työehtosopimuksin ylityöstä maksettavista korvauksista, lepoajoista sekä työajan sijoittelusta. Työehtosopimuksin voitaisiin sopia laista poiketen työajan järjestelystä ja sijoittamisesta, vapaa-aikajakson pituudesta kaksivuorotyössä, lepoajoista ja ylityön korvaamisesta.

Työaikaista poiketen ehdotetaan, että työajoista kotimaanliikenteen aluksissa annetun lain 22 §:ssä mainituista säännöksistä poikkeaminen ei edellyttäisi valtakunnallisen työehtosopimuksen tekemistä, vaan sopimus olisi mahdollista tehdä työnantajan ja työntekijäyhdistyksen välillä. Kun alan järjestäytymisaste ja -rakenne huomioon ottaen työntekijäpuolelta sopimuksen osapuolena olisi käytännössä aina valtakunnallinen työntekijäjärjestö, säännöksessä ei olisi työntekijöiden suojeluperiaate huomioon ottaen tarvetta antaa sopimiskelpoisuutta ainoastaan sellaisille työnantaja- ja työntekijäjärjestöille, joiden toimintapiiri käsittää koko maan.

Sopimisoikeuden laajentamista tarkoittavat ehdotukset antavat työehtosopimosapuolille mahdollisuuden tehdä yrityksen tarpeisiin soveltuvia työaikaratkaisuja. Mikäli yrityksissä kyetään sopimaan sekä työnantajan että työntekijöiden tarpeet huomioon ottavista työajoista, ratkaisuilla voidaan edesauttaa uusien työtilaisuuksien luomista. Kun hallituksen esitys toteutuessaan edistäisi kotimaan laivaliikenteen yrittäjien toimintaa sekä antaisi työntekijöille entistä paremmat mahdollisuudet sopia työnantajan kanssa ylityökorvauksista, lepoajoista ja työajan sijoittelusta, hallituksen esitys vaali sekä työnantajan (porvariston) että työväestön erityisiä luokkaetuja.

Esitys on valmisteltu merimiesasiain neuvottelukunnassa, jossa ovat edustettuina alan työmarkkinajärjestöt. Työasiainvaliokunta ehdotti mietinnössään esityksen hyväksymistä muuttamattomana. Yhdessäkään kolmesta täysistuntokäsittelystä asiasta ei keskusteltu, ja se hyväksyttiin kolmannessa käsittelyssä yksimielisesti ([www.eduskunta.fi/HE 77/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_77/1996) luettu 03.12.2004). Tällainen eduskunnan yksimielisyys on varsin yleistä, kun käsitellään hallituksen esitystä, joka on syntynyt työmarkkinaosapuolten yksimielisen valmistelun perusteella.

6.2.4. HE 150/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle luottolaitosten, sijoituspalveluyritysten ja rahoitusyhtiöiden valvonnan tehostamisesta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi luottolaitostoiminnasta annettua lakia, sijoituspalveluyrityksistä annettua lakia, sijoitusrahastolakia sekä rahoitustarkastuslakia siten, että ne sopeutetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin, joka koskee toiminnan vakauden valvonnan tehostamista.

Luottolaitostoiminnasta annettuun lakiin ja sijoituspalveluyrityksistä annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi direktiivin mukainen merkittävää sidonnaisuutta koskeva määritelmä. Direktiivissä tarkoitettu merkittävä sidonnaisuus voi syntyä luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön tai kahden oikeushenkilön välille vähintään 20 prosentin omistuksen tai siihen rinnastettavan määräämisvallan kautta. Luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on, että luottolaitoksen tai sijoituspalveluyrityksen merkittävät sidonnaisuudet eivät estä näiden yhteisöjen tehokasta valvontaa. Luottolaitokselle ja sijoituspalveluyritykselle ehdotetaan lisäksi velvollisuutta toimittaa rahoitustarkastukselle selvitykset merkittävässä sidonnaisuuksissa tapahtuvista muutoksista.

Suurin osa yritysten omistajista ja pääomatuloista toimeentulonsa saavista kuuluu porvaristoon, jonka erityisten luokkaetujen mukaista on joustavasti ja luotettavasti toimivat luottolaitokset ja sijoituspalveluyritykset. Porvaristoon kuuluvat ovat näiden laitosten ja yritysten merkittävimmät palvelujen käyttäjät ja niiden suurimmat omistajaryhmät. Hallitus pyrkii esityksellään turvaamaan luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten joustavan ja luotettavan toiminnan. Näin ollen HE 150/1996 vaalii ensisijaisesti porvariston erityistä luokkaetua. Toissijaisesti esitys toteutuessaan edistää myös muiden luokkien taloudellis-yhteiskunnallista toimintaa.

Talousvaliokunta lisäsi hallituksen esitykseen määräyksen tilintarkastajien ilmoitusvelvollisuudesta tarkastusviranomaisille havaituista sidonnaisuuksista. Muilta osin hallituksen esitys läpäisi valiokuntakäsittelyn ja se hyväksyttiin yksimielisesti eduskunnan kolmessa käsittelyssä ([www.eduskunta.fi/HE 150/1996](http://www.eduskunta.fi/HE150/1996) luettu 31.08.2005).

6.2.5. HE 78/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle eräistä epätyypillisistä työtä koskevista lainmuutoksista

Lipposen hallitus antoi 10.5.1995 eduskunnalle esityksen (HE 78/1996), joka syntyi hallitusohjelman perusteella. Sen mukaan eri työaikamuodoissa ja epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien asema selvitettäisiin ja turvattaisiin. Lausuman perusteella käynnistettiin työmarkkinaosapuolten ja hallituksen kolmikantainen selvitystyö työministeriössä. Tavoitteena oli saattaa epätyypilliset työsuhteet tasa-arvoiseksi toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden kanssa. Selvitystyön jälkeen työministeriö aloitti hallituksen

esityksen valmistelun. Tällöin kuultiin työmarkkinaosapuolia, joiden näkemykset poikkesivat sekä toisistaan että hallituksen esityksestä.

Työmarkkinoilla työsuhteiden joustot olivat lisääntyneet. Toisaalta ne voivat turvata työpaikkoja ja parantaa työllisyyttä. Joustavuus synnyttää kuitenkin työntekijän näkökulmasta epävarmuutta ja turvattomuutta. Tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi hallitus halusi esittää työntekijöiden asemaa turvaavia järjestelyjä. Esityksellä hallitus pyrki poistamaan epäkohtia, jotka liittyivät pääosin työsuhteen pituuteen. Lisäksi esitettiin, että määräaikaisen työsuhteen solmimista koskevia säännöksiä yksinkertaistettaisiin. Tarkoituksena oli, ettei työtilaisuuksia menetettäisi pelkästään työsopimuksen tulkinnasta johtuvasta epävarmuudesta ja siihen liittyvästä taloudellisesta riskistä.

Työsuhteen pituudesta määräytyivät mm. eläkkeet, työttömyysturva, vuosilomat ja niiden korvaukset sekä sairausajan palkka. Myös työsuojelu ja työnantajavastuu saattoivat epätyypillisissä työsuhteissa jäädä toteutumatta samassa laajuudessa kuin työsuhteissa yleensä. Työsuhteen eri muotojen välille oli muodostunut selviä kustannuseroja, jotka ohjasivat työjärjestelyjä tilapäistyön suuntaan silloinkin, kun tähän ei ollut työstä johtuvia syitä.

Hallituksen tarkoituksena oli, että esityksen toimenpiteiden lisäksi jatkettaisiin epätyypillisten työsuhdeturvaa parantavan kokonaislainsäädännön valmistelua hallitusohjelman ja työllisyysohjelman mukaisesti ([www.eduskunta.fi/HE 78/1996 perustelut 2-3 luettu 31.08.2005](http://www.eduskunta.fi/HE_78/1996_perustelut_2-3_luettu_31.08.2005)). Vaikka Lipposen hallituksen puolueista vain vasemmistopuolueet ovat ohjelmissaan ilmaisseet vaalivansa erityisistä luokka-etuista ensisijaisesti työväestön etua, muutkin hallituspuolueet hyväksyessään hallitusohjelman ja HE 78/1996 vaalivat työväestön erityisetua.

Eduskunnassa käsiteltiin hallituksen esityksen 78/1996 yhteydessä kansanedustaja Pekka Kuosmanen (KOK) lakialoite 37/1996 laiksi työsopimuslain muuttamisesta. Aloitteessa esitettiin, että lainmuutoksella alle kymmenen palkansaajan yrityksissä työntekijä voitaisiin irtisanoa ilman laissa olevaa perustetta. Lisäksi Kuosmanen esitti työsopimuslain 2 pykälän 2 momentin kumoamista, mikä tarkoitti sitä, että työnantaja voisi tehdä työntekijän kanssa määräaikaisen työsopimuksen ilman lain asettamia rajoituksia. Perusteluissaan Kuosmanen toteaa, että työsuhteen päättymiseen liittyvät monimutkaiset säännökset ovat merkittävä työllistämisen este, koska työsuhdetta ei voi välittömästi päättää, vaikka työt ovat vähentyneet merkittävästi. Mitä pienempi yritys on, sitä suurempi taloudellinen riski uuden työntekijän palkkaaminen on. Aloitteellaan edustaja Kuosmanen vaali ensisijaisesti pienyrittäjien eli keskiluokan erityisiä luokkaetuja.

Edustaja Kantalainen ym. vaalivat pienyrittäjien eli keskiluokan erityisiä luokkaetuja lakialoitteellaan 46/1995, joka käsiteltiin hallituksen esityksen 78/1996 kanssa samanaikaisesti. Kantalaisen lakialoitteessa esitettiin pienyrittäjän työntekijän irtisanomisajan lyhentämistä ja työntekijän laittoman irtisanomisen korvauksen alentamista. Lisäksi esitettiin työsopimuslain 2 pykälän 2 momenttia kumottavaksi, kuten Kuosmanen aloitteessa. Kantalaisen aloitteen perusteluissa todetaan, että muutoksella korjattaisiin

ongelmia, jotka kohdistuvat erityisesti pieniin työnantajayrityksiin. Lainmuutos tulisi kohdistaa alle 20 työntekijän yrityksiin, koska niissä suhteessa voimavaroihin työhönoton riski on suuri.

Samoja lainmuutoksia käsiteltäessä tehtiin hallituksen työväestön erityisetua vaaliseen esityksen yhteydessä kaksi keskiluokan erityisetua vaalinutta lakialoitetta. Lakialoitteiden (LA 46/1995) ja (La 37/1996) allekirjoittajat eivät sinänsä halunneet vastustaa hallituksen esitystä eräistä epätyypillisistä työtä koskevista lainmuutoksista, vaan halusivat esityksen yhteydessä käsiteltäväksi työsopimuslain muutokset, jotka helpottaisivat pienyritysten toimintaa.

Hallituksen esityksen valmistelussa esille tulleet työmarkkinaosapuolten erilaiset näkemykset kana-voituivat valiokuntakäsittelyyn. Hallituksen esitykseen sisältynyt ehdotus työsopimuslain 28 pykälän muuttamisesta ja 2 pykälän väliaikaisesta muuttamisesta muutettiin valiokunnassa äänestyksellä kokouksen edustajien vaatimuksesta. Ehdotukset työturvallisuuslain 3 pykälän muuttamisesta ja opintovapaalain 4 pykälän muuttamisesta valiokunta esitti hyväksyttäväksi muuttumattomana (Valtiopäivät 1996 pöytäkirjat 5, 5652). Käsitellyssä kävi ilmi, että porvarillisten puolueiden edustajat pitivät hallituksen esityksen säännöksiä pienyritysten toimintaa haittaavina. Näiden muutosten puolesta äänestäneet vaalivat keskiluokan erityisiä luokkaetuja voimakkaammin kuin vasemmiston edustajat.

Hallituksen esityksen ensimmäisessä käsittelyssä eduskunnassa edustaja Huotari (VAS) totesi lainmuutoksilla vaalittavan sekä työntekijän että työnantajan etuja. Lainmuutokset turvaisivat työnantajalle mahdollisuuden saada tuotannon ruuhkaheippuina riittävästi määräaikaista työvoimaa. Lisäksi työnantajat tulisivat tasa-arvoisiksi, koska lainmuutoksella työvoimakustannukset olisivat samansuuruiset käytettäessä määräaikaista ja toistaiseksi voimassa olevia työsopimuksia. Työntekijöiden asemaa haluttiin parantaa. Ongelmallisinta on sosiaaliturvan puute verrattuna toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin (Valtiopäivät 1996 pöytäkirjat 5 5653).

Käsitellyssä olleet lainmuutokset koskivat työnantajan ja työntekijän eturistiriitaa. Työntekijän etu vaatii pysyvää työsuhdetta ja työnantajan etu vaatii määräaikaista työsuhteita. Molempien etujen huomiointi on tasapuolisesti tuottanut eduskunnassa tiettyjä vaikeuksia kuten aikaisemminkin eturistiriitoja ratkaistaessa konsensushengessä. Edustaja Vanhanen (KESK) puolusti puheenvuorossaan työnantajien pyrkimystä minimoida kustannusriskejä solmimalla määräaikaista työsuhteita ilman lainsäädännöllisiä rajoituksia. Hän halusi vähentää hallituksen esittämiä määräaikaisten työsuhteiden rajoituksia.

Eturistiriitaa käsittelee edustaja Lahtela (SDP) puolustaen työntekijöiden etua seuraavasti:

”Tilanne on viime vuosina kehittynyt siihen suuntaan, että epätyypilliset työsuhteet ovat yleisiä. Se tarkoittaa sitä, että vanhoja, voimassa olevia työsuhteita on muutettu epätyypilliseksi iso määrä. Samoin useimmat uudet työsuhteet, joita solmitaan, ovat epätyypillisiä. Ne ovat pätkättöitä tai osa-aikatöitä, siihen luokkaan luettavia. Meidän lainsäädäntömme on silmiltään sen verran harva, että se antaa epätyypillisten työsuhteiden työnantajille sellaisia etuja, jotka kannattaa käyttää hyväksi. Sen sijaan työntekijät, jotka joutuvat epätyypillisissä työsuhteissa olemaan,

menettävät erilaisia sosiaalisia etuuksia, joita ed. Huotari edellä juuri kuvasi. Onneksi valiokunta on ottanut siihen kantaa lausekkeella, että reikiä pitäisi tukkia jatkossa, ettei näitä säädöksiä kierrettäisi. Toivon mukaan siitä tulee käytäntö sillä tavalla, että pystytään tukkimaan se mahdollisuus, että keinotekoisesti tehdään pätkätöitä niissä tapauksissa, joissa periaatteessa on sama työnantaja, ihminen joutuu siirtymään vain paperilla paikasta toiseen, vaikka fyysinen työpaikka jatkuu samassa pisteessä, jossa hän mahdollisesti on työskennellyt koko ajan... Mutta pitää jäädä odottamaan epätyypillisten työsuhteiden osalta, koska hallitusohjelmassa on mainittu, että näitä tullaan parantamaan. Työmarkkinajärjestöjen neuvotteluissa on sovittu, että näitä tullaan parantamaan eli tulee pätkätöissä olevien eläkekysymys ja siihen kytkeytyvä sairausajan palkkakysymys, jota koskeva pykälä on nyt pudotettu pois mietinnöstä ja laista, ja kokonaan pätkätöitä tekevien sosiaaliturvan asema. Se on iso paketti, ja toivoisin, että työministeriö, ja ilmeisesti siinä joutuu olemaan myös sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö mukana, tuo nopeasti nämä paketit käsitte-lyyn.”

Edustaja Lahtela pyrki ymmärtämään kehitystä myös työnantajan kannalta seuraavasti:

”...nyt työsuhteet ovat muuttuneet lyhytkestoisiksi, koska tarpeet ovat muuttuneet ja tarvitaan lyhyitä sarjoja ja nopeita ratkaisuja. Silloin tarvitaan myös joustoa. Se ei tarkoittane sitä, etteikö kehitettäisi lainsäädäntöä myös siihen suuntaan, että pätkätöiden, lyhyen työsuhteen tekijät saisivat saman sosiaali- ja eläketurvan, samat edut, jotka toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissakin on” (Valtiopäivät 1996 pöytäkirjat 5, 5654–5655.).

Ensimmäisen käsittelyn keskustelussa käytettiin puheenvuoroja, joissa puolustettiin pienyrityksen etua, mutta samalla tunnustettiin työntekijöiden oikeudet. Edustaja Kantalainen (KOK) lausui mm. seuraavaa:

”On hyvin tunnettua, että yritykset ovat hyvin varovaisia ottamaan uutta työsuhteista henkilökuntaa. Varovaisuus johtuu paljolti lähimenneisyydestä. Etenkin pienissä yrityksissä on hyvin muistissa ne kokemukset, kun lama-aikana yli 37 000 yritystä ajautui konkurssiin ja samassa yhteydessä tuli onnettomia ihmiskohtaloita... Tähän varovaisuuteen selkeästi vaikuttaa myös se, että tilauskannat ovat lyhyitä. Kapasiteettitarve vaihtelee suuresti, eivätkä yritykset voi olla näin varmoja töiden määrän pysyvyydestä turvallisella tasolla.

Tässä suhteessa olen kuitenkin tyytyväinen, kun asiaa valiokunnassa ja ryhmien välisissä neuvotteluissa on käsitelty, että saimme aika hyvän mietinnön mielestäni epätyypillisten työsuhteiden osalta syntymään. Kompromissitulosta voidaan pitää tietyn tyyppisenä myönnytyksenä ilmauksena siihen suuntaan, että myös hallituksessa ymmärretään entistä enemmän työllistävän yritystoiminnan reaali maailmaa.

Työvaltaisten pienten ja keskikokoisten yritysten työllistämiskynnyksen madaltamiseen tähtäävät toimet ja työllistämiskynnyksen ymmärtäminen on vallitsevissa massatyöttömyyden oloissa erityisen tärkeää... Se mihin ed. Lahtela viittasi sairausajan palkkaproblematiikan osalta, jolloin se olisi tullut koskemaan myös alle kuukauden työsuhteita ja tässä suhteessa sitä nyt ei olla toteuttamassa, on siinä mielessä myös tärkeä asia, että toteutuessaan se ... olisi merkinnyt työvoiman käyttöön liittyvien kustannusten nousua erityisesti ns. järjestäytymättömän kentän yrityksissä... Kun kuitenkin valtaosa yrityksistä on mukana työehtosopimusten kanssa tehtävässä asiassa, jossa kuitenkin ei tarvitse tätä asiaa noudattaa, tässä mielessä oli tärkeää havaita keskustelussa valiokunnassa, että kun me uudistamme kokonaisuudessaan työelämän lakipakettia, tässä yhteydessä myös otetaan erityisesti huomioon ns. epätyypillisten työsuhteiden asema kontra perinteiset työsuhteet” (Valtiopäivät 1996 pöytäkirjat 5 5661–5662).

Pieni ryhmä vasemmiston kansanedustajia ei ollut valmis hyväksymään muutettua hallituksen esitystä. Tämä ryhmä katsoi, ettei hallituksen esitys turvannut riittävästi työntekijäin etua. Tämän kannan toi julki edustaja Tennilä (VAS), joka katsoi, että kokoomuksen kiristyksestä on jouduttu siihen, ettei sairausajan palkkaa päätöksissä maksetakaan. Samoin myyjien asia oli tullut myydyksi. Näistä syistä hän piti kompromissia huonona ja vääränä. Eräät edustajat olivat sitä mieltä, ettei esitys turvannut riittävästi pienyrityksien etua ja sen vuoksi vaativat esitystä hylättäväksi (Valtiopäivät 1996 pöytäkirja 5, 5667). Kolmannessa käsittelyssä eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen, johon sisältyi yksi muutettu kolmesta ehdotetusta lainmuutoksesta. Äänestyksessä annettiin 177 jaa-ääntä, 7 ei-ääntä ja 2 tyhjää. Poissa oli 14 edustajaa. Esitystä vastustivat 4 vasemmistoliiton, yksi SDP:n, yksi kristillisten ja yksi perussuomalaisen kansanedustaja (Valtiopäivät 1996 pöytäkirja 5 5668). Esityksen hyväksyneet kansanedustajat vaalivat sekä työntekijäin että pienyrityksien erityisiä luokkaetuja. Esitystä vastustaneet kansanedustajat halusivat vaalia joko työntekijäin tai pienyrityksien erityistä luokkaetua vahvemmin kuin hyväksytyt lainmuutokset.

Yhden asiakokonaisuuden käsittelyssä eduskunnassa saatetaan vaalia useamman kuin yhden luokan erityisasetusta. Kompromissina syntynyt epätyypillisissä työsuhteissa olevien työntekijäin asemaa turvaavat lainmuutokset paransivat myös pienten työnantajien asemaa. Vasemmistopuolueiden kansanedustajat olisivat halunneet työntekijöiden eduille vahvempaa turvaa ja merkittävä osa porvarillisista kansanedustajista yrittäjien eduille vahvempaa turvaa kuin hyväksytyt lainmuutokset antavat. Konsensusratkaisuihin antoi kuitenkin työmarkkinoille ja sen osapuolille aikaisempaa paremman toimintaympäristön.

Esityksen (HE 78/1996) käsittely eduskunnassa osoittaa, että vaaliensa tietyn luokan etua hallituspuolueiden edustajat saattavat arvostella hallituksen esitystä. He tekevät lakialoitteita käsiteltäviksi hallituksen esityksen yhteydessä. Joskus tyytymättömät hallituspuolueiden edustajat jopa äänestävät hallituksen esityksen ja oman eduskuntaryhmän kannan vastaisesti. Tällaista tapahtuu harvoin ja kurinpito ”häiriköiviä” edustajia kohtaan on ollut vähäistä, mikä osoittaa asianomaisen puoluejohdon jossain määrin ymmärtävän omien rivien hajoamista eduskunnassa, koska hallituksen esitys ei ole täysin tyydyt-

tänyt puoluejohtoakaan. Häiriköivät hallituspuolueiden kansanedustajat ovat venttiilejä, joilla puretaan hallituksen kompromissien puolueille synnyttämiä paineita.

6.2.6. HE 58/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tuloverolain 76 §:n muuttamisesta

Hallituksen esityksessä ehdotettiin säädettäväksi, että Suomesta Euroopan yhteisöjen komission palvelukseen määrättävien kansallisten asiantuntijoiden sekä alueiden komitean ja talous- ja sosiaalikomitean jäsenten yhteisöltä saamat kulukorvaukset olisivat verosta vapaat.

Euroopan yhteisöjen komissiossa ja muiden yhteisön toimielinten palveluksessa on määräaikaaisia kansallisia asiantuntijoita. Heidät rekrytoidaan Suomesta eri ministeriöistä ja julkiselta sektorilta. Myös yksityisen työnantajan palveluksesta komissio voi rekrytoida kansallisia asiantuntijoita. Työskentelyn kestoaika on kolmesta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Asiantuntijan työnantajana ja palkan maksajana säilyy hänen Suomessa oleva työnantajansa. Asiantuntijat vain asetetaan komission käyttöön sovituksi ajaksi.

Kansalliset asiantuntijat saavat komissiolta tehtäviensä aiheuttamien kulujen peittämiseksi toimeentulomäärärahaa ja mahdollisesti kiinteää lisämäärärahaa ja korvaukset matkakustannuksista, muuttokustannuksista ja erityistehtävien aiheuttamista kustannuksista. Kansallisten asiantuntijain kustannuskorvaukset saattavat Suomen tuloverolain mukaan eräissä tapauksissa joutua veronalaisiksi Suomessa. Koska muista Euroopan unionin maista lähetettyjen kansallisten asiantuntijoiden komissiolta saamia kulukorvauksia ei heidän kotimaassaan pidetty veronalaisena tulona, hallitus esitti myös komission palvelukseen määrättyjen suomalaisten kansallisten asiantuntijoiden komissiolta saamat kulukorvaukset kokonaisuudessaan verovapaiksi (Valtiopäivät 1996 asiakirjat A 2 HE 58/1996, 1–3). Komission käytettäväksi kansallisina asiantuntijoina lähetetyt virkamiehet tai toimenhaltijat kuuluvat muuhun keskiluokkaan. Hallituksen esitys 58/1996 vaali siis muun keskiluokan erityisetua.

Valtiovarainvaliokunta ehdotti eduskunnalle esityksen hyväksyttäväksi muuttumattomana. Valiokunnan mietintöön liittyi vastalause (VAVM 14/1996). Esityksen ollessa toisessa käsittelyssä edustaja Kallis (KD) ilmoitti edustaja Pekkarisen (KESK) kannattaessa vastustavansa hallituksen esitystä (Valtiopäivät 1996 pöytäkirjat 2 2016–2017). Esityksen kolmannessa käsittelyssä edustaja Kallis teki edustaja Ala-Nissilän kannattamana hylkäsesityksen ja perusteli sitä seuraavasti:

”Tiedämme varsin hyvin, mitä kansa ajattelee kansanedustajien kulukorvauksista ja mitä myös kansanedustajat itse ajattelevat niistä. Ei kansa myöskään pidä EU-parlamentaarikkojen kulukorvauksista. Nyt hallitus esittää, että suomalaiset virkamiehet, jotka lähtevät asiantuntijoiksi EU-komissioon, saisivat palkkansa lisäksi tietenkin muutto- ja matkakorvaukset, mutta sen

lisäksi noin 15 000 markan kulukorvauksen verovapaasti kuukaudessa. Tänä päivänä kulukorvaus on, niin kuin kaikille muille, veronalaista tuloa siltä osin kuin ei pysty esittämään kuitteja todellisista kuluista. Lakiesitys koskee myös suomalaisia jäseniä alueiden komiteoissa ja muissa komiteoissa. Heitä verotetaan tänä päivänä voimassa olevien lakien mukaan, joka tarkoittaa sitä, että päiväraha on verovapaa tiettyyn rajaan saakka ja sen jälkeen maksetaan ylimenevästä osasta veroa, aivan niin kuin muut kansalaiset maksavat. Tässä esitetään, että 1 200 markan päiväraha tulisi kokonaisuudessaan verovapaaksi.

Olen monta kertaa ajatellut, mitä ajattelevat ne kansalaisryhmät, joiden sosiaalisia tulonsiirtoja leikataan niin, että jopa puututaan peruspäivärahaan, samanaikaisesti, kun esitetään jo etuoikeutetussa asemassa oleville ryhmille huomattavia verohelpotuksia. Tämä on varsin ikävä asia ja minä toivon, että eduskunta hylkäisi tämän esityksen, jotta kansalaisryhmät paremmin ymmärtäisivät, minkä takia joudumme tekemään niin ikäviä leikkauksia sosiaalimenoihin. Tänä päivänä varsin monessa eduskuntaryhmässä on vierailnut ryhmä, joka on kertonut, miten työttömien päivärahan leikkaukset saattavat monet perheet varsin hankalaan asemaan. He toivovat, että tehtäisiin pienehköjä korjauksia hallituksen esitykseen. Nämä eivät ollenkaan voi ymmärtää, että samanaikaisesti annetaan huomattavia verohelpotuksia toisille.

Rouva puhemies! Ehdotan, että lakiehdotus hylätään”(PTK 74/1996).

Samassa kolmannessa käsittelyssä edustaja Puisto (SDP) vastauspuheenvuorossaan puolusti hallituksen esitystä ja virkamiesten luokkaetua seuraavin sanoin:

”Laki on, myönnän, pitkälti varmasti virkamiesten valmisteleva lähtien siitä epäkohdasta, että Euroopan parlamentin ja EU:n virkamiehet eivät maksa tänne veroa, ja heidän etunsa ovat paremmat kuin lyhytaikaisesti toimivien virkamiesten, jotka kuitenkin joutuvat hankkimaan itselleen asunnon. Usein perhe muuttaa mukana, ja kulut ovat moninkertaiset... Pitkin hampain lakiesitys on päästetty läpi perustellen sitä sillä, että olemme muutosvaiheessa Euroopan unionin osalta, ja se vaatii järjestelyjä tässä ja nyt. Viitaten keskustan puheenvuoroihin sosiaalileikkauksista, niitä olisitte voineet olla itse tekemättä viime kaudella” (PTK 74/1996).

Suoritetussa äänestyksessä hallituksen esityksen hyväksymisen puolesta äänesti 103 ja sen hylkäämisen puolesta 44 kansanedustajaa. Hallituksen esityksen hyväksyneet olivat SDP:n, kokoomuksen, vasemmistoliiton, RKP:n ja vihreiden kansanedustajia. Hylkäämisen puolesta äänesti 35 keskustan, 6 kristillisten ja 3 vasemmistoliiton edustajaa ([www.eduskunta.fi/ HE 58/1996/PTK 74/1996vp](http://www.eduskunta.fi/HE_58/1996/PTK_74/1996vp), luettu 03.12.2004). Hallituksen esityksen hyväksymistä äänestäneet puolustivat valtion ylempien virkamiesten erityisetua. Ylemmät virkamiehet luetaan historiallisen materialismin luokkateorian mukaan keskiluokkaan. Näin ollen HE 58/1996 hyväksymisen puolesta äänestäneet vaalivat keskiluokan erityisetua. Esityksen hyl-

käämistä äänestäneet vaalivat luokkien yhteisetua, koska he katsoivat, ettei yleisen edun ja kansalaisten tasa-arvoisen kohtelun vuoksi EU:n komission erikoistehtäviin komennettujen virkamiesten verotusta saisi alentaa.

6.2.7. HE 205/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteismetsälain muuttamisesta ja yhteismetsäosuuksien lunastamisesta annetun lain kumoamisesta

Yhteismetsä on tiloihin kuuluva yhteisalue, joka on tarkoitettu käytettäväksi kestävänsä metsätalouden harjoittamiseen metsäsuunnitelman mukaisesti osakkaiden, alun perin maatilataloutta harjoittavien viljelijöiden, hyväksi. Yhteismetsät on perustettu pääosin asutustoiminnan yhteydessä toisen maailmansodan jälkeen. Vuonna 1996 yhteismetsiä oli 139 ja niiden yhteenlaskettu pinta-ala oli runsaat 0,5 miljoonaa hehtaaria. Osakkaita yhteismetsissä oli noin 15 000. Yhteismetsien perustaminen ja niiden toimintaedellytysten turvaaminen oli merkittävän yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Riittävän suurten asutustilojen muodostaminen ei ollut mahdollista, minkä vuoksi tilojen elinkelpoisuutta pyrittiin parantamaan niille annettujen yhteismetsien avulla. Yhteismetsien perustamistoimenpiteistä, tarpeellisten maiden hankkimisesta ja rahoituksen järjestämisestä vastasi valtiovalta. Yhteismetsien perustamiseen ja toiminnan turvaamiseen liittyneen yleisen edun ja yhteiskunnallisen panostuksen vuoksi yhteismetsien toiminta ja hallinto tulivat monin tavoin säännellyiksi.

Hallituksen esityksessä ehdotettiin yhteismetsälakia muutettavaksi siten, että se edistäisi metsänomistajien sopimuksiin perustuvien yhteismetsien muodostamista uuden kiinteistönmuodostamislain mukaisesti. Tällaisten yhteismetsien myymistä tai jakamista sekä maan luovutusta ja lisämaan hankkimista koskevista viranomaisluvista luovuttaisiin samoin kuin poistettaisiin yhteismetsäosuuden luovuttamista koskevat rajoitukset. Lisämaan hankkimislupa poistettaisiin myös muilta yhteismetsiltä, joiden valvontaa kevennettäisiin. Yhteismetsälain maanmittaustoimituksia koskevat säännökset yhdenmukaistettaisiin kiinteistönmuodostamislain kanssa. Esityksessä ehdotettavien lupien poistaminen ja valvonnan keventäminen parantaisivat osaltaan edellytyksiä uusien yhteismetsien perustamiseen ja entisten laajentamiseen, mikä olisi metsätalouden yleisen edun mukaista. Tarpeettomiksi käyneiden lupien poistaminen tehostaisi yhteismetsien toimintaa ja mahdollistaisi niiden voimavarojen kohdentamisen nykyistä enemmän varsinaisen metsätalouden tehtäviin.

Uusien yhteismetsien mahdollisen perustamisen myötä lisääntyisi sellaisten suurien metsätalouksyksiköiden määrä, joiden toiminnassa on pieniä metsälöitä paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon metsänkäytölle asetettavat biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä koskevat vaatimukset. Yhteismetsäosuuksien lunastamisesta annetun lain kumoutuessa poistuisi se yhteismetsien silloisia osakkaita koskeva epäkohta, että osakkaat voivat joutua perusteettomasti keskenään eriarvoiseen asemaan silloin, kun osakaskunta kohdistaa lunastusvaateen vain joihinkin lunastusedellytykset täyttäviin osakkaisiin.

Esitykseen sisältyvien ehdotusten toteuttaminen avaisi myös eri väestöpiirejä edustaville metsätilan omistajille mahdollisuuden liittyä yhteismetsien osakkaiksi ja olla mukana uusia yhteismetsiä perustamassa ilman osuuteen kohdistuvaa lunastamishukkaa. Yhteismetsien osakaspuhjan laajentuminen olisi metsätalouden kannalta myönteinen asia. (HE 205/1996 1–3.)

Koska hallituksen esitys edistäisi metsänomistajien mahdollisuuksia hyödyntää omistamiaan yhteismetsiä, se vaali ensisijaisesti talonpojiston erityisetua. Metsänomistajista valtaosa kuuluu edelleen viljelijäväestöön (Ovaskainen – Kuuluvainen 1994 13). Muutkin väestöryhmät omistavat metsiä. Heidän metsänomistuksesta saamansa tulot eivät ole pääasiallinen toimeentulo eikä nämä tulot liity niin kiinteästi pääelinkeinoon kuin maanviljelijöillä. Luokkaetu määrätty historiallisen materialismin perusteella pääelinkeinoon mukaan.

Käsiteltäessä hallituksen esitystä eduskunnassa maa- ja metsätalousvaliokunta teki siihen sanallisia tarkennuksia. Valiokunta esitti yksimielisesti hallituksen muutetun esityksen hyväksymistä. Lainmuutokset hyväksyttiin kolmannessa käsittelyssä yksimielisesti (www.eduskunta.fi/ HE 205/1996 1–3, luettu 03.12.2004).

6.2.8. HE 221/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle maatalouden kansallista erityistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen liittyttyä Euroopan unioniin maataloutemme piti sopeuttaa sen maatalouspolitiikan kanssa. Siihen varauduttiin Suomen ja EU:n liittymissopimuksessa, jonka mukaan Suomi sai mahdollisuuden sopeuttaa maataloustuotantonsa erityisillä siirtymäajan tuilla. Mikäli Suomi olisi toteuttanut EU:n maatalouspolitiikkaa ilman sopeuttamistoimenpiteitä, valtaosa maamme viljelijöistä olisi joutunut lopettamaan ammattinsa, koska tuotanto-olosuhteista johtuen viljelijämme tuotteet eivät olisi kyenneet kilpailemaan etelä- ja keskieurooppalaisten maataloustuotteiden kanssa. Tästä syystä Suomen hallitus oli neuvotellut niin sanotun siirtymäkauden maataloustukien järjestelyistä. Suomen EU:n liittymissopimuksen toimeenpanemiseksi hallitus antoi eduskunnalle esityksensä (HE 221/1996), jolla toteutettaisiin EU:n komission 30.7.1996 hyväksymän maatalouden kansallista erityistukea koskevan tukiratkaisun täytäntöönpanossa tarvittavien kansallisten tukimuotojen käyttöönotto. Hallitus esitti säädettäväksi lain maataloustuotannon lopettamistuesta ja muutettavaksi maatalousyrittäjien eläkelakia, maaseutuelinkeinolakia sekä maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista annettua lakia.

Kansalliseen erityistukeen kuului toimenpiteitä, joiden yleisenä tavoitteena oli maatalouden rakenteen kehittäminen, tuotannon kilpailuedellytysten parantaminen ja viljelijöiden tulotason turvaaminen maatilojen tulopohjaa laajentamalla. Tällaisia toimenpiteitä olivat investointituen korotus, tuotantosuunnan muutokseen liittyvä väliaikainen tulotuki, nuorten viljelijöiden lisätuki, tuotannon monipuo-

listamisen tuki sekä tuotannon lopettamistuki. Komissio oli liittymissopimuksen mukaisella päätöksellä antanut Suomelle luvan myöntää viljelijöille kansallista tukea kansallisista varoista vuosina 1997–2001, sekä perustamissopimuksen mukaisia tukia rajoittamattoman ajan ([www.eduskunta.fi/HE 221/1996 3–8](http://www.eduskunta.fi/HE_221/1996_3-8) luettu 5.12.2004).

Ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin maamme maatalouden tuottajahinnat olivat nykyisiä korkeammat. Yhteismarkkinoiden avauduttua hinnat laskivat. Maamme hallitus pyrki kansallisilla erityistuilla takaamaan viljelijöille hintojen alenemisesta johtuvan tulon menetyksen, jotta heidän etunsa turvattaisiin ja tuotannollinen asemansa säilytettäisiin. Näin ollen esitys (HE 221/1996) vaali talonpoijiston erityisetua. Hallituksen kansallisten erityistukien lisäksi viljelijöillä on ollut mahdollista saada tuotantotukea Euroopan unionilta. Vaikka Suomen hallitus ja Euroopan unioni ovat pyrkinet talonpoijiston erityisetuja vaalivilla toimillaan helpottamaan maanviljelijöiden toimeentuloa, ne eivät ole turvanneet täysimääräisesti talonpoijistoon kuuluvien tuotannollista ja yhteiskunnallista asemaa.

Koska kansallisten tukien maksamiseen piti saada EU:n komission lupa, se rajoitti Suomen hallituksen ja eduskunnan mahdollisuuksia vaikuttaa kansallisten tukien määrään ja laatuun. Maa- ja metsätalousvaliokunta teki hallituksen esitykseen pieniä maksamisen ehtojen valvontaa koskevia muutoksia. Komission kansallisille tuille asettamien rajausten vuoksi esitykseen ei tehty eduskunnan käsittelyssä muutosesityksiä, vaikka lakiesityksistä ja niiden vaikutuksesta maatalouteen käytiin eri käsittelyvaiheissa vilkas keskustelu. Talonpoijisto oli tyytymätön EU:n maatalouspolitiikkaa kohtaan, koska se on aiheuttanut maataloudellemme ongelmia. Tästä huolimatta esitys (HE 221) vaali talonpoijiston erityistä luokkaetua, koska hallitus pyrki vähentämään EU:n kansainvälisen maatalouspolitiikan Suomen maataloudelle synnyttämiä ongelmia.

6.3. Tulkintoja luokkien yhteisetua vaalineista hallituksen esityksistä

Tämän tutkimuksen toisessa luvussa mainitaan, että Engels totesi vuonna 1885 julkisen vallan ja sen sääntelyn olevan luokkien yhteisenä intressinä (Engels 1947 221). Näin Engels historiallisen materialismin yhtenä luojana katsoo luokkaritiriidoista huolimatta luokilla olevan yhteisetujakin, kuten esimerkiksi julkisen vallan olemassaolo. Sillä se laatii koko yhteiskuntaa sääteleviä sen toiminnan kannalta välttämättömiä lakeja. Myös valtiotieteilijänä ja filosofina tunnettu Bosanquetin mukaan valtion pyrkimyksenä on muokata mieltymyksemme ja etumme suhteutettuina sopiviksi yhteishyvän toteutumiseen. Valtion harjoittama sääntely on ilmaus yhteisedun asemasta kansalaisten erityisetujen järjestelmän suhteen. Yhteisen hyvän toteuttamisen välttämättömyydestä olemme enemmän tai vähemmän tietoisia (Bosanquet 1958 262).

6.3.1. HE 4/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle sähköturvallisuuslaiksi

Hallituksen esitys 4/1996 on osoitus luokkien yhteisedun eli yleisen edun vaalimisesta, mikä on välttämätöntä, jotta yhteiskunta säilyisi toimintakykyisenä. Yleinen järjestys ja turvallisuus ovat kaikille luokille tarpeellista ja niiden ylläpitäminen on kussakin maassa hallituksen tehtävä. HE 4/1996 on esitys sähköturvallisuuslaiksi. Laki on tarpeen, koska sähkön käyttö erilaisten koneiden voiman ja valon lähteenä koskee jokaista yksityistä ruokakuntaa. Mahdollisimman hyvä sähköturvallisuuden taso on tärkeä jokaiselle kansalaiselle.

Sähköturvallisuuden valvonnasta hallitus esitti säädettäväksi uutta sähköturvallisuuslakia. Sen tavoitteena oli määritellä sähköturvallisuuden yleinen taso sekä säätää valvontaviranomaisille riittävät keinot, joilla taattaisiin sähköturvallisuuden riittävän hyvä taso. Samalla pantaisiin täytäntöön Euroopan yhteisön (EY) sähköalan direktiivit lakia alemman tason säädöksillä. Esityksen alkuperä oli lähtöisin sekä kansallisista että kansainvälisistä sähköturvallisuuden tarpeista. EU:n sisämarkkinaperiaatteiden mukaan sähkölaitteet saavat liikkua vapaasti EU:n alueella edellyttäen, että ne täyttävät direktiivien vaatimustason. Yhteismarkkinaperiaatteiden mukaan vapaata liikkumista ei saa estää raja- ym. tarkastuksilla. Tuotteiden vaatimustason täyttymistä on valvottava muilla keinoilla kuten markkinavalvonnalla. EU:ssa se on jokaisen jäsenmaan asia. Hallitus pyrki panemaan toimeen EY:n direktiivin periaatteet Esityksellä (HE 4/1996:lla) ja muilla säädöksillä. Sähköturvallisuuslailla haluttiin rajata lain soveltamisala selkeämmin kuin aikaisemmin voimassa olleella sähkölailla, joka kumottaisiin uuden lain tultua voimaan. Uusi laki sisältäisi säännökset sähköturvallisuuden valvonnasta, sähköalan töihin liittyvistä vaatimuksista, sähkölaitteiden ja -laitteistojen turvallisuuden varmentamisesta sekä sähkövahinkojen korvaamisesta.

Hallituksen esityksessä oli huomioitu sähkölaitteiden kansainvälistä standardointityötä tekevän International Elektrotechnical Commission (IEC) esitykset. Hallitus pyrki esityksellään kehittämään sähköalan valvonnan joustavuutta Euroopan yhteisön vaatimusten mukaiseksi. Joustolla pyrittiin poistamaan kansainvälisen kaupan esteitä. Niiden vähentäminen on sekä tuotevalmistajien, kauppiaiden ja kuluttajien edun mukaista. Kansainvälisen kaupan esteiden poistaminen lisää tuotevalmistajien kilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla. Mahdollisimman vapaa kauppa helpottaa kauppiaiden toimintaa ja lisää kuluttajien valintamahdollisuuksia. Sähköturvallisuuden lisääntymisen ja kansainvälisen kaupan esteiden poistamisen perusteella HE 4/1996 vaali luokkien yhteisetua.

Esitys sähköturvallisuuslaiksi oli selkeästi yhteisetua vaaliva. Esityksen lähetekeskustelussa ei käytetty yhtään puheenvuoroa. Talousvaliokunta teki esitykseen (HE 4/1996) täsmennyksiä, jotka koskivat sähköturvaviranomaisia. Lakiesitys läpäisi kaikki kolme eduskunnan täysistuntokäsittelyä keskustelutta ([www.eduskunta.fi/HE 4/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_4/1996), luettu 7.12.2004).

6.3.2. HE 63/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle metsälain ja laeiksi kestävän metsätalouden rahoituksesta ja rikoslain 48 luvun 1 §:n 3 momentin muuttamisesta

Hallituksen esitysten luokkaetuisuuden määrittämisessä oli eräitten esitysten osalta tulkintavaikkeitä, joista on esimerkkinä hallituksen esitys 63/1996. Koska esityksen tarkoituksena oli edistää metsätaloutta, tulee mieleen, että esitys vaalii metsänomistajien eli ensisijaisesti talonpoijiston ja porvariston erityisyyttä. Esityksen alussa sanottiin metsälain tarkoituksena olevan edistää metsien taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä hoitoa ja käyttöä siten, että talouskäytössä olevissa metsissä turvattaisiin sekä puuntuotannon kestävyys että metsien biologinen monimuotoisuuden säilyminen.

Puuntuotannon jatkuvuuden turvaamiseksi metsälain säädetäisiin aikaisempaan tapaan velvoite huolehtia uuden puuston aikaansaamisesta hakatun metsän tilalle. Samoin ehdotetaan rajoitettaviksi kasvullisissa metsissä toteutettavia liian voimakkaita harvennushakkuita sekä nuorten metsien uudistushakkuita. Metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi ehdotetaan, että eräiden erityisen tärkeiden ja yleensä pienialaisten elinympäristöjen käsittelyä rajoitetaan. Näiden kohteiden käsittely tulisi tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Metsien hyödyntämiseen ja monikäyttöön liittyvien tavoitteiden yhteensovittamiseksi ehdotetaan laadittavaksi alueellisia tavoiteohjelmia, joiden perusteella seurattaisiin metsätalouden ja metsäluonnon tilan kehitystä sekä tehtäisiin alueellisia toimenpidesuosituksia. Ohjelma sisältäisi myös tavoitteet kestävän metsätalouden rahoituksesta ehdotetun lain mukaisen varojen suuntaamiseen ([www.eduskunta.fi/HE 63/1996 1](http://www.eduskunta.fi/HE_63/1996_1)).

Tästä hallituksen esityksen kuvauksesta ilmenee, että esitettyllä lainsäädännöllä ei pyritty vaalimaan ainoastaan metsänomistajien erityisiä luokkaetuja, vaan hallitus pyrki turvaamaan metsätaloudessa yleisen eli kaikkien luokkien yhteisönsä metsien monikäytön turvaamisella. Mahdollisimman hyvä puuntuotanto on eduksi metsäteollisuudelle, jotta sille olisi raaka-ainetta riittävästi. Tuotannon ylläpitäminen on sekä työnantajien että toimihenkilöiden ja työntekijöiden etu. Pyrkimystä yleisen edun vaalimiseen osoittaa erityisesti se, että halutaan edistää metsien ekologisesti, sosiaalisesti kestävä hoitoa ja monimuotoisuutta eikä pelkästään taloudellista tuottoa. Yhteisönsä voidaan käyttää myös nimitystä yhteiskunnan kokonaisuus.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä HE:een 63/1996 esitettiin lukuisia muutoksia. Lausuntonsa esitykseen olivat esittäneet perustuslakivaliokunta ja ympäristövaliokunta. Sekä mietintöön että perustuslakivaliokunnan lausuntoon liittyi yksi vastalause ([www.eduskunta.fi/HE 63/1996/MmVM 18/1996vp](http://www.eduskunta.fi/HE_63/1996/MmVM_18/1996vp) luettu 07.12.2004). Eduskunnan lähetekeskustelussa hallituksen esityksestä käytettiin yksi puheenvuoro. Toisessa käsittelyssä edustaja Komi (KESK) esitti edustaja Mölsän (KESK) kannattamana metsäkeskukselle lakiesitystä rajoitetumpaa oikeutta teettää metsänomistajan kustannuksella metsänhoitotoimenpiteitä ja vaatia niistä vakuuksia ([www.eduskunta.fi/HE 63/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_63/1996) luettu 07.12.2004). Muutosesityksellään keskustan kansanedustajat ajoivat ensisijaisesti talonpoijiston erityisyyttä, koska he halusivat lisätä metsänomistajan oikeutta määrittää itse metsänhoitotoimia ilman metsäkeskusten valvontaa.

Suoritetussa toisen käsittelyn äänestyksessä hallituksen muutetun esityksen hyväksymisen puolesta äänesti 121 edustajaa. Edustaja Komin muutosesityksen puolesta äänesti 43 edustajaa, joista 39 keskustan, 3 kristillisten ja yksi perussuomalaisten edustajaa. (www.eduskunta.fi/HE 63/1996/ Istuntopöytäkirjat PTK 159 luettu 07.12.2004). Kolmannessa käsittelyssä käytettiin asiasta 32 puheenvuoroa, joissa kansanedustajat ilmaisivat käsityksiään yleisestä edusta metsätaloudessa ja luonnonsuojelussa. Yhtenä esimerkkinä lainattakoon edustaja Ryhäsen (KESK) puheenvuoro:

”Arvoisa puhemies! Suomi, niin kuin monesti on sanottu, seisoo puujaloilla ja tulee seisomaan edelleenkin niin pitkälle kuin silmä kantaa... Ennen kaikkea meidän teollisuudellemme on tärkeintä, että puunsaanti turvataan kaikissa olosuhteissa jatkossakin ja että Suomen metsien kasvu käytetään entistä enemmän hyväksi. Tällä hetkellä meillä metsä kasvaa noin 30 miljoonaa kiintokuutiometriä enemmän, kuin on vuosittaiset hakkuut. Tämä antaa meille uusia mahdollisuuksia, jos ne käytetään. Hiljattain tohtori Urmas esitti ohjelman, jonka mukaan olisi mahdollisuus saada Suomeen 200 000–250 000 uutta työpaikkaa ja nimenomaan metsäteollisuuden piiristä. Jos me haluamme todellakin katsoa rehellisesti, mistä uudet työpaikat saadaan, silloin on käännettävä katsomaan metsään ja puuhun. Vastuullinen metsäpolitiikka edellyttää laajempaa kansallista yksimielisyyttä niin investoinneissa kuin muussakin. Siihen nähden näkisin aivan välttämättömänä, että oman pesän likaaminen lopetettaisiin kerta kaikkiaan ja lähdetäisiin suorastaan hyökkäykseen erilaisia metsäterroristijärjestöjä vastaan, jotka käyttäytyvät tässä maassa aivan vastuuttomasti (www.eduskunta.fi/HE 63/1996/Istuntopöytäkirjat PTK 162/1996 luettu 07.12.2004).

Edustaja Ryhäsen kuten useat muutkin kolmannen käsittelyn puheenvuorojen pitäjät toivat julki sen, että muutettu hallituksen esitys vastasi yleistä eli luokkien yhteistä. Hallituksen muutetut lakiesitykset hyväksyttiin ilman äänestyksiä (www.eduskunta.fi/HE 63/1996/Istuntopöytäkirjat PTK61/1996vp, PTK 62/1996vp, PTK 155/1996vp, PTK 157–159/1996vp ja PTK 162/1996vp luettu 07.12.2004).

6.3.3. He 65/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kasvihuonetuotannon ja omenaviljelyn tuesta annetun lain muuttamisesta

Toinen tulkintavaikeutta aiheuttava on hallituksen esitys HE 65/1996, jossa esitetään kasvihuonetuotannon ja omenaviljelyn lopettamistuesta annettua lakia muutettavaksi siten, että maatalousyrittäjien eläkelaitoksen tulisi ilmoittaa kasvihuonetuotannon ja omenaviljelyn lopettamistukea saaneista viljelijöistä asianomaiselle maaseutuelinkeinopiirille ja omenaviljelyn lopettamistukea saaneista viljelijöistä lisäksi kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle. Lainmuutos oli tarpeen, jotta ei synny tilannetta, jossa

samalla viljelijälle maksetaan sekä lopettamistukea että muuta puutarhataloudelle myönnettävää tuotantotukea (HE 65/1996 1). Hallituksen esitys vaali valtion yleistä eli kaikkien luokkien yhteisetua. Toisaalta voidaan ajatella, että hallituksen esitys puolustaa talonpoijiston etua, koska esitetyt lain perusteella myönnettäisiin tukea toimintansa lopettaneelle puutarhaviilijöille. Lainmuutoksen perimmäinen tarkoitus on kuitenkin järjestää tuen maksamisen valvonta niin, että yhteiskunnan kokonaisuus toteutuu.

Esitys (HE 65/1996) oli valmisteltu maatalousministeriössä virkatyönä. Lähetekeskustelussa ei käytetty puheenvuoroja. Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä esitys jätettiin eduskunnan hyväksyttäväksi hallituksen esittämässä muodossa (MmVM 6/1996). Täysistunnon ensimmäisessä käsittelyssä asiasta käytettiin yksi puheenvuoro ja toinen käsittely eteni ilman muutosesityksiä. Kolmannessa käsittelyssä edustajat käyttivät puheenvuoroja, joissa esitettiin mielipiteitä lopettamistuen oikeudenmukaisuudesta ja mahdollisista lisäselvityksistä. Yksimielisiä oltiin siitä, että hallituksen lakiesityksen hyväksyminen olisi yleisen edun mukaista kuten edustaja Pulliainen (VIHR) asian ilmaisi:

”Arvoisa puhemies! Ed. Rajamäki äskeisessä puheenvuorossaan kiinnitti osittain huomiota ihan oikeisiin asioihin. Nimittäin silloin, kun tehdään, sanotaanko, äkkipikaisessa tilanteessa tämän laatuista ratkaisuja, niin nehan houkuttelevat silloin tällöin potkaisemaan jonkin verran aisan yli. Tässäkin tapauksessa muutama sellainen kai aika räikeäkin tapaus on olemassa, ja se leimaa koko operaation sisällön, mikä sinänsä on hyvin valitettavaa.

Se, mikä tässä on myönteistä, on kai se, että kun kasvihuonetuotannon osalta luopumisia ja alan rationalisointitoimenpiteitä näin on voitu tehdä, niin jäljelle jäävien menestysmahdollisuutta on pystytty aika tavalla parantamaan. Tästä on tietysti seurauksena se, että se on tässä yhteiskunnan kokonaistaloudellisissa piikissä vähän pitemmällä aikavälillä erittäinkin positiivinen asia. Siinä katsannossa tätä ei pidä ihan kokonaan rutata nyt maan rakoon, vaan katsoa kokonaisuutena ja myös kokonaista taloudellisesti sekä myös mahdollisuutena sillä tavalla, että suomalaiset tuotteet tässäkin ovat erittäin korkealaatuisia.”

Hallituksen esitys hyväksyttiin ilman äänestyksiä ([www.eduskunta.fi/HE 65/1996/Istuntopöytäkirjat PTK 61/1996 vp, 69/1996 vp, 72/1996 vp ja 74/1996 vp luettu 07.12.2004](http://www.eduskunta.fi/HE_65/1996/Istuntopöytäkirjat_PTK_61/1996_vp,69/1996_vp,72/1996_vp_ja_74/1996_vp_luettu_07.12.2004)).

6.4. Hallituksen esitysten luokkaetuo-orientaatiot

Esimerkit hallituksen esityksistä osoittavat, ettei mikään yksittäinen puolue vaali pelkästään yhden luokan etuja, vaan kaikkien luokkien etuja tietyn prioriteetin mukaan. Vuonna 1996 hallituksen esityksien luokkaetuo-orientaation osuudet eri luokkaetuihin käyvät ilmi alla olevasta kuviosta.

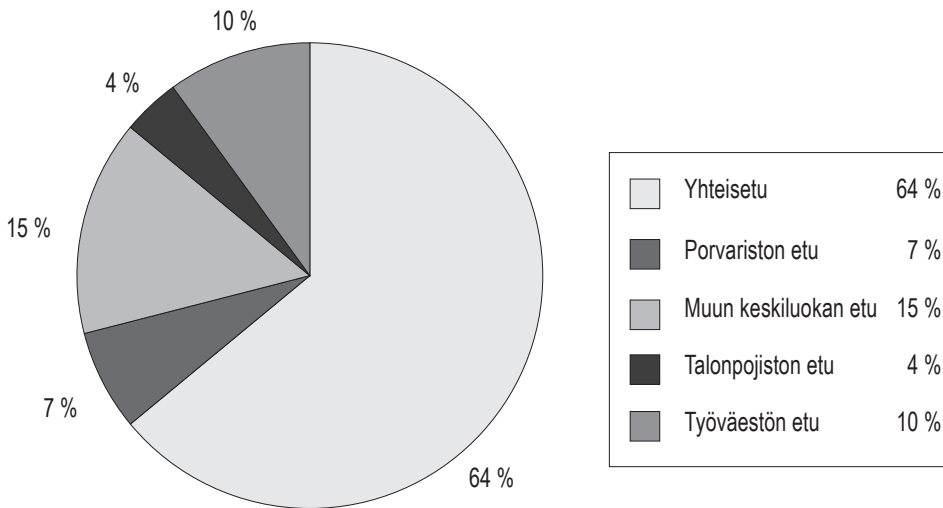
Selvä enemmistö hallituksen esityksistä ajaa luokkien yhteisetua, jonka osuus esityksistä on 64 prosenttia. Tulos on sama tasoa kuin yhteisetujen määrä kansanedustajien lakialoitteiden luokkaetuo-orientaatiossa. Hallituksen esityksissä yhteisetua vaaliva osuus oli kuitenkin viisi prosenttia suurempi kuin kansanedustajien lakialoitteissa. Hallitus ja sen ministerit ovat lainsäädännön perusteella velvollisia huolehtimaan yhteiskunnan toimintojen mahdollisimman hyvästä sujuvuudesta yhteisen edun nimissä. Se edellyttää käytännön toimia. Hallitus on yleisen edun valvoja enemmän kuin puolueet, eli hallituksen eräänä tehtävänä on toteuttaa yleistä etua.

Luokkien erityisetuja hallituksen esityksissä on vaalittu 36 prosentissa. Se on hieman vähemmän kuin luokkien erityisetujen vaaliminen lakialoitteiden teossa. Erityiseduista hallitus on edistänyt eniten keskiluokan etua. Prosenttiosuus hallituksen esityksissä on 15 prosenttia. Myös lakialoitteiden teossa keskiluokan etujen vaaliminen oli samassa asemassa, 15 prosentin osuudella toiseksi korkeimpana yhteisetujen jälkeen. Keskiluokan erityisetuja vaalitaan muiden luokkien erityisetuja enemmän. Tämä johtuu keskiluokan yhteiskunnallisen merkityksen kasvusta. Keskiluokka ei vapaan kilpailun vallitessa lukumäärältään ja tuotantoasemaltaan kasvavana kykene turvaamaan yhteiskunnallista ja taloudellista asemaansa riittävästi ilman valtion lainsäädäntöä ja muita tukitoimenpiteitä. Siksi puolueet äänestäjien kannatusta lisätäkseen ajoivat aikaisempaa voimakkaammin keskiluokan erityisetuja. Keskiluokka saa yhteiskunnan huomiota osakseen myös siksi, että sen etujärjestöjen toiminta on voimistunut aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna. Keskiluokan erityisetujen vaaliminen ylikorostuu jonkin verran, koska palkansaajien etujen puolustaminen on sekä työväestön että keskiluokkaan kuuluvien toimihenkilöiden etujen vaalimista. Lisäksi yrittäjien aseman parantaminen on useasti sekä keskiluokkaan kuuluvien pienyrittäjien että porvaristoon kuuluvien suuryrittäjien etujen ajamista.

Työväestön erityisetujen puolustaminen on hallituksen esityksissä 10 prosenttia kokonaisorientaatiosta. Se on hieman vähemmän kuin työväestön etujen vaaliminen lakialoitteitoiminnassa. Työväestön edun orientaatiossa on jonkin verran vuosittaista vaihtelua kuten porvariston ja talonpoijiston erityisetujen edistämisesissäkin. Työväestön edun puolustamisen vakiintuminen kymmenen prosentin tuntumaan on ilmaus työmarkkinoiden ongelmien jatkuvasta käsittelystä. Varsinkin ammattiyhdistysliike tuo tuponeuvotteluihin ns. työelämän laatuvaatimuksia, joiden käsittelemiseksi useimmiten asetetaan työryhmä valmistelemaan ehdotusta tarvittavasta lainsäädännöstä. Työryhmien valmistelutyö kestää useimmiten vuosia. Työelämän laatuvaatimukset muokkautuvat työryhmien valmistelusta hallituksen esityksiksi, joita tuodaan eduskunnan käsittelyyn muutama esitys vuosittain.

Porvariston etujen vaaliminen on vuoden 1996 hallituksen esityksissä 7 prosentin tasoa. Se on enemmän kuin keskimäärin lakialoitteiden teossa tutkituilla neljällä valtiopäivillä, jolloin porvariston osuus oli 4 prosenttia. Porvariston erityisetujen puolustaminen on heikompaa kuin keskiluokan ja työväestön erityisetujen toteuttaminen. Koska porvaristo hallitsee taloutta, sen yhteiskunnallinen asema on vahva. Se ylläpitää asemaansa yhteiskunnan rakenteiden avulla. Porvaristo johtaa asemansa perusteella yhteiskunnan taloudellista kehitystä ja voi sitä kautta muita luokkia paremmin ohjata yhteiskunnan kehi-

Kuvio 14. Luokkaorientaatioiden prosenttiosuudet vuoden 1996 valtiopäivien hallituksen esityksistä (N=265).

tystä. Sen vuoksi puolueiden ei tarvitse kovin voimakkaasti ajaa porvariston etua. Talouden johtaminen tapahtuu porvariston, hallituksen ja eduskunnan yhteistyönä. Vapaan markkinatalouden lainsäädäntö ja yhteiskunnan rakenteet ylläpitävät taloudellista yritteliäisyyttä. Toiminnan kitkatekijät poistetaan lainsäädännöllä ja hallituksen toimin. Ne valmistellaan porvariston etujärjestöjen kanssa, jotka muiden etujärjestöjen tavoin tuovat esiin etuvaatimuksiaan myös julkisen tiedotustoiminnan avulla.

Kapitalismin luokkakehitys on johtanut talonpojiston vähenemiseen. Koneistuminen ja biotekniikan käyttö maataloudessa on lisännyt tuotantoa sekä vähentänyt ihmistyövoiman tarvetta niin, että tilakoon suurentuessa maataloudesta toimeentulonsa saavien lukumäärä on voimakkaasti vähentynyt. Talonpojistoa on aikaisempaa vaikeampaa erottaa omaksi luokaksi, koska sen tuotannollinen ja yhteiskunnallinen asema samaistuu yhä enemmän keskiluokan kanssa. Tämä kehitys on vähentänyt puolueiden kiinnostusta vaalia talonpojiston luokkaetua.

Hallituksen esitykset vuonna 1996 puolustivat vähiten talonpojiston etua, vaikka julkisuudessa oli keskusteltu paljon maatalouden vaikeuksista. Hallituksen esityksissä sama osuus oli vuonna 1996 neljä prosenttia. Lakialoitteissa talonpojiston luokkaedun edistämisen osuus väheni vuoden 1965 noin 11 prosentista vuoden 1999 vajaaseen viiteen prosenttiin. Hallituksen ja puolueiden suhteellisen vähäinen mielenkiinto talonpojiston luokkaedun vaalimiseen johtuu myös osittain siitä, että II maailmansodan jälkeen Suomeen on luotu valtion toimesta verrattain laaja maatalouden tukijärjestelmä, joka on vakiin-

nuttanut talonpojiston tuotannollista ja yhteiskunnallista asemaa. Luokkaetujen edistämisessä hallituksen esitysten ja lakialoitteiden välillä oli järjestyseroa. Lakialoitteissa vaalittiin vähiten porvariston erityisetua ja toiseksi vähiten talonpojiston etua. Hallituksen esityksissä järjestys oli päinvastainen eli vähiten puolustettiin talonpojiston etua.

Keskiluokan ja työväestön etujen porvariston ja talonpojiston etuja voimakkaampi vaaliminen johtuu työmarkkinoiden ja tuotannon ongelmien lisääntymisestä. Perinteisesti hallituksen työelämän sääntelyä koskevat esitykset ovat koskeneet työntekijäin ja työnantajien suhteita ja etuja. Pienyrittäjyyden yhteiskunnallisen merkityksen lisääntyä pk-yrittäjät ovat kilpailun kiristyessä ryhtyneet vaatimaan valtion puuttumista sääntelyyn ja työvoiman käyttöön. Nämä pyrkimykset työntekijät ovat eräiltä osin kokeneet oman asemansa heikennyksinä ja vaatineet etujensa puolustamista. Sekä yrittäjät että työntekijät ovat etujärjestöjensä avulla esittäneet hallitukselle ja eduskunnalle ongelmien ratkaisemista. Työelämän sääntelyn lisäksi hallitus pyrkii konsensuspolitiikan avulla myös porvariston ja talonpojiston etuongelmien poistamiseen ja joutuu tällöin huolehtimaan kaikkien luokkien erityiseduista.

6.5. Hallituksen esitysten alkuperä

Hallituksen esitysten luokkaorientaation lisäksi kannattaa tarkastella esitysten alkuperää, koska merkittävään osaan esityksistä aloite on tullut hallituksen ulkopuolelta. Hallituksen esitykseen johtanut aloite on saattanut tulla eduskunnasta, kansainvälisiltä yhteisöiltä ja järjestöiltä tai kotimaisilta järjestöiltä. Se ei kuitenkaan vaikuta esityksen luokkaetuo-orientaatioon, koska luokkaedut ja niiden vaaliminen ovat globaaleja ilmiöitä etenkin teollisuusmaissa.

Sanonta ”alkuperä hallitus” tarkoittaa, että esitys on laadittu jossain ministeriössä hallituksen omasta aloitteesta esimerkiksi hallitusohjelmaan kuuluvana ilman sopimusta ulkopuolisten kanssa. ”Alkuperä kansainvälinen” tarkoittaa esityksen olevan peräisin EU:n tai kansainvälisen järjestön määräyksistä, päätöksistä tai suosituksista, jotka sitovat Suomea tai joita Suomen on syytä noudattaa, jotta pysyisi mukana kansainvälisessä kehityksessä. ”Alkuperä eduskunta” tarkoittaa hallituksen esitystä, joka on valmisteltu eduskunnan vaatimuksesta. Hyväksyessään jonkin hallituksen esityksen eduskunta saattaa liittää päätökseensä lausuman, jolla se velvoittaa hallituksen tuomaan hyväksyttävään asiaan kuuluvan tai liittyvän uuden esityksen. ”Alkuperä järjestöt” tarkoittaa esitystä, jonka hallitus on etu- tai kansalaisjärjestöjen kanssa sopinut laativansa tietyn esityksen eduskunnan hyväksyttäväksi. Viimeksi mainitusta esimerkkinä on työmarkkinaneuvottelujen tulokseen liittyvä asia, josta hallitus on sitoutunut tekemään esityksen eduskunnan käsittelyyn.

6.6. Esimerkkejä hallituksen esitysten alkuperästä

6.6.1. HE 189/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansaneläkelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Esitys on esimerkki alkuperältään hallituksesta lähtöisin olevasta esityksestä. Hallitus ehdotti kansaneläkejärjestelmää muutettavaksi. Koska kansaneläkettä ei enää vuoden 1997 alusta lähtien maksettu kaikille eläkkeensaajille, kansaneläkkeen pohjaosaan ja lisäosaan sidottujen etuuksien myöntöedellytyksiä tarkistettaisiin. Lisäosan ja pohjaosan poistuttua tehtäisiin lakeihin lähinnä teknisiä tarkistuksia. Esitys oli valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Mukana valmistelussa olivat olleet myös ympäristöministeriö, Kansaneläkelaitos ja Eläketurvakeskus. Asiassa oli kuultu myös Valtiokonttoria ja Kuntien Eläkevakuutusta.

Eduskunnan käsitellessä hallituksen esitystä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön esittivät keskustaan ja yksi vasemmistoliittoon kuuluneet valiokunnan jäsenet eriväessä mielipiteessään, ettei kansaneläkkeen pohjaosaa ja lisäosaa poistettaisi niin kuin hallitus esitti. HE 189/1996 edettyä eduskunnan toiseen käsittelyyn edustaja Kuoppa (VAS) edustaja Huhtasen (KESK) kannattamana esitti pohjaosaan ja lisäosaan oikeuttavan määräyksen säilyttämistä laissa. Suoritettussa äänestyksessä hallituksen esitys sai 107 ja Kuopan esitys 47 ääntä ([www.eduskunta.fi/HE 189/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_189/1996), luettu 10.12.2004). Koska HE 189 oli valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön toimesta ilman hallituksen ulkopuolisten instituutioiden aloitetta tai pakottavaa määräystä, esitys oli alkuperältään hallitukselta. Kansaneläkettä koskevaa lainsäädäntöä sovelletaan kaikkiin yhteiskuntaluokkiin ja sitä on kaikkien luokkien jäsenillä mahdollisuus saada. Sillä perusteella kansaneläke on luettava luokkien yhteisetuun.

6.6.2. HE 64/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi maa- ja metsätalouden rakennepoliittisista toimenpiteistä annetun lain ja yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys on alkuperältään kansainvälinen ja vaalii ensisijaisesti talonpoijiston luokkaetua. Esityksessä ehdotetaan maa- ja metsätalouden rakennepoliittisista toimenpiteistä annettua lakia muutettavaksi siten, että lain säännöksiä voitaisiin aikaisempaa laajemmin soveltaa Euroopan yhteisön rakennerahastoista myönnettävien ja muiden niitä vastaavien tukien kansalliseen käsittelyyn. Lisäksi ehdotettiin yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteiden avustamisesta annettua lakia muutettavaksi siten, että laissa määriteltäisiin kansallisista ja Euroopan yhteisön varoista myönnettävien tukien enimmäismäärät. Esi-

tys oli valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä virkatyönä. Valmistelutyössä oli kuultu kauppa- ja teollisuusministeriötä, sisäasiainministeriötä, työministeriötä, ympäristöministeriötä ja valtiovarainministeriötä.

Rakennepolitiikkalain toimivaltasäännösten ehdotettu tarkistus ei suoraan vaikuttaisi valtiontalouteen. Säännösten tarkistaminen mahdollistaa kuitenkin sen, että toimivaltainen viranomainen voi ohjata ESR:n ja EAKR:n varoja vahvistettujen ja vahvistettavien tukiohjelmien mukaisiin tarkoituksiin myös maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla. Ohjelmakaudella 1996–1999 ESR:n varoja voitaisiin käyttää 5b- ja 6-tavoiteohjelmien mukaisesti maatalouden monipuolistamista ja maaseudun yritystoimintaa edistävään koulutukseen. Esityksen perimmäisenä tarkoituksena on helpottaa maamme viljelijäväestön mahdollisuuksia sopeutua EU:n maatalouspolitiikkaan. Näin ollen hallituksen esitys vaali ensisijaisesti talonpojiston erityistä luokkaetua. Ohjelmakaudella 1996–1999 EAKR:n varoja voitaisiin käyttää maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön hallinnonaloilla toteutettaviin vesihuolto-, vesistö- ja ympäristönhoitotoihin. Maa- ja metsätalousministeriön vastuulla olevan LEADER II -yhteisöaloiteohjelman toteuttaminen tulisi myös mahdolliseksi. Ohjelman noin 300 miljoonan markan kokonaismenoista tulisi EY:n rakennerahastoista varoja noin 160 miljoonaa markkaa.

Eduskunnan käsittelyssä maa- ja metsätalousvaliokunta esitti mietinnössään eräitä muutoksia hallituksen esitykseen. Täysistunnon toisessa ja kolmannessa käsittelyssä HE 64/1996 käytettiin muutama puheenvuoro ja lopulta muutettu esitys hyväksyttiin yksimielisesti ([www.eduskunta.fi/HE 64/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_64/1996) luettu 10.12.2004).

6.6.3. HE 151/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ajoneuvoverosta

Esitys on alkuperältään eduskunnasta, joka liitti hallituksen esitykseen (HE 42/1993) eräistä ajoneuvoista suoritettavasta ajoneuvoverosta antamaansa vastaukseen lausuman. Siinä eduskunta edellytti hallituksen maaliskuun loppuun 1996 mennessä ryhtyvän tarvittaviin toimenpiteisiin ajoneuvoveron kantamiseksi vuotta lyhyemmiltä ajanjaksoilta ja vammaisten käyttämien ajoneuvojen veronpalautuksen tai verovapauden toteuttamiseksi. Valtiovarainministeriö asetti työryhmän selvittämään perittävän ajoneuvoveron kantotavan edut ja haitat sekä toteuttamiskelpoiset vaihtoehtoiset menettelyt. Työryhmän tuli muun muassa kiinnittää erityistä huomiota järjestelyihin, jolla vammaiset tai näiden käyttämät ajoneuvot voitaisiin vapauttaa ajoneuvoverosta.

Työryhmän muistio valmistui maaliskuun 1996 lopussa. Työryhmä tarkasteli kaikkiaan seitsemää eri vaihtoehtoa, jolla ajoneuvoveroa vastaava noin 1 000 miljoonan markan määrä voitaisiin kantaa lähinnä henkilö- ja pakettiautoilta. Työryhmä päätyi pitämään joustavimpana siirtymistä veromerkillä kannettavasta verosta verolipulla tapahtuvaan kantotapaan.

Hallituksen esityksessä ehdotettiin säädettäväksi laki ajoneuvoverosta. Laissa säädettäisiin henkilö- ja pakettiautoista sekä eräistä muista autoista kannettavasta ajoneuvoverosta. Ehdotettu vero korvasi veromerkeillä kannetun ajoneuvoveron. Uusi verokausi alkaisi todennäköisesti kesällä 1997. Valtionvarainvaliokunta esitti mietinnössään yksimielisesti lakiesityksen yhteen pykälään muutoksen. Asiasta oli tehty yksi lakialoite ja kolme toivomusaloitetta, jotka valiokunta hylkäsi. Eduskunnan täysistunto-käsittelyissä asiasta keskusteltiin vilkkaasti. Edustaja Bremer esitti edustaja Vistbackan kannattamana toisessa käsittelyssä esityksen lisäystä, jonka mukaan museoajoneuvot ja seisontavakuutuksessa olevat ajoneuvot vapautettaisiin ajoneuvoverosta. Äänestyksessä muutettua hallituksen esitystä kannatti 101 ja Vistbackan esitystä 44 kansanedustajaa ([www.eduskunta.fi/HE 151/1996/PTK 118/1996 vp](http://www.eduskunta.fi/HE_151/1996/PTK_118/1996_vp), PTK119/1996 vp, PTK 156/1992 vp, PTK 153/1996 vp, PTK 162/1996 luettu 10.12.2004).

Kohtuulliseksi katsottava verotus on luokkien yhteisedun mukainen, koska saaduilla verotuloilla valtio ylläpitää julkisia palveluja, jotka ovat kaikille luokille välttämättömiä. Lisäksi ajoneuvojen kustannukset koskevat kaikkia kansalaisia ja invalideja on kaikissa luokissa. Näin ollen sekä hallituksen esityksen että Vistbackan esityksen puolesta äänestäneet vaalivat luokkien yhteisetä.

6.6.4. HE 99/1996 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain muuttamisesta

Esitetyn lainmuutoksen tavoitteena on kehittää yrityksen toimintaa ja työolosuhteita lisäämällä työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa työtään ja työpaikkaansa koskevaan päätöksentekoon. Yhteistoimintalain tulisi tukea molempien työpaikan osapuolten tasavertaisia mahdollisuuksia vaikuttaa työyhteisön kehitykseen kaikissa vaiheissa. Työnantajalla tuotantovälineiden omistajana on perinteisesti ollut yksi-puolinen oikeus vaikuttaa työyhteisön kehitykseen. Koska lakiesityksellä pyritään parantamaan työntekijäin vaikutusmahdollisuuksia työpaikalla, se puolustaa työväestön ja keskiluokan erityisetä. Voimassa ollut laki ei riittävästi turvannut henkilöstön edustajien tiedonsaanti- ja vuorovaikutusmahdollisuuksia. Aikaisemman lain säännösten monimuotoisuus saattoi sekä hämärtää yhteistoiminnan tarkoitusta että ohjata menettelyn painopistettä itsetarkoitukselliseen määrämuotojen noudattamiseen. Uudistuksen tavoitteena oli yhteistoimintamenettelyn sisällöllistäminen ja selkeyttäminen. Tämän toteuttamiseksi ehdotettiin sääntelyä neuvottelumenettelyn selkeyttämiseksi ja sen turvaamiseksi niin, että molemmilla neuvotteluosapuolilla olisi todellinen mahdollisuus perehtyä asioihin ja vaikuttaa niiden käsittelyyn, jolloin olisi mahdollista lyhentää vähimmäisneuvotteluajoja.

Esitys perustui valtioneuvoston periaatepäätökseen Suomen työllisyysohjelman edellyttämistä toimenpiteistä ja työmarkkinakeskusjärjestöjen neuvottelutulokseen. Aiemmin neuvottelumenettelyn uudistamisesta olivat tehneet ehdotuksia mm. työmarkkinajärjestelmien kehittämiskomitea (komitean-

mietintö 1993:11) ja tasavallan presidentin työllisyistyöryhmä vuonna 1994. Sekä kehittämiskomiteassa että työllisyysryhmässä oli työmarkkinajärjestöillä vahva edustus. Näillä perusteilla esitys on alkuperältään järjestöiltä.

Työasiainvaliokunta esitti yksimielisessä mietinnössään HE 99/1996 hyväksyttäväksi pienin lakiteknisin muutoksin. Eduskunnan täysistunnossa esitys käsiteltiin ilman keskustelua kaikissa kolmessa vaiheessa ja hyväksyttiin yksimielisesti. ([www.eduskunta.fi/HE 99/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_99/1996) luettu 14.12.2004). Koska aloite yhteistoimintalain muuttamisesta oli lähtöisin työmarkkinaosapuolilta, kansanedustajat eivät tehneet hallituksen esitykseen muutoksia, vaan kunnioittivat konsensushengessä syntynyttä neuvottelutulosta.

6.7. Hallituksen esitysten alkuperä ja äänestysherkkyys

Hallituksen esitysten yhteismäärä vuonna 1996 on 265. Taulukossa 27 esitysten yhteismääräksi on laskettu 303. Tulosten erilaisuus johtuu siitä, että osa hallituksen esityksistä on vaalinut useamman luokan etua. Esimerkiksi HE 218/1996 luvanvaraisen henkilöliikenteestä annetun lain muuttamisesta olen luokitannut sekä porvariston että muun keskiluokan etua vaalivaksi. Taulukkoon luokitettuna tämä esitys on merkitty kahtena eri luokkaetua vaalivana esityksenä. Näin luokitusjärjestelmä johtaa esityksiä yhteen laskiessa suurempaan määrään kuin hallituksen esitysten yksinkertainen yhteen laskeminen.

Oheisen taulukon 28 mukaan 64 prosenttia hallituksen esityksistä on alkuperältään hallitukselta. Kansainvälistä alkuperää on toiseksi eniten eli 31 prosenttia. Alkuperältään eduskunnasta ja järjestöistä olevia hallituksen esityksiä on vähän. Eduskunnasta nousseita hallituksen esityksistä on 2 prosenttia ja järjestösopimuksista lähtöisin olevia esityksiä 3 prosenttia.

Kansanedustajat ovat hyväksyneet kaikkiaan 71 prosenttia hallituksen esityksistä yksimielisesti. Äänestyksen jälkeen hyväksytyjen osuus on 29 prosenttia. Ilman äänestyksiä on tultu toimeen, kun hallituksen esitysten alkuperä on ollut järjestöissä. Tämä ilmaisee julkisen vallan ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Kansainvälistä alkuperää olevat hallituksen esitykset on hyväksytty 73 prosentissa ilman äänestystä. Se on hieman enemmän kuin hallituksen omista riveistä lähteneiden esitysten kohdalla. Tällöin yksimielisesti hyväksytyjen esitysten osuus oli 69 prosenttia. Eduskunnasta nousseista hallituksen esityksistä 67 prosenttia on hyväksytty yksimielisesti. Hallituksesta ja eduskunnasta peräisin olevissa esityksissä kulminoituivat hallituksen ja opposition erilaiset poliittiset tavoitteet herkästi. Edustaako 31 prosentin äänestysaktiivisuus hallituksen ja opposition suhteita? Kansainvälisissä tai järjestöjen alulle panemissa esityksissä tulee esille eduskunnan ulkopuolisten sekä kansainvälisten että kotimaisten instituutioiden vaikutus puolueiden politikointiin. Alkuperältään kansainväliset hallituksen esitykset ovat peräisin EU:sta tai ne ovat muita kansainvälisiin sopimuksiin perustuvia esityksiä. Näin ollen muutosten tekeminen niihin voi olla vaikeaa, vaikka kansainvälisten esitysten soveltaminen Suomen oloihin tuot-

Taulukko 27. Hallituksen esitysten alkuperä, luokkaetuo-orientaatio ja eduskunnan hyväksymistapa absoluuttisina lukuina

Luokkaetu-orientaatio	Alkuperä Hallitus		Alkuperä Kansainväl.		Alkuperä Eduskunta		Alkuperä Järjestöt		Yht.
	yksimiel. äänest.		yksimiel. äänest.		yksimiel. äänest.		yksimiel. äänest.		
Yhteisetu	91	40	47	9	4	2	0	0	193
Porvariston etu	6	6	3	6	0	0	1	0	22
Keskiluokan etu	20	8	8	6	0	0	4	0	46
Talonpojiston etu	5	2	3	1	0	0	0	0	11
Työväestön etu	13	4	7	3	0	0	4	0	31
Yhteensä	135	60	68	25	4	2	9	0	303

taisi ristiriitoja. Järjestöalkuperää olevat esitykset perustuvat neuvottelujen kautta tehtyihin sopimuksiin. Joten niissäkään ei ole sijaa puoluepolitiikointiin siinä määrin kuin hallituksen ja eduskunnan alkuperää olevissa esityksissä.

6.7.1. Hallitus-alkuperää olevien esitysten äänestysherkkyys eri luokkaetujen kohdalla

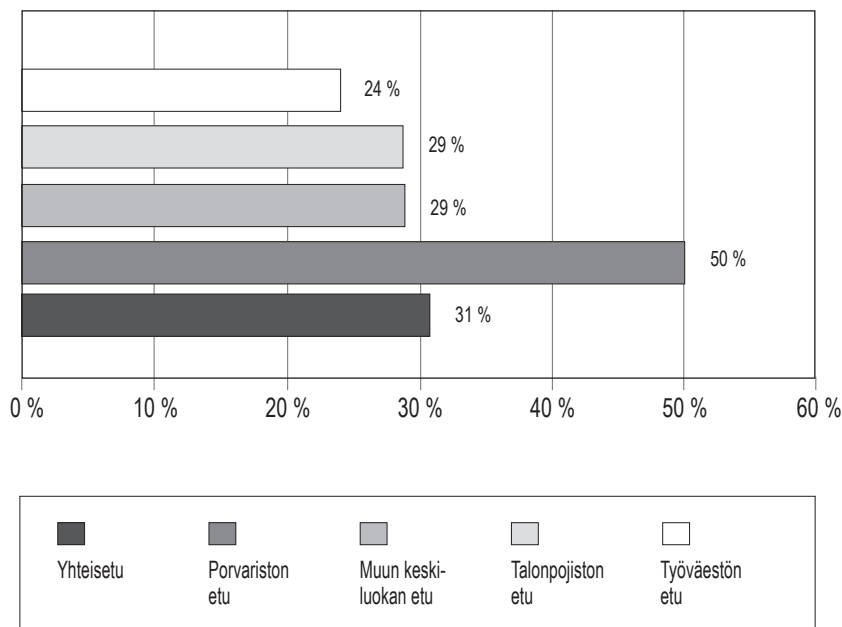
Luokkaetujen vaaliminen aiheuttaa eduskunnassa usein äänestyksiä. Halusin selvittää, poikkeavatko eri luokkaetujen äänestysherkkyudet toisistaan eli synnyttävätkö esim. porvariston etua puolustavat hallituksen esitykset herkemmin äänestyksiä kuin talonpojiston etua vaalivat. Perustellusti voi olettaa, että yhteisetua vaalivista hallituksen esityksistä syntyy erimielisyyttä harvemmin kuin erityisten luokkaetujen esim. talonpojiston aseman parantamisesta. Äänestysherkkyudessa ilmenevien erojen selvittämiseksi laskein hallituksen esityksistä jokaisen luokkaedun osalta eduskunnassa äänestäen hyväksytyjen osuuden samaan luokkaetuun orientoituneiden hallituksen esitysten yhteismäärästä. Tämän laskelman tein erikseen alkuperältään hallituksesta, kansainvälisistä, eduskunnasta ja järjestöistä oleville esityksille. Äänestyksiä olen luokittanut yhden äänestettyä esitystä kohden, vaikka yhdestä esityksestä olisi äänestetty useastikin. Esimerkiksi hallituksen talousarvioesityksestä on otettu vain yksi äänestys luokitukseen, vaikka budjettiesityksestä äänestetään yleensä kymmeniä kertoja.

Vuonna 1996 hallituksen esityksistä 196 esitystä eli 65 prosenttia on laadittu hallituksen piirissä. Yhteisetua vaalineiden hallitus-alkuperää olevia esityksiä on eniten eli (66 %). Erityisiä luokkaetuja hallituksen esitykset ovat puolustaneet selvästi vähemmän: keskiluokan etua 14 prosentin, työläisten 9 prosentin, porvariston 6 sekä talonpojiston 4 prosentin osuudella ja 7 esityksellä. Hallituksesta lähtöisin olevien esitysten keskimääräinen äänestysprosentti on 31 prosenttia. Se on korkeampi kuin hallituksen esitysten keskimääräinen äänestysprosentti 29.

Porvariston luokkaetua vaalineet esitykset ovat suhteellisesti tarkasteltuna erittäin usein aiheutaneet äänestyksiä tutkittuna vuonna. Kaikista porvariston luokkaetua ajaneista hallituksen esityksistä 55 prosenttia on edennyt äänestyksiin eduskunnassa. Kun esityksen alkuperä on hallitus ja luokkaetu porvariston, äänestysprosentti on 50. Se on huomattavasti korkeampi kuin keskimääräinen tai muiden luokkaetujen äänestysprosentti. Porvarilliset edustajat ovat halunneet vaalia porvariston etua hallituksen esityksiä voimakkaammin. Näin menettelivät keskustapuolueen kansanedustajat ehdottaessaan muutoksia HE 89/1996 hallituksen esitykseen laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi. Vaikka hallituksen esityksen perusteluissa esitetyn muutoksen sanottiin vähentävän elinkeinoelämän kustannuksia ja tehostavan luottotoimintaa eli vaalivan porvariston luokkaetua, oppositiossa olevat keskustan ja kristillisten kansanedustaja äänestivät lakiesityksen muuttamisen puolesta, koska he katsoivat, ettei hallituksen esitys vaalinut riittävästi yrittäjien eli porvariston ja keskiluokan intressejä ([http://www.eduskunta.fi/HE 89/1996 vp luettu 25.3.2007](http://www.eduskunta.fi/HE_89/1996_vp_luettu_25.3.2007)) Eräissä tapauksissa ensisijaisesti oppositiossa olevat kansanedustajat ovat katsooneet, että hallituksen esitys on edistänyt liiaksi porvariston luokkaetua ja sen tähden vastustaneet esityksen hyväksymistä. Näin tapahtui esimerkiksi käsiteltäessä HE 258/1996 vähittäiskauppa- ja eräiden työliikkeiden aukioloa koskevaa lakiesitystä. Poliittiseen keskustaan kuuluvat ja eräät vasemmiston kansanedustajat esittivät hallituksen lakiesitystä hylättäväksi, koska katsoivat pienyrittäjien joutuvan ahdinkoon suurten kauppaketjujen hyötyessä esitetystä aukioloaikojen muutoksesta ([www.eduskunta.fi/ HE 258/1996vp luettu 25.3.2007](http://www.eduskunta.fi/HE_258/1996vp_luettu_25.3.2007)). Hallituksen esityksessä porvariston ja keskiluokan edut asettuivat vastakkain.

Hallitusperäisistä esityksistä toiseksi äänestysherkempää on ollut yhteisedun vaaliminen. Niistä 31 prosentissa on päädytty äänestykseen. Osuus on sama kuin hallitus-alkuisten esitysten keskimääräinen äänestysherkkyys, mutta suurempi kuin yhteisedun yleinen äänestysherkkyys (26 %) tai äänestysten yhteinen keskiarvo. Ilmeisesti kansanedustajilla on eriäviä käsityksiä siitä, vaalivatko hallituksen esitykset oikealla tavalla yleistä etua, ja se synnyttää äänestyksiä. Näin kävi eduskunnan käsitellessä esitystä HE 151/1996. Tällöin tuli ilmi kansanedustajien erilaiset käsitykset luokkien yhteisetua vaalivan ajoneuvoverolain määräysten sisällöstä. Edustaja Bremer esitti yhteisedun nimissä hallituksen esityksestä poiketen lakiin lisättäväksi määräys museoautojen vapauttamista ajoneuvoverosta. Asiasta ei syntynyt kompromissia ja sen tähden jouduttiin erimielisyys ratkaisemaan äänestyksellä. Siinä hallituksen esitys hyväksyttiin äänin 101 jaa-ääntä 44 ei-ääntä vastaan. Tyhjää äänesti kaksi ja poissa oli 52 kansanedustajaa. Suurten hallituspuolueiden ja oppositiopuolueiden rivit hajosivat muutaman edustajan äänin. Vasemmistoliiton

Kuvio 15. Äänestäen hyväksytyt hallitus-alkuperää olevat luokkaetua vaalineet hallituksen esitykset (N=60)

ja sitä pienempien puolueiden rivit säilyivät yhtenäisinä hallituspuolueiden edustajien äänestäessä hallituksen esityksen puolesta ja oppositioedustajien äänestäessä Bremerin esityksen puolesta ([www.eduskunta.fi/ HE 151/1996vp](http://www.eduskunta.fi/HE_151/1996vp) luettu 25.3.2007).

Vaikka talonpoijiston etua vaalineita esityksiä on vähän, niin 27 prosentissa kaikista talonpoijiston etua koskeneista esityksistä on äänestetty eduskunnassa. Hallitus-alkuperää olevissa talonpoijiston etua ajaneissa esityksissä äänestysherkkyys on 29 prosenttia, siis hieman vähemmän kuin hallituksesta lähtöisten esitysten keskiarvoprosentti. Talonpoijiston äänestysten osuus on suhteellisesti yhtä korkea kuin äänestäminen keskiluokan asemaa parantavissa esityksissä, joita lukumääräisesti on nelinkertainen määrä verrattuna talonpoijiston etua puolustaneisiin esityksiin. Äänestysherkkyys johtuu ilmeisesti siitä, että maanviljelijät ja heidän etujärjestönsä ovat viime vuosina vaatineet maanviljelijäin taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman turvaamista. Heidän esiintymisensä on saanut eduskunnassa vastakaikua, koska keskustan lisäksi muutkin porvarilliset puolueet kantavat vasemmistoa enemmän huolta maamme maatalouden tulevaisuudesta.

Kaikista keskiluokan etua vaalivista esityksistä on äänestetty 30 prosentissa. Hallituksesta lähtöisin olevien keskiluokan etua vaalineiden esitysten kohdalla äänestysprosentti on lähes sama, keskimääräinen

(29 %). Työväestön etuja ajavista esityksistä 24 prosentissa on päädytty äänestykseen. Se on lähes sama kuin työväestön etujen yleinen äänestysprosentti (23 %).

Vuoden 1996 laajapohjaisessa hallituksessa oli SDP, kokoomus, RKP, vasemmistoliitto, vihreät ja ammattiministerinä talonpoijiston edustaja, silti hallituksen alkuperää olevat eri luokkaetuja vaalineet esitykset ovat herättäneet muutoshalukkuutta ja äänestyksiä. Porvariston luokkaetua vaalineet esitykset ovat aikaansaaneet äänestyksiä useammin kuin työväestön ja keskiluokan intressiä vaalineet esitykset.

6.7.2. Kansainvälistä alkuperää olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys

Vuoden 1996 hallituksen esityksistä 31 prosenttia on kansainvälistä alkuperää. Yhteisetua koskevia kansainvälistä alkuperään olevista hallituksen esityksiä on ollut 56. Niiden osuus on hiukan pienempi (60 %) kuin hallitus-alkuperää olevissa esityksissä. Keskiluokan etua esityksistä on koskenut 15 prosenttia, työväestön etua 11 prosenttia, porvariston 10 ja talonpoijiston 4 prosenttia. Erityisistä luokkaeduista porvariston ja työväestön edut ovat suhteellisesti enemmän esillä kuin hallitus-alkuperää olevissa esityksissä.

Esitykset ovat vaalineet kaikkia luokkaetuja sekä yksimielisesti että äänestysten kautta. Kansainvälistä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on äänestetty 27 prosentissa. Se on hieman vähemmän kuin hallitus-alkuperää olevien esitysten yhteydessä (31 %).

Luokkien yhteisetua vaalineet kansainvälistä alkuperää olevat esitykset ovat aiheuttaneet 16 prosentin osuudella äänestyksiä eduskunnassa. Se on selvästi vähemmän kuin hallituksen sisältä esitettyjen yhteisetua ajaneiden esitysten äänestykset, mikä alentaa yleistä äänestysprosenttia.

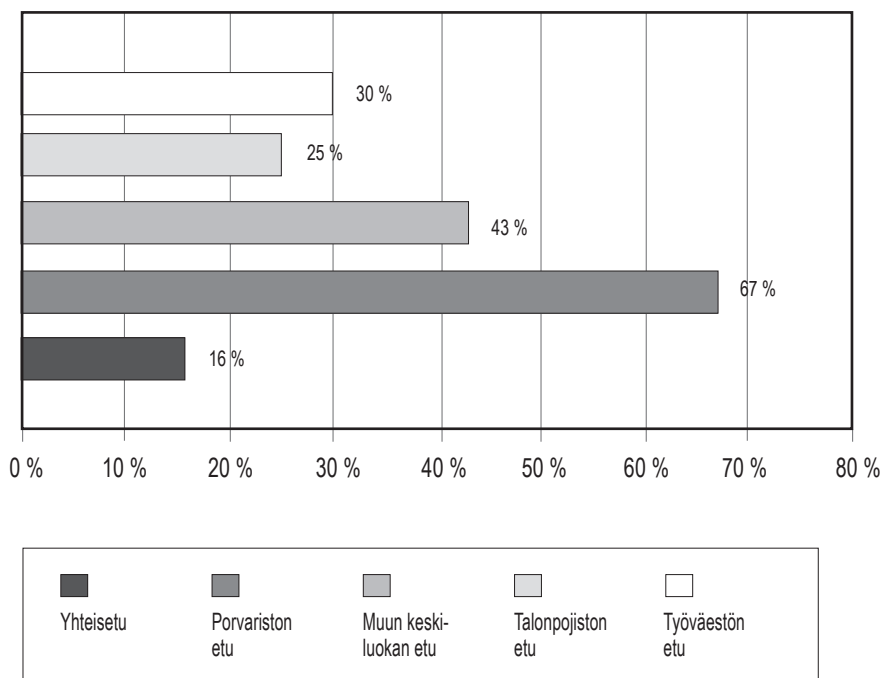
Kansainväliset yhteistä hyvää edistäneet esitykset on eduskunnassa hyväksytty selvästi helpommin kuin erityisiä luokkaetuja koskeneet esitykset. Sillä porvariston, keskiluokan ja työväestön etuja ajavista kansainvälistä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on äänestetty useammin kuin hallitus-alkuperää olevista vastaavista esityksistä. Vain talonpoijiston etujen kohdalla äänestysherkkyys on vähän pienentynyt.

Porvariston etuja vaalineiden kansainvälistä alkuperää olevien hallituksen esitysten määrä on vain 9. Kun niistä on äänestetty 6 tapauksessa, äänestysherkkyys nousee korkeaksi 67 prosenttiin. Äänestysprosentti on tutkituista luokkaetukohtaisista osuuksista korkein. Se ylittää 17 prosentilla hallituksen omien porvariston etua koskeneiden esitysten osuuden.

Äänestysherkkyys keskiluokan etua vaalineissa kansainvälistä alkuperää olevissa esityksissä on 43 prosenttia, mikä on korkeampi kuin hallituksen omien keskiluokan etua vaalineiden esitysten kohdalla. Äänestysaktiivisuus voi johtua keskiluokkaan kuuluvien ryhmien suhteellisen suuresta lukumäärästä, mikä johtaa rinnakkaisaloitteiden ja äänestysten moninaisuuteen.

Talonpoijistoa koskevista kansainvälistä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on äänestetty yhden kerran. Suhdeluvuksi muutettuna se on 25 prosenttia, mikä on hieman vähemmän kuin hallituk-

Kuvio 16. Äänestään hyväksytyt kansainvälistä alkuperää olevat luokkaetua vaalineet hallituksen esitykset (N=25)

sen sisäisten talonpoijiston esitysten kohdalla. Äänestysherkkyys työväestön etuja vaalivien kansainvälisten esityksien osalta on 30 prosenttia. Se on 6 prosenttiyksikköä korkeampi kuin hallituksen omien esitysten yhteydessä.

EU:n direktiivit ja muut kansainväliset velvoitteet koskevat kasvavassa määrin myös talonpoijiston ja työväestön kuten kaikkien luokkaetuja. Suomen hallituksen ja eduskunnan velvollisuutena on säätää nuo määräykset maamme lainsäädännöksi. Vuonna 1996 kansainvälistä alkuperää olevia ja yhteisetua ajavia esityksiä on haluttu muuttaa vähemmän kuin kotimaista alkuperää olevia yhteisetua vaalivia hallituksen esityksiä. Sen sijaan porvariston, keskiluokan ja työväestön etua vaalineet kansainvälistä alkuperää olevat hallituksen esitykset ovat herättäneet äänestyksiä enemmän kuin vastaavat erityisetuja koskeneet hallituksen omista riveistä nousseet esitykset. Porvariston etujen vaalimiseen liittyvien esitysten äänestysherkkyys säilyi kansainvälistä alkuperää olevissakin esityksissä vahvempana kuin muiden luokkaetujen vaalimisessa. Osa kansainvälistä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on todennäköisesti sellaisia direktiivejä, jotka on hyväksyttävä ilman muutoksia. Joukossa on myös sellaisia, joiden soveltamisessa Suomen oloihin on liikkumavaraa.

Vaikka selvä enemmistö kansainvälistä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on hyväksytty eduskunnassa ilman äänestyksiä, niin äänestysshalukkuuttakin esiintyy. Esimerkiksi HE 34/1996:ssa ehdotettiin säädettäväksi uusi työaikalaki, joka kumoaisi ja korvaisi siihen saakka voimassa olleet työaikalait. Esityksen tavoitteena oli selkeyttää työaikalainsäädäntöä. Esityksellä pyrittiin saamaan työaikalainsäädäntö vastaamaan tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista annetun neuvoston direktiivin vaatimuksia. Ehdotettua työaikalakia sovellettaisiin myös valtion virkamiehiin sekä kunnan, kuntayhtymän, kirkon ja muun julkisen yhteisön viranhaltijoiden työhön. Muutosesitys antaisi järjestäytymättömille työnantajille oikeuden sopia paikallisesti työajoista ja niiden korvauksista noudattaen yleissovellettavia työehtosopimuksia ([www.eduskunta.fi/HE 34/1996](http://www.eduskunta.fi/HE%2034/1996) luettu 23.3.2007). Näin ollen lain säätämisellä vaadittaisiin työväestön, keskiluokan ja työnantajien eli porvariston luokkaetuja.

Esitetyssä työaikalaisissa olisi yleismääritelmä työaikaan luettavasta ajasta sekä lisä- ja ylityöstä. Lakiin ehdotettiin yleistä säännöstä vuorokausilevosta. Ylitöiden enimmäismäärää esitettiin alennettavaksi 250 tuntiin vuodessa. Tämän lisäksi voisi vuodessa tehdä tietyillä edellytyksillä 80 tuntia lisäylityötä. Lisäksi ehdotettiin säädettäväksi järjestäytymättömän työnantajan oikeudesta tehdä paikallinen säännöllistä työaika koskeva sopimus työntekijäpuolen kanssa yleisittovaan työehtosopimukseen sisältyvän paikallista sopimista koskevan määräyksen perusteella ja rajoissa. Kotitaloustyöntekijän työsuhteesta annetun lain työn teettämistä eri vuorokauden aikoina koskevaa säännöstä muutettaisiin siten, että työn teettämisaajat sopeutettaisiin ehdotetun työaikalain yötyötä koskevan säännöksen yötyömääritelmään.

Edustaja Vehkaoja (SDP) ym. katsoivat, ettei HE 34 vaalinut riittävästi työväestön luokkaetua, ja he jättivät asiasta lakialoitteen LA 17, jossa ehdotettiin, että säännöllistä työaika lyhennetään nykyisestä enintään 8 tunnista enintään 6 tuntiin vuorokaudessa siten, että työaika on enintään 30 tuntia viikossa nykyisen 40 tunnin sijasta. Viikoittainen säännöllinen työaika voidaan järjestää myös siten, että se on keskimäärin 30 tuntia. Säännöllisen työajan ylittämistä, yö- ja vuorotyötä sekä lepoaika koskeviin säännöksiin ei esitetty muutoksia.

Edustaja Lapintie (VAS) ja joukko vasemmistopuolueiden kansanedustajia esittivät lakialoitteensa LA 35/1995 muutoksia hallituksen esitykseen. Heidän lakialoitteessaan esitettiin, että työaikalain 1 §:ssä mainittujen lakien estämättä säännöllisen vuorokautisen työajan lisäksi saataisiin kalenterivuoden aikana teettää ylityötä enintään 120 tuntia ja vastaavasti säännöllisen viikoittaisen työajan lisäksi kalenterivuoden aikana voitaisiin teettää ylityötä enintään 72 tuntia sekä työaikalain 6 §:ssä mainituissa töissä (periodityö) saataisiin säännöllisen työajan lisäksi kalenterivuoden aikana teettää ylitöitä enintään 200 tuntia.

Mietinnössään työasianvaliokunnan enemmistö hyväksyi HE 34 lain sisällön kannalta vähäisin muutoksin. Mietintöön jättivät eriävän mielipiteensä valiokunnan keskustapuolueen ja kristillisten edustajat. Heidän mielestä olisi pitänyt lainsäädännöllisesti luoda edellytykset sille, että yrityksissä ja työpaikoilla

olisi mahdollisuus aikaisempaa huomattavasti laajempaan sopimiseen työehdoista, työn organisoinnista, työnjohtokulttuurista, palkoista ja muista korvauksista. Pienimpiä yrityksiä varten olisikin mielekkäintä olla oma sopimusmalli. Työlainsäädännön ja sopimuskäytännön muutosten reunaehtoina tulisi olla se, että valtakunnallisin sopimuksin turvattaisiin minimipalkkataso ja että lailla turvattaisiin työntekijöiden järjestäytymisoikeus, lakko-oikeus, työsuojelulainsäädäntö ja työntekijän yleinen oikeusturva. Yli-työrajoituksia tarvitaan, mutta on kiistanalaista, voidaanko niillä tosiasiallisesti vähentää työttömyyttä. Vastalauseen jättäjien mielestä lakiesityksessä oli päädytty tiukentamaan ylityörajoitusta huomattavasti ja samalla selvästi alle EU-direktiivin määrittämän tason. Heidän mielestään oli erikoista se, että lisä- ja ylityöstä maksettavan korvauksen tasosta säädetään lain tasolla. Asiassa olisi luotettava sopimusmenettelyyn ([www.eduskunta.fi/HE 34/1996/TyVM 10/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_34/1996/TyVM_10/1996) luettu 26.3.2007).

Lain toisessa käsittelyssä edustaja Komi (KESK) esitti edustaja Veteläisen (KESK) kannattamana hallituksen esitystä joustavampia ja osin pidempiä työaikoja. ([www.eduskunta.fi/HE 34/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_34/1996) luettu 25.3.2007). Lakiesitysten kolmannessa käsittelyssä äänestettiin edustaja Vehkaojan (SDP) esittämästä ja edustaja Tuija Pohjolan (SDP) kannattamasta hyväksytyihin lakeihin liitettävästä perustelulausumasta, jonka perusteella eduskunta olisi edellyttänyt, että hallitus käynnistäisi selvityksen mahdollisuuksista lakiteitse lyhentää yleistä enimmäistyöaikaa. Äänestyksen tulos oli 113 ääntä mietinnön ja 32 ääntä Vehkaojan lausuman hyväksymisen puolesta. Enemmistö SDP:n eduskuntaryhmästä äänesti mietinnön puolesta. Vasemmistoryhmän kaikki kolme kansanedustajaa äänestivät perustelulausuman hyväksymisen puolesta. Porvarillisten puolueiden edustajat äänestivät lähes yhtenäisenä rintamana mietinnön hyväksymisen puolesta. ([www.eduskunta.fi/HE 34/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_34/1996) luettu 27.3.2007).

Työntekijät ja heidän etujärjestöt pitävät lainsäädännöllä määriteltyjä työehtoja paremmin turvattuina kuin työmarkkinaosapuolten välisillä sopimuksilla määriteltyjä ehtoja. Työnantajat puolestaan katsovat, että työmarkkinasopimukset ja paikalliset sopimukset turvaavat heidän intressinsä paremmin kuin toimintoja jäykistävät lakien määräykset. Näin ollen Vehkaojan ym. ja Lapintien ym. lakialoitteilla vaalittiin työväestön erityisiä luokkaetuja. Työasiainvaliokunnan keskustalaiset ja kristilliset jäsenet vaalivat vastalauseellaan yrittäjien eli keskiluokan ja porvariston erityisiä luokkaetuja. Hyväksyessään hallituksen esityksen kaikki istunnossa läsnä olleet kansanedustaja vaalivat työväestön, keskiluokan ja porvariston luokkaetuja.

Kansainvälistymisen vaikutus eduskuntamme toimintaan näkyy erityisesti kansainvälistä alkuperää olevista ja luokkien yhteisetua vaalivista hallituksen esityksistä ja niiden käsittelystä. Niiden äänestysherkkyys on kaikkein heikoin eri alkuperää olevista hallituksen esityksistä. Maamme lisääntyvä lainsäädännön yhtenäistäminen kansainvälisten määräysten ja sopimusten mukaiseksi vähentää kansanedustajien mahdollisuutta tehdä eduskunnassa muutoksia hallituksen esityksiin, jotka on laadittu kansainvälisten velvoitusten mukaisiksi.

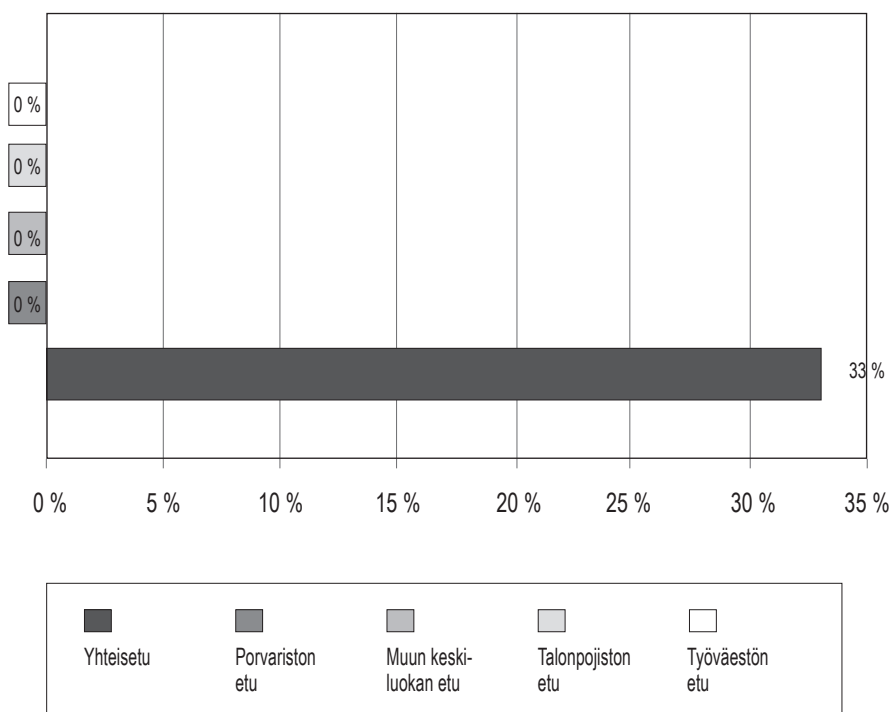
6.7.3. Eduskunta-alkuperää olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys

Alkuperältään eduskunnasta lähtöisin olevia hallituksen esityksiä on tutkimusvuoden sisällä kuusi. Ne kaikki ovat luokkien yhteisetua etua vaalivia. Vaatimus, jolla eduskunta velvoittaa hallituksen antamaan tietyn esityksen, edellyttää eduskunnalta merkittävää yksimielisyyttä, jonka saavuttaminen erityistä luokkaetua vaalivasta esityksestä on vaikeaa. Kun aloite ja evästys ovat tulleet eduskunnasta, voidaan olettaa, että hallituksen tätä alkuperää olevat esitykset hyväksytään eduskunnassa ilman merkittävää erimielisyyttä. Tutkimuksen tulos kuitenkin osoittaa, että 33 prosentissa tätä alkuperää olevista hallituksen esityksistä on päätetty äänestään, vaikka asiasältö koski luokkien yhteisetua. Äänestysherkkyys on korkeampi kuin hallitus- tai kansainvälistä alkuperää olevien yhteisetua vaalineiden esitysten yhteydessä. Se ylittää myös hallituksen kaikkien esitysten keskimääräisen äänestysherkkyden. Yhteisedusta voi syntyä joskus erilaisia tulkintoja tai jokin ryhmä on katsonut yhteisedun olevan ristiriidassa oman luokka- tai ryhmäetunsa kanssa. Luokkien erityisetua vaalivia eduskunta-alkuperää olevia hallituksen esityksiä ei vuonna 1996 ole ollut. Se ei ole kovin yllättävää, koska velvoite, jolla eduskunta vaatii hallituksen antamaan tietyn esityksen edellyttää luokkaedut ylittävää yksimielisyyttä

Äänestään hyväksytyttä yhteisetua vaalineita esityksiä oli kaksi, joista toinen koski ammatillisten opettajien koulutusta ja toinen ajoneuvoveroa. Äänestykset aiheutuivat siitä, että kansanedustajat käsittivät kahdella eri tavalla yhteis- eli yleisen edun vaatimukset ammatillisten opettajien koulutuksessa ja ajoneuvoverotuksessa. Esitys HE 49/1996 on alkuperältään eduskunnasta. Hyväksyessään lain ammatillisista opettajakoulutuslaitoksista eduskunta kiirehti opettajakoulutuksen kehittämistä merkitsevän valmistelun käynnistämistä. Sivistysvaliokunta piti vuonna 1990 tehtyä ammatillisen opettajakoulutuksen uudistusta välivaiheena ammatillisen opettajakoulutuksen kehittämisessä kokonaisuudessaan. Sivistysvaliokunta kiirehti hajautettujen maatalousalan, koti- ja laitostalouden sekä käsi- ja taideteollisuuden opettajakoulutuksen samoin kuin terveydenhuoltoalan opettajakoulutuksen tarkoituksenmukaista järjestämistä koskevien selvitysten tekemistä. Opetusministeriön asettama ammatillisten opettajakoulutuslaitosten organisointityöryhmä esitti muistiossaan (opetusministeriön työryhmien muistioita 1993:23) vaihtoehtoja sekä ehdotuksensa koulutuksen tulevista järjestelyistä.

Työryhmän muistion perusteella hallitus pyrki esityksellään HE 49/1996 ammatillisessa opettajakoulutuksessa olevien epäkohtien poistamiseen ja toimintaympäristön muutuksiin, jotka edellyttävät opettajakoulutuksen uudelleenjärjestelyä. Esityksen tavoitteena oli luoda sellainen ammatillisten opettajakoulutusyksikköjen verkosto, jolla voitaisiin turvata korkeatasoinen opettajakoulutus samalla kun se olisi tehokas ja taloudellinen. Toisin sanoen uudistuksella pyrittiin saamaan ammatillinen opettajakoulutus ajankohdan vaatimuksia vastaavaksi. Tällainen tavoite oli luokkien yhteisedun mukainen. Sivistysvaliokunta muutti hallituksen esitystä. Äänestyksen aiheutti eräiden kansanedustajien näkemys siitä, ettei hallituksen esitys taannut riittävän korkeatasoista koulutusta ammatillisille opettajille. Koulutus aiottiin toteuttaa ammattikorkeakouluissa. Hallituksen esityksestä poikkeavan näkemyksen omaavat

Kuvio 17. Prosenttiosuudet eduskunnasta peräisin olevista ja siellä äänestäen hyväksytyistä eri luokkaetuja vaalineista hallituksen esityksistä (N=6)

kansanedustajat Päivi Räsänen ym. vaativat yliopistossa suoritettavaa ammatillisten opettajien koulutusta. Tämäkin esitys koski luokkien yhteisetua, koska sillä pyrittiin mahdollisimman korkeatasoiseen ammatilliseen opettajakoulutukseen, jota Räsänen ym. mielestä yleinen etu vaati. Äänestyksessä hallituksen muutettu esitys oli Räsänen esitystä vastaan. Muutettu hallituksen esitys voitti äänestyksessä ([www.eduskunta.fi/HE 49/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_49/1996)).

6.7.4. Järjestösopimuksista peräisin olevien hallituksen esitysten äänestysherkkyys

Järjestösopimuksista peräisin olevia hallituksen esityksiä oli yhdeksän. Neljä esitystä vaali keskiluokan ja neljä työväestön etua. Yksi esitys vaali edellä mainittujen lisäksi porvariston etua. Kaikki järjestöalkuperäiset hallituksen esitykset eduskunta hyväksyi yksimielisesti siitä huolimatta, että ne koskivat luokkien erityisuuksia.

Äänestysherkkyys järjestöalkuperää olevista hallituksen esityksistä on nolla. Eduskunta ei halunnut puuttua hallituksen ja etujärjestöjen yksimielisiin sopimuksiin perustuviin hallituksen esityksiin, vaan hyväksyi ne muuttamattomina. Eduskunta saattaa muuttaa esityksiä, jotka perustuvat kolmikantasopimuksella perustetun työryhmän tai muun valmistelevan elimen erimieliseen esitykseen. Esimerkiksi HE 44/1996 esitystä laiksi kunnallisen viranhaltijan palvelussuhdeturvalaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi käsittelyssä. Hallintovaliokunta muutti mietinnöllään hallituksen esitystä. Valiokunta ehdotti esitykseen joitakin kirjoitustapaa ja sisältöä koskevia muutoksia, jotka lähtevät nimenomaan uuden virkamiesoikeudellisen sääntelyn näkökulmasta. Valtion virkamieslaki on lähentänyt virka- ja työsuhdetta toisiinsa. Tämän vuoksi olemassa olevaa virkamieslainsäädäntöä voitiin valiokunnan mukaan hyödyntää tämän esityksen käsittelyssä. Täysistunnossa muutettu hallituksen esitys hyväksyttiin yksimielisesti ([www.eduskunta.fi/He 44/1996](http://www.eduskunta.fi/He_44/1996) luettu 23.5.2005).

Valiokuntien muutokset järjestöperäisiin esityksiin ovat usein lakitekniisiä, harvoin sisältöön puuttuvia. Esityksistä saatetaan keskustella ja esittää vilkkaasti erilaisia mielipiteitä, mutta muutosesityksiä tehdään järjestösopimuksista peräisin olevista hallituksen esityksistä harvemmin kuin kolmea muuta alkuperää olevissa hallituksen esityksissä.

6.7.5. Luokkaetujen keskimääräinen äänestysherkkyys

Lopuksi laskin kaikista eri alkuperää olevista hyväksytyistä hallituksen esityksistä keskimääräisen äänestysherkkyden luokkaeduittain. Tuloksista havaitaan, että äänestysherkkydessä ei yhteisetua, työväestön, keskiluokan ja talonpoijiston luokkaetua vaalineiden hallituksen esitysten osalta ole suuria eroja, koska äänestysherkkyys vaihtelee 23 prosentista 30 prosenttiin kaikista samaa luokkaetua edistäneistä hallituksen esityksistä.

Hallituksen porvariston luokkaetua puolustaneet esitykset ovat aiheuttaneet eduskunnassa erimielisyyttä ja äänestyksiä selvästi enemmän kuin muita luokkaetuja vaalineet esitykset. Äänestysherkkyttä esiintyi sekä hallitus-alkuperää että kansainvälistä alkuperää olevien porvariston etuja koskeneiden hallituksen esitysten yhteydessä. Koska porvariston etuun orientoituneita esityksiä ei ole valmisteltu järjestöjen kanssa niin laajassa mitassa kuin työväestön, keskiluokan ja talonpoijiston etuja vaalineita hallituksen esityksiä, porvariston etuun orientoituneet esitykset aiheuttavat eduskunnassa enemmän äänestyksiä kuin muita erityisiä luokkaetuja vaalineet hallituksen esitykset. Toisaalta porvaristolla eli elinkeinoelämän edustajilla ja organisaatioilla on muita luokkia paremmat välittömät yhteydet julkiseen valtaan yhteiskunnallisia toimintalinjauksia valmisteltaessa. Tämän vuoksi porvaristoa edustavilla puolueilla on vähemmän tarvetta käydä kamppailua eduskunnassa niin porvariston kuin muiden luokkien intresseistä.

Hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa elinkeinoelämän edustajat pyrkivät varmistamaan porvariston luokkaintressin toteutumisen. Tämä aiheuttaa usein vasemmistopuolueiden ja poliittisen keskustan edustajissa hallituksen esityksen muutostarvetta ja äänestyksiä.

Taulukko 28. Hallituksen esitysten hyväksymistapa luokkaetujen osalta

Luokkaetu	Yksimielisesti		Äänestäen		Yht.
	lkm	%	lkm	%	
Yhteisetu	142	74	51	26	193
Porvariston etu	10	46	12	54	22
Keskiluokan etu	32	70	14	30	46
Talonpoijiston etu	8	73	3	27	11
Työväestön etu	24	77	7	23	31
Yhteensä	216		87		303

Keskiluokan, talonpoijiston ja työväestön etuja edistäneet hallituksen esitykset ovat enimmäkseen syntyneet etujärjestöjen kanssa solmittujen sopimusten perusteella. Se on omiaan vähentämään näiden esitysten äänestysherkkyyttä. Porvariston etua koskevien esitysten muita suurempi äänestysherkkyys ilmentää sitä, että vasemmistoon ja poliittiseen keskustaan kuuluvat kansanedustajat katsovat porvariston ja elinkeinoelämän etujen toteuttamisen olevan hallituksen esityksessä liiallista. Määrää lisää myös oppositiossa olevien porvarillisten puolueiden kritiikki hallituksen esityksiä kohtaan. Kriittisten kansanedustajien mielestä hallitus on esitystä laatiessaan jättänyt joitakin erityisetuja ottamatta huomioon.

Yhteisetua vaalineiden esitysten suhteellisen vähäinen äänestysherkkyys saa alkunsa siitä, että puolueiden kesken on vähemmän erimielisyyttä yhteisedun kuin erityisetujen vaalimisesta. Tosin yhteisetuakin vaalittaessa joudutaan äänestyksiin, kuten eduskunta-alkuperää olevien esitysten yhteydessä on käynyt ilmi. Ei yleistä etua aina käsitetä poliittikkojen keskuudessa yhdellä tapaa.

6.8. Yhteenveto

Enemmistö hallituksen esityksistä vuodelta 1996 vaali luokkien yhteisetua. Yhteisetua vaalitaan hallituksenkin esityksissä moninkertaisesti voimakkaammin kuin erityisetuja. Tulos on samansuuntainen kuin kansanedustajien lakialoitteiden luokkaetuorientaatiossa, ja puolueohjelmien lausumissa. Suurin ero on yhteisedun edistämisen voimakkuudessa. Hallituksen kaikista esityksistä luokkien yhteisetua vaalineiden osuus on 64 prosenttia. Vastaava osuus kansanedustajien lakialoitteissa on 49 prosenttia ja puolueohjelmissa 87 prosenttia. Hallituksen esityksissä yhteisetua edistävien osuus on viisi prosenttia suurempi kuin kansanedustajien lakialoitteissa. Tulos osoittaa, että hallituksen jäseninä kansanedustajat ovat pyrkineet löytämään tasapainoa eri luokkaetuja vaalivien kansalaisryhmien kesken. Rivikansanedustajina eri puolueiden edustajat kantavat lakialoitteillaan huolta luokkien erityiseduista voimakkaammin kuin maan hallitus esityksillään. Puolueohjelmissa taas korostetaan yhteisiä etuja, kun pyritään etsimään kannattajia mahdollisimman laajoista väestöryhmistä.

Toiseksi eniten hallituksen esityksissä puolustettiin keskiluokan erityisetua. Myös lakialoitteiden teossa keskiluokan etujen vaaliminen oli samassa asemassa, 15 prosentin osuudella toiseksi korkeimpana yhteisetujen jälkeen. Puolueohjelmissa keskiluokan edut olivat saaneet huomattavasti pienemmän keskimääräisen osuuden (2 %). Keskiluokan erityisetuja vaalitaan muiden luokkien erityisetuja enemmän. Keskiluokka on noussut kapitalismin luokkana merkitykseltään yhtä vaikutusvaltaiseksi kuin porvaristo ja työväestö.

Työväestön etujen vaaliminen on voimakkuudeltaan kolmantena. Sen osuus hallituksen esityksistä on 10 prosentin tuntumassa. Se on hieman vähemmän kuin eri puolueiden edustajien tekemien työväestön etua vaalineiden lakialoitteiden keskimääräinen osuus ja vähän enemmän kuin puolueohjelmissa esiintyvä työväestön luokkaedun vaalimisen keskimäärä (6 %).

Neljäntenä seuraa porvariston ja vähäisimpänä talonpojiston etujen ajaminen. Orientaation voimakkuudessa on hallituksen esitysten ja lakialoitteiden välillä järjestysero. Hallituksen esityksissä edistetään vähiten talonpojiston erityisetua ja toiseksi vähiten porvariston etua. Lakialoitteissa järjestys oli päinvastainen. Porvariston etujen osuus on hallituksen esityksissä noussut 7 prosentin osuuteen. Lakialoitteissa porvariston etua vaalittiin keskimäärin 4 prosentin ja ohjelmalausumissa 2 prosentin osuudella.

Talonpojiston luokkaetua hallituksen esityksissä on käsitelty vähän, 4 prosenttiyksikön osuudella. Tutkittuina vuosina talonpojiston etua vaalivien eri puolueiden lakialoitteiden keskiarvo on ollut 10 prosenttia. Vuodesta 1972 lähtien talonpojiston etujen vaalimisessa on lakialoitteiden teossa ilmennyt vähenevää suuntausta. Eri puolueiden ohjelmissa talonpojiston etujen ajamisen keskiarvo oli 2 prosenttia.

Luokkien erityisetuja hallituksen esityksissä on yhteensä vaalittu 36 prosentissa. Se on hieman vähemmän kuin luokkien erityisetujen vaaliminen lakialoitteiden teossa (41 %) ja enemmän kuin erityisetujen esiintuominen keskimäärin eri puolueiden ohjelmissa (13 %).

Kaksi kolmasosaa esityksistä on alkuperältään hallitukselta. Kansainvälistä alkuperää oli noin 30 prosenttia ja eduskunta- ja järjestöperäisiä molempia muutama prosenti. Kansainvälistä alkuperää olevat yhteisetua vaalineet hallituksen esitykset on hyväksytty useimmiten yksimielisesti, mutta luokkaetuja vaalineet kansainvälistä alkuperää olevat esitykset ovat nostattaneet runsaasti äänestyksiä. Tulos osoittaa, että luokkaetujen vaaliminen tapahtuu aikaisempaa enemmän globaalisti ja yhteiskuntapolitiikka kansainvälistyy sekä yhteisymmärrystä että ristiriitoja synnyttäen.

Kun verrataan hallitus-alkuperää olevia hallituksen esityksiä yleiseen luokkaetujen jakautumaan hallituksen esityksissä, tulee ilmi parin prosentin eroja. Hallitus on omissa esityksissään vaalinut yhteisetua hieman enemmän, porvariston, keskiluokan ja työväestön etuja vähemmän ja talonpojiston etua samassa suhteessa kuin hallituksen kaikissa esityksissä keskimäärin. Kansainvälistä alkuperää olevat hallituksen esitykset poikkesivat yleisestä jakautumasta yhteisedun, porvariston ja työväestön edun osalta. Yhteisedun osuus oli 4 prosenttiyksikköä pienempi ja vastaavasti porvariston osuus 3 ja työväestön osuus 1 prosenttiyksikköä suurempi. Eduskunnan vaatimuksesta nousseet hallituksen esitykset vaalivat yksinomaan yhteisetua. Myös järjestöjen kanssa yhteistyössä syntyneet hallituksen esitykset poikkesivat yleisestä linjasta. Kaikki yhdeksän esitystä ajavat luokkien erityisetuja. Sekä keskiluokan että työväestön etuihin suuntautui molempiin 45 prosentin osuudet ja porvariston etuihin 10 prosentin osuus.

Keskimääräinen äänestysherkkyys yhteisetuun, työväestön, keskiluokan ja talonpojiston luokkaetuuun orientoituneiden hallituksen esitysten osalta vaihtelee 23 prosentista 30 prosenttiin kaikista samaa luokkaetua vaalineista hallituksen esityksistä. Talonpojiston sekä työväestön luokkaetuja ajaneiden hallituksen esitysten synnyttämä äänestystarve on ollut tasaisesti näiden prosentiosuuksien sisällä. Yhteisedun orientaatiosta on useimmin äänestetty, kun esitys on syntynyt eduskunnan vaatimuksesta ja äänestyksiä on vähiten, kun yhteisedun esitykset ovat alkuperältään kansainvälisiä. Keskiluokan edun kohdalla äänestysinto on noussut kansainvälistä alkuperää olevien esitysten yhteydessä yli 10 prosenttiyksikön verran hallituksen omien esitysten tasosta.

Porvariston luokkaetua edistäneet hallituksen esitykset ovat aiheuttaneet eduskunnassa erimielisyyttä ja äänestyksiä selvästi enemmän kuin muita luokkaetuja puolustaneet esitykset. Erityisesti kansainvälistä alkuperää olevat porvariston etua ajaneet hallituksen esitykset ovat nostattaneet äänestysten määrän korkeaksi.

Järjestöalkuperäiset hallituksen esitykset läpäisevät eduskunnan käsittelyn nopeammin kuin hallituksen, kansainvälistä tai eduskunta-alkuperää olevat esitykset, koska niiden äänestysherkkyys on vähäisin. Toiseksi vähäisin tarve äänestää on ollut kansainvälistä alkuperää olevien hallituksen esitysten kohdalla. Korkeimmaksi äänestysprosentti on noussut eduskunnan käsitellessä hallituksen esityksiä, jotka se itse oli pannut liikkeelle.

Hallituksen esitysten luokkaetuorientaatiot osoittavat, että hallituspuolueet ovat ensisijaisesti yleisen eli luokkien yhteisedun vaalijoita. Yleisen edun edistäminen kuuluu hallituksen tehtäviin. Tämän vuoksi on syntynyt yleinen käsitys hallituksen esitysten neutraalisuudesta luokkaetujen vaalimisen

suhteen. Toinen syy esitysten neutraalisuuteen on se, etteivät puolueet osallistuessaan hallitukseen voi toteuttaa luokkaetuihin perustuvia tavoitteitaan täysimääräisesti. Ohjelmatavoitteista puolueet joutuvat tinkimään yhteiskunnallisten realiteettien vuoksi, koska puolueiden tavoitteet eivät ole samanlaisia ja hallitusohjelmaa ja eduskunnalle jätettäviä esityksiä laadittaessa hallituspuolueet joutuvat keskenään tekemään hallituksen tavoitteissa kompromisseja.

Oppositiopuolueet voivat toteuttaa ohjelmatavoitteitaan vielä vähemmän kuin hallituspuolueet. Koska hallituksen ja eduskunnan toiminnassa hallituspuolueiden tavoitteet toteutuvat enemmän kuin oppositiopuolueiden tavoitteet, viimeksi mainittujen toiminta eduskunnassa keskittyy etupäässä hallituksen toiminnan arvosteluun eduskunnassa käytävässä keskustelussa ja äänestyksissä sekä rinnakkaisten lakialoitteiden laatimiseen. Oppositiopuolueet pyrkivät propagandassaan usein käyttämään hyväkseen hallituksen ja eduskunnan kompromissipäätöksiä, joihin minkään luokan edustajat eivät ole täysin tyytyväisiä. Joskus hallituksen esitysten arvosteluun yhtyvät yksittäiset hallituspuolueiden edustajat. Kun hallituksen esitys ei täysin vastaa jonkun hallituspuolueen tavoitteita ja eduskunnan päätökseksi on muodostumassa kompromissi, hallituspuolueiden johdossa suvaitaan joidenkin oman puolueen edustajien vastustavan käsittelyssä olevaa hallituksen esitystä. Tällä menettelyllä halutaan osoittaa äänestäjille, ettei asianomaisessa hallituspuolueessa olla täysin tyytyväisiä hallituksen esityksiin.

7. Johtopäätökset

Historiallisen materialismin mukaan yhteiskunta on dialektisen kehityksen alainen. Koska luokat ovat yhteiskunnan instituutioita, muutokset koskevat myös niitä. Siitä seuraa, että luokat, niiden yhteiskunnalliset edut ja luokkasuhteet kehittyvät dialektisesti yksinkertaisista muodoista monipuolisiksi järjestelmiksi. Samalla tavalla kehittyvät luokkaetuja puolustavat poliittiset puolueet ja etujärjestöt. Luokkien etukamppailu eli luokkataistelu muuttuu kapitalistisessa yhteiskunnassa valtion sääntelemäksi. Kehityksen tuloksena on syntynyt luokkien, puolueiden ja valtion yhteistoimintaa, jota nimitetään konsensusiksi. Se on yksi kapitalistisen yhteiskunnan kehitysvaiheista.

Tutkimukseni kohdistuu tiettyjen vuosien puolueohjelmiin ja vuosien 1965,1972,1988 sekä 1999 valtiopäivien lakialoitetoimintaan ja vuoden 1996 hallituksen esityksiin. Tästä syystä tutkimuksen tulokset ilmaisevat ensisijaisesti näiden ajankohtien poliittista toimintaa. Vastaava tutkimus jonain muuna ajankohtana tuottaisi sen ajan olosuhteiden mukaiset tulokset. Tulosten erilaisuus olisi kuitenkin vähäistä, koska tutkimukseni päätarkoitus on käsitellä porvarillisen yhteiskunnan luokkaintressien vaalimista yleensä yksityiskohtaisin esimerkein. Erot tuloksissa johtuisivat ensisijaisesti poliittisen järjestelmän muutoksista, kunakin ajankohtana esillä olevista yhteiskunnallisista asioista ja puolueiden voimasuhteista.

Suomen poliittinen järjestelmä elää nykyisin konsensuksen aikaa. Poliittisten puolueiden toiminnassa on ominaista se, että toisistaan poikkeavien jopa vastakkaisten tavoitteiden rinnalle on ilmaantunut entistä enemmän yhteisiä tavoitteita, jotka ovat tuoneet luokkataisteluun uusia piirteitä. Ne ovat vaimentaneet luokkien vastakkainasettelua. Poliittisessa toiminnassa luokkien erityisetujen rinnalla on luokkien yhteisetu eli yleinen etu saanut aikaisempaa merkittävämmän osan. Puolueet eivät voi modernissa yhteiskunnassa omistautua pääasiassa yhden luokan erityisetujen vaalimiseen, niin kuin tapahtui 1900-luvun alussa. Päästyään osalliseksi poliittisen vallan käytöstä puolueiden on otettava enemmän tai vähemmän huomioon kaikkien luokkien vaatimukset ja edut. Jos näin ei tehdä, luokkavastakohdat kärjistyvät. Tällaisen tilanteen välttämiseen valtiovalta pyrkii sääntelemällä luokkataisteluja. Tämä on aikaansaanut puolueiden toiminnan ja ohjelmien samankaltaistumista. Puolueet ovat kuitenkin säilyttäneet tietyn luokan erityisetujen vaalimisen ensisijaisena.

Suomalaisten puolueohjelmien samankaltaistumisesta huolimatta puolueilla on edelleen ideologisia eroja, jotka perustuvat niiden erilaisiin luokkataustoihin. Tämä johtuu luokkajaon ja luokkaetujen olemassaolosta, joita poliittiset puolueet puolustavat. Sekä ohjelmissa että käytännön toiminnassa puolueet orientoituvat toteuttamaan luokkaetuja. Vaikka puolueohjelmien merkitys poliittisessa toiminnassa on vähentynyt, niitä käytetään ohjeena puolueiden tavoitteiden asettelussa. Se, kuinka hyvin puolueet kykenevät saavuttamaan ohjelmatavoitteensa, riippuu kulloinkin vallitsevista poliittisista voimasuhteista.

Luokkaetuo-orientaatiotutkimus tarkastelee suomalaisten puolueiden ohjelmia ja käytännön toimintaa eduskunnassa 1960–1990-luvuilla. Puolueiden tavoitteet jaettiin viiteen eri luokkaetuuun, joita ovat luokkien yhteisetu, porvariston, muun keskiluokan, talonpoijiston ja työväestön erityisedut. Voimakkainta orientaatio on yhteisetuun. Puolueista ohjelmallinen orientaatio yhteisetuun on selkeintä vihreillä. Heikointa se on SDP:llä ja perussuomalaisilla. Loput puolueista muodostavat keskiryhmän, joiden suuntautuminen yhteisetuun vaihtelee 90 prosentin paikkeilla kaikista ohjelmalausumista. Porvariston luokkaetua vaalitaan voimakkaimmin liberaalien ja RKP:n puolueohjelmissa. Vähiten sitä puolustetaan vihreiden ja vasemmiston puolueohjelmissa. Keskiluokan edun suosiminen on voimakkainta perussuomalaisten puolueohjelmassa. Heikointa tämän luokkaedun vaaliminen on vasemmiston puolueohjelmissa. Porvarillisilla puolueilla orientaatio keskiluokan etuun on keskimääräistä. Puolueohjelman suuntautuminen talonpoijiston luokkaetuuun on aktiivisinta keskustalla, perussuomalaisilla ja RKP:llä. Muut puolueet vaalivat suhteellisen vähän talonpoijiston etua. Jos tarkastellaan keskiluokan ja talonpoijiston yhteistä luokkaetuo-orientaatiota, niin keskiluokkaisimmat puolueet ovat perussuomalaiset, keskusta ja RKP. Vähiten keskiluokkaisia ovat vasemmistoliitto ja vihreät. Työväestön luokkaetua vaalivat puolueohjelmissaan ensisijaisesti SDP ja vasemmistoliitto. Puolueohjelmien luokkaorientoituneet lausumat ovat vähentyneet 1960-luvulta lähtien. Voimassa olevissa ohjelmissa tällaisia lausumia on keskimäärin noin 15 prosenttia kaikista lausumista. 1990-luvun puolueohjelmissa SDP:n, liberaalien ja perussuomalaisten ohjelmissa luokkasuuntautuneet lausumat ylittävät 15 prosenttia. Muilla puolueilla ne jäävät alle 15 prosentin.

Puolueiden luokkaorientaatiossa on viime vuosikymmeninä tapahtunut jonkin verran muutoksia, jotka vastaavat kehitystä elinkeinoissa ja tuotantosuhteissa. Merkittävin muutos on havaittavissa keskustan poliittisessa toiminnassa, jossa maanviljelijöiden etujen vaaliminen on vähentynyt ja suuntautuminen keskiluokan ja porvariston etuun on lisääntynyt. Toinen mainittava muutos on vasemmistopuolueiden vähentynyt orientaatio työväestön luokkaetuuun ja lisääntynyt porvariston ja keskiluokan edun vaaliminen. Kaikkien puolueiden orientaatio pk-yrittäjien eli keskiluokan etuun on lisääntynyt. Nämä muutokset eivät ole aiheuttaneet siirtymiä puolueiden perinteisessä jakaantumisessa akselilla porvarilliset ja vasemmistopuolueet. Puolueista vihreitä on vaikea sijoittaa perinteisellä tavalla porvari- tai vasemmistopuolueeksi. Puolue onkin konsensusajan ”tuote”, joka toimii selkeimmin konsensuksen puolesta. Vihreitä voidaan pitää poliittiseen keskustaan kuuluvana, mutta se eroaa perinteisistä keskiluokkaa edustavista puolueista siinä, että se vaalii muita puolueita enemmän kaikkien luokkien erityisetuja ja yhteisetua

tasapuolisemmin kuin ns. perinteiset puolueet. Erityisten luokkaetujen orientaation suhteellisesta heikkenemisestä huolimatta selvää yleispuoluetta on vaikea löytää. Lähinnä sellaisia ovat vihreiden lisäksi kristillisdemokraatit ja RKP.

Merkittävä keino, jolla kansanedustajat vaalivat luokkaetuja eduskunnassa, on lakialoitteiden teko. Vaikka lakialoitteissa esitetyt uudistukset harvoin toteutuvat, niiden laatijat haluavat esiintyä luokkien yhteisedun tai erityisetujen vaalijoina. Lakialoitteiden määrä vaihteli vuosittain. Vuoden 1965 valtiopäivillä tehtiin 242 ja vuoden 1972 valtiopäivillä ennätysmäärä 563.

Puolueiden asema hallitus- tai oppositiopuolueena ei vaikuta merkittävästi aktiivisuuteen tehdä lakialoitteita. Eduskuntavaaleja edeltävänä vuonna kansanedustajat tekevät lakialoitteita enemmän kuin muina vuosina. Hallituspuolueiden kansanedustajat ovat lakialoitteiden teossa jokseenkin yhtä aktiivisia kuin oppositiopuolueiden kansanedustajat. Tulokaspuolueet esiintyvät ensimmäisinä vaalikausina aktiivisesti lakialoitteiden teossa. Sen seurauksena myös vanhat puolueet lisäävät aktiivisuuttaan. Yhteistyöhakuisimmat eli eniten porvarit–vasemmisto-koalitiassa toimineet puolueet ovat vihreät ja kristillisdemokraatit. Puolueita, joilla oli eniten pelkästään oman ryhmän nimissä tehtyjä lakialoitteita olivat SMP/perussuomalaiset ja SKDL/vasemmistoliito. Yhteisaloitteiden osuus lakialoitteista on kasvanut.

Lakialoitteiden enemmistö orientoitui luokkien yhteisetuun. Tulos vastaa puolueohjelmissa ilmevästä luokkaorientaatiosta. Orientaatio yhteisetuun ei kuitenkaan ole lakialoitteiden teossa niin voimakas kuin puolueohjelmissa. Tämä johtuu siitä, että eduskunnassa puolueet siirtyvät ohjelmien yleiseltä tasolta politiikan konkreettiseen toteuttamiseen eli sanoista tekoihin. Eduskuntatoiminnan asiasisällön määrää enimmäkseen hallitus ja sen esitykset.

Lakialoitteita tehdessään puolueet vaalivat erityisistä luokkaeduista eniten keskiluokan etua, jota he puolsivat selvästi enemmän kuin puolueohjelmissa oli tuotu esille. Orientaatio työväestön etuun on erityiseduista ollut toiseksi voimakkainta. Kolmantena olevan talonpojiston edun vaaliminen on heikentynyt 1960-luvulta lähtien. Orientaatio on heikointa porvariston etuun.

Puoluekohtaisesti tarkasteltuna suuret puolueet ovat tehneet enemmän lakialoitteita kuin pienet puolueet, kun vertailla suoritetaan absoluuttisilla luvuilla. Edustajaa kohden tehtyjä lakialoitteita on pienillä enemmän kuin suurilla puolueilla. Perussuomalaiset ovat edustajakohtaisesti olleet selvästi muita puolueita aktiivisempia. Luokkien yhteisetuun orientoituneita lakialoitteita oli suhteellisesti eniten RKP:llä ja kristillisdemokraateilla, jotka ovat puolueista eniten yleispuolueita. Selvimmin luokkapuolueen luonteisia ovat perussuomalaiset ja Suomen Keskusta, koska ne ovat tehneet suhteellisesti vähiten luokkien yhteisetuun orientoituneita aloitteita. Kokoomus ja keskusta ovat muita puolueita voimakkaammin vaalineet porvariston etua. Suhteellisesti vähiten sitä ovat vaalineet kristillisdemokraatit ja vasemmistoliitto. Keskiluokan etujen ajajia ovat ennen muita olleet liberaalit ja kokoomus. Vähiten kiinnostusta keskiluokan etua kohtaan ovat lakialoitetoiminnassaan tunteneet RKP ja kristillisdemokraatit. Orientaatio talonpojiston etuun on suhteellisesti ollut voimakkainta perussuomalaisilla ja keskustalla sekä heikointa vihreillä, liberaaleilla ja SDP:llä. Työväestön etu on kiinnostanut voimakkaimmin vasem-

mistoliihoa ja SDP:tä. Puolueista vähiten tätä etua ovat vaalineet RKP ja liberaalit. Puolueet jakautuvat erityisten luokkaetujen orientaation perusteella kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat ensisijaisesti työväestön ja keskiluokan etuja vaaliviin, joita ovat vasemmistopuolueet. Toinen ryhmä on porvariston ja keskiluokan etuja vaalivat poliittiseen oikeistoon ja keskustaan kuuluvat puolueet.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, miltä yhteiskuntapolitiikan osa-alueilta lakialoitteita tehtiin ja vastasivatko ne määrällisesti puolueiden ohjelmalausumien jakautumista osa-alueille. Tuloksista selviää, että puolueet vaalivat lakialoitteissaan kaikkia yhteiskuntapolitiikan osa-alueita. Samat asiat olivat esillä myös puolueiden ohjelmissa. Osa-alueiden painotuksissa oli eroja lakialoitteiden ja ohjelmalausumien välillä. Kuiluista eli painotuseroista huolimatta puolueohjelmat toimivat kansanedustajien ohjenuorana lakialoitteiden teossa.

Yhteiskuntapolitiikan osa-alueita nimitän myös sen aiheiksi ja kiinnostusta osa-alueeseen aiheorientaatioksi. Yhdestätoista osa-alueista puolueita kiinnostaa eniten talous, sosiaaliturva ja hallinto. Nämä kolme aihetta olivat pysyvästi tärkeimpiä puolueiden ohjelmalausumien ja lakialoitteiden orientaatioissa. Voimakkuideltaan keskimääräisen aiheorientaation ryhmän muodostavat kansalaisoikeudet, ympäristönsuojelu, elinkeinot, koulutus, työmarkkinat ja kansainvälisyys, joista puolueet useimmiten vaalivat kansalaisoikeuksia ja ympäristönsuojelua. Heikon orientaation ryhmään kuuluvat kulttuuri ja terveydenhoito. Puolueiden kiinnostuksen voimakkuus eri yhteiskuntapolitiikan aiheisiin ei merkittävästi vaihdellut eri tutkimusvuosina.

Kokoomuksen aiheorientaatio on voimakkainta talouteen, hallintoon ja sosiaaliturvaan. Keskimääräistä puolueen aiheorientaatio on koulutukseen ja työmarkkinoihin. Kiinnostus elinkeinoihin, ympäristönsuojeluun, kansainvälisyyteen, terveydenhoitoon ja kulttuuriin on heikko.

Ruotsalaisella kansanpuolueella on neljä voimakasta aiheorientaatiota: sosiaaliturva, talous, hallinto ja kansalaisoikeudet. Suuntautuminen on keskimääräistä ympäristönsuojeluun, kansainvälisyyteen ja koulutukseen. Heikon vaalimisen aiheita ovat työmarkkina-asiat, kulttuuri, elinkeinot ja terveydenhoito.

Keskustalla voimakkaita aiheorientaatiot ovat talouteen, sosiaaliturvaan ja hallintoon. Keskimääräisen kiinnostuksen ryhmään kuuluvat koulutus, elinkeinot ja kulttuuri. Suuntautuminen on ollut heikkoa työmarkkina-asioihin, terveydenhoitoon, kansalaisoikeuksiin, ympäristönsuojeluun ja kansainvälisyyteen.

Sosialidemokraateilla on voimakas aiheorientaatio sosiaaliturvaan, hallintoon, talouteen sekä työmarkkina-asioihin. Keskimääräisen vaalimisen aiheita ovat koulutus, elinkeinot ja kansalaisoikeudet. Puolue on lakialoitteillaan ja ohjelmalausumissa edistänyt vähän kulttuuria, terveydenhoitoa, ympäristönsuojelua ja kansainvälisyyttä.

Talous ja sosiaaliturva ovat vasemmistoliihon voimakkaan orientaation aiheita. Puolueen suuntautuminen työmarkkina-asioihin, kansalaisoikeuksiin, hallintoon ja kansainvälisyyteen on keskimääräistä.

Heikon mielenkiinnon kohteita ovat ympäristönsuojelu koulutus, elinkeinot, kulttuuri ja terveydenhoito.

Liberaaleilla ovat talous, hallinto ja sosiaaliturva olleet tärkeimmät yhteiskuntapolitiikan aiheista. Orientaatio on keskimääräistä kansalaisoikeuksiin, työmarkkina-asioihin, koulutukseen, ympäristönsuojeluun ja kansainvälisyyteen. Muiden puolueiden tapaan kulttuuri, terveydenhoito ja elinkeinot ovat aiheista kiinnostaneet liberaaleja vähän.

Perussuomalaiset poikkeavat muista puolueista, koska sen orientaatiot aiheisiin ovat joko voimakkaita tai heikkoja. Keskimääräistä orientaatiota ei puolueella ole. Voimakkaan orientaation aiheita ovat talous, hallinto, sosiaaliturva, elinkeinot ja kansalaisoikeudet. Orientaatio on heikkoa työmarkkina-asioihin, ympäristönsuojeluun, koulutukseen, terveydenhoitoon, kansainvälisyyteen ja kulttuuriin.

Vihreät erottuvat muista puolueista voimakkaalla orientaatiolla ympäristönsuojeluun ja kansainvälisyyteen. Lisäksi talous, sosiaaliturva ja hallinto ovat vahvan orientaation aiheita. Kiinnostus on ollut heikkoa kulttuuriin, koulutukseen, terveydenhoitoon ja elinkeinoin.

Kristillisdemokraattien voimakkaan orientaation aiheita ovat sosiaaliturva, talous ja hallinto sekä muista puolueista poiketen koulutus. Keskimääräistä aiheorientaatiota ei puolueella esiinny lainkaan. Puolueen heikon kiinnostuksen ryhmään kuuluvat: ympäristönsuojelu, elinkeinot, työmarkkina-asiat, terveydenhoito, kansalaisoikeudet, kulttuuri ja kansainvälisyys.

Selvää yleistä eroa aiheorientaatioiden jakautumisessa porvarillisten ja vasemmistopuolueiden kesken ei ole. Ero ilmenee ainoastaan kiinnostuksessa työmarkkina-asioihin. Tähän aiheeseen vasemmistopuolueilla on voimakkaampi suuntautuminen kuin porvarillisilla puolueilla, sillä vasemmistopuolueet vaalivat työläinsäädännön kehittämistä enemmän kuin porvaripuolueet. Kaikkien puolueiden voimakkaasti vaalimassa taloudessa on painotuseroja. Porvaripuolueet vaalivat talouspolitiikassa voimakkaasti eri asioita kuin vasemmistopuolueet ja vihreät. Porvaripuolueet puolustavat yrittämisen vapautta, vasemmistopuolueiden vaatiessa taloudellisen tasa-arvon toteuttamista valtion sääntelyllä. Muissa aiheissa erot ovat vähäisiä.

Hallituksen esityksiä eduskunnalle on tarkasteltu luokkaetujen puolustamisen näkökulmasta. Selvä enemmistö hallituksen esityksistä vaalii luokkien yhteisetä. Tulos on sama kuin kansanedustajien lakialoitteiden luokkaetuoientaatioissa. Hallituksen esityksissä yhteisetä edistävien osuus oli kuitenkin suurempi kuin kansanedustajien lakialoitteissa. Toiseksi eniten hallituksen esityksissä valvottiin keskiluokan erityisetuja. Työväestön etujen vaaliminen on voimakkuudeltaan kolmantena. Sitten seuraa porvariston ja vähäisimpänä talonpoijiston etujen puolustaminen. Tulos osoittaa sen, että lakialoitteilla ajetaan luokkien erityisetuja jonkin verran voimakkaammin kuin hallituksen esityksillä. Lakialoitteissa vaalittiin vähiten porvariston erityisetua ja toiseksi vähiten talonpoijiston etua. Hallituksen esityksissä järjestys oli päinvastainen.

Äänestysherkkyydessä yhteisetua, työväestön, keskiluokan ja talonpoijiston luokkaetua vaalineiden hallituksen esitysten osalta ei ole suuria eroja. Sen sijaan hallituksen porvariston luokkaetua vaalineet esitykset ovat aiheuttaneet eduskunnassa erimielisyyttä ja äänestyksiä selvästi enemmän kuin muita luokkaetuja vaalineet esitykset. Järjestöalkuperäisten hallituksen esitysten äänestysherkkyys on vähäisintä. Äänestyksiä nostattivat myös kansainvälistä alkuperää olevat luokkien erityisetuja koskevat hallituksen esitykset. Eduskunnasta peräisin olevat esitykset saivat aikaan suhteellisen runsaasti äänestyksiä, vaikka ne vaalivat yhteisetua.

Hallituksen esityksistä kaksi kolmasosaa oli alkuperältään hallitukselta. Kansainvälistä alkuperää oli 30 prosenttia. Eduskunta- ja järjestöperäisiä oli noin kaksi prosenttia kumpaakin. Kansainvälistä alkuperää olevia esityksiä on toiseksi eniten. Tulos osoittaa yhteiskuntapolitiikan kansainvälistymistä. Samalla luokkaetujen vaaliminen tapahtuu aikaisempaa enemmän globaalisti.

Hallituksen esitysten luokkaetuo-orientaatioita on tulkittava niin, että hallitus on ensisijaisesti yleisen eli luokkien yhteisedun vaalija. Yleisen edun valvominen kuuluu hallituksen tehtäviin. Tällöin lähtökohdaksi on kaikkien yhteiskuntaluokkien etujen edistäminen siinä määrin, että yhteiskunnan tasapainoinen kehitys säilyy. Tämän vuoksi on syntynyt yleinen käsitys hallituksen esitysten neutraalisuudesta luokkaetujen vaalimisen suhteen.

Oppositio puolueet voivat toteuttaa ohjelmavoitteen vähemmän kuin hallituspuolueet, sillä hallitus määrää lähes suvereenisti eduskunnan käsittelemään tulevat asiat. Koska hallituksen ja eduskunnan toiminnassa hallituspuolueiden tavoitteet toteutuvat enemmän kuin oppositio puolueiden tavoitteet, viimeksi mainittujen toiminta eduskunnassa keskittyy etupäässä hallituksen toiminnan arvosteluun ja lakialoitteiden tekoon.

Kaikki puolueet ovat 2000-luvulle siirryttäessä enemmän yleis- kuin luokkapuolueita. Yleispuolueen ominaisuudet ovat voimakkaimmat pienissä puolueissa kuten kristillisdemokraateissa, vihreissä ja RKP:ssä. Luokkapuolueen ominaisuudet vaikuttavat yleispuolueominaisuuksien rinnalla. Perussuomalaiset, keskusta ja kokoomus ovat puolueista voimakkaimmin porvaristo-orientoituneita. Vasemmistoliiton eli työväestöorientoituminen on vahvinta SDP:llä, vasemmistoliitolla ja perussuomalaisilla.

Tutkittuna ajanjaksona puolueiden toiminnassa tapahtui muutoksia luokkien yhteisintressien vaalimisen lisääntymisenä. Toinen muutos on yhteistoiminnan lisääntyminen puolueiden kesken. Puolueiden yhteistoiminta hallituksessa ja oppositiossa sujui paremmin kuin ennen 1960-lukua. Sitä osoittaa hallituksen muodostamisen ja sen ohjelman hyväksymisen joustavuus. Lakialoitteiden toiminnassa yhteistyön paraneminen on ilmennyt yhteisaloitteiden lisääntymisenä. Viime vuosikymmeninä harjoitettu konsensuspolitiikka on lieventänyt luokkavastakohtia ja se heijastuu yksipuolisen luokkaorientaation vähene- misenä puolueiden ohjelmissa ja toiminnassa. Yhteiskuntaa halutaan kehittää tunnustamalla kaikkien luokkien ja niitä edustavien puolueiden myötävaikutus demokraattisessa päätöksenteossa.

Eduskunnassa edustettuna olevien puolueiden välillä on eroja porvariston, keskiluokan, talonpojiston ja työväestön etujen vaalijoina. Erot eivät ole kaikissa käsiteltävissä asioissa suuria. Ne kuitenkin osoittavat, että historiallisen materialismin mainitsevat kapitalistisen yhteiskunnan luokat ja niiden yhteiskunnalliset edut sekä niitä ajavat puolueet ovat olemassa. Poliittisten puolueiden tehtävänä on luokkaetuvaatimusten toteuttaminen siinä määrin, että luokat voivat jatkaa yhteiskunnallista toimintaansa, joka on vallitsevalle yhteiskuntajärjestelmälle, nykyiselle markkinataloudelle eli kapitalismille, välttämätöntä. Tästä syystä poliittisten päätösten tekijöiden on tarpeen tiedostaa kunkin luokan ajankohtaiset luokkaedut. Tarvitaan luokka- ja luokkaetutkimusta, johon historiallinen materialismi tarjoaa hyvän teoreettisen perustan. Sitä on kehitettävä yhteiskunnan empiirisen kehityksen mukaisesti.

Olen tällä tutkimuksella halunnut testata historiallisen materialismin kelpoisuutta analysoida eturistiriitoja ja niiden vaikutusta poliittisten puolueiden toiminnassa. Halusin tarkastella empiirisesti marxismin teoreettisen mallin soveltuvuutta suomalaisten puolueiden parlamenttitoiminnan analysointiin. Tutkimustulokseni osoittavat historiallisen materialismin olevan käyttökelpoinen teoria luokka- ja luokkaetutkimuksessa. Historiallisen materialismin käyttökelpoisuus edellyttää teorian kehittämistä vastaamaan modernin länsimaisen yhteiskunnan olosuhteita. Se edellyttää empiiristä tutkimusta yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Marxismin perustaneet Marx ja Engels loivat 1800-luvun kontekstiin soveltuvan kokonaisteorian, jota varsin usein mm. ortodoksimarxilaisten toimesta pyritään soveltamaan sellaisenaan 2000-luvun yhteiskunnan ilmiöiden selittämiseen. Kun empiria muuttuu, on teoriankin vastaavasti muututtava. Se ei kuitenkaan tarkoita moderniin yhteiskuntaan erältä osiltaan soveltumattoman teorian hylkäämistä kokonaisuudessaan. Ei voida suorittaa tuloksellista tutkimusta pelkästään perinteisen marxilaisen teorian perustalta, vaan on totuuden etsimisen kannalta välttämätöntä tarkistaa historiallista materialismia uusilla teoreettisilla löydöillä, joka perustuvat empiirisiin tutkimuksiin yhteiskunnan ja sen poliittisen järjestelmän kehityksestä. Historiallisen materialismin luokkateorian osalta tämä tarkoittaa luokissa, niiden eduissa ja poliittisessa toiminnassa tapahtuneiden muutosten heijastumista teorian muodostukseen. Muutoksia on tapahtunut, mutta yhteiskunnan luokat ovat pääosin säilyttäneet sisäiset ominaisuutensa, jotka syntyivät teollisen yhteiskunnan alkuaikoina. Tapahtunut kehitys on havaittavissa ensisijaisesti ulkoisissa luokkatunnuksissa kuten elintavoissa ja poliittisessa toiminnassa, jossa muutos on ilmennyt luokkapuolueominaisuuden vähenemisenä ja yleispuolueominaisuuden lisääntymisenä.

Muutokseen on ensisijaisesti vaikuttanut yhteiskunnan perustassa tapahtunut kehitys, josta tärkein on muutokset tuotantovoimissa. Niiden kehitys on aiheuttanut muutoksia luokissa ja niiden tuotantosuhteissa. Reaktio on jatkunut muutoksina ylärakenteessa, johon on 1900-luvulla syntynyt uusia instituutioita, joista vaikuttavimmat ovat etujärjestöt. Niiden kansalliset ja kansainväliset kytkennät poliittisiin puolueisiin ja valtion hallintoon ovat vaikuttaneet poliittiseen järjestelmään ja puolueisiin. Yhteiskuntamme kansainvälistyminen on tätä kehitystä voimistanut.

Liite 1

Luettelo eduskunnassa vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999 tehtyjen lakialoitteiden luokka- ja vuoriluokitteluorientaatiosta. Aloitteet mainitaan eduskunnassa kirjatun numeroinnin mukaisesti.

Vuoden 1965 valtiopäivät

Luokkien yhteiset:

5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15 - 17 - 22 - 25 - 27 - 31 - 31 - 33 - 35 - 36 - 38 - 45

48 - 49 - 50 - 53 - 54 - 55 - 60 - 61 - 62 - 63 - 64 - 65 - 66 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 74

75 - 76 - 78 - 82 - 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98

99 - 100 - 101 - 102 - 103 - 104 - 105 - 106 - 108 - 115 - 116 - 117 - 118 - 119 - 120 - 121

122 - 123 - 124 - 125 - 126 - 128 - 129 - 130 - 143 - 144 - 145 - 146 - 147 - 148 - 149 - 150

151 - 152 - 153 - 154 - 155 - 156 - 157 - 158 - 159 - 160 - 161 - 162 - 163 - 172 - 176 - 177

178 - 180 - 181 - 182 - 183 - 190 - 191 - 192 - 193 - 194 - 195 - 196 - 197 - 198 - 199 - 200

201 - 202 - 203 - 204 - 205 - 207 - 208 - 214 - 215 - 216 - 217 - 218 - 219 - 220 - 221 - 222

223 - 224 - 226 - 227 - 228 - 229 - 230 - 231 - 232 - 233 - 234 - 235 - 242.

Porvariston etu:

18 - 19 - 28 - 30 - 36 - 37 - 175 - 187 - 188 - 189 - 225.

Muun keskiluokan etu:

18 - 20 - 28 - 29 - 30 - 40 - 41 - 42 - 43 - 46 - 52 - 59 - 77 - 109 - 110 - 111 - 112 - 113

114 - 127 - 131 - 167 - 169 - 184 - 185 - 186 - 187 - 209 - 211 - 212 - 213 - 236 - 237 - 238

239 - 240 - 241.

Talonpojiston etu:

1 - 2 - 3 - 4 - 24 - 32 - 39 - 43 - 44 - 51 - 52 - 56 - 57 - 59 - 107 - 132 - 133 - 134 - 135

136 - 137 - 139 - 140 - 141 - 142 - 167 - 179.

Työväestön etu:

14 - 20 - 21 - 23 - 26 - 79 - 80 - 107 - 165 - 166 - 168 - 170 - 171 - 174 - 236 - 237 - 238 239
- 240 - 241.

Lähde: Valtiopäivät 1965 liitteet I-XII A ja I-XIII B.

Vuoden 1972 valtiopäivät

Luokkien yhteisetu:

3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 24

25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31 - 32 - 33 - 34 - 35 - 36 - 39 - 40 - 41 - 42 - 43 - 44 - 46 - 47

49 - 51 - 54 - 56 - 58 - 62 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 79 - 81 - 82 - 85 - 86 - 89 - 90 - 93 - 95

96 - 99 - 102 - 105 - 110 - 112 - 114 - 118 - 126 - 127 - 130 - 131 - 132 - 133 - 134 - 135

136 – 137 – 138 – 139 – 140 – 141 – 142 – 143 – 144 – 145 – 146 – 148 – 149 – 150 – 151 – 152
156 – 157 – 158 – 159 – 160 – 161 – 162 – 163 – 165 – 166 – 167 – 171 – 172 – 173 – 174 – 175
176 – 177 – 178 – 179 – 180 – 181 – 182 – 183 – 184 – 185 – 186 – 188 – 189 – 190 – 191 – 192
193 – 194 – 195 – 196 – 197 – 198 – 199 – 200 – 201 – 202 – 203 – 204 – 205 – 206 – 207 – 209
214 – 215 – 216 – 217 – 218 – 223 – 224 – 225 – 226 – 227 – 228 – 229 – 230 – 231 – 232 – 233
234 – 235 – 237 – 238 – 239 – 240 – 241 – 242 – 243 – 244 – 245 – 246 – 248 – 249 – 251 – 252
253 – 254 – 255 – 256 – 257 – 258 – 258 – 260 – 261 – 262 – 263 – 264 – 265 – 266 – 267 – 268
269 – 270 – 271 – 275 – 288 – 295 – 296 – 298 – 302 – 303 – 305 – 306 – 313 – 333 – 334 – 336
337 – 338 – 340 – 341 – 343 – 344 – 345 – 346 – 348 – 349 – 350 – 351 – 352 – 353 – 354 – 355
356 – 357 – 358 – 359 – 360 – 361 – 362 – 363 – 366 – 386 – 393 – 394 – 395 – 396 – 397 – 399
400 – 401 – 402 – 403 – 404 – 405 – 406 – 407 – 408 – 409 – 410 – 411 – 412 – 413 – 414 – 415
416 – 417 – 418 – 419 – 420 – 421 – 422 – 423 – 424 – 430 – 431 – 432 – 433 – 434 – 435 – 436
437 – 438 – 439 – 440 – 441 – 442 – 443 – 444 – 445 – 446 – 447 – 452 – 453 – 454 – 455 – 456
457 – 458 – 459 – 460 – 461 – 462 – 463 – 466 – 467 – 468 – 469 – 470 – 471 – 472 – 473 – 474
475 – 476 – 477 – 478 – 479 – 480 – 481 – 482 – 483 – 485 – 486 – 489 – 491 – 492 – 501 – 505
508 – 509 – 510 – 511 – 513 – 514 – 515 – 517 – 518 – 520 – 521 – 522 – 523 – 525 – 526 – 528
529 – 530 – 531 – 532 – 519 – 536 – 539 – 541 – 546 – 547 – 552 – 553 – 554 – 555 – 556 – 557
558 – 559 – 560 – 562 – 563.

Porvariston etu:

8 - 37 - 48 - 52 - 53 - 57 - 63 - 65 - 66 - 84 - 88 - 91 - 92 - 103 - 106 - 107 - 109 - 125 - 153

64 - 168 - 169 - 274 - 291 - 392.

Keskiluokan etu:

1 - 2 - 37 - 38 - 39 - 48 - 50 - 52 - 53 - 55 - 59 - 60 - 61 - 64 - 66 - 87 - 88 - 91 - 92 - 94

101 - 103 - 104 - 106 - 107 - 108 - 109 - 111 - 113 - 116 - 117 - 119 - 120 - 121 - 122 - 123

124 - 147 - 155 - 164 - 220 - 221 - 236 - 272 - 274 - 310 - 315 - 316 - 317 - 318 - 320 - 321

322 - 326 - 327 - 328 - 332 - 335 - 339 - 342 - 364 - 365 - 367 - 368 - 369 - 370 - 371 - 372

373 - 374 - 375 - 376 - 377 - 380 - 381 - 382 - 383 - 384 - 385 - 387 - 388 - 389 - 392 - 425

428 - 448 - 449 - 450 - 451 - 464 - 484 - 487 - 488 - 502 - 506 - 507 - 512 - 516 - 527 - 534.

Talonpojiston etu:

8 - 37 - 38 - 53 - 60 - 61 - 67 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 83 - 88 - 91 - 92 - 94 - 97 - 98

100 - 147 - 154 - 164 - 170 - 187 - 210 - 211 - 212 - 213 - 222 - 247 - 273 - 274 - 277 - 278

279 - 280 - 281 - 282 - 283 - 284 - 285 - 286 - 287 - 289 - 290 - 291 - 292 - 293 - 294 - 297

299 - 300 - 301 - 310 - 330 - 347 - 390 - 391 - 392 - 451 - 494 - 495 - 496 - 497 - 498 - 499

500 - 524 - 540 - 542 - 543 - 544 - 548 - 549 - 550 - 561.

Työväestön etu:

8 - 50 - 59 - 60 - 61 - 80 - 84 - 129 - 155 - 208 - 221 - 222 - 307 - 308 - 309 - 310 - 311

312 - 314 - 315 - 316 - 317 - 318 - 319 - 320 - 321 - 322 - 323 - 324 - 325 - 326 - 327 - 328

329 – 331 – 332 – 335 – 339 – 342 – 365 – 367 – 368 – 369 – 370 – 371 – 372 – 373 – 374 – 375
376 – 377 – 378 – 379 – 381 – 382 – 383 – 384 – 385 – 398 – 425 – 426 – 427 – 429 – 448 – 449
450 – 464 – 484 – 490 – 493 – 524 – 534 – 537 – 538 – 551.

Lähteet: Valtiopäivät 1972 liitteet I–V A, VI–IX A, X–XIII A ja I–XII B

Vuoden 1988 valtiopäivät

Yhteisetu:

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 8 – 9 – 12 – 14 – 15 – 16 – 17 – 18 – 19 – 20 – 25 – 26 – 27 – 28 – 29 – 30
34 – 35 – 36 – 37 – 38 – 39 – 41 – 43 – 44 – 46 – 47 – 49 – 50 – 52 – 53 – 58 – 59 – 60 – 62 – 65
66 – 67 – 68 – 69 – 70 – 71 – 72 – 73 – 74 – 75 – 76 – 77 – 78 – 79 – 80 – 81 – 82 – 83 – 84 – 85
86 – 87 – 88 – 89 – 93 – 95 – 97 – 98 – 99 – 101 – 105 – 106 – 107 – 108 – 109 – 110 – 111 – 112
113 – 114 – 117 – 118.

Porvariston etu:

61

Keskiluokan etu:

7 – 10 – 11 – 13 – 21 – 22 – 23 – 24 – 42 – 45 – 56 – 57 – 63 – 64 – 71 – 90 – 94 – 96 – 102 – 103
104 – 116.

Talonpojiston etu:

23 – 24 – 31 – 32 – 33 – 40 – 45 – 48 – 54 – 57 – 61 – 63 – 64 – 71 – 100 – 104.

Työväestön etu:

13 - 21 - 22 - 23 - 24 - 45 - 51 - 55 - 56 - 57 - 63 - 64 - 91 - 92 - 94 - 102 - 104 - 115 - 116.

Lähteet: Valtiopäivät 1988 asiakirjat E1, lakialoitteet 1-118

Vuoden 1999 valtiopäivät

Yhteisetu:

1 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23

24 - 25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31 - 32 - 33 - 34 - 35 - 36 - 37 - 38 - 39 - 40 - 41 - 43 - 45

47 - 49 - 51 - 52 - 55 - 57 - 58 - 59 - 60 - 62 - 63 - 64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 70 - 71 - 72 - 73

74 - 75 - 76 - 78 - 80 - 81 - 83 - 85 - 86 - 87 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 98 - 100 - 101

102 - 104 - 106 - 108 - 109 - 110 - 112 - 113 - 115 - 116 - 117 - 118 - 119 - 120 - 121 - 123

125 - 126 - 129 - 132 - 133 - 135 - 141 - 143 - 144 - 145 - 147 - 148 - 153 - 154 - 155 - 156

159 - 161 - 162 - 164 - 165 - 166 - 167 - 169 - 170 - 171 - 172 - 174 - 175 - 176 - 177 - 178

179 - 180 - 181 - 182 - 183 - 184 - 185 - 186 - 187 - 188 - 189 - 190 - 191 - 192 - 193 - 194.

Porvariston etu:

44 - 84 - 88 - 95 - 122 - 128 - 131 - 136 - 137 - 139 - 142 - 150 - 151.

Keskiluokan etu:

2 - 42 - 48 - 54 - 61 - 77 - 79 - 82 - 84 - 88 - 95 - 103 - 105 - 107 - 111 - 114 - 122 - 127

128 - 130 - 131 - 134 - 136 - 138 - 139 - 140 - 142 - 150 - 151 - 157 - 168 - 173 - 196.

Talonpoijiston etu:

42 - 46 - 50 - 54 - 69 - 114 - 131 - 134 - 137 - 149 - 160.

Työväestön etu:

2 - 48 - 53 - 56 - 77 - 79 - 82 - 96 - 97 - 99 - 105 - 111 - 124 - 127 - 130 - 138 - 146 - 152

158 - 163 - 168 - 173 - 195 - 196.

Lähteet: Valtiopäivät 1999 asiakirjat E 1, lakialoitteet 1-196, toivomusaloitteet 1-607.

Politiikan 11 osa-alueen luokituksen lähteet

Valtiopäivät 1965, liitteet I-XII ja I-XIII B

Valtiopäivät 1972, liitteet I-V A, VI-IX A ja X-XIII A

Valtiopäivät 1988, asiakirjat E 1 lakialoitteet 1 - 118

Valtiopäivät 1999, asiakirjat E 1 lakialoitteet.

Liite 2

Luettelo vuoden 1996 hallituksen esitysten luokkaetuisisällöstä

YHTEISETU: Hallituksen esitykset numero:

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 15 - 16 - 17 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 25 - 26 - 28
- 30 - 31 - 32 - 33 - 36 - 37 - 38 - 39 - 42 - 43 - 45 - 46 - 47 - 48 - 49 - 50 - 51 - 52 - 53 - 54
- 55 - 56 - 59 - 60 - 61 - 62 - 63 - 64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 69 - 73 - 74 - 75 - 76 - 79 - 80 - 81
- 82 - 85 - 87 - 88 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 - 101 - 103 - 104 - 105 - 109 - 110
- 111 - 112 - 113 - 114 - 115 - 117 - 119 - 120 - 121 - 122 - 123 - 124 - 127 - 129 - 130 - 131
- 132 - 133 - 134 - 135 - 136 - 137 - 141 - 142 - 144 - 145 - 146 - 147 - 148 - 149 - 151 - 152
- 153 - 154 - 155 - 156 - 157 - 159 - 160 - 161 - 162 - 163 - 164 - 165 - 166 - 167 - 168 - 170
- 171 - 172 - 173 - 174 - 175 - 176 - 177 - 178 - 179 - 180 - 181 - 182 - 183 - 184 - 186 - 187
- 188 - 189 - 193 - 195 - 196 - 197 - 199 - 200 - 202 - 204 - 206 - 207 - 208 - 211 - 212 - 213
- 215 - 216 - 218 - 219 - 220 - 222 - 223 - 224 - 225 - 226 - 228 - 229 - 230 - 231 - 233 - 234
- 235 - 236 - 237 - 238 - 239 - 242 - 243 - 244 - 245 - 246 - 247 - 248 - 249 - 251 - 253 - 254 -
258 - 259 - 260 - 261 - 262 - 263 - 265.

PORVARISTON ETU: Hallituksen esitykset numero:

7 - 57 - 70 - 77 - 83 - 86 - 89 - 102 - 106 - 107 - 150 - 169 - 192 - 198 - 240 - 252 - 264.

KESKILUOKAN ETU: Hallituksen esitykset numero:

14 - 18 - 24 - 29 - 34 - 44 - 58 - 70 - 71 - 83 - 84 - 86 - 100 - 106 - 107 - 116 - 125 - 126 -
138 - 139 - 140 - 158 - 169 - 185 - 194 - 201 - 203 - 209 - 210 - 217 - 227 - 240 - 241 - 250
- 252 - 255 - 257 - 258 - 264.

TALONPOJISTON ETU: Hallituksen esitykset numero:

27 - 140 - 190 - 205 - 214 - 221.

TYÖVÄESTÖN ETU: Hallituksen esitykset numero:

14 - 18 - 24 - 34 - 35 - 40 - 41 - 44 - 71 - 72 - 77 - 78 - 84 - 99 - 108 - 143 - 169 - 191 - 194 -
209 - 210 - 227 - 232 - 241 - 250 - 255 - 256 - 257 - 258.

Lähteet:

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 1 Hallituksen esitykset 1-55, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 2 Hallituksen esitykset 56-102, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 3 Hallituksen esitykset 103-150, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 4 Hallituksen esitykset 151-200, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 5 Hallituksen esitykset 201-240, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat A 6 Hallituksen esitykset 241-265, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1995, Asiakirjat E 1 Lakialoitteet 1-70 toivomusaloitteet 1-351, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat C 1 Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot, Oy Edita Ab 1997 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat C 2 Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot, Oy Edita Ab 1997 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Asiakirjat E 1 Lakialoitteet 1-86 Toivomusaloitteet 1-255, Oy Edita Ab 1997.

Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 1, Oy Edita Ab 1998 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 2, Oy Edita Ab 1998 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 3, Oy Edita Ab 1998 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 4, Oy Edita Ab 1998 Helsinki.

Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 5, Oy Edita Ab 1998 Helsinki.

Liite 3

Hallitusten kokoonpanot vuosina 1965, 1972, 1988 ja 1999

<i>Vuosi</i>	<i>Johannes Virolaisen hallitus</i>	<i>hallituspuolue</i>	<i>ministerien lkm</i>	<i>oppositiopuolue</i>
12.9.1964–27.5.1966		<i>Keskusta</i>	7	<i>SDP</i>
		<i>Kokoomus</i>	3	<i>SKDL</i>
		<i>RKP</i>	2	
		<i>Kansanpuolue</i>	2	
		<i>Ammattiministeri</i>	1	
<i>Vuosi</i>	<i>1972</i>	<i>Teuvo Auran hallitus</i>		
29.10.1971–23.2.1972		<i>Kaikki 15 ammattiministereitä</i>		<i>SDP</i>
				<i>Kokoomus</i>
				<i>Keskusta</i>
				<i>RKP</i>
				<i>SKDL</i>
				<i>LKP</i>
				<i>SMP</i>
				<i>SKL</i>
	<i>Rafael Paasion hallitus</i>			
23.2.1972–4.9.1972		<i>Kaikki 17 ministeriä</i>	<i>SDP</i>	<i>Kokoomus</i>
				<i>Keskusta</i>
				<i>RKP</i>
				<i>SKDL</i>
				<i>LKP</i>
				<i>SMP</i>
				<i>SKL</i>

<i>Kalevi Sorsan hallitus</i> 4.9.1972–13.6.1975	<i>SDP</i>	7	<i>Kokoomus</i>
	<i>Keskusta</i>	5	<i>SKDL</i>
	<i>RKP</i>	2	<i>SMP</i>
	<i>Lib. kansanpuolue</i>	1	<i>SKL</i>
	<i>Ammattiministeri</i>	1	
<i>Vuosi 1988 Harri Holkerin hallitus</i> 30.4.1987–26.4.1991	<i>SDP</i>	8	<i>Keskusta</i>
	<i>Kokoomus</i>	7	<i>SKDL</i>
	<i>RKP</i>	2	<i>SMP 1.9.1989 alkaen</i>
	<i>SMP 30.4.–31.8.1989</i>	1	<i>SKL</i>
			<i>Vibreät</i>
<i>Vuosi 1999 Paavo Lipposen hallitus</i> 13.4.1995–15.4.1999	<i>SDP</i>	7	<i>Keskusta</i>
	<i>Kokoomus</i>	5	<i>SMP</i>
	<i>RKP</i>	2	<i>SKL</i>
	<i>VAS</i>	2	
	<i>Vibreät</i>	1	
	<i>Ammattiministeri</i>	1	

Lähde:

(<http://www.valtioneuvosto.fi/hakemisto/ministerikortisto/kokoonpano.asp?rapotunnus=1>. Luettu 7.4.2007)

Liite 4

Lakialoitteiden lukumäärä valtiopäivittäin vuosien 1965–1999 valtiopäivillä

<i>Valtiopäivät</i>	<i>Lakialoitteet</i>	<i>Valtiopäivät</i>	<i>Lakialoitteet</i>
1965	242	1983	192
1966	385	1984	109
1967	165	1985	122
1968	152	1986	185
1969	175	1987	146
1970	415	1988	118
1971	226	1989	114
1972	563	1990	148
1973	292	1991	110
1974	420	1992	70
1975 I vp	296	1993	64
1975 II vp	585	1994	115
1976	129	1995	70
1977	186	1996	86
1978	146	1997	146
1979	457	1998	207
1980	201	1999	196
1981	182		
1982	156	Yhteensä	7571

Keskimäärin lakialoitteita valtiopäiviä kohden 210 lakialoitetta.

Valtiopäivittäiset keskiarvot vuosikymmenittäin

<i>Valtiopäivät</i>	<i>ka lakialoitteita</i>
1965–1969	224
1970–1979	371
1980–1989	152
1990–1999	121

Lähde:

<http://www.eduskunta.fi/kirjasto/tietopalvelu> luettu 5.3.2007

Lähteet

- Aarnio Eeva (1998): Päämäärät liikkeessä, SoPhi, Jyväskylä.
- Aarnio Eeva & Palonen Kari (1995): Puolueiden periaateohjelmat 1995. Jyväskylä.
- Adams Julia (2002): Deconstruction and Decomposition, *Acta Sociologica* 3/2002, 225–227.
- Alapuro Risto (1985): Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. Teoksessa *Suomalaiset Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, 36–100. WSOY Juva.
- Alenius Ele (1974): Suomalainen ratkaisu. Kirjayhtymä Gummerus oy Jyväskylä.
- Alestalo Matti (1985): Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa *Tapani Valkonen ym, Suomalaiset – Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, 101–186. WSOY Juva.
- Alestalo Matti (1990): Luokkarakenteen muutokset. Teoksessa *Suomi 2017*, 209–226. Gummerus kirjapaino oy Jyväskylä.
- Althusser Louis (1984): Ideologiset valtiokoneistot. Gummerus oy Jyväskylä.
- Andreasson Kristiina & Helin Vesa (1999): Suomen Vuosisata. Gummerus oy Jyväskylä.
- Asplund Gunnar (1981): Toimihenkilöt ja Suomen väestön luokkarakenne. *Kommunisti* 2/1981 37 vk, 93–98. Helsinki.
- Asplund Gunnar (1983): Kapitalismi Tuhlauksen ja turvattomuuden talousjärjestelmä. Kansankulttuuri oy Nurmijärvi.
- Bauman Z (1982): *Memories of Class*. Routledge and Kegan Paul. London.
- Beck U. (1983). *Jenseits von Stand und Klasse? In Soziale Ungleichheiten. Soziale Welt, Sonderband 2*, ed Kreckel. Göttingen Schwarts 35–45.
- Bergholm Tapio (2005): Sopimussyhteiskunnan synty I. Otavan kirjapaino Oy Keuruu.
- Bernstein Eduard (1910): Sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian tehtävät Werner Söderström Osakeyhtiö Porvoo.
- Birkeland Gunn Elisabeth (2002): A Class Analysis for the Future, *Acta Sociologica* 3/2002, 211– 221.
- Blom Raimo (1984): Johdanto. Teoksessa *Raimo Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti 1–10*. Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1984): Luokat ja järjestöorganisoituminen. Teoksessa *Raimo Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti*, 468–490, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1984): Luokat ja puolueet. Teoksessa *Raimo Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti* 490–506, Tampere Vastapaino.

- Blom Raimo (1984): Luokkajako ja luokkien merkitys. Teoksessa Raimo Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti 516–546, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1999): Mikä muuttui ja oliko se pakko? Teoksessa Blom Raimo (toim.) Mikä Suomessa muuttui 213–235, Helsinki Gaudeamus.
- Blom Raimo (1984): Palkkatyöläisemasen vakaus, palkkatyöläissosialisaatio ja tietoisuus. Teoksessa Raimo Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti, 460–468, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo, ym. (1984): Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1984), Suomen luokkarakenteen yleiskuva. Teoksessa Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti, 61–98, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1984): Vaihtoehtoiset luokkarakenteet. Teoksessa Blom ym, Suomalaiset luokkakuvassa 99–115, Tampere Vastapaino.
- Blom Raimo (1992): Luokat ja yhteiskunta. Teoksessa Blom Raimo – Siisiäinen Martti, Poliitiikan sosiologia, 15–30, Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52 Jyväskylä.
- Blom Raimo & Martti Siisiäinen (1992): Poliitiikan sosiologia, Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52 Jyväskylä.
- Borg Olavi (1964): Suomen puolueideologiat, WSOY Porvoo, Helsinki.
- Borg Olavi (1970): Puolueiden ohjelmat 1970, kustannus oy Tammi Helsinki.
- Borg Olavi (1986): Edustuksellisen demokratian teoria ja käytäntö. Teoksessa Puolue, valtio ja edustuksellinen demokratia 1–21. Jyväskylän yliopiston monistuskeskus.
- Borg Olavi (1988): Vihreät – Vihreä liike. Teoksessa Borg Olavi – Harisalo Risto, Vihreä politiikka, 1–16, Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tutkimuksia 95.
- Borg Olavi (1990): Työmarkkinajärjestöt jälkiteollisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Riihinen Olavi (toim.) Suomi 2017, 311–336. Gummerus kirjapaino oy Jyväskylä.
- Borg Olavi (2006): Liberaalinen aatetraditio Suomessa. Teoksessa Paastela Jukka – Paloheimo Heikki Suomen puolueiden periaateohjelmat 10–33. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Borg Sami (1993): Kansa valitsee. Teoksessa Pesonen Pertti, Sänkiaho Risto ja Borg Sami, Vaalikansan äänivalta 337–434 WSOY Juva 1993.
- Bosanquet Bernard (1958): The Philosophical Theory of the State, Macmillan & co London, St Martin's Press New York.
- Bäck Mats – Möller Tommy (2001): Partier och organisationer, Stockholm Norstedts Juridik.
- Chesnokov D. (1969): Historical materialism, Moscow Progress publishers.
- Craib Ian (1984): Modern Social Theory from Parsons to Habermas, Worcester GB.
- Duverger Maurice (1966): The idea of politics. Methuen & Co London.
- Delius Peter – Wuncher Kathleen (2005): Filosofian historia. Tamtem Verlag GmbH Germany.
- Ehrnrooth Jari (1990): Tulkintasäännöt ja luentasäännöt. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 230–231, Gaudeamus, Helsinki.
- Engels Friedrich (1971): Anti-Duhring II tarkistettu painos julkaistu 1885 Lontoo, suomennos 1938, julkaistu suomeksi 1971 Pori.
- Engels Friedrich (1875): Kirje A. Bebelille. Teoksessa K. Marx – F. Engels II osa 29–35. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1959.

- Engels Friedrich (1885): Englanti v.1845 ja 1885, Commonwealth-lehti N:o 2 maaliskuu 1885, Teoksessa Marx ja Engels ammattiyhdistysliikkeestä (1947) 219–227, Suomen ammattiyhdistysten keskusliiton julkaisusarja n:o 14 Helsinki.
- Engels Friedrich (kirjoitettu ja julkaistu 1886): Ludvig Feuerbach ja klassillisen saksalaisen filosofian loppu, Teoksessa K. Marx – Friedrich Engels valitut teokset II osa 320–359. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1959.
- Engels Friedrich (1894): Alkusanat, teoksessa Karl Marx, Pääoma; kansantaloustieteen arvostelua, 3 osa Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi, 7–29. Kustannusliike Progress Moskova 1976.
- Engels Friedrich (kirjoitettu ja julkaistu 1885): Kommunistien liiton historiaa. Teoksessa K.Marx – F.Engels, Valitut Teokset II osa, 301–319. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1959.
- Engels Friedrich (kirjoitettu 1877, julkaistu 1880 Pariisissa): Sosialismin kehitys utopiasta tieteeksi. Teoksessa K. Marx – F. Engels Valitut teokset II osa , 81–137. Karjalan ASNT:n kustannusliike Petroskoi.
- Ervasti Heikki (1999): Uudet ja vanhat poliittiset kysymykset, Politiikka 4/1999, 244–259.
- Erämetsä Ritva (1981): Ruotsalaisen kansanpuolueen (Svenska Folkpartiet) ideologia ja sen muuttuminen toisen maailmansodan jälkeen. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma Turun yliopistossa kevätlukukaudella 1981.
- Eskola Antti (1975): Sosiologian tutkimusmenetelmät II, WSOY Porvoo.
- Eskola Jari (2000): Teoria ja laadullinen tutkimus, Teoksessa Eskola Jari & Suoranta Juha, Johdatus laadulliseen tutkimukseen 79–83, Vastapaino Tampere.
- Evans Geoffrey (1999): The End of Class Politics, Oxford University press, Oxford.
- Giddens Anthony (1986): The Class Structure of the Advanced Societies. Century Hutchinson Ltd London.
- Giddens Anthony (2001): Sociology, Polity press Cambridge UK.
- Goldthorpe John H. & Hope Keith (1978): The Social Grading of Occupations. Clarendon Press Oxford.
- Goldthorpe John H. (2002): Occupational Sociology, Acta Sociologica 3/2002, 211–217.
- Goldthorpe John H (1985). An Introduction to Sociology, University Press Cambridge.
- Goldthorpe John H in collaboration with Catriona Llewellyn and Clive Payne (1987): Social Mobility and Class Structure in Modern Britain, Clarendon Press Oxford/Oxford University Press, Oxford.
- Gramsci Antonio (1976): Työväenluokan yhtenäisyys, Kustannusliike Edistys Moskova.
- Gramsci Antoni (1979) Vankilavihot: toimittanut Böök Mikael. Kansankulttuuri oy Helsinki.
- Grusky David B. and Weeden A. Kim(2002): Class Analysis and the Heavy Weight of Convention, Acta Sociologica 3/2002, 229–236 SAGE Publications.
- Habermas Jürgen (1987): Järki ja Kommunikaatio, Tekstejä 1981–1985. Toimittanut Kotkavirta Jussi, Haka-paino oy Helsinki.
- Haikara Kalevi (1975): Isänmaan vasen laita. Kustannusosakeyhtiö Otava Keuruu.
- Hakalehto Ilkka (1986): Maalaisliitto – Keskustapuolueen historia I Maalaisliitto autonomian aikana, Tampereen kirjapaino oy Tampere.
- Hiden Mikael (2006): Juridiikkaa ja muotoja eduskuntatyössä. Teoksessa Hiden Mikael – Honka – Hallila Helena: Suomen Eduskunta 100 vuotta (6), Miten Eduskunta toimii 10–180. Edita Prima Oy Helsinki.

- Hout Michael, Brooks Clem, and Manza Jeff (1995): *The Democratic Class Struggle in The United States, 1948–1992*. *American Sociological Review* vol. 60, No, 6 1995.
- Haupt Heinz-Gerhard (1978): *Bourgeois und Volk zugleich*, Frankfurt am Main.
- Helander Voitto (1971): *Populismi ja populistiset liikkeet*. Teoksessa Helander Voitto (toim.): *Vennamolaisuus populistisena liikkeenä* 12–21, Karisto oy Hämeenlinna.
- Helminen Eira – Kuokkala Mirja(1976): *Suomen teollisuuden keskusjärjestöt ja EFTA- ja EEC -sopimukset*. Valtio-opin yleisen linjan pro gradu -tutkielma Tampereen yliopistossa.
- Heiskala Risto (1990): *Esitys ja koeteltavuus*. Teoksessa Mäkelä Klaus (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* 244–263, Gaudeamus Helsinki.
- Helsingin Sanomat 13.5.2002, Helsinki.
- Helsingin Sanomat 22.4.2004 Helsinki.
- Heritage John (1996): *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Gaudeamus Jyväskylä.
- Hiden Mikael (2006): *Menettely kansainvälisiä suhteita koskevissa kysymyksissä*. Teoksessa Hiden Mikael – Honka – Hallila Helena. *Suomen eduskunta 100 vuotta, Miten Eduskunta toimii, Juridiikkaa ja muuttoa eduskuntatyössä* 10–178. Edita Prima Oy Helsinki.
- Hokkanen Kari (2002): *Maalaisliitto – keskustan historia* 4. Otavan kirjapaino Oy Keuruu.
- Hyvinvointi syntyy työstä SAK, SAK:n 16. edustajakokous 28.–30.5.2001, Valkealan Painokarelia.
- Härkönen Juha (1989): *Suomen liberaalipuolueiden muuttuminen toisen maailmansodan jälkeen*. Turun yliopisto Poliittikan tutkimuksen ja sosiologian laitos. Pro gradu -tutkielma, yleinen valtio-oppi joulukuu 1989.
- Ikäheimo Esa (1999): *Maatalous teoksessa Suomen vuosisata* 113–116. Tilatokeskus, Gummerus kirjapaino Oy.
- Ilmonen Kaj – Jokivuori Pertti (1998): *”Kypsän” vaiheen liike jälkiteollisessa yhteiskunnassa*. Teoksessa Ilmonen Kaj – Siisiäinen Martti, *Uudet ja vanhat liikkeet* 137–163, Vastapaino Tampere.
- Ilmonen Kaj – Kevätsalo Kimmo (1995): *Ay-liikkeen vaikeat valinnat*, Palkansaajien tutkimuslaitos Tutkimuksia 59 Helsinki.
- Ilmonen Kaj – Siisiäinen Martti (toim. 1998): *Uudet ja vanhat liikkeet*, Tammer-Paino oy Tampere.
- Ingelhart Ronald (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton Univesity Press Oxford.
- Jansson Jan-Magnus (1993): *Hajaannuksesta yhteistoimintaan*, Gaudeamus Tampere.
- Jokivuori P. (1997): *Millaisia ovat ammattiyhdistysaktiivit*, Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 62.
- Jutila Karina (2003): *Yksillä säännöillä, kaksilla korteilla*. Cityoffset Oy Tampere.
- Järvelä Marja (1984): *Sosiaalinen liikkuvuus ja luokka-asemien pysyvyys*. Teoksessa Blom ym. *Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti* 263–298, Tampere Vastapaino.
- Kairinen Martti (2006): *Työoikeuden käsite ja järjestelmä*. Teoksessa Martti Kairinen ym.: *Työoikeus* 1–100, WS Bookwell oy WSOY Juva.
- Kananen Seppo (1986): *MTK ja Suomen maatalouspolitiikka, maatalousyhteiskunnasta teollisuusvaltioksi* 1917–1949. Kirjayhtymä Rauma
- Kangas Olli (1986): *Luokkaintressit ja hyvinvointivaltio*, Helsingin kauppakorkeakoulun Julkaisuja D-84, Helsinki.
- Kehittyvä asiantuntijuus, Akavan työelämän tavoitteet, Akavan hallitus 23.6.2004 Helsinki.
- Kedrov Bonifati (1978): *Engelsin luonnon dialektiikasta*, Kustannusliike Edistys Moskova.

- Kerkelä Heikki (1984): Suomen luokkarakenteen erityispiirteitä 1900-luvulla. Teoksessa Blom Raimo ym. Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti, 45–60, Vastapaino Tampere.
- Kerkola Mikko (1982): Populismien traditio ja Suomen Maaseudun puolueen uusi nousu 1980-luvulla. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma Turun yliopistossa syyskuussa 1982.
- Kernig C.D. (1972): *Marxism, Communism and western Society*, New York.
- Kerr Henry (1990): *Social Class and Party Choice*. Teoksessa Sankiahon Risto et al: *People and Their Politics* 5–26. The Finnish Political Science Association, Jyväskylä.
- Kivinen Markku (1984): Suomalaisten palkkatyöläisten tietoisuusprofiili. Teoksessa Raimo Blom ym, *Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti*, 420–454, Tampere Vastapaino.
- Kivinen Markku (1987): *Parempien piirien ihmisiä*. Gummerus Oy Jyväskylä.
- Konstantinov F.V.y.m. (1963): *Marxilaisen filosofian perusteet*. Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike, Moskova.
- Korkala Ari (1997): *Kansanedustajien ympäristöintressien ja metsäviesioiden ideologiset konstruktiot*. Pro gradu -tutkielma 16.6.1997 Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Koivisto Terhi (1986): *Työaika poliittisena ja työmarkkinapoliittisena kysymyksenä Suomessa*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuslaitos joulukuun 1986.
- Korpi Walter (1983): *The Democratic Class Struggle*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Kuittinen Pertti (1968): *SKDL:n eduskuntaryhmä puolueen hallitus- ja oppositioaikana*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma Tampereen yliopistossa keuhkukaudella 1968.
- Laaksonen Hannu (1991): *Sydänkeskiaika*. Teoksessa *Maailmanhistorian pikkujättiläinen* 268–301, WSOY Porvoo.
- Laaksonen Helena (1999): *Suomalaisen yhteiskunnan uusjako*. Teoksessa Blom Raimo (toim.) *Mikä Suomessa muuttui* 49–76. Tammer-Paino Tampere.
- Lahtinen Mikko (2006): *Konservatiivinen aatetradiatio Suomessa*. Teoksessa Paastela Jukka ja Paloheimo Heikki, *Suomen puolueiden periaateohjelmat*. Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Lappalainen Pertti (2006): *Puolueohjelmien merkitys*. Teoksessa Paastela Jukka ja Paloheimo Heikki, *Suomen puolueiden periaateohjelmat* 259–271. Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Lehtinen Ilkka (1999): *Hinnat*. Teoksessa Andreasson Kristiina ja Helin Vesa, *Suomen vuosisat* 196–200, Tilastokeskus Gummerus kirjapaino oy Jyväskylä.
- Leino-Kaukiainen Pirkko (1994): *Suomalainen Puolue 1905–1918*. Teoksessa Leino-Kaukiainen Pirkko ja Uino Ari (1994), *Suomalais-kansallinen kokoomus* 9–254. Suomen Kansalliskirja oy Vammala.
- Lenin V.I (1912): *Poliittiset puolueet Venäjällä*. Lenin teokset 18 (1958) 29–40 Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi.
- Lenin V.I.(1913): *Marxilaisuuden kolme lähdettä ja kolme perusosaa*. Lenin teokset 19 osa (1958)1–8 Karjalais-suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike Petroskoi.
- Lenin V.I.(1919): *Suuri aloite*. Lenin teokset 29 osa (1961) 387–412. Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike Moskova.
- Lindgren Kari: *Intressit ja organisaatio*. Yleisen valtio-opin pro gradu -työ, Turun yliopisto syyskuun 1977.
- Lipset Seymour Martin (1983): *Political Man The Social Bases of Politics*. Heineman London.

- Llewellyn Catriona (1987): *Class Mobility in Britain: Three Thesis Examined*. Teoksessa Goldthorpe John H collaboration with Llewellyn Catriona and Clive Payne Clive. *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*, Clarendon Press Oxford.
- Maatilatilasto 14.1.2002, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.
- Mansner Markku (1981): *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa, Suomen Työnantajain Keskusliitto 1907–1940* Teollisuuden Kustannus oy Helsinki.
- Mansner Markku (1999): *Järjestöt, Työmarkkinoiden vuosisata*. Teoksessa Andreasson Kristiina ja Helin Vesa, *Suomen vuosisata 338–342*, Gummerus kirjapaino oy Jyväskylä.
- Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet (1973). Kustannusliike Edistys Moskova, toinen painos.
- Marx Karl ja Engels Friedrich (kirjoitettu Brysselissä 1845–1846, julkaistu 1924 Moskova): *Feuerbach, materialistisen ja idealistisen katsantokannan vastakkaisuus, Saksalaisen ideologian I luku*. Teoksessa Karl Marx, Friedrich Engels Valitut teokset 2, 67–147, Kustannusliike Edistys Moskova 1978.
- Marx Karl (1847 kirjoitettu): *Filosofian kurjuus*, Teoksessa Marx – Engels Valitut teokset 2, 149 – 279. Kustannusliike Edistys, Moskova.1978.
- Marx Karl und Engels Friedrich (1848): *Manifest der Kommunistischen Partei*. London.
- Marx Karl (1847 julkaistu *Neue Rheinische Zeitung* -lehdessä): *Palkkatyö ja pääoma*. Teoksessa K.Marx – F. Engels (1958), Valitut teokset I 42–72, Karjalan ASNT valtion kustannusliike, Petroskoi.
- Marx Karl (1850 kirjoitettu ja julkaistu): *Luokkataistelut Ranskassa vuosina 1848–1850*. Teoksessa K. Marx – F. Engels Valitut teokset I osa 84–196. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1958.
- Marx Karl (1871): Kirje F.Boltelle. Teoksessa K.Marx – F.Engels Valitut teokset II (1959) 420–422. Karjalan ASNT:n Valtion kustannusliike, Petroskoi.
- Marx Karl (1957): *Pääoma ensimmäinen osa*. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi 1957.
- Marx Karl (1869): *Louis Bonabarten brumairekuun kahdeksastoista*. Teoksessa K. Marx – F. Engels Valitut teokset I 197–289. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1958.
- Marx K. (1898): *Työpalkka, hinta ja voitto*. Teoksessa K. Marx – F. Engels I 343–388. Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike Petroskoi 1958.
- Marx Karl (1974): *Pääoma I (suomennos)* Kustannusliike Edistys painettu Neuvostoliitossa.
- Mattila Raija (1991): *Suuret jokilaaksot*, Teoksessa Zetterberg Seppo ym, *Maailmanhistorian pikkujättiläinen*, 33–65. WSOY Porvoo.
- McLellan David (1998): *Marxism after Marx*, MacMillan Press LTD Wiltshire (GB).
- Mehring Franz: *Historiallisesta materialismista*, kustannusliike Edistys Moskova.
- Melin Harri (1984): *Ammatissa toimimattoman väestön luokka-asema*. Teoksessa Blom ym, *Suomalaiset luokkakuva luokkaprojekti 201–208*, Tampere Vastapaino.
- Melin Harri (1984): *Luokkarakenne ja toimihenkilöt*. Teoksessa Blom ym, *Suomalaiset luokkakuva luokkaprojekti 148–152*, Tampere Vastapaino.
- Melin Harri (2001): *Tietotyöläiset ja Suomen luokkarakenne*. Teoksessa Blom Raimo ym, *Tietotyö ja työelämän muutos 59–65*, Tampere Tammer-Paino.
- Mickelsson Rauli (2007): *Suomen puolueet*. Vastapaino Tampere.
- Millet Paul (2000): *The Economy*. Teoksessa Osborne Robin: *Classical Greece*, 23–51. Oxford University Press.

- MITÄ MISSÄ MILLOIN 1966 (1965), Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- MITÄ MISSÄ MILLOIN 1973 (1972), Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- Morrow John; Community, Class and Bosanquets "New State", *History of Political Thought* 3/2000, 485–499.
- Myllymäki Arvo (1982): Elvytys, etujärjestöt ja valtion rooli. Tampereen yliopisto Hallintotieteiden laitos, Julkisoikeuden julkaisusarja A 1/1982.
- Myrskylä Pekka (1999): Elinkeinorakenne. Teoksessa Andreasson Kristiina – Helin Vesa, Suomen vuosisata 108–112, Gummerus kirjapaino Oy Jyväskylä.
- Mäkelä Klaus (toim)(1990): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.
- Mäntylä Ilkka (2003): Arvid Hornin aika. Teoksessa Zetterberg Seppo ym, Suomen historian pikkujättiläinen 285–293, WSOY Juva.
- Nieuwebeerta Paul and De Graaf Nan Dirk (1999): Traditional Class Voting in Twenty Postwar Societies. Teoksessa Evans Geoffery (ed.) *The End of Class Politics* 23–56. University Press Oxford.
- Nieuwebeerta Paul (1996): The Democratic Class Struggle in Postwar Societies: Class Voting in Twenty Counties 1945–1990, 345–383. *Acta Sociologica* vol 39/1996. SAGE Publications.
- Nikkanen Risto (1993): Konsensus ja Suomen talouspolitiikka, Konsensuaaliset kehityspiirteet Suomen talouspolitiikassa toisen maailmansodan jälkeen. Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuslaitoksen pro gradu -tutkielma tammikuu 1993.
- Nousiainen Jaakko (1998): Suomen poliittinen järjestelmä, WSOY Juva
- Nygård Mikael (2000): Ideologisk förändring och stabilitet i Finland. En jämförande studie av sex partiideologier, *Politiikka* 3/2000, 195–216.
- Nyholm Pekka (1961): Suomen eduskuntaryhmien koheesio. Keskuskirjapaino Helsinki.
- Ojanen Eero – Hetemäki Ilari (1999): Filosofian sanakirja. WSOY Juva.
- Ost David (2000): Illusori Corporation in Eastern European, *Politics & Society*. vol 38 no 4 pp 503–530, 2000.
- Ovaskainen Ville & Kuuluvainen Jari (1994): Yksityismetsän omistuksen rakennemuutos ja metsien käyttö, metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 484, Gummerus kirjapaino Jyväskylä.
- Paastela Jukka (1984): Puolueet ennen puolueita. Tampereen Yliopisto Poliitiikan tutkimuksen laitos, tutkimuksia, Tampereen Yliopiston jäljennepalvelu.
- Paastela Jukka (1985): Marx` s and Engels` concepts of the parties and political organisations of the working class. University of Tampere, Tampere.
- Paastela Jukka (2006): Sosialistinen aatetraditio Suomessa. Teoksessa Paastela Jukka ja Heikki Paloheimo, Suomen puolueiden periaateohjelmat 76–102. Tampereen yliopisto Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Paloheimo Anne (1984): Vihreiden yhteiskunnallisista asenteista. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, valtio-oppi lokakuu 1984.
- Paloheimo Heikki (2003): Miten äänestäjät valitsevat puolueensa, *Politiikka* 2/2003 175–193.
- Paloheimo Heikki (2006): Periaateohjelmien painopisteet ja aatteelliset ulottuvuudet. Teoksessa Paastela Jukka ja Paloheimo Heikki, Suomen puolueiden periaateohjelmat 217–236. Tampereen yliopisto Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Paloheimo Heikki (2007): Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Palohimo Heikki – Ollila Anne Suomen Eduskunta 100 vuotta (6), Kansanedustajan työ ja arki 10–311. Prima Edita Helsinki.

- Palonen Kari (1988): Tekstistä politiikkaan, Vastapaino, Karisto oy Hämeenlinna.
- Pesonen Pertti (1995): The Evolution of Finland's Party Divisions and Social Structure. Teoksessa Borg Sami – Sänkiaho Risto, The Finnish Voter 9–22. Tampere Finland.
- Pesonen Pertti, Sänkiaho Risto, Borg Sami (1993): Vaalikansan äänivalta, Juva.
- Pietilä Veikko (1981): Selittämisestä yhteiskuntatieteessä. Tampereen yliopisto yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos SARJA C:27.
- Pietilä Veikko (1973): Sisällön erittely. Gaudeamus Helsinki.
- Poulantzas Nicos (1970): Politisk makt och sociala klasser, Gummessons Boktryckeri i Falköping AB.
- Poulantzas Nivos (1975): Classes in contemporary Capitalism, Lowe and Brydonen Printers Ltd Thetford, Norfolk.
- Pyöriä Pasi (2001): Tietoyhteiskunnassa työelämän vaatimukset kiristyvät, Teoksessa Blom Raimo ym. Tietotyö ja työelämän muutos 101–121, Gaudeamus Helsinki.
- Rantala Onni (1982): Suomen puolueiden muuttuminen 1945–1980, Helsinki.
- Rautio Veli-Matti, (1994): Die Bernstein-Debatte, Studia Historica 47 Tampere Tammer-Paino Oy.
- Reich Robert B (2007): Supercapitalism. Alfred A. Knopf, New York.
- Ruostensaari Ilkka (2006): Agraarinen/keskustalainen aatetraditio Suomessa. Teoksessa Jukka Paastela ja Heikki Paloheimo, Suomen puolueiden periaateohjelmat 34–58. Tampereen yliopisto Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Salminen Juhani (1999): Eripurasta yksituumaisuuteen. Tie konsensusyhteiskuntaan 1960–1975, Gummerus Kirjapaino oy Jyväskylä.
- Salomaa Erkki (1947): Ammattiyhdistystiedon kirja I osa SAK Helsinki, Tampereen Työväen Kirjapaino.
- Salomaa J.E.(1999): Filosofian historia 2. Kampus Kustannus, Jyväskylä.
- Sandberg Jan (1996): Partier och partisystem i Finland. Gummerus Kirjapaino, Saarijärvi.
- Satakunnan Kansa, 26.1.2002, Pori.
- Satnam Virdee (2000): A Marxist Critique of Black Radical Theories of Trade-union Racism. Sociology Vol. 34. No 3, pp. 545–565. Printed in United Kingdom 2000 BSA Publications Limited.
- Scott John (2002): Social Class and Stratification in Late Modernity, Acta Sociologica 1/2002, 23–35.
- Siisiäinen Martti (1992): Intressit. Teoksessa Blom Raimo – Siisiäinen Martti, Poliitiikan sosiologia 31–50. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52 Jyväskylä.
- Siisiäinen Martti (1992): Kollektiivisen toiminnan organisoituminen. Teoksessa Blom Raimo – Siisiäinen Martti, Poliitiikan sosiologia 51–71. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52 Jyväskylä.
- Sundberg, Jan (1996): Partier och partisystem i Finland. Schildts, Esbo.
- Suoranta Juha (2000): Sisällön erittely. Teoksessa Eskola Jari & Suoranta Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen 185–188 Vastapaino Tampere.
- Sänkiaho Risto (1974): Puolueohjelmien kohderyhmät. Jyväskylän Yliopisto Yhteiskuntatieteen laitos, Julkaisuja N:o 22.
- Sänkiaho Risto et al (1990): People and Their Politics. The Finnish Political Association, Jyväskylä.
- Sänkiaho Risto (1995): The Social Basis for Party Support. Teoksessa Borg Sami – Sänkiaho Risto (edited) The Finnish Voter 66–87, Painomainos Tampere.

- Tammisto Antero (1991): *Antiikin maailma*. Teoksessa Zetterberg ym: *Maailmanhistorian Pikkujättiläinen*, 67–84. WSOY Porvoo.
- Therborn Göran (2002): *Class Perspectives*, *Acta Sociologica* 3/2002, 221–225.
- Thompson Edward Palmer (1991): *The Making of English Working class*. Penquin Books London
- Tilastokeskus, Suomi lukuina, Työmarkkinat 23.11.2003 ja Yritykset 23.11.2003.
- Tilastokeskus (2000), *Väestön taloudellinen toiminta ja asunto-olot 1950–1995*, Yliopistopaino Helsinki.
- Tyrkkö Arja (1984): *Pikkuporvariston luokka-asema ja sisäinen eriytyminen*. Teoksessa Raimo Blom ym. *Suomalaiset luokkakuvassa luokkaprojekti*. Vastapaino Tampere.
- Tsai Kellee S. (2005): *Capitalists without a Class*. *Comparative Political Studies*, 2005, vol 38, no 9, pp.1130–1158.
- Tynkkynen Oras (2006): *Vihreä on kasvun väri*. Vihreä Lanka oy Helsinki.
- Työsopimuslaki 30.4.1970/320.
- Uino Ari (1994): *Kansallinen Kokoomus 1918–1929*. Teoksessa Leino-Kaukianen Pirkko – Ari Uino, *Suomalais-kansallinen kokoomus 255–616*. Suomen Kansalliskirja Oy Vammala.
- Valkonen Marjaana (1989): *Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry. 1907–87*, Painokaari Helsinki.
- Valkonen Matti ym. (1985): *Suomalaiset – Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, WSOY Juva.
- Valtiopäivät 1965, liitteet I–XII (1966), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1965, liitteet I–XIII B (1966), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1965, liitteet I–XII (1966), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1965, liitteet I–XIII B (1966), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1965, pöytäkirjat 1–3 (1966), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1972, liitteet I–V A (1973), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1972, liitteet VI–IX A (1973), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1972, liitteet X–XIII A (1973), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1972, liitteet I–XII B (1973), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1971, liitteet I–XII B (1973), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1971, pöytäkirjat 1–4 (1972), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1988 asiakirjat E 1 lakialoitteet 1–118 (1989), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1988, asiakirjat A1–A5 Hallituksen esitykset (1989), Valtion painatuskeskus Helsinki.
- Valtiopäivät 1992, asiakirjat E1 (1993), Painatuskeskus oy Helsinki.
- Valtiopäivät 1992, pöytäkirjat 1–7 (1993), Painatuskeskus oy Helsinki.
- Valtiopäivät 1995, Asiakirjat E 1 Lakialoitteet 1–70 toivomusaloitteet 1–351, Oy Edita Ab 1996 Helsinki.
- Valtiopäivät A 1–A 6 Hallituksen esitykset (1996), Oy Edita Ab 1996 Helsinki.
- Valtiopäivät 1996, Asiakirjat C 1– C 2 Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot, Oy Edita Ab 1997 Helsinki.
- Valtiopäivät 1996, Asiakirjat E 1 Lakialoitteet 1–86 Toivomusaloitteet 1–255, Oy Edita Ab 1997 Helsinki.
- Valtiopäivät 1996, Pöytäkirjat 1–5, Oy Edita Ab (1998) Helsinki.
- Valtiopäivät 1997, asiakirjat E1 (1998), OY Edita AB Helsinki.
- Valtiopäivät 1997, pöytäkirjat 1–5 (1998), OY Edita AB Helsinki.
- Valtiopäivät 1999, asiakirjat A1–A4 (2000), oy Edita ab Helsinki.

Valtiopäivät 1999, asiakirjat E 1 lakialoitteet (2001), Edita oyj Helsinki.
Vasemmistoliiton puolueohjelma, hyväksytty Vasemmistoliiton puoluekokouksessa Kuopiossa 1998.
Weakliem David L. and Heath Anthony F. (1999): The Secret Life of Class Voting. Teoksessa Evans Geoffrey, The End of Class Politics 97–136. Oxford University Press Inc New York.
Weber Max (1980): Protestantinen etiikka ja kapitalismin henki (suomennos Timo Kytäjä), WSOY Juva.
Westerholm Raino (1978): Kristilliseen yhteiskuntaan. Kirjayhtymä, Gummerus oy:n kirjapaino Jyväskylä.
Wiberg Matti (2006): Poliitiikka Suomessa. WSOY Helsinki.
Vihola Teppo (2004): Maatalouden järjestötoiminta alkaa. Teoksessa Matti Peltonen Suomen maatalouden historia 2. 179–208. Gummerus oy Jyväskylä.
Vikatmaa Juha (1974): Porvarin puheenvuoro. Kustannusosakeyhtiö Otava Keuruu.
Wright Erik Olin (1979): Class, Crisis and the State. Verso edition London.
Yrittäjyysohjelma 2003–2007. Suomen Yrittäjät, Helsinki 2002.

Internet lähteet:

Eduskunnan tietopalvelu : <http://www.eduskunta.fi/kirjasto/tietopalvelu> luettu 5.3.2007
Eduskuntaryhmä: (<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/eduskunta/organisatio/kansanedustajat> luettu 15.3.2007).
Elinkeinoelämän keskusliitto EK:(http://www.ek.fi/ek_suomeksi/keskusjarjesto/ek_tehtavat.php luettu 23.12.2006),

Hallituksen esitykset:

([www.eduskunta.fi/HE 4/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_4/1996), luettu 7.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 14/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_14/1996), luettu 03.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 27/1996/MmVM 4/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_27/1996/MmVM_4/1996), luettu 05.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 57/1996/Istuntopöytäkirjat](http://www.eduskunta.fi/HE_57/1996/Istuntopöytäkirjat), luettu 03.12.2003
[www.eduskunta.fi/ HE 58/1996/PTK 74/1996vp](http://www.eduskunta.fi/HE_58/1996/PTK_74/1996vp), luettu 03.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 63/1996/MmVM 18/1996vp](http://www.eduskunta.fi/HE_63/1996/MmVM_18/1996vp), luettu 07.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 64/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_64/1996), luettu 10.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 65/1996/Istuntopöytäkirjat](http://www.eduskunta.fi/HE_65/1996/Istuntopöytäkirjat), luettu 07.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 70/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_70/1996), luettu 03.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 77/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_77/1996), luettu 03.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 99/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_99/1996), luettu 14.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 110/1996/Istuntopöytäkirjat](http://www.eduskunta.fi/HE_110/1996/Istuntopöytäkirjat) luettu 10.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 150/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_150/1996), luettu 31.08.2005).
([www.eduskunta.fi/HE 151/1996/PTK](http://www.eduskunta.fi/HE_151/1996/PTK), luettu 10.12.2004).
([www.eduskunta.fi/HE 189/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_189/1996), luettu 10.12.2004).
[www.eduskunta.fi/ HE 205/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_205/1996), 1–3, luettu 03.12.2004).
[www.eduskunta.fi/HE 221/1996](http://www.eduskunta.fi/HE_221/1996), 3–8, luettu 05.12.2004).

Kokoomus r.p./<http://www.kokoomus.fi/kokoomus/historia> luettu 05.02.2007).

Kokoomus r.p.: <http://www.kokoomus.fi/tavoitteet/periaateohjelma>, luettu 09.01.2004).

Lakialoitteet: valtiopäiviltä 1999 (www.eduskunta.fi/aloitteet/1999, luettu 30.10.2005).

Lakialoitteet vuosina 1965–1999 :<http://www.eduskunta.fi/kirjasto/tietopalvelu> 5.3.2007

Liberaalit r.p.: (<http://www.liberaalit.fi/johdatus/liberalismiin>, luettu 16.05.2004).

Lobbaus – Wikipedia: (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Lobbaus>, luettu 02.02.2008).

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry: http://www.mtk.fi/mtk/toiminta/osaava_maaseutu luettu 23.12.2006).

Maaseudun Sivistysliitto ry: (<http://www.msl.fi/default.asp?Address=1.4.2>, luettu 27.11.2006).

MIA: Encyclopedia of Marxism: Glossary of Terms: <http://www.marxist.org/glossary/terms/c/l.htm> luettu 01.02.2008).

Perussuomalaiset r.p: <http://www.perussuomalaiset.fi/historia.html> luettu 20.02.2007).

Ruotsalainen kansanpuolue r.p. <http://www.sfp.fi/start/politik/> luettu 25.01.2007).

Perussuomalaiset <http://www.perussuomalaiset.fi/historia.html> luettu 20.02.2007).

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK: (<http://www.sak.fi/edunvalvonta.shtml> luettu 23.12.2006).

Suomen Kommunistinen Puolue: <http://www.skp.fi/teesit> luettu 10.1.2002).

Suomen Yrittäjät: (<http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/pages> luettu 23.12.2006)

Teollisuus ja työnantajat: (<http://www.tt.n/tt/>, luettu 14.12.2004).

Haastattelut:

Kansanedustaja toimistosihiteeri Peltomo Pirkko puhelinhaastattelu 5.3.2007.

Lainsäädäntösihiteeri Kuusela Jyri puhelinhaastattelu 5.3.2007.

Lainsäädäntösihiteeri Äikäs-Idänpään-Heikkilä Saija puhelinhaastattelu 15.3.2007

English summary

Classes and Politics in the Parliament of Finland from the 1960's to the 1990's

Classes continually alter and influence party strategies and also the behaviour of voters. The members of classes form economic, professional and political organisations. Every class aims to exert the greatest influence upon the state with the help of its political party. This study researches the class basis of political competition, the effect of class interests on the policies of nine Finnish parties in their political programmes and initiative work in the Parliament.

The investigation is based on historical materialism and its class structure theory developed by Karl Marx, Friedrich Engels and other Marxists. The aim of study is to estimate how appropriate the class schema of historical materialism is for analysing the political partisanship and ideological conflicts in advanced industrial society.

The statements and aims of political party programmes are put into practice in Parliament. This research analyses how parties represent their aims in their political programmes and what their parliamentarians do in Parliament. Is a party the representative of one class or does it equally promote the interests of many classes? Is it a class party or a generally oriented party? As in historical materialism, the programmes and legislative initiatives have been classified into five groups. The first group contains general class interest, oriented towards the common good. The next four groups comprise bills with a specific class interest orientation: bourgeoisie, the middle class, farmers and workers.

The parties investigated are The National Coalition Party /The Conservative Party, The Swedish People's Party, The Finnish Centre Party, The Finnish Social Democratic Party, The Left Alliance, The Liberals, The True Finns, The Christian Democratic Party and The Greens. The changes in politics and in party relationships over thirty years are investigated by comparing the parliamentary actions of parties from the 1960's to the 1990's. The study concerns the legislative initiatives of the years 1965, 1972, 1988 and 1999. The data on the programmes were collected from the two political programmes of nine parties from the years 1950–2003.

The programmes of political parties are “the public flag” of the party as Engels expressed it, although their programmes have lost some of their class orientation. In the programmes of all nine political parties the contents aiming at the common good are the first, most important aim, the percentages being 76 – 98 %. Differences in the programmes of the political parties can still be found. The political parties emphasise their interests and aims in their own ways. The Conservative Party, The Swedish People’s Party and The Liberals have the next important interest in the bourgeoisie. The Swedish People’s Party, The Finnish Centre Party and The True Finns emphasise the middle class and the farmers. The Finnish Social Democratic Party, The Left Alliance and The Greens take care of working class.

The main task of Parliament is to enact legislation. Bills can be submitted to Parliament by the Government or as private members’ bills. In this process the class interests notably emerge in private members’ bills of plenary sessions. The main Finnish political parties took into consideration the interests of all classes. All nine parties have made in the largest extent common good legislative initiatives. For all nine parties, the most prevalent type of legislative initiatives was those for the common good (84 -67 %). At the same time they tended to favour special class interests. The least specific class parties were The Christian Democratic Party, The Green Party and The Swedish People’s Party.

Among special class interests all the parties oriented more to middle class interests in Parliament than in their declared objectives (18.8 – 7.0 %). The Liberals, The Conservative Party, The Social Democratic Party, The Left Alliance and The True Finns had the strongest middle class orientation. The Conservative Party were the most bourgeois party (10.2%). The strongest working class interest was found in The Left Alliance, The Social Democratic Party and The Green Party (18.8 – 13.1 %). The Finnish Centre Party and The Social Democratic party, The Left Alliance and The True Finns were closest to working class interests.

Are there class oriented differences in the contents of the legislative initiatives and political programmes of the nine political parties? The contents were classified into eleven groups: administration, civil rights, nature conservation, economics, occupation structure, social policy, public health, education, culture, labour market and international affairs. All nine parties have the same three most important contents of legislative initiatives. These were finance/economics, social policy and administration systems. And all nine parties were more interested in financial and economic aims than their political manifestos suggest. The fourth important content for The Conservative Party, The Swedish People’s Party, The Liberals and The Christian Democratic Party was education. Employment was the fourth aim of The Finnish Centre Party and The True Finns. The Labour Market was also important to The Finnish Social Democratic Party, The Left Alliance and The Greens. Nature conservation was important to The Greens, too.

The contents of government bills are more oriented towards the common good than are the private members’ bills.

The conclusion is that the main Finnish political parties took the interests of all classes into consideration. At the same time they reveal preferences for special class interests. This emerges in political manifestos and legislative initiatives and government proposals. The Finnish political parties are not purely general parties devoid of class background. Finance and economics was the basis upon which the people arranged their lives and formed political opinions.

The class structure of historical materialism is suitable to demonstrate political partisanship in Finland during the second half of the twentieth century. Social changes affect both the class structures and the political aims of parties and give rise to social and ideological conflicts in advanced industrial societies. The consensus policy is one appearance of civilized class struggle.